

* પુસ્તક :

આચારાંગ સૂત્ર.

-1

પ્રેમ-જિનાગમ પ્રકાશન

દ્વિતિય સંસ્કરણ .

મૂલ્ય : રૂ. ૬૦ /

* પ્રાપ્તિસ્થાન .

શ્રમણી વિદ્યાપીઠ, હીંગવાડા લેન,

ઘાટકોપર, મુંબઈ

પ્રત . ૧૦૦૦

સં. ૨૦૩૩ સને ૧૯૭૭

* પ્રકાશક

પ્રેમ-જિનાગમ પ્રકાશન

* સુદ્રક :

છોટાલાલ ગોકુળદાસ શાહ

શ્રીરામ પ્રિંટીંગ પ્રેસ, નંદરખાર.

(ડી. ધુલીયા)

અ નુ ક્ર મ

પ્રથમ શ્રુતસ્કંધ

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
પ્રથમ અધ્યયન		પાંચમું અધ્યયન	
શસ્ત્રપરિણા	૧	લોકસાર	૫૨
પ્રથમ ઉદ્દેશ- પરિણાવિવેક	૩	પ્રથમ ઉદ્દેશ- ચારિત્રનિરૂપણ	૫૩
દ્વિતીય ઉદ્દેશ- પૃથ્વીકાયની યતના	૫	ત્રીય ઉદ્દેશ- હિંસાનિવૃત્તિ	૫૪
તૃતીય ઉદ્દેશ- અપ્કાયની યતના	૭	તૃતીય ઉદ્દેશ- પરિશ્રુત્યાગ	૫૬
ચતુર્થ ઉદ્દેશ- અગ્નિકાયની યતના	૯	ચતુર્થ ઉદ્દેશ- સ્વચ્છન્દતાના દોષો	૫૮
પંચમ ઉદ્દેશ- વનસ્પતિકાયની યતના	૧૧	પંચમ ઉદ્દેશ- સદાચારનું સ્વરૂપ	૬૦
ષષ્ઠ ઉદ્દેશ- વ્રસકાયની યતના	૧૪	ષષ્ઠ ઉદ્દેશ- આરાધના	૬૨
સપ્તમ ઉદ્દેશ- વાયુકાયની યતના	૧૬	છઠ્ઠું અધ્યયન	
		ધૂત	૬૫
બીજું અધ્યયન		પ્રથમ ઉદ્દેશ- ચિત્તશુદ્ધિ	૬૬
લોક વિનય	૧૯	દ્વિતીય ઉદ્દેશ- કર્મ વિનાશનો ઉપદેશ	૬૮
પ્રથમ ઉદ્દેશ- સમ્બન્ધભીમાંસા	૨૦	તૃતીય ઉદ્દેશ- દેહદમનની આવશ્યકતા	૭૦
દ્વિતીય ઉદ્દેશ- સ યમની દૃઢતા	૨૦	ચતુર્થ ઉદ્દેશ- ગૌરવ ત્યાગ	૭૨
તૃતીય ઉદ્દેશ- માનત્યાગ અને લોગવિરકિત	૨૪	પંચમ ઉદ્દેશ- સહિષ્ણુતાની શિક્ષા	૭૪
ચતુર્થ ઉદ્દેશ- લોગોનુ ક્ષણ	૨૬	સાતમું અધ્યયન	
પંચમ ઉદ્દેશ- ભિક્ષા વિચાર	૨૮	વિચ્છિન્ન	૭૬
ષષ્ઠ ઉદ્દેશ- મમત્વ પરિહાર	૩૧	આઠમું અધ્યયન	
		વિમોક્ષ	૭૭
ત્રીજું અધ્યયન		પ્રથમ ઉદ્દેશ- કુસંગ ત્યાગ	૭૯
શીતોષ્ણ	૩૫	દ્વિતીય ઉદ્દેશ- પ્રલોભન વિનય	૮૧
પ્રથમ ઉદ્દેશ- અનાસકિત	૩૬	તૃતીય ઉદ્દેશ- કુશકા નિવારણ	૮૩
દ્વિતીય ઉદ્દેશ- ત્યાગમાર્ગ	૩૭	ચતુર્થ ઉદ્દેશ- સુદૃઢ સ કલ્પ	૮૫
તૃતીય ઉદ્દેશ- અન્તર્ભાગૃતિ	૪૦	પંચમ ઉદ્દેશ- પ્રતિજ્ઞા પાલન	૮૬
ચતુર્થ ઉદ્દેશ- કષાયત્યાગ	૪૧	ષષ્ઠ ઉદ્દેશ- ધર્મિત મરણ	૮૭
ચોથું અધ્યયન		સપ્તમ ઉદ્દેશ- પ્રતિમા અને પાદપોષગમન	૮૯
સમ્યક્ત્વ	૪૪	અષ્ટમ ઉદ્દેશ- પડિત મરણ	૯૨
પ્રથમ ઉદ્દેશ- અહિંસા	૪૫	નવમું અધ્યયન	
દ્વિતીય ઉદ્દેશ- મિથ્યાત્વનું નિરાકરણ	૪૬	ઉપધાન શ્રુત	૯૬
તૃતીય ઉદ્દેશ- તપશ્ચર્યા-અનુષ્ઠાન	૪૮	પ્રથમ ઉદ્દેશ- લ. મહાવીરની ચર્યા	૯૭
ચતુર્થ ઉદ્દેશ- સંયમ નિરૂપણ	૫૦	દ્વિતીય ઉદ્દેશ- લ. મહાવીરની શાચ્યા	૧૦૦
		તૃતીય ઉદ્દેશ- લ. મહાવીરની સહિષ્ણુતા	૧૦૩
		ચતુર્થ ઉદ્દેશ- લ. મહાવીરની તપશ્ચર્યા	૧૦૫

અનુક્રમ

દ્વિતીય શ્રુતસ્કંધ

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
પ્રથમ ચૂલિકા	૧૦૯	પંદરમું અધ્યયન	
પ્રથમ ઉદ્દેશ- આહારવિધિ	૧૧૧	પાત્રૌષણ	૨૨૧
ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ કરવાની વિધિ	૧૧૩	પ્રથમ ઉદ્દેશ-	૨૨૨
દ્વિતીય ઉદ્દેશ- દૂષિત આહાર અગ્રાહ્ય	૧૧૬	દ્વિતીય ઉદ્દેશ-	૨૨૬
તૃતીય ઉદ્દેશ- જમણવારીમાં જવાની હાનિઓ	૧૨૦	સોળમું અધ્યયન	
ચતુર્થ ઉદ્દેશ-	૧૨૩	અવગ્રહ પ્રતિમા	૨૨૮
પંચમ ઉદ્દેશ- માર્ગ ચતના	૧૨૬	પ્રથમ ઉદ્દેશ	૨૩૯
ષષ્ઠ ઉદ્દેશ-	૧૩૧	દ્વિતીય ઉદ્દેશ	૨૩૨
સપ્તમ ઉદ્દેશ- આહાર કેમ અને કેવો લેવો ?	૧૩૫	સત્તરમું અધ્યયન	
અષ્ટમ ઉદ્દેશ- પેય વિધિ	૧૩૯	સ્થાન વિષે	૨૩૮
નવમ ઉદ્દેશ- આહાર વિવેક	૧૪૦	અઠ્ઠારમું અધ્યયન	
દશમ ઉદ્દેશ- ઠળિયાલાળો આહાર	૧૪૭	નિષીધિકા	૨૪૧
એકાદશ ઉદ્દેશ- પિંડેણુઓ	૧૫૦	ઓગણીશમું અધ્યયન	
અગિયારમું અધ્યયન		ઉચ્ચાર પ્રસવણ	૨૪૩
પ્રથમ ઉદ્દેશ- શૌચૌષણ	૧૫૫	વીસમું અધ્યયન	
દ્વિતીય ઉદ્દેશ-	૧૬૨	શબ્દ	૨૪૫૦
તૃતીય ઉદ્દેશ-	૧૬૯	એકવીસમું અધ્યયન	
ચતુર્થ ઉદ્દેશ- સંસ્તારકનો વિચાર	૧૭૩	રૂપ	૨૪૬
બારમું અધ્યયન		બાવીસમું અધ્યયન	
ધર્મ	૧૭૯	પરક્રિયા	૨૪૮
પ્રથમ ઉદ્દેશ-	૧૮૦	ત્રેવીસમું અધ્યયન	
નોંકા પ્રકરણ-	૧૮૩	અન્યોન્યક્રિયા	૨૬૪
દ્વિતીય ઉદ્દેશ-	૧૮૬	ચોવીસમું અધ્યયન	
તૃતીય ઉદ્દેશ-	૧૯૧	લાવના-ભ. મહાવીરનું વૃત્તાન્ત	૨૬૬
તેરમું અધ્યયન		પચ્ચીસમું અધ્યયન	
ભાષાન્ત	૧૯૮	વિમુક્તિ	૨૬૩
પ્રથમ ઉદ્દેશ-	૧૯૯	આવાસાધિકાર	૨૬૪
દ્વિતીય ઉદ્દેશ-	૨૦૩	પર્વતાધિકાર	"
ચૌદમું અધ્યયન		રૂપાધિકાર	"
વસ્ત્રૌષણ	૨૦૬	ભુજગત્વાધિકાર	૨૬૫
પ્રથમ ઉદ્દેશ-	૨૧૦	સમુદ્રાધિકાર	"
દ્વિતીય ઉદ્દેશ-	૨૧૮		

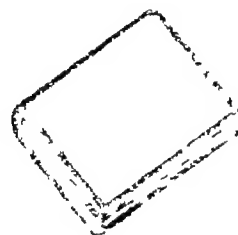
સમ સ પંગી

કષાય કચરાપેટીમા પડ્યુ હતું 'હું' કચરા રૂપે
વિષય વિષ્ટાથી ખરડાયેલુ આથડતુ અજ્ઞાન અધારે
દયા દષ્ટિ કરી એક માળીએ કરુણ કલેજે ઉઠાવ્યુ
કલ્યાણ કયારીમા મને રોપી કચરાનુ કુસુમ ખીલાવ્યુ

મહાવ્રતની મહેક ભરનાર એ મહાન માળી હતાં.
જોડલગચ્છ છાજમા ગોઠવનાર ગુરુ પ્રાણ હતાં.
એ ગુલ્મને ગજરાડેપે ગૂંથનાર ગુરુણી અન્નમા હતાં.
સ યમની સૌરભ ભરનાર અમરપથ પ્રવાસી હતાં

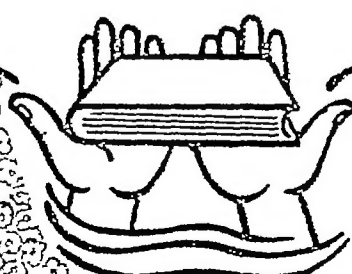
વીરપ્રણીત ગણધર રચીત આચારાગ અનુવાદ કર્યો
પ્રતિભાશાળી પ્રાણ પસાયે પુસ્તક પરિમલ પ્રગટ કર્યો
તપસ્વી ગુરુની તેજ છાયામાં 'આત્મમંજરી' ખીલી અર્પે
દિવ્યભૂતિઓની કરકમળમાં આવા 'મુક્તહંસ' અર્પે

સમર્પિત થયેલાને સમર્પણ કરુ તેમા નવાઈ શુ ?
જેનું છે તેને અર્પણ કરું તેમા આશ્ચર્ય ધરવું શુ ?
જેનુ ખીલાવ્યુ તેના ચરણોમા વદન કરું 'હું' કેટલા ?
અગણીત ઉપકારો છે મુજ પર તેના ગુણ ગાઉં કેટલા ?

શ્રમણી વિદ્યાપીઠ

સાધ્વી શ્રી લીલમ

સંવત

૦૩૩

બત્રીસ અસંજ્ઞાય.

(આ બત્રીસ અસંજ્ઞાય વખતે સૂત્રસિધ્ધાંત વાંચવા નહીં.)

૧ નજદીકમા હાડકા પડ્યા હોય.	૧૭ આકાશમા નવીન ચિહ્ન થાય
૨ માસ પડ્યુ હોય	૧૮ ધુમસ પડતી હોય
૩ લોહી પડ્યુ હોય	૧૯ ઠાર તથા ઝાકળ પડતા હોય
૪ વિષ્ટા પડી હોય	૨૦ ઘણો તોફાની પવન વાતો હોય
૫ સ્પર્શાન હોય	૨૧ અશાડ સુદી ૧૫ ને રોજ
૬ સૂર્યગ્રહણ હોય	૨૨ અષાઢ વદી ૧
૭ ચંદ્રગ્રહણ હોય	૨૩ ભાદરવા સુદ ૧૫
૮ મોટુ (પ્રખ્યાત) માણસ ગુજરી ગયુ હોય	૨૪ ભાદરવા વદ ૧
૯ રાજ્યમા વિદ્વ હોય	૨૫ કારતક સુદ ૧૫
૧૦ નજદીકમા ૫ ચેન્દ્રિય કલેવર હોય	૨૬ કારતક વદ ૧
૧૧ તારા ખર્ચા હોય	૨૭ ચૈત્ર સુદ ૧૫
૧૨ દશે દિશા રાતી થઈ હોય	૨૮ ચૈત્ર વદ ૧
૧૩ અકાળે ગાજવીજ થાય	૨૯ પ્રભાતે બે ઘડી સુધી
૧૪ અકાળે વિજળી થાય	(સૂર્ય ઊગ્યાં પહેલા)
૧૫ અકાળે કડાકા થાય	૩૦ મધ્યાહને બે ઘડી સુધી
૧૬ બાળચ દ્રમા વખતે	૩૧ સાંજે બે ઘડી સુધી
(બીજના ચંદ્ર ને રોજ ચાર ઘડી)	(સૂર્ય અસ્ત થયા પછી)
	૩૨ મધ્ય રાત્રે બે ઘડી સુધી

(સૂત્ર ભણનારાઓએ સૂત્રની મૂળ ગાથાઓ આ અસંજ્ઞાય વખતે કરવી જ નહીં.)

શુદ્ધિ પત્રક.

પૃ. કો. પ.	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૯૮ ૨ ૨૮	એકત્વભાવનીતુ	એકત્વ ભાવનાનું
૧૦૪ ૨ ૨૫	તેત	તેમ
૧૦૭ ૨ ૧	ખીછ	ખીજી
૧૦૭ ૨ ૨૮	કપયોદ્યથી	કપાયોદ્યથી
૧૦૯ ૧૭	તે તે પ્રથમ	તે પ્રથમ
૧૧૨ ૧ ૯	અણિમિક્કંતમ મર્જિતં અણમિક્ક તમ મર્જિતં	
૧૧૪ ૧ ૨૪	પવિટ્ટો	પવિટ્ઠો
૧૧૪ ૨ ૩૬	અથ્વ	અથવા
૧૧૫ ૨ ૨૪	બણી	બણે
૧૧૮ ૨ ૩	ગૃહસ્થ	ગૃહસ્થે
૧૧૮ ૧ ૬	પરિણસિજ્જમાણે	પરિણસિજ્જમાણે
૧૧૯ ૨ ૧૦	ઉદ્ધિટ	ઉદ્ધિટ
૧૧૯ ૨ ૧૫	સ્થાનથી	સ્થાનથી
૧૧૯ ૨ ૨૫	હરિતકાયને	હરિતકાયને
૧૨૦ ૨ ૧૨	ભગવન્ને	ભગવાને
૧૨૧ ૨ ૧૦	પ્રકાનની	પ્રકારની
૧૨૧ ૨ ૧૩	જય	જય
૧૨૧ ૨ ૨૬	આમ-આદિથી	આમ-આદિથી
૧૨૧ ૨ ૨૯	સ્થ ઠિલસામિ	સ્થ ઠિલભૂમિ
૧૨૫ ૧ ૧૩	ચક્કલિયં	ચક્કલિયં
૧૨૮ ૧ ૨૦	કોકાતયં	કોકંતિય
૧૩૦ ૨ ૨	ચોગ્ય	ચોગ્ય
૧૩૩ ૨ ૨	થોવા	હોવા
૧૩૩ ૨ ૨૨	ગૃહસ્થે	ગૃહસ્થે
૧૩૪ ૨ ૨	નીટળતું	નીકળતું
૧૩૬ ૨ ૪	ગૃહસ્થને	ગૃહસ્થને
૧૩૬ ૨ ૧૦	ઉધડતા	ઉધાડતા
૧૩૮ ૨ ૧૩	જવરહિત	જવરહિત
૧૪૦ ૨ ૨૫	ફળ,	ફળ,
૧૪૦ ૨ ૨૯	થયેલ	થયેલ
૧૪૧ ૨ ૧૪	જપાકુલ	જપાકુલ
૧૪૨ ૨ ૧૬	કળાદિ	કેળાદિ
૧૪૨ ૨ ૧૯	અગ્રજત	અગ્રજત
૧૪૨ ૨ ૨૩	ઉપરનો	ઉપરનો
૧૪૪ ૨ ૧૪	રક્ષા	રક્ષા
૧૪૫ ૧ ૧૨	કરેજ્જા	કરેજ્જા
૧૪૬ ૧ ૧૧	પુત્ત	પુત્ત
૧૪૭ ૨ ૨૫	જાનજાન	જાનજાન

પૃ. કો. પ.	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૪૯ ૨ ૨૭	ત્ય	ત્યાં
૧૫૧ ૩ ૧૬	આવેવા	આવેલા
૧૫૩ ૨ ૧	પૌત્રી	પૌવા
૧૫૩ ૨ ૧૭	કાડી	કાઢી
૧૫૪ ૨ ૧	પિંટેપણાઓ	પિંડેપણાઓ
૧૫૪ ૨ ૫	વિશેષમા	વિશેષતા
૧૫૪ ૨ ૬	વિષયતાં	વિષયમાં
૧૫૪ ૨ ૮	પ્રાસુણ	પ્રાસુક
૧૫૪ ૧ ૨૨	મિક્કલુસ	મિક્કલુસ
૧૫૬ ૧ ૭	ઘડા	ઘડા
૧૫૬ ૨ ૧૨	સ્થાન	સ્થાન
૧૫૬ ૨ ૧૮	કદાચ	કદાચ
૧૫૬ ૧ ૨૨	અપુરિસંતરગદે	અપુરિસંતરગદે
૧૫૬ ૨ ૨૪	તેણા	પણા
૧૫૮ ૨ ૨	સંસ્તારક	સંસ્તારક
૧૫૯ ૨ ૧	બણે આ કે	બણે કે આ
૧૫૯ ૨ ૩	સ્થાનપર	સ્થાનપર
૧૬૦ ૨ ૯	સ્થાન	સ્થાન
૧૬૦ ૧ ૨૮	ઉદ્ધવંતુ	ઉદ્ધવંતુ
૧૬૧ ૨ ૨૭	પુત્તોવદ્ધા	પુત્તોવદ્ધા
૧૬૨ ૧ ૨૦	સામગ્ગિયં	સામન્ગયં
૧૬૭ ૧ ૧૯	ભવર્ણાગાહણિ	ભવર્ણગિહાણિ
૧૬૭ ૧ ૨૧	ભવર્ણિહાણિ	ભવર્ણગિહાણિ
૧૬૮ ૧ ૪	વિરુવરુવેહિં	વિરુવરુવેહિં
૧૬૮ ૨ ૧૮	સ્થાનમા	સ્થાનમા
૧૬૮ ૧ ૨૪	માડસો	માડસો
૧૭૫ ૨ ૨	વિચરે	વિચરે
૧૭૯ - ૧૨	આલમ્બન	આલમ્બન
૧૭૯ - ૧૫	આપ્થુ	આપ્થુ
૧૮૦ ૧ ૪	આહુણમિન્ના	અહુણમિન્ના
૧૮૧ ૨ ૨	સધન	સધન
૧૮૨ ૧ ૨૩	વિરુવરુવાણિ	વિરુવરુવાણિ
૧૮૨ ૧ ૧૬	પ્રકારની	પ્રકારની
૧૮૩ ૨ ૨૧	ફૂલણ	ફૂલણ
૧૮૪ ૨ ૨૩	પર	પર
૧૮૪ ૨ ૨૫	એ ગણીથી	આગણીથી
૧૮૪ ૨ ૨૮	એઠોલા	એઠોલા
૧૮૪ ૨ ૩૧	લક્ષે	લક્ષ
૧૮૭ ૨ ૯	ગૃહસ્થો	ગૃહસ્થો

પૃ. ક્રો. પં.	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૮૪ ૧ ૧૧	સંય	સયં
૧૮૮ ૧ ૫	નિગ્ધ	સ્નિગ્ધ
૧૮૮ ૧ ૨૭	રી	સે
૧૮૯ ૧ ૨૮	અમ્મગાળ	અમ્મગ્ગેળ
૧૯૧ ૨ ૫	રહો	રહો
૧૯૧ ૨ ૮	થાઉ	થાય
૧૯૧ ૨ ૧૬	ગામપિંહોલ્લા	ગામપિંહોલ્લા
૧૯૧ ૨ ૨૧	કંપ	કંધ
૧૯૨ ૧ ૩	થૂમ	થૂમ
૧૯૬ ૧ ૪	સેળ	સેળ વા
૧૯૬ ૨ ૨૭	[ગ્રાધક]	[ગ્રાધક]
૧૯૬ ૨ ૩૨	પ્રેયોગ	પ્રયોગ
૨૦૩ ૧ ૭	પાણેજા	પાસેજા
૨૦૩ ૧ ૧૯	જય સીઈ	જસસીઈ
૨૦૩ ૧ ૨૧	અમિસ્વં	અમિસ્વં
૨૦૩ ૨ ૨૩	અમિસ્વેતિ	અમિસ્વેતિ
૨૦૫ ૧ ૨	વિપયનાં	વિપયમા
૨૦૫ ૨ ૧૪	ઝસઢે તિ તિ	ઝસઢે તિ
૨૦૫ ૧ ૨૩	શરીરવાળો	શરીરવાળો
૨૦૫ ૧ ૨૬	સ્વાઓ	સ્વાઓ
૨૦૬ ૧ ૧૩	વિસ્વરુ	વિસ્વરુ
૨૧૦ ૨ ૧૮	અનુકૂળ	અનુકૂળ
૨૧૩ ૨ ૧૩	અર્થયોગન	અર્થયોગન
૨૧૫ ૨ ૨૨	ઉત્સૃષ્ટ	ઉત્સૃષ્ટ
૨૨૨ ૨ ૧૪	સહિતત	સહિત
૨૨૨ ૧ ૧૭	પાચતા	પાચમા
૨૨૬ ૨ ૧૨	પગણિયર	પગણિય ૨
૨૨૬ ૨ ૨૨	પવિમેજ્જ	પવિમેજ્જ
૨૨૭ ૨ ૧૯	પૂર્વોદિષ્ટ	પૂર્વોપદિષ્ટ
૨૨૯ ૧ ૧૪	યતનાવાન	યતનાવાન
૨૩૧ ૨ ૧૯	અગણુવિય	અગણુણવિય
૨૩૨ ૧ ૨૨	સ્થાનમા	સ્થાનમા
૨૩૨ ૨ ૧૩	સક્કુલુ	સક્કુલુ
૨૩૨ ૨ ૧૬	યતનાવાત	યતનાવાન
૨૩૪ ૨ ૧૬	છત્રની	ક્ષેત્રની
૨૩૪ ૨ ૧૯	થયેર	થયેલ
૨૩૪ ૨ ૨૦	ધક્ષિણ	ધક્ષિણ
૨૩૪ ૧ ૩૦	હિંજા	હેજા
૨૩૭ ૧ ૩	નેસાજ્જઓ	નેસાજ્જઓ
૨૩૭ ૧ ૧૩	સામગિય	સામગિયં
૨૩૮ ૪	યતનાવાત	યતનાવાન
૨૪૪ ૧ ૧૮	પડિયા	પડિયા
૨૪૪ ૧ ૨૮	વેસિરેજ્જા	વોસિરેજ્જા
૨૪૫ ૨ ૩	ભૂત-શ્વ-સત્ત્વોની	ભૂત-શ્વ-સત્ત્વોની

પૃ. ક્રો. પં.	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨૪૬ ૨ ૧૮	શરડી	શેરડી
૨૪૮ ૨ ૨૨	વૃક્ષો	વૃક્ષો
૨૫૧ ૨ ૧૭	વૈષુ	વૈષુ
૨૫૧ ૧ ૨૬	વિસ્વરુવાઈ	વિસ્વરુવાઈ
૨૫૨ ૨ ૧૨	વિવિવ	વિવિધ
૨૫૨ ૧ ૧૩	વિસ્વરુવાઈ	વિસ્વરુવાઈ
૨૫૨ ૧ ૨૨	તે	સે
૨૫૩ ૧ ૨૨	જૂહિયઠા.	જૂહિયઠા.
૨૫૪ ૨ ૧૫	પ્રદારના	પ્રકારના
૨૫૭ ૨ ૨	ફલ	ફલ
૨૫૯ ૨ ૮	ફેઈ	ફેઈ
૨૫૯ ૨ ૧૨	મસળે	મસળે
૨૫૯ ૨ ૧૪	લોધે	લોધ
૨૬૦ ૨ ૧૩	પર	પર
૨૬૧ ૨ ૪	લોધાદિ	લોધાદિ
૨૬૧ ૧ ૮	લો, લો ત	લો ત
૨૬૭ ૨ ૩૨	ઝપલ્લ	ઝપલ્લ
૨૬૮ ૨ ૧૪	યલમા ખ્યામી	ગર્ભમા ખ્યામી
૨૬૧ ૨ ૨૧	પક્ષેને	પ્રક્ષેપ
૨૬૮ ૨ ૨૬	ગર્ભ	ગર્ભ
૨૬૮ ૨ ૨૮	ચાન	ચાન
૨૭૦ ૨ ૧૯	ગર્ભરૂપે	ગર્ભરૂપે
૨૭૦ ૧ ૨૫	ઘણેણ	ઘણેણ
૨૭૧ ૧ ૨૦	કદ્દુ	કદ્દુ
૨૭૨ ૧ ૧૧	તીમેળં દા	તીમેળં દો
૨૭૩ ૧ ૫	કદ્દુ	કદ્દુ
૨૭૪ ૧ ૧૩	રૂવેહિં	રૂવેહિં
૨૭૪ ૨ ૧૫	સમૂહની	સમૂહની
૨૭૪ ૧ ૨૨	ચારુકંતરૂવં	ચારુકંતરૂવં
૨૭૫ ૧ ૨૧	સુણિરૂવિત	સુણિરૂવિત
૨૭૫ ૧ ૨૬	સુરુવં	સુરુવં
૨૭૭ ૧ ૬	ચરરયણરૂવ	ચરરયણરૂવ
૨૭૭ ૨ ૧૧	સ્તબ્ધ	સ્તબ્ધ
૨૮૦ ૧ ૪	પચારૂવ	પચારૂવ
૨૮૦ ૧ ૧૨	ઈમેયારૂવ	ઈમેયારૂવં
૨૮૨ ૧ ૧૨	દંસધધરે	દંસધધરે
૨૮૨ ૧ ૨૨	પડિક્કમામી	પડિક્કમામિ
૨૮૭ ૧ ૧૬	પિગંગંથેસાહમ્મિણ્ણુ	પિગંગંથે સાહમ્મિણ્ણુ
૨૮૭ ૨ ૧૭	અદતાદાનની	અદતાદાનનું
૨૮૮ ૬ ૨૮	પળીયરમમીયણમોઈ	પળીયરસમોષ્ણમોઈ
૨૯૦ ૧ ૧૩	વિણિગધાયમાવજ્જ	વિણિગધાયમાવજ્જ
૨૯૦ ૧ ૧૬	સદ્ધકા રૂવમદ્દુ	સદ્ધકા રૂવમદ્દુ
૨૯૦ ૧ ૨૧	રૂવાઈ	રૂવાઈ
૨૯૦ ૧ ૨૮	વિણિગધાય	વિણિગધાય

પુનરચ - આ સિવાય કોઈ - કોઈ જગ્યા વસ્ત્ર, સ્ત્રી આદિના સ્થાને વસ્ત્ર, સ્ત્રી અને આસવના સ્થાને આસ્રવ આદિ જાણ્ય છે. સુધારી લેવાની વિનંતિ.

ધર્મપ્રેમી સુશ્રાવક પ્રેમજી હીરજી ગાલા

[સંક્ષિપ્ત પરિચય]

આગમપ્રકાશન કાર્ય એમની પ્રેરણા તથા મોટી રકમની મદદ મળતાજ શરૂ કરવામાં આવેલ છે.

પ્રેમજીભાઈ વિશે ટૂંક પરિચય.—

કચ્છમાં કાંડાગર ગામના એ રહીશ છે. માતા-પિતાના ધાર્મિક સંસ્કારો એમને બાળપણથી જ છે. તેઓને “ધર્મનો રંગ હાડહાડની મીંતએ લાગ્યો છે” એ પ્રકારના શ્રાવક છે. ધર્મ રંગથી રંગાયેલ હોવાને કારણે તેમને આગમોનો પણ સારો અભ્યાસ છે.

તેઓએ સાત વર્ષથી આજીવન બ્રહ્મચર્ય વ્રત અંગીકાર કરેલ છે. ત્રેવીશ વર્ષથી ચક્રવિહાર વ્રત પાળે છે તેમના ધર્મપત્ની પણ ખૂબજ ધાર્મિક વૃત્તિવાળા છે. બન્ને પતિ-પત્ની અનેક તપશ્ચર્યાઓ કરતા હોય છે.

ગૃહસ્થાશ્રમ પાળતા છતાં છેલ્લા સત્તર વર્ષથી નિવૃત્ત જીવન ગાળી રહ્યાં છે.

પ્રભુ મહાવીરના ઉચ્ચ ઉપદેશો અને આગમોની પ્રસિદ્ધિની તેમની ઉત્કટ ઇચ્છા થતા ઘાટકોપરમાં ચાલતી “શ્રમણી વિદ્યાપીઠ” માં આવ્યા.

ત્યાં તેઓ પૂજ્ય મહાસતીજી પ્રાણકુવર બાઈ મ., પૂ. મુકતાબાઈ મ., તથા પૂ. બા. લીલમબાઈ મ. ના પરિચયમાં આવ્યા, અને આગમોને લગતી ચર્ચા થઈ પરિણામે વિદ્યાપીઠના—સાધવી વિદ્યાર્થી ગણુ બે આગમોનો ગુજરાતી અનુવાદ કરી આપે તો તેનું પ્રકાશન કરવા તથા તેનું ખર્ચ પોતે ભોગવશે એવી ભાવના વ્યક્ત કરી.

વિદ્યાપીઠના અધિષ્ઠાતા પ. શેભાચંદ્રજી ભારિદ્વ તથા શ્રાવક શ્રી દુર્લભજીભાઈ ખેતાણી સાથેના વિચારવિનિમયમાં નિર્ણય થયો કે ઉક્ત ભાવનાને મૂર્ત સ્વરૂપ આપવું કાગળની ખરીદી થઈ અને શ્રાવક શ્રી નદલાલ દોશીના સહકારથી જન્મભૂમિ પ્રેસમાં પ્રથમ “આચારાગ સૂત્ર” છાપવા માટે મોકલાઈ ગયું.

આ સૂત્રના અનેક સંસ્કરણો પ્રકાશિત થયા છે પણ અભ્યાસ માટે બંને શ્રુતસ્કંધો સહિત પ્રાય કરી મુલભ નથી.

એ દૃષ્ટિએ આ સંસ્કરણ ઉપયોગી તેમજ ઉપકારક નીવડશે એમ જણાય છે અનુવાદકોએ અનુવાદ કરતી વેળાએ ભાવ બળવી રાખવા પૂરો પ્રયત્ન અને કાળજી રાખેલ છે,

હકીકતમાં દાનવીર પ્રેમજીભાઈનો અમો અત કરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ

શ્રમણી વિદ્યાપીઠ
ઘાટકોપર

જેયંદ જમનાદાસ તેજણી
હરજીવનદાસ રૂગનાથ ગાંધી
હીમતલાલ ભગવાનજી શેઠ
ચીમનલાલ દેવચંદ વોરા
નરોત્તમદાસ જીવનલાલ લાખાણી

કંઈક પ્રાંસંગિક (પ્રથમ સંસ્કરણથી]

સૌરઠના સૌન્દર્યથી ભરપૂર માંગરોલ ગામમા સં. ૨૦૨૫ માં પૂ તપસ્વી ગુરુદેવ રતિલાલજી મ. ઠાણા-૨ ના સાન્નિધ્યમા અમારું ચાતુર્માસ હતું. આ સમય દરમ્યાન પૂ. ગુરુદેવના માનસપટ પર એક વિચાર ઝબૂક્યો કે કુદકે અને ભુસકે આગળ ધપતા ગૈજ્ઞાનિક યુગની સાથે જો જૈન ધર્મે ડગ ભરવા હોય તો સમાજના ઉપદેષ્ટા સાધુ-સાધ્વીઓને વ્યવસ્થિત અભ્યાસ કરાવવો આવશ્યક છે. પોતાની નિશ્રામાં રહેતાં વિશાળ સતીવૃદ્ધને જો આવો લાલ મળી જાય તો કેટલું ઉત્તમ થાય ! યોગાનુયોગ આજ સમયે ઘાટકોપરમા ખિરાજીત મા. કે. પૂ સૌભાગ્યમણી મ તથા ઉપા. પૂ. અમરચંદજી મ. ના સુશિષ્ય પં. ૨. પૂ. વિજયમુનિજી તેમજ શ્રી દુર્લભજીભાઈ ખેતાણીના અંતઃકરણમા પણ આવો જ વિચાર ઝબૂક્યો કે સ્થાનકવાસી સમાજના એક માત્ર આધારભૂત સાધુ-સાધ્વીઓ જ છે. જો તેઓને કોલેજ લેવલ પર વિદ્યાપીઠ સ્થાપી વ્યવસ્થિત જ્ઞાન આપવામા આવે તો જ ધર્મવિમુખ ખનતાં આજના યુવાનો તથા બાળકોને ધર્મતરફ વાળી શકાયો, માટે આગમ-શ્રતિઓ, ભાષાઓ, વ્યાકરણ, કાવ્યો, ઇતરદર્શનો તથા મનોવિજ્ઞાનના ગ્રંથોનો અભ્યાસ કરાવીએ તો સમાજ પ્રગતિના ક્ષેત્રે એક નવું પગલું ભરી શકે. તેઓને મન તો વિદ્યાપીઠ ઊભી કરવી એ સહેલ વાત હતી પરંતુ એક પ્રશ્ન ઘોળાતો હતો કે રૂઢિચુસ્ત સાધ્વીજીઓ એક સ્થાને રહી પાંચ વર્ષ અભ્યાસ કરવા તૈયાર થશે કે ?

એક ખીજને સહાયક એવી બે વિચારધારાઓ એક જ સમયે, જુદા જુદા સ્થળે પ્રવાહિત થઈ ગઈ હતી. લોખંડ હમેશાં લોહચુંબક તરફ આકર્ષાય છે. તેમ સહયોગી વિચારોની સમાનતા એક ખીજને પોતા તરફ આકર્ષે છે. આકર્ષાયેલી ખનને વિચારધારાઓના સંગમ થયો અને તણું સાકાર રૂપ ધારણ કર્યું.

ઘાટકોપરના પુણ્યોદયે પૂ. વિજયમુનિની ઉપસ્થિતિમાં સં. ૨૦૨૬ માં તા. ૧૭-૫-૭૦ ને રવિવારે ‘શ્રમણીવિદ્યાપીઠની’ની સ્થાપના થઈ અને ગોંડલ ગચ્છના જ્યોતિર્ધર સ્વ પૂ જવ માણેક પ્રાણુ ગુરુદેવના સુશિષ્ય તપોધની રતિલાલજી મ. ના સ્વમુખે મંગલ આશીર્વાદ શ્રવણ કરી શિષ્યામંડળે અભ્યાસની શુભ શરૂઆત કરી.

જૈન સમાજમાં પડિતોની ખોટ હોવા છતાં પણ ભણાવવા ઇચ્છુક પૂ. ગુરુદેવ, પૂ. વિજયમુનિ તથા શ્રી ખેતાણી અને ભણવા ઉત્સુક સતીવૃદ્ધની તીવ્ર ઉત્કંઠાનાખળે રતનાચંતામણી સ્કૂલના પ્રિન્સિપલ શ્રી યશોદાબેન. એમ. એ. ખી. ટી. સિદ્ધહસ્ત લેખક, ખ્યાતનામ પં શોભાચંદ્ર ભારીજી-ન્યાયતીર્થ, સૌરાષ્ટ્રમાં અન્નેડ જ્ઞાન રોશની પ્રગટાવનાર પં રોશનલાલજી, ન્યાય વ્યાકરણ તથા સાહિત્યાચાર્ય પં. નરેન્દ્ર આ વગેરે પ્રાધ્યાપકોનો સુયોગ પણ સંપડી ગયો. જ્ઞાનેશ્વરીઓએ જ્ઞાનપરબદ્ધારા જ્ઞાનપીપાસુઓને જ્ઞાનરસ પાવાતું શરૂ કર્યું.

એકદા ત્રીજે પ્રહર ચાલી રહ્યો હતો. મંદ મંદ પવનની લહેરીઓ લહેરાતી હતી. તેવા સમયે શ્રમણીઓ તથા શ્રમણોપાસિકાઓ પોત-પોતાની છાવણીમા વીરના સિદ્ધાંતો ગોઠવી અધ્યયન કરી રહ્યા હતા. અને વિદ્યાપીઠના પ્રાણુસમા ભારીજી સાહેબ અધ્યાપન કરાવી રહ્યાં હતા. તે સમયે એમ લાગતું હતું, કે જાણે શીક્ષણના અનુભવના ભારથી લચિત વૃદ્ધ હંસ, કલહંસીઓને મોતીનો ચારો ચરતા શીખડાવી રહ્યાં ન હોય ! ગમ્મત સાથે જ્ઞાન પામતી, કીલ્લોલ કરતી

કલહંસીઓ એકાએક પૂછી ઉઠી કે આપણે ભ. મહાવીરની રૂપ મી નિર્વાણશતાબ્દી કેવી રીતે ઉજવીશું? જેનું અનુલવનું લાથું મોટું છે, જેણે જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી પચાવી જાણ્યું છે અને જેઓ હુમેશાં જ્ઞાન આપવાની ઉત્કંઠા ધરાવે છે, તેવાશ્રી ભારિલ સાહેબે ઘણો જ સરસ પ્રસ્તાવ મૂક્યો કે આ પ્રસંગે જૈન સાહિત્યના કેહિનૂર હીરારૂપ બત્રીશ આગમોનો ગુજરાતી અનુવાદ પ્રગટ કરવામાં આવે તો પ્રસંગની ઉજવણી સાથે જનતાને પણ ભ. મહાવીરનો દિવ્ય સંદેશ પહોંચાડી શકાય

શ્રી ભારિલ સાહેબનો પ્રસ્તાવ સાલગતાં અમારું અંતર કહેવા લાગ્યું, કે આપણે જરૂર કંઈક કરી શકીશું. કારણ કે જે સ્થાનેથી જ્ઞાની ખાસે જ્ઞાન લીધું તેના ઉપકારો ને ભૂલવા કંઈ રીતે? તે ઉપકારો સામે નો થોડું પણ ચૂકવી શકાય તો આત્મા કૃતાર્થ થાય. આવું ભગીરથ કાર્ય એકલે હાથે અશક્ય હોય છે પરંતુ નો તેને વહેંચી દેવામાં આવે તો તે કાર્ય ઘણી જ સહેલાઈથી થઈ શકે છે. એમ વિચારી અમે આ કાર્યનો આરંભ કર્યો. શ્રી આચારાગ સૂત્રનો પ્રથમ શ્રુતસ્કંધ સાધ્વી શ્રીહસુમતીજીના ફાળે આવ્યો અને બીજા શ્રુતસ્કંધના અનુવાદનું કાર્ય મારા સદ્ગુણે સાંપડ્યું. આ કાર્ય અમે યથાશક્તિ પૂર્ણ કરવા પ્રયત્ન કરેલ છે.

ગુજરાતી અનુવાદ કરવાનો અમારો પ્રથમજ પ્રયત્ન હોવાથી શ્રી ભારિલ સાહેબે રહી ગયેલી ત્રુટીઓને દૂર કરી સંક્ષેપમાં પોતાની રચનાત્મક શૈલીથી સુંદરતા અપી છે. આ કાર્યમાં પ્રત્યક્ષ તેમજ પરોક્ષ રીતે સહકાર આપનાર પ્રાધ્યાપકો તેમજ શ્રમણી વિદ્યાપીઠના સહયોગીઓના અમે આભારી છીએ.

પરમ ઉપકારી દીક્ષાદાતા સ્વ. ગુરુદેવ શ્રી પ્રાણલાલજી મ. ની અસીમ કૃપાથી તેમજ તપસ્વી મ. ના પરમ ઉપકારથી તથા શિક્ષાદાત્રી સ્વ. પુ. ફૂલકુંવરબાઈ મ. તથા ગુરુણી શ્રી અબાબાઈ મ ના અનુગ્રહથી અને મારા સહાધ્યાયી વડીલ શ્રી પૂ. પ્રાણકુંવરબાઈ મ, ગુરુબેન શ્રી પૂ. મુક્તાબાઈ મ ની શુભ પ્રેરણાથી આ કાર્યમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરી શક્યા છીએ

આ પ્રમાણે બત્રીશ આગમરૂપ ગુલાબના પુષ્પની પ્રથમ પાખડી આપ સમક્ષ પ્રગટ કરતાં અમેને ઘણોજ આનંદ થાય છે.

જૈન આગમપ્રેમીઓ આ આચારાગ સૂત્રને હાર્દિક ભાવથી વધાવી લેશે એને તેઓ જીવનમાં કંઈક પ્રાપ્ત થયાની લાગણી અનુલવશે તો અમારો પ્રયત્ન સફળ માનીશું.

—સાધ્વી લીલમ

દ્વિતીય સંસ્કરણ

આચારાગ સૂત્રની પ્રથમ આવૃત્તિ ઈ. સન ૧૯૭૪ માં પ્રકાશિત થઈ હતી. પણ થોડા સમયમાં જ બધી પ્રતિઓ સમાપ્ત થઈ ગઈ.

પ્રેમ જિનાગમ પ્રકાશનના કાર્યકર્તાઓનો વિચાર એવો હતો કે પૂર્વ પ્રકાશિત સૂત્રોની બીજી-ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રકાશિત ન કરતાં એક વાર વધારેમાં વધારે અને સંલવ હોય તો બત્રીસેય સૂત્રો પ્રકાશિત કરવા. પણ શાસ્ત્રપ્રેમી પાઠકો તરફથી આચારાગ સૂત્રની આગ્રહ-પૂર્ણ માગણી હોવાથી અને એ માગણીની ઉપેક્ષા નહિ કરી શકવાના કારણે પૂર્વે કરેલ વિચારમાં પરિવર્તન કરવું પડ્યું અને આચારાગની બીજી આવૃત્તિ પ્રકાશિત કરવી પડી.

પ્રેસની અનુકૂળતા ન હોવાને કારણે આગમ પ્રકાશનનું કાર્ય ઝડપથી થઈ શકતું નથી. તથાપિ નન્દીસૂત્ર અને અનુયોગદ્વાર સૂત્ર થોડા સમયમાં જ પ્રકાશિત થવાના છે દશ-ગૈકાલિક અને સમવાયાંગ સૂત્ર પણ પ્રેસમાં છે. ઠાણાંગ સૂત્ર છપાવવાની વ્યવસ્થા પણ કરી રહ્યા છીએ. જ્ઞાતાધર્મકથા, પ્રશ્નવ્યાકરણ તથા પ્રજ્ઞાપના સૂત્રોનો અનુવાદ તૈયાર છે. આ બધા સૂત્રો પણ યથાસંલવ શીઘ્ર પ્રકાશમાં આવશે, એવી આશા છે.

આચારાગસૂત્રનું પ્રસ્તુત સંસ્કરણ મુંબઈથી બહાર નંદુરબારમાં છપાયું છે. પ્રૂફ સંશોધનની સમુચિત વ્યવસ્થા ન થઈ શકવાના કારણે પ્રેસસ બંધી ભૂલો રહેવા પામી છે. શુદ્ધિપત્રક પૃથક્ક્ર આપેલ છે. એને માટે અમે દિલ્લીની છીએ અને પાઠકો સંશોધન કરીને વાંચે, એવી વિનંતિ કરીએ છીએ.

નંદુરબારના શ્રીરામ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસનાં વ્યવસ્થાપકોના સૌજન્ય એવં સહયોગની અમે સાભાર નોંધ લઈએ છીએ.

—પ્રકાશક

પ્રસ્તાવના

ભૂતકાળમાં વિશ્વના વિવિધ પ્રદેશોમાં અને વિવિધ સમયોમાં જે મહાન્ મનીષી મહર્ષિ થઈ ગયા છે, તેઓએ પોતાના જીવનવ્યવહારથી માનવ જાતિની સમક્ષ સ્પૃહણીય આદર્શ ઉપસ્થિત કર્યો છે તેમની જીવનચર્યા તત્કાલીન પ્રજાને માટે કેટલી પ્રેરણાદાયક અને કેવી સ્ફૂર્તિદાયક રહી હશે ? તે તો આપણા માટે કલ્પનાનો જ વિષય છે. પરંતુ તેમની ચર્યાનું અને તેમના ઉપદેશનું જે વિવરણ આજે ઉપલબ્ધ છે તે પણ કંઈ ઓછું પ્રભાવશાળી અને પ્રેરણાદાયી નથી. જે દીર્ઘદૃષ્ટા મહાપુરુષોએ તેમનું ચરિત્ર અને ઉપદેશ આપણા સુધી પહોંચાડ્યો છે અને આપણને તેઓનો પરિચય પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય બનાવ્યા છે, તેઓનું આપણા ઉપર અસીમ ઋણ છે. આપણે તે મહાન ઉપદેશોનો સાથે તેમના સંદેશવાહકોની સમક્ષ પણ આપણું મસ્તક નમાવીએ છીએ.

સાહિત્યના તે નિર્માતાઓએ જો તે ચરિતો અને ઉપદેશોને અક્ષર રૂપમાં નિખદ ન કર્યા હોત તો આપણે કેટલા ભાગ્યહીન હોત ! આપણે માનવજાતિની અણુભાલ વિભૂતિઓથી અપરિચિત જ રહી ગયા હોત, નિખિડ અંધકારમાં ભટકવા છતાં પણ રસ્તો ન શોધી શકત. આજે આપણી સમક્ષ જીવનના ચરમ લક્ષ્ય સુધી પહોંચવા માટે જે વિસ્તૃત રાજપથ છે તે પથના નિર્માતા અગર ઉપદેશ પુરુષ છે તો તે પથના પ્રદર્શક સાહિત્યકાર મનીષી છે. લોકોત્તર પુરુષની પીયૂષ-વર્ષિણી વાણીને શાશ્વત સ્વરૂપ પ્રદાન કરનાર સાહિત્યકાર ! અમે તમારા પ્રતિ કૃતજ્ઞતાપૂર્વક શ્રદ્ધા અને ભક્તિ પ્રગટ કરીએ છીએ ! જેવી રીતે પવન-મલયજ સૌરભને વિશ્વવ્યાપી બનાવે છે તે પ્રમાણે તમે મહાપુરુષોના પાવન વચનોને જગત્ વ્યાપી બનાવ્યા છે.

સસારમાં અનેક ભાષાઓ પ્રચલિત છે અને તે બધામાં ન્યૂનાધિક સાહિત્ય ઉપલબ્ધ છે, તે સાહિત્યના ગ્રંથોની ગણતરી કરવી એ કંઈ સહેલું નથી. પરંતુ તે અસીમ સાહિત્યનું જો મૌલિક વિચારધારાના આધાર પર વર્ગીકરણ કરવામાં આવે તો તે વિચારધારાઓ પણ અનેક પ્રકારની જોવા મળશે. પરંતુ અહીં આપણે વિશ્વ સાહિત્યની વિભિન્ન વિચારધારાઓ પર વિચાર નથી કરવો. તે એક પૃથક અને સ્વતંત્ર વિષય છે જે સંપૂર્ણ વિસ્તારની અપેક્ષા રાખે છે. તેથી અહીં વિશ્વસાહિત્યના અંગભૂત જૈન સાહિત્યના વિષયમાં જ સંક્ષેપે વિચાર કરવો છે.

જૈન સાહિત્ય ઘણું વ્યાપક છે. અધ્યાત્મ, ધર્મ, દર્શન, નીતિ, રાજનીતિ, જ્યોતિષ, આયુર્વેદ, વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોષ, છંદ, અલંકાર, અર્થશાસ્ત્ર, આદિ કોઈપણ વિષય એવો નથી કે જેના પર જૈનાચાર્યોએ મહત્વપૂર્ણ ગ્રંથો લખ્યા ન હોય, દરેક વિષય પર ગ્રંથો લખ્યા છે. એટલું જ નહિ પરંતુ તે વિષયક વિચારના વિકાસમાં પણ પ્રશંસનીય યોગદાન આપ્યું છે. તેઓએ પ્રત્યેક વિષયમાં પોતાની મૌલિકતાની છાપ લગાડી છે. પરંતુ સાધારણ વિષયો પર જૈનાચાર્યોદ્વારા લખાયેલ સમગ્ર સાહિત્યની વાત છોડી દઈએ. તેની સામાન્ય સાહિત્યમાં જ ગણના કરી શકાય. ફક્ત જૈન દર્શન અને જૈન ધર્મના પ્રતિપાદક સાહિત્યને જ જૈનસાહિત્ય માની લઈએ કારણ કે તેમાં જૈન પરંપરાના વિશિષ્ટ દૃષ્ટિકોણનું તથા જૈનાચાર વિચારનું અસાધારણ સ્વરૂપ ઉપલબ્ધ થાય છે. આવું સાહિત્ય પણ વિપુલ પરિમાણમાં છે. આ સાહિત્ય એક અનેકાબી વિચારધારાનું મૂળસ્ત્રોત છે. જૈન વિચારધારાને મળતી અનેક વિચારધારાઓ સમય-સમય પર પ્રવાહિત થઈ છે, પરંતુ તેમાંથી એક પણ વિચારધારા આટલી પ્રાચીન નથી, કે જેટલી

જૈન વિચારધારા પ્રાચીન છે. તેથી આ સર્વ વિચારધારાનું મૂળસ્રોત જૈનવિચારધારા જ પ્રતીત થાય છે. આ તથ્ય ઇતિહાસથી સિદ્ધ કરી શકાય પરંતુ અહીં આપણે તેના પર વિચાર કરવો નથી. આપણો આશય એટલો જ છે કે જૈન સાહિત્ય એક મૌલિક વિચારધારાનું વાહક છે અને તેનું આદિ સ્રોત છે.

વિચારધારાની મૌલિકતા શું છે ? આ પ્રશ્ન ગંભીર છે અને તેનો ઉત્તર સંક્ષેપમાં પૂર્ણરૂપે આપી શકાય નહિ જૈન વિચારધારા વૈચારિક જગતમાં અને વ્યાવહારિક જગતમાં અપૂર્વ પ્રકાશ અર્પે છે. ક્ષેત્ર અને કાળની સીમાથી પર જે પરમ અને ચરમ, શાશ્વત અને સંપૂર્ણ સત્ય છે તે બાજુ સંકેત કરે છે. તે આપણને વિકલથી સકલ તરફ પ્રેરે છે અને ખડિત સત્યાંશોને અખડિત સત્ય સમજી લેવાના ભ્રમને નિર્મૂળ કરી સંપૂર્ણ સત્ય તરફ આગળ વધવાની પ્રેરણા કરે છે.

સામાન્ય પ્રાણી અનાદિ કાળથી અનંતકાળ સુધી વહેતી જીવનધારાને ન સમજી શકવાને કારણે તેને વર્તમાન જીવન સુધી જ સીમિત માની લે છે એજ પ્રમાણે દાર્શનિક વસ્તુના ક્રતિપથ અંશોને જ સમગ્ર વસ્તુ માની લે છે. વૈચારિક જગતમાં જૈન વિચારધારાએ જ આ ભ્રમને ટાળવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

વ્યવહાર-જગતમાં પણ તેનો ફાળો અનુપમ છે. સંયમ, તપ, ત્યાગ, અહિંસાદિની ભાવનાઓ જૈન વિચારધારાની અનુપમ ભેટ છે. આ ભાવનાઓ સર્વમાન્ય થઈ જવા છતાં પણ જૈન વિચારધારાની મૌલિકતામાં કાંઈ અંતર પડ્યું નથી. તેનાથી તો તેના અસાધારણ વિજયનું અનુમાન કરી શકાય છે.

સૌ પ્રથમ તો આ વિચારધારા ‘શ્રુત’ રૂપમાં જ પ્રવાહિત થતી રહી તે સમયના મનીષી મોટા મેઘાવી અને સ્મરણુ - શક્તિ સપન્ન હતા અને સભવત લખવાની પદ્ધતિ ચાલુ ન હતી. પરંતુ જ્યારે લોકોની સ્મરણુશક્તિ અને મેધાશક્તિ મદ થવા લાગી ત્યારે આવશ્યકતા અનુસાર તે વિચારધારાએ ગ્રન્થ રૂપ ધારણ કર્યું. આજે આપણી સમક્ષ જે જૈન સાહિત્ય છે તેમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના ઉપદેશોનો જ સાર છે.

ભગવાન મહાવીર તે યુગના અસાધારણ મહાપુરુષ હતા મહાપુરુષોની વાણી સાધના-પ્રસૂત હોય છે. તેઓ સૌ પ્રથમ તો પોતાના જીવનને સાધનામાં લીન કરે છે સાધનાના કાળ દરમ્યાન પોતાની ઇદ્રિયો અને અંતઃકરણ પર વિજય પ્રાપ્ત કરવાનો અભ્યાસ કરે છે અને ક્ષણસ્વરૂપ જિતેન્દ્રિય તથા નિર્વિકાર થઈ જાય છે. પૂર્ણ જિતેન્દ્રિય અને નિર્વિકાર અવસ્થાને આપણે ‘વીતરાગ દશા’ કહીએ છીએ વીતરાગ દશા પ્રાપ્ત થતાની સાથે જ્ઞાન પણ નિર્વિકાર અને પરિપૂર્ણ થઈ જાય છે. ત્યાર પછી જ મહાપુરુષ પોતાના ધર્મચક્રનું પ્રવર્તન કરે છે પોતાની વાણી દ્વારા જગતના અજ્ઞાનને દૂર કરે છે. ભગવાન મહાવીરે પણ તેજ ક્રમનું આલમ્બન કર્યું. તેમની સાધના ઘણી ઉચ્ચ અને કઠોર હતી. ઇતિહાસનું અવલોકન કરતાં તેમની સાધનાની સમતા કયાંય જણાતી નથી. તેઓએ આ ઉચ્ચ સાધનાના ક્ષણ સ્વરૂપ સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને ત્યાર બાદ જ ધર્મવાણીનું ઉચ્ચારણ કર્યું. દીર્ઘકાલીન પ્રયોગો, અનુભવો અને અનુપમ સાધનાની પાછળ જે વાણી પ્રસ્ફુટિત થઈ છે, તે જગતને માટે કેટલી ઉપાદેય, હિતાવહ

અને આવશ્યક બની છે તે કહેવાની આવશ્યકતા નથી. પચ્ચીશ શતાબ્દી વ્યતીત થવા છતાં પણ મહા-વીરની વાણી નથી જ છે અને ચિરનૂતન જ રહેશે. દુનિયા વાંકાચૂકા પથ પર ચાલતી, ઠોકરો ખાતી, આખર આજ માર્ગ તરફ આવી રહી છે કે જેનો નિર્દેશ ભગવાન મહાવીર કર્યો હતો. વ્યક્તિ અને સમાજની સુખશાંતિ તેમજ સમૃદ્ધિનો ખીજો કોઈ માર્ગ જ નથી. એટલા માટે જ્યાં સુધી મનુષ્ય જાતિ અને તેઓમાં સુખશાંતિની ચાહ છે ત્યાં સુધી ભગવાન મહાવીરની વાણીની ઉપાદેયતા અશુભ રહેશે.

ભગવાન મહાવીરે જે ઉપદેશ આપ્યો છે તેનો અધિકાંશ ભાગ શ્રુતના રૂપમાં નિબદ્ધ થઈ શક્યો નથી, અને જેટલો ભાગ નિબદ્ધ થયો છે, તે સર્વ લિપિબદ્ધ થયું નથી તેનો અધિકાંશ ભાગ વિગ્રિહ્ન થયો છે. આપણી પાસે તો તેનો થોડો જ ભાગ ઉપલબ્ધ છે આજે જેટલા અશે ઉપલબ્ધ છે તેની રક્ષા પ્રાચીનાચાર્યોએ અનેક પ્રકારના કષ્ટ સહન કરીને, પોતાના પ્રાણોને સંકટમાં મૂકીને પણ કરી છે. એટલું જ નહિ, પરંતુ તે મૂળ-આગમનો આધાર લઈને તેને પદ્મવિત કર્યું છે. દેશ અને કાળાનુસાર તેને વિવિધ રૂપમાં અને વિવિધ ભાષાઓમાં પરિણત પણ કર્યું છે. આપણે તેના ઋણી છીએ.

ભગવાન મહાવીરનો ઉપદેશ મૂલતઃ દ્વાદશાંગી અર્થાત્ બાર અંગોમા વિભક્ત છે. તે અંગ આ પ્રમાણે છે. (૧) આચારાંગ (૨) સૂત્રકૃતાંગ (૩) સ્થાનાંગ (૪) સમવાયાંગ (૫) વ્યાખ્યાપ્રસૂતિ (૬) જ્ઞાતૃધર્મકથાંગ (૭) ઉપાસકદશાંગ (૮) અન્તકૃતદશાંગ (૯) અનુત્તરૌપપાતિક (૧૦) પ્રશ્ન-વ્યા. ભુ (૧૧) વિપાક અધ્યયન (૧૨) દષ્ટિવાદ.

આ બાર અંગો સિવાય ઉપાંગ આદિ નામોથી પણ આગમ સાહિત્ય છે કે જેનો અહીં નામોદ્લેખ કર્યો નથી આ બાર અંગ સમસ્ત સાહિત્યના મૂળ રૂપ છે. આ બાર અંગોનું સામાન્ય નામ 'ગણિપિટક' છે.

જેનોએ પોતાના આગમની સાથે કોઈ ચમત્કાર જોડ્યો નથી. તેમનું મંતવ્ય સીધું-સાદું અને સ્વાભાવિક છે. જે પુરુષ પરિપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લે છે અને મોહાદિ અત્મા વિકારો પર વિજય પ્રાપ્ત કરી લે છે તે અરિહંત કહેવાય છે. અરિહંતએ આપ્ત છે અને આપ્ત પુરુષના વચનો સદા સમીચીન અને અબ્રાન્ત જ હોય છે. મોહ અને અજ્ઞાન જ અસત્ય ભાષણના કારણો છે. જે પુરુષોમાં આ બે કારણો ન હોય, તેની વાણી સત્ય જ હોય, તેથી અરિહંત ભગવાનના વચન આગમ છે. સ્વામી સમન્તભદ્રે કહ્યું છે—

આપ્તોપજ્ઞમનુલ્લઘનમદૃષ્ટેષ્ટવિરોધકમ્ । તત્ત્વોપદેશકૃત્ સાર્વ જાસ્ત્રં કાપથવદ્વતમ્ ॥

અર્થાત્-શાસ્ત્ર તે છે જે આપ્તનું કથન હોય, તર્ક અથવા ચુકિતથી જેનું ઉદ્બંધન થઈ શકતું ન હોય, જે પ્રત્યક્ષ અથવા અનુમાન પ્રમાણથી વિરુદ્ધ ન હોય, તત્ત્વનો ઉપદેશક હોય, પ્રાણીમાત્રનું હિત કરવાવાળું હોય અને કુમાર્ગનો નાશક હોય

શાસ્ત્રની આ પરિભાષા કેટલી વ્યાપક, સ્વાભાવિક અને સત્ય છે! તેમા અવિશ્વાસનીય કોઈપણ ચમત્કારને સ્થાન નથી અને કોઈપણ પ્રકારના મતાગ્રહને પણ સ્થાન નથી. વાસ્તવિક રીતે તો કોઈપણ આગમની પરીક્ષા તેના ગુણ-અવગુણની કસોટી પર હોવી જોઈએ, અલૌકિક કલ્પનાન

આધાર પર નહિ. ગુણ-અવગુણને ગૌણ કરીને બીજી વાતોને કમૌટી બનાવવી તે એક પ્રકારની દુર્બલતા જ કહી શકાય

અહીં એ પ્રશ્ન થઈ શકે છે કે જો જૈનાગમ ઇશ્વર દ્વારા મોકલાવેલ ન હોય ને અનાદિ કાળથી જેમના તેમ ચાલ્યા આવતા ન હોય તો પછી દ્વાદશાંગીને નિત્ય અને શાશ્વત કેમ કહેવામાં આવ્યું છે ?

આ પ્રશ્ન પર વિચાર કરવાની આવશ્યકતા છે. જગત્ અનાદિ છે અને જગતમા જે તત્ત્વો છે તે પોતાના મૂળ સ્વરૂપમા અનાદિ છે. બધા તત્ત્વ પોતપોતાના મૂળ સ્વભાવમા સ્થિર રહે છે. બીજા શબ્દોમા એમ કહી શકાય કે સત્ય ત્રિકાળ અબાધિત છે દેશ અને કાલની પરિધિથી પર છે. કોઈ પણ દેશમા, કોઈ પણ કાળમા સત્યનુ રૂપાતર થઈ શકતું નથી આત્મા છે અને ઉપયોગ તેનો સ્વભાવ છે. આકાશ છે અને અવકાશ દેવો તેનો ગુણ છે. કાલ છે અને વર્તમાન તથા પરિણામ આદિ તેના ઉપગ્રહ છે. આ સત્ય ભૂતકાળમા પણ હતું, વર્તમાનમા પણ છે અને ભવિષ્યમા પણ હશે. આ રીતે વસ્તુસ્વરૂપ ત્રિકાળમા એક સરખું છે તો તેનું નિરૂપણ પણ એક સરખું જ હોય. સત્ય વસ્તુસ્વરૂપને આગમ પણ બદલી ન શકે

આવી જ રીતે આચારધર્મના મૂળ સિદ્ધાંત પણ શાશ્વત છે. અહિંસા, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ વગેરે વર્તમાનમા ધર્મરૂપ છે, ભૂતકાળમા પણ ધર્મરૂપ હતા અને ભવિષ્યમા પણ ધર્મરૂપ રહેશે. કોઈ પણ કાળમા, કોઈપણ દેશમા અને કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં હિંસા ધર્મ ન હોઈ શકે, અસત્ય લાષણુ ધર્મ ન હોઈ શકે, બ્રહ્મચર્ય પાપ ન હોય શકે સંભવ છે કે ક્યારેક પરિસ્થિતિમાં કોઈ પણ વ્યક્તિ કે કોઈ સમુદાય ને હિંસાનું આચરણ કરવા વિવશ બનવું પડે અને એ પણ સંભવિત છે કે તે અક્ષન્તવ્ય ન માનવામાં આવે તોપણ તેને ધર્મો તો ન જ કહી શકાય.

“ હિંસા નામ ભવેદ્ ધર્મો ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ । ”

હિંસા ધર્મ નથી, થશે નહિ અને હતો પણ નહિ.

તાત્પર્ય એ છે કે દર્શનશાસ્ત્રના મૂળતત્ત્વ અને ધર્મશાસ્ત્રના મૂળતત્ત્વ આચાર સદૈવ એકરૂપ રહે છે અને તેથી તેનું નિરૂપણ હંમેશા એક રૂપ જ હોય શકે છે આવી સ્થિતિમા તત્ત્વ અને આચારનું નિરૂપણ કરવાવાળા આગમ પણ અપરિવર્તિત જ રહેશે આ દૃષ્ટિકોણથી દ્વાદશાંગીને નિત્ય, શાશ્વત, ધ્રુવ, કહી છે જૈનાગમો ને તો ભગવાન મહાવીરના ઉપદેશાનુસાર તેમના પ્રમુખ શિષ્યોએ ગ્રંથનું રૂપ પ્રદાન કર્યું છે

જૈનાગમોનું વિષયનિરૂપણ સર્વાંગ પૂર્ણ છે જડ, ચેતન, આત્મા-પરમાત્મા, આદિ સમસ્ત વિષયોનું જેવું સૂક્ષ્મ, ગભીર, અને વિશદ વિવેચન જૈનાગમમા છે તેવું અન્યત્ર મળવું કઠીન છે દાર્શનિક દૃષ્ટિથી જ્યાં છ દ્રવ્યોનું વર્ણન કર્યું છે ત્યાં જ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિથી નવતત્ત્વોનું વર્ણન પણ કર્યું છે. પ્રાય આ વર્ણન એકદમ મૌલિક અને અસાધારણ છે આસ્ત્રવ અને સવર જેવા તત્ત્વોનું, નય નિક્ષેપોનું, લેશ્યાઓનું, અને કાર્મણવર્ગણાઓ આદિનું વિવેચન તો જૈનાગમોને છોડીને વિશ્વના કોઈ પણ આગમમા મળતું નથી. આ રીતે સમસ્ત વિષયના નિરૂપણથી સમૃદ્ધ અને અનેક અપૂર્વ તત્ત્વોનો પ્રરૂપક થઈને જૈનાગમ આચારની શુદ્ધિ પર ઘણો ભાર આપે છે આચારશુદ્ધિ જ્ઞાનનું મુખ્ય ફળ છે. જે જ્ઞાનના ફળ સ્વરૂપ આચારમા ઉજ્જવળતા આવતી નથી તે જ્ઞાન નિરર્થક છે “નાણસ્સ ફલં ચિરર્ધ” અને જ્ઞાન આર:

ક્રિયાં વિના” આ જૈનાગમોના વિધાન છે. જેવી રીતે ઓષધનું જ્ઞાન હોવા છતાં જ્યાં સુધી તેનું સેવન ન થાય ત્યાં સુધી રોગ મટી શકે નહિ. તેવી જ રીતે સમ્યક્ ચારિત્રને અંગીકાર કર્યા વિના આધ્યાત્મિક વ્યાધિઓ-રાગદ્વેષ દ્વંદ્વ થઈ શકે નહિ. તેથી આત્મશુદ્ધિને માટે આત્માનુગામી પ્રવૃત્તિઓની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે.

તેરમાં ગુણસ્થાને જ્ઞાન પરિપૂર્ણ થઈ જાય છે છતાં પણ મુક્તિ પ્રાપ્ત થતી નથી, કારણ કે ત્યાં ચારિત્રની પૂર્ણતા હોતી નથી. ચારિત્રની પૂર્ણતા થવા જ આત્મા સમસ્ત બંધનને દૂર કરીને સિદ્ધ અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી લે છે. તેથી એજ નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે આચરણ વિના સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થવી સંભવીત નથી.

જૈનાગમ ચાર અનુયોગમાં વિભક્ત છે અને તેમાં ચરણાનુયોગ પ્રધાન છે. શાસ્ત્રકારનો મત છે કે ચરણાનુયોગની રક્ષાને માટે જ શેષ ત્રણ અનુયોગોની સાર્થકતા છે. શાસ્ત્રોમાં પ્રભાવ-શાળી શબ્દોમાં ચારિત્રનો મહિમા પ્રગટ કર્યો છે. સાથે જ જે લોકો આ ભ્રમમાં રહે છે કે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લેવાથી આપણા નિસ્તાર થઈ જશે, તેઓને ચેતવણી આપવામાં આવી છે. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

“ ન ચિત્તા તાયદ માસા, કુઓ વિજ્ઞાણુસાસણં ? વાયાવીરિયમિત્તેણ સમાસાસેન્તિ અપ્પયં ॥ ”

અર્થાત્-સ સારની વિવિધ ભાષાઓનું જ્ઞાન તમારું રક્ષણ કરી શકતું નથી વ્યાકરણ આદિ શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન પણ શું કામ આવે ? જે લોકો સમજે છે કે અમે એકલા જ્ઞાનથી તરી જઈશું તેઓ પોતાના વચનના વીર્યથી પોતાના અંતઃકરણનો સાન્ત્વના ભડે દે પણ તેઓનો નિસ્તાર નહીં થાય.

ઉપર ચારિત્રના વિષયમાં જે કંઈ કહેવામાં આવ્યું છે તેનાથી એમ નથી સમજી લેવાનું કે જૈનધર્મમાં જ્ઞાનને કોઈ સ્થાન નથી. જૈન શાસ્ત્રનું તો એવું વિધાન છે કે મુક્તિને માટે સમ્યક્ દર્શન, સમ્યક્ જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચરિત્ર આ ત્રણે અપેક્ષીત છે સમ્યક્ દર્શનના અભાવમાં જ્ઞાન મિથ્યા રહે છે તે સમ્યક્ જ્ઞાન ન થઈ શકે અને સમ્યક્ જ્ઞાનના અભાવમાં ચારિત્ર સમ્યક્ ચારિત્ર ન હોઈ શકે. સમ્યક્ જ્ઞાનના અભાવમાં થવાવાળી સમસ્ત ક્રિયાઓ મિથ્યા છે અને તેનાથી ભવભ્રમણની વૃદ્ધિ થાય છે. આ રીતે સમ્યક્ જ્ઞાન પણ મોક્ષનો માર્ગ છે, પરંતુ તે એકલું મોક્ષ સાધક નથી હોતું. જ્ઞાન ચારિત્રને ઉત્પન્ન કરી સાર્થક થઈ જાય છે અને ચારિત્રથી સાક્ષાત્ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે આ કારણથી ચારિત્રનો મહિમા છે પૂર્વોક્ત બાર અંગોમાં પહેલું નામ આચારાગ્ર સૂત્રનું જ આવે છે તેમાં આચારની જ પ્રધાનતા ઝળકે છે.

હવે પ્રશ્ન એ છે કે જે ચારિત્રનું જૈનધર્મમાં આટલું બધું મહત્ત્વ છે તેનું સ્વરૂપ કેવું છે ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર ઘણા વિસ્તારની અપેક્ષા રાખે છે, પરંતુ અહીં થોડા જ શબ્દોમાં કહું છું. જૈનાગમોમાં ચારિત્રના મુખ્ય બે ભેદ કહ્યા છે (૧) નિશ્ચય ચારિત્ર અને (૨) વ્યવહાર ચારિત્ર અશુભ ક્રિયાથી નિવૃત્તિ થવી અને શુભાક્રિયાઓમાં પ્રવૃત્તિ થવી તે વ્યવહાર ચારિત્ર કહેવાય છે. કહ્યું પણ છે કે—

“ અસુહાદો વિણિવિત્તી, સુદ્ધે પવિત્તી ય જાણ ચારિત્તં ”

જે ક્રિયાઓથી પાપકર્મનો બંધ થાય છે તે અશુભક્રિયાઓ કહેવાય છે એવી ક્રિયાઓને ત્યાગ કરી શુભક્રિયાઓમાં પ્રવૃત્ત થવાથી પુણ્ય પ્રકૃત્તિઓનો બંધ થાય છે અથવા સવર યા નિર્જરા

થાય છે. પાંચ મહાવ્રતોનું પાત્રન, સમિતિઓનું પાલન, અનશનાદિ તપ, વગેરે વગેરે જે પર-માપેક્ષ ચારિત્ર છે તે વ્યવહાર ચારિત્ર છે. નિશ્ચય ચારિત્રમાં કોઈ પણ પર-પદાર્થની અપેક્ષા નથી રહેતી તે પૂર્ણરૂપથી સ્વાત્માવલંબી છે જ્યારે આત્મા પોતે પોતામાં જ રમણ કરે છે ત્યારે નિશ્ચય ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. નિશ્ચયચારિત્ર સાક્ષાત્ મોક્ષનું કારણ છે.

વ્યવહાર ચારિત્ર સાધન છે અને નિશ્ચય ચારિત્ર સાધ્ય છે. વ્યવહાર ચારિત્રની સફળતા નિશ્ચય ચારિત્રની પ્રાપ્તિમાં છે. તેમાંથી એ ફલિત થાય છે કે આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં રમણ કરવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવાને માટે વ્યવહાર ચારિત્ર અપેક્ષીત છે. જે વ્યવહાર ચારિત્ર ફક્ત કાયિક યા વાચિક ક્રિયાકાંડ સુધી જ સીમિત રહી જાય તો તે આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિથી નિરર્થક છે અને જે તે માનસિક ન થાય અથવા મન તેનાથી વિરુદ્ધ હોય તો તે ફક્ત લોક દેખાવ જ છે.

પ્રસ્તુત આચારાંગ સૂત્રમાં, વ્યવહાર ચારિત્ર અને નિશ્ચય ચારિત્ર, બન્નેનું પ્રતિપાદન કર્યું છે. સાથે જ અંતરંગ આચારને ઉચિત પ્રધાનતા આપી છે. આચારાંગ સૂત્રનો સ્વાધ્યાય કરવાથી મન પર એક નિરાળી છાપ પડે છે. કારણ કે શ્રી આચારાંગ પ્રત્યેક સાધક, પછી તે ગૃહસ્થ હો કે સંન્યાસી, ભિક્ષુક હો, ધનિક હો, કે ગરીબ હો, સાધનસંપન્ન હો કે સાધનવિહીન હો તે સર્વને નવીન દૃષ્ટિ અને નવીન પ્રેરણા આપે છે.

આચારાંગ સૂત્રની ભાષા જ તેની પ્રાચીનતાને પ્રગટ કરે છે. કયાક કયાંક તો ભાવની અંભીરતા અગાધ પ્રતીત થાય છે. તેની રચનાશૈલી કેટલેક અંશે અન્ય સૂત્રોની સદૃશ હોવા છતાં પણ કેટલેક અંશે વિસદૃશ પણ છે. તે જોઈને એમ લાગે છે કે જાણે જૈન સાહિત્યનું આદ્ય સ્વરૂપ આચારાંગ સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમાં જ સુરક્ષિત છે.

આચારાંગની સમાન દશવૈકલિક સૂત્રમાં પણ નિર્ઘન્ય મુનિઓના આચરણનું વર્ણન છે. બન્નેના વિષય સમાન હોવા છતાં પણ બન્નેની ભાષા, પ્રતિપાદન શૈલી, વિષય નિરૂપણ આદિ અનેક વાતોમાં અંતર છે. આચારાંગ આંતરિક આચારને પ્રધાનતા આપે છે. આચારાંગમાં સાધુની જે કઠોર ચર્યાનું દિગ્દર્શન થાય છે તે દશવૈકલિકમાં નથી દેખાતું.

આચારાંગ સૂત્રના બે શ્રુતસ્કંધ છે. પણ બંનેમાં એકરૂપતા નથી. બન્ને શ્રુતસ્કંધોનું તુલનાત્મક દૃષ્ટિથી અધ્યયન કરવામાં આવે તો બંનેની ભાષા અને શૈલીમાં સ્પષ્ટ ભેદ જણાય આવે છે.

પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનું સાતમું અધ્યયન આજે ઉપલબ્ધ નથી અને તે કહેવું કઠીન છે કે તેમાં કયા કયા વિષયોનું વર્ણન હતું. વચ્ચેનું આ અધ્યયન કેવી રીતે અને ક્યારે વિચ્છિન્ન થઈ ગયું તેનો પત્તો લાગતો નથી. આમ તો આચારાંગ સૂત્ર શાસ્ત્રીય પદપ્રમાણાનુસાર અઢાર હજાર પદવાળું હતું. તેથી આચારાંગ સૂત્ર ઘણું વિસ્તૃત હોવું જોઈએ પરંતુ આજે તેનું સંક્ષિપ્ત રૂપ જ આપણી સામે છે. આ રીતે પ્રસ્તુત અંગનો ઘણો ખરો ભાગ ઉપલબ્ધ નથી અને દ્વિતીય સ્કંધરૂપે જે ભાગ ઉપલબ્ધ છે તે પાછળનું છે.

પાછલા પચ્ચીસ સો વર્ષમાં જૈન સાહિત્ય અને જૈન સંઘને સંકટપૂર્ણ પરિસ્થિતિઓમાંથી પસાર થવું પડ્યું છે. જે આ પરિસ્થિતિઓને દૃષ્ટિ સમક્ષ રાખવામાં આવે તો આ ગડ-બડનું કારણ અમણ શકાય છે. આવી પરિસ્થિતિમાં પણ પ્રાચીન સાહિત્ય સુરક્ષિત રાખી શકાયું છે તે

માટે ખરેખર અમે તટકાલીન શ્રુતધરોના આભારી છીએ અને તેજ અમારી જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવામાં અને સ્વ-પર કલ્યાણ લાવનાને ચરિતાર્થ કરવા માટે પર્યાપ્ત છે.

આજના અશાંત વિશ્વમાં જીનવાણીનો વધુમાં વધુ પ્રચાર કરવાની આવશ્યકતા છે. મંલવ છે કે તેનાથી સંસારમાં શાંતિનો સંચાર થાય. જે મહાનુભાવ આ પવિત્રતર કાર્યમાં પોતાની શક્તિનો વ્યય કરે છે તે જગત પર મહાન ઉપકાર કરે છે.

અત્યાર સુધીમાં આચારાંગ સૂત્રના અનેક સંસ્કરણો પ્રકાશિત થયા છે. પણ અત્યારે કોઈ સુલભ હોય તેમ જણાતું નથી. એવી સ્થિતિમાં પ્રસ્તુત અનુવાદ આગમ પ્રેમીઓને ઉપકારક થઈ પડશે. અનુવાદ ગુજરાતી ભાષામાં છે અને શબ્દાર્થભૂળક ભાવાનુવાદ રૂપે છે. અનુવાદમાં કાળજી રખાઈ છે કે મૂળ સૂત્રનો આશય યથાવત્ આવી જાય અને વધારે કંઈ ઉમેરાય પણ નહિ. માટે એમાં સંક્ષિપ્તતાસાથે સ્પષ્ટતા છે. આ અનુવાદ માટે ભાવયોગિની આર્યા શ્રી લીલમખાઈ તથા અભીક્ષ્ણ જ્ઞાનનિરતા શ્રી હસુમતીબાઈ સાધુવાદને પાત્ર છે. શ્રમણી વિદ્યાપીઠમાં અધ્યયન કરતાં-કરતાં આ મહાસતીઓએ આ અનુવાદ કર્યો છે. એનાથી આશા રાખી શકાય કે ભવિષ્યમાં પણ એ સમાજને બહુમૂલ્ય સાહિત્યમણિઓ અર્પિત કરશે.

કોઈની પ્રેરણા વગર, સામેથી આવી, આગમ પ્રકાશન માટે ઉદાર આર્થિક સહાય આપનાર શ્રી પ્રેમજી હીરજીભાઈ પ્રશંસાની કે ધન્યવાદની અપેક્ષા રાખતા નથી. એમને ગમે પણ નહિ. પણ એમના પ્રત્યે કૃતજ્ઞતા પ્રકટ કર્યા વિના આપણે કેમ રહી શકીએ ? એવા ઉદાર અને શાન્ત શ્રીમન્ત વિરલજ હોઈ શકે.

શ્રમણી વિદ્યાપીઠ

ઘાટકોપર, મુંબઈ-૭૭.

શેભાચન્દ્ર ભારિલલ

(૪) ચતુર્થ ઉદ્દેશકમાં તેજસ્કાયની ચતનાનું નિરૂપણ છે અગ્નિને અહીં 'દીર્ઘલોકગત્ર' દીર્ઘલોક [વનસ્પતિ] નું શસ્ત્ર શબ્દથી કહેલ છે.

(૫) પાંચમા ઉદ્દેશકમાં વનસ્પતિકાયની સજીવતા સિદ્ધ કરતા કહ્યું છે- જેમ માનવશરીરની ઉત્પત્તિ અને વૃદ્ધિ થાય છે તેમ વનસ્પતિકાયની પણ વૃદ્ધિ થાય છે. છેદન કરતાં માનવશરીર મ્લેાન થઈ જાય છે તેમજ વનસ્પતિ પણ મ્લેાન થઈ જાય છે. જેમ માનવ શરીર આહારથી વધે છે તેમ વનસ્પતિ પણ. માનવશરીરમાં જેમ ગ્રય, અપગ્રય થયા કરે છે તેમજ વનસ્પતિના શરીરમાં પણ

(૬) ષષ્ઠ ઉદ્દેશકમાં ત્રમ્સ જીવોની ચતનાનો ઉપદેશ છે. કયા કયા પ્રયોજનોથી લોકો ત્રમ્સ જીવોનો ઘાત કરે છે તે પણ કહેવામાં આવ્યું છે

(૭) સપ્તમ ઉદ્દેશકમાં વાયુકાયને 'ઞજ' કહેવામાં આવ્યો છે. જે પોતાના સુખ દુઃખને ઓળખે છે તેણે વાયુકાયના જીવોના સુખ દુઃખને પણ ઓળખવા જોઈએ.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

પરિજ્ઞા-વિવેક

૧. સુયં મે આહસં, તેણં મગવયા એવમવસ્થાયં ।

સુધર્માસ્વામી જમ્બૂ સ્વામીને કહે છે—

હે આચુષ્મન્ ! ભગવાન મહાવીરે જે કહ્યું હતું તે મેં સાંભળ્યું હતું •

૨. હ્રમેગેસિં ણો સણ્ણા મવ્હ, તંજહા—
પુરત્થિમાઓ વા દિસાઓ આગઓ
અહમંસિ ? દાહિણાઓ વા દિસાઓ
આગઓ અહમંસિ ? પચ્ચત્થિમાઓ વા
દિસાઓ આગઓ અહમંસિ ? ઉત્તરાઓ
વા દિસાઓ આગઓ અહમંસિ ? ઉડ્ઢાઓ
વા દિસાઓ આગઓ અહમંસિ ? અહે
દિસાઓ વા આગઓ અહમંસિ ?
અણયરીઓ વા દિસાઓ અણુદિસાઓ
વા આગઓ અહમંસિ ? । એવમેગેસિં ણો
ણાય મવ્હ, અત્થિ મે આયા ઉવવાટ્ટે ?
ણત્થિ મે આયા ઉવવાટ્ટે ? કે અહમંસિ ?
કે વા હોત્તો હહ પેચ્ચા મવિસ્સામિ ?

સંસારમાં કોઈ કોઈ જીવોને જ્ઞાન હોતું નથી કે હું પૂર્વ દિશામાંથી આવ્યો છું ? દક્ષિણ દિશામાંથી આવ્યો છું ? અથવા પશ્ચિમ દિશામાંથી આવ્યો છું ? ઉત્તર દિશામાંથી આવ્યો છું ? ઉર્ધ્વદિશામાંથી આવ્યો છું ? અથવા દિશામાંથી આવ્યો છું ? અથવા કોઈ પણ દિશા યા વિદિશામાંથી આવેલ છું ? એવી જ રીતે કોઈક જીવોને જ્ઞાન નથી હોતું, કે મારો આત્મા પુનર્જન્મ ધારણ કરનાર છે ? અથવા મારો આત્મા પુનર્જન્મ ધારણ કરનાર નથી ? પહેલાં હું કોણ હતો ? અથવા અહિંથી ચ્યવીને પરલોકમાં શું થઈશ ?

૩. સે જં પુણ જાણેજ્ઞા સહસમ્પદ્યાણ,
પરવાગરગેણં, અણેસિં અંતિણ વા સોચ્ચા,
તજહા—પુરત્થિમાઓ વા દિસાઓ આગઓ
અહમંસિ, જાત્ર અણયરીઓ દિસાઓ
અણુદિસાઓ વા આગઓ અહમંસિ ।
એવમેગેમિ ણાયં મવ્હ, અત્થિ મે આયા
ઉવવાટ્ટે, જો દ્સાઓ દિસાઓ અણુ-
દિસાઓ વા અણુસંચરટ્ટ, સઘ્વાઓ
દિસાઓ સઘ્વાઓ અણુદિસાઓ જો
આગઓ અણુસંચરટ્ટ, સોહં । સે આયાત્તાદી,
લોભાવાદી, રુદ્ધાવાદી, કિરિયાત્તાદી ।

કોઈ કોઈ જીવ પોતાના જાતિસ્મરણાદિ જ્ઞાનથી અથવા તીર્થ કરના ઉપદેશથી અથવા અન્ય-અવ-પ્રજ્ઞાની ગાદિ પાસેથી સાંભળીને બાહ્યી ગડે કે હું પૂર્વ દિશામાંથી આવ્યો છું ય વત્ કે પશ્ચિમ દિશામાંથી યા વિદિશામાંથી આવ્યો છું તે જ રીતે કેટલાકને એવું જ્ઞાન હોય છે, કે મારો આત્મા પુનર્જન્મ કરવાવાળો છે, જે આ દિશા-ઓમાં અથવા વિદિશાઓમાં વાત્સાલ આત્મા મન કરે છે તેમજ સર્વ દિશાઓ અને સર્વ વિદિશાઓમાં આવાગમન કરે છે તે હું છું આવું જ્ઞાન જેને છે તે જ આત્મવાદી લોકવાદી કર્મવાદી અને ક્રિયાવાદી છે

પ્રથમ શ્રુતરકન્ધ

પ્રથમ અધ્યયન

શસ્ત્ર પરિજ્ઞા

આ જગતમાં ઘણા લોકો એવા છે જે મહાન ગણાય છે, વિજ્ઞાનવેત્તા મનાય છે, ભૌતિક પદાર્થોનું સૂક્ષ્મ જ્ઞાન ધરાવે છે પણ તે પોતાને જ ઓળખતા નથી. 'હું શું છું?' કેવો છું? એ જાણતા નથી એટલું જ નહિ, ઘણાને તો 'હું છું' એવી પણ પ્રતીતિ હોતી નથી. માણસ પોતે પોતાને ન ઓળખે, એથી વધારે આશ્ચર્ય શું હોય ?

સ્વ અને પર, પરસ્પર સાપેક્ષ શબ્દો છે. જ્યાં સુધી 'સ્વ' નો સમીચીન બોધ ન થાય ત્યાં સુધી 'પર' નો બોધ પણ સમીચીન થઈ શકતો નથી. માટે જ જ્ઞાની પુરુષો પ્રેરણા કરે છે—'વિદ્મિ વિદ્મિ સ્વ તમ્' અરે ! પોતાને સમજ ! સમજ !

દ્વાદશાંગ ગણિપિટકમાં મુમુક્ષુઓ માટે પ્રથમ આ આચારાંગ મુક્તિનો રાજમાર્ગ બતાવનાર છે મુક્તિ આત્માની હોય છે, એટલે મુમુક્ષુએ સર્વપ્રથમ આત્માનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ ત્યાર પછી તેની મુક્તિ માટે પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. પ્રથમ અધ્યયનમાં એ જ મુખ્ય પ્રતિપાદ છે. આ અધ્યયનમાં સાત ઉદ્દેશક છે.

(૧) પ્રથમ ઉદ્દેશકમાં આત્માનું અસ્તિત્વ બતાવવામાં આવ્યું છે અને સાથે એ પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે આત્મા વર્તમાન જીવન સુધી જ સીમિત નથી, પણ એ પુનર્જન્મ ધારણ કરનાર છે, અનાદિ અનન્ત-શાશ્વત તત્ત્વ છે જ્ઞાનીઓ પાસેથી અથવા તો પોતાની વિશિષ્ટ મતિથી, આત્માની ભૂત અને ભવિષ્યકાલિક સ્થિતિ જાણી શકાય છે

(૨) બીજા ઉદ્દેશકમાં પૃથ્વીકાયિક જીવોની સિદ્ધિ કરવામાં આવી છે કેટલાક લોકો મનુ-બોમા જ ચેતનનું અસ્તિત્વ સ્વીકારે છે, કેટલાક ત્રસ જીવોને સચેતન માને છે વૈજ્ઞાનિકો હવે વનસ્પતિને પણ ચેતન માનવા લાગ્યા છે પરંતુ જૈન-તત્ત્વજ્ઞાનની તો સનાતન ઉદ્ઘોષણ છે કે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ સચેતન છે આ રચાવર કહેવાતા જીવોમાં પણ મનુષ્યની જેમ જ જ્ઞાન, દર્શન, ક્રોધાદિ કષાય, આહાર, ભય, મૈથુન તેમજ પરિગ્રહ સંગ્રહી સજ્જાઓ વિગેરે ચેતનધર્મો વિદ્યમાન છે અતર માત્ર માત્રામાં છે અથ પુરૂષના ઉદાહરણથી આ તથ્ય પ્રભાવશાળી રીતે સમજાવવામાં આવ્યું છે.

(૩) તૃતીય ઉદ્દેશકમાં અપ્કાયના જીવોની ચતના બતાવતા કહ્યું છે, કે જે અપ્કાયના જીવોનો અપલાપ કરે છે તે આત્માનો અપલાપ કરે છે.

૪. અકરિસ્સં ચ હં, કારાવિસ્સં ચ હં,
કરઓ યાવિ સમણુન્ને ભવિસ્સામિ;
एयावंति सव्वावंति लोगंसि कम्म-
समारंभा परिजाणियव्वा भवंति ।

મેં કર્યું છે, મેં કરાવ્યું છે અને અન્યકરનારને
અનુમોદન આપ્યું છે, લોકમાં એટલા જ
કર્મસમારભ - કર્મ બાંધવાના કારણભૂત ક્રિયાના
લેદો બાણવા જોઈએ

૫. અપરિણાયકમ્મે સ્વલ્લ અયં પુરિસે,
જો ઇમાઓ દિસાઓ અણુદિસાઓ વા
અણુસંચરદ્ધ, સવ્વાઓ દિસાઓ સવ્વાઓ
અણુદિસાઓ સાહેતિ, અણેગસ્સુઓ
જોણીઓ સંધેદ્ધ, વિસ્સુસ્સુએ ફાસે
પહિસવેદેદ્ધ ।

કર્મ અને કર્મબાંધના સ્વરૂપને નહિ બાણનાર
પુરુષ-આત્મા જ આ દિશાઓ અને વિદિશાઓમાં
વારંવાર આવાગમન કરે છે અને સર્વ દિશાઓમાં
તથા વિદિશાઓમાં કર્મોની સાથે ગમનાગમન કરે
છે. અનેક પ્રકારની ચેાનિઓની સાથે પોતાને
સબધ સ્થાપિત કરે છે. વિવિધ પ્રકારના સ્પર્શો
અને દુ જોને વેદે છે.

૬. તત્થ સ્વલ્લ ભગવતા પચ્છિણા પવેદ્ધયા ।

તે કર્મબાંધના કારણભૂત ક્રિયાઓના વિષયમાં
ભગવાને પરિજ્ઞા-વિવેક કહેલ છે.

૭. ઇમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદણમાણણ-
પૂયણાણ, જાદ્ધમરણમોયણાણ, દુક્ખપહિ-
ધાયહેઉં ।

આ જીવનના માટે, યશની પ્રાપ્તિના માટે, માન,
પૂજા, સત્કાર ને માટે, જન્મ-મરણથી મુક્ત થવા
અથવા જન્મના અવસર પર, મૃત્યુના અવસર
પર તથા મોક્ષને પ્રાપ્તકરવા માટે અને દુ જોને
દૂર કરવા માટે પ્રાણી પૂર્વોક્ત પાપમય ક્રિયાઓમાં
પ્રવૃત્તિ કરે છે.

૮. एयावति सव्वावंति लोगंसि कम्म-
समारंभा परिजाणियव्वा भवंति ।

લોકમાં આ સર્વ કર્મસમારભો બાણવા જોઈએ

૯. જસ્સેતે લોગંસિ કમ્મસમારંભા પરિણાયા
ભવંતિ, સે દુ સુણી ।
ત્તિ વેમિ ।

જેણે આ સમારભોને બાણ્યા છે તે નિશ્ચયથી
પરિજ્ઞાતકર્મા - વિવેકી અને આરાધકમુનિ છે.
સુધર્માસ્વામી જમ્બૂસ્વામીને કહે છે કે આ પ્રમાણે
મે ભગવાન મહાવીર પાસેથી જે સાંભળ્યું છે
તે કહું છું

દ્વિતીય ઉદ્દેશ

પૃથ્વીકાયની ચતના

૧૦. અદ્દે લોષ પરિજુણે દુસ્સબોહે અવિ-
જાણે; અસ્સિં લોષ પવ્વડેષ તત્થ
તત્થ પુઢો પાસ, આતુરા પરિતાવેંતિ ।

વિષય કષાયથી પીડાયેલ, જ્ઞાનાદિ પ્રશસ્ત ભાવોથી
હીન બનેલ, ઘણી મુશ્કેલીથી યોધ પ્રાપ્ત કરી
શકનાર, અજ્ઞાની જીવ વિષય-વાસનાથી આતુર
થઈ, ઘર બનાવવા આદિ વિલિન કાર્યોને માટે
પૃથ્વીકાયના જીવોને સંતાપ આપે છે, તે જીવો.

૧૧. સત્તિ પાણા પુઢો સિયા । લજ્જમાણા
પુઢો પાસ ।

પૃથ્વીકાયમાં પૃથક્-પૃથક્ જીવો છે તેથી જ
સંયમી તે જીવોની હિંસા કરતાં શરમાય છે.
અર્થાત્ પ્રાણીઓને પીડા આપ્યા વિના જીવન
નિર્વાહ કરે છે. તેઓને જો.

૧૨. અણગારા મો ત્તિ ઇમે પવયમાણા
જમિણં વિરુવરુવેહિં સત્થેહિં પુઢવિ-
કમ્મસમારંભેણં પુઢવિસત્થ સમારમ્-
માણા અણે અણેગરુવે પાણે વિહિંસડ ।

કેટલાંક ભિક્ષુઓ કહે છે, ‘કે અમે અણગાર છીએ.’
આવું કહેનારા અનેક પ્રકારના શસ્ત્રોના પ્રયોગે
પૃથ્વીકાય સંબંધી પાપકર્મ કરે છે, પૃથ્વીકાયના
જીવોની વિરાધના કરે છે, તેમજ પૃથ્વીના આશ્રિત
રહેલા વનસ્પતિ આદિ જીવોની પણ હિંસા કરે છે.

૧૩. તત્થ સ્વલ્લ ભગવયા પરિણ્ણા પવેડા ।
ઇમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદણ-
માણણ-પૂયણાણ, જાહમરણમોયણાણ,
દુક્ખપહિંચાયહેડં, સે સયમેવ પુઢવિસત્થ
સમારમ્મડ, અણેહિં પુઢવિસત્થ સમાર-
માવેડ, અણે વા પુઢવિસત્થ સમારમ્મંતે
સમણુજાણડ । ત સે અદિયાણ, ત સે
અવોહિણ ।

પૃથ્વીકાયના આરંભના વિષયમાં ભગવાને પરિજ્ઞા
[શુદ્ધસમજ] બતાવી છે. કે જે પ્રાણીઓ જીવ-
નના નિર્વાહ માટે, કિર્તિ માટે, માન પૂજા માટે,
જન્મ-મરણથી મુક્ત થવા માટે અને હુ-ખોના
નિવારણ માટે સ્વયં પૃથ્વીકાયના શસ્ત્રોના આરભ
કરે છે, બીજા પાસેથી કરાવે છે અથવા પૃથ્વીકાયના
શસ્ત્રોના આરભ કરનારને અતુમોહન કરે છે પરંતુ
આ હિંસા તેના માટે અહિતકારી છે તેમજ
બોધિ-બીજા [સમ્યક્ત્વ] નો નાશ કરનારી છે.

૧૪. સે ત સવુજ્જમાણે આયોર્ણાયં સમુદ્દાણ
સુચ્ચા સ્વલ્લ ભગવઓ, અણગારાણં
અતિણ, ઈહમેગેસિં ણાયં ભવતિ-એસ
સ્વલ્લ ગયે, એસ સ્વલ્લ મોહે, એસ સ્વલ્લ
મારે, એસ સ્વલ્લ ણિરણ । ઇચ્છત્થ ગદિણ
લોણ; જમિણં વિરુવરુવેહિં સત્થેહિં

સર્વજ્ઞદેવ અથવા શ્રમણજનો પાસેથી બાલની
સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાક પ્રાણીઓ એ સમજે
છે કે (પૃથ્વીકાયની) હિંસા એ કર્મબંધન
કારણ છે, મોહનું કારણ છે મરણનું કારણ
છે અને નરકનું કારણ છે છતાં પણ જીવ
પોતાના કાર્યોમાં આસક્ત થઈ અનેક પ્રકારના
શસ્ત્રોદ્ધારા પૃથ્વીકર્મસમારંભથી પૃથ્વીકાયના

પુઢવિકમ્મસમારંભેણં પુઢવિસત્થ સમા-
રંભમાણે અણે અણેગરુવે પાણે
વિહિસં ।

૧૫. સે વેમિ-અપ્પેગે અંધમવ્થે, અપ્પેગે
અંધમચ્છે; — અપ્પેગે પાયમવ્થે,
અપ્પેગે પાયમચ્છે;—અપ્પેગે ગુફ-
મવ્થે, ૨ અપ્પેગે જંઘમવ્થે, ૨ અપ્પેગે
જાણુમવ્થે, ૨ અપ્પેગે ઝરુમવ્થે,
અપ્પેગે કહિમવ્થે, ૨ અપ્પેગે ગામિ-
મવ્થે, ૨ અપ્પેગે ઉયરમવ્થે, ૨ અપ્પેગે
પાતમવ્થે, ૨ અપ્પેગે પિટ્ઠિમવ્થે ૨
અપ્પેગે ઉરમવ્થે, ૨ અપ્પેગે હિયય-
મવ્થે, અપ્પેગે થળમવ્થે, ૨ અપ્પેગે સંઘ-
મવ્થે, ૨ અપ્પેગે વાહુમવ્થે, ૨ અપ્પેગે
હત્થમવ્થે, ૨ અપ્પેગે અગુલિમવ્થે,
અપ્પેગે ણહમવ્થે, ૨ અપ્પેગે ગીવમવ્થે
૨ અપ્પેગે હણુયમવ્થે, ૨ અપ્પેગે હોટ્ટ-
મથે, ૨ અપ્પેગે દંતમવ્થે, ૨ અપ્પેગે
જીહમવ્થે, ૨ અપ્પેગે તાલુમવ્થે, ૨
અપ્પેગે ગલ્લમવ્થે, ૨ અપ્પેગે મંડમવ્થે,
૨ અપ્પેગે કન્નમવ્થે, ૨ અપ્પેગે
ણાસમવ્થે, અપ્પેગે અચ્છિમવ્થે, ૨
અપ્પેગે મમુહમવ્થે, ૨ અપ્પેગે ણિહામલ-
મવ્થે, ૨ અપ્પેગે સીસમવ્થે, ૨ અપ્પેગે
મંપમાગ્ગ, આપેગે ઉદ્દવણ ।

૧૬. एत्थ सत्थं समारंभमाणस्स उच्चेत्ते
आरंभा अपरिण्णाया भवन्ति । एत्थ
सत्थं असमारंभमाणस्स उच्चे ते आरंभा
परिण्णाया भवन्ति ।

૧૭. नं परिण्णाय मेहावी नेव सयं पुढविसत्थं
समारंभेज्जा, नेवण्णेहि पुढविसत्थं

જીવોની હિંસા કરે છે તેમજ પૃથ્વીને આશ્રિત
'અન્ય અનેક પ્રકારના વનસ્પતિકાય આદિ જીવોની
હિંસા કરે છે

શિષ્ય પ્રશ્ન કરે, કે પૃથ્વીકાયના જીવો દેખતા
નથી, સૂઘતા નથી, સાંભળતા નથી તો તેમને
વેદનાનો અનુભવ કેવી રીતે થાય છે? તેના ઉત્તરમાં
ગુરુ કહે છે કે—જેવી રીતે કોઈ એક જન્મથી જ
આધળો, બહેરો, મૂંગો પુરુષ હોય તેને કોઈ
લાલાથી ભેદે, તલવારાદિથી છેદે, કોઈ પગને ભેદે
છેદે, ઘૂટીને, પિડીને, ઘૂંટણને, જઘાને, કમરને,
નાભિને, પેટને, પાસળીને, પીઠને, છાતીને,
હૃદયને, સ્તનને, ખભાને, બાહુને, હાથને, આગ-
ળીને, નખને, ગળાને, દાઢીને, હોઠને, ફાતને,
જીભને, તાળવાને, ગાલને, લાનણાને, કાનને,
નાકને, આખને, બ્રમરને, લલાટને અને મસ્તક
ઇત્યાદિ અવયવોને, છેદે, ભેદે, તેને મૂર્ચ્છિત
કરે, મારી નાખે ત્યારે તેને વેદના થાય છે પરંતુ
તે વેદનાને પ્રગટ કરી શકતો નથી તેવીજ રીતે
પૃથ્વીકાયના જીવ પણ અવ્યક્તરૂપથી વેદનાનો
અનુભવ કરે છે, પરંતુ તેને પ્રગટ કરી શકતા નથી

પૃથ્વીકાયની હિંસા કરનાર પુરુષને આરભનું
જ્ઞાન નથી તેથી તે હિંસાજન્ય પાપમા
લાગ્યો રહે છે જે અહિંસક વૃત્તિવાળા છે
તે મૂઢ્ઠમ અથવા સ્થૂલ શસ્ત્રોનો પ્રયોગ કરતા
નથી તેથી તે હિંસાના ભેદોને સમજી, વિવેકયુક્ત
થઈ, તેનો ત્યાગ કરે છે.

બુદ્ધિમાન પુરુષ એ સર્વ જાણી પૃથ્વીકાયની
હિંસા સ્વયં કરે નહિ, ખીલ પાસે પૃથ્વીકાયની

સમારંભવેજ્ઞા, નેવળે પુઠવિસત્થં
સમારંભતે સમણુજાણેજ્ઞા । જસેતે
પુઠવિકમ્મસમારંભા પરિયણાયા ભવતિ
સે હુ મુણી પરિણાયકમ્મે ત્તિ વેમિ ।

હિંસા કરાવે નહી, પૃથ્વીકાયની હિંસા કરનારને
અનુમોદન ન કરે. જે પૃથ્વીકાયના કર્મસમારંભોને
બાળે અને છોડે છે તે કર્મને બાળનાર શુદ્ધ
સંયમી મુની છે, એમ હું કહું છું.

તૃતીય ઉદ્દેશ

અપ્કાયની યતના

૧૮. સે વેમિ, સે જહાવિ અણગારો ઉજ્જુકઢે,
ણિયાયપહિવળે, અમાયં કુવ્વમાણે
વિયાહિતે; જાણ સદ્ધાણ ણિક્કલંતે તમેવ-
મણુપાલિજ્ઞા વિજહિત્તા વિસોત્તિયં
[પાઠાંતરે પુવ્વસંજોગં]

હે જમ્બૂ! હું તને કહું છું, કે જે જીવન-
પ્રપચોનો ત્યાગ કરી અણુગાર બન્યા છે, જેમનું
અત કરણ સરળ છે, જેણે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર
રૂપ મોક્ષમાર્ગ સ્વીકાર્યો છે તથા છલ કપટનો
સર્વથા ત્યાગ કર્યો છે. તેજ સાચા અણુગાર
કહેવાય છે, અણુગારે જે શ્રદ્ધાથી મયમ
અગીકાર કર્યો છે તેમાં કોઈપણ પ્રકારની
શંકા નહી કરતા યાવજીવન તે શ્રદ્ધાનું
પાલન કરે

૧૯. પગયા વીરા મહાવીરિં । લોગં ચ
આણાણ અમિસમેચ્ચા અકુતોમયં ।

આ મહાન મોક્ષમાર્ગમાં અનેક વીરો ચાલ્યા છે
એટલે આ માર્ગ અપરિચિત નથી મહાપુરુષો
આ માર્ગ પર ચાલ્યા છે તેથી સદેહરહિત થઈ
આ માર્ગ પર ચાલવું જોઈએ ભગવાનની
આજ્ઞાથી અપ્કાયના જીવોને બાણી તે ઓની
યતના કરે-સ અમ રાખે

૨૦. સે વેમિ, જેવ સયં લોગં અવમાઈક્કલેજ્ઞા,
જેવ અત્તાણં અવમાઈક્કલેજ્ઞા । જે લોચ
અવમાઈક્કલિ, સે અત્તાણં અવમાઈક્કલિ;
જે અત્તાણં અવમાઈક્કલિ, સે લોચ
અવમાઈક્કલિ ।

હે જમ્બૂ! હું કહું છું-સ્વય પ્રાણીઓના અપ્કાયના
ગૈતન્યનો નિષેધ ન કરવો જોઈએ આ રીતે
આત્માના અસ્તિત્વનો પણ નિષેધ ન કરવો
જોઈએ જે અપ્કાયાદિ પ્રાણીઓના ગૈતન્યનો
અપલાપ કરે છે તે પોતાના ગૈતન્યનો નિષેધ કરે
છે અને જે પોતાના ગૈતન્યનો નિષેધ કરે છે તે
અપ્કાયના જીવોનો નિષેધ કરે છે

૨૧. ળ્જ્જમાણા પુઠો પાસ, અણગારા મો
ત્તિ ઇમે પવયમાણા; જમિણં
વિરુવરુવેહિં સત્થેહિં ઉદયકમ્મસમા-
રમેણં ઉદયસત્થં સમારંભમાણા અણે
અણેગરુવે પાણે વિહિંસતિ ।

સંયમી સાધુઓ હિંસાથી શરમાતા થકા પ્રાણીઓને
પીડા આપતા નથી, તેને તું જે કેટલાક શાક-
યાદિ સાધુઓ અભિમાનપૂર્વક કહે છે કે અમે
અણુગાર છીએ પરંતુ તે અપૂકાયના જીવોનો
અનેક પ્રકારના શસ્ત્રોદ્વારા આરંભ કરતા થકા ખીજા
અનેક જીવોની હિંસા કરે છે. (તે હિંસા કરના-
રાઓ વાસ્તવમાં સાધુ નથી)

૨૨. તત્થ સ્ખલુ ભગવયા પરિણા પવેતિતા ।
ઇમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદનમાણણ-
પૂયમાણ જાહમરણમોયણાણ, દુક્ખ-
પહિધાયહેઝં, સે સયમેવ ઉદયસત્થં
સમારંભતિ, અણેહિં વા ઉદસત્થ
સમારંભાવેતિ, અણે વા ઉદયસત્થ
સમારંભતે સમણુજાણાહ; સે
અહિયાણ, તં સે અવોહિણ ।

આ વિષયમાં ભગવાને પરિણા-વિવેક સમજાવતા
કહ્યું છે, કે અજ્ઞાની જીવ જીવનના નિર્વાહ માટે
પ્રશંસા, માન, સન્માન, પૂજા, જન્મમરણથી
મુક્ત થવા, શારીરિક, માનસિક દુઃખોના નિવારણ
માટે સ્વયં જલકાયના જીવોની હિંસા કરે છે,
ખીજા પાસે જલકાયના જીવોની હિંસા કરાવે છે.
જલકાયના જીવોની હિંસા કરનારની અનુમોદના
કરે છે તે હિંસા તેના માટે અહિતકર છે,
અખોધિ માટે છે

૨૩. સે તં સંવુજ્જમાણે આયાણીય સમુદ્દાણ
સોચ્ચા ભગવઓ, અણગારાણં વા
અંતિણ; ઇહમેગેસિં ણાયં ભવતિ, એસ
સ્ખલુ ગંયે, એસ સ્ખલુ મોહે, એસ સ્ખલુ
મારે, એસ સ્ખલુ ણરણ । ઇચ્ચત્થં ગદિણ
લોણ; જમિણં વિરુવરુવેહિં સત્થેહિં
ઉદયકમ્મસમારમેણં ઉદયસત્થં સમા-
રંભમાણા, અણે અણેગરુવે પાણે
વિહિંસહ ।

સર્વજ્ઞ અથવા સયમીજનો પાસેથી સાલણી
સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાક જીવો એ સમજે છે,
કે આ હિંસા આઠ પ્રકારના કર્મોના બંધનનું કારણ
છે, મોહનું કારણ છે, જન્મ-મરણનું કારણ છે
નરકમાં લઈ જવાનું કારણ છે છતાં પણ જે પ્રાણી
કીર્તિલાલસા આદિમાં આસક્ત છે તે ભિન્ન ભિન્ન
પ્રકારના શસ્ત્રોદ્વારા અપકાયના સમારંભથી
અપકાયના જીવોની હિંસા કરે છે અને સાથે અન્ય
અનેક પ્રકારના પ્રાણીઓની હિંસા કરે છે.

૨૪. સે વેમિ, સત્તિ પાણા ઉદયનિસ્સિયા
જીવા અણેમે । ઇહ સ્ખલુ મો અણગારાણં
ઉદયં જીવા વિયાહિયા । સત્થ ચેત્થ
અણુવીહ પાસ । પુઠો સત્થ પવેદિતં ।

હું કહું છું કે- પાણીની સાથે તેમાં ખીજા અનેક
પ્રાણીઓ રહેલા છે એટલું જ નહિ જૈન શાસનમાં
તો પાણી સ્વયં સજીવ છે એમ સાધુઓને જણા-
વેલ છે અપૂકાયના અનેક ભિન્ન ભિન્ન શસ્ત્રો
કદ્યા છે તેનો પૂર્ણ વિચાર કરવો જાઈએ

૨૫. અદ્ધવા અદિન્નાદાણં ।

અપૂકાયની હિંસા કરનારને અદત્તાદાનનો દોષ
પણ લાગે છે કારણકે હિંસા કરનાર અપકાયના
જીવોના શરીરને તેની આજ્ઞા વિના જ હરણ
કરે છે)

૨૬. “કપ્પતિ ણે, કપ્પતિ ણે પાઉં, અદુવા વિભૂસાણ,” પુઠો સત્થેહિં વિરુદ્ધંતિ
 ઇત્થવિ તેસિં ણો ણિકરણાણ ।

ખીજા કેટલાંક મતના સાધુઓ કહે છે, કે પીવા માટે અથવા સ્નાન-શોભા માટે પાણી વાપરવામાં અમને કંઈ પણ દોષ નથી. એમ કહી તેઓ અનેક પ્રકારના શસ્ત્રોથી જલકાયના જીવોની હિંસા કરે છે. પરંતુ તેનું આ કથન અને તેનું આગમ પણ એનો નિશ્ચય કરવામાં સમર્થ નથી.

૨૭. ઇત્થ સત્થં સમારંભમાણસ્સ ઇચ્છેતે આરંભા અપરિણાયા ભવંતિ । ઇત્થ સત્થં અસમારંભમાણસ્સ ઇચ્છેતે આરંભા પરિણાયા ભવંતિ । પરિણાયા મેહાવી ણેવ સયં ઉદયસત્થં સમારંભેજ્જા, ણેવન્નેહિં ઉદયસત્થં સમારંભાવેજ્જા, ઉદયસત્થં સમારંભંતેવિ અણ્ણે ણ સમણુજાણેજ્જ, જસ્સેતે ઉદયસત્થ-સમારંભા પરિણાયા ભવંતિ સે હુ મુણી પરિણાયકમ્મે ત્તિ વેમ્મિ ।

જલકાયમાં શસ્ત્રનો આરંભ કરનાર પૂર્વોક્ત આરંભને જાણતો નથી કે તે પાપજનક છે, અહિંતકર છે, કર્મબંધનાદિતું કારણ છે. જલકાયમાં શસ્ત્રનો આરંભ નહીં કરનારને આ આરંભનું જ્ઞાન છે. આ જાણી બુદ્ધિમાન પુરુષ સ્વયં અપકાયની હિંસા ન કરે, અન્ય પાસે ન કરાવે અને કરનારને અનુમોદન ન આપે. જેણે જલકાયની હિંસાને અહિંતકર અને અબોધિકર સમજી લીધી છે તે પરિજ્ઞાતકર્મા-વિવેકી મુનિ કહેવાય છે. એમ હું કહું છું

ચતુર્થ ઉદ્દેશ

અગ્નિકાયની યતના

૨૮. સે વેમ્મિ, ણેવ સયં લોગં અભ્માઙ્કલ્લેજ્જા, ણેવ અત્તાણં અભ્માઙ્કલ્લેજ્જા । જે લોગં અભ્માઙ્કલ્લતિ, સે અત્તાણં અભ્મા-ઙ્કલ્લતિ; જે અત્તાણં અભ્માઙ્કલ્લતિ, સે લોગં અભ્માઙ્કલ્લતિ -

હે શિષ્ય ! હું કહું છું, કે લોકનો એટલે કે અગ્નિકાયની સચેતનતાનો અપલાપ ન કરવો જોઈએ પોતાના આત્માનો પણ અપલાપ ન કરવો જોઈએ જે અગ્નિકાયની સજીવતાનો નિષેધ કરે છે તે પોતાના આત્માનો નિષેધ કરે છે જે પોતાના આત્માનો નિષેધ કરે છે તે અગ્નિકાયનો નિષેધ કરે છે.

૨૯. જે દીહલોગસત્થસ્સ ચેયન્ને, સે અસ-ત્થસ્સ ચેયન્ને; જે અસત્થસ્સ ચેયન્ને, સે દીહલોગસત્થસ્સ ચેયન્ને ।

દીર્ઘલૈકશસ્ત્ર-દીર્ઘલૈક એટલે વનસ્પતિ, તેનું શસ્ત્ર-અગ્નિ. આ અગ્નિના સ્વરૂપને જે જાણે છે તે સમજે જાણે છે જે સંયમનું સ્વરૂપ જાણે છે તે વનસ્પતિના શસ્ત્રરૂપ અગ્નિકાયના સ્વરૂપને જાણે છે.

૩૦. વીરેહિં એગં અભિભૂય દિદ્દં સંજતેહિં
સયા જતેહિં સયા અપ્પયત્તેહિં ।

મદા જિતેન્દ્રિય, મદા અપ્રમત્ત, હુમેશાં ચતનાવાન,
સંયમી વીર પુરુષોએ પરિપક્વદિને જીતીને કેવળ-
જ્ઞાન દ્વારા માત્રાત્ સર્વવસ્તુના સ્વરૂપને જોયું છે.

૩૧. જે પમત્તે ગુણદ્વિષ, સે હુ દદે પવુચ્ચતિ ।
તં પરિણાય મેઢાવી, ડયાગ્ગિ ણો,
જમહં પુન્નમકામી પમાદેણં ।

જે પ્રમાદી છે, ઇન્દ્રિયચુષ્ણોના અભિલાષિ છે તે
હિંમ્મા કરી દડ આપે છે તેથી તે જુલ્મી,
અન્યાયી કહેવાય છે. એ બાણીને જુદામાન
આત્મચિત્તન કરે છે કે મેં પહેલાં પ્રમાદથી
હિંસાદિ જે કાર્યો કર્યા છે તે હવે કરી હું
નાહીં કરુ

૩૨. લજ્જમાણા પુઢેા પાસ, અણગારા મો
ત્તિ એગે પવયમાણા; જમિણ વિરુવરુ-
વેહિં સત્થેહિં અગણિકમ્મસમારંભેણં
અગણિસત્થં સમારંભમાણે, અણે અણે-
ગરુવે પાણે વિહિંસતિ ।

કેટલાક અણુગારો અભિમાનપૂર્વક કહે છે કે
'અમે અણુગાર છીએ, પરંતુ તેઓ અનેક પ્રકાર-
ના શસ્ત્રોદ્વારા અશ્વિકાય અળધી પાપકર્મ કરે
છે તેમજ અશ્વિકાયને આશ્રયે રહેલા અનેક
જીવોની હિંસા કરે છે.

૩૩. તત્થં સ્ખલુ ભગવયા પરિણા પવેદિયા ।
દમસ્સ ચેવ જીવિયસ્મ પરિવંદણમા-
ગણપૂયણાણ, જાહમરણમોયણાણ,
દુક્ખપહિઘાયહેઉં, સે સયમેવ અગણિ-
સત્થં સમારંભતિ, અણેહિં વા અગણિ-
સત્થં સમારંભાવેદ્, અણે વા અગણિસત્થ
સમારંભમાણે સમણુજાણતિ । તં સે
અહિયાણ, તં સે અવોદ્ધિણ ।

અશ્વિકાયના સમારભના વિષયમા ભગવાને વિવેક
સમજાવ્યો છે છતાં પણ પ્રાણી જીવનના નિર્વાહ-
પ્રશસા, માન પૂલ્લ માટે જન્મ-મરણથી મુક્ત
થવા, હુ ખોના નિવારણ માટે સ્વય અશ્વિકાયની
હિંસા કરે છે, ખીલ પાસે હિંસા કરાવે છે અને
જે અશ્વિકાયની હિંસા કરે છે, તેને અનુમોદન
આપે છે તેને તે અહિતકર તથા અબોધિકર છે.

૩૪. સે તં સંવુજ્જમાણે આયણીયં સમુદ્ધાણ
સોચ્ચા ભગવઓ, અણગારાણં વા
અતિણ; ઇહમેગેસિં ણાયં ભવતિ એસ
સ્ખલુ ગંયે, એસ સ્ખલુ મોહે, એસ સ્ખલુ
મારે, એસ સ્ખલુ ણિરણ । ઇચ્છત્થં ગદ્ધિણ
લોણ; જમિણં વિરુવરુવેહિં સત્થેહિં
અગણિકમ્મસમારંભેણં અગણિસત્થં
સમારંભમાણે અણે અણેગરુવે પાણે
વિહિંસતિ ।

તીર્થકર અથવા શ્રમણજનો પાસેથી સાલણી
સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાક પ્રાણીઓ સમજે
છે કે હિંસા એ કર્મબંધનુ કારણ છે, મોહનુ
કારણ છે, મરણનુ કારણ છે નરકનુ કારણ છે.
છતાં પણ જીવ પોતાના કાર્યોમા આસક્ત થઈ
અનેક શસ્ત્રોદ્વારા અશ્વિકાય કર્મ સમારભથી
અશ્વિકાયના જીવોની હિંસા કરે છે અને સાથે
અન્ય અનેક ત્રસાદિ પ્રાણીઓની હિંસા કરે છે

૩૫. સે વેમિ, સતિ પાણા, પુઢવિણિસ્સિયા, તણિણિસ્સિયા, પત્તણિસ્સિયા, કઢ્ઢણિ-સ્સિયા, ગોમયણિસ્સિયા, કયવરણિ-સ્સિયા । સંતિ સપાતિમા પાણા આહચ્ચ સપયંતિ ય । અગણિં ચ खलु पुट्ठा एगे सघादमावज्जंति । जे तत्थ संघाय-मावज्जति, ते तत्थ परियाविज्जंति, जे तत्थ परियाविज्जंति, ते तत्थ उद्धारंति ।

હે જમ્મૂ ! હું કહું છું, કે જમીન, તણખલા, પાન, લાકડા, છાણા અને કચરો એ સર્વના આશ્રિત ત્રસ જીવો રહે છે. એ ત્રસ જીવો તથા અચાનક ઉપરથી આવી પડનારા ઉડતા નાના જીવો અગ્નિનો આરંભ કરવા પર અગ્નિમાં પડે છે અગ્નિમાં પડવા પર તેનું શરીર અત્યંત સંકો-ચાવા લાગે છે. પછી તે ભૂંછિત થઈ મૃત્યુ પામે છે.

૩૬. एत्थ सत्थ समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाया भवति । एत्थ सत्थ असमारंभमाणस्स इच्चेते आग्भा परिण्णाया भवति ।

અગ્નિકાયમા શસ્ત્રનો પ્રયોગ કરનારને પૂર્વોક્ત હિંસાદિ ક્રિયાઓ કર્મખંધનું કારણ છે, તેનું જ્ઞાન નથી અગ્નિકાયમા શસ્ત્રનો પ્રયોગ નહીં કરનારને પહેલા કહેલ હિંસાદિ ક્રિયાઓ કર્મખંધનું કારણ છે, તે વિવેક છે

૩૭. त परिण्णाय मेहावी नेव सय अगणि-सत्थ समारभेज्जा, नेवन्नेहिं अगणि-सत्थं समारभाविज्जा, अगणिसत्थ समारभंतेवि अन्ने न समणुजाणेज्जा । जस्सेते अगणिकम्मसमारभा परिण्णाया भवति, से ह मुणी परिण्णायकम्मे ति वेमि ।

આવું બાણી બુદ્ધિમાન પુરુષ સ્વયં અગ્નિકાયનો આરંભ કરે નહિ, બીજા પાસે અગ્નિકાયનો આરંભ કરાવે નહિ, અન્ય અગ્નિકાયનો આરંભ કરતા હોય તેને અનુમોદના આપે નહિ, જે આ અગ્નિકાયના સમારંભના અશુભ પરિણામને જાણે છે તે વિવેકી મુનિ છે એમ હું કહું છું.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

વનસ્પતિકાયની ચતના

૩૮. त णो करिस्सामि समुट्ठाए, सत्ता मइम अभय विदित्ता त जे णो करए, एसोवरए एत्थोवरए एस अणगारेत्ति पवुच्चति ।

હે બુદ્ધિમાન શિષ્ય ! સંયમના સ્વરૂપને જાણીને જે એવો નિર્ણય કરે છે, કે હું વનસ્પતિ કાયની પણ હિંસા નહીં કરું એ રીતના અકલ્પાનુસાર કોઈને પણ પીડા આપતા નથી તથા હિંસાથી નિવૃત્ત થાય છે અને નિર્ઘન્ય - પ્રવચનમા અનુક્રમ છે તે સાચા અણુગાર છે

૩૯. જે ગુણે સે આવટ્ટે, જે આવટ્ટે સે ગુણે ।

જે શબ્દાદિ ઇન્દ્રિયોના વિષયો છે તે આવર્ત અર્થાત્ સંસારના કારણો છે અને જે આવર્ત છે તે ઇન્દ્રિયોના વિષયો છે.

૪૦. ઉઠ્ઠં અહં તિરિયં પાર્ણં પાસમાણે રુવાં પાસડ, સુણમાણે સદાં સુણડ, ઉઠ્ઠં અહં તિરિયં પાર્ણં મુચ્છમાણે રુવેસુ મુચ્છતિ, સદેસુ યાવિ । एस लोमे वियाहिए । एत्थ अगुत्ते अणाणाए पुणो पुणो गुणासाते वंकसमायारे पमत्ते अगारमावसे ।

આ જીવ ઉર્ધ્વ, અધો, તિર્છી અને પૂર્વાદિ દિશાઓમા અનેક પદાર્થોના સંપર્કમાં આવતા વિવિધ રૂપોને જુએ છે, સાંભળતો થકો શબ્દને સાંભળે છે, ઉર્ધ્વ દિશામાં, અધો દિશામાં, તિર્છી દિશામાં, પૂર્વાદિ દિશાઓમા જોયેલી રૂપવાળી વસ્તુઓમા અને મનોજ્ઞ શબ્દોમાં આસક્ત બને છે આ આસક્તિ સંસાર કહેવાય છે. જે શબ્દાદિ વિષયોમા પોતાના ચિત્તની વૃત્તિનું ગોપન નથી કરતા તે ભગવાનની આજ્ઞાથી બહાર છે તે વારંવાર શબ્દાદિ વિષયોમાં ઈચ્છા રાખતા કુટિલતાનુ—અસયમનુ આચરણુ કરે છે અને પ્રમાદિ બની ગૃહસ્થાવાસમાં જ છે—સાધુ નથી

૪૧. लज्जमाणा पुढो पास, अणगारा मो त्ति एगे पवदमाणा; जमिणं विरू-वरुवेहिं सत्येहिं वणस्सइकम्मसमारंभेणं वणस्सइसत्थं समारंभमाणे अण्णे अणेगरूवे पाणे विहिससि ।

સાવધાનુષ્ઠાનથી શરમાતા કેટલાક જોલે છે, કે ‘અમે અણુગાર છીએ.’ પરંતુ તેઓ અનેક પ્રકારના શસ્ત્રોથી વનસ્પતિકર્મ સમારંભ કરી વનસ્પતિની હિંસા કરે છે અને તેના આશ્રિત રહેલા ખીજા અનેક પ્રાણીઓની પણ હિંસા કરે છે

૪૨. तत्थ खलु भगवया परिण्णा पवेदिता । इमस्स चैव जीवियस्स परिवंदणमा-णणपूयणाए जाइमरणमोयणाए दुक्ख-पडिघायहेउं से सयमेव वणस्सतिसत्थं समारंभइ, अण्णेहिं वा वणस्सइ-सत्थं समारंभावेति, अण्णे वा वणस्स-इसत्थं समारंभमाणे समणुजाणति; तं से अहियाए, तं से अबोहिए ।

વનસ્પતિકાયના વિષયમાં ભગવાને પરિજ્ઞા-વિવેક સમજાવ્યો છે. છતાં પણ પ્રાણી જીવનના નિર્વાહ માટે, પ્રશસા, માંન, પૂજા માટે, જન્મ-મરણથી મુક્ત થવા, દુખોના નિવારણ માટે, સ્વયં વનસ્પતિકાયના જીવોની હિંસા કરે છે, ખીજા પાસે વનસ્પતિકાયની હિંસા કરાવે છે અને વનસ્પતિકાયની હિંસા કરનારને અનુમોદન આપે છે તે વ્યક્તિને આ હિંસા અહિતકર તથા અબોધિકાર છે

૪૩. से त सतुज्जमाणे आयाणीय समुट्ठाए सोच्चा भगवओ, अणगाराणं वा अंतिए; इहमेगेमि णायं भलति-एस खलु गये, एस खलु मोहे, एस खलु

તીર્થ કર અથવા શ્રમણજનો પાસેથી સાંભળી સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાક પ્રાણીઓ એ સમજે છે કે હિંસા એ કર્મબંધનું કારણ છે, મોહનું કારણ છે, મૃત્યુનું કારણ છે, નરકનું કારણ છે

મારે, એસ સ્વરૂપરૂપ । ઇચ્છ્યે ત્વાદિ
લોહ; જમિણં વિલ્વરૂપેહિ સત્યેહિ
વણસ્તાટકમ્મસદારંભેણં વણસ્સડસત્થ
સમારંભમાણે અન્ને અણેગરૂપે પાણે
વિહિસસિ ।

૪૪. સે વેમ્મિ,—ઈમંપિ જાહધમ્મયં, ઇયાંપિ
જાહધમ્મયં, ઇમંપિ બુદ્ધિધમ્મયં,
ઈયાંપિ બુદ્ધિધમ્મયં; ઇમંપિ ચિત્તમં-
તયં, ઇયાંપિ ચિત્તમંતયં; ઇમંપિ
છિન્નં મિલાતિ, ઇયાંપિ છિન્નં મિલાતિ;
ઈમંપિ આદારગં, ઇયાંપિ આદારગં;
ઈમંપિ અણિચ્ચયં, ઇયાંપિ અણિચ્ચયં;
ઈમંપિ અસાસયં, ઇયાંપિ અસાસયં;
ઈમંપિ ચઓવચ્ચયં; ઇયાંપિ ચઓવ-
ચ્ચયં; ઇમંપિ વિપરિણામધમ્મયં,
ઈયાંપિ વિપરિણામધમ્મયં ।

૪૫. एतथ सत्थं समारभमाणस्स उच्चेते
आरंभा अपरिणायया भवन्ति । एतथ
सत्थं असमारभमाणस्स उच्चेते आरंभा
परिणायया भवमि । तं परिणाय
मेदावी जेव सगं वणस्सडसत्थं समा-
रंभेज्जा, जेवणगेहि वणस्सडसत्थं
आरंभावेज्जा, जेवणणे वणस्सडसत्थं
समारभंते नमणुजाणेज्जा. जस्सते
वणस्सडसत्थसमारंभा परिणायया
भवन्ति ते च मुणी परिणायकम्म
चि वेमि ।

છતા પણ જીવ પોતાના કાર્યોમાં આસક્ત થઈ
અનેક પ્રકારના ગન્ધોદાર વનસ્પતિદાયક કર્મ
સમારંભથી વનસ્પતિદાયતા છતાંની દિસા કરે છે
સાથે અન્ય અનેક પ્રાણીઓની પણ દિસા
કરે છે.

વનસ્પતિ અજીવ છે તે બતવતા કહે છે, કે
જેમ આપણું શરીર ઉત્પન્ન થવાના સ્વભાવવાળું
છે તેવીજ રીતે વનસ્પતિ પણ ઉત્પન્ન થવાના
સ્વભાવવાળી છે. આપણું શરીર વધે છે તેમ
વનસ્પતિ પણ વધે છે, આપણામાં ચેતન છે તેમ
વનસ્પતિમાં પણ ચેતન છે. આપણું શરીર કાપ-
વાથી, છેદવાથી, કરમાય છે તેમ તે પણ કાપવાથી,
છેદવાથી કરમાય જાય છે આપણા શરીરને
આહારની આવશ્યકતા છે તેમ વનસ્પતિને પણ
આહારની આવશ્યકતા છે. આપણું શરીર અનિત્ય
છે તેમ તે પણ અનિત્ય છે, આપણું શરીર
અશાશ્વત છે તેમ તે પણ અશાશ્વત છે આપણું
શરીર વધે-ઘટે છે તેમ તેમાં પણ હ્રાન્તિ-વૃદ્ધિ
થાય છે આપણા શરીરમાં વિકાર થાય છે
તેમ તેમાં પણ વિકાર થાય છે. આ રીતે આપણા
શરીરની સમાન વનસ્પતિ પણ અચેતન છે

વનસ્પતિદાયકતા જે સમારંભ કરે છે તેને
પૂર્વાસ્ત દિસાદિ ક્રિયાઓ કર્યાં થતું કારણ છે,
તેનું જ્ઞાન નથી વનસ્પતિદાયકતા શક્તિનો પ્રયોગ
નહિ કરનારને પહેલા કોઈ દિવસ દિસાદિ ક્રિયાઓ
કર્મણ થતું કારણ છે. એવો દિવસ છે તેની
પાપ હાલત નથી જ્યારે જોઈ શકાય તેમ પુણ્ય
સ્વયં વનસ્પતિદાયકતા સમારંભ કરે નહિ, તેવો
પ્રાણી કરાવે નહિ અને તે વનસ્પતિદાયકતા સમારંભ
કરનારને તેને નિમિત્તકર્મ નહિ, જે તે
વનસ્પતિદાયકતા સમારંભ કરનાર પાપ કરે નહિ
તેને જિવેદી કુલિ છે તેવો નિર્ણય થાય.

૫૫૪ ઉદ્દેશ

ત્રસકાયની યતના

૪૬. સે વેમિ, સંતિમે તસા પાળા,
તજહા-અંડયા૧, પોતયા૨, જરાડયા૩,
રસયા૪ સંસેયયા૫, સંમુચ્છિમાં ૬
ઉબ્ધિયયા૭, ઉવવાતિયા૮ । એસ
સંસારેત્તિ પવુચ્છત્તિ મંદસ્સ અવિ-
જાણતો ।

હુ કહું છું કે ત્રસ પ્રાણીઓ છે અને તે આ
પ્રકારના છે- [૧] ઇડાથી ઉત્પન્ન થવાવાળા
પક્ષી વિગેરે [૨] કોથળીથી ઉત્પન્ન થનારા
હાથી આદિ [૩] જરાયુથી ઉત્પન્ન થનારા ગાય
ભેશાદિ [૪] દૂધદહી આદિ રસોમાં ઉત્પન્ન
થવાવાળા કીડાદિ [૫] પરસેવાથી ઉત્પન્ન થનાર
જૂ, આદિ [૬] સમૂર્ણિષ્ઠ- પોતાની મેળે
ઉત્પન્ન થનારા કીડી, આદિ [૭] જમીન ફોડી
નીકળનારા તીડાદિ [૮] ઉપપાત જન્મવાળા
દેવ નારક આ ૮ પ્રકારના સમારના અર્વ
ત્રણ જીવોનો સમવેશ થઈ જાય છે આ જ
સંસાર કહેવાય છે જે હિતાહિતના વિચારથી
રહિત છે એવા અજ્ઞાની પ્રાણી વારંવાર આમાં
પરિભ્રમણ કરે છે.

૪૭. ણિજ્ઞાદત્તા પહિલેદ્ધિત્તા પસોયં પરિ-
ણિવ્વાણ, સવ્વેસિં પાણાણં, સવ્વેસિં
ભૂયાણં, સવ્વેસિં જાવાણ, સવ્વેસિં
સત્તાણં, અસાતાં અપરિણિવ્વાણ મદ્ધ-
વ્મયં દુક્ખં તિ વેમિ ।

હે જમ્બૂ ! હું વિચાર કરીને અને જોઈને કહું
છું, કે- અર્વ પ્રાણી- વિકલેન્દ્રિય, સર્વ ભૂત-
વત્સ્પતિ, સર્વ જીવો-પચેન્દ્રિયો તથા સર્વ
સત્વો-શેષ એકેન્દ્રિયો ને દુઃખ અપ્રિય છે, દુઃખ
અમાતા અને મહાભય જણાય છે.

૪૮. તસંતિ પાળા પદિસો દિસાસુ ય । તત્થ
તત્થ પુઢો પાસ, આડરા પરિતાવેતિ ।
સંતિ પાળા પુઢો સિત્તા ।

પ્રાણી દિશાઓ અને વિદિશાઓમાં સર્વત્ર પૃથક્-
પૃથક્ કારણોથી ત્રાસ પામે છે હે શિષ્ય ! તુ જ્ઞ-
વિષય, કષાયથી પીડીત થયેલા મનુષ્ય પોતાના
અનેક પ્રકારના સ્વાર્થના માટે તેને દુઃખ આપે
છે આ ત્રસાદિ પ્રાણીઓ પૃથ્વી આદિના આશ્રિત
સર્વત્ર છે

૪૯. લજ્જમાળા પુઢો, પાસ, અળગારા મોત્તિ
એગે પવયમાળા; જમ્મિણં વિરુવરુવેહિં
સત્થેહિં તસકાયસમારંભેણં તસકાય-
સત્થં સમારંભમાળા અળ્લે અળેગરુવે
પાળે તિહિંસદ્ધ ।

સાવધાનુષ્ઠાનથી શરમાતા કેટલાક કહે છે કે
'અમે અણુગાર છીએ.' પરંતુ તેઓ અનેક
પ્રકારના શત્રોદ્ધારા ત્રસકાયના જીવોની હિંસા કરે
છે અને ત્રસકાયના આશ્રિત રહેલા ખીન્ન અનેક
પ્રાણીઓની પણ હિંસા કરે છે.

૫૦. તત્થ खलु भगवया परिण्णा पवेदिता ।
इमस्स चैव जीवियस्स परिवंदणमाण-
णपूयणाए, जाइमरणमोयणाए, दुक्ख-
पडिधायहेउं, से सममेव तसकायसत्थं
समारंभति, अण्णेहिं वा तसकायसत्थं
समारभावेइ, अण्णे वा तसकायसत्थं
समारंभमाणे समणुजाणति; तं से
अहियाए, त से अबोहिए ।

૫૧. સે તં સંવુજ્જમાણે આયાણિયં સમુદ્દાए
સોચ્છા ભગવઓ, અણગારાણં વા
અંતિए; इहमेगेसिं णायं भवई-एस
खलु गथे, एस खलु मोहे, एस खलु
मारे, एस खलु णरए । इच्चत्थं गहिए
लाए; जमिणं विरुवरुवेहिं सत्येहिं
तसकायसमारभेण तसकायसत्थं समा-
रंभमाणे अण्णे अणेगरुवे पाणे
विहिंसति

૫૨. સે વેમિ—અપ્પમે અચ્છાए व्हंति,
अप्पेगे अजिणाए व्हंति, अप्पेगे मंसाए
व्हंति, अप्पेगे सोणिताए व्हति, अप्पेगे
हिययाए व्हंति, एवं पित्ताए, वसाए,
पिच्छाए, पुच्छाए वालाए, सिंगाए,
विसाणाए, दंताए, दाढाए, नहाए,
णहारुणीए, अट्ठीए, अट्ठिमिजाए,
अट्टाए, अणट्टाए, अप्पેगे हिंसिसु मेत्ति
वा व्हंति, अप्पેगे हिंसंति मेत्ति वा
व्हंति, अप्पેगे हिंस्सिंति मेत्ति वा
व्हंति ।

૫૩. एत्थ सत्थं समारंभमाणस्स इच्चेते
आर्हभा अपरिण्णाया भवंति । एत्थ

ત્રસકાયના વિષયમાં ભગવાને પરિણા બતાવી છે,
છતાં પણ પ્રાણી જીવનના નિર્વાહ, પ્રશંસા, માન,
પૂજા માટે, જન્મ મરણથી મુક્ત થવા, દુઃખોના
નિવારણ માટે સ્વયં ત્રસકાયના જીવોની હિંસા
કરે છે, બીજા પાસે ત્રસકાયની હિંસા કરાવે છે,
અને ત્રસકાયની હિંસા કરનારને અનુમોદન
આપે છે. તેને માટે આ હિંસા અહિતકર તથા
અબોધિકર છે.

તીર્થંકર અથવા શ્રમણજનો પાસેથી સાલણી,
સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાક પ્રાણીઓ સમજે છે
કે હિંસા એ કર્મબંધનું કારણ છે, મોહનું કારણ
છે. મૃત્યુનું કારણ છે. નરકનું કારણ છે. છતાં
પણ જીવ પોતાના કાર્યોમાં આસક્ત થઈ અનેક
પ્રકારના શસ્ત્રોવદારા ત્રસકાયની હિંસા કરે છે
સાથે અન્ય અનેક પ્રાણીઓની પણ હિંસા કરે છે

ત્રસ જીવોની હિંસાના કારણો—કેટલાક લોકો
અંધશ્રદ્ધાથી પ્રેરિત થઈ દેવી વિગેરેને લોગ દેવા
માટે ત્રસજીવોને મારે છે, કોઈ ગ્રામડા માટે,
કોઈ માંસ માટે, કોઈ લોહી માટે, કોઈ દૂધ
માટે, કોઈ પિત્તને માટે, કોઈ કોઈ ચરબી
માટે, કોઈ પીછા માટે, કોઈ પૂછડી માટે,
કોઈ વાળ માટે, કોઈ શિંગડા માટે, કોઈ
વિષાણુ (હથી-શૂકરાદિના દાંત) માટે, કોઈ દાઢાઓ
માટે, કાંઈ નખ માટે, કોઈ નયો માટે, કોઈ
હાડકા માટે, કોઈ હાડકાના અંદરના ભાગના
માટે, કોઈ પ્રયોજનથી, કોઈ પ્રયોજન વિના જ
હિંસા કરે છે કોઈ ‘મને માર્યો’ અથવા ‘આ મને
મારે છે’ એમ કહીને તેની હિંસા કરે છે અને કોઈ
‘આ મને મારશે’ એ ભાવથી જીવોને મારે છે

ત્રસકાયની હિંસામા પ્રવૃત્ત વ્યક્તિને હિંસાદિ
ક્રિયાઓ કર્મબંધનું કારણ છે તેનું જ્ઞાન નથી

સત્યં અસમારંભમાણસ્સ ઇચ્છેતે આરંભા
પરિણાયા ભવંતિ ।

ત્રસકાયમા શસ્ત્રનો ઉપયોગ નહિ કરનારને
હિંમાદિ ક્રિયાઓ કર્મબંધનનું કારણ છે તે
વિવેક હોય છે.

૫૪. તં પરિણાય મેઘાવી જેવ સયાં તસકાય-
સત્યં સમારંભેજ્ઞા, જેવળેહિં તસકાય-
સત્યં સમારંભાવેજ્ઞા, જેવળે તસકાય-
સત્યં સમારંભતે સમણુજાણેજ્ઞા, જસ્સે-
તે તસકાયસત્યસમારંભા પરિણાયા
ભવંતિ સે હુ મુણી પરિણાય કમ્મે ત્તિ
વેમિ ।

આવુ બાણી બુદ્ધિમાન પુરુષ સ્વયં ત્રસકાયનો
આરંભ કરે નહિ, બીજા પાસે ત્રસકાયનો આરંભ
કરાવે નહિ, અન્ય કોઈ ત્રસકાયનો આરંભ કરતો
હોય તેને અનુમોદન આપે નહિ. જે આ
ત્રસકાયના સમારંભના અશુભ પરિણામને જાણે
છે તે વિવેકી મુનિ છે, એમ હું કહું છું.

સાતમો ઉદ્દેશ

વાયુકાયની યતના

૫૫. પહૂ એજસ્સ દુગંછણાણ આયંકદંસી
અઢિયં—તિ નચ્ચા । જે અજ્ઞત્યં
જાણઈ, સે વહિયા જાણઈ; જે વહિયા
જાણઈ, સે અજ્ઞત્યં જાણઈ । એયં
તુલમન્નેસિ । ઇહ સંતિગયા દવિયા
ણાયકંચંતિ જીવંતં ।

જે શારીરિક અને માનસીક પીડાઓને સારી
રીતે જાણે છે અને આરંભ-હિંસાને અહિંતકર
સમજે છે તે વાયુકાયના સમારંભથી નિવૃત્ત
થવામાં સમર્થ છે. કારણ કે જે પોતાના સુખ,
દુઃખને જાણે છે તે જ બીજાના સુખ, દુઃખને
જાણે છે અને જે બીજાના સુખ, દુઃખને જાણે છે
તે પોતાના સુખ, દુઃખને જાણે છે પોતાને તથા
બીજાને એક જ ત્રાજવા પર તોળવા ભેદરહિત.
જૈનશાસનના શરણુમા આવેલ, શાંતિને પ્રાપ્ત
થયેલ સચ્ચી પુરુષ વાયુકાયની હિંસા કરી
જીવવાની ઇચ્છા ન કરે

૫૬. લજ્જમાણા પુઠ્ઠો પાસ, 'અણગારા
મોત્તિ' એગે પવયમાણા જમિણ વિરુ-
વરુવેહિં સત્યેહિં વાઠકમ્મસમારંભે
વાઠસત્યં સમારંભમાણે અણ્ણે અણેગરુવે
પાણે વિહિંસઈ ।

સાવધાનપૂર્ણાનથી શરમાતા કેટલાક બોલે છે, કે
“અમે આણુગાર છીએ!” પરંતુ તેઓ અનેક
પ્રકારના શસ્ત્રોદ્ધાર વાયુકર્મ સમારંભ કરીને
વાયુકાયની હિંસા કરે છે અને એમ કરતાં અનેક
પ્રકારના બીજા પ્રાણીઓની પણ હિંસા કરે છે.
વાયુકાયના વિષયમા ભગવાને પરિજ્ઞા બતાવી છે,
છતાં પણ પ્રાણી જીવનના નિર્વાહ, પ્રશંસા, માન,

૫૭. તત્થ સ્સલ્લ ભગવયા પરિણા પવેડયા ।
ઇમમ્મ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદણમાણ્ણ-

પૂયણાણ, જાઙ્ગમરણમોયણાણ દુક્ખ-
પહિધાયહેઉં, સે સયમેવ વાઉસત્થં
સમારંભતિ, અન્નેહિં વાઉસત્થં સમારંભા-
વેતિ, અન્ને વા વાઉસત્થં સમારંભતે
સમણુજાણતિ; તં સે અહિયાણ, તં સે
અવોહિણ્ણ ।

૫૮. સે તં સંવુજ્ઞમાણે આયાણીયં સમુદ્ધાણ
સોચ્ચા ભગવઓ, અણગારાણં વા
અંતિણ્ણ; ઈહમેગેસિં ણાયં ભવતિ-એસ
ખલુ ગંથે, એસ ખલુ મોહે, એસ ખલુ
મારે, એસ ખલુ ણરણ । ઇચ્છત્થ ગદિણ
લોણ; જમિણં વિરુવરુવેહિં સત્થેહિં
વાઉકમ્મસમારંભેણં વાઉસત્થં સમા-
રમમાણે અન્ને અણેગરુવે પાણે
વિહિંસતિ ।

૫૯. સે વેમિ-સંતિ સંપાઢમા પાણા આહચ્ચ
સંપયંતિ ય । ફરિસં ચ ખલુ પુદ્ધા એગે
સંઘાયમાવજ્ઞંતિ । જે તત્થ સંઘાય-
માવજ્ઞંતિ, તે તત્થ પરિયાવિજ્ઞંતિ,
જે તત્થ પરિયાવિજ્ઞંતિ સે તત્થ
ઉદ્દાયતિ ।

૬૦. એત્થ સત્થં સમરમમાણસ્સ ઇચ્છેતે
આરંભા અપરિણાયા ભવંતિ એત્થ સત્થં
અસમારંભમાણસ્સ ઇચ્છેતે આરંભા
પરિણાયા ભરતિ ।

૬૧. તં પરિણાય મેઘાવી જેવ સયં વાઉસત્થં
સમારંભેજ્જા, જેવન્નેહિં વાઉસત્થં સમા-
વમાવેજ્જા, જેવન્ને વાઉસત્થ સમારંભતે
સમણુજાણેજ્જા । જસ્સેતે વાઉસત્થ-
સમારંભા પરિણાયા ભવંતિ, સે હુ મુણી
પરિણાયકમ્મેત્તિ વેમિ ।

પૂજા માટે, જન્મ મરણથી મુક્ત થવા, દુઃખોના
નિવારણ માટે સ્વયં વાયુકાયના જીવોની હિંસા
કરે છે. બીજા પાસે વાયુકાયની હિંસા કરાવે છે.
અને જે વાયુકાયની હિંસા કરે છે તેને અનુમોદન
આપે છે, તે વ્યક્તિને માટે આ હિંસા
અહિતકર તથા અબોધિકર છે.

તીર્થંકર અથવા શ્રમણજનો પાસેથી સાલળી,
સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાંક પ્રાણીઓ એ સમજે
છે કે હિંસા કર્મબંધનું કારણ છે, મોહનું કારણ
છે, મૃત્યુનું કારણ છે. નરકનું કારણ છે. છતાં પણ
જીવ પોતાના કાર્યોમાં આસક્ત થઈ અનેક
પ્રકારના શસ્ત્રોદ્ધાર વાયુકાયકર્મ સમારંભ કરી,
વાયુકાયની હિંસા કરે છે અને સાથે અનેક બીજા
પ્રાણીઓની પણ હિંસા કરે છે.

હું કહું છું કે, બીજા કેટલાય ઉડતા પ્રાણીઓ
છે જે વાયુકાયની સાથે એકઠાં થઈ પડે છે
અને વાયુકાયની સાથે તે પણ ખીડા પામે
છે, મૂર્છિત થાય છે અને મૃત્યુને પામે છે.

વાયુકાયની હિંસામાં પ્રવૃત વ્યક્તિને હિંમાદિ
ક્રિયાઓ કર્મબંધનું કારણ છે તેનું જ્ઞાન નથી,
વાયુકાયમાં શસ્ત્રનો સમારંભ નહીં કરનારને
હિંસાદિ ક્રિયાઓ કર્મબંધનું કારણ છે, એવા
વિવેક હોય છે

આવું જાણી બુદ્ધિમાન પુરુષ સ્વયં વાયુકાયનો
આરંભ કરે નહિ, બીજા પાસે વાયુકાયનો
આરંભ કરાવે નહિ, અન્ય વાયુકાયનો આરંભ
કરતો હોય તેને અનુમોદન આપે નહિ જે
વાયુકાયના આરંભના અશુભ પરિણામને જાણે છે
તે વિવેકી મુનિ છે એમ હું કહું છું

૬૨. एत्थवि जाणे उवादि यमाणा जे आचारे
न रमंति, आरंभामाणा विणयं वयंति,
छदोवर्णाया, अज्झोववण्णा आरंभसत्ता
पकरेति संगं ।

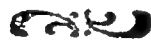
જે વાયુકાયની તથા ખીજી કાયોની હિંસા કરે છે
તે કર્મબંધનથી બંધાયેલ છે, તેથી હે શિષ્ય !
તમે એ જાણો કે જે સંયમમાં રમણ કરતા નથી,
આરભ કરતા થકા પોતાને સયમી કહે છે, જે
સ્વચ્છંદાચારી છે, વિષયોમાં આસક્ત છે,
આરંભમાં આસક્ત છે, તે વારંવાર કર્મબંધન
કરે છે

૬૩. से वसुमं सच्चसमण्णागयपण्णाणेणं
अप्पाणेणं अकरणिज्जं पाव कम्मं णो
अन्नेसि ।

સંયમરૂપી ધનથી યુક્ત એવા સંયમધની સાધક
નર્વ પ્રકારથી સાવધાન અને સર્વ પ્રકારે સમજી
નહી કરવા યોગ્ય પાપકર્મોમાં પ્રયત્ન ન કરે.

૬૪. तं परिणाय मेहावी णेव संगं छज्जी-
वणिकायसत्थं समारंभेज्जा, णेवनेहिं
छज्जीवणिकायसत्थं समारभावेज्जा,
णेवन्ने छज्जीवणिकायसत्थं समारंभते
समणुजाणेज्जा । जस्सेते छज्जीवणि-
कायसत्थसमारंभा परिणाय भवन्ति,
से हु मुणी परिणायकमेत्ति वेमि ।

આવું જાણી બુદ્ધિમાન પુરુષ સ્વયં છકાયના
જીવોની હિંસા કરે નહીં, ખીજા પાસે છકાયના
જીવોની હિંસા કરાવે નહિ, છકાયના જીવોની
હિંસા કરનારને અતુભોદન આપે નહિ. જેણે
છકાયના શસ્ત્રસમારભને રૂપરિજ્ઞાથી જાણેલ છે
અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથી ત્યાગ કરી દીધો છે તે
સાચા સયમી-વિવેકી મુનિ છે, એમ હું કહું છું.

બીજું અધ્યયન

લોક વિજય

પ્રથમ અધ્યયનમાં સૂક્ષ્મ અહિંસાનું વર્ણન કર્યું તે મોક્ષનું સાધન છે. બીજા અધ્યયનમાં લોક-વિજયનું વર્ણન છે. લોક એટલે કે સંસાર, પતિ-પત્નીનો સંબંધ, માતા-પિતા અને સંતાનનો સંબંધ, ધનધાન્ય વૈભવાદિનો સંસર્ગ; એ બાહ્ય સંસાર અને બાહ્યસંસારના સંસર્ગથી ઉત્પન્ન થનાર આસક્તિ, મમતા, વૈર, અહંકારાદિ ભાવો આંતરિક સંસાર છે. તેમની અસર આત્મા ઉપર થાય છે. ભાવસંસાર, બાહ્યસંસારનું કારણ છે. વાસ્તવિકતાએ તો ભાવસંસાર પર વિજય પ્રાપ્ત કરવો એ જ સાચો લોકવિજય છે. ભાવસંસાર પર વિજય પ્રાપ્ત કરવા માટે બાહ્યસંસારની નિવૃત્તિ પણ એક સાધન છે. તે સાધનની ભાવના પણ કષાયોની મદતને કારણે થાય છે. તેથી આ અધ્યયનમાં ભાવ (આભ્યંતર) અને દ્રવ્ય [બાહ્ય] સંસાર પર વિજય પ્રાપ્ત કરવાનું કહ્યું છે. આ અધ્યયનના ૬ ઉદ્દેશક છે.

[૧] પ્રથમ ઉદ્દેશકમાં કર્મસિદ્ધાન્તાનુસાર ઋણાનુબંધના કારણે માતા-પિતા આદિના પરસ્પર સંબંધો જોડાય છે. આ સંબંધોમાં કર્તવ્યનો બોધ હોય તો વિકાસને સ્થાન છે અને મોહ સંબંધ જોડાય હોય તો સંસારમાં પરિભ્રમણ વધે છે. કર્તવ્યને સમજનાર વ્યક્તિને સંયોગ-વિયોગમાં હર્ષ કે શોક થતો નથી મોહસંબંધ જ બંધન છે. તેથી તેના ત્યાગનું અહીં કથન કર્યું છે.

[૨] માતા-પિતાદિ લોક પર વિજય મેળવી ચારિત્રમાર્ગને ગ્રહણ કર્યા પછી કદાચિત્ સંયમ પ્રત્યે અરતિ-અપ્રેમ થાય તો શુ કરવું ? તે બતાવ્યું છે.

[૩] સંયમમાં અરતિ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ અજ્ઞાન, લોભ અને કામ છે. તેનું વર્ણન બીજા ઉદ્દેશકમાં કર્યું. માન કષાય પણ અરતિનું કારણ છે તેથી અહીં માનત્યાગનો ઉપદેશ આપેલ છે.

[૪] ભોગોમાં આસક્ત થવાથી કેવી દુર્દશા થાય તે છે બતાવ્યું છે. કામભોગોથી આસક્તિ, આસક્તિથી કર્મબંધન, કર્મબંધનથી આધ્યાત્મિકમૃત્યુ, આધ્યાત્મિક મૃત્યુથી દુર્ગતિ અને દુર્ગતિથી દુઃખ, આ રીતે કામભોગો દુઃખનું મૂળ છે.

[૫] અહિંસક સંયમીને સંયમીજીવનના નિર્વાહ માટે દેહ સાધન છે અને દેહ ધારણ માટે આહારની આવશ્યકતા છે આહારની અસર વિચારો પર થાય છે તેથી નિર્દોષ આહાર માટે શુદ્ધિ, અશુદ્ધિનો વિવેક રાખવો આવશ્યક છે. તેથી અહીં કેવી રીતે લિપ્તા અને ઉપકરણો લેવા તેની વાત કહી છે.

[૬] ગૃહસ્થોના સસર્ગ વિના લિપ્તા પ્રાપ્ત થતી નથી ગૃહસ્થના સસર્ગમાં આવતા મમતા થઈ જવાની સલાવના છે મમતા એ મમત્વ બુદ્ધિથી જાગે છે માટે તે પર કાબૂ લાવવા પ્રયત્ન કરવો, એ વાત કહી છે.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

સમ્બન્ધ મીમાંસા

૬૫. જે ગુણે સે મૂલદ્વાણે, જે મૂલદ્વાણે સે ગુણે । ઇતિ સે ગુણદ્વી મહતા પરિચાવેણં વસે પમત્તે, તંજહા-માયા મે, પિયા મે માયા મે, મહ્ણી મે, મજ્જા મે, પુત્તા મે, ધૂયા મે, સુણ્હા મે, સહિ-સયણ-સંગંથ-સંથુયા મે, વિવિત્તોગવરણ-પરિ-યટ્ટણ - મોયણચ્છાયણં મે, ઇચ્છત્થં ગઢિણ લોણ વસે પમત્તે ।
- જે શબ્દાદિ વિષયો છે તે સસારના મૂળ કારણ છે, અને જે સસારના મૂળ કારણ છે તે વિષયો છે તેથી વિષયાલિલાપી પ્રાણી પ્રમાદી બની શારીરિક અને માનસિક ઘોર દુઃખોને લોગવે છે. તે હમેશા વિચારે છે કે આ મારી માતા, મારા પિતા, મારા ભાઈ, મારી બહેન, મારી પત્ની, મારી પુત્રી, મારી પુત્રવધૂ, મારા મિત્ર, મારા સ્વજન, મારા કુટુંબી, મારા પરિચિત, મારા સુન્દર હાથી, ઘોડા, મકાનાદિ સાધન, મારી ધનસ પત્તિ, મારી લોજનસામગ્રી, મારા વસ્ત્ર, આ પ્રકારના અનેક પ્રયત્નોમા ફસાયેલ પ્રાણી જીવનપર્યંત પ્રમાદી બની કર્મથી બંધાય છે.
૬૬. અહો ય રાઝો પરિચપ્પમાણે, કાલાકાલ-સમુદ્ઘાર્ઠ, સંજોગદ્વી, અદ્ધાલોમી આલુપે, સદ્દસાકારે, વિણિવિઢ્ઠિચિત્તે ઇત્થ સત્થે પુણો પુણો ।
- સ્વજન, ધનાદિમા આસક્ત પ્રાણી રાત દિવસ ચિંતા કરતો થકો, કાળ, અકાળનો વિચાર કર્યા વિના કુટુંબ અને ધનાદિમા લુપ્થ બની વિષયોમા ચિત્ત જોડી કર્તવ્ય-અકર્તવ્યના વિચાર કર્યા વિના નિર્ભયતાથી લૂટફાટ મચાવે છે, અને અનેક પ્રકારના પ્રાણીઓની હિંસા કરે છે.
૬૭. અપ્પં ચ ચ્છલ આલયંં ઇહમેગેસિં માણ-વાણં; તજહા સોયપરિણાણેહિં પરિ-હાયમાણેહિં, ચક્કલુપરિણાણેહિં પરિહાય-માણેહિં, ઘ રણાણેહિં પરિહાય-માણેહિં રસણપરિણાણેહિં પરિહાયમા-ણેહિં, ફાસપરિણાણેહિં પરિહાયમા-ણેહિં, અભિક્કંતં ચ ચ્છલ વચ સપેહાણ, તઓ સે ઇગયા મૂઢભાવ જણયતિ ।
- આ લોકમા મનુષ્યોનું આયુષ્ય ઘણું થોડું છે. તેમા પણ વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે કાન, આંખ, નાક, જીભ, સ્પર્શોન્દ્રિયનું જ્ઞાન દિવસે દિવસે ઓછું થતું જાય છે વૃદ્ધાવસ્થાના સમયે પ્રાણી ગુન્ધવાડામા પડી જાય છે.
૬૮. જેહિં વા સદ્ધિં સવસતિ, તેવિ ણ ઇગયા ણિયગા પુવ્વં પરિવચંતિ । સો વા તે ણિયમે પચ્છા પરિવણ્જજા । ણાલં તે
- વૃદ્ધ મનુષ્યોની સાથે વસનાર વ્યક્તિઓ તેની નિંદા કરે છે અથવા તે વૃદ્ધ બીજા કુટુંબીજનોની નિંદા કરે છે હે જીવ ! આ કુટુંબ તને દુઃખથી

તવ તાણાણ વા, સરણાણ વા । તુમંપિ
તેસિ નાલં તાણાણ વા, સરણાણ વા ।
સે ન હાસાણ, ન કિહાણ, ન રતીણ,
ન વિમૂસાણ ।

૬૯. ઇચ્છેવ સમુદ્ધિઃ અહોવિહારાણ અતર
ચ સ્વલુ ઇમં સંપેહાણ ધીરો મુદુત્તમપિ
ણો પમાયણ વા અચ્છેઇ જોવ્વણં ચ ।

૭૦. જીવિણ ઇહ જે પમત્તા સે હતા, છેત્તા,
મેત્તા, લુપિત્તા, વિલંપિત્તા, ઉદ્ધવેત્તા,
ઉત્તાસદ્ધિત્તા, અકલં કરિસ્સામિત્ત
મણ્ણમાણે ।

૭૧. જેહિં વા સદ્ધિં સંવસતિ તે વા નં ઇગયા
ણિયગા તં પુવ્વિ પોસતિ, સો વા તે
ણિયગે પચ્છા પોસેજ્જા । નાલં તે તવ
તાણાણ વા, સરણાણ વા, તુમંપિ તેસિ
નાલં તાણાણ વા, સરણાણ વા ।

૭૨. ઉવાદિયસેસેણ વા સણિહિસણિયઓ
કજ્જતિ, ઇહમેગેસિં અસજતણં મોય-
ણાણ । તઓ સે ઇગયા રોગસમુપ્પાયા
સમુપ્પજ્જંતિ ।

૭૩. જેહિં વા સદ્ધિં સવસતિ તે વા નં ઇગયા
ણિયગા પુવ્વિ પરિહંતિ સો યા તે
ણિયગે પચ્છા પરિહરેજ્જા । નાલં તે

બચાવવામાં અને શરણ આપવામાં સમર્થ નથી.
એજ રીતે હે જીવ ! તું પણ તેઓને બચાવવા
અને શરણ આપવામાં સમર્થ નથી. વૃદ્ધાવસ્થામાં
આ જીવ હાસ્ય, ક્રીડા, આનંદ લોગવવાને યોગ્ય
અને શૃંગાર-શણુગારને વાચક રહેતો નથી.

આ પ્રકારે બુદ્ધિમાન પુરુષ ઉત્તમ અવસર પામી
સંયમના પાલનમાં ક્ષણમાત્રનો પણ પ્રમાદ ન કરે.
કારકે યૌવન તથા વય વ્યતીત થાઈ રહ્યું છે.

જેને જીવનની ક્ષણભંગુરતાનું જ્ઞાન નથી તે
અસંયમમય જીવનમાં પ્રમત્ત બની છકાયના
જીવોની ઘાત કરે છે, છેદન કરે છે, લેદન કરે
છે, લૂંટે છે, વિશેષરૂપથી લૂંટે છે, પ્રાણુહીન કરે
છે, અને ત્રાસ આપે છે. તે એમ વિચારે છે
કે 'આજ સુધી કોઈએ નથી કર્યું એવું કાર્ય
હું કરીશ'

મનુષ્ય જે કુટુંબીજનો સાથે વસે છે અને
તેઓનું પોષણ કરે છે કદાચિત્ તેનું પાલન,
પોષણ તે કુટુંબીજનોને કરવું પડે છે. કદાચિત્,
પુનઃ અર્થ પ્રાપ્તિ થઈ જાય તો તે મનુષ્ય પછી
તે કુટુંબીજનોનું પાલન પોષણ કરે છે તો પણ
તે કુટુંબીજનો તેની રક્ષા કરવામાં કે શરણ
દેવામાં સમર્થ નથી. તેવી જ રીતે તે વ્યક્તિ
પણ તેના કુટુંબીજનોનું રક્ષણ કરવામાં કે શરણ
આપવામાં સમર્થ નથી

કેટલાંક અસચ્ચતિઓ ઉપલોગ પછી બચેલી
વસ્તુઓ અથવા લોગવ્યા વિનાની વસ્તુઓ
બીજાના ઉપલોગ માટે ઉપયોગી થશે તેમ માની
રાખી મૂકે છે પરંતુ પાપના ઉદયથી તેના
શરીરમાં રોગ કે ઉપદ્રવ ઉત્પન્ન થતા તે ધનનો
ઉપલોગ કરી શકતો નથી

જેની સાથે વસે તે કુટુંબીજનો રોગાદિથી
પીડીત થયેલ વ્યક્તિને પહેલા છોડી દે છે
અથવા તે રોગી સ્વયં તેને છોડી દે છે આ

તથ તાણાણ વા, સરણાણ વા, તુમંપિ
તેસિં ગાલં તાણાણ વા, સરણાણ વા ।

૭૪. एवं जाणिचु दुक्खं पत्तेयं सायं, अण-
भिवर्कतां च खलु वयं सपेहाए, खणं
जाणाहि पंडिण ।

૭૫. જાવ સોયપણાણા અપરિહીણા, જાવ
ખેત્તપણાણા અપરિહીણા, જાવ ઘાણ-
પણાણા અપરિહીણા, જાવ જીહ-
પણાણા અપરિહીણા, ફાસપ-
ણાણા અપરિહીણા, ઇચ્ચેતેહિં વિરૂ-
વરૂવેહિં પન્નાણેહિં અપરિહીણેહિં આય-
ટ્ટં સમ્મં સમણવાસેજ્જાસિત્તિ વેમિ ।

સમયે ધન અને સ્વજન કોઈપણ રક્ષા કરવામાં
અથવા શરણ આપવામાં સમર્થ નથી.

પ્રત્યેક પ્રાણી સ્વયં પોતાના સુખ અને દુઃખનો
નિર્માતા છે, ભોક્તા છે, તથા હજી પણ
ધર્માચરણ કરવા યોગ્ય આયુષ્ય શેષ છે તેમ
બાણી સમજી જીવ ! અવસરને ઓળખ.

હે શિષ્ય ! જ્યાં સુધી કાન, આંખ, નાક, જીભ
અને સ્પર્શન ઇન્દ્રિયોની જ્ઞાનશક્તિ મંદ થઈ
નથી, ત્યાં સુધી આત્મકલ્યાણને માટે પ્રયત્ન
કરવો યોગ્ય અને હિતકારી છે.

દ્વિતીય ઉદ્દેશ

સંયમની દૃઢતા

૭૬. अरहं आउट्ठे से मेहावि; खणंसी मुक्के ।

બુદ્ધિમાન સાધકે સંયમમાં ઉત્પન્ન થયેલ
અરુચિને દૂર કરવી, આમ કરવાથી મોક્ષ પ્રાપ્ત
કરી શકાય છે.

૭૭. अभाणाए पुट्ठावि एगे णियट्ठति मंदा
मोहेण पाउडा ।

અજ્ઞાની મોહથી ઘેરાયેલ કોઈ-કોઈ જીવ
પરિષદ્, ઉપસર્ગ આવતાં વીતરાગની આજ્ઞાનું
ઉલ્લંઘન કરી સંયમથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

૭૮. “अपरिग्गहा भविस्सामो” समुट्ठाए
लद्धे कामे अभिगाहेति, अणाणाए
मुणिणो पडिलेहंति, एत्थ मोहे पुणो
पुणो सण्णा जो हच्चाए णो पाराए ।

‘અમે પરિગ્રહથી રહિત થઈશું’ એમ બોલી કેટ-
લાક દીક્ષિત થવા છતાં નેણુ પ્રાપ્ત થયેલા
કામભોગોનું સેવન કરે છે અને વીતરાગની
આજ્ઞાથી વિપરીત આચરણ કરી મુનિવેશને
લજવે છે અને કામભોગના ઉપાયોમાં તલ્લીન
રહી વિષયોમા અત્યંત આસક્ત થાય છે. તે
આ પાર કે પેટ્ટે પાર પહોંચી શકતા નથી.
(ન શૂદ્ધ રહે છે, ન સાચા સાધુ.)

૭૯. વિમુક્તા હુ તે જણા, જે જણા પારગા-
મિણો, લોભ અલોભેણ દુગુંછમાણે લહે
કામે ણાભિગાહરૂ, વિણાવિ લોભં
નિવલ્લમ્મ એસ અકમ્મે જાણતિ પાસતિ ।
પહિલેહાણ પાવકંઘતિ, એસ અણગા-
રેત્તિ વુચ્ચતિ ।

૮૦. અહો ય રાથો પરિતપ્પમાણે, કાલાકાલ-
સમુદ્ઘાર્ઠ, સંજોગટ્ટી, અદ્દાલોભી, આલુપે,
સહસાકારે, વિણિવિટ્ઠચિત્તે એત્થ સત્થે
પુણો પુણો ।

૮૧. સે આયવલે ૧, સે ણાડવલે ૨, સે સય-
ણવલે ૩, સે મિત્તવલે ૪, સે પેચ્ચવલે
૫, સે દેવવલે ૬, સે રાયવલે ૭, સે ચોર-
વલે ૮, સે અતિદિવલે ૯, સે કિવણવલે
૧૦, સે સમણવલે ૧૧, રૂચ્ચેતેહિં વિરૂ-
વરૂચેહિં કજ્જેહિં દંડસમાયાણં સંપેહાણ
મયા કજ્જતિ । પાવમોક્ષોત્તિ મણ-
માણે । અદુવા આસંસાણ ।

૮૨. ત પરિબ્રામ્ય મેહાવી, જેવ સયં એણહિં
કજ્જેહિં દંડ સમારંભેજ્જા, જેવણં
એણહિં કજ્જેહિં દંડ સમારંભાવિજ્જા,
એણહિં કજ્જેહિં દંડ સમારંભંતેવિ અન્ને
ણો સમણુજાણેજ્જા ।

૮૩. એસ મગ્ગે આરિએહિં પવેદિણ । જહેત્થ
કુસલે ણોવલિંપ્પિજ્જાસિત્તિ વેમિ ।

તે જ પુરુષો વિમુક્ત છે જે જ્ઞાન, દર્શન અને
ચારિત્રના પારગામી છે. જે નિર્દોષથી લોભને
જીતી પ્રાપ્ત થયેલા કામલોગોને ઈચ્છા તા નથી.
જે પ્રથમથી જ લોભનો ત્યાગ કરીને ત્યાગી
બને છે તે કર્મથી રહિત થઈ સર્વજ્ઞ અને સર્વ-
દર્શી બને છે. લોભની ઈચ્છા કરતા નથી તે જ
સાચા અણુગાર કહેવાય છે.

અજ્ઞાની જીવ રાત દિવસ દુ ખી થઈ, કાળ-
અકાળની પરવા કર્યા વિના માતા, પિતાદિમાં તથા
ધનાદિમાં આસક્ત થઈ વિષયોમાં ચિત્ત બેડી,
કર્તવ્યાકર્તવ્યનો વિચાર કર્યા વિના નિર્ભયતાથી
લૂંટફાટ મચાવે છે અને અનેક પ્રકારના પ્રાણી-
ઓની હિંસા કરે છે.

શરીરબળ, નતિબળ, મિત્રબળ, પરલોકબળ,
દેવબળ, રાજબળ, ચોરબળ, અતિથિબળ, ભિક્ષુક-
બળ, શ્રમણુબળાદિ વિવિધ બળોની પ્રાપ્તિ માટે
આ અજ્ઞાની પ્રાણી વિવિધ પ્રકારની હિંસુક
પ્રવૃત્તિમાં પડી જીવ હિંસા કરે છે. પાપથી
હૂંટવા માટે અથવા કોઈ બીજી કામનાથી પ્રેરિત
થઈને અજ્ઞાની પ્રાણી સાવધ કર્મ કરે છે.

ઉપર કહેલ હિંસા અહિતરૂપ છે તે નાણી
બુદ્ધિમાન સાધક સ્વયં હિંસા કરે નહિ, બીજા
પાસે કરાવે નહિ, અન્ય કરતુ હોય તેને અનુ-
મોદન આપે નહિ

આ અહિંસાનો માર્ગ તીર્થ કરોએ બતાવ્યો છે.
તેથી કુશળ વ્યક્તિ પોતાના આત્માને હિંમદિક
વૃત્તિથી લિપ્ત ન કરે એમ હું કહું છું

ત્રીજો ઉદ્દેશ

માનત્યાગ અને ભોગવિરક્તિ

૮૪. સે અસદ્ ઉચ્ચાગોઽ, અસદ્ ણીયાગોઽ ।
ળો હીણે ણો અતિરિત્તે, ણો પીઠ્ઠ
ઇતિ સસ્વાઽ કે ગોયાવાદી ? કે માણા-
વાદી ? કંસિ વા ણે ગિજ્ઞે ?

આ જીવ અનેકવાર ઊંચ ગોત્રમાં તથા અનેકવાર નીચ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયો છે, એમાં કોઈ પણ પ્રકારની વિશેષતા અને હીનતા નથી એવું બાણી કોઈ પણ જાતનો ગર્વ ન કરવો જોઈએ, પ્રભુત્વ આવું ફરમાન બાણી કોણ પોતાના ગોત્રનો ગર્વ કરે ? કોણ અભિમાન કરે ? અથવા શેમાં આમકિત કરે ?

૮૫. તમ્હા પંડિણ ણો હરિસે, ણો કુપ્પે,
મૂળિં જાણ પડિલેહ સાતં, સમિતે
ણ્યાણુપમ્સી તંજહા-અંધત્ત, વહિરત્તં,
મૂયત્ત, કાણત્તં, કુંટત્તં, સુજ્જત્તં, વડહત્તં
સામત્તં, સવલત્તં, સહપમાણ અણેગહ-
વાઓ જોણીઓ સધાતિ, વિરૂવરૂવે
ફાસે પડિસવેદેહ ।

તેથી બુદ્ધિમાન પુરુષ હર્ષ ન કરે, રોષ ન કરે, દરેક પ્રાણીને સુખ પ્રિય છે એવું બાણી પાત્ર પ્રકારની અમિતિથી યુક્ત થઈ મર્વની સાથે વિવેક-પૂર્ણ વ્યવહાર કરે એ યાદ રાખવું જોઈએ કે જીવ પોતાના જ પ્રમાદથી આંધળો, બહેરો, મૂળો, દૂઠો, કાણો, કુબડો, વાકો, કાળો, કામરો થાય છે અને અનેક યોનિઓમાં જન્મ ધારણ કરે છે. તેમજ વિવિધ પ્રકારની યાતનાઓને મહન કરે છે

૮૬. સે અવુજ્ઞમાણે હતોવહતે જાહમરણમ-
ણુપરિયટ્ઠમાણે ।

અજ્ઞાની જીવ રોગાદિથી પીડીત થઈ, અપયશથી કલકિત થઈ જન્મ-મરણના ચક્રમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

૮૭. જીવિયાં પુઠ્ઠો પિયં ડહમેગેસિં માણવાણં
સેત્તવત્થુમમાયમાણાણં ।

ક્ષેત્ર તથા વાસ્તુ વિગેરેમાં મમત્વ રાખનાર પ્રત્યેક પ્રાણીને પોતાનું જીવન બહુ જ પ્રિય લાગે છે [છતાં મરવું તો પડેજ છે]

૮૮. આરત્તં, વિરત્તં, મણિકુંડલં સહહિર-
ણ્ણેણ ડત્થિયાઓ પરિગિજ્ઞ તત્થેવ
રત્તા ।

અજ્ઞાની પ્રાણી રંગબેરંગી વસ્ત્ર, મણિરત્ન, કુંડલ, સોના ચાંદી તથા સ્ત્રીઓમાં આસકત બને છે

૮૯. “ળ ઇત્થં તપો વા, દમો વા, ણિયમો વા,
યિસ્સતિ” સંપુણ્ણં વાલે જીવિઉક્કામે
લાલપ્પમાણે મૂઢે વિપ્પરિયાસમુવેતિ ।

એવા અજ્ઞાની જીવો, મૂઢ પ્રાણીઓ અસયમિત જીવનની ઇચ્છા કરનાર હોય છે તેઓ ભોગોની લાલસાથી વિપરીત પ્રવૃત્તિ કરતા થકા એવો બકવાદ કરે છે કે આ સસારમાં તપ, ઇન્દ્રિય-દમન, અહિંસાદિ નિયમ કોઈ કામના નથી

૧૦. ઇન્દ્રમેવ જાવકંઘતિ જે જળા ધ્રુવચા-
રિણો, જાતીમરણં પરિન્નાયં ચરે
સંકમણે દદે ।

૧૧. જાતિ કાલસ્સણાગમો ।

૧૨. સન્ને પાણા પિયાડયાં, સુહસાયા, દુઃખ-
પડિકૂલા, અપ્પિયવહા, પિયજીવિણો,
જીવિડકામા ।

૧૩. સન્નેસિં જીવિયં પિયં ।

૧૪. તં પરિગિજ્ઞ દુપયં ચરુપ્પયં અમિજું-
જિયાણં, સંસંચિયાણં, તિવિહેણ
જાવિ તત્થ મત્તા ભવઙ્ અપ્પા વા વહુગા
વા, સે તત્થ ગઢિઁ ચિટ્ઠઙ્ મોયણાઁ ।

૧૫. તઓ સે ઇગયા વિવિહં પરિસિટ્ઠં સંભૂયં
મહોવગરગ ભવતિ । તંપિ સે ઇગયા
દાયાદા વિમયાંતિ, અદત્તહારા વા સે
અવહગતિ, રાયાણો વા સે વિહંપંતિ,
જાસસતિ વા સે, વિણસસતિ વા સે,
અગારદાહેણ વા સે હજ્જઙ્ ।

૧૬. ઇતિ સે પરસ્સટ્ટાઁ કૂરાઙ્ કમ્માઙ્ વાલે
પકુચ્ચમાણે તેણ દુક્કસેણ મૂઢે વિપ્પરિ-
યાસમુવેતિ ।

૧૭. મુણિણા હુ ઇયં પવેડયાં ।

૧૮. અણોઠંતરા ઇતે, જ ય ઓઠં તરિત્તઁ
અતીરગમા ઇતે, જ ય તીરંગમિત્તઁ
અપારંગમા ઇતે, જ ય પારં ગમિત્તઁ ।

૧૯. આયાણિજ્ઞ ચ આયાય, તમિ ઠાણે જ
ચિટ્ઠઢ, દિતથં પપ્પડસેયન્ને, તંમિ

જે સાચા અને શાશ્વત સુખના અભિલાષી છે તે
અસંયમી જીવનની ઇચ્છા કરતા નથી. જન્મ
મરણનાને સ્વરૂપ સારી રીતે જાણી ચારિત્રમાં દૃઢ
થઈ વિચરે છે.

મૃત્યુના માટે કોઈ અકાળ નથી.

સર્વ પ્રાણીઓને પોતાનું આયુ પ્રિય છે, સર્વ
સુખના ઇચ્છુક છે, દુઃખ અને મરણ સર્વને
પ્રતિકૂળ લાગે છે, અને પ્રત્યેક પ્રાણી જીવનની
અભિલાષા રાખે છે.

'જીવન' બધાને પ્રિય લાગે છે.

અસંયમી જીવન પ્રિય હોવાથી પ્રાણી દ્વિપદ,
ચતુષ્પદને કામમાં જોડીને તેના દ્વારા ધન
એકત્રિત કરે છે. આ પ્રકારે લોગોપલોગના માટે
થોડું અથવા ઘણું ધન એકઠું કરીને તેમાં
આસકત રહે છે.

વિવિધ પ્રકારના લોગો પછી તેની પાસે બચેલ
ઘણી સંપત્તિ એકત્રિત થઈ જાય છે. તેને પણ
કોઈ વખત સ્વજનો પરસ્પર વહેચી લે છે, ચોર
ચોરી લે છે, રાજા લૂંટી લે છે, વ્યાપારાદિમા
હાનિ થવાથી નષ્ટ થઈ જાય છે અથવા ઘરમાં
આગ લાગવાથી બળી જાય છે એમ સંપત્તિ
અનેક માર્ગે નષ્ટ થઈ જાય છે.

આ પ્રકારે અર્થ લુપ્ત અજ્ઞાની પ્રાણી બીજાઓના
માટે કૂર કમો કરતો થકો તે કમોથી ઉત્પન્ન
થયેલ દુઃખને લોગવતો વિપર્યાસ પામે છે.
સર્વજ્ઞાનીએ આ બતાવેલ છે-પ્રરૂપેલ છે.

અસંયમી, સ્વચ્છ દાચારી સમાર-પ્રવાહને તરતા
નથી અને તીર સુધી પહોંચી શકતા નથી તથા
વિષયવૃત્તી અને લાલચથી સમાર સમુદ્રમાં
ગોથા ખાય છે પરંતુ પાગ પામીને કિનારે
પહોંચતા નથી.

કેટલાક અજ્ઞાની જીવો સંયમ ગ્રહણ કરી
અયમના સ્થાનમાં સ્થિર રહેતા નથી અને મિથ્યા-

ઠાણમિ ચિદ્વડ ।

ઉપદેશ પ્રાપ્ત કરી અસંયમમાં આસક્ત રહે છે.

૧૦૦. ઉદેસો પાસગસ્સ ણત્થિ ।

તત્ત્વને સમજનાર માટે ઉપદેશની આવશ્યકતા નથી

—

૧૦૧. વાલે પુણ ણિદ્દે કામસમણ્ણે અસ-
મિતદુક્ખે દુક્ખી દુક્ખાણમેવ આવદ્ધ
અણુપરિયટ્ટતિત્તિ વેમિ ।

પરંતુ જે અજ્ઞાની છે, કામ-લોગોમાં આસક્ત છે, લોગેચ્છા જેની શાંત થઈ નથી, તે દુઃખી થઈ વિટંબણાના ચક્રમા ભ્રમણ કરે છે. તેને ઉપદેશની જરૂર છે. એમ હું કહું છું.

ચતુર્થ ઉદેશ

લોગોનું ક્ષણ

૧૦૨. તત્તો સે ઇગયા રાંગસમુપ્પાયા સમુપ્પ-
જ્જતિ ।

હે જન્મ્યુ ! કામલોગોની આસક્તિથી લોગીને ક્ષાયિત્ રોગો ઉત્પન્ન થાય છે

૧૦૩. જેદ્દિં વા સદ્દિં સવસતિ, તે વા ણ
ઇગયા ણિયગા પુલ્લિ પરિવયતિ । સો
વા તે ણિયમે પચ્છા પરિવેજ્જા ।
ણાલં તે તવ તાણાણ વા, સરણાણ
વા । તુમંપિ તેસિં ણાલં તાણાણ વા
સરણાણ વા ।

જેની માથે વચ્ચે છે તે કુટુંબીઓ તેનું પહેલા પાલન પોષણ કરે છે, ક્ષાયિત્ અર્થ પ્રાપ્ત થઈ જાય તો તે મનુષ્ય પછી પોતાના કુટુંબીઓનું પાલન પોષણ કરે છે છતાં તે કુટુંબીઓ તેની રક્ષા કરવામાં, તેને શરણ દેવામાં સમર્થ નથી, અને તે વ્યક્તિ તેઓનું રક્ષણ કરવા કે તેઓને શરણ આપવામાં સમર્થ નથી

૧૦૪. જાણિત્તુ દુક્ખં પત્તેયં સાયં ।

પ્રત્યેક પ્રાણી પોતે કરેલા સુખ, દુઃખને લોગવે છે.

૧૦૫. ભોગામેવ અણુસોયંતિ-દ્ધમેગેસિં
માણવાણ તિવિદ્દેણં, જાવિ મે તત્થ
મત્તા ભવદ્, અપ્પા વા, વહુગા વા, સે
તત્થ ગઢિણ ચિદ્વતિ ભોવણાણ ।

આ સંસારમાં કેટલાક પ્રાણીઓ એવા છે કે જે કામલોગોની અભિલાષા વડે અલ્પ કે અધિક ધન અથવા લોગની પ્રાપ્તિ થતા તેનો ઉપભોગ કરવા માટે તેના મન, વચન અને કાયાથી અત્યંત આમકન થઈ જાય છે

૧૦૬. તત્તો સે ઇગયા વિપ્પરિસિદ્ધ સમ્ભૂયં
મદ્દોવગર્ણં ભવતિ । તંપિ સે ઇગયા
દાયાયા વિમયતિ, અદત્તહારે વા સે
દગ્ગિ. ગયાણો વા સે વિનુપતિ,

આ પ્રકારે કોઈ વખતે તેની પાસે વિવિધ પ્રકારના લોગો પછી બચેલી ઘણી સપત્તિઓ એકત્રિત થાય છે તેને પણ કોઈ વખત સ્વજનો પરસ્પર વહેંચી લે છે અથવા ચોરે ચોરી લે લે છે, વ્યાપારાદિમા હાનિ

ળસ્સઈ વા સે, વિળસ્સઈ વા સે,
અગારદાહેણ વા સે હજ્જતિ ।

થવાથી થઈ થઈ જાય છે. ઘરમાં આગ લાગવાથી
બળી જાય છે. આવા અનેક ભાગોથી તે સંપત્તિ
નષ્ટ થઈ જાય છે.

૧૦૭. ઇતિ સે પરસ્સ અદ્દાણ કૂરાણિ
કમ્માણિ બાલે પકુવ્વમાણે તેણ
દુક્કલેણ મૂઢે વિપ્પરિયાસમુવેતિ ।

આ પ્રકારે તે અજ્ઞાની જીવ ખીજાને માટે કૂર
કર્મો કરતો થકો દુઃખથી મૂઢ ‘થઈ વિપરીત
પ્રવૃત્તિ કરે છે.

૧૦૮. આસં ચ છદ્દ ચ વિર્ગિચ ધીરે ।

ધીર પુરુષ ! તારે વિષયોની આશા અને સંકલ્પોથી
દૂર રહેવું જોઈએ,

૧૦૯. તુમં ચેવ તં સલ્લમાદ્દહ ।

તમે સ્વયં આ કાંટાને અંતઃકરણનાં રાખી દુઃખી
થઓ છો.

૧૧૦. જેણ સિયા, તેણ જો સિયા ।

જે ધનાદિ સામગ્રીથી લોગોપલોગ થઈ શકે છે
તેજ ધનાદિ સામગ્રીથી તેનો લોગોપલોગ ન
પણ થાય. [ઘણાં લોકો તેનો માત્ર સંગ્રહ જ
કર્યા કરે છે.]

૧૧૧. ઇળમેવ ણાવબુજ્જંતિ, જે જણા મોહ-
પાહડા ।

જે મોહથી આવૃત્ત છે તે મનુષ્ય આ વાતને
સમજી શકતો નથી.

૧૧૨. થીમિ લોણ પવ્વહિણ તે મો વયંતિ
“એયાઈં આયતણાઈં” ।

સંસારી જીવો, સ્ત્રીઓના હાવભાવ દ્વારા અત્યંત
દુઃખી થાય છે. તે પણ “આ સ્ત્રીઓ લોગો-
પલોગનું સાધન છે.” એમ કહે છે.

૧૧૩. મે દુક્કલ્લાણ, મોહાણ, મારાણ, જર-
ગાણ, જરગતિરિક્કલ્લાણ ।

આ પ્રકારે કહેવું તે દુઃખનું, મોહનું, જન્મ-
મરણનું, નરકનું અને તિર્યંચ ગતિનું કારણ છે.

૧૧૪. સતત મૂઢે ધમ્મં ણાભિજાણતિ ।

નિરંતર મૂઢ બનેલ જીવ ધર્મને જાણતો નથી.

૧૧૫. ઉદાહુ વીરે, અપ્પમાદો મહામોહે ।

વીરપ્રભુએ દલતાપૂર્વક કહ્યું છે કે મોહના પ્રધાન
કારણોમા પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ.

૧૧૬. અલં કુસલસ્સ પમાદેણં, સંતિ-મરણં
સપેહાણ, મિદુરધમ્મં સંપેહાણ ।

અપ્રમાદથી મોક્ષ અને પ્રમાદથી મરણ હોય છે
એ વિચાર કરી તથા શરીરની ક્ષણભંગુરતાને
ધ્યાનમા રાખી કુશળ પુરૂષે પ્રમાદ ન કરવો
જોઈએ

૧૧૭. જાલં પાસ । અલં તવેણ્ઠિ । ઇયં
પાસ મુળી ! મહ્મયં ।

હે શિષ્ય ! વિષયલોગોથી ક્યારેય પણ તૃપ્તિ થતી
નથી. તેથી તેમા આસક્તિ ન કરે ! આ ભોગોને
મહા ભયરૂપ સમજ !

૧૧૮. જાતિવાણ્ઞ કંચણ ।

કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસા ન કરો !

૧૩૪. જહા અંતો તહા વાહિં, જહા વાહિં તહા અંતો ।

૧૩૫. અંતો અંતો પૂતિદેહંતરાણિ પાસતિ પુઢોવિ સવંતિ પંડિણ પંડિલેહણ ।

૧૩૬. સે મતિમં પરિણાય મા ય હુ લાલં પચ્ચાસી, મા તેસુ તિરિજ્જમપ્પાણ-માવાયણ ।

૧૩૭. કાસંકસે સ્વલુ અય પુરિસે, વહુમાયી, કઢેણ મૂઢે પુણો તં કરેતિ સોમ, વેર વઢ્ઢતિ અપ્પણો ।

૧૩૮. અમિણં પરિકહિજ્જહ્મ ઇમસ્સ ચેવ પહિવ્વહ્ણયાણ અમરાયહ્મ મહાસઢ્ઢી અદ્દમેતં પેઢાણ ।

૧૩૯. અપરિન્નાય કંઢતિ સે ત જાણહ જમહ ચેમિ ।

૧૪૦. તેહ્ચ્છ પહિતે પવયમાણે, સે હતા, છેત્તા, મેત્તા, હંપિત્તા, વિહંપિત્તા, હવવિત્તા, અકહં કરિસ્સામિત્તિ મણ્ણમાણે જસ્સવિ ય જ કરેહ, અલ

શૂરવીર પ્રશંસનીય છે. તે જ વ્યક્તિ સંસારના બંધનોમા બંધાયેલ પ્રાણીઓને મુક્ત કરે છે.

શરીર જેમ અંદરથી અસાર છે તેવી જ રીતે બહારથી પણ અસાર છે. અને જેવું બહારથી અસાર છે તેવું અંદરથી પણ અસાર છે

બુદ્ધિમાન પુરુષ આ શરીરમાં રહેલા દૂર્ગંધી પદાર્થોને તથા અંદરની અવસ્થાને જુએ છે કે હુમેશાં આ શરીરમાંથી મળાદિક પદાર્થો નીકળતા રહે છે એવું જાણી પંડિત પુરુષ શરીરના યથાર્થ સ્વરૂપને સમજે છે.

બુદ્ધિમાન પુરુષ કામ અને દેહના સ્વરૂપ ને સારી રીતે સમજી બાળકની જેમ લાળને ચૂસનાર એટલે કે ત્યાગેલા ભોગોને ફરી ઇચ્છનાર ન થાય અને જાનાદિ કાર્યો પ્રતિ વિમુખ ન રહે.

કામી પુરુષ 'આ કયું', 'આ કરીશ' આ પ્રકારના વિચારથી વ્યાકુળ રહે છે અને અત્યંત માયા કરે છે પોતાના કાર્યોથીજ મૂઢ બની ફરી એવો લોભ કરે છે જેનાથી પોતાના આત્મા સાથે શત્રુતા વધે છે.

એટલા માટે કહેવાય છે કે ભોગોમા અતિ આસક્ત પુરુષ ક્ષણભંશુર શરીરને પુષ્ટ બનાવવા માટે પ્રયત્ન કરે છે જાણે કે તે અજર અમર હોય એવા પ્રાણીને હુ ખી જાણીને કાયાદિમા આસક્ત ન થવું.

જે મૂઢ પ્રાણી વસ્તુસ્વરૂપને જાણતા નથી, તે શોક કરે છે. માટે કામપરિત્યાગને ઉપદેશ આપુ છું તેને ધારણ કરો.

પરમાર્થને નહી જાણવા છતાં પણ પાડિત્યનું અભિમાન કરનાર કામવિકારોને શમન કરવાના ઉપદેશક બની રહે છે અને અમે કાઈક નવું કાર્ય કરશું; એવું અભિમાન રાખી ફરે છે પરંતુ તેઓ જીવોને મારનારા, છેદનારા, શૂળાદિથી ભેદ-

બાલસ્સ સંગેળ, જે વા સે કારેતિ
વાલે, ણ એવં અણગારસ્સ જાયતિત્તિ
વેમિ ।

નારા, લૂંટનારા, ખૂંટનારા, પ્રાણુથી રહિત કરનારા
હોય છે. આવા અજ્ઞાની જેને ઉપદેશ આપે છે,
જે એના સંસર્ગમાં આવે છે તેઓ પણ કર્મબંધના
લાગી બને છે, ઉપદેશ આપનાર તો કર્મબંધનનો
લાગી છે જ માટે આવા અજ્ઞાનીઓનો અને
આવી ચિકિત્સા કરાવનારનો સંગ ન કરવો
જોઈએ. જે સાચા ગૃહત્યાગી સાધુ છે તેને આવો
ઉપદેશ અથવા ચિકિત્સા કરવી યોગ્ય નથી

૫૫૪ ઉદ્દેશ

મમત્વ પરિહાર

૧૪૧. સે ત્તં સંબુજ્જમાણે આયાણીયં સમુદ્ધાણ
તમ્હા પાવકમ્મં ણેવ કુજ્જા, ણ
કારવેજ્જા ।

પહેલાં કહેલ વસ્તુસ્વરૂપને સમગ્ર જ્ઞાન, દર્શન,
ચારિત્રમય સંયમમા પ્રયત્નશીલ રહેનાર સાધક
સ્વયં પાપકર્મ કરે નહિ બીજા પાસે કરાવે નહિ.

૧૪૨. સિયા તત્ત્યેગયરે વિપ્પરામુસતિ, છસુ
અણયરંમિં કપ્પતિ ।

પાપારંભમા પ્રવૃત્ત પ્રાણી છકાય જીવોમાથી કોઈ
પણ એક કાયનો સમારંભ કરે છે તે છકાયમાથી
પ્રત્યેકનો આરંભ કરનારો ગણાય છે અથવા જે
પૂર્વોક્ત પાપસ્થાનો માંથી કોઈ એકનું સેવન કરે
છે તે વારંવાર છકાયમાંથી પ્રત્યેક કાયમા ઉત્પન્ન
થાય છે.

૧૪૩. સુહટ્ઠી લાલપ્પમાણે સણ દુક્ખેણ
મૂઢે વિપ્પરિયાસમુવેતિ, સણ વિપ્પ-
માણેણ પુઢો વયાં પકુવ્વતિ, જંસિમે
પાણા પવ્વહિયા, પહિલેહાણ ણો
ણિકરણાણ એસ પરિણા પવુચ્ચતિ,
કમ્મોવસંતી ।

સુખના અભિલાષી, સુખ માટે દોડધામ કરનાર
જીવ પોતાના હાથથી ઉત્પન્ન કરેલ દુઃખથી મૂઢ
બની વિશેષ દુઃખી થાય છે પોતે કરેલા પ્રવાદના
કારણે મતોનો ભગ કરે છે અથવા મસારની
વિચિત્ર દશાનો અનુભવ કરે છે. જે દશાઓમાં
પ્રાણી અત્યંત દુઃખી થાય છે. આ વાત જાણી
પરખીડાકારી કોઈ કામ ન કરે, આ વિવેક
કહ્યો છે આ વિવેકથી કર્મોનો ક્ષય થાય છે

૧૪૪. જે મમાઙ્ગમતિં જહાતિ, સે જહાઙ્
મમાઙ્ગત, સે હુ દિટ્ઠપહે મુણી જસ્સ
ણાત્થિ મમાઙ્ગત ।

જે મમત્વ જીવિને છોડી શકે છે તે મમત્વને
છોડી શકે છે જેને મમત્વ નથી તે મોક્ષના
માર્ગને જાણનાર મુનિ છે

૧૧૯. एस वीरे पसंसिए-जे ण णिविज्जति
भादाणाए ।

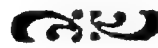
જે સંયમમાં ખેદ રાખતા નથી તે વીર, પ્રશંસાને
પામે છે.

૧૨૦. “ण मे देति” ण कुप्पेज्जा, थोंवं
लद्धुं ण खिसए, पडिसेहिओ परिण-
मेज्जा ।

આ ગૃહસ્થ મને આપતો નથી એવો વિચાર
કરી તેના પર ક્રોધ ન કરે. અલ્પ પ્રાપ્ત ધાત્ર
તો પણ તેની નિંદા ન કરે. ગૃહસ્થ ના પાડે
તો ત્યાંથી પાછા ફરી જવું જોઈએ.

૧૨૧. एयं मोणं समणुवासिज्जासित्ति वेमि ।

આ રીતે સંયમનું અભ્યગ્ન આરાધન કરવું જોઈએ.
એમ હું કહું છું.

પાંચમો ઉદ્દેશ

ભિક્ષા—વિચાર

૧૨૨. जमिणं विरुवरूवेहिं सत्थेहिं लोगस्स
कम्मसमारंभा कज्जंति, तंजहा-
अप्पणो से पुत्ताणं, धूयाणं, मृण्हाणं,
णातीणं, धातीणं, राईणं, दासाणं
दासीणं, कम्मकराणं, कम्मकरीणं,
आएसाए, पुढो पहेणाए, सामासाए,
पायरासाए, संणिहि-सनिचओ
कज्जइ इहमेगेसिं माणवाणं भोय-
णाए ।

ગૃહસ્થ જન પોતા માટે તથા પોતાના પુત્ર, પુત્રી,
પુત્રવધૂં, કુટુંબી, જાનિજન, ધાર્મ, રાજા, દાસ,
દાસી, નોકર-ચાકર, મહેમાનાદિને માટે તથા
કુટુંબીઓમાં વિભાગ કરવા માટે, સવારના ભોજન
માટે સાજના ભોજન માટે વિવિધ પ્રકારના
શસ્ત્રોદારા આરભ કરી આહારાદિ બનાવે છે,
તેનો સંગ્રહ કરી રાખે છે.

૧૨૩. समुद्विते अणगारे आरिए आरियपन्ने,
आरियदंसी अयं संवित्ति अदक्खु,
से णादिए, णादिआवए, णादियंत
समणुजाणए ।

સંયમમાં ઉદ્યત, આર્ય-પવિત્ર બુદ્ધિમત્ત
ન્યાયદર્શી, અવસરનો જાણતા, તત્ત્વજ્ઞ અણુગાર
અકલ્પનીય આહારને ગ્રહણ કરે નહીં બીજા
પાસે ગ્રહણ કરાવે નહીં. ગ્રહણ કરનારને
અનુમોદન આપે નહીં

૧૨૪. सव्वामगंधं परिणाय णिरामगंधो
परिव्वए ।

સર્વપ્રકારના દૂધણ્ડોથી રહિત થઈ નિર્દોષપણે
સંયમનું પાલન કરે.

૧૨૫. अदिस्समाणो कयविककएसु; से ण
किणे, ण किणावए, किणंतां ण सम-
णुजाणए ।

મુનિ કય, વિકયનીં ક્રિયાથી દૂર રહે. બીજા
પાસે ક્રિયવિક્રય કરાવે નહિ, કોઈ કરતો હોય
તેમાં અનુમોદન આપે નહિ.

૧૨૬. સે મિત્રસ્વ કાલણે, વાલણે, માયણે, સ્વેયણે, સ્વણયણે, વિણયણે, સસ-મયણે, પરસમયણે, માવણે પરિગ્ગહં અમમાયમાણે, કાલાણુદ્વાઈ, અપહિન્ને દુઓહ છિત્તા નિયાઈ ।

૧૨૭. વત્થ પહિગ્ગહં કંવલં પાયુપુંછણં ઉગ્ગહં ચ કટાસણં, એતેસુ ચેવ જાણેજ્જા ।

૧૨૮. લહ્ધે આદારે અણગારે માત્તં જાણેજ્જા, સે જહેયં ભગવયા પવેઝ્ઝય ।

૧૨૯. લાભોત્તિ ણ મજ્જેજ્જા, અલાભોત્તિ ણ સોણ્ણજ્જા, વહુંપિ લહ્ધું ણ ણિહે, પરિગ્ગહાઓ અપ્પાણં અવસક્કેજ્જા, અણ્ણદ્વા ણં પાસણ પરિહરેજ્જા ।

૧૩૦. એસ મગ્ગે આરિર્ણ પવેદિતે, જહેત્થ કુસલે ણોર્વાપ્પેજ્જાસિ ત્તિ વેમિ ।

૧૩૧. કાસા દુરતિક્કમા, જીવિયં દુપ્પહિ-વૂહંગં, કામકામી સ્વલ્લ અયં પુરિસે, સે સોયતિ, જ્ઞરતિ, તિપ્પતિ, પિહ્વતિ, પરિતપ્પતિ ।

૧૩૨. આયતચક્કસુ લોગવિપસ્સી લોગસ્સ અહોભાગ જાણતિ, ઉહુ ભાગ જાણતિ, તિરિયભાગ જાણતિ ।

૧૩૩. ગહિઠ્ઠણ લોણ અણુપરિયટ્ટમાણે સર્ધિ વિદિત્તા ઇહ મચ્ચિણ્ણિ, એસ વીરે પસંસિણ જે વહ્ધે પહિમોયણ ।

પૂર્વોક્ત ગુણોથી સમ્પન્ન, કાળ, બળ, માત્રા, ક્ષેત્ર, અવસર, જ્ઞાનાદિ વિનય, સ્વસમય, પરસમય, ભાવને બાણુનાર, પરિગ્રહની મમતાને દૂર કરનાર, યથાકાળ અનુષ્ઠાન કરનાર મુનિ અનાસકત થઈ, રાગદ્વેષને છેદી મોક્ષમાર્ગમાં આગળ વધે છે.

વસ્ત્ર, પાત્ર, કમ્બલ, સ્થાન, શય્યા અને આસનની વિવેકપૂર્વક ગૃહસ્થોની પાસેથી જ યાચના કરે.

આહારપ્રાપ્તિના સમયે સાધુને પ્રમાણ-માત્રાનું જ્ઞાન હોવું જોઈએ એમ ભગવાને દર્શાવ્યું છે.

આહારાદિ પ્રાપ્તિ થવા પર અભિમાન ન કરે, ન મળે તો શોક ન કરે. અધિક પદાર્થ મળે તો સત્રહ ન કરે, પોતાના આત્માને પરિગ્રહથી બચાવે તથા ધર્મોપકરણને પણ પરિગ્રહ રૂપે નહીં જોતો કેવળ સાધન સમજી તેના પર પણ મમત્વ ન રાખે. પોતાને ગૃહસ્થથી ભિન્ન માને.

આ માર્ગ તીર્થંકરોએ બતાવ્યો છે માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરનાર કુશળ વ્યક્તિ કર્મ-બંધનોતી બંધાતી નથી, એમ હું કહું છું

કામભોગોનો ત્યાગ કરવો એ ઘણું દુર્લભ છે. જીવનની એક ક્ષણ પણ વધારી શકાતી નથી વિષયાભિલાષી પુરુષ વિષયો જવાપર અત્યંત શોક કરે છે, વિલાપ કરે છે, લજ્જા અને મર્યાદાને છોડી દે છે. અત્યંત પીડાને અનુભવે છે.

દીર્ઘદર્શી અને સંસારની વિચિત્રતાને બાણુનાર પુરુષ લોકના નીચા, ઊંચા અને તિર્યંક ભાગને બાણુ છે

વિષયમાં આસકત લોકો સંસારમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરે છે જે મનુષ્ય જીવનમાં ઉત્તમ અવસરને બાણુને વિષયોથી દૂર રહે છે તે

૧૪૫. તં પરિન્નાય મેઘાવી વિદિત્તા લોગ,
વતા લોગસર્ણાં, સે મતિમં પરિક્રમે-
જ્ઞાસિત્તિ વેમિ ।

એવું જાણી ચતુર મુનિ લોકના સ્વરૂપને જાણીને
લોકમંજા દૂર કરી વિવેકપૂર્વક સંયમમાં પરાક્રમ
કરે, એમ હું કહું છું.

૧૪૬. ધારતિ સદ્વતે વીરે, વીરે નો સદ્વતે
રતિ; જમ્હા અવિમણે વીરે, તમ્હા
વીરે ન રજ્જતિ ।

પરાક્રમી સાધક સંયમમાં ઉત્પન્ન થયેલ
અરુચિને મહન કરતો નથી અને જાણ્ય પદાર્થોમાં
થતી રતિ-રુચિને પણ મહન કરતો નથી. કારણ
કે વીર સાધુ અન્યમનસ્ક થતા નથી અર્થાત્ જ્ઞાન
હોય છે માટે વીરસાધક, કોઈ પદાર્થ પર
રાગવૃત્તિ ઉત્પન્ન થવા દેતા નથી.

૧૪૭. સદે ફાસે અઢિયાસમાણે, નિર્વિદ
નંદિં ડંદ જીવિયસ્સ ।

શબ્દ, સ્પર્શાદિ વિષયો ઉપસ્થિત થાય તો તેને
મહન કરી લેવા, તેઓમાં પ્રસન્ન ન થવું.
અસંયમિત છવનના પ્રમોદ અને મોહને ત્યાગે
અથવા તેના તન્ક ખુશી ન રાખે

૧૪૮. મુળી મોળં સમાદાય ધુળે કમ્મસરી-
રગં । પતં લ્હ ચ સેવંતિ, વીરા
સમત્તદંસિણો ।

મુનિ સંયમની આરાધના કરી કર્મરૂપી શરીરને
આત્માથી દૂર કરે. સતપુરુષાર્થી અને તત્ત્વોને
સમ્યક્ જાણના પુરુષ નીચ્ચ, લુખા-સૂખા
આહાર કરે છે

૧૪૯. एस ओवंतरे मुणी, तिन्ने, मुत्ते, विरत्ते,
वियाहितेत्ति वेमि ।

એ જ મુનિ સસાર-પ્રવાહને તરે છે, તથા
સંસારથી તરેલા, પરિગ્રહથી મુક્ત થયેલ ત્યાગી
કહેવાય છે. એમ હું કહું છું

૧૫૦. दुच्चसु-मुणी अणाणाए तुच्छए
गिलाति वत्तए ।

તીર્થ કરની આજ્ઞાને નહિ માનનાર, સ્વચ્છંદી બની
વિચરનાર મુનિ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે અયોગ્ય
છે તે સાધક વિજ્ઞાનથી શૂન્ય હોવાને કારણે
પ્રશ્ન પૂછવા પર પ્રત્યુત્તર દેવામાં જ્ઞાનિ, ભય,
સંકોચનો અનુભવ કરે છે.

૧૫૧. एस वीरे पसंसिए अच्चेइ लोयसंजोय

વીતરાગની આજ્ઞાનો આરાધક બની, સસારની
જાળથી પાર થઈ જાય છે તે જ મુનિ
પ્રશંસનીય છે

૧૫૨. एस नाए पवुच्चति । ज दुक्ख
पवेदितं इह माणवाणां, तस्स दुक्खस्स
कुसला परिणमुदाहरंति ।

તીર્થકર દ્વારા પ્રરૂપિત આ જ માર્ગ ન્યાયમાર્ગ
કહેવાય છે મનુષ્યોના દુઃખ ઉત્પન્ન થવાના કારણો
કહ્યા છે, તે દુઃખ બના કારણોથી છૂટવા માટે કુશળ
સાધક પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞા દ્વારા તેને છોડે છે.

૧૫૩. ઇતિ કમ્મં પરિણાય સન્નસો ।

આ પ્રકારે દુઃખના કારણ કર્મોને જાણી આશ્રવ દ્વારોમાં પ્રવૃત્તી ન કરે અથવા કર્મોને સારી રીતે જાણી સર્વ પ્રકારના જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી ઉપદેશ આપે.

૧૫૪. જે અણન્નદંસી સે અણ્ણારામે, જે અણ્ણારામે સે અણ્ણદંસી ।

જે પરમાર્થદેષ્ટા છે તે મોક્ષમાર્ગ સિવાય અન્યત્ર રમણ કરે નહિ. જે મોક્ષમાર્ગ સિવાય અન્યત્ર રમણ કરતા નથી, તે પરમાર્થદેષ્ટા છે

૧૫૫. જહા પુણસ્સ કત્થતિ તહા તુચ્છસ્સ કત્થતિ, જહા તુચ્છસ્સ કત્થતિ તહા પુણસ્સ કત્થતિ ।

સાચા ઉપદેશક જેવો રાજદિ શ્રીમંતોને ઉપદેશ આપે છે તેવો જ ઉપદેશ સામાન્ય રંકાદિને આપે છે. સામાન્ય રંકાદિને જેવો ઉપદેશ આપે છે તેવો જ રાજ શ્રીમતાદિને આપે છે.

૧૫૬. અવિ ય હ્ણે અણાતિયમાણે । एत्थपि जाण सेयं-ति णत्थि ।

(ઉપદેશકેશ્રોતાના અભિપ્રાય અને ધર્મને જાણી ઉપદેશ આપવો જોઈએ.) અન્યથા તેઓ ઉપદેશને સાલળી, ક્રોધી બની ઉપદેશકને મારવા લાગે. ઉપદેશ દેવાની વિધિને જાણ્યા વિના ઉપદેશ આપવામાં કલ્યાણ નથી.

૧૫૭. કેયં પુરિસે ક ચ ણ્ણ? एस वीरे पससिए, જે વહે પહિમોય્ણ, ઉહ્ણ અહં તિરિયં દિસામુ ।

આ પુરુષ કોણ છે? કયા દેવને નમસ્કાર કરે છે? તેનો કયો ધર્મ અથવા કયો પંથ છે? ઇત્યાદિ વાતોનો વિચાર કરી ઉપદેશ આપવો જોઈએ, એવા ઉપદેશથી સંસારના ઊર્ધ્વ, નીચા અને નિર્ચૂલાગમાં રહેલા અને કર્મબંધનોથી બધાયેલા જીવોને જે મુક્ત કરે છે તે જ પ્રશસાને પાત્ર છે

૧૫૮. સે સવ્વતો સન્નપરિન્નાચારી ણ લિપ્પતિ છણપદેણ વીરે ।

તે વીર પુરુષ પોતાના જીવનમાં જ્ઞાન અને ક્રિયાને એવો સદ્-વ્યવહાર કરે છે કે જેનાથી હિંસાજન્ય પાપથી લિપ્ત થતો નથી

૧૫૯. સે મેધાવી જે અનુઘાયણસ્સ સ્વેયન્ને જે ય વધપમોક્કમન્નેવી ।

જે કર્મોને દૂર કરવામાં નિપુણ છે, કર્મોના બધનથી મુક્ત થવાના ઉપાયને શોધનાર છે તે પંડિત છે

૧૬૦. કુસલે પુજ નો વહે, નો મુક્કે ।

કેવળી ભગવાન મુક્ત પણ નથી અને જીવનમાં પણ નથી

૧૬૧. સે જં ચ આરમે જે ચ ણારમે । અણારદ્ધં ચ ણ આરમે ।

કુશળ સાધક જે માર્ગ પર ચાલ્યા છે તે પર દરેકે ચાલવું જોઈએ અને જે માર્ગ પર તેઓ નથી ચાલ્યા તે પર ન ચાલવું જોઈએ તેઓ દ્વારા અનાચીણાનું આચરણ ન કરે

૧૬૨. છળં છળં પરિન્નાય લોગસન્નં ચ હિંસા અને હિંસાના કારણે તથા લોકસંજાને સંવસો । બાળીને સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ.
૧૬૩. ઉદ્દેસો પાસગસ્સ ણત્થિ । પરમાર્થદર્શિને ઉપદેશ આવશ્યક નથી.
- ૧૬૪ વાલે પુણં નિદે કામસમનુન્ને અસમિત- પરંતુ જે અજાની છે. કામ ભાગોમાં આગ્રહન દુક્ખે દુક્ખી દુક્ખાણમેવ આવદ્દં છે. ભોગેન્દ્ર શાત નહિ થવાના કારણે જે દુઃખી થઈ દુ ખોના ચક્રમાં ભમણ કરે છે, તેના માટે અણુપરિચટ્ટતિત્તિ વેમિ । ઉપદેશ છે. એમ હું કહું છું.

ત્રીજું અધ્યયન

શી તો જાણી ય

સંયમ માર્ગ અંગીકાર કર્યા પછી તે માર્ગમાં સારા, નરસા, -અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ સંયોગો આવે છે. આ સંયોગોમાં વિકાસ તરફ પ્રયાણ કરનાર સાધકે શું કરવું જોઈએ, તે આ અધ્યયનમાં બતાવ્યું છે. શીતશબ્દનો અર્થ છે ઠંડું અને ઉષ્ણનો અર્થ ગરમ. પરંતુ તેનો લાક્ષણિક અર્થ છે શીત અને ઉષ્ણ પ્રકૃતિવાળા પરીવહો. દ્રવ્યશીત અને દ્રવ્યઉષ્ણને છોડીને અહીં લાવશીત અને લાવઉષ્ણની વાત કરી છે. સ્ત્રીપરીવહ, સત્કારપરિવહ, પ્રમાદ આદિ અને સાતા વેદનીયજન્ય સુખ આદિ લાવશીત છે અને ક્રુધા, તૃષ્ણા, દંશમશક, બધન આદિ ૨૦ પરિવહો તથા કષાય, શોક, વેદ, અરતિ, દુઃખ એ લાવ ઉષ્ણ છે. લાવ શીત અને લાવ ઉષ્ણસ્પર્શનો અનુભવ થાય ત્યારે સાધક હર્ષ-વિષાદ રહિત થઈ સહન કરે.

આ બંને ગુણો પરસ્પર વિરોધી છે પરંતુ તે બંનેનું વેદન કરનાર મન એક જ છે. જે વસ્તુ એકને સુખ ઉત્પન્ન કરે છે તે જ વસ્તુ બીજાને દુઃખ પણ ઉત્પન્ન કરી શકે છે. તેવા બધાને અનુભવ છે. પરંતુ ક્યારેક મન એવી સ્વાભાવિક સ્થિતિનો અનુભવ કરે છે કે તે શીત, ઉષ્ણથી પર થઈ જાય છે આવી સ્થિતિ આવે ત્યારે જ સાચો આનંદ પ્રતીત થાય છે. આ સ્થિતિનું નામ છે સમભાવયોગ. તેની વાત અહીં કરેલી છે આ અધ્યયનના ૪ ઉદ્દેશક છે.

(૧) સમભાવમાં રહેલા સાધકને કદાચ વિષયોનું સાન્નિધ્ય આવે તો પણ તે તેમાં લેપાતો નથી કારણકે રાગદ્વેષનો સબંધ વિષયો સાથે છે, તે બરાબર જાણતો હોવાથી મયમ પ્રત્યે તથા પદાર્થત્યાગ તરફ જાગૃત રહે છે અને સમભાવ તરફ બરાબર સાવધાન રહે છે.

(૨) ભાવનિદ્રાનું દુઃખમય સ્વરૂપ અને તેના કડવા ફળ જાણી સાધક આત્માને ભાવનિદ્રામાંથી જાગૃત કરે છે. ભાવનિદ્રામાંથી જાગૃત થવા માટે ત્યાગમાર્ગ આવશ્યક છે ત્યાગમાર્ગ એ ઔષધિ છે. મત નિયમાદિ પથ્ય છે આ દવાથી આત્મિક સ્વાસ્થ્ય સારુ રહે છે.

(૩) ત્યાગ એ નિષ્ક્રિય રહેવાની દશા નથી, પરંતુ પળે પળે આવતા અનેક પ્રલોભનો તથા સંકટો વચ્ચે મનનું સમતોલપણ રાખવું અથવા તો સત્ક્રિયામાં જાગૃત રહેવાની ભૂમિકા છે, એ સમજવી ત્યાગનો ગૂઢ ઉદ્દેશ બતાવ્યો છે.

(૪) ત્યાગની ઓળખ અમુક વેશ, અમુક દર્શન, પથ કે મપ્રદાયથી હોતી નથી પરંતુ કષાયોનું શમન એ જ ત્યાગીના ત્યાગનો-આદર્શ માપદંડ છે કષાયોના ત્યાગથી જ જીવ કર્મોથી મુક્ત બને છે.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

અનાસક્તિ

૧૬૫. સુત્તા અમુણી, સયા મુણિણો અજ્ઞાની જન સદા સૂતેલા છે. જાનીજન સદા જાગૃત રહે છે.
૧૬૬. લોચંસિ જાણ અદિયાય દુક્ખ । લોકમા દુઃખનું કારણ અજાન છે અને તે અહિતકર્તા છે.
૧૭૭. સમયાં લોગસ્સ જાણિત્તા एत्थ મંત્રારના હિંસામય આચારને બાળી સંયમના બાધક હિંસાદિ શસ્ત્રોથી દૂર રહેવું જોઈએ.
૧૬૮. જસ્સિમે સદા ય, રુવા ય, ગધા ય, રસા ય, ફાસા ય, અહિસમન્નાગયા ભવતિ, સે આયવં, જાણવં, વેયવં, ધમ્મવં વંમવં, પન્નાજેહિ પરિયાણતિ લોચં, મુણિત્તિ વુચ્ચે; ધમ્મવિદુત્તિ, અંજૂ આવટ્ટસોયસગ-મભિજાણતિ, સીઓ-સિણચ્ચાઈ, સે નિંગથે, અરતિરતિસહે ફરુસયાં નો વેદેતિ, જાગરે, વેરોવરણ, ધીરે एवं દુક્ખા પમુચ્ચતિ । જે પુરુષે શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શોને યથાર્થ રૂપે જાણી લીધા છે તે જ આત્મસ્વરૂપનો જ્ઞાતા, જાની, શસ્ત્રવેત્તા, ધર્મવેત્તા, અને બ્રહ્મ-જ્ઞાની છે. તે પોતાના જ્ઞાનબળથી મિત્રમત્રલોકને જાણી લે છે. તે જ સાચા સાધુ કહેવાય છે. ધર્મને જાણનાર સરળહૃદય મુનિ જન્મ-મરણના ચક્રનો અને વિષયાલિલાવાનો સંબંધ જાણે છે, સુખ, દુઃખની આશા નહિ રાખતા તે અપરિશ્રી મુનિ અનુકૂળ, પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગોને, પરીષ્કોને સહન કરતા થકા સંયમમા કઠિનતાનો અનુભવ કરતા નથી તેવા મુનિ સદા જાગૃત રહે છે અને વેર-વિરોધથી દૂર રહે છે. હે વીર! આ પ્રકારે તું પણ દુઃખોથી મુક્ત બની શકીશ.
૧૬૯. જરામચ્ચુવસોવનીણ જરે સતતં મૂઢે ધમ્મં જામિજાણતિ । જે પ્રાણી જરા અને મૃત્યુના સપાટામા સપડાયેલ છે અને તેનાથી સદા મૂઢ બનેલ છે તે પ્રાણી ધર્મને જાણતો નથી
૧૭૦. પાસિય આરુપાણે, અપ્પમત્તો પરિવ્વણ । પ્રાણીઓને મોહથી વિહ્વળ જોઈ સાવધાન થઈ સંયમમા પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ.
૧૭૧. મંતા ઇયાં, મહમ પાસ । હે બુદ્ધિમાન! આ જોઈને તું એ પ્રકારે વિહ્વળ થવાની ઈચ્છા ન કર.
૧૭૨. આરંભજં દુક્ખમિણતિ જચ્ચા, માયી પમાઠે પુણરેઢ ગન્મ । ઉવેહમાણે હે બુદ્ધિમાન! હિંસાદિથી જ દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે એવું જાણી સદા જાગૃત રહેવું જોઈએ.

સદ્ગુણેષુ અંજૂ, મારામિસંકી મરણા
પમુચ્ચતિ ।

માય.વી, કષાયી તથા પ્રમાદી પ્રાણી વારંવાર
જન્મ-મરણ કરે છે પરંતુ જે શબ્દાદિ વિષયોમાં
રાગદ્વેષ નહિ કરતા સમભાવથી પ્રવૃત્તિ કરે છે.
તે મૃત્યુના ભયથી મુક્ત થઈ જાય છે.

૧૭૩. અપ્પમત્તો કામેહિં, ઉવરતો પાવ-
કમ્મેહિં, વીરે આયુત્તે સ્થેયન્ને ।

જે બીજાને થનારા દુઃખોને જાણે છે તે આત્મ
સંયમી રાખી વિષયોમાં નથી ફાપાડા અને પાપ
કર્મોથી દૂર રહે છે.

૧૭૪. જે પજ્જવજાતસત્થસ્સ સ્થેયન્ને, સે
અસત્થસ્સ સ્થેયન્ને । જે અસત્થસ્સ
સ્થેયન્ને, સે પજ્જવજાતસત્થસ્સ સ્થેયન્ને ।

જે વિષયભોગોના અનુષ્ઠાનને શસ્ત્રરૂપે જાણે છે
તે સંયમને જાણે છે, જે સંયમને જાણે છે તે
વિષયભોગોના અનુષ્ઠાનને શસ્ત્રરૂપે જાણે છે.

૧૭૫. અકમ્મસ્સ વવહારો ન વિજ્જતિ ।
કમ્મુણા ઉવાહી જાયતિ ।

કર્મરહિત પુરુષને સાંસારિક વ્યવહાર રહેતો નથી
કર્મોથી જ ઉપાધી ઉત્પન્ન થાય છે

૧૭૬. કમ્મ ચ પહિલેદ્દાણ, કમ્મમૂલ ચ જં
છળં ।

કર્મના સ્વરૂપને જાણી હિંસક વૃત્તિને કર્મનું
મૂળ સમજી તેનાથી દૂર રહેવું જોઈએ

૧૭૭. પહિલેદ્દિય, સઘ્વ સમાયાય દોહિં
અંતેહિં અંદિસ્સમાણે ।

આ સર્વ સ્વરૂપ જાણી કર્મોથી દૂર થવાના
ઉપાયોને ગ્રહણ કરી રાગ-દ્વેષથી દૂર રહે

૧૭૮. તં પરિન્નાય મેદ્દાવી વિદિત્તા લોગ,
વતા લોગસન્ન, સે મહ્મં પરવકમિ-
જ્જાસિત્તિ વેમિ ।

બુદ્ધિમાન સાધક રાગ-દ્વેષને અહિંતકર જાણે છે
(રાગાદિના કારણે) લોકોને દુઃખમય દેખી,
લોકસંજાતી દૂર રહી સંયમમાં પરાક્રમ કરે, એમ
હું કહું છું

બીજો ઉદ્દેશ

ત્યાગ માર્ગ

૧૭૯. જાતિં ચ બુદ્ધિં ચ હહજ્જ પાસ, ખૂતેહિં
જાણે પહિલેહ સાતં; તમ્હા તિવિજ્જો
પરમંતિ ણચ્ચા, સંમત્તદંસી ન કરેતિ
પાવં ।

હે આર્ય ! આ સંસારમાં જન્મ અને જરાના
દુઃખોને જો ! સંસારના સર્વ પ્રાણીઓને પોતાના
સમાન સમજ ! જેમ તને સુખ પ્રિય છે તથા
દુઃખ અપ્રિય છે, તેવી રીતે અન્ય પ્રાણીઓને
પણ સુખ પ્રિય અને દુઃખ અપ્રિય છે. એવો
વિચાર કરી તારૂં પોતાનું વર્તન સુધાર ! એવો
પરમ કલ્યાણકારી મોક્ષના માર્ગને જાણી તત્ત્વદર્શી
પાપકર્મ કરતા નથી.

૧૮૦. ઉમ્મુંચ પાસ ઇહ મચ્ચિઈ આરમ-
જીવી ઉમયાણુપસ્મી; કામેસુ ગિદ્ધા
ગિચ્ચં કરેતિ, સંસિચ્ચમાણા પુણરેતિ
ગઢમં ।

આ મનુષ્યલોકમા મનુષ્યોની માથેની સ્નેહબળથી
મદા હર રહેવું ! કારણ કે ગૃહસ્થ હિંસાદિ
આરંભથી આ જીવિકા કરે છે. આ લોક અને
પરલોકમા વિષયશુભોની લાલસા કરે છે, વિષય-
ભોગોમા આસકત થઈ કર્મનું બંધન કરે છે
તથા કર્મથી લિપ્ત થઈ વારંવાર જન્મ-મરણ
કરે છે

૧૮૧. અવિ સે તાસમાસજ્જ, હંતા ણદીતિ
મન્નતિ; અલં વાલસ્સ સંગેણં, વેરં
વહ્તિ અપ્પણો ।

અજાની પ્રાણી હાસ્ય, વિનોદમા આસકત થઈ
પ્રાણીઓનો વધ કરવામા આનંદ માને છે.
એવા અજાનીના સંગથી બચવું જોઈએ આવા
મગથી અન્ય આત્માઓ માથે વેર વધે છે.

૧૮૨. તમ્હા-તિવિજ્જે પરમતિ ણચ્ચા,
આયાંકદંસી ણ કરેતિ પાવં ।

એટલા માટે તત્ત્વજ્ઞાની પુરુષ પરમ મોક્ષપદને
જાણી અને નરકના દુષ્ટોને જાણી પાપકર્મ
કરે નહિ.

૧૮૩. અગ્ગ ચ મૂઠ્ઠ ચ વિગિંચ ધીરે, પલી-
છિંદિયા ણ ણિક્કમ્મદંસી ।

હે ધીર પુરુષ ! તુ અગ્રકર્મના અને મૂળકર્મના
સ્વરૂપને સમજી તેને પોતાનાથી હર કર !
આ કર્મોને તોડી કર્મો રહિત બની શકીશ.

૧૮૪. એસ મરણા પમુચ્ચતિ, સે હુ દિદ્ધમ્મ
મુણી, લોગંસિ પરમદંસી । વિવિત્ત-
જીવી ઉવસંતે સમિતે સહિતે સયા
જતે કાલકંઘી પરિવ્વણ ।

આ અગ્રકર્મ અને મૂળકર્મના વિવેકને જાણનાર
મુનિ મરણથી મુક્ત થઈ જાય છે. તે જ, મુનિ
સંભારના દુષ્ટોથી ડરતા થકા લોકમા સર્વશ્રેષ્ઠ
મોક્ષનો દષ્ટા બને છે. રાગદેવથી રહિત સમભાવથી
જીવન વિતાવે છે. શાંત થતાં સમિતિથી યુક્ત,
જ્ઞાનાદિ શુભોથી યુક્ત, મદા અપ્રમત્ત બને છે.
પુરુષાર્થ કરતા, પડિતમરણને ધ્યેયતા થકા
સંયમના માર્ગમા વીરતાથી આગળ વધે છે.

૧૮૫. વહું ચ સ્વલ પાવકમ્મં પગડં, સચ્ચંમ્મિ
ધિતિં કુવ્વહ, ઇત્થોવરણ મેહાવી સવ્વં
પાવકમ્મં ઓસતિ ।

‘પહેલા ઘણા પાપકર્મો કર્યા છે’ એવો વિચાર
કરી સંયમમા દેહતા ધારણ કરે સંયમમાં ફૂલીને
રહેલા બુદ્ધિમાન સાધક સર્વ દુષ્ટ કર્મોનો
નાશ કરી દે છે.

૧૮૬. અણેગચિત્તે સ્વલ અયાં પુરિસે, સે કેયણં
અરિહંદે પૂરિત્તણ, સે અન્નવહાણ,
અણપગિયાવાણ, અણપરિગ્ગહાણ, અણ-

આ સંસારમા સુખાલિલાપી પ્રાણી અનેક પ્રકારના
સંકલ્પ વિકલ્પો કરે છે તે આજીવની અંદર
અમુદ્રને ભરવાનો પ્રયત્ન કરે છે તથા બીજાને
મારવા માટે, સતાવવા માટે, બીજા પર અધિકાર

વયવદ્વાષ, જળવયપરિયાવાષ જળ-
વયપરિગદ્વાષ ।

૧૮૭. આસેવિત્તા એતમદ્વ ઇચ્ચેવેગે સમુદ્વિયા,
તમ્હા તં વિદ્યં નો સેવે નિસ્સાર
પાસિય નાળી ।

૧૮૮. ઉવવાયં ચવળં જણ્ણા અણણં ષર
માહણે ।

૧૮૯. સેળ છળે, જ છળાવણ, છળંતં જાણુ-
જાણડ ।

૧૯૦. જિન્વિદ્દ પંદિ, અરતે પયાસુ, અણો-
મદસી જિસન્નો પાવેહિં કમ્મેહિં ।

૧૯૧. કોદ્દાહમાણં હણિયા ય વીરે, લોમસ્સ
પાસે જિરયં મહતં; તમ્હા ય વીરે
વિરતે વહાઓ, છિંદિજ્જ સોયં લહુ-
ભૂય ગામી,

૧૯૨. ગંથં પરિન્નાય ઇહજ્જ વીરે, સોયં
પરિન્નાય ચરિજ્જ ઢંતે; ઉમ્મજ્જ
લહુદુ ઇહ માણવેહિં, જો પાણિણો
પાણ સમારખેજ્જાસિ-ત્તિ વેમિ.

ચલાવવા માટે તૈયાર થાય છે. દેશને નષ્ટ
કરવા, દેશને પરેશાન કરવા, દેશને પોતાના
અધિકારમાં રાખવા (શાસન કરવા) તૈયાર
થાય છે.

લોભને વશ થઈ પરિતાપના વધાદિતું સેવન
કરીને (ભરત ચક્રવર્તી સમાન) કેટલાય પ્રાણી
સંયમના માર્ગમાં ઉદ્યમવત થયા છે. તેથી
જ્ઞાની સાધકે જે પ્રાપ્ત કામભોગોને સારરહિત
સમજી છોડ્યા છે તેને ફરી ગ્રહણ કરવાની
ધૃત્તિ કરીને મૃષાવાદનું સેવન ન કરે. જન્મ
મરણને જાણી મુનિ સંયમ માર્ગમાં વિચરે.

હે મુનિ, જન્મ અને મરણ સર્વને છે, એમ
જાણી સંયમમાં વર્ત્યા કર.

મુનિ કોઈ પણ જીવની હિંસા કરે નહિ, ખીબા
પાસે હિંસા કરાવે નહિ, હિંસા કરતાં હોય તેને
અનુમોદન આપે નહિ.

સ્ત્રીઓમા આસકિત ન રાખો, સાંસારિક આનંદ-
પ્રમોદનો તિરસ્કાર કરો. જ્ઞાનાદિ ઉત્તમ ગુણોને
પ્રાપ્ત કરી પાપકર્મોથી દૂર રહો.

પરાક્રમી સાધક ક્રોધ અને અહંકારનો નાશ કરે
લોભથી જેમા ઘણું દુઃખ ભર્યું છે એવા નરકમાં
જવુ પડે છે એમ સમજી વીર સાધક હિંસાથી
દૂર રહી મોક્ષગમન માટે તત્પર થઈ સંસારના
પ્રવાહને અથવા શોકને છેતી દે છે

પરિગ્રહને અહિતકર્તા જાણી તેનો આજે જ
ત્યાગ કરો. વિષયવાંછનારૂપ સંસારના પ્રવાહને
અહિત રૂપ જાણી ધન્દિયોનુ દમન કરતાં વિચરો
આ મનુષ્ય ભવમા સયમની ઊંચી ભૂમિકા પ્રાપ્ત
કરી કોઈ પણ પ્રાણીની વિરાધના ન કરો,
એમ હું કહું છું

તૃતીય ઉદ્દેશ અન્તર્જાગૃતિ

૧૯૩. સંધિં લોગસ્સ જાણિત્તા । સાધક સુઅવસર જાણીને પ્રાણીઓને દુઃખ ઉત્પન્ન કરનારા કાર્ય ન કરે.
૧૯૪. આયયો વહિયા પાસ, તમ્હા ણ હંતા ણ વિધાયયે । પોતાના સમાન જ અન્ય જીવોને જુઓ, તેથી ન તો સ્વયં જીવોની હિંસા કરે ન અન્ય પાસે કરાવે.
૧૯૫. જમિણં અન્નમન્નવિતિગિચ્છાણ પહિલે-
હાણ ણ કરેડ પાવં કમ્મ, કિં તત્થ મુળી કારણં સિયા ? સમય તત્થ ઉવેહાણ અપ્પાણં વિપ્પસાયણ । જે એક બીજાની શરમ અથવા ભયનો વિચાર કરી પાપકર્મ કરતો નથી તે શુ મુનિ કહેવાય ? નહિ. સમતાનો વિચાર કરી પોતાના આત્માને પ્રસન્ન રાખે.
૧૯૬. અણ્ણપરમં નાળી, ણો પમાદે કયા-
ઇવિ; આયુગુત્તે સયા ધીરે જાથામાયાડ જાવણ । જ્ઞાનવાન સાધક સમભાવરૂપ સંયમમાં ક્યારેય પણ પ્રમાદ ન કરે. આત્માનુ ગોપન કરીને સદૈવ ધીર બનીને દેહને સંયમયાત્રાનું સાધન માની તેનો નિર્વાહ કરે.
૧૯૭. વિરાગં રૂવેસુ ગચ્છેજ્જા મહતા સુદ્ધિણ્ઠિં વા । સાધક અતિ મોહક દિવ્ય અથવા સામાન્ય કોઈ પણ પ્રકારના રૂપમા આસક્તિ ન કરે અને વિરક્ત રહે ।
૧૯૮. આગતિં ગતિં ચ પરિણાય દોઢિં વિ
અનેઢિં અદિસ્સમાણેઢિં સે ણ છિજ્જઈ,
ણ મિજ્જઈ, ણ હિજ્જઈ, ણ હમ્મઢ
કંચણં સવ્વલોણ । ગતિ, આગતિને જાણી જે રાગ દ્વેષથી દૂર રહે છે તે આખા લોકમાં કોઈના દ્વારા છેદાતા નથી, ભેદાતા નથી, બળાતા નથી, મરાતા નથી
૧૯૯. અવરેણ પુવ્વં ણ સરંતિ ઇગે, કિમસ્સ-
તીતં કિંવાગમિસ્સ; માસતિ ઇગે ડહ માણવાઓ, જમસ્સતીતં તં આગમેસ્સં । કેટલાક જીવો એવા છે કે જે ભૂતકાળ અને ભવિષ્યકાળના બનાવોને યાદ કરતા નથી એટલે કે આ જીવ પહેલા કેવો હતો ? અને ભવિષ્યમાં શું થનારો છે ? વળી કેટલાક તો એવું માને છે કે આ જીવને પહેલા જે સુખ અથવા દુઃખ મળ્યું હતું તે જ ભવિષ્યમાં મળશે. પરંતુ યથાર્થ તત્વવેત્તા અતીત-અર્થને ભવિષ્ય-કાળના, અને ભવિષ્યકાળના અર્થને ભૂતકાળના રૂપમા સ્વીકારતા નથી બલકે તેઓનું કથન છે કે જેના જેવાં કર્મો હોય છે. તેવા જ સ્થાનમાં ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી જ નિરવય પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા મહર્ષિ આ સત્યને જાણી કર્મોના ક્ષય કરે છે.
૨૦૦. ણાતીતમદ્દં ણ ય આગમેસ્સં, અદ્ધ નિઅચ્છતિ તદ્દાગતાઓ, વિધૂતકપ્પે ઇતાણુપસસી, ણિજ્ઞોસદ્ધત્તા । સ્વપ્પ મરેસી ।

૨૦૧. કા અરતી ! કે આણદે ! અત્થંપિ
અગ્ગહે ચરે; સન્ન હાસં પરિચ્છજ્જ,
આલીણગુત્તો પરિવ્વણ ।
૨૦૨. પુરિસા, તુમમેવ તુમ મિત્તં; કિં
વહિયા મિત્તમિચ્છસિ ।
૨૦૩. જં જાણેજ્જા ઉચ્ચાલહ્યં તં જાણેજ્જા
દૂરાલહ્યં. જં જાણેજ્જા દૂરાલહ્યં
તં જાણેજ્જા ઉચ્ચાલહ્યં ।
૨૦૪. પુરિસા, અત્તાણમેવ અભિણિગિજ્જ
એવં દુક્ખા પમોક્ખસિ ।
૨૦૫. પુરિસા, સન્નમેવ સમભિજાણાહિ;
સન્નસ્સાણાણે સે ઉવટ્ઠિણે મેહાવી
માર તરતિ, સહિતે ધમ્મમાદાય
સેયં સમણુપસસિ ।
૨૦૬. દુહઓ જીવિયસ્સ પરિવદણ-માણણ-
પૂયણાણે જસિ એમે પમાગંતિ ।
૨૦૭. સહિણે દુક્ખમત્તાણે પુટ્ઠો ણો
વ્રઙ્ગાણે; પાસિમ, ઠવિણે લોચા-
લોચપંચાઓ મુચ્ચતિત્તિ વેમિ ।
- યોગીઓને માટે શું હુઃખ ! અને શું સુખ !
હર્ષ-શોકના પ્રસંગમાં તેઓ અનાસક્ત રહી
સર્વ પ્રકારના હાસ્ય, કુતૂહલ ઇત્યાદિને છોડી,
મન, વચન, ક્રિયાને કાયબાની જેમ ગુપ્ત કરી,
સદા સયમનું પાલન કરતા વિચરે
હે ભવ ! તું સ્વયં જ તારો મિત્ર (સહાયક) છે.
ખહારના મિત્રની ઇચ્છા શા માટે કરે છે ?
જે કર્મોને દૂર કરનાર છે તે મોક્ષને પ્રાપ્ત
કરનાર છે, જે મોક્ષને પ્રાપ્ત કરનાર છે તે કર્મોને
દૂર કરનાર છે. એવું સમજીને વિચરવું જોઈએ.
હે પુરુષ ! તું પોતાના આત્માનો નિગ્રહ કર.
એમ કરવાથી તું હુ ખોથી મુક્ત થઈ જઈશ.
હે પુરુષ ! તું સત્યનું જ સેવન કર. કારણ કે
સત્યની આજ્ઞામાં પ્રવર્તિત બુદ્ધિમાન સાધક
સ સારને તરી બાંધે છે અને શ્રુત-ચારિત્ર રૂપ
ધર્મનું યથાર્થ રૂપથી પાલન કરી કલ્યાણ પ્રાપ્ત
કરે છે
રાગ દ્રેષથી કલુષિત થયેલા ભવ આ ક્ષણભંગુર
ભવન માટે, કીર્તિ, માન, પૂજા માટે પાપકર્મ
કરવામાં મશગૂલ રહે છે અને તેમા આનંદ માને છે
જ્ઞાની સાધક સાધનાના માર્ગમાં આવવાવાળા
હુ ખ અથવા પ્રવૈભવોથી વ્યાકુળ ન થાય
સમદષ્ટિ અને મોક્ષાર્થી સાધક, સ સારના
સમસ્ત પ્રપચોથી મુક્ત થાય છે તે જુઓ.
એમ હું કહું છું

ચેથો ઉદ્દેશ

ઉપાય ત્યાગ

૨૦૮. સે વંતા કાંઠં ચ માણં ચ મારગં ચ
લોમં ચ, ઇયં પાસગસ્સ દસણં
ઉવરયસત્થસ્સ પલિગંતકરસ્સ આયાણં
સગહભિમ ।
- જે ત્યાગના ઉપાયક છે તે અવશ્ય ક્રોધ, માન,
માયા, લોભનું વમન કરે છે, જે કર્મોન્નિવોનું
વમન કરે છે તે પોતાના કર્મોનું ભેદન કરે છે
આવો ધ્ય-ભાવ શસ્ત્રથી સર્વથા પર રહેનાર

૨૦૯. જે એગં જાણડ, સે સવં જાણડ ।
જે સવં જાણડ, મે એગં જાણડ ।

કર્મોનો અંત કરનાર સર્વજ્ઞ ભગવાન મહાપીરનો ઉપદેશ છે.

જે એકને જાણે છે તે સર્વને જાણે છે. જે સર્વને જાણે છે તે એકને જાણે છે.

૨૧૦. સચ્વતો પમત્તસ્સ મયાં, સચ્વતો
અપ્પમત્તસ્સ ણત્થિ મયાં ।

પ્રમાદીને બધી બાબતો ભય રહે છે. અપ્રમાદીને કોઈ પણ પ્રકારનો ભય રહેતો નથી.

૨૧૧. જે એગં જામે જે વહૂ જામે, જે વહૂ
જામે સે એગં જામે ।

જે એક (મોહનીયકર્મ) ને નમાવે છે તે અનેકને નમાવે છે, જે અનેકને નમાવે છે તે એકને નમાવે છે.

૨૧૨. દુક્કં લોયસ્સ જાણિત્તા, વતા
લોગસ્સ સજોગ, જંતિ ધેરા
મહાજાણં, પરેણ પર જંતિ,
જાવકંજંતિ જીવિય ।

સ સારના દુઃખોને જાણી લોકના સંયોગોનો ત્યાગ કરી ધીર સાધક સંયમ માર્ગ—મોક્ષમાર્ગમાં પ્રયાણ કરતો થકો ઉત્તરોત્તર આગળ વધે છે અને અસંયમિત જીવનની અલિલાષા કરતો નથી.

૨૧૩. એગં વિગિંચમાણે પુઠો વિગિંચડ, પુઠો
વિગિંચમાણે એગં વિગિંચડ ।

જે એક (મોહકર્મ) નો ક્ષય કરે છે તે અનેકનો ક્ષય કરે છે. જે અનેકનો ક્ષય કરે છે તે એકનો ક્ષય કરે છે.

૨૧૪. સદ્ધટ્ઠી આણાણ મેઠાવી ।

જે શ્રદ્ધાવાન છે, તીર્થ કરની આજ્ઞામાં છે, બુદ્ધિમાન છે તે કષ્ટ શ્રેણીને યોગ્ય છે.

૨૧૫. લોગં ચ આણાણ અભિસમેચ્ચા
અકુતોમયં ।

ભગવાનની આજ્ઞાથી લોકના યથાર્થ સ્વરૂપને જાણી કોઈથી પણ ભય ન પામે અથવા યથાર્થ સ્વરૂપને જાણનારને કોઈનો ભય નથી અને તેનો કોઈને ભય હોતો નથી.

૨૧૬. અત્થિ સત્થં પરેણ પરં, ણત્થિ
અસત્થં પરેણ પરં ।

શસ્ત્ર (અસયમ) એક ખીજથી તેજ અથવા મદ હોય છે પરંતુ અશસ્ત્ર (સયમ—અહિંસા) મા આ તરમતા નથી.

૨૧૭ જે ક્રોહદંસી સે માણદંસી, જે
માણદંસી સે માયાદંસી, જે માયાદંસી
સે લોભદંસી, જે લોભદંસી સે
પેજ્જદંસી, જે પેજ્જદંસી સે દોસદંસી
જે દોસદંસી સે મોહદંસી, જે મોહદંસી

જે ક્રોધને જાણે છે અને છોડે છે તે માન ને જાણે છે અને છોડે છે. જે માનને છોડે છે તે માયાનો ત્યાગ કરે છે જે માયાને છોડે છે તે લોભને છોડે છે, જે લોભને છોડે છે તે રાગને છોડે છે, જે રાગને છોડે છે તે દ્રેષ્ણા ત્યાગ કરે છે, જે દ્રેષ્ણા ત્યાગ કરે છે તે મોહને

સે ગબ્મદંસી, જે ગબ્મદંસી સે
જમ્મદંસી, જે જમ્મદંસી સ મારદંસી,
જે મારદંસી સે ણિરયદંસી, જે ણિર-
યદંસી સે તિરિયદંસી, જે તિરિયદંસી
સે દુક્ખદંસી ।

છોડે છે, જે મોહને છોડે છે તે ગર્ભથી મુક્ત
થાય છે, જે ગર્ભથી મુક્ત થાય છે તે જન્મથી
મુક્ત થાય છે, જે જન્મથી મુક્ત થાય છે તે
મૃત્યુથી મુક્ત થાય છે, જે મૃત્યુથી મુક્ત થાય
છે તે નરકથી મુક્ત થાય છે, જે નરકથી મુક્ત
થાય છે તે તિર્યંચથી મુક્ત થાય છે, જે
તિર્યંચથી મુક્ત થાય છે તે દુઃખથી મુક્ત
થાય છે.

૨૧૮. સે મેહાવી અભિનિદ્દેજ્ઞા કોહં ચ,
માણં ચ માયં ચ, લોહં ચ પેજ્જં ચ,
દોસં ચ, મોહં ચ, ગબ્મં ચ, જન્મં ચ,
મરણં ચ, ણરગં ચ, તિરિયં ચ, દુક્ખં
ચ । ઇયાં પાસગસ્સ દંસણં ઉવગ્ગ-
સત્થસ્સ પલિયાંતકરસ્સ ।

માટે બુદ્ધિમાન ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ,
દ્રુપ, મોહ, ગર્ભ જન્મ, મૃત્યુ, નરક, તિર્યંચના
દુઃખોથી નિવૃત્ત થાય. આ દ્રવ્ય-ભાવ શક્તિથી
રહિત સંસારથી પાર પામેલા સર્વજ્ઞનું કથન છે

૨૧૯. આયાણં ણિસિદ્ધા સગહવિમ્મ ।

કર્માસ્રવોને રોકી પોતાના કર્મોને દૂર કરવા
નોંધએ.

૨૨૦. કિમત્થિ ઉવાધી પાસગસ્સ, ણ
વિજ્જતિ ? ણત્થિત્તિ, વેમિ ।

સર્વજ્ઞ તત્ત્વદશીને ઉપાધિ છે કે નથી ? તેને
ઉપાધિ નથી. એમ હું કહું છું

ચોથું અધ્યયન

સ મ્ય ક્ત્વ

સમ્યક્ત્વ એટલે નિર્માળ દષ્ટિ, સાચી શ્રદ્ધા, સાચું લક્ષ્ય. મુકિત મહેલનું એ પ્રથમ પગથિયું છે સમ્યક્ત્વ વિનાનું જ્ઞાન અને ચારિત્ર મિથ્યા છે આંકડા વગરના મીડા જેટલી તેની કિંમત છે માટે પ્રથમ સમ્યક્ત્વ એટલે કે સમ્યક્દર્શનની જરૂર છે. જીવાદિ તત્ત્વોની યથાર્થ શ્રદ્ધા થવાથી આત્મા સર્વ જીવોમાં પોતાના સમાન આત્માને જુએ છે. તેથી તેઓનું અહિંત કર્તો નથી. તે વાત અહિં જતાવી છે. આ અધ્યયનના ૪ ઉદ્દેશક છે

(૧) જે ધર્મમાં વિશ્વના પ્રત્યેક સૂક્ષ્મ કે સ્થૂલ, ચર કે અચર સર્વ પ્રાણીઓ પ્રત્યે સમાન ભાવે વર્તવા જેટલી અહિંસાની ઉદાર વ્યાખ્યા હોય તે જ ધર્મ સાચો અને સનાતન છે. તીર્થંકરોએ આવો ઉપદેશ આપ્યો છે.

[૨] સંસારનું કારણ આસ્ત્રવ અને મોક્ષનું કારણ નિર્જરા છે. આસ્ત્રવના ગ્રહણથી જ ધનું પણ ગ્રહણ થઈ જાય છે તેવી જ રીતે નિર્જરાનાં ગ્રહણથી સવરનું પણ ગ્રહણ સમજવું. માટે સંસાર અને મોક્ષના પ્રધાન કારણ આસ્ત્રવ અને નિર્જરા છે. અહિં આસ્ત્રવ અને નિર્જરાની વાત કહી છે.

[૩] તપશ્ચર્યા આત્મશુદ્ધિ માટે આવશ્યક છે રાગદ્વેષથી રહિત થઈ પોતાના આત્માના એકત્વનો વિચાર કરી તપશ્ચર્યાથી શરીરને કૃશ કરે. ચિત્તવૃત્તિઓનું દમન કરે. લગવતે તપશ્ચર્યાના ૧૨ પ્રકારો બતાવ્યા છે. તેના સેવનથી જીવ શુદ્ધ, ખુદ્ધ, પરિશુદ્ધ અને મુક્ત થાય છે.

[૪] સયમની સ્થિરતા માટે તપ આવશ્યક છે. અહંકાર, કામવાસનાને ઉત્તોજિત ન કરે માટે તપશ્ચર્યાદ્વારા બ્રહ્મચર્યમાં રહી વિષયોથી વિરક્ત બને. આ અધ્યયનમાં એ બધું વર્ણવ્યું છે.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

અહિંસા

૨૨૧. સે વેમિ-જે અતીતા, જે ય પડુપ્પન્ના,
જે ય આગમિસ્સા અરિહંતા મગવંતો, તે
સન્વેવિ એવમાઇઁક્કંતિ, એવં માસંતિ, એવં
પણ્ણવિંતિ, એવં પરૂવેતિ-સન્વે પાણા,
સન્વે ભૂયા, સન્વે જીવા, સન્વે સત્તા,
ળ હત્તવા, ળ અજ્જાવેયવા, ળ
પરિવેત્તવા, ળ પરિતાવેયવા, ળ
ઉદ્ધવેયવા ।

૨૨૨. એસ ધમ્મે, સુદ્ધે, ણિતિણ, સાસણ,
સમેચ્ચ લોચં ચેયન્નેહિં પવેતિતે, તં
જહા-ઉદ્ધિણ્ણુ વા, અણુદ્ધિણ્ણુ વા,
ઉવદ્ધિણ્ણુ વા, અણુવદ્ધિણ્ણુ વા,
ઉવરયદંઢેસુ વા, અણુવરયદંઢેસુ વા,
સોવદ્ધિણ્ણુ વા, અણોવદ્ધિણ્ણુ વા,
સંજોગરણ્ણુ વા, અસંજોગરણ્ણુ વા

૨૨૩. તચ્ચં ચેયં તહા ચેયં અસ્સિ ચેયં
પવુચ્ચઈ ।

૨૨૪. તં આહંતુ ળ ણિહે ળ ણિલ્લિલ્લવે,
જાણિત્તુ ધમ્મં જહાતહા ।

૨૨૫. ટિટ્ઠેહિં ણિવ્વેયં ગચ્છેજ્જા ।

૨૨૬. ળો લોગસ્સેસણ ચરે ।

૨૨૭. જસ્સ ળત્થિ ઇમા ળાતિ, અન્ના
તસ્સ કઓ સિયા ।

હે જમ્બૂ ! હું કહું છું કે જે તીર્થંકરો
ભૂતકાળમાં થઈ ગયા, વર્તમાનમાં જે છે,
ભવિષ્યમાં જે થશે, તે સર્વ આ પ્રકારે કહે છે,
બોલે છે, સમજાવે છે અને પ્રરૂપણા કરે છે
તથા કરશે. સર્વ પ્રાણી, સર્વ ભૂત, સર્વ જીવ
અને સર્વ સત્ત્વોને મારવા ન જોઈએ, તેના પર
હુકમ ન કરવો જોઈએ, તેને દાસની જેમ
કળબાદી રાખવા ન જોઈએ. તેને સંતાપ દેવો ન
જોઈએ, તથા તેને પ્રાણરહિત કરવા ન જોઈએ.

આ ધર્મ શુદ્ધ છે, નિત્ય છે, શાશ્વત છે.
સ સારના દુઃખોને જાણનાર હિતકારી તીર્થંકરોએ
સંયમમાં તત્પર અને અતત્પર, ઉપસ્થિત અને
અનુપસ્થિત, મુનિઓ અને ગૃહસ્થો રાગીઓ
અને ત્યાગીઓ, ભોગીઓ અને થોગીઓને
સમાન લાવથી આ ઉપદેશ આપ્યો છે

જેવો ધર્મ લગવાને કહ્યો છે તેવો જ છે અને
આવો ધર્મ આ જિનપ્રવચનમાં જ કહ્યો છે

અહિંસામય નિર્દોષ ધર્મના યથાર્થ સ્વરૂપને જાણી
અને તેના પર શ્રદ્ધા કરીને પ્રમાદી ન થઈ
શકાય અને ગ્રહણ કર્યા પછી કયારેય પણ તેનો
ત્યાગ ન કરાય.

દુનિયાના દેખાતા રંગ-રાગમાં વૈરાગ્ય ધારણ
કરવો

દુનિયાનું અંધ અનુકરણ પણ ન કરવું

જે સાધકને લોકાઈયણા નથી તેનાથી અન્ય સાવધ
પ્રવૃત્તિ કેમ થઈ શકે ? (અથવા જેને સમ્યક્ત્વ
રૂપ જ્ઞાતિ નથી તેને અન્ય શુભ પ્રવૃત્તિઓ કેમ
હોઈ શકે ?)

૨૨૮. દિદ્દં સુયં મયં વિદ્વાયં જમેયં
પરિકલ્પિજ્જહં ।

આ જે કહ્યું છે તે સર્વ ભગવાને કેવળજ્ઞાન દ્વારા જોયેલ છે, શ્રોતાઓ દ્વારા સાંભળેલ છે, ભવ્ય જીવો દ્વારા માનેલ છે અને સર્વજ્ઞ દ્વારા અનુભવ કરેલ છે.

૨૨૯. સમેમાણા પલેમાણા પુણં પુણો
જાતિં પકપ્પતિ ।

જે વ્યક્તિ મસારમાં અત્યંત આસક્તિ રાખે છે તથા વિષયોમાં લીન રહે છે તે વારંવાર સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

૨૩૦. અહો ય રાજો ય જયમાણે ધીરે સયા
આગયપન્નાણે । પમત્તે વહિયા પાસ ।
અપ્પમરો સયા પરિક્કમિજ્જાસિત્તિ
વેમિ ।

માટે રાત-દિવસ મોક્ષમાર્ગમાં પ્રયત્નશીલ, તત્ત્વદર્શી, ધીર સાધક, પ્રમાદીઓને ધર્મથી બહિષ્કૃત બાણી સ્વયં અપ્રમત્ત થઈ મોક્ષમાર્ગમાં સાવધાનીથી પરાક્રમ કરે, એમ હું કહું છું.

બીજો ઉદ્દેશ

મિથ્યાત્વનું નિરાકરણ

૨૩૧. જે આસવા તે પરિસ્સવા । જે પરિસ્સવા
તે આસવા ।

જે કર્મબંધના કારણે છે તે જ કર્મનિર્જરાના કારણે પણ થઈ શકે છે (નમિરાજર્ણિ), જે કર્મનિર્જરાના કારણે છે તે કર્મ બંધનના કારણે પણ થઈ શકે છે [પાલક પ્રધાનનું દષ્ટાંત.]

૨૩૨. જે અણાસવા તે અપરિસ્સવા । જે
અપરિસ્સવા તે અણાસવા ।

જે વ્રતાદિ આશ્રવ રૂપ નથી તે પણ (અશુભ અધ્યવસાયોના કારણે) નિર્જરાના કારણે નથી હોતા (કુકરીકનુ દષ્ટાંત) જે સંવર અથવા નિર્જરાના કારણે નથી તે પણ પરિણામોની વિચિત્રતાથી આશ્રવના કારણે થતા નથી. (ઇલાયચી કુમારેનુ દષ્ટાંત)

૨૩૩. एते पए सवुज्झमाणे लोयं च
आणाए अभिसमेच्चा पुढो पवेदितं ।

આ પદોને બાણી, ભગવાનની આજ્ઞાનુસાર લોકને બોલનાર અર્થાત્ લોકના જીવોને કર્મબંધનોથી બદ્ધ તથા મુક્ત થતા. જોઈને કોણ વિવેકયુક્ત ધર્મમાં પ્રયત્નશીલ ન થાય ?

૨૩૪. આઘાતિ ણાણી રૂઢ માણવાણં સંસાર-
પલ્લિવન્નાણ સંવુજ્જમાણાણં વિન્નાણ-

જાનીજન, સસારવર્તી, સારી રીતે સમજનાર, હિતાહિતની સમજ રાખનાર મનુષ્યોને-આ પ્રકારે ધર્મોપદેશ આપે છે જેના વડે આર્ત-

પત્તાણં; અદ્વાવિ સંતા અદુવા પમત્તા ।
અહાસચ્ચમિણં ત્તિ વેમિ ।

૨૩૫. નાનાગમો મચ્ચુમુહસ્સ અત્થિ ।
ઈચ્છાપણીયા વકાણિકેયા કાલગ્ગ-
દ્દીઆ ણિચયે ણિવિદ્ધા પુઠ્ઠો પુઠ્ઠો જાઈ
પકપ્પંતિ । (પાઠાંતર) —ઈત્થ મોહે
પુણો પુણો ।

૨૩૬. ઇહમેગેસિં તત્થ તત્થ અંથવો ભવતિ ।
અહોવવાઈએ ફાસે પહિસંવેદયંતિ ।

૨૩૭. ચિદ્દં કૂરેહિં કમ્મેહિં, ચિદ્દં પરિ-
ચિદ્દતિ; અચિદ્દ કૂરેહિં કમ્મેહિં,
ણો ચિદ્દ પરિચિદ્દતિ ।

૨૩૮. એગે વયંતિ અદુવાવિ ણાણી, ણાણી
વયંતિ અદુવાવિ એગે ।

૨૩૯. આવંતી કેયાવતિ લોચંસિ સમણા ય
માહણા ય પુઠ્ઠો વિવાદં વદંતિ—“સે
દિદ્દં ચ જે, સુચં ચ જે, મય ચ જે,
વિણ્ણાયાં ચ જે, ઉદ્દં અહં તિરિયાં
દિસાસુ સવ્વતો સુપહિલેહિયાં ચ જે—
સવ્વે પાણા, સવ્વે ભૂયા, સવ્વે જીવા,
સવ્વે સત્તા, હતત્ત્વા, અજ્જાવેયત્ત્વા
પરિવેત્તત્ત્વા, પરિયાવેયત્ત્વા, ઉદ્દવે-
યત્ત્વા । એત્થંપિ જાણહ, ણત્થિત્થ
દોસો ।” અણારિયવયણમેયાં ।

૨૪૦. તત્થ જે તે આરિયા તે एवं વયાસી-
“સે દુદ્ધિદ્ધ ચ મે, દુસ્સુચં ચ મે;
દુમ્મયાં ચ મે, દુવિણ્ણાયાં ચ મે,
ઉદ્દં અહં તિરિયાં દિસાસુ સવ્વઓ
દુપ્પહિલેહિયાં ચ મે, જ ણં તુભે
એવમાદ્ધક્કહ, એવ માસહ એવ

ધ્યાનથી પીડિત અને પ્રમાદમાં ફસાયેલા પણ
ધર્માચરણ કરી શકે છે. આ વાત બિલકુલ
સાચી છે. એમ હું કહું છું.

મૃત્યુના મુખમાં પડેલા પ્રાણીને મૃત્યુ નહીં
આવે એવું તેા નથી. છતાં પણ ઇચ્છાને
વશમાં થયેલ, અસંયમમાં લીન બનેલ પ્રાણી
કાળના મુખમાં પડ્યો થકો કર્મોને સંગ્રહ
કરવામાં તદ્દલીન બનેલ જન્મપરંપરાને વધારે છે.

આ સંસારમાં એવા કેટલાંક પ્રાણીઓ છે જેઓને
નરકાદિના દુ ખોનો પરિચય છે—નરકાદિ સ્થાનોમાં
થનારા દુ.ખોનુ વેદન કરી કરીને તેઓ દુ.ખોના
અભ્યાસી થઈ ગયા છે.

અત્યંત કૂરકર્મ કરવાથી અતિભયંકર દુઃખવાળા
સ્થાનમાં ઉત્પન્ન થવું પડે છે અને અતિ કૂરકર્મ
નહીં કરનારાઓને એવા દુ ખમય સ્થાનમાં
ઉત્પન્ન થવું પડતું નથી.

આ પ્રમાણે જે શ્રુતકેવળી કહે છે તે જ કેવળજ્ઞાની કહે
છે. જે કેવળજ્ઞાની કહે છે તે જ શ્રુતકેવળી કહે છે

આ લોકમાં કોઈ શ્રમણ—ઔદ્ધસાધુ અને ગ્રાહ્યણો
પૃથક્ પૃથક્ રીતે ધર્મવિરુદ્ધ લાખણો કરીને કહે
છે કે ‘અમે શાસ્ત્રમાં જોયું છે, પૂર્વજોના મુખેથી
સંભળ્યું તથા માન્યું છે, વળી નિશ્ચિતરૂપથી
જાણી, નીચી તથા તીરછી દિશામાં પરીક્ષા
કરીને જાણ્યું છે, કે સર્વ જીવો, સર્વભૂતો અને
સર્વસ્ત્વોને મારવામાં, દબાવવામાં, પકડવામાં
પરિતાપ પહોચાડવામાં, કે પ્રાણરહિત કરવામાં
કોઈ દોષ નથી’ આવું કથન અનાર્થ પુરુષોનું છે.

આર્થ પુરુષનું કહેવું છે કે તમારું દેખવું,
સાંભળવું, માનવું, નિશ્ચિત રૂપથી જાણવું એ
સર્વ મિથ્યા છે તેમ જ ઊર્ધ્વ, અધો, તિર્યગ
દિશામાં પરીક્ષા કરીને તમે જાણો છો એ સર્વ પણ
મિથ્યા છે. વળી તમે કહો છો, પ્રરૂપણા કરો
છો અને પ્રજાપતિ કરો છો કે— “સર્વ પ્રાણીઓ
જીવો, ભૂતો અને સ્ત્વોને મારવા, દબાવવા,

પરુવેહ, એવં પન્નવેહ—“સવ્વે પાણા, સવ્વે ભૂયા, સવ્વે જીવા, સવ્વે સત્તા, હંતવ્વા, અજ્જાવેયવ્વા, પરિવેત્તવ્વા, પરિયાવેયવ્વા, ઉદ્ધવે-યવ્વા, एत्थवि जाणह, नत्थित्थ दोसो ।” अणारियवयणमेयं ।

પકડવા, પરિતાપ પહોંચાડવા, પ્રાણુરહિત કરવામા કોઈ દોષ નથી’ એવું કથન તો અનાર્યોનું છે.

૨૪૧ વય પુણ એવમાહક્કામો, એવ ભાસામો, એવ પરુવેમો, એવં પન્નવેમો “સવ્વે પાણા, સવ્વે ભૂયા, સવ્વે જીવા, સવ્વે સત્તા, ણ હંતવ્વા, ણ અજ્જાવેતવ્વા, ણ પરિવેત્તવ્વા, ણ પરિયાવેયવ્વા, ણ ઉદ્ધવેયવ્વા । एत्थपि जाणह, नत्थित्थ दोसो” । आरियवयण-मेय ।

અમે એમ કહીએ છીએ, એમ બોલીએ છીએ, એવી પ્રરૂપણા કરીએ છીએ અને એવી પ્રજ્ઞાપના કરીએ છીએ કે ‘કોઈ પણ પ્રાણી, જીવ, ભૂત અને સત્ત્વને મારવા ન જોઈએ, દણાવવા ન જોઈએ, પકડવા ન જોઈએ, પરિતાપ પહોંચાડવો ન જોઈએ, પ્રાણુરહિત કરવા ન જોઈએ એ દોષ રહિત કાર્ય છે’ એવું આર્યપુરુષોનું કથન છે.

૨૪૨. પુવ્વ નિકાય સમયં, પત્તેયં પત્તેયં પુચ્છિસ્સામો—હ મો પાવાદુયા, કિં મે સાયં દુક્ખ ઉદાહુ અસાયં ? મમિયા પહિવન્ને યાવિ એવં વૂયા,—સવ્વેસિં પાણાણં, સવ્વેસિં ભૂયાણ, સવ્વેસિં જીવાણ, સવ્વેસિં સત્તાણં, અસાયં અપરિણિવ્વાણં મહન્નમયં દુક્ખતિ વેમિ ।

પહેલાં પ્રત્યેક મતવાળાના સિદ્ધાંતને જાણી અમે પૂછીએ છીએ કે “હે વાદીઓ ! તમને સુખ અપ્રિય છે કે દુઃખ અપ્રિય છે ?” અત્યનો સ્વીકાર કરીને તેઓને એવું કહેવું પડશે, કે સર્વ પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વને દુઃખ અપ્રિય છે, મહા ભય ઉપજાવનાર છે, દુઃખ રૂપ છે એમ હું કહું છું

ત્રીજો ઉદ્દેશ

તપશ્ચર્યા અનુષ્ઠાન

૨૪૩. ઉવેદિ ણં વઠ્ઠિયા ય લોચં । સે સવ્વ લોચસિ જે કેહ વિન્નૂ ।

ધર્મથી વિરુદ્ધ ચાલનારની તરફ ઉપેક્ષા કરો. આમ કરનાર જ લોકમાં વિદ્વાન્ ગણાય છે

૨૪૪. અણુવીહ પાસ, ણિક્ખિત્તદહા જે કેઈ સત્તા પલિયં ચયાતિ ણરા મુયચ્ચા ધમ્મવિદુત્તિ અંજ, આરંભજં દુક્ખ-

હે સાધક ! તું વિચાર કર અને જો ! દુઃખ આરભથી ઉત્પન્ન થાય છે, એમ જાણી આરંભને જે ત્યાગ કરે છે, શરીરની શુદ્ધતા તથા શૃંગારની

પ્રિણંતિ ણચ્ચા । એવમાહુ સંમત્ત-
દંસિણો ।

ઈચ્છા કરતા નથી તથા ધર્મના રહસ્યને બાણીને સરળ સ્વભાવી થઈ કર્મોને નષ્ટ કરે છે. તે જ સાચા સમ્યગ્દર્શી છે

૨૪૫. તે સંવે પાવાદિયા દુક્ખસ્સ કુસલ્લા
પરિભ્રમુદાઠરતિ, ઇતિ કમ્મં
પરિન્નાય સંવસો ।

સર્વ તત્ત્વદર્શી કર્મોને બાણી અને દુખની બાળતમાં કુશળ બની સાવધ કર્મોના લાગનેા ઉપદેશ આપે છે

૨૪૬. ઇહ આણાકંઘી પંડિણ અણિહે એગ-
મપ્પાણં સંપેઠાણ ધુણે સરીરગ ।

આ સંસારમાં સર્વજ્ઞોની આજ્ઞાનું પાલન કરવાની ઇચ્છાવાળા પરિત રાગરહિત થઈ આત્માના એકત્વપણાને બાણી શરીરને કૃશ કરે છે.

૨૪૭. કસેહિં અપ્પાણં । જરેહિ અપ્પાણં ।

મુનિ ! પોતાને કૃશ કર, પોતાના શરીરને જીર્ણ કર, ચિત્તવૃત્તિઓને જીર્ણ કર

૨૪૮. જહા જુઘ્નાઢ કઢ્ઢાઈં હવ્વવાહો પમ-
ત્થતિ, એવં અત્તસમાહિતે અણિહે ।

જેમ જીર્ણ લાકડાને અગ્નિ બાળી નાખે છે તેમ સદા ઉપયોગવાળા અપ્રમત્ત અને આસક્તિ-રહિત સાધક કર્મોને જલદી નષ્ટ કરી દે છે

૨૪૯. વિગિંચ કોહ અવિકપમાણે હમં
ણિરુદ્ધાઉય સપેઠાણ ।

આ મનુષ્યભવને અલપકાલીન બાણી સ્થિરતાપૂર્વક ક્રોધરૂપી શત્રુનો નાશ કર.

૨૫૦. દુક્ખ ચ જાણ અદુવાગમિસ્સં । પુઢો
ફાસાઈં ચ ફાસે । લોયં ચ પાસ
વિપ્પંદમાણં ।

ક્રોધથી ઉત્પન્ન થનારા દુઃખોને અને ભવિષ્યમાં ઉત્પન્ન થનારા નરકાદિના દુઃખોને બાણીને ક્રોધી જીવ લિન્ન લિન્ન પ્રકારના દુઃખોને અનુભવ કરે છે સંસારના દુખનો પ્રતીકાર કરવા માટે અહિ-તહિ દોડે છે, તે જુઓ !

૨૫૧. જે ણિવ્વુડા પાવેહિં કમ્મેહિં અણિ-
યાણા તે વિયાદિયા ।

જે કપાયો પર વિજય મેળવી શાત થયા છે તે વાસનાહીન પરમ સુખી કહેવાયા છે.

૨૫૨. તમ્હા-તિવિજ્ઞો ણો પહિસજલિ-
જ્ઞાસિત્તિ વેમિ ।

માટે જ્ઞાની પુરૂષ ક્રોધ ન કરે, એમ હું કહું છું

ચોથો ઉદ્દેશ સંયમ નિરૂપણા

૨૫૩. આવીલણ પવીલણ ણિર્પીલણ,
જહિત્તા પુવ્વસજોગં હિત્ત્વા ઉવસમં ।
પૂર્વસંયોગોનો ત્યાગ કરી ઉપશમને પ્રાપ્ત કરી
પ્રથમ અલ્પ પછી વિશેષ પ્રકારે દેહનુ દમન
કરે અને છેવટે સંપૂર્ણ રૂપથી દમન કરે.
૨૫૪. તમ્હા અવિમણે વીરે સારણ સમિણ
સહિત્તે સયા જણ ।
માટે શાત ચિત્તથી વીર સાધક સ્વરૂપમાં પ્રેમ
ધારણ કરી, પાત્ર સમિતિથી યુક્ત થઈ સદા
ચતનાપૂર્વક ક્રિયા કરે.
૨૫૫. દુરણુચરો મગ્ગો વીરાણં અણિયટ્ઠ-
ગામીણં ।
હે સાધકો ! મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યા પાછા નહિ
કરનાર વીરોનો માર્ગ ઘણો વિકટ છે
૨૫૬. વિગિંચ મંસસોણિયાં । એસ પુરિસે
દવિણ વીરે આયાણિજ્જે વિયાહિણ
જે ધુણાતિ સમુસ્સયં વસિત્તા
વંમચેરંમિ ।
વિષયને ઉત્તેજિત કરનાર માસ અને લોહીને
તપશ્ચર્યાદ્વારા ઓછા કરીને શરીરને કૃશ કરે છે
અને બ્રહ્મચર્યમાં રહે છે તે પુરુષ મોક્ષને યોગ્ય,
સાચો વીર અને ગ્રાહ્ય વચનવાળા કહેવાય છે.
૨૫૭. જેત્તેહિં પલિચ્છિન્નેહિં આયાણસોય-
ગહિણ વાલે અવ્વોચ્છિન્નવધણે અણ-
ભિક્કંતસજોણ તમસિ અવિજાણઓ
આણાણ લંભો જતિથિ ત્તિ વેમિ ।
નેત્રાદિ ઇન્દ્રિયોના વિષયોનો ત્યાગ કરવો કરીને જે
કર્માશ્રવના કારણેના આસક્ત થાય છે તે
અજ્ઞાની બંધનોથી મુક્ત થતો નથી તથા
ધનધાન્યાદિ સંયોગોથી મુક્ત થતો નથી મોહ-
રૂપી અંધકારમાં પડેલા આવા અજ્ઞાની જીવને
ભગવાનની આજ્ઞાનો લાભ થતો નથી એમ
હું કહું છું
૨૫૮. જસ્સ નત્થિ પુરા પચ્છા, મજ્જે તસ્સ
કુથો સિયા ?
જેને પૂર્વભવમાં ધર્માશ્રધન કરેલ નથી અને
જેને લવિષ્યમાં પણ તેવી યોગ્યતા નથી, તેને
વર્તમાન ભવમાં તો કયાથી ધર્માશ્રધન હોય ?
૨૫૯. સે હુ પન્નાણમંતે વુદ્ધે આરંભોવરણ ।
સમ્મ-મેયંતિ પામહ । જેણ વંધ વહં
વોરં પરિતાવં ચ દારુણં ।
તત્ત્વદર્શી અને વિદ્વાન્ પુરુષો આરંભથી દૂર
રહે છે. તેમનો આ વ્યવહાર સમ્યક્ છે. સાધક
આ પ્રમાણે જુઓ કે હિંસાથી બંધન, વધ,
પરિતાપાદિ ભયંકર દુષ્ટો સહન કરવા પડે છે.
૨૬૦. પલિચ્છિદિય વહિરગ ચ મોગં,
ણિયન્નમ્મદંમી ઇદ્ધ મચ્ચિણ્ણિ ।
માટે પાપના બાહ્ય અને આભ્યંતર કારણોને
દૂર કરીને આ મૃત્યુલોકમાં નિષ્કર્મદર્શી બનવું
જોઈએ.

૨૬૧. કમ્માણં સફલં દદ્દુદ્ધણ તઓ ણિજ્ઞાતિ
વેયયી ।

કર્મોત્તું ક્ષણ અવશ્ય મળે છે એ જાણીને તત્ત્વજ્ઞ
પુરુષ કર્મબંધનના કારણોથી સદા દૂર રહે.

૨૬૨. જે સ્વલ્પ ભો ! વીરા સમિતા સહિતા
સયા જતા સંઘડદંસિણો આતોવરયા
અદાતદા લોગમુવેહમાણા પાર્ણં
પડીણં દાહિણં ઉદીણં ઇતિ, સચ્ચંસિ
પરિચિદ્ધિસુ ।

હું શિષ્ય ! જે સાચા પરાક્રમી, સમિતિથી
યુક્ત, જ્ઞાનાદિ ગુણોથી સહિત, સદા યતનાવાન,
કલ્યાણની તરફ દૃઢ લક્ષ્ય ધારણ કરનાર,
પાપકર્મથી નિવૃત્ત, લોકને યથાર્થરૂપે જોનાર
હતા તેઓ પૂર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષિણ, ઉત્તર એ
ચારે દિશાઓમાં વિચરતા થકા સત્યમા જ
સદા સ્થિત હતા.

૨૬૩. સદ્ધિસ્સામો ણાણં વીરાણં સમિ-
તાણં સહિતાણં સયાજતાણં સઘડદં-
સીણં આતોવરયાણં અદાતદા લોગ-
મુવેહમાણાણં કિમત્થિ ઉવાધી ?
પાસગસ્સ ણ વિજ્ઞતિ ણત્થિત્તિ
વેમિ ।

પરીપક્વ, અને ઉપસર્ગોને સહન કરનાર, સમ્યક્-
પ્રવૃત્તિ કરનાર, જ્ઞાનાદિ ગુણોથી યુક્ત, સદા
યતનાવાન, નિરતર જોનારા, પાપોના ત્યાગી,
યથાર્થરૂપે લોકને જાણનાર એવા સત્પુરુષોએ
પ્રરૂપેલા જ્ઞાનને હું અહીં કહું છું. આવા
યથાવસ્થિત સ્વરૂપને જાણનારા તત્ત્વદર્શી પુરુષને
ઉપાધિ હોતી નથી. એમ. હું કહું છું.

પાંચમું અધ્યયન

લોક સાર

આ અધ્યયનમાં લોકનું વર્ણન છે લોક બે પ્રકારના છે—દ્રવ્યલોક તથા ભાવલોક. દ્રવ્યલોક તે જીવ, પુદ્ગલ, ધર્માસ્તિકાયાદિ અને ભાવલોક તે ઔદયિક, દાયિક, ક્ષાયોપશમિક, ઔપશમિક, પારિ-
ણોમિક, સાન્નિપાતિક આ ૬ ભાવરૂપ છે. અથવા સર્વ દ્રવ્ય-પર્યાયાત્મક લોક છે

સાર એટલે કે પ્રધાન : તેના દ્રવ્યસાર અને ભાવસાર એવા બે પ્રકારો છે દ્રવ્યસાર તે માનવોમાં જિનેશ્વર દેવ, પશુઓમાં સિંહ, વૃક્ષોમાં કદંબવૃક્ષ છે. ભાવસાર તે આત્યન્તિક, ઐકાન્તિક અને નિરાળાધ સુખરૂપ રૂળની સાધના છે.

લોકનો સાર ધર્મ છે, ધર્મનો સાર જ્ઞાન છે, જ્ઞાનનો સાર સંયમ છે, સંયમનો સાર નિર્વાણ છે નિર્વાણનો સાર આનંદ છે. જ્ઞાનનો સાર ચારિત્ર છે, તે આ અધ્યયનમાં બતાવેલ છે. તેના ૬ ઉદ્દેશક છે.

(૧) આત્માભિમુખ પ્રવૃત્તિ કરાવનાર અને વિષયો પ્રત્યેની અભિલાષા મંદ કરાવનાર ધર્મ છે. આવું ધર્મમય જીવન એ જ ચારિત્ર છે

(૨) આધ્યાત્મિક શક્તિઓના વિકસાવવાના ઉપાયો બતાવ્યા છે પાપપ્રવૃત્તિથી નિવૃત્તિ થયા વિના આત્મિક બળ પ્રગટે નહિ

(૩) નિષ્પરિગ્રહી બનવાનું કહ્યું છે ‘મૂર્છા એ જ પરિગ્રહ છે, તે ગૂઢાશય સમજ્યા વિન ગમે તેટલા પદાર્થોનો ઉપયોગ કર્યા કરે અને પોતાને અપરિગ્રહી પણ માને, એવા ભ્રમના નિવારણ માટે અહીં પદાર્થના ત્યાગની પણ આવશ્યકતા બતાવી છે.

(૪) સ્વચ્છંદતા એ સાધકજીવનનું જીવલણ દર્દ છે પતનનું કારણ છે. સ્વતંત્રતા પ્રકૃતિ અને વૃત્તિના નિયંત્રણથી ઉત્પન્ન થાય છે સ્વતંત્રતામાં વૃત્તિઓ આત્માને આધીન રહે છે, તેમાં નિયમિતતા, વ્યવસ્થિતિ અને વિવેકબુદ્ધિ હોય છે. સ્વચ્છંદતામાં આત્મા પ્રવૃત્તિઓને આધીન હોય છે તેમાં ઉચ્છંબલતા, અનિયમિતતા અને જડતા છે, વિનાશ છે. અયોગ્ય વ્યક્તિની એકચર્યા એ સંયમ માટે હાનિકારક છે તે સમજાવે છે.

(૫) શિષ્યને ગુરુની નિશ્રામાં રહેવાનું કહ્યું પણ ગુરુ કેવા હોય ? જલાશયની ઉપમા આપી તેમના ગુણોની મહત્તા બતાવી છે

ગુણયુક્ત ગુરુના આશ્રયમાં રહેનાર સાધક રાગ, દ્વેષને ક્ષીણ કરી પોતાના ઉદ્દેશ્યને સફળ કરે છે તેથી અહીં આજ્ઞારાધનાનું રૂળ વર્ણવ્યું છે.

પહેલો ઉદ્દેશ ચારિત્ર નિરૂપણ

૨૬૪. આવતી કેઆવતી લોચંસિ વિપ્પરામુ-
સતિ અદ્દાએ અણદ્દાએ વા । એતેસુ ચેવ
વિપ્પરામુસંતિ । ગુરુ સે કામા ।
તઓ સે મારસ્સ અતે । જઓ સે
મારસ્સ અતે, તઓ સે દૂરે ણેવ
સે અતે ણેવ સે દૂરે ।

આ સંસારમા જે કોઈ પ્રાણી સપ્રયોજન અથવા
નિષ્પ્રયોજન જીવોની હિંસા કરે છે તેઓ તે
જીવોની ગતિમા ઉત્પન્ન થાય છે આવા અજ્ઞાની
જીવને વિષયભોગો છોડવા બહુ કઠિન લાગે છે.
તેથી તેઓ જન્મ મરણમાં ફસાઈ રહે છે તથા
મોક્ષના સુખથી દૂર રહે છે. વળી તેઓ વિષય-
સુખને ભોગવી શકતા નથી કે તેથી વિમુખ પણ
થઈ શકતા નથી

૨૬૫. સે પાસતિ ફુસિયમિવ કુસ્સગે
પણુન્નં ણિવતિતં વાતેરિતં एवं
વાલસ્સ જીવિયં મદસ્સ અવિજાણઓ ।

તત્ત્વદર્શી જાણે છે કે તૃણના અગ્રભાગ ઉપર રહેલ
જલગિંદુ, ઉપર બીજુ ગિંદુ પડવાથી અથવા
વાયુથી ક્ષપિત થતા નીચે પડે છે, તેવી રીતે
અજ્ઞાની, અવિવેકી, પરમાર્થને નહિ જાણનાર
જીવોનું જીવન પણ અસ્થિર છે છતાં .

૨૬૬. કૂરાણિ કમ્માણિ વાલે પકુચ્ચમાણે
તતો દુક્ખેણ મૂઢે વિપરિયાસમુવેતિ
મોહેણં ગચ્છં મરણાદ્દ એતિ, એત્થ
મોહે પુણો પુણો ।

અજ્ઞાની જીવ કૂચકર્મ કરતાં થકા હુ ખથી મૂઢ
બની વિપરીતતાને પ્રાપ્ત થાય છે અને મોહના
કારણે ગર્ભ અને મરણને પ્રાપ્ત થાય છે આ
રીતે મોહના કારણે ફરી ફરી સંસારમા ભ્રમણ
કરે છે

૨૬૭. સંસયં પરિયાણતો સસારે પરિન્નાતે
ભવતિ । સસયં અપરિજાણઓ સંસારે
અપરિણાતે ભવતિ ।

જે સંશયને જાણે છે તે સંસારના સ્વરૂપને જાણે
છે જે સંશયને જાણતા નથી તે સંસારને પણ
જાણી શકતા નથી

૨૬૮. જે હેણ, સાગારિયં ણ સે સેવણ્ ।

જે કુશળ છે તે સ્ત્રીસંગ કરે નહિ

૨૬૯. કટ્ટહુ એવ અવિજાણઓ વિતિગા
મદસ્સ વાલયા ।

જે સ્ત્રીસંગ કરે છે પણ ગુરુના પૂછવા પર નિષેધ
કરે છે, તે અજ્ઞાનીની બીજી ભૂખંતા છે.

૨૭૦. લહ્ધા હુરત્થા પહિલેહાણ આગ-
મેત્તા આણઞ્જા અણાસેવણયાપ્તિ
તેમ્મિ ।

દીર્ઘદષ્ટિથી વિચાર કરી જોઈ પ્રાપ્ત થયેલા
કામભોગોનું સેવન ન કરે અને બીજાને સેવન
કરવાનો ઉપદેશ પણ ન આપે એમ હું કહું છું.

૨૭૧. પાસહ્દ એગે રુવેસુ ગિદ્ધે પરિણિજ્જ-
માણે- । એત્થ ફાસે પુણો પુણો,

રૂપાદિ ઇન્દ્રિયોના વિષયમા આસક્ત બની
નરકાદિ ગતિમા ઘણા જાય છે, તે જુઓ વળી

આવંતી કેઆવંતી લોગંસિ આરંભ-
જીવી ।

લોકમાં કેટલાય સાવધ અનુષ્ઠાન કરનારા આ
લવમાં વારંવાર દુ ખોને લોગવે છે.

૨૭૨. एएगु चेव आरंभजीवी । एतथवि
वाले परिपच्चमाणे गमति पावेहिं
कम्मेहिं असरणं मरणंति मण-
माणे ।

સાવધ અનુષ્ઠાન કરનારા અન્ય તીર્થિક સાધુ
અથવા શિથિલાચારી ગૃહસ્થોની સમાન જ
દુ ખના લાગી હોય છે. સયમ અગીકાર કરવા
છતા પણ વિષયાભિલાષાથી પીડિત થઈ અજાની
હવ અશરણને શરણ માનતો થકો પાપકારી
કાર્યોમાં પ્રસન્ન રહે છે

૨૭૩. इहमेगेसि एगचरिया भवति । से
बहुकोहे, बहुमाणे बहुमाये बहुलोभे,
बहुरण, बहुनडे, बहुमदे, बहुसंकप्पे,
आसवगत्ती पलिओच्छन्ने उट्टियवायं
पवयमाणे, “मा मे केड अदक्खु”
अन्नाणपमायदोमेणं सतनं मूढे धम्मं
णामिजाणति ।

આ સસારમાં કેટલાય સાધુ, એકલવિહારી થઈ
જાય છે. તે બહુ ક્રોધી, બહુ માની, બહુ માયાવી,
બહુ લોભી, બહુ પાપી, અનેક પાપોમાં રત,
જગતને ઠગવા-નટની જેમ વેશ બદલનાર, ધૂર્ત
દુષ્ટ અધ્યવસાયવાળા, હિંસાદિ આસ્રવોમાં ગૃહ,
દુષ્ટર્મોથી યુક્ત હોવા છતા પણ પોતાની
પ્રશંસા કરે છે, અજ્ઞાન અને પ્રમાદના દોષથી
કરેલા પાપોને છૂપાવે છે. “મને કોઈ દુષ્ટર્મ
કરતા ન જોઈ જાય.” એવા વિચારથી તે
એકલો વિચરે છે સદા મૂઢ રહે છે ધર્મને
જાણતો નથી

૨૭૪. अट्टा पया माणव ! कम्मकोविया
जे अणुवरया, अविज्जाए पलिमो-
नत्तमाहु आवट्टमेवमणुपरियट्ठित्ति
वेमि ।

હે મનુષ્ય ! જે પાપાનુષ્ઠાનથી નિવૃત્ત નથી,
અજાની હોવા છતા પણ મોક્ષની વાત કરે છે,
તે દુ.ખી હોવો કર્મ કરવામાં જ કુશળ છે.
આવા હવ સંસારમાં જ પરિભ્રમણ કરે છે.
એમ હું કહું છું.

બીજો ઉદ્દેશ

હિંસા નિવૃત્તિ

૨૭૫. आवंती केआवंती लोगंसि अणारंभ-
जीवी. एतन् चेवमणारंभजीवी ।

જગતમાં જે નિવરંબજીવી સાધુ છે તે હિંસાથી
આરંભથી રહિત થઈ શરીરનો નિર્વાહ કરે છે.
ગૃહસ્થોની પાસેથી નિર્દોષ આકાર લઈ, અનારબી
હવન ચલાવે છે.

૨૭૬. એત્યોવરણ તં બ્રોસમાણે “અયં સધીતિ” અદક્ષુ, જે હમસ્સ વિગ્ગ-હસ્સ અયં સ્વણેત્તિ અન્નેસી ।

૨૭૭. એસ મગ્ગે આરિયં પવેદિતે । ઉદ્ધિતે ણો પમાયણ, જાણિતુ દુક્કલં પત્તેયં સાયં ।

૨૭૮. પુઠ્ઠોછંદાં હિ માણવા । પુઠ્ઠો દુક્કલં પવેદિતં । સે અવિહિસમાણે અણવય-માણે પુટ્ઠો ફાસે વિપણ્ણનણ । એસ સમિયાપરિયાણ વિયાહિતે ।

૨૭૯. જે અસત્તા પાવેહિં કમ્મેહિં, ઉદાહુ તે આયંકા ફુસંતિ, ઇતિ ઉદાહુ ધીરે તે ફાસે પુટ્ઠોઽહિયાસણ ।

૨૮૦. પુવ્વપેતાં પચ્છાપેતાં મિઝરધમ્મ વિદ્ધ-સણધમ્મ અથુવ અણિતિયાં અસાસયં ચયાવચડય વિપ્પરિગ્ગામધમ્મં પાસહ્ણ ણયં સ્વસર્થિ ।

૨૮૧. સમુપ્પેહમાણસ્સ એકાયતણરત્તસ્સ હિ વિપ્પમુક્કસ્સ ણત્થિ મગ્ગે વિરય-સ્સત્તિ વેમિ ।

૨૮૨. આવંતી કેઆવંતી લોગંસિ પરિગ્ગા-હાવતી; સે અપ્પ વા, વહુયં વા, અણુ વા, થૂલં વા ચિત્તમંતં વા અચિત્તમંતં વા એતેસુ ચેવ પરિગ્ગહાવંતી ।

સાધક સાવધ પ્રવૃત્તિથી દૂર રહી, પાપકર્મોના સંયમ દ્વારા ક્ષય કરી “આ અપૂર્વ અવસર પ્રાપ્ત છે” એમ વિચાર કરે. આ શરીર અને સયમના અનુકૂળ સાધનો વારંવાર મળતા નથી, આ વાતનું વારંવાર અન્વેષણ કરી અપ્રમત્ત રહે તીર્થંકરોએ કહ્યું છે કે, પ્રત્યેક પ્રાણીના હુંખ અને મુખ અલગ અલગ છે, એવું બાણી સયમી પુરુષે પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ

આ સંસારમા મનુષ્યોના અભિપ્રાય ભિન્ન ભિન્ન છે અને તેના હુંખ પણ ભિન્ન ભિન્ન છે, માટે જે કોઈ પણ પ્રકારની હિંસા કરતા નથી, અમત્ય જોડતા નથી, આવેલા પરીપહોને સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરે છે તે જ પ્રશંસનીય-ચારિત્રવાન સાધુ કહેવાય છે

જે પાપકર્મોમાં આસક્ત નથી તેને કદાચિત્ કર્મોદયથી રોગ ઉત્પન્ન થઈ જાય તો પણ સમભાવથી હુંખ સહન કરવું જોઈએ આ પ્રકારે તીર્થંકરોએ કહ્યું છે.

આ હુંખ આગળ પાછળ મારે જ સહન કરવાનું છે આ ઔદારિક શરીર છિન્ન-ભિન્ન થનારું છે. વિધ્વસન સ્વભાવવાળું છે અદ્ભુત, અનિત્ય, અશાશ્વત છે. વધવા ઘટવાવાળું છે. નાશવાનું છે. માટે આ શરીરના સ્વરૂપનો અને અવસરનો વિચાર કરવો જોઈએ

એવા વિચારથી દેહના સ્વરૂપને જોનારા, આત્માના ગુણોમાં રમણ કરનારા, શરીરોદ્ધિમા અનાસક્ત, ત્યાગી સાધકને સંસારનું પરિબ્રમણ કરવું નહીં પડે એમ હું કહું છું

લોકમા કેટલાક સાધુવેશધારી પણ પરિશ્રદ્ધવાન હોય છે, તે પરિશ્રદ્ધ થોડો હોય કે ઘણો હોય, સૂક્ષ્મ હોય કે સ્થૂલ હોય, સચિત્ત હોય કે અચિત્ત હોય, તે પરિશ્રદ્ધધારી ગૃહસ્થોની પ્રમાણ જ છે

૨૮૩. એયમેવ એગેસિં મહવ્ભયં ભવતિ ।
લોગવિત્ત ચ ણં ઉવેદાણ ।

આ પરિગ્રહ નરકાદિના મહાભયનું કારણ છે. તેમજ આહારાદિ લોકભંજના પણ ભયરૂપ છે, તેથી તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

૨૮૪. એ સંગે અવિજાણઓ, સે સુપહિવદ્ધ
સૂવણીયાંતિ ણચ્ચા, પુરિસા ! પરમ-
ચક્ખુ વિપ્પરિક્કમે । એતેસુ ચેવ
વંમચેરંતિ વેમિ ।

દ્રવ્યરૂપ અને ભાવરૂપ પરિગ્રહને ધામણ નહિ કરનાર સયમીનું ચારિત્ર પ્રશસ્ત છે. તેને જ્ઞાનાદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ હોય છે. એવું બતાણી હે સાધકો ! તમે દિવ્યદષ્ટિ (સમ્યગ્દષ્ટિ) ને ધારણ કરી સંયમમા પરાક્રમ કરો અપરિગ્રહી અને દિવ્ય દષ્ટિવાળા સાધકને જ બ્રહ્મચર્ય-આત્માની પ્રાપ્તિ થાય છે. એમ હું કહું છું

૨૮૫. સે સુયાં ચ મે, અજ્ઞતથ ચ મે; વંધ-
પમોક્કલો અજ્ઞતથેવ ।

મે સાંભળ્યું છે, અને અનુભવ કર્યો છે, કે બંધનથી છૂટકારો પોતાના આત્માથી જ થાય છે.

૨૮૬. એતથ વિરતે અણગારે દીહરાયં
તિતિક્કણ ।

માટે સાધક પરિગ્રહથી મુક્ત થઈ જીવનપર્યન્ત પરિપ્રહો અને ઉપસર્ગોને સહન કરે.

૨૮૭. પમત્તે વહિયા પાસ, અપ્પમત્તો
પરિવ્વણ ।

પ્રમાદીઓને ધર્મથી વિમુખ જોઈ અપ્રમત્ત થઈને સંયમમાં વિચરે.

૨૮૮. એયં મોણં સમ્મં અણુવાસિજ્જાસિત્તિ
વેમિ ।

આ તીર્થંકરભાષિત સંયમાનુષ્ઠાનનું સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરો ! એમ હું કહું છું.

તૃતીય ઉદ્દેશ

પરિગ્રહ—ત્યાગ

૨૮૯. આવંતી કેઆવતી લોયાંસિ અપરિગ્ગ-
હાવતી, એસુ ચેવ અપ્પરિગ્ગહા-
વતી, સોચ્ચા વડે મેદાવી, પંહિયાણ
ણિસામિયા ।

આ લોકમા જે કોઈ અપરિગ્રહી થાય છે તે સર્વ તીર્થંકરની વાણી સાલળી તથા ગણધરાદિ મહાપુરુષોના વચનોને સાલળી વિવેકી બની, સર્વપ્રકારના પદાર્થોનો ત્યાગ કરીને જ અપરિગ્રહી બને છે.

૨૯૦. સમિયાણ ધમ્મે આરિણ્ઠિં પવેદિતે-
“જહેતથ મણ સધી જ્ઞોસિણ એવ-
મણ્ણતથ સધી દુજ્ઞોસણ ભવતિ ।
તમ્હા વેમિ ણો ણિહણિજ્જ વીરિયં ।”

તીર્થંકરોએ સમતાથી (અથવા સમતામા) ધર્મ કહ્યો છે ‘જે રીતે મે કર્મોનો ક્ષય છે, તે રીતે બીજા માર્ગમાં કર્મો ક્ષીણ કરવા કઠિન છે. તેથી હું કહું છું કે પોતાની શક્તિનું ગોપન ન કરતા, કર્મોને ક્ષય કરો !

૨૯૧. જે પુવ્વુદ્ગાઈ ગો પચ્છાણિવાતી । જે પુવ્વુદ્ગાઈ પચ્છાણિવાતી । જે ગો પુવ્વુદ્ગાઈ ગો પચ્છાણિવાઈ । સે વિ તારિસે સિયા । જે પરિણાય લોગમણેસયંતિ । એયં ગિયાય મુણિણા પવોદિતં ।

કેટલાક પહેલાં ત્યાગમાર્ગ અંગીકાર કરે છે અને તે જ રીતે અંત સુધી પાલન કરે છે—પતિત થતાં નથી. કેટલાંક પ્રથમ ત્યાગ અંગીકાર કરે છે અને પછી પતિત થઈ જાય છે. કેટલાંક પહેલા ત્યાગમાર્ગ સ્વીકારતા નથી અને પાછળથી પતિત પણ થતા નથી જે સંસારના પદાર્થો ને નપરિણાથી જાણી પ્રત્યાખ્યાનપરિણાથી છોડે છે અને ફરી તેની ઇચ્છા કરે છે ગૃહસ્થની સમાન જ છે. એમ કેવળજ્ઞાન દ્વારા જાણી તીર્થ કર દેવોએ કહ્યું છે.

૨૯૨. ઇહ આણાકસી પંડિતે અણિહે પુવ્વાવ-
રરાયં જયમાણે સયા સીલં
સપેદાણ ।

આ જૈનશાસનમાં તીર્થ કરની આજ્ઞાના આરાધક થવાની ઇચ્છાવાળા, વિવેકવાન અને આસક્તિ-રહિત સાધકે રાત્રિના પ્રથમ અને અંતિમ પ્રહરમાં ઉપયોગપૂર્વક હમેશા શીલને મોઢનું અંગ જાણી તેનું પાલન કરવું જોઈએ

૨૯૩. મુણિત્તા મહે અકામે અવ્રંઝે ।

શીલના લાભને સાંભળી વાસનારહિત અને લાલસારહિત થવું જોઈએ

૨૯૪. ઇમેણં ચેવ જુજ્ઞાદિ, કિં તે
જુજ્ઞેણ વજ્જઓ । જુદ્ધારિહં સ્વલ્લ
દુલ્લહં ।

હે સાધક ! પોતાના આંતરિક શત્રુઓની સાથે જ યુદ્ધ કરો. બહારના યુદ્ધથી શું મળવાનું છે ? આત્મયુદ્ધ કરવા માટે જે ઔદારિકશરીરાદિ સામગ્રી મળી છે, તે વારંવાર પ્રાપ્ત થવી દુર્લભ છે

૨૯૫. જહેત્થ કુસલેહિ પરિણાવિવેગે માસિતે
ચુતે હુ વાલે ગમ્માઝ્ઝુ રજ્જતિ ।

તીર્થ કર દેવે જે રીતે અધ્યવસાયોની લિનનતા કહી છે તેને તેવી જ રીતે માનવી જોઈએ. ધર્મથી પાતિત થઈ અજ્ઞાની જીવ ગર્ભાદિકના દુષ્ક્રિયાનો અનુભવ કરે છે

૨૯૬. અર્હિસ ચેયં પવ્વુચ્ચતિ । સ્વંસિ વા
છળંસિ વા ।

આ જિન-શાસનમાં એવું કહ્યું છે, કે જે રૂપાદિ વિષયોમાં આસક્ત થાય છે તે હિંસામાં પ્રવૃત્ત થાય છે

૨૯૭. સે હુ એગે સંવિદ્ધપહે મુણી અણ્ણહા
લોગમુવેદ્ધમાણે ।

તે જ સાચા મુનિ છે, જે લોકોને મોક્ષમાર્ગથી વિપરીત પ્રવૃત્તિ કરતા જોઈને તેમના દુષ્ક્રિયાનો વિચાર કરી, મોક્ષમાર્ગ તરફ દોરી જાય છે

૨૯૮. ઇતિ કમ્મં પરિન્નાય સવ્વસો, સે જ
હિંસતિ સંજમતિ જો પગમ્મતિ ।
ઉવેહમાણો મત્તેયં સાયં ।

૨૯૯. વજ્ઞાદેસી જારમે કંચણં સવ્વલોહ,
એગ-પ્પમુહે વિદિસપ્પતિન્ને નિવ્વિ-
ન્નચારી અરહ પયાસુ ।

૩૦૦. સે વંસુમ સવ્વસમન્નાગયપન્નાણેણં
અપ્પાણેણં અકરણિજ્જ પાવ કમ્મં તં
જો અન્નેસી ।

૩૦૧. જં સમ્મંતિ પાસહ તં મોણંતિ પાસહ,
જં મોણંતિ પાસહ તં સમ્મંતિ પાસહ ।

૩૦૨. જ ઇમં સક્ક સિદ્ધિલેહિં અદ્ધિજ્જ-
માણેહિં ગુણાસાતેહિં વંકસમાયારેહિં
પમત્તેહિં અગારમાવસંતેહિં ।

૩૦૩. મુણી મોણં સમાયાય ધુણે કમ્મ-સરી-
રગં । પંતં લ્હં સેવંતિ વીરા સમ્મત્ત-
દંસિણો । एस ओहंतरे मुणी तिण्णे
मुत्ते विरए वियाहितेत्ति वेमि ।

આવા નાધક, 'કર્મ'ના સ્વરૂપને જાણી પ્રત્યેક
જીવના સુખ, દુઃખ અલગ અલગ છે, આવો
વિચાર કરી, કોઈપણ જીવને કદ પહોંચાડતા
નથી. સયમનું પાલન કરે છે. ધૂંટતા કરતા નથી.

સુયશના અભિલાષી સાધક, સંસારમાં કોઈપણ
પ્રકારની પાપપ્રવૃત્તિ કરતા નથી. તે કેવળ મોક્ષ તરફ
દૃષ્ટિ રાખી અહીં તહિ ભટકતા નથી, સ્ત્રીઓમાં
ગૃહ્થ થતા નથી અને સર્વ આરંભોથી દૂર રહે છે.

એવા સંયમવાન સાધુ, સર્વ રીતે ઉત્તમ બોધને
પ્રાપ્ત કરી, નહિ કરવા યોગ્ય પાપકર્મ તરફ
દૃષ્ટિ રાખતા નથી.

જે સમ્યક્ત્વ છે તે મુનિધર્મ છે અને જે મુનિ-
ધર્મ છે તે સમ્યક્ત્વ છે, એમ જાણો.

શિથિલાચારી, મમતાયુક્ત, વિષયોમાં આસક્ત,
કપટી અને પ્રમાદી તથા ઘરમાં રહેનાર, આ
સમ્યક્ત્વ અથવા મુનિત્વનું પાલન કરી શકતા નથી.

મુનિધર્મને ધારણ કરી, મુનિ શરીરને કૃશ કરે
એવું કરવા માટે અમ્યગ્દશી વીર સાધક હલકું
અને લૂણુ લોજન કરે છે આવા સાધક જ
સંસાર સમુદ્રથી પાર પામે છે. સાવધ અનુષ્ઠાનથી
વિરત થનાર સાધક સંસારથી તરેલ અને મુક્ત
કહેવાય છે એમ હું કહું છું.

અતુથ ઉદ્દેશ

સ્વચ્છન્દતાના દોષો

૩૦૪. ગામાણુગામં દુહ્જ્જમાણસ્સ દુહ્જ્જાતાં
દુપ્પરક્કંતાં ભવતિ અવિચ્છત્તસ્સ
ભિક્કુવુણો ।

જ્ઞાન અને વચથી અપરિપકવ સાધુ જો એકલા
ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે, તો તેનું આ વિચરવું
અયોગ્ય છે.

૩૦૫. વયસાવિ एगे चोइआ कुप्पति
माणवा । उन्नयमाणे य णरे महता
मोहेण मुज्झति । संवाहा वहवो
भुज्जो भुज्जो दुरतिक्कमा अजाणतो
अपासतो । एयं ते मा होउ । एयं
कुसलस्स दंसणं ।

કોઈ મનુષ્ય હિતશિક્ષાના વચનમાત્રથી ક્રોધિત
થઈ જાય છે. અભિમાની પુરુષ મહામોહથી
વિવેકશૂન્ય બની ગરુથી અલગ થઈ જાય છે.
એવા અજ્ઞાની, અતત્ત્વદર્શી પુરુષને વારંવાર
અનેક બાધાઓ આવે છે, જેનું ઉલ્લંઘન કરવું
તેના માટે કઠિન હોય છે. એટલા માટે હે
શિષ્ય ! તારા માટે એવું ન થાય. આ વીર
જિનેશ્વરનો અભિપ્રાય છે.

૩૦૬. तद्दिट्ठीए तम्मुत्तीए तप्पुरक्कारे
तस्सन्नी तन्निवेसणे जयं विहारी चित्त-
णिवाती पथनिज्जाई पलिवाहिरे
पासिय पाणे गच्छेज्जा । से अभिक्क-
ममाणे पडिक्कममाणे संकुचमाणे
पसारेमाणे विणियट्ठमाणे संपलि-
ज्जमाणे ।

તેથી સાધક, ગુરુની દૃષ્ટિ અનુસાર અવલોકન
કરવાનું શીખે અથવા ગુરુની સમીપે જ રહે.
ગુરુદ્વારા બતાવેલી અનાસક્તિનું પાલન કરે.
ગુરુને સર્વ કાર્યોમાં આગળ કરે. બહુમાન કરી
વિચરે. ગુરુમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખે. સદા ગુરુની
પાસે રહે. સદા યતનાપૂર્વક વિચરે. ગુરુના
અભિપ્રાયનું અનુસરણ કરીને, માર્ગનું અવલોકન
કરે ગુરુના અવગ્રહથી બહાર રહેનાર ન થાય—
અધિક દૂર કે અધિક નજીક ન રહે. ગુરુ કયાંય મોકલે
તો યતનાપૂર્વક ભવ-જ તુઓને જોતા થકા જાય.
તે સાધુ આવતા, જતા, પાછા ફરતા, અવયવોને
સકોચતા ફેલાવતાં, આરભથી નિવૃત્ત થતાં
અને પ્રમાર્જનાદિ ક્રિયાઓ કરતા સદા ગુરુની
આજ્ઞાપૂર્વક વિચરે.

૩૦૭. एगया गुणसमियस्स रीयतो कायसं-
फासमणुचिन्ना एगतिया पाणा
उदायंति; इहलोगवेयणवेज्जावडियं ।
जं आउट्ठीकयं कम्मं तं परिन्नाय
विवेगमेति । एव से अप्पमाणं
विवेगं किइति वेदवी ।

સદ્ગુણી અને યતનાપૂર્વક વર્તનાર મુનિના
શરીરના સ્પર્શથી કદાચિત્ કોઈ પ્રાણીની ઘાત
થઈ જાય તો તેનું ફળ તેને એ જ ભવમાં
પ્રાપ્ત થઈ ક્ષય પામે છે અગર કોઈ પાપ
બાણી જોઈને ક્યું હોય તો તેને સપરિજ્ઞાથી
બાણી પ્રાયશ્ચિત્તદ્વારા દૂર કરવું જોઈએ અપ્રમાદથી
તે કર્મનો ક્ષય થાય છે એમ તીર્થંકર ભગવાન
કહે છે.

૩૦૮. से पभूयदंसी पभूयपरिन्नाणे उवसते
समिए सहिते सयाजए, दट्ठं विप्पडि-
वेदेति अप्पाणं— “ किमेस जणो

દીર્ઘદર્શી, બહુજ્ઞાની, ઉપશાત, સમિતિથી યુક્ત,
જ્ઞાનાદિક ગુણોથી યુક્ત, સર્વદા યતનાશીલ મુનિ
શ્રીઓને જોઈને પોંતે પોતાનો વિચાર કરે કે

૩૨૦. તુમસિ નામ તં ચેવ, જ હંતવ્વં તિ મન્નસિ । તુમંસિ નામ તં ચેવ, જ અજ્ઞાવેયવ્વંતિ મન્નસિ । તુમંસિ નામ તં ચેવ જ પરિતાવેયવ્વંતિ મન્નસિ । તુમંસિ નામ તં ચેવ, જ પરિવેત્ત-વ્વંતિ મન્નસિ । જં ઉદ્ધવેયવ્વતિ મન્નસિ । અજ્ઞં ચેય પહિવુદ્ધિજીવી તમ્હા ણ હતા, ણ વિધાયણ; અણુસંવેયણમપ્પાણેણં જ હત્તવ્વ ણાભિયત્થણ ।

૩૨૧. જે આયા સે વિન્નાયા, જે વિન્નાયા સે આયા । જેણ 'વિજાણતિ' સે આયા । તં પડુચ્ચ પરિસંસાણેસ આયાવાદી સમિયાણે પરિયાણે ચિયાદિતે ત્તિ વેમિ ।

હે આત્મન્ ! જેને તું મારવાનો વિચાર કરી રહ્યો છે તે તુ સ્વયં છે જેના પર તુ હુકમ ચલાવવાનો વિચાર કરે છે, તે તું પોતે છે. જેને તું દુઃખી કરવા ઇચ્છે છે, તે સ્વયં તુ છે. જેને તું પકડવા ઇચ્છે છે, તે સ્વયં તું છે, જેને તુ મારી નાખવા ઇચ્છે છે, તે સ્વયં તુ છે. તું એમ વિચાર કર આ પ્રકારની સમજણથી જ સત્પુરુષ સર્વ જીવોની સાથે મૈત્રીભાવ રાખી શકે છે. એમ સમજી કોઈપણ જીવને મારવા ન જોઈએ કારણ કે જીવને મારનારને તેનું ફળ એ જ રીતે લોગવવું પડે છે એમ જાણી કોઈપણ પ્રાણીને મારવાની ઇચ્છા ન કરવી જોઈએ

જે આત્મા છે તે જ વિજ્ઞાતા-જાણનાર છે. જે જાણનાર છે તે આત્મા છે. જેના દ્વારા વસ્તુતું સ્વરૂપ જાણી શકાય છે તે જ્ઞાન આત્માનો ગુણ છે તે જ્ઞાનના આશ્રિત જ આત્માની પ્રતીતિ થાય છે જે આત્મા અને જ્ઞાનના આ સંબંધને જાણે છે તે આત્મવાદી છે તેનું સંયમાનુષ્ઠાન સમ્યક્ કહેવું છે એમ હું કહું છું

૫૫૪ ઉદ્દેશ

આરાધના

૩૨૨. અણાણાણે એગે સોવટ્ટાણે । આણાણે એગે નિરુવટ્ટાણે । એતં તે મા દોઝ । એતં કુસલસ્સ દંસણં ।

૩૨૩. તદ્દિટ્ઠીણે તમ્મુત્તીણે તપ્પુરક્કકારે તસ્સણ્ણી તણિવેસણે અભિભૂય અદક્ક઼્઱ અણભિભૂતે પમ્મુ નિરા-લવ્વણયાણે; જે મહં અવદ્દિમણે ।

કેટલાક સાધકો પુરુષાર્થી હોય છે. પણ આજ્ઞાના આરાધક હોતા નથી કેટલાંક આજ્ઞાનુકૂળ પ્રવૃત્તિ કરવામા નિરુદ્ધમી હોય છે. હે મુનિ ! આ બંને વાત તારાથી ન થાય ! આ વીર પ્રભુનો અભિપ્રાય છે.

માટે જે પુરુષ સદા શુરુની દૃષ્ટિથી જોનાર હોય, શુરુદારા ઉપદિષ્ટ મુક્તિનો સ્વીકાર કરનાર હોય, શુરુતુ બહુમાન કરનાર હોય, શુરુ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખનાર હોય, શુરુકૃપામાં નિવાસ કરતો હોય, તે પુરુષ કર્મોને છૂટીને તત્ત્વદષ્ટા બને છે. તે મહાત્મા સર્વજ્ઞના ઉપદેશથી બહાર નથી અને કોઈનાથી પરાભૂત થતો નથી અને નિરા-લંબન લાભના ભાવવા સમર્થ થાય છે

૩૨૪. પવાદેણં પવાર્યાં જાણેજ્ઞા; સહસમ્મ-
ઇયાણ, પરવાગરણેણં, અન્નેસિં વા
અંતિણ સોચ્ચા ।

ગુરુપરંપરાના ઉપદેશથી સર્વજના ઉપદેશનું
જ્ઞાન કરવું જોઈએ અથવા જિન ભગવાનના
ઉપદેશથી પરનીથીઓના પ્રવાહની પરીક્ષા કરવી
જોઈએ. પ્રવાહ ત્રણ પ્રકારે જાણી શકાય છે.
(૧) જાતિસ્મરણ આદિ જ્ઞાન દ્વારા (૨) સર્વજના
વચન દ્વારા (૩) અન્ય મહાપુરુષોના વચનોના
શ્રવણ દ્વારા.

૩૨૫. ણિદેસ ણાતિવત્તેજ્ઞા મેહાવી સુપ-
હિલેહિય સવ્વત્તો સવ્વપ્પણા સમ્મમેવ
સમમિજાણિયા ।

બુદ્ધિમાન સાધક, આ બધું સર્વ પ્રકારે [દબ્ય,
ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવથી] વિવેકપૂર્વક જાણે. સત્યેને
ગ્રહણ કરી સર્વજ દેવોની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન ન કરે.

૩૨૬. ઇહારામં પરિભાય, અલ્લીણગુત્તો
પરિવ્વણ । ણિદ્વિયટ્ઠી વીરે આગ-
મેણં સદા પરિક્કમેજ્ઞાસિ ત્તિ વેમિ ।

સંયમને અંગીકાર કરી, જિતેન્દ્રિય બની પ્રવૃત્તિ
કરે. મુમુક્ષુ વીર, સદૈવ આગમાનુસાર પરાક્રમ
કરે, એમ હું કહું છું.

૩૨૭. ઉટ્ઠુ સોતા, અહે સોતા, તિરિયં સોતા
વિયાહિયા; એતે સોયા વિયક્ખાયા,
જેહિં સગતિ પાસહ ।

ઊંચી, નીચી, તીરછી દિશામાં સર્વત્ર કર્મબંધનનાં
કારણો છે. કર્મબંધના કારણો પ્રવાહની સમાન
છે. તેથી તેને સ્રોત પણ કહે છે. જ્યાં જ્યાં
જીવની આસક્તિ છે ત્યાં ત્યાં કર્મનું બંધન છે,
તે સમજજો ।

૩૨૮. આવટ્ટમેયં તુ પેહાણ, એતથ વિરમેજ્ઞ
વેદવી ।

કર્મના ચક્રને જોઈને બુદ્ધિમાન [સંસારના
વિષયોને દૂરથી જ ત્યાગે

૩૨૯. વિણહત્તુ સોયં ણિક્કલ્લમ્મ એસ મહ
અકમ્મા જાણતિ, પાસતિ, પહિલેહાણ
ણાવક્કંઘતિ, ઇહ આગતિં ગતિં
પરિણાય અચ્ચેતિ જાતિમરણસ્સ
વટ્ટમગ્ગા વિક્કાયારણ

જે કોઈ કર્મના પ્રવાહને ક્ષીણ કરવા માટે ત્યાગ-
માર્ગનો સ્વીકાર કરે છે તે અકર્મી થઈને (ઘાતિ
કર્મોનો ક્ષય કરીને) સર્વજ અને સર્વદ્રષ્ટા
બને છે તે કોઈ પણ પ્રકારની આકાંક્ષા કરતા
નથી પરમાર્થનો વિચાર કરી અને સંસારના
આવાગમનને જાણી જન્મ, મરણના માર્ગને તે
પાર કરી લે છે અને મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે.

૩૩૦. સંવે સરા ણિયટ્ઠતિ, તક્કા જત્થ ણ
વિજ્ઞતિ, મત્તિ તત્થ ણ ગાહિતા,
ઓણ અપ્પતિટ્ઠાણસ્સ સ્થેયન્ને ।

તે મુક્તાત્માનું સ્વરૂપ બતાવવા માટે કોઈ પણ
શબ્દ સમર્થ નથી તર્કની ત્યાગિતિ નથી. બુદ્ધિ
ત્યાં સુધી જતી નથી, કલ્પના થઈ શકતી નથી.
તે આત્મા કર્મભયથી રહિત જ્યોતિસ્વરૂપ છે.
સમગ્ર લોકનો જાતા છે

કરિસસતિ ? એસ સે પરમારામો જાઓ
લોગસિ ઇત્થિઓ. ” મુણિના હુ એતં
પવેદિતં ।

“ આ સ્ત્રી મારુ શુ કલ્યાણ કરશે ? અથવા
મને શુ સુખ દેશે ? લોકમા જે સ્ત્રીઓ છે તે
ચિત્તને લોભાવનાર છે. ” એમ વીર ભગવાને
ફરમાવ્યું છે.

૩૦૯. ઉન્વાહિજ્જમાણે ગામધમ્મેહિં અવિ
ણિવ્વલાસણ, અવિ ઓમોદરિય
કુજ્જા, અવિ ઉડ્ઢં ઠાણં ઠાણ્જ્જા,
અવિ ગામાણુગામં દૂહ્જ્જા, અવિ
આહારં વોચ્છિદિજ્જા, અવિ ચણ
ઇત્થીસુ મણં ।

કદાચિત ઇન્દ્રિયોની વિષયોથી પીડિત થાય તો
તેણે નિર્બળ-લૂખો આહાર કરવો જોઈએ,
અલ્પઆહાર કરવો જોઈએ, એક સ્થાનપર રહી
કાચોત્સર્ગ કરવો જોઈએ, બીજા ગામમા આલ્યા
જવુ જોઈએ, એટલાથી પણ જો મન વશ ન
થાય તો આહારનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ,
પરંતુ સ્ત્રીસગમાં મનને ક્યારેક ન ફસાવુ જોઈએ.

૩૧૦. પુવ્વં દંડા પચ્છા ફાસા, પુવ્વં
ફાસા પચ્છા દંડા । ઇચ્છેતે કલ-
હા સંગકરા ભવંતિ । પહિલેહાણ
આગમિત્તા આણવેજ્જા અણાસેવ-
ણાણત્તિ વેમિ ।

વિષયસેવનના પહેલાં ધણા પાપો કરવા પડે
છે, પછી ભોગો ભોગવાય છે અથવા પહેલા
વિષય સેવન કરે તો પાછળથી દડ ભોગવવો
પડે છે સ્ત્રીઓ રાગ દ્રેષને ઉત્પન્ન કરનારી છે,
એ જોઈને જાણીને પોતે પોતાને આજ્ઞા કરે કે
“ સ્ત્રીસગ ન કરવો જોઈએ ” એમ હું કહું છું.

૩૧૧. સે ણો કાહિણ, ણો પાસણિણ, ણો
સંપસારણ ણો મામણ, ણો કયક્કિ-
રિણ, વર્ડિગુત્તે, અજ્ઞપ્પસંબુદ્ધે, પરિ-
વજ્જહ સદા પાવં । એયં મોણં સમ-
ણુવાસેજ્જાસિ-ત્તિ વેમિ ।

પ્રહારથી સ્ત્રીઓની કથા ન કરે તેના અવયવોને
ન જુઓ, તેમા મમત્વ ન કરે, સ્ત્રીઓની સેવા ન
કરે, સ્ત્રીઓ સાથે વાતચીતમા મર્યાદા રાખે.
પોતાના મનને સયમમા રાખે સદા પાપનો ત્યાગ
કરે આ પ્રકારે મુનિભાવની ઝરાળર સાધના
કરે, એમ હું કહું છું

પાંચમો ઉદ્દેશ

સદાચારનું સ્વરૂપ

૩૧૨. સે વેમિ-તંજહા, અવિ દરણ પરિ-
પુન્ને સમંસિ માંમે ચિટ્ઠતિ ઉવસંતરતણ
સારક્કમાણે । સે ચિટ્ઠતિ સોયમ-
જ્ઞગણ, સે પામ, સચ્ચતો ગુત્તે ।
પાસ, લોણ મહેમિણો, જે ય પન્નાણ-
મંતા પવુદ્ધા આરમ્ભોવરયા, સમ્મ-

હું કહું છું-જેવી રીતે સમતાલ ભૂમિમાં નિર્મળ
જળથી ભરેલ સરોવર પ્રાણીઓની રક્ષા કરતું,
શાત રજવાણુ હોય છે, તેવી રીતે આચાર્ય
જ્ઞાનરૂપી જળથી ભરેલ, સ્વભાવમા સ્થિત,
શુવોની રક્ષા કરતા નિર્દોષ ક્ષેત્રોમાં વિચરે છે.
લોકુમાં અનેક મહર્ષિઓ એવા છે જે વિવેક-

મેયંતિ પાસહ, કાલસ્સ કંઘાણ
પરિવ્યંતિ ત્તિ વેમિ ।

૩૧૩. વિતિગિચ્છાસમાવણેણં અપ્પાણેણં ણો
લભતિ સમાર્ધિ ।

૩૧૪. સિયા વેગે અણુગચ્છંતિ । અસિયા
વેગે અણુગચ્છતિ । અણુગચ્છમાણેહિ
અણુગચ્છમાણો કહં ણ ણિવિજ્જેજ્જા ।
તમેવ સચ્ચં ણીસંક, જં જિણેહિ
પવેડ્ય ।

૩૧૫. સહ્ઠિદ્ધસ્સ ણં સમણુન્નસ્સ સપવ્યમા-
ણસ્સ સમિયાં-તિ મણ્ણમાણસ્સ ઇગયા
સમિયા હોતિ, સમિયાં તિ મણ્ણમાણસ્સ
ઇગયા અસમિયા હોતિ, અસમિયાં-તિ
મણ્ણમાણસ્સ ઇગયા સમિયા હોતિ,
અસમિયાં-તિ મણ્ણમાણસ્સ ઇગયા
અસમિયા હોતિ ।

૩૧૬. સમિયાં-તિ મણ્ણમાણસ્સ સમિયા વા,
અસમિયા વા, સમિયા હોતિ
ઉવેહાણ ।

૩૧૭. અસમિયાંતિ મણ્ણમાણસ્સ સમિયા વા
અસમિયા વા, અસમિયા હોતિ
ઉવેહાણ ।

૩૧૮. ઉવેહમાણે અણુવેહમાણં વૂયા-‘ઉવે-
હાહિ સમિયાણ; ઇચ્ચેવં તત્થ સધી
ઝોસિતો ભવતિ’ ।

૩૧૯. સે ઉદ્ઘિયસ્સ ઠિયસ્સ ગતિં સમણુ-
પાસહ । એત્થવિ વાલભાવે અપ્પાણં
ણો ઉવદસેજ્જા ।

યુક્ત, શ્રદ્ધાળુ, આરંભથી નિવૃત્ત થઈ, સમાધિ-
મરણની અભિલાષા રાખતા સતત પુરુષાર્થ કરે
છે, એમના તરફ તું જો ! એમ હું કહું છું.

ફળ મળશે કે નહિ, એવી શંકા રાખનાર
આત્માને સમાધિ પ્રાપ્ત થતી નથી.

કોઈ કોઈ ગૃહસ્થ પણ આચાર્યના વચનને
સમજી શકે છે. અને કોઈ સાધુ પણ આચાર્યના
વચનને સમજી શકે છે. પરંતુ સમજનારની
સાથે રહીને પણ કોઈ સાધુ સમજી ન શકે
તો તેને અવશ્ય ખેદ થાય છે. પરંતુ તે સમયે
જે સાધુ સમજે છે તેણે તેને કહેવું કે-જે
જિનેશ્વર કહ્યું છે તે સત્ય છે, અને નિ શંક છે.

કોઈ કોઈ શ્રદ્ધાવાન, તીર્થ કર લગવાનના વચનોને
અને પછી પણ અત સુધી સત્ય માની શ્રદ્ધા રાખે
છે, કેટલાંક દીક્ષા ગ્રહણ કરતા સમયે સત્ય માને
છે પરંતુ પછી અસત્ય માનવા લાગે છે.
કેટલાક શરૂઆતમાં શ્રદ્ધાળુ હોના નથી પરંતુ
પછી શુદ્ધ શ્રદ્ધાવાન બની જાય છે. કેટલાક
પહેલાથી અશ્રદ્ધાળુ અને પછી પણ અશ્રદ્ધાળુ
રહે છે.

જે સાધકની શ્રદ્ધા પવિત્ર છે તેને સમ્યગ્ અથવા
અસમ્યગ્ સર્વ તત્ત્વો સમ્યગ્ વિચારણાથી
સમ્યગ્ રૂપ જ પરિણમે છે

જે સાધકની શ્રદ્ધા દૂષિત છે તેને સમ્યગ્ અથવા
અસમ્યગ્ સર્વ તત્ત્વો અસમ્યગ્ રૂપ જ પરિણમે છે

વિચારવાન, શ્રદ્ધાળુ સાધક અવિચારશીલ
મિથ્યાદષ્ટિને આ પ્રકારે કહે-“તમે સમ્યક્
પ્રકારથી વિચાર કરો આ રીતે સયમમા પ્રવૃત્તિ
કરવાથી જ કર્મનો નાશ થાય છે.”

શ્રદ્ધાવાન પુરુષની તથા શિથિલાચારીની ગતિને
સારી રીતે જુઓ અને આ અસર્યમમા પોતાના
આત્માને સ્થાપિત ન કરો

૩૩૧. સે ન દીઠે, ન દસસે, ન વઢે, ન તાંસે,
 ન ચઢસે, ન પરિમંડલે, ન કિણ્ઠે,
 ન ણીલે, ન લોહિણે, ન હાલિદે, ન
 સુક્કિલ્લે, ન સુરહિંગધે, ન દુરહિંગેધે,
 ન તિત્તે, ન કહુણ, ન કસાતે, ન
 અંવિલે, ન મહુરે, ન કક્કલ્લે, ન
 મહુણ, ન ગુરુણ, ન લહુણ, ન સોણ,
 ન ઉણ્ઠે, ન ણિલ્લે, ન લુલ્લે, ન કાઠ,
 ન રુદ્ધે, ન સંગે, ન સ્ત્રી, ન પુરિસે,
 ન અબ્રહા, પરિણે, સણે ।

મુકત જીવ લાંબો નથી, દૂંડો નથી, ગોળ નથી,
 ત્રિકોણ નથી, ચોરસ નથી, મંડલકાર નથી,
 કાળો નથી, લીલો નથી, લાલ નથી, પીળો નથી,
 સફેદ નથી, સુગંધવાળો નથી, દુર્ગંધવાળો નથી,
 તીખો નથી, કડવો નથી, કસાયેલ નથી, ખાટો
 નથી, મીઠો નથી કઠોર નથી, કેમળ નથી ભારે
 નથી, હલકો નથી, ઠંડો નથી, ગરમ નથી,
 સ્નિગ્ધ નથી, રુઝ નથી, શરીરધારી નથી,
 પુનર્જન્મધારી નથી, સંગરૂપ નથી, સ્ત્રી નથી,
 પુરુષ નથી, નપુસક નથી, પણ તે જ્ઞાતા છે,
 પરિજ્ઞાતા છે.

૩૩૨. ઉવમા ન વિજ્ઞતી । અરૂઢી સત્તા ।
 અપયસ્સ પયં નત્થિ !

તેના માટે કોઈ ઉપમા નથી. તે અરૂપી સત્તા-
 વાળો છે, અવસ્થારહિત છે માટે તેનું વર્ણન
 કરવા માટે કોઈ શબ્દ નથી.

૩૩૩. સે ન સદ્દે, ન રુદ્ધે, ન ગંધે, ન રસે,
 ન ફાસે ઇચ્છેવ ત્તિ વેમિ ।

તે શબ્દ નથી, રૂપ નથી, ગંધ નથી, રસ નથી
 અને સ્પર્શ પણ નથી. આ પદાર્થોનું જ શબ્દ
 વડે વર્ણન થાય છે. પરંતુ એ પૈકી તે કોઈ નથી,
 તેથી તે તેજાતીત છે. એમ મેં સાલજ્યું છે
 અને હું કહું છું.

છટ્ઠું અધ્યયન

ધૂ ત

ધોવું-મળનો નાશ કરવો-વસ્ત્રાદિનો મેલ દૂર કરવો તે દ્રવ્યધૂત અને પરીષદ્ધ તથા ઉપસર્ગો ને સહન કરી આઠ કર્મના મળને દૂર કરી આત્માને શુદ્ધ, બુદ્ધ બનાવવો તે ભાવધૂત છે. જેમ કેઈ વસ્ત્ર પર બીજો રંગ લગાડતાં પહેલાં પ્રથમનો રંગ દૂર કરવો પડે છે, પછી જ નવો રંગ લાગે છે, તેવી જ રીતે ચિત્ત પર મલિનતાના જે સંસ્કારો છે તે દૂર થાય તો જ આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ ચમકે છે. તેથી પ્રથમ ચિત્તશુદ્ધિની ક્રિયા અનિવાર્ય છે. અહિં તે વાત કરી છે. આ અધ્યયનના પાંચ ઉદ્દેશક છે.

(૧) સ સારસ્વી જલાશય આસકિતસ્વી સેવાળથી આચ્છાદિત છે. તેમાં અનેક જીવો ફસાયા છે તેઓ તેમાંથી ઉપર આવવાનો માર્ગ કાઢી શકતા નથી. અનેક પ્રકારના રોગોથી પીડાઈ રહ્યા છે મોહસ્વી અધકારમા અટવાઈ ગયા છે ક્ષણભંગુર શરીર માટે પાપકર્મ કરી સ્વયં દુઃખી થાય છે. એમ સમજ કેટલાક જીવો પ્રતિબોધ પામે છે.

(૨) પૂર્વગ્રહોને છોડવા મંકલ્પબળની જરૂર છે. કારણ કે અનંત ભવોના અભ્યાસથી જીવની પરિણતિ જડ પદાર્થો તરફ અધિક હોય છે. તેમાં જેવી સ્થિતિ-સ્થાપક અવસ્થા છે તેવી જ સ્થિતિ-સ્થાપક અવસ્થા જીવમા આવી છે. માનવજીવન પ્રાપ્ત થતાં પહેલાં જે જે ગતિઓ અને સ્થિતિઓમાંથી જીવ વિકાસ પામતો આવ્યો તેમાં તેમાં તેને સ્થિતિસ્થાપકતાનો પરિહાર કરવાની અનુકૂળતા, યોગ્યતા કે તક મળી નથી. કારણ કે ત્યાં બૌદ્ધિક વિકાસ કુંઠિત હોય છે. કુદરતી નિયમને અનિચ્છાએ આધીન રહેવું અનિવાર્ય હોવાથી તેનું કાર્ય તે રીતે ચાલે છે. પરંતુ આજ જે માનવ દેહ, આર્યક્ષેત્રાદિ અનુકૂળ સંયોગો પ્રાપ્ત થયા છે તેમા નવીન સર્જન કરી શકે છે. સાધનસામગ્રી પ્રાપ્ત થયા છે પરંતુ સ્થિતિસ્થાપકતાના દૃઢ સંસ્કારોના કારણે ઘણાં માનવો તે સાધનોનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી પરંપરાથી મળેલા સંસ્કારાનુસાર જીવન વીતાવે છે, દુનિયા જે ઇચ્છી રહી છે, જે કાર્ય કરી રહી છે, તે કરતા કાંઈક નવીન કરવાની તમન્ના જાગે ત્યારે સાધક ત્યાગમાર્ગ પર આવે છે અને ત્યાગમાર્ગમાં આવ્યા પછી પૂર્વસંબંધોથી દૂર થતો જાય છે. જો પૂર્વગ્રહોને આધીન થાય તો તે પતનના માર્ગે ફેંકાઈ જાય છે.

(૩) આ ઉદ્દેશકમાં દેહદમનની આવશ્યકતા બતાવી છે. કર્મધુનન અને ઉપકરણની અલ્પતા પણ અનિવાર્ય છે વૃત્તિઓને વશમાં રાખવા માટે તપની મહત્તા છે. શારીરિક તપનો ઉદ્દેશ્ય વિષયો પર વિજય પ્રાપ્ત કરવાનો છે

(૪) સાધનાના માર્ગ પર આવ્યા પછી કેટલાક સાધકો અભિમાનના આવેશમાં સદ્ગુરુના શરણને સ્વીકારતા નથી અથવા શરણ લીધા પછી ઉદ્ધત થઈ જાય છે અહુકાર સાધકની બુદ્ધિને વિકૃત બનાવી દે છે. તેવા શિષ્યો સાધનાના માર્ગમાં ગમે ત્યાં ભટકે છે પરંતુ આગળ વધી શકતા નથી.

(૫) ન્યા સુધી સત્કાર-પુરસ્કારાદિની ભાવના અતંકરણમાં હોય છે ત્યાં સુધી ત્રણ પ્રકારના ગર્વનો ત્યાગ થઈ શકતો નથી સાધકે માન-અપમાનનો વિચાર મનમાં ન રાખવો જોઈએ, તેનું અહીં પ્રતિપ્રાદન કર્યું છે કર્મધુનનની પારપૂર્ણતા ઉપસર્ગ સહન કર્યા વિના થઈ શકતી નથી માટે ઉપસર્ગ -સહિષ્ણુતાની શિક્ષા આપી છે.

પહેલો ઉદ્દેશ

ચિત્તશુદ્ધિ

૩૩૪. આંબુજ્ઞમાણે ડહ માણવેસુ અક્ષાતિ
સે ણરે । જસ્સિમાઓ જાઈઓ
સન્વઓ સુપહિલેહિયાઓ મવતિ,
અક્ષાઈ સે ણાણ-મણેલિસ ।
૩૩૫. સે કિટ્ટતિ તેસિં સમુદ્ધિયાણં ણિક્ખિ-
ત્તદંડાણં સમાહિયાણં પન્નાણમંતાણં
ડહ મુત્તિમગ્ગં । એવ પેગે મહાવીરા
વિપરક્કમતિ । પાસહ, એગે વિસી-
યમાણે અણત્તપન્ને ।
૩૩૬. સે વેમિ સે જહાવિ કુમ્મે હરણ
વિણિવિટ્ઠચિત્તે પચ્છન્નપલાસે ઉમ્મગ્ગં
સે ણ લભતિ ।
૩૩૭. મંજગા ઇવ સન્નિવેસ ણો ચયંતિ ।
એવં એગે અણેગરૂવેહિં કુલેહિં જાયા
રૂવેહિં સત્તા કલ્હણં થયંતિ ।
ણિદાણતો તે ણ લભતિ મોક્ખં ।
૩૩૮. અહ પાસ તેહિં કુલેહિં આયત્તાણ ।
જાયા ।
૩૩૯. ગડી અદુવા કુટ્ઠી, રાયસી
અવમારિયં;
કાણિયં ઝિમ્મિયં ચેવ, કુણિત્તં
મુજ્જિત્તં તહા ।
ઉઅરિં ચ પાસ મૂયં ચ, સૂણિયં ચ
ગિલ્લાસિણિં;
- કેવલજ્ઞાની પુરુષ સંસારના સ્વરૂપને સાક્ષાત્
બાણી જનકલ્યાણ માટે ઉપદેશ આપે છે.
એકેન્દ્રિયાદિ ભતિઓને સારી રીતે બાણનાર
શ્રુતકેવળી આદિ પણ અનુપમ બોધ આપે છે.
- જાની પુરુષ ત્યાગમાર્ગમાં ઉત્સાહિત થયેલા,
હિંસક ક્રિયાઓથી નિવૃત્ત બનેલ, બુદ્ધિમાન અને
સાવધાન સાધકોને મુક્તિનો માર્ગ બતાવે છે.
તો પણ તેમા જે મહાવીર છે તે જ પરાક્રમી
બને છે કેટલાક આત્મજ્ઞાનથી રહિત થઈ સયમના
પથથી પતિત થઈ બાય છે, તે જૂઓ ।
- જેમ કોઈ કાચબો શેવાળાદિથી આચ્છાદિત કોઈ
તળાવમા ગૃહ થઈ બહાર નીકળવાનો માર્ગ
મેળવી શકતો નથી
- જેમ વૃક્ષ શીત તાંપાદિના અનેક દુ ખો ભોગવવા
છતાં પણ પોતાના સ્થાનને છોડવામાં સમર્થ
થતો નથી તેવી રીતે કેટલાય વિવિધ પ્રકારના
કુળોમા ઉત્પન્ન થયેલ પુરુષ શબ્દાદિ વિષયોમા
આસક્ત થઈ કરુણ આકેન્દ્રન કરે છે પરંતુ ગૃહ-
ત્યાગ કરી શકતા નથી એવા જીવ કર્મોથી છૂટી
શકતા નથી
- વળી જૂઓ, જીવ પોતપોતાના કર્મોના ફળને
ભોગવવા માટે વિવિધ કુળોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.
- કોઈને કંઠમાળનો રોગ થાય છે. કોઈને કોઢ
થાય છે કોઈને ક્ષય રોગ થાય છે. કોઈને
અપસ્માર-મૂર્ચ્છા થાય છે. કોઈને આંખનો રોગ
થાય છે કોઈને શરીરની જડતા-લકવા થાય છે.
કોઈને હાથ, પગ વિકલ હોય છે, કોઈને કૂબડા-
પાણુ હોય છે કોઈને મુંગાપણુ, કોઈને પેટનો રોગ
હોય છે, કોઈને સોજો ચડે છે, કોઈને ભસ્મકરોગથી

વેવયં પીઠસર્પિ ચ, સિલિવતં.
મહુમેહર્ણિ ।
સોલસ एते रोगा अक्खाया
अणुपुव्वसो ।
अह णं फुसंति आयांका, फासा य
असमजसा ।
मरणं तेसिं संपेहाए, उववायं चवणं
णच्चा;
परियागं च सपेहाए, तं सुणेह
जहा तहा ।

અતિશય ભૂખ ઉત્પન્ન થાય છે. કોઈને કંપ રોગ થાય, કોઈની પીઠ વળી જાય છે કોઈના હાથ પગ કઠોર થઈ જાય છે, તો કોઈને મધુપ્રમેહ ઉત્પન્ન થાય છે. આ રીતે સોળ મહારોગ કહ્યા છે અને આ સિવાય અન્ય શૂળાદિ પીડા અને ઘાવાદિ લયંકર દર્દ થાય છે. જેનાથી અંતમાં મૃત્યુ થાય છે. તેમજ જેમને રોગ નથી તેવા દેવને પણ જન્મ-મરણ થયા કરે છે. માટે કર્મવિષાકને જાણી કર્મોને દૂર કરવા જોઈએ. એથી વધુ કર્મના ફળને કંઈ છુ તે સાંભળો.

૩૪૦. સંતિ પાણા અંધા તમંસિ વિયાહિયા;
તામેવ સઈં અસઈં અતિઅચ્ચ ઉચ્ચા-
વણ ફાસે પહિસંવેદેતિ । મુદ્દેહિં
एयं पवेदितं ।

કર્મના વશથી જીવ અંધ-જ્ઞાનચક્ષુરહિત બની ઘોર અંધકારમય સ્થાનોમાં વારંવાર જન્મ લે છે અને દારુણ દુઃખનો અનુભવ કરે છે, એમ તીર્થંકરોએ કહ્યું છે.

૩૪૧. સતિ પાણા વાસગા, રસગા, ઉદણ,
ઉદયચરા, આગાસગામિણો; પાણા
પાણે કિલેસતિ ।

તેમ જ શબ્દ કરી શકે તેવા બેઘન્દ્રિદ્યાદિ ગ્રાણી, રસને જાણનાર સંજી ગ્રાણી, જલકાયના જીવ, જલચર જીવ, તથા આકાશમાં વિચરનાર પક્ષી પરસ્પર એક બીજાને પીડા આપે છે.

૩૪૨. પાસ લોણ મહન્મયં ।

માટે લોકમાં મહાભય વર્તે છે તે તું જો !

૩૪૩. વહુદુક્ખા હુ જંતવો ।

હે જીવ ! આમ ગ્રાણીઓના દુઃખની સીમા નથી.

૩૪૪. સત્તા કામેહિં માણવા । અબલેણ વહં
ગચ્છંતિ સરીરેણં પમંગુરેણં ।
अट्टे से बहुदुक्खे, इति बाले पकुन्वति ।

વિષયભોગોમાં આસક્ત મનુષ્ય આ નિઃસાર તેમ જ ક્ષણિક શરીર માટે અન્ય જીવોનો વધ કરી, સ્વયં વધને પ્રાપ્ત થાય છે.

૩૪૫. एते रोगे बहु णच्चा, आउरा परि-
तावए ।

વિવેકહીનતાને કારણે ઘણાં દુ ખને પ્રાપ્ત કરનાર અજ્ઞાની જીવ શરીરમાં અનેક રોગોને ઉત્પન્ન થયેલા જોઈને તેની ચિકિત્સામાં અનેક જીવોની હિંસા કરે છે

૩૪૬. णालं पास, अलं तवेतेहिं । एयं पास
मुणी ! महन्मयं । णातिवाएज्ज
कंचणं ।

પરતુ એમ કરવાથી પણ રોગ મટતો નથી. માટે હે મુનિ ! તું એવી પ્રવૃત્તિ ન કર. આ હિંસાને મહાભય રૂપ સમજીને કોઈપણ ગ્રાણીની હિંસા ન કર !

૩૪૭. આયાણ મો સુસ્સસ, મો ધ્રુવવાદં
પવેદઙ્ગસ્સામિ ઇદ્દ સ્વલ્લ અત્તત્તાણ
તેહિં તેહિં કુલેહિં અમિસેણં અમિસ-
ભૂતા, અમિસંજાતા, અમિણિવુહ્હા,
અમિસંવુહ્હા, અમિસવુહ્હા, અમિણિ-
વ્વલ્લંતા, અણુપુવ્વેણં મહામુણી ।

૩૪૮. તં પરક્કમંતં પરિદેવમાણા “મા જે
ચયાદિ” ઇતિ તે વદંતિ; છંદોવ-
ણીયા અજ્ઞોવવન્ના અવ્વકંદકારી
જણગા સ્વતિ ।

૩૪૯. “અતારિસે મુણી ઓદ્દતરાણ, જણગા
જેણ વિપ્પજઢા” , । સરણં તત્થ
ણો સમેતિ, કિદ્દણુ ણામ સે તત્થ
રમતિ ? એયં ણાણં સયા સમણુવા-
સિજ્ઞાંસિ-ત્તિ વેમિ ।

હું શિષ્ય, સાંભળ અને સમજ ! હું તને ક્રમોને
ક્ષય કરવાનો ઉપાય બતાવું છું. આ સંસારમાં
કેટલાક જીવ પોતાના કરેલા કર્મોથી લિન્ન-લિન્ન
કુળોમાં માતાની રજ અને પિતાના શુક્રથી
ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થયા, વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયા, જન્મ
ધારણ કર્યો, મોટા થયા અને પ્રતિબોધ પામી
ત્યાગમાર્ગ અંગીકાર કર્યો અને ક્રમથી મહામુનિ
બન્યા.

સંયમ અંગીકાર કરતા સમયે માતાપિતાદિ
સ્વજન વિલાપ કરતા તેને કહે છે.—“અમે તારી
ધૃષ્ટાનુસાર ચાલનારા, તારી સાથે આટલો પ્રેમ
રાખીએ છીએ, તો તું અમને છોડ નહિ” તેઓ
આ રીતે આક્રન્દન કરતા રહે છે અને કહે
છે કે—“જે માતા-પિતાને છોડી દે છે તે આદર્શ
મુનિ નથી કહેવાતો, અને તેવો મુનિ અંસારને
તરી શકતો નથી.”

આવો વચનોને સાંભળીને તેનો જે સ્વીકાર
કરતા નથી તે સંસારમાં કેવી રીતે રમણ કરે ?
આ જ્ઞાન સદા ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે એમ
હું કહું છું.

ખીજો ઉદ્દેશ

કર્મવિનાશનો ઉપદેશ

૩૫૦. આતુરં લોગ-માયાણ ચઙ્ગત્તા પુવ્વ-
સજોગં, દિલ્લા ટવસમ, વસિત્તા
વંમ્મચેરમિ, વસુ અણુવસુ વા જાણિત્તુ
ધમ્મ અદ્દાતઢા યથેગે તમચ્ચાઈ
કુસીલા, વત્થં પહિગ્ગહ કંવલં
પાયાંપુહ્છણં વિહસેજ્ઞા અણુપુવ્વેણ
અણહિયાસમાણે પરીસદે દુરહિયા-
સણ । કામે મમાયમાણસ્સ ઇયાણિં વા
મુહુત્તેણ વા અપરિમાણાણ મેદો

કેટલાક વસુ (વીતરાગ અથવા સાધુ) અથવા અનુ-
વસુ (સરાગ અથવા શ્રાવક) આ સંસારને હું ખમય
બાણી, માતા-પિતાદિ સ્નેહીજનોના પૂર્વસંયોગને
છોડી, ઉપશમ ભાવ ધારણ કરી, બ્રહ્મચર્ય ધારણ
કરી, ધર્મના વાસ્તવિક સ્વરૂપને સમજી
ક્રમશઃ પરીષદ્ધથી ગભરાઈને શીલ રહિત થઈ,
ધર્મનું પાલન કરી શકતા નથી. તે વસ્ત્ર, પાત્ર,
કંબલ અને રત્નોહરણને છોડી કામલોગોની
અભિલાષા કરે છે પરંતુ થોડા જ સમયમાં
આ ક્ષણભંગુર શરીરનો ત્યાગ થાય છે. પછી

एवं से अंतराहर्हि कामेहिं आकेव-
लिहर्हि अवतिन्ना चेए ।

અનંતકાળ સુધી એવી સામગ્રી મળવી ઠકિન છે.
તે વિઘ્નથી પરિપૂર્ણ એને અતૃપ્તિકારક કામ-
લોગોના કારણે સંસારમાં ભટકે છે.

૩૫૧. अहेगे धम्ममादाय आदाणप्पमितिस्स
पणिहिण्ण चरे, अप्पलीयमाणे दढे ।

કેટલાંક ભવ્ય પુરુષ, ધર્મને પ્રાપ્ત કરી (દીક્ષા
લઈ) ને પ્રથમથી જ સાવધાન રહે છે. કેઈ
પણ પ્રપંચમાં ફસાતા નથી, લીધેલ પ્રતિજ્ઞામાં
દૃઢ થઈ રહે છે.

૩૫૨. सव्वं गिद्धि परिणाय । एस पणत्ते
महामुणी ।

જે સર્વ પ્રકારની આસક્તિને દુઃખમય જાણી
તેનાથી દૂર રહે છે, તે જ મહામુનિ છે.

૩૫૩. अइअच्च सव्वतो संगं “ ण महं
अत्थित्ति इति एगोहमंसि ” जय-
माणे एत्थ विरते अणगारे सव्वसो
मुढे रीयंते, जे अवेले परिवुसिए
संचिक्खति ओमोयरियाए ।

મુનિ સર્વ પ્રપંચોને છોડી “મારું કેઈ નથી
અને હું એકલો છું” આ વિચાર કરી
પાપક્રિયાથી નિવૃત્ત થઈ દશ પ્રકારની સમાચારીમાં
યતના કરતો થકો-દ્રવ્ય અને ભાવથી મુંડિત
થઈ સંયમમા વિચરે. અચેલ (અદ્ય વસ્ત્રધારી)
થઈ સંયમમાં ઉદ્યત બની, પરિમિત આહાર લઈ
તપ કરે.

૩૫૪. से आकुट्टे वा, हए वा, लुंचिए वा,
पलियां पकंथे अदुवा पकंथे, अतहेहिं
सदफासेहिं, इति संखाए एगतरे
अन्नयरे अभिन्नाय तितिक्खमाणे
परिव्वए जे य हिरी जे य अहिरी-
माणे । चिच्चा सव्वं विसोत्तियं फासे
समियदंसणे ।

કેઈ પુરુષ સાધુના પહેલા કરેલા નિન્દિત કામો
પ્રત્યે લક્ષ્ય કરી અથવા અસહ્ય શબ્દ બોલી,
ખોટા આરોપથી નિન્દા કરવા લાગે અથવા
પ્રહાર કરે અથવા વાળ ખેંચે ત્યારે મુનિ તેને
પોતાના કરેલા કર્મોનું ફળ ઉદ્યમા આવ્યું છે
એવું જાણી, આવા પ્રતિકૂળ અને અનુકૂળ,
મનોહારી અને અનિષ્ટ પરીષ્કોને સમભાવે
સહન કરે છે

૩૫૫. एते भो णगिणा वुत्ता, जे लोगसि
अणागमणधम्मिणो ।

જે વ્યક્તિ ગૃહવાસને છોડી ફરી તેમાં ફસાતા
નથી તે જ સાચા મુનિ કહેવાય છે

૩૫૬. “ आणाए मामगं धम्मं । ” एस
उत्तरवाढे इह माणवाणं वियाहिते ।

હે શિષ્ય ! ‘આજ્ઞામા જ મારો ધર્મ છે’ અર્થાત્
વીતરાગની આજ્ઞાની આરાધના કરવી એ જ ધર્મ
છે, એ મનુષ્યોને માટે ઉત્તમ વિધાન છે.

૩૫૭. एत्थोवरए तां झोसमाणे आया-
णिज्जं परिणाय, परियाएणं विगि-
चइ ।

માટે સાધક, સયમમા લીન રહી કર્મોને ખપાવે
છે કર્મના સ્વરૂપને જાણી સાધુ પર્યાય દ્વારા
કર્મોને દૂર કરવા પુરુષાર્થ કરે છે.

૩૫૮. इहमेगेसि एगचरिया होति । तत्थि-
यरा इयरेहिं कुलेहिं सुद्धेसणाए
सन्वेसणाए से मेहावी परिव्वए ।
सुव्विं अदुवा दुव्विं । अदुवा तत्थ
भेरवा पाणा पाणे किलेसति । ते
फासे पुट्ठो धीरो अहियासेज्जास
त्ति वेमि ।

આ જિનશાસનનું અનુસરણ કરનારા કોઈ કોઈ
(પ્રતિમાધારી) સાધક એકલા વિચરે છે. આવા
સાધુ અંત-પ્રાત કુળોમાંથી શુદ્ધ એવળા દ્વારા
નિર્દોષ આહાર લઈ સંયમનું પાલન કરે છે.
આહાર સુગંધિત હોય અથવા તો દુર્ગંધિ હોય,
તેને સમાન રૂપે ગ્રહણ કરે છે અર્થાત્ રાગ
દ્વેષ કરતો નથી. એકાકી અવસ્થામાં જંગલી
પશુઓ દ્વારા કોઈ ઉપદ્રવ હોય તો તેને ધૈર્ય-
થી સહન કરે છે. એમ હું કહું છું.

ત્રીજો ઉદ્દેશ

દેહદમનની આવશ્યકતા

૩૫૯. एयं खु मुणी आयाणं सया सुअक्खा-
यधम्मे विधूतकप्पे णिज्झोसइत्ता ।

શુદ્ધ ધર્મનું આચરણ કરનાર અને આચારનું
પાલન કરનાર મુનિ કર્મના ઉપાદાન વસ્ત્રાદિનો
ત્યાગ કરે છે

૩૬૦. જે અચેલે પરિવુસિણ તસ્સ ણં
મિક્કવુસ્સ ણો एवं 'भवइः-परिजिन्ने
મે વત્થે, વત્થં જાહસ્સામિ, સુત્તં
જાહસ્સામિ, સૂઈ જાહસ્સામિ, સંધિ-
સ્સામિ, સીવિસ્સામિ, ઉક્કસિસ્સામિ,
વોક્કસિસ્સામિ, પરિહરિસ્સામિ,
પાઝણિસ્સામિ ।

જે મુનિ અચેલ રહે છે તેને એવી ચિંતા
હોતી નથી કે મારું વસ્ત્ર જીર્ણ થઈ ગયું છે.
હું નવા વસ્ત્રની યાચના કરું, સીવવા માટે દોરા
લાવું, સોય લાવું, વસ્ત્ર સાંધીશ, સીવીશ, ખીજું
વસ્ત્ર બેડીશ, આ વસ્ત્રને ઓછું કરીશ, આને
પહેરીશ અથવા શરીર ઢાકીશ

૩૬૧. અદુવા તત્થ પરક્કમતં ઝુજ્જો અચેલં
તણફાસા ફુસંતિ સીયફાસા ફુસતિ,
તેઝફાસા ફુસંતિ, દંસમસગફાસા
ફુસતિ, ઇગયરે અન્નયરે વિરુવરુવે ફાસે
અહિયાસેતિ, અચેલે લાઘવં આગમમાણે ।
તવે સે અમિસમણ્ણાગણ ભવતિ ।

સંયમમાં પરાક્રમ કરનાર વસ્ત્રરહિત મુનિને તૃણ-
સ્પર્શનું દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે, ક્યારેક ઠંડીનું,
ક્યારેક ગરમીનું દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. ક્યારેક
હાંસ, મચ્છરાદિ વિવિધ પ્રાંતકૂળ પરિષદ આવે
છે તેને વસ્ત્રરહિત સાધક કર્મોની લઘુતાનું
કારણ જાણી સહન કરે છે તે મુનિને તપની
પ્રાપ્તિ થાય છે.

૩૬૨. जहेयं भगवता पवेदितं तमेव अभिस-
मेच्चा सव्वतो सव्वत्ताए सम्मत्तमेव

ભગવાને જે રીતે ફરમાવ્યું છે તેને સત્ય જાણી
સર્વ પ્રકારથી અને પૂર્ણ રૂપથી સમ્યક્તાનુકૂળ

સમભિજાણિયા । એવં તેસિં મહાવી-
રાણ ચિરરાઈં પુન્વાઈ વામાણિ રીય-
માણાણં દવિયાણં પાસ અહિયાસિયં ।

જ આચરણ કરવું જોઈએ. આ રીતે પહેલાં કેટલાક મહાવીર પુરુષોએ લાંબા સમય સુધી, પૂર્વો સુધી, વર્ષો સુધી સયમનું પાલન કરી જે પરિષદો સહન કર્યા છે તેની તરફ હે શિષ્ય ! તું દષ્ટિ કર !

૩૬૩. આગયપન્નાણાણં કિસા વાદા મવંતિ,
પયણુણ મંસસોણિણ । વિસ્સેણિં કટ્ટુ
પારિણાય એસ તિન્ને મુત્તે વિરણ વિયા-
હિણ-ત્તિ વેમિ ।

જ્ઞાની મુનિઓની ભુજાઓ પાતળી હોય છે. તેના શરીરમાં માંસ અને લોહી અતિ અલ્પ હોય છે તે રાગદ્વેષ, ક્રોધાદિ રૂપ સંસાર-શ્રેણીનો સમભાવથી વિનાશ કરી, સમદષ્ટિથી તત્ત્વના જ્ઞાતા હોય છે. તેવા મુનિ સંસારથી તરેલા, ભવ-અંધનથી મુક્ત અને પાપકર્મથી નિવૃત્ત કહેવાય છે. એમ હું કહું છું.

૩૬૪. વિરયં મિક્કુવું રીયાંતં ચિરરાતોસિયં
અરતી તત્થ કિં વિહારણ ?

જે અસંયમથી નિવૃત્ત છે અને ઘણા લાંબા સમયથી સંયમનું પાલન કરી રહ્યા છે, અપ્રશસ્ત ભાવોમાંથી નીકળી પ્રશસ્ત ભાવોમાં રમણ કરનાર છે, એવા સયમીઓને સંયમમાં ઉત્પન્ન થયેલ અરતિ વિચલિત કરી શકતી નથી.

૩૬૫. સંઘેમાણે સમુટ્ટિણ । જહા સે દીવે
અસદીણે ।

તે સાવધાન મુનિ શુભ પરિણામોની શ્રેણી પર ચઢતા જાય છે તેથી તે મુનિ અસંદેહન-પાણીથી ક્યારેય નહિ ઢકાતા, એવા દ્વીપની સમાન છે.

૩૬૬. એવં સે ધમ્મે આરિયપદેસિણ ।

તીર્થંકર ભાષિત ધર્મ પણ આવા દ્વીપ સમાન છે.

૩૬૭. તે અણવકંઠમાણા, પાણે અણતિવા-
તેમાણા દડ્ઠતા મેહાવિણો પંડિયા ।

સાધક, લોગોની ઈચ્છા નહિ કરતા, જીવહિંસા ન કરતા, સર્વલોકના પ્રિયપાત્ર બની, મર્યાદામાં રહી પડીતપદને પ્રાપ્ત કરે છે.

૩૬૮. એવ તેસિં મગ્ગઓ અણુદ્ધાણે જહા સે
દિયપોણ । એવ તે સિસ્સા દિયા ય
રાઓ ય અણુપુન્નેવેણ વાડયત્તિ વેમિ ।

જે રીતે પક્ષી, પોતાના બચ્ચાનું પાલન-પોષણ કરી તેને સમર્થ બનાવે છે તેવી રીતે જે ભગવાનના ધર્મમાં ઉત્સાહવાન ન હોય, તે શિષ્યને બુદ્ધિમાન આચાર્ય આદિ દિન રાત સાવધાનીપૂર્વક શિક્ષા આપી ધર્મમાં કુશળ બનાવે છે. એમ હું કહું છું

ચોથો ઉદ્દેશ ગૌરવત્યાગ

૩૬૯. एवं ते सिस्सा दिया य राओ य
अणुपुवेण वाडया तेहिं महावीरेहिं
पण्णाणमंतेहिं तेसिमतिण पण्णाण-
मुवल्लभ हेच्चा उवसमं फारुसियं
समादियंति ।

૩૭૦. वसित्ता वभचेरंसि आणं तं णोत्ति
मणमाणा ।

૩૭૧. आघायं तु सोच्चा णिसम्म, “सम-
णुन्ना जीविस्सामो,” एगे णिक्खम्म
ते असंभवेता विडज्जमाणा कामेहिं
गिद्धा अज्झोववण्णा समाहि-माघाय-
मज्झोसयंता सत्थार-मेव फरुस
वदंति ।

૩૭૨. नीलमता उवसंता संखाए रीयमाणा
“असीला ” अणुवयमाणस्स वित्तिया
मदस्स वालया ।

૩૭૩. णियट्ठमाणा वेगे आयारगोयर-
माडक्खंति ।

૩૭૪. णाणभट्ठा दसणल्लसिणो णममाणा
एगे जीवितं विप्परिणामंति ।

૩૭૫. पुट्ठा वेगे णियट्ठंति जीवियस्सेव
कारणा । णिक्खंतांपि तेसिं दुष्णि-
क्खंतां भवति ।

૩૭૬. वालवयणिज्जा हु ते नरा । पुणो
पुणो जातिं पक्कपंति, अहे संभवेता

આ રીતે વીર અને વિદ્વાન્ શુરુ દિવસ રાત
અતત શિક્ષા આપી શિષ્યને તૈયાર કરે છે.
તેમથી કેટલાક શિષ્ય, શુરુ પાસેથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત
કરી શાત ભાવને છોડી અભિમાની—સ્વેચ્છાચારી
બની જાય છે.

કેટલાક શિષ્યો મયમ અંગીકાર કર્યા પછી
સત્યુરુપોની આજ્ઞાને અનાદર કરે છે.

કેટલાક શિષ્યો, કુશીલના દુષ્પરિણામ જોઈને
બિનભાષિત તત્ત્વને સાંભળી, સમજી આપણે
સર્વના માનીતા થઈશું, એવો વિચાર કરી
દીક્ષા ધારણ કરે છે. પરંતુ મોક્ષમાર્ગમાં નહીં
ચાલતા કામભોગોથી બળતા સુખમાં મૂર્છિત
પઈ, વિષયોનો વિચાર કરતા થકા તીર્થંકર-
ભાષિત સમાધિને પ્રાપ્ત કરતા નથી. ઉલટા,
હિતશિક્ષા આપનાર મુનિને કઠોર વચન કહે છે.

તથા કેટલાક સ્વયં બ્રષ્ટ હોવા છતાં પણ બીજા
સુશીલ, ક્ષમાવાંત, વિવેકથી વર્તતા મુનિઓને
કુશીલ કહે છે. આવા અજ્ઞાની-મૂર્ખની આ
બીજી અજ્ઞાનતા છે

કેટલાક સાધક સયમથી નિવૃત્ત હોવા છતાં પણ
સંયમના આચાર-ગોચર બરાબર કહે છે

કોઈ કોઈ જાનથી બ્રષ્ટ, સમ્યગ્દર્શનથી બ્રષ્ટ
પુરુષ આચાર્યાદિને નમસ્કાર કરવા છતાં પણ
પોતાના સયમી જીવનને દૂષિત કરે છે

કેટલાક સાધકો પરિષદોથી ડરી અમંયમિત
જીવન જીવવા માટે સયમથી નિવૃત્ત થઈ જાય
છે તેવી વ્યક્તિની દીક્ષા પણ કુદીક્ષા છે.

આવી વ્યક્તિ સાધારણ પુરુષો દ્વારા પણ નિન્દિત
થાય છે વારંવાર જન્મને ધારણ કરે છે નીચો

વિદ્યાયમાણા “અહમંસિ” ત્તિ વિ-
ક્કસે, ઉદાસીને ફરસં વદંતિ । પલિયં
પગંથે, અદુવા પગંથે અતહેહિ । તં
વા મેહાવી જાણિજ્જા ધમ્મં ।

૩૭૭. અહમટ્ટી તુમંસિ જામ વાહે, આરંભટ્ટી,
અણુવયમાણે “હણ પાણે” ઘાયમાણે,
હણઓ ચાવિ સમણજાણમાણે “ઘોરે
ધમ્મે ઉદીરિણ” ઉવેહ્હ ણં અણાણાણ
ણસ વિસણ્ણે વિત્તહે વિયાહિતે-ત્તિ
વેમિ ।

૩૭૮. કિમણેણં મો, જણેણ કરિસ્સામિ-ત્તિ
મણ્ણમાણા એવં ણમે વિદિત્તા, માતરં
પિતરં હિચ્છા જાતઓ ય પરિગ્ગહં,
વીરાયમાણા સમુદ્ધાણ અવિહિંસા
સુવ્વયા દંતા, પસ્સ, દીણે ઉપ્પહ્ણ
પાહવયમાણે ।

૩૭૯. વસટ્ટા કાયરા ય જણા લૂસગા
ભવંતિ ।

૩૮૦. અહં-મેગેસિં સિલોણ પાવણ ભવતિ;-
સેસમણવિવ્મંતે સમણવિવ્મંતે ।

૩૮૧. પાસહેમે સમન્નાગણ્હિં અસમન્નાગણ,
જમમાણેહિં અજમમાણે વિરતેહિં
અવિરણ, ઠવિણ્હિં અદવિણ ।

હોવા છતાં પણ એ સમજે છે કે હું વિદ્વાન્
હું ‘જે હું તે હું જ છું.’ આ પ્રકારે પોતાની
પ્રશંસા કરે છે. જે સાધક રાગદ્વેષ રહિત છે તેને
કઠોર શબ્દ કહે છે. તેના પૂર્વ જીવનના કાર્યોનું
કથન કરે છે અથવા અસત્ય વચનો દ્વારા તેની
નિન્દા કરે છે. પણ બુદ્ધિમાન્ સાધક, ધર્મને
સારી રીતે જાણે છે.

સંયમને અંગીકાર કરવા છતાં પણ પાપાચરણ
કરનારને સાચો સયમી આ પ્રકારે ઉપદેશ
આપે છે-હે સાધક ! વાસ્તવમાં તું અધર્મનો
અર્થી છે, અજ્ઞાની છે, કારણ કે સાવધ કાર્ય
કરે છે. “પ્રાણીઓ ને મારો” એવો ઉપદેશ
આપી રહ્યો છે હિંસાની અનુમોદના કરી
રહ્યો છે જ્ઞાની પુરુષોએ એવા ધર્મની પ્રત્યક્ષા
કરી છે જે કઠિન છે. પરંતુ તું એની ઉપેક્ષા
કરે છે અને તીર્થ કરની આજ્ઞાથી બહાર
સ્વેચ્છાથી પ્રવૃત્તિ કરે છે. આવા સાધુ
કામલોગમાં મૂર્છિત અને હિંસામાં તત્પર
થયેલા કહેવાય છે, એમ હું કહું છું.

કેટલાક સાધક વિચારે છે, કે આ સંખંધીઓથી
મારું શું કલ્યાણ થવાનું છે ? આવું માની
માતા, પિતા, જ્ઞાતિજનો અને ધન ધાન્યાદિ
પરિગ્રહોનો ત્યાગ કરે છે. ત્યાગી બની, વીર
પુરુષના મમાન આચરણ કરતા દીક્ષિત થાય છે
અહિંસક બને છે, સુવ્રતધારી બને છે, જિતેન્દ્રિય
થઈ સંયમમાં આગળ વધવા છતાં પણ તીવ્ર
ક્રોધના ઉદયને કારણે સંયમથી પતિત થઈ
દીન બને છે.

ઇન્દ્રિયોને વશ થવાથી હુંખી, સત્વહીન મનુષ્ય
મતોનો નાશક હોય છે.

પછી તેની હુનિયામા અપકીર્તિ થાય છે લોકો
કહે છે-જુઓ ! આ સાધુ બની પાછો ગૃહસ્થ
થયો છે !

બળી જુઓ ! કેટલાક સાધકો ઉચ્ચવિદ્યારીઓની
સાથે રહેવા છતાં પણ શિથિલાચારી બને છે.
ચિનયવાનોની સાથે રહેવા છતાં પણ અચિનયી
બને છે વિરતીઓ સાથે રહેવા છતાં પણ
આવિરત બને છે, પવિત્ર પુરુષોની સાથે રહીને પણ
અપવિત્ર બને છે.

૩૮૨. અભિસમેચ્ચા પંડિણ મેઢાવી ણિટ્ઠિ-
ય્ઢે વીરે આગમેણં સયા પરવ્વક-
મેજ્જાસિત્તિ વેમિ ।

આ સર્વ જાણીને પંડિત, બુદ્ધિમાન સાધુ સદા
જિનભાષિત આગમાનુસાર પરાક્રમ કરે !
એમ હું કહું છું.

પાંચમો ઉદ્દેશ

સહિષ્ણુતાની શિક્ષા

૩૮૩. સે ગિહેસુ વા ગિહતરેસુ વા ગામેસુ વા
ગામતરેસુ વા નગરેસુ વા નગરત-
રેસુ વા જણવણસુ વા જણવયંતરેસુ વા,
ગામનયરંતર વા, ગામ-જણવયંતરે
વા, નગર-જણવયંતરે વા, સતેગતિયા
જણા લૂસગા ભવતિ, અદુવા ફાસા
ફુસતિ, તે ફાસે પુટ્ટો ધીરો અઢિયા-
સણ ઓણ સમિયદંસણે ।

મુનિને ઘરોમાં, ઘરોની આસપાસ, ગામોમાં
અથવા ગામોના અંતરાલ-આસપાસમાં, નગરીમાં,
નગરીઓના અંતરાલમાં, જનપદોમાં જનપદોના
અંતરાલમાં, ગામ અને નગરના અંતરાલમાં,
ગામ અને જનપદના અંતરાલમાં અથવા નગર
અને જનપદના અંતરાલમાં કોઈ કોઈ મનુષ્ય
ઉપસર્ગ કરે અથવા અન્ય કોઈપણ પ્રકારનું
મકટ આવી જાય તો ધીર-વીર સાધક
અશ્રુબ્ધ રહી સમભાવપૂર્વક તેને સહન કરે. તે
રાગ-દ્વેષ રહિત અને સમદૃષ્ટિ હોય.

૩૮૪. દયાં લોગસ્સ જાણિત્તા પાર્દાણં પઢીણં
દાહીણં ઉદીણં, આઙ્કલ્લે, વિભયે,
કિટ્ઠે, વેદવી ।

આગમના જ્ઞાતા મુનિ પૂર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષિણ અને
ઉત્તર દિશામાં સ્થિત જીવોને અનુકંપાબુદ્ધિથી
ધર્મનો ઉપદેશ આપે, ધર્મના ભેદ-પ્રભેદો ને
સમજાવે અને ધર્મનો મહિમા બતાવે.

૩૮૫. સે ઉટ્ઠિણસુ વા અણુટ્ઠિણસુ વા સુસ્સ-
માણેસુ પવેદણ, સત્તિ, વિરત્તિ, ઉવ-
સમ, ણિત્તવાણં, સોયાં, અજ્જવિયાં, મહ-
વિયાં, લાઘવિયાં, અણદ્વત્તિયાં ।

તે મુનિ ધર્મશ્રવણની ઇચ્છાવાળા અથવા સેવા-
શુશ્રૂષા કરનાર મુનિઓ અને ગૃહસ્થોને શાંતિ,
વિરતિ, ઉપશમ, નિર્વાણ, શૌચ-નિર્લોભતા,
આર્જવ, માર્દવ-નમ્રતા અને પરિશ્રદ્ધત્યાગનો
યથાર્થ બોધ આપે છે.

૩૮૬. સવ્વેસિં પાણાણં સવ્વેસિં ભૂયાણં
સવ્વેસિં જીવાણં સવ્વેસિં સત્તાણં
અણુવીડ મિલ્લુ ધમ્મ-માઙ્કલ્લેજ્જા ।

મુનિ વિચાર કરી સર્વ પ્રાણીઓ, ભૂતો, સત્વો
અને જીવોને ધર્મનું સ્વરૂપ કહે છે.

૩૮૭. અણુવીડ મિલ્લુ ધમ્મ-માઙ્કલ્લમાણે
ણો અત્તાણં આસાઙ્ગજ્જા, ણો પરં
આસાઙ્ગજ્જા, ણો અન્નાઙ્ગ પાણાઙ્ગ
ભૂયાઙ્ગ જીવાઙ્ગ સત્તાઙ્ગ આસાઙ્ગજ્જા ।

વિચાર કરી ધર્મોપદેશ આપનાર મુનિ એ ધ્યાનમાં
રાખે કે તે ઉપદેશ આપતા પોતાના આત્માની
આશાતના ન કરે. બીજાની આશાતના ને કરે
અને અન્ય કોઈ પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વની
આશાતના ન કરે.

૩૮૮. સે અણાસાદણ અણાસાદમાણે વજ્ઞ-
માણાણં પાણાણં ભૂયાણં જીવાણં
સત્તાણં જહા સે દીવે અસંદીણે એવ
સે ભવતિ સરણં મહામુણી ।

આ રીતે સ્વયં આશાતના નહિ કરનાર, બીજાથી
આશાતના નહિ કરાવનાર તે મહામુનિ મરતા
પ્રાણીઓ, ભૂતો, જીવો અને સત્ત્વોના માટે
અસંદીન (પ્રાણીથી પરિપૂર્ણ નહિ થનાર) દ્વીપની
જેમ શરણભૂત હોય છે.

૩૮૯. એવં સે ઉટ્ટિણે ઠિયપ્પા અણિહે અચલે
ચલે અવહિલેસ્સે પરિવ્વણ ।

આ રીતે સંયમમાં સાવધાન રહેનાર
મોક્ષમાર્ગમાં આત્માને સ્થિત કરનાર, રાગદ્વેષ
રહિત, પરિપક્વોથી ચંચળ નહિ થનાર સાધક, એક
સ્થાનમાં વિચરતા નથી. સયમથી બહાર પોતાના
વિચરે કરતા નથી તથા સંયમાનુષ્ઠાનમાં
વિચરણ કરે છે.

૩૯૦. સંઘાય પેસલં ધમ્મ દિટ્ઠિમ
પરિણિવ્વુહે ।

જે મુનિ આ પવિત્ર ધર્મને જાણી સદ્ગુણનું
આચરણ કરે છે તે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે.

૩૯૧. તમ્હા સંગં-તિ પાસહ । ગંથેહિ
ગઢિયા ણરા વિસણ્ણા કામવકતા ।
તમ્હા લ્હાઓ ણો પરિવિત્તસેજ્ઞા ।

માટે આસક્તિના સ્વરૂપ અને વિપાકનો
વિચાર કરો અને જુઓ કે લોકો પરિશ્રદ્ધમાં
ક્રસાયા છે અને કામલોગોથી પીડિત છે. માટે
સયમથી ગભરાવું ન જોઈએ

૩૯૨. જસ્સિમે આરંભા સન્વતો સન્વત્તાણ
મુપરિણ્ણાયા ભવતિ, જેસિમે
લ્હસિણો ણો પરિવિત્તસંતિ, સે વતા
કોહં ચ માણં ચ માયાં ચ લોભં ચ ।
એસ તુટ્ટે વિયાહિતે-ત્તિ વેમિ ।

વિવેકહીન તથા હિંસકવૃત્તિવાળા જે પાપકર્મોને
કરતા લયલીત થતા નથી, જ્ઞાનીજન તે
આરભોનો સર્વથા ત્યાગ કરે છે ક્રોધ, માન,
માયા અને લોભનો પરિત્યાગ કરે છે અને
કર્મબંધનથી મુક્ત થઈ જાય છે, એમ હું કહું છું.

૩૯૩. કાયસ્સ વિયાઘાણ એસ સંગમસીસે
વિયાઘિણ । સે હુ પારંગમે મુણી ।
અવિહમ્મમાણે ફલગાવયટ્ઠિ કાલો-
વણીતે કલ્લેજ્ઞ કાલં જાવ સરીર-
મેઓ-ત્તિ વેમિ ।

દેહનાશના લય પર વિજય પ્રાપ્ત કરી લેવો
એ સગ્રામનો અગ્રભાગ છે. તે મુનિ સમારના
પારગામી છે. તે કષ્ટોથી પીડિત થવા છતાં
પણ લાકડાના પાટિયાની જેમ અચળ રહે છે.
અને મૃત્યુકાળ આવવા પર જ્યાં સુધી જીવ
અને શરીર લિન્ન લિન્ન ન થાય ત્યાં સુધી
મૃત્યુનું સ્વાગત કરવા માટે તૈયાર રહે છે
એમ હું કહું છું

सप्तम अध्याय न

महापरिज्ञा

वि. विष्णु न्न

આઠમું અધ્યયન

વિ મો ક્ષ

અહીં વિમોક્ષ શબ્દેના અર્થ ત્યાગ છે. વૃત્તિકાર પશુ એ અર્થમાં સંમત છે. પદાર્થત્યાગ કરતાં જે તત્ત્વોનો જીવન સાથે ગાઢ સંબંધ છે તેમનો ત્યાગ કરવાની વિશેષ આવશ્યકતા છે.

સાધકે ત્યાગી થયા પછી તૃષ્ણાદિ વૃત્તિઓ પર વિજય મેળવવા માટે મથવું જોઈએ. કારણકે બાહ્ય પદાર્થોનો ત્યાગ તો સાધનાની સ્કૂલમાં જોડાવા પૂરતો જ ઉપયોગી છે. સાધનામાં જોડાયા પછી વૃત્તિઓ ઉપર લોંગેલ કુસંસ્કારોની શુદ્ધિ આવશ્યક છે. આ શુદ્ધિ પછી જીવનમાં ઉચ્ચ ગુણો ખીલે છે જેની વાત લોકસાર તથા ધૂત અધ્યયનમાં કરી. અહીં શેષ રહેલા ખીલ ત્યાગોનું સૂચન કરે છે આ અધ્યયનના ૮ ઉદ્દેશક છે,

[૧] કુસંગના ત્યાગનું વર્ણન કર્યું છે. સંગતિની અસર જીવન પર બહુ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે સંગતિ એ નન્દનવન સમાન સુખદાયી અને ક્રિપાક ફળની સમાન દુઃખદાયી પશુ હોય છે સત્સંગતિ એ નન્દનવન સમાન શુભ છે અને કુસંગતિ એ ક્રિપાક ફળની જેમ અનિષ્ટ પરિણામ લાવે છે. તેથી કુસંગ પરિત્યાગવા ઉપદેશ આપે છે.

[૨] કુસંગ છોડવા છતાં પણ સાધક પ્રલોભનોમાં ફસાઈ જાય છે. પ્રલોભન એ સોનાની સાંકળ સમાન છે. સાધક પ્રલોભનોમાં પડી પોતાના કલ્પને તોડી વિચલિત ન થાય માટે અહીં પ્રલોભનો પર વિજય પ્રાપ્ત કરવાનો અને અકલ્પનો પરિહાર કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે.

[૩] આ વિશ્વમાં લિન્ન-લિન્ન માર્ગો, વાદો, દર્શનો અને ધર્મો છે. તેમાં કયો માર્ગ સાચો એ શોધવું કઠિન છે. ભગવાન મહાવીરે સાધકની સામે પોતાના આદર્શો રાખી, ત્રિકાલાબાધિત સત્યની રૂપ રેખા દોરી છે જેનાથી સાધકનું સમાધાન થઈ જાય છે. તેને કઠિનતા રહેતી નથી.

[૪] સમતાયોગ અને વૃત્તિસંયમનું વિવેચન કર્યું વૃત્તિસંયમ માટે વસ્ત્રપાત્રાદિની મર્યાદા આવશ્યક છે. અહિં સંયમને વ્યાવહારિક અને રચનાત્મક બનાવવા માટે મર્યાદા અને દંડસંકલ્પની સમીક્ષા કરી છે.

[૫] અહીં જે વસ્ત્ર રાખનાર સાધકનું કથન કર્યું છે સાધકનું લક્ષ્ય દિન-પ્રતિદિન પોતાના સાધનોને ઘટાડવાનું હોય છે સાધનો ઘટાડવાથી આસ્થ્યન્તર ઉપાધિ ઓછી થાય છે. ઉપાધિ ઓછી થવાથી અશાંતિ ઓછી થાય છે. તેથી સાધકનો માર્ગ અતિ સરળ બને છે. માટે બાહ્ય સાધનો ને ઘટાડવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે

[૬] પાંચમા ઉદ્દેશકમાં સમભાવપૂર્વક ભક્ત-પરિજ્ઞા મરણ અંગીકાર કરવાનો વિધિ કહ્યો. ધર્મિત મરણનું પણ પ્રતિપાદન છે. સાધકને મૃત્યુ પણ જીવનની સમાન મહોત્સવ રૂપ છે. જેમ બાળકમાં સુકુમારતા, યુવકમાં ઉત્સાહ અને વૃદ્ધમાં શાંતિ સ્વાભાવિક હોય તેવી જ રીતે

સાધકને મૃત્યુ સ્વાભાવિક છે. તે મૃત્યુમાં પણ હુષ્કાંધનો અનુભવ કરતો નથી. સાધક શરીરને સાધન સમજે છે. જ્યારે તેને સમજાય કે હવે આ સાધન નિઃસત્ત્વ થઈ ગયું છે ત્યારે સ્વેચ્છાથી તેનો ત્યાગ કરે છે

(૭) અહીં પાદપોષગમન મરણનું નિરૂપણ કયું છે. પ્રારંભમાં વિશિષ્ટ પ્રતિમાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે

(૮) અનશન એટલે ન ખાવું, એવો સામાન્ય અર્થ નથી—તેમજ અનશન એટલે મરી જવું એવો સ્પષ્ટ અર્થ પણ નથી પરંતુ જીવન સમાપ્ત થવાનો સમય આવે તે પહેલાં સ્વયં સાવધાન થઈ, હસતા મુખે મૃત્યુને ભેટવાનો દૃઢ સંકલ્પ કરવો અને દેહભાન ભૂલી આત્મભાનમાં લીન રહેવું, એનું જ નામ અનશન છે. અનશનના ૩ પ્રકારો પહેલા કલ્યા. અહિં મમાધિ-મરણનું નિરૂપણ કયું છે. પ્રમજ્યા અંગીકાર કરવી. શિક્ષા પ્રાપ્ત કરવી, સૂત્ર, અર્થ ગ્રહણ કરવા, સર્વ પ્રકારે પરિપક્વ થઈ એકલ વિહાર, પ્રતિમાદિ વિવિધ પ્રતિજ્ઞાઓનો સ્વીકાર કરવો, ઈત્યાદિ કમથી સયમનું પાલન કરી અન્તિમ અવસ્થા આવવા પર પોતાની શક્તિ તેમજ ધૈર્યને જોઈ તે અનુરૂપ મમાધિમરણની આરાધના કરવાનું વિધાન કયું છે.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

કુસંગ ત્યાગ

૩૯૪. સે વેમિ સમણ્ણસ્સ વા અસમણ્ણસ્સ વા અસણં વા પાણં વા સ્વાહમં વા સાહમં વા વત્થં વા પહિમ્મહં વા કંવલં વા, પાયપુંછણં વા ણો પાણ્ણજ્જા ણો નિમંતેજ્જા ણો કુજ્જા વેયાવ-હિયાં પરં આઢાયમાણેત્તિ વેમિ ।

૩૯૫. “ધુવં ચેતાં જાણેજ્જા અસણં વા જાવ પાયપુંછણં વા લમિયા, ણો લમિયા, મુંજિયા, ણો મુંજિયા, પંથં વિઉત્તા વિઉક્કમ્મ ” વિમત્તં ધમ્મં જ્ઞોસે-માણે સમેમાણે ચલેમાણે પાણ્ણજ્જા વા નિમંતેજ્જા વા કુજ્જા વેયાવહિયાં પર અણાઢાયમાણે-ત્તિ વેમિ ।

૩૯૬. ઇહમેગેસિં આચાર્યોયરે ણો સુણિસંતે ભવતિ । તે ઇહ આરંભટ્ટી અણુવય-માણે, “હણપાણે” ઘાયમાણે, હણતો યાવિ સમણ્ણજાણમાણે, અદુવા અદિન્ન-માયયંતિ, અદુવા વાયાઓ વિપ્પ-ઉંજંતિ; તંજહા-અત્થિ લોણ, ણત્થિ લોણ, ધુવે લોણ, અધુવે લોણ, સાદિણ, લોણ, અણાદિણ લોણ, સપજ્જવસિતે લોણ, અપ્પજ્જવસિતે લોણ, સુકહે-ત્તિ વા, દુક્કહે-ત્તિ વા, કલ્લાણે-ત્તિ વા, પાવે-ત્તિ વા, સાધુ-ત્તિ વા અસા-

હું કહું છું-સમનોજ્ઞ (જે સાધુની શ્રદ્ધા અને વેષ સમાન હોય પરંતુ સમાચારીના લેદના કારણે જેની સાથે આહારનો સંલોગ ન હોય તે) અથવા તેનાથી લિન્ન અસમનોજ્ઞ સાધુને અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ, વસ્ત્ર, ધાત્ર, કંબલ, પાદપુંછણાદિ આદરપૂર્વક ન આપે તથા એને માટે નિમંત્રણ ન દે અને તેની સેવા સુશ્રૂષા ન કરે.

કદાચિત્ શિથિલાચારી અથવા અન્ય લિક્ષુ સચમી સાધુને કહે-“હે મુનિઓ, તમે નિશ્ચિત સમજો કે તમને આહારાદિ યાવત્ પાદપુંછણાદિ મળે અથવા ન મળે, તમે તેનો ઉપલોગ કર્યો હોય અથવા ન કર્યો હોય, (તો પણ અમારે ત્યાં આવવું) રસ્તા બદલીને આવવું પડે કે રસ્તામા વચ્ચે આવનારા ઘરોને ઓળંગીને આવવું પડે તો પણ અવશ્ય આવવું. ” આ રીતે જુદાં ધર્મને પાળનારા સાધુ આવતા અથવા જતા સમયે કંઈ આપે અથવા આપવા માટે નિમંત્રણ કરે અથવા વૈયાવૃત્ય કરે તો સદાચારી સાધક તેનો સ્વીકાર ન કરે, એમ હું કહું છું.

આ મનુષ્યલોકમા કેટલાંક સાધુઓને આચાર-ગોચરનું સારી રીતે જ્ઞાન હોતું નથી. તેવા સાધક આરભાથી થઈ અન્ય અધર્મીઓનું અનુકરણ કરી “પ્રાણીઓને મારો ” એવું કહી બીજા પાસે હિંસા કરાવે છે હિંસા કરનારની અનુમોદના કરે છે એદત્તને ગ્રહણ કરે છે, અથવા અનેક પ્રકારના વચનો બોલે છે. જેમ કે-કોઈ કહે છે-લોક છે, કોઈ કહે છે કે લોક નથી કોઈ કહે છે કે લોક નિત્ય છે, કોઈ કહે છે કે લોક અનિત્ય છે, કોઈ કહે છે કે લોક સાદિ છે, કોઈ કહે છે કે લોક અનાદિ છે, કોઈ કહે છે કે લોક અતવાળો છે, કોઈ કહે છે કે અનત છે, કોઈ કહે છે કે આ સારું કયું છે, કોઈ કહે છે કે આ ખરાબ કયું છે, કોઈ કહે છે કે આ કલ્યાણરૂપ છે, તેને બીજા

ધુ-ત્તિ વા, સિદ્ધિ-ત્તિ વા, અસિદ્ધિ-ત્તિ
વા, ણિરણ-ત્તિ વા, અનિરણ-ત્તિ વા ।

પાપરૂપ બતાવે છે જેને કોઈ સાધુ કહે છે.
તેને જ બીજા કોઈ અસાધુ કહે છે, કોઈ કહે
છે કે સિદ્ધિ છે, કોઈ કહે છે કે સિદ્ધિ નથી.
કોઈ કહે છે કે નરક છે, કોઈ કહે છે કે
નરક નથી.

૩૯૭. જમિણં વિપ્પલિવન્ના “ મામગં ધમ્મં ”
પન્નવેમાણા, एत्थवि जाणह-अकम्हा ।
एव तेसिं णो सुअक्खाए सुपन्ने
धम्मे भवति, से जहेत भगवया पवे-
दितं आसुषण्णेण जाणया पासया ।
अदुवा गुत्ती वउगोयरस्स-त्ति वेमि ।

આ પ્રકારે વાદી જે વિવિધ પ્રકારની પરસ્પર
વિરોધી વાતો કરે છે અને પોત પોતાના
મતને જ સાચો બતાવે છે, તેમનું તે કથન
નિર્દોષ છે. તેમનો આ એકાંતવાદ સુ-આખ્યાત
ધર્મ નથી સુપ્રજ્ઞાત ધર્મ નથી. આશુપ્રજ્ઞ,
સર્વજ્ઞાની, સર્વદર્શી ભગવાન મહાવીર દ્વારા
પ્રરૂપિત ધર્મ જ સુઆખ્યાત અને સુપ્રજ્ઞાત
ધર્મ છે એકાંતવાદી પોતાનો મત કહે ત્યારે
અવસર હોય તો સંયમી સાધુએ તેનો જવાબ
આપવો, પરંતુ કોઈ ક્ષણ ન નીકળતું દેખાય
તો મૌન ધારણ કરવું જોઈએ, એમ હું કહું છું.

૩૯૮. सव्वत्थं संमयं पाव । तमेव उवात्ति-
कम्म, एस महं विवेगे वियाहिते ।

પૂર્વોક્ત વાદીઓને સાધુ સંક્ષેપથી આ પ્રકારે
કહે કે સર્વત્ર પાપકર્મ થઈ રહ્યું છે, મેં એ
પાપકર્મને છોડી દીધું છે, મારા અને તમારામાં
આ જ અંતર છે

૩૯૯. गामे अदुवा रण्णे, णेव गामे णेव
रण्णे धम्म-मायाणह पवेदितं माह-
णेण मईमया ।

વિવેક હોય તો ગામમાં રહીને પણ ધર્મની
આરાધના થઈ શકે છે અને જંગલમાં પણ થઈ
શકે છે વિવેકના અભાવમાં ગામમાં પણ
ધર્મારાધના થતી નથી અને જંગલમાં પણ
થતી નથી. આ રીતે ભગવાન મહાવીર દ્વારા
કહેલ ધર્મને મતિમાન ગ્રહણ કરે

૪૦૦. जामा तिण्णि उदाहिया, जेसु इमे
आयरिया संवुज्जमाणा समुट्ठिया ।

ભગવાને ત્રણ યામ (મહાવ્રતો) કહ્યા છે.
(અહીંસા, સત્ય અને અપરિગ્રહ, અપરિગ્રહમાં
અચોર્ય તથા પ્રહાર્યનો અભાવેશ થઈ જાય
છે.) આર્ય પુરુષ તેને સારી રીતે સમજી તેમાં
સદા સાવધાન રહે છે

૪૦૧. जे णिच्चुता, पावेहिं कम्मेहिं अणि-
याणा ते वियाहिया ।

જે કોધાદિ સર્વ પાપકર્મોથી નિવૃત્ત છે તેને
નિદાન રહિત કહેલ છે.

૪૦૨. उद्धं अध तिरियं दिसासु सच्चतो
सच्चावन्ति च णं पडियक्कं जीवेहिं
कम्मसमारंभेण ।

હંચી, નીચી, તિચ્છી અને અર્ધ વિદિશાઓમાં
પ્રત્યેક જીવમાં કર્મસમારંભ રહેલો છે

૪૦૩. તં પરિભાય મેહાવી જેવ સયં એતેહિં
કાણહિં દંડ સમારંભેજ્જા, જેવળે
એતેહિં કાણહિં દંડ સમારંભાવેજ્જા,
નેવળે એણહિં કાણહિં દંડ સમારં-
ભંતેવિ સમણુજાણેજ્જા ।

૪૦૪. જેવળે એતેહિં કાણહિં દંડ સમારંભતિ
તેસિપિ વયં હજ્જામો ।

૪૦૫. તં પરિણાય મેહાવી તં વા દંડ
અણં વા ણો દંડમી દંડ સમારંભિ-
જ્જાસિ ત્તિ વેમિ ।

એ બાણી [વિવેકશીલ, બુદ્ધિમાન, પુરૂષ સ્વયં
તે કાયેની ઘાત ન કરે, બીજા પાસે ઘાત ન
કરાવે અને જે દંડ સમારંભ-ઘાત કરનાર છે
તેમને અનુમોદન ન આપે.

બીજી વ્યક્તિઓને આરંભ-પાપકર્મ કરતાં જોઈ
અમે લજ્જા પામીએ છીએ.

એ બાણી બુદ્ધિમાન સયમી અને પાપથી
ડરનાર સાધક હિંસા અને અન્ય પ્રકારના
પાપકર્મોનો આરંભ ન કરે. એમ હું કહું છું.

બીજો ઉદ્દેશ

પ્રલોભન-વિજય

૪૦૬. સે મિક્ખૂ પરવ્વકમેજ્જ વા ચિદ્ધિજ્જ
વા ણિસીણ્ણ વા તુયદ્ધેજ્જ વા
સુસાણંસિ વા, સુન્નાગારસિ વા,
ગિરિગુદ્ધંસિ વા, રુક્ખમૂલંસિ વા,
કુંભારાયયણંસિ વા, હુરત્થા વા
કદ્ધિંચિ વિહરમાણં તં મિક્ખુ ઉવ-
સંકમિતુ ગાઠાવતી વૂયા, “આઉ-
સતો સમણા ! અહં સ્વલ્લ તવ અદ્ધાણ
અસણં વા પાણં વા સ્વાઈમ વા સાઈમ
વા વત્થં વા પહિંગ્ગહં વા કવલ્લ વા
પાયપુંછણં વા પાણાઈં ભૂતાઈં જીવાઈં
સત્તાઈં સમારંભ સમુદ્ધિસ્મ, કીયાં
પામિચ્ચ અચ્છેજ્જં અણિસદ્ધ અમિદ્ધં
આદ્ધુ ચેતેમિ, આવસદ્ધં વા સમુ-
સ્સિણોમિ, સે બુજ્જહ વસદ્ધ ।

લિપ્તુ (સાધક) શ્મશાનમાં ગૂંચગૂંચમાં પર્વતની
ગુફામાં, વૃક્ષોના મૂળમાં, કુલારના ખાલી ઘરમાં
ફરતો હોય, ઊભો હોય, બેઠો હોય, સુતો
હોય અથવા અન્યત્ર કયાય પણ વિચરતો હોય
એવા પ્રસંગ પર કોઈ પૂર્વ પરિચિત અથવા
અન્ય કોઈ ગૃહસ્થ તેની પાસે આવી આ
પ્રકારે આમંત્રણ આપે કે, “હે આચુબ્ધન
મુનિ ! આપના માટે અશન, પાન, ખાદિમ,
સ્વાદિમ, વસ્ત્ર, પાત્ર, કબલ, પાદપુછણ વગેરે
પદાર્થ, આપના માટે પ્રાણી, ભૂત, છવ અને
સત્ત્વોના સમારંભ કરી, ખરીદી, ઉધાર લઈ,
કોઈ પાસેથી છીનવી લઈ અથવા બીજાના
હોવા છતા પણ તેની આજ્ઞા વિના લઈ અથવા
ન-મુળ લાવી અથવા મારા પોતાના ઘેરથી
લાવી, આપને આપું છું. હું આપના માટે
મકાન બનાવી આપું છું અથવા મકાનનું
સમારંભ કરાવી દઉં છું તમે તેનો ઉપયોગ
કરો અને મકાનમાં રહો ”

૪૦૭. આડસંતો સમણા ! ભિક્ખુ તં ગાહા-
વતિ સમણસં સવયસં સયહિયાઙ્કચે-
“આડસંતો ગાહાવહ ! ણો સ્વહ તે
વયણં આદાણમિ, ણો સ્વહ તે વયણં
પરિજાણેમિ, જો તુમ મમ અદ્દાણ
અસણં વા (૪) વત્થં વા (૪) પાણાં
વા (૪) સમારબ્ભ સમુદ્દિસ્સ કીયાં
પામિચ્ચ અચ્છેજ્જં અણિરુદ્ધં અભિદ્ધ
આહરુદ્ધુ ચેણસિ, આવસહં વા
સમુદ્દિસણાસિ । સે વિરતો આડસો
ગાહાવતી ! ણયસ્સ અકરણયાણ ।

૪૦૮. સે ભિક્ખુ પરવકમેજ્જ વા જાવ
હુરત્થા વા કઠિંચિ વિહરમાણં તં
ભિક્ખું ઉવસંકમિત્તુ ગાહાવતી
આયગયાણ પેહાણ અસણં વા [૪]
વત્થં વા [૪] પાણાં [૪] સમા-
રબ્ભ જાવ આહરુદ્ધુ ચેણતિ આવસહં
વા સમુદ્દિસણાતિ તં ભિક્ખુ પરિવા-
સિડં, ણં ચ ભિક્ખુ જાણેજ્જા સહ
સંમહયાણ પરવાગરણેણં અણેસિં વા
સોચ્છા “અયં સ્વહ ગાહાવતી મમ-
દ્દાણ અસણં વા (૪) વત્થં વા (૪)
પાણાં (૪) સમારબ્ભ જાવ ચેણતિ
આવસહં વા સમુદ્દિસણાતિ” તં ચ
ભિક્ખુ સંપહિલેહાણ આગમેત્તા આણ-
વેજ્જા અણાસેવણાણ-ત્તિ વેમિ ।

૪૦૯. ભિક્ખું ચ સ્વહ પુટ્ટા વા અપુટ્ટા વા
જે ઇમે આહચ્ચ ગંથા વા ફુસતિ સે
હંતા “હણહ સ્વણહ હિંદહ દહહ પયહ
આલંપહ વિલંપહ સહસાકરેહ વિપ્પરા-

હે આયુષ્મન્ સાધકો ! તે સાધુ આવા પ્રસંગે
પોતાના પૂર્વપરિચિત મિત્ર - અથવા મનસ્વી
ગૃહસ્થને આ પ્રકારે ઉત્તર આપે-“હે આયુષ્મન્
ગૃહસ્થ ! હું આપના વચનનો સ્વીકાર
કરતો નથી અને તેનું પાલન કરતો નથી. તો
પછી તમે શા માટે અશનાદિ, વસ્ત્રાદિ મારા
માટે બનાવો છો, ખરીદો છો, શા માટે મકાન
બનાવો છો ? હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ ! હું
એવા કાર્યોથી દૂર રહેવા માટે જ તો ત્યાગી
બન્યો છું

મુનિ સાધક શમશાનાદિમા કરતા હોય અથવા
અન્ય કયાક વિચરતા હોય, તેની સમીપ
આવીને કોઈ ગૃહસ્થ તે ભિક્ષુને જમાડવાનો
મનમા સકલ્પ કરે, તે મુનિના માટે આરભ
કરી આહારાદિ આપે અથવા મુનિને માટે
મકાન બનાવે, આ વાત સાધક પોતાના
બુદ્ધિબળથી અથવા બીજાના કહેવાથી અથવા
કોઈ પાસેથી સાલણીને જાણી લે કે આ ગૃહસ્થ
મારા માટે આહાર, અથવા મકાન તૈયાર કરી
રહ્યો છે, તો એવું જાણી તે ગૃહસ્થને સ્પષ્ટ
સૂચના કરે કે હું મારા નિમિત્તથી તૈયાર
કરેલ અશનાદિ, વસ્ત્રાદિ અથવા મકાન વાગરી
શકતો નથી.

કોઈ ગૃહસ્થ સાધુને પૂછી અથવા પૂછ્યા વિના
ઘણું દ્રવ્ય ખર્ચી આહારાદિ બનાવે છે જ્યારે
મુનિ એ લે નહિ ત્યારે કહાચિત્ તે ગૃહસ્થ કુપિત
થાય છે, સાધુને મારે છે. અથવા કહે કે-
“અને મારો, પીટો, હાથ-પગાદિ છેદો, જલાવો,

મુસદ્દા” । તે ફાસે પુટ્ટો ધીરો અદિ-
યાસણ અદુવા આચારગોચરમાઝકલે
તક્કિયાળમળેલિસં, અદુવા વડ-
ગુત્તીઓ ગોચરસ્સ અણુપુલ્લેણ સમ્મં
પહિલેદદ્દા આચગુત્તે । વુદ્ધેદ્દિં ઇયં
પવેદિતં ।

૪૧૦. સે સમણન્ને અસમણન્નસ્સ અસણં
વા (૪) વત્થં વા (૪) નો
પાણ્જ્જા, નો નિમંતેજ્જા, નો કુજ્જા
વેયાવહિયં પર આઢાયમાણેત્તિ વેમિ ।

૪૧૧. ધમ્મ-માયાણહ પવેડયં માહળેણ
મતિમયા; સમણન્ને સમણન્નસ્સ
અસણં વા (૪) વત્થં વા (૪)
પાણ્જ્જા નિમંતેજ્જા કુજ્જા વેયા-
વહિયં પર આઢાયમાણેત્તિ વેમિ ।

પકાવો, વસ્ત્રાદિ લૂટી ક્ષેત્રે તેનું બધું છીનવી
લ્યો, પ્રાણુ રહિત કરી ઘો અનેક પ્રકારે પીડા
પહોચાડો.” આવા કષ્ટો આવે ત્યારે ધૈર્યવાન
સાધુ હું ખોને સહન કરે અથવા કષ્ટ આપનારની
પાત્રતાદિનો વિચાર કરી સારી રીતે પોતાના
વિશેષ પ્રકારના આચાર-ગોચરને સમજાવે અથવા
મૌન રહે પોતાના આચાર-ગોચરનું સમ્યક્ પ્રકારે
પાલન કરે એમ જ્ઞાની પુરુષોએ કહ્યું છે.

સમનોજ સાધુ આદરપૂર્વક અસમનોજ સાધુ ને
આહાર અથવા વસ્ત્રાદિ ન આપે, નિમંત્રણ ન
આપે, તેની વૈયાવૃત્ત્ય ન કરે એમ હું કહું છું.

મતિમાન લગવાને જે ધર્મ કહ્યો છે તેનું
સ્વરૂપ બરાબર સમજો. સમનોજ સાધુ, સમનોજ
સાધુને અત્યંત આદરપૂર્વક અશનાદિ તથા વસ્ત્રાદિ
આપે, અને તેની વૈયાવૃત્ત્ય કરે, એમ હું
કહું છું.

ત્રીજો ઉદ્દેશ

કુશંકા નિવારણ

૪૧૨. મજ્ઞિમેણં વયસા ઇમે સંવુજ્ઞમાણા
સમુદ્ધિયા ।

૪૧૩. સોચ્ચા મેધાવી વયણં પહિયાણં
નિસામિત્તા ।

૪૧૪. સમયાણ ધમ્મે આરિણ્હિં પવેદિતે ।

૪૧૫. તે અણવકલ્પમાણા અણતિવાપમાણા
અપરિગ્રહેમાણા ણો પરિગ્રહાનાંતિ
સન્નાવતિ ચ ણં લોગસિ । ણિહાય
દહ પાણેદ્દિં પાવ કમ્મ અત્રકુલ્લેમાણે

કેટલાક સાધક મધ્યમ વયમા પ્રતિબોધ પામી
ત્યાગી બને છે

બુદ્ધિમાન સાધક જાતીઓના વચનને સાંભળી
તથા સમજીને સમભાવ ધારણ કરે

આર્થ પુરુષોએ (તીર્થ કરોએ) સમતાભાવમા
ધર્મ કહ્યો છે

સમભાવી સાધુ કામભોગોની કચ્છાથી નિવૃત્ત
થઈ કેઈ પણ પ્રાણીની હિંસા કરતા નથી
અને પરિગ્રહ પણ રાખતા નથી પરિગ્રહ નહિ
રાખવાના કારણે તે સમસ્ત લોકમા અપરિગ્રહી

एत महं अगंथे वियाहिए, ओए
जुतिमस्स खेयन्ने उववायं चवणं च
णच्चा ।

કહેવાય છે અને પ્રાણીઓની હિંસાનો ત્યાગ કરવાથી પાપકર્મ કરતા નથી, તેથી તે મહાન્ નિર્ઘંથ કહેવાય છે એવા સાધુ, સંયમમાં, કુશળ બને છે અને અતમા રાગદ્વેષ રહિત બની જ્યોતિર્મય થઈ જાય છે. દેવોના પણ જન્મમરણ થાય છે, એમ જાણી રાગદ્વેષનો ત્યાગ કરે છે.

૪૧૬. આદારોવચયા દેદા, પરીસહપમંગુરા ।
પાસહેગે સન્નિદિદિહિ પરિગિજાય-
માણેહિ ।

શરીર આહારથી વૃદ્ધિ પામે છે અને પરીષદોથી ક્ષીણ થાય છે. છતાં પણ જુઓ કોઈ કોઈ કાયર મનુષ્ય શરીર ગ્લાન થવા પર સર્વ ઇન્દ્રિયોથી ગ્લાનિને અનુભવે છે.

૪૧૭. ओए दयं दयति ।

તેજસ્વી પુરુષ પરીષદો આવવા છતાં પણ દયાનુ રક્ષણ કરે છે.

૪૧૮. જે સનિદાણસત્થસ્સ ચેયન્ને સે મિક્ખુ
કાલણે વલણે, માયણે, સ્વણ-
ણે વિણયણે સમયણે પરિગ્ગહ
અમમાયમાણે કાલેણુદ્દાર્ઠ અપહિન્ને
દુદ્ધઓ છેત્તા ણિયાતિ ।

જે સાધક સયમ અને કર્મોના સ્વરૂપને સારી રીતે જાણે છે તથા અવસર, પોતાની શક્તિ, પરિમાણ, અભ્યાસકાળ, વિનય તેમજ સિદ્ધાન્તને જાણે છે તે પરીગ્રહની મમતા છોડી યથાસમય ક્રિયા કરતા નિષ્કામ ભાવથી રાગદ્વેષનો નાશ કરી સયમમાં આગળ વધે છે

૪૧૯. તં મિક્ખું સીયફાસપરિવેયમાણગાયં
ઉવસંકમિત્તુ ગાહાવર્ઘ વૂયાઃ- “આઉ-
સંતો સમણા, ણો સ્વલ્લુ તે ગામધમ્મા
ઉવ્વાહંતિ ? ” “ આઉસંતો ગાહાવર્ઘ,
ણો સ્વલ્લુ મમ ગામધમ્મા ઉવ્વાહંતિ,
સીયફાસં ચ ણો સ્વલ્લુ અહં સંચાણમિ
અહિયાસિત્તણ્ણ । ણો સ્વલ્લુ મે કપ્પતિ
અગણિકાયં ઉજ્જાલેત્તણ્ણ વા પજ્જા-
લેત્તણ્ણ વા કાયં આયવિત્તણ્ણ વા
પયાવેત્તણ્ણ વા, અણેસિં વા વયણાણ । ”

શીત સ્પર્શથી ધ્રુજતા મુનિ પાસે જઈ કોઈ ગૃહસ્થ કહે- ‘હે આયુષ્માન્ શ્રમણ ! આપને ઇન્દ્રિયધર્મ (કામ) તો પીડતો નથી ને ?’ ત્યારે સાધુ તેને કહે- ‘હે આયુષ્માન્ ગૃહસ્થ ! મને કામ પીડતો નથી પરંતુ હું ઠંડી સહન કરવામાં સમર્થ નથી અગ્નિ સળગાવવી, વારંવાર સળગાવવી અને શરીર તપાવવું કે વારંવાર તપાવવું, અથવા એવું બીજાને કહિને કરાવવું મને કલ્પતું નથી ”

૪૨૦. સિયા સે એવ વદંતસ્સ પારો અગણિ-
કાયં ઉજ્જાલેત્તા પજ્જાલેત્તા કાયં
આયાવેજ્જા વા પયાવેજ્જા વા । તં
ચ મિક્ખૂ પહિલેહાણ આગમેત્તા
આણવેજ્જા અણાસેવણાણ ત્તિ વેમિ ।

સાધુની આ વાત સાભળી કંદાય તે ગૃહસ્થ અગ્નિ સળગાવી, પ્રજ્વલિત કરી મુનિના શરીરને તપાવવા કે વારંવાર તપાવવા પ્રયત્ન કરે તો સાધુ ગૃહસ્થને કહી દે કે મારે અગ્નિનું સેવન કરવું કલ્પતું નથી એમ હું કહું છું

ચોથો ઉદ્દેશ

સુદૃઢ સંકલ્પ

૪૨૧. જે ભિક્ષુ તિવત્થેહિં પરિવુસિતે પાયચઉત્થેહિં તસ્સ ણં ણો એવં ભવતિ “ચઉત્થ વત્થં જાહસ્સામિ” । સે અહે-સણિજ્ઞાઈં વત્થાઈં જાણ્જ્ઞા, અહા-પરિગ્ગહિયાઈં વત્થાઈં ધારેજ્ઞા, નો ધોહ્જ્ઞા, નો રણ્જ્ઞા નો ધોતર-ત્તાઈં વત્થાઈં ધારેજ્ઞા, અપલિઉંચ-માણે ગામંતરેસુ, ઓમવેલણ । એયં સુ વત્થધારિસ્સ સામગિયાં ।

૪૨૨. અહ પુણ એવ જાણેજ્ઞા;- ઉવાતિ-ક્કંતે સ્વલ્લ હેમતે, ગિમ્હે પહિવન્ને અધાપરિજુન્નાઈં વત્થાઈં પરિદ્ધ-વિજ્ઞા; અદુવા સંતરુત્તરે, અદુવા ઓમવેલે, અદુવા ઇગસાહે, અદુવા અવેલે, લાઘવિયાં આગમમાણે । તવે સે અભિસમન્નાગણ ભવતિ । જમેયં ભગવયા પવેદિતાં તમેવ અભિ-સમેચ્ચા સન્વતો સન્વત્તાણ સમત્ત-મેવ સમભિજાણિયા ।

૪૨૩. જસ્સ ણં ભિક્ષુસ્સ એવં ભવતિ પુરુઠો સ્વલ્લ અહમંસિ, નાલમહમંસિ સીય-ફાસં અહિયાસિત્તણ, સે વસુમં સન્વ-સમણ્ણાગયપન્નાણેણં અપ્પાણેણં કેહ અકરણાણ આવહે, તવસ્સિણો હુ તં સેયાં જમેગે વિહમાદિણ । તત્થવિ તસ્સ કાલપરિયાણ । સેવિ તત્થ વિઅંતિકારણ । ડચ્ચેતં વિમોહાય-

જે (અભિગ્રહધારી) ભિક્ષુએ ત્રણ વસ્ત્ર અને ચોથું પાત્ર આ ચારની જ મર્યાદા કરી છે તેણે એવો વિચાર નથી હોતો કે હું ચોથા વસ્ત્રની યાચના કરીશ જો તેની પાસે ત્રણ વસ્ત્રો ન હોય તો તે એષણીય વસ્ત્રની યાચના કરે અને જેવું મળે તેવું ધારણ કરે. વસ્ત્રને ધોએ નહીં, રંગે નહીં, ધોયેલાં અને રંગેલા વસ્ત્રોને ધારણ ન કરે એવા હલકાં વસ્ત્રો રાખે કે જેથી આમાનુશ્રામ જતાં રસ્તામાં સંતાડવા ન પડે. આ નિશ્ચિત રૂપથી વસ્ત્રધારીની સામગ્રી છે.

મુનિ જાણે કે હવે ઠંડીની ઋતુ વ્યતીત થઈ ગઈ છે અને ગ્રીષ્મઋતુ આવી ગઈ છે તો પહેલાંના જીર્ણ વસ્ત્રોને પરઠી દે અથવા જરૂર હોય તો ઓછા કરે અથવા એકજ વસ્ત્ર રાખે અથવા અચેલક થઈ જાય. આણું કરવાથી લાઘવ શુણ્ણની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને તપની પ્રાપ્તિ થાય છે. ભગવાને જે આ કહ્યું છે તેના રહસ્ય ને સમજી સર્વ પ્રકારે સંપૂર્ણ રૂપે સચેલ અને અચેલ અવસ્થામાં સમભાવતુ જ સેવન કરે.

જે સાધુને એવું સમજાય કે હું શીતાદિ પરીવહોમા સપડાયો છું અને તેને સહન કરવા અસમર્થ છું તે સંયમી પોતાની બુદ્ધિથી વિચારી, અકાર્ય નહિ કરતા સયમમા જ સ્થિત રહે. જો સંયમ-જીવનની રક્ષાનો ચલવ ન હોય તો તપસ્વી માટે વૈહાનસાદિ [અકાળ] મરણ શ્રેષ્ઠ છે. આ મરણ કોઈ કોઈ સ્વીકારે છે. આ મરણ પણ તે સામયિક મરણની સમાન છે આ પ્રકારે મૃત્યુ પામનાર પણ કર્મોનેા અત કરે છે આ મરણ

તળં હિયં સુંહં સ્વમં ગિસ્સેયસં આણુ- નિર્મોહિતાનું સ્થાન છે, હિતકર છે, સુખકર છે.
ગામિયં ત્તિ વેમિ । યોગ્ય છે, મોક્ષનું કારણ છે અને ભવાન્તરમાં
પણ પુણ્યનું કારણ છે, એમ હું કહું છું.

પાંચમો ઉદ્દેશ

પ્રતિજ્ઞા પાલન

૪૨૪. જે ભિક્ષુ દોહિં વત્થેહિં પરિવુસિતે
પાતતતિણ્હિ, તસ્સ પં ણો એવં ભવતિ
તત્તિયં વત્થં જાહ્સસમિ । સે અહે-
સણિજ્ઞાં વત્થાં જાણ્જ્ઞા જાવ
એવં સ્વલ્લ તસ્સ ભિક્ષુસ્સ સામગ્ગિયં ।

જે (અભિગ્રહધારી) ભિક્ષુએ બે વસ્ત્ર અને ત્રીજું
એક પાત્ર રાખવાની મર્યાદા કરી છે તેને એવો
વિચાર નથી આવતો કે હું ત્રીજા વસ્ત્રની
યાચના કરીશ. કદાચિત તેની પાસે બે વસ્ત્રો
ન હોય તો તેને એષણીય વસ્ત્રની યાચના
કરવી કલ્પે છે યાવત એ સાધુની સામગ્રી છે.

૪૨૫. અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા-ઉવક્કંતે
સ્વલ્લ હેમંતે, ગિમ્હે પહિવન્ને, અહા-
પરિજુન્નાં વત્થાં પરિવિટ્ઠેજ્ઞા
અદુવા સંતરુત્તરે, અદુવા ઓમ્વેલણ,
અદુવા ઇગસાહે, અદુયા અવેલે લાઘ-
વિય આગમમાણે । તવે સે અભિસમ-
ણાગણ ભવતિ । જહેય મગવતા
પવેદિતં તમેવ અભિસમેચ્છા સન્વતો
સન્વત્તાણ સમ્મત્તમેવ અભિજાણિયા ।

પછી સાધુ જાણે કે શીત ઋતુ ગઈ છે અને
ત્રિષ્મ ઋતુ આવી ગઈ છે તો જીર્ણવસ્ત્રો ને
પરઠી દે અથવા ક્યારેક જરૂર હોય તે વસ્ત્ર
ધારણ કરે, અથવા બેમાંથી એકનો ત્યાગ કરે.
અને તેની પણ આવશ્યકતા ન હોય તો વસ્ત્ર
રહિત થઈ જાય આમ કરવાથી લાઘવ ગુણ
સાથે તપની પ્રાપ્તિ થાય છે. ભગવાનને જે રીતે
કહ્યું છે તેને સારી રીતે સમજી સંપૂર્ણ ભાવથી
સર્વ અવસ્થામાં સમભાવ રાખે.

૪૨૬. જસ્સ પં ભિક્ષુસ્સ એવં ભવઈ, પુદ્ગલો
અવલો અહમસિ, નાલમહમસિ ગિહં-
તરસંકમણં મિસાયરિયાં ગમણાણ ।
સે ચેવ વદંતસ્સ પરો અભિહં અસણં
વા (૪) આહરુદ્ધુ દલણ્જ્ઞા સે પુન્ના-
મેવ આલોણ્જ્ઞા “આરુસંતો ગાહા-
વતી, ણો સ્વલ્લ મે કપ્પઈ અભિહં
અસણં વા (૪) મોત્તણ વા, પાયણ
વા અન્ને વા ઇયપ્પગારે ।

જે સાધુને એવું સમજાય કે હું રોગથી નિર્ભય
થઈ ગયો છું લિક્ષા માટે અનેક ઘરોમાં જવામાં
અસમર્થ છું. આ કથન સાંભળી કોઈ ગૃહસ્થ સાધુના
માટે સામે આહારાદિ લાવી આપે તો સાધુ
પહેલા જ કહી દે કે- હે આચુષ્મન્ ગાથાપતિ ।
સામે લાવેલ આહારાદિ તથા આ પ્રકારનો
અન્ય કોઈ પદાર્થ ભોગવવો કે ખાવું-પીવું
મને કલ્પે નહિ

૪૨૭. જસ્સ ણં મિક્ખુસ્સ અયં પગપ્પે;—અહં
ચ ચલ્લ પડિણ્ણત્તો અપડિન્નત્તેહિં,
ગિલાણો અગિલાણેહિં, અમિકંચ
સાહમ્મિણ્ણિં કીરમાણં વેયાવડિયં
સાહજ્જિસ્સામિ । અહં વા વિ ચલ્લ
અપડિણ્ણત્તો પડિણ્ણત્તસ્સ, અગિલાણો
ગિલાણસ્સ, અમિકંચ, સાહમ્મિઅસ્સ
કુજ્જા વેયાવડિયં કરણાણ ।

૪૨૮. આહટ્ટુ પરિન્નં અણુચ્ચેસ્સામિ,
આહટ્ટં ચ સાતિજ્જિસ્સામિ આહટ્ટુ
પરિન્નં, આણચ્ચેસ્સામિ, આહટ્ટં ચ ણો
સાતિજ્જિસ્સામિ (૨) આહટ્ટુ
પરિન્નં, ણો આણચ્ચેસ્સામિ, આહટ્ટ
ચ સાતિજ્જિસ્સામિ (૩) આહટ્ટુ
પરિણં ણો આણચ્ચેસ્સામિ, આહટ્ટ
ચ ણો સાતિજ્જિસ્સામિ (૪) એવં
સે અદ્ધાકિદ્ધિયમેવ ધમ્મં સમહિજા-
ણમાણે સંતે વિરતે સુસમાહિતલેસે ।
તત્થવિ તસ્સ કાલપરિયાણ । સે
તત્થ વિઅંતિકારણ । ઇચ્છેતં વિમો-
હાંયતણં દિતં સુહં ચમ ણિસ્સેયસં
આણુગામિયં—તિ વેમિ ।

કેઈ સાધુની એવી પ્રતિજ્ઞા હોય છે કે હું
ખીમાર થાઉં તો ખીન્ન સાધુઓને સેવા કરવાનું
કહીશ નહિ પરંતુ સમાન સમાચારીવાળા
નીશાંગી સાધુ કર્મનિર્જરાના ઉદ્દેશ્યથી સ્વેચ્છા-
પૂર્વક મારી સેવા કરે તો હું એ સેવાનો
સ્વીકાર કરીશ અને જો હું સ્વસ્થ હોઉં તો
ખીન્ન સહધર્મી અસ્વસ્થ શ્રમણાની સ્વેચ્છાપૂર્વક
નિ સ્વાર્થભાવથી કર્મનિર્જરા માટે સેવા કરીશ.

કેઈ સાધુ આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરે છે કે— (૧)
હું ખીન્નઓ માટે આહારાદિ લાવીશ અને
ખીન્ન આહારાદિ લાવ્યા હોય તેને સ્વીકારીશ.
(૨) હું ખીન્ન સાધુઓ માટે આહારાદિ લાવીશ
પરંતુ ખીન્ન સાધુઓ લાવ્યા હોય તે નહિ લઉં.
(૩) હું ખીન્ન સાધુઓ માટે નહિ લાવું પરંતુ
ખીન્ન લાવ્યા હશે તે સ્વીકારીશ (૪) હું ખીન્ન
માટે લાવીશ નહિ અને ખીન્ન લાવ્યા હશે તેનો
સ્વીકાર પણ કરીશ નહિ આ ચાર પ્રતિજ્ઞાઓ —
માંથી જે અગીકાર કરી હોય તેનું પૂર્ણ રીતે
પાલન કરે. એવા સાધુ શાત, વિરત અને વિશુદ્ધ
લેશ્યાવાળા થઈ દેહનો ત્યાગ કરે પણ પ્રતિજ્ઞાનો
ભંગ ન કરે. કદાચિત્ પ્રતિજ્ઞાપાલનમાં મરણ
થઈ જાય તો તેનું તે મરણ અનશનપ્રાપ્ત
મરણ સમાન છે તે કર્મશયનું કારણ છે તે
નિર્મોહતાનું સ્થાન છે, હિતકર છે, સુખકર
છે, ચોગ્ય છે, કલ્યાણકારી છે, ભવાન્તરમાં
પુણ્યનું કારણ છે એમ હું કહું છું

છઠો ઉદ્દેશ

ઘંગિતમરણુ

૪૨૯. જે મિક્ખુ એગેણ વત્થેણ પરિવુસિતે
પાયવિત્તિણ, તસ્સ ણો એવં મવ્હ,
“વિતિયા વત્થં જાહસ્સામિ” । સે

જે (અભિગ્રહધારી) ભિક્ષુ એક વસ્ત્ર અને ખીન્ન
એક પાત્ર રાખવાની પ્રતિજ્ઞા અગીકાર કરે છે
તેને એવો વિચાર નથી હોતો કે હું ખીન્ન

અહેસગિજ્ઞં વત્થ જાણ્જા, અદ્દાપ-
રિગ્ગહિયં વા વત્થં ધારેજ્ઞા । જાવ
ગિમ્હે પહિવન્ને, અદ્દાપરિજુન્ન વત્થં
પરિટ્ઠવેજ્ઞા । અદુવા એગસાદે
અદુવા અવેલે લાઘવિયં આગમમાણે
તવે સે અભિસમન્નાગણે ભવઙ્ । જહેયં
ભગવયા પવેઙ્ગયં તમેવ લભિસમેચ્ચા
સવ્વઓ સવ્વત્તાણ સમત્તમેવ સમ-
ભિજાણિયા । જસ્સ ણં ભિક્ખુસ્સ
एवं भवङ्-एगे अहमंसि, न मे अत्थि
कोई, न याहमवि कस्स वि । एव से
एगागिणमेव अप्पाणं समभिजा-
णिज्जा, लाघवियं आगममाणे तवे
से अभिसमन्नागए भवङ् जाव सम-
भिजाणया ।

૪૩૦. મે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા, અસ-
ણં વા (૪) આહારેમાણ ણો
વામાઓ હણુયાઓ દાહિણં હણુયં
દાંચારેજ્ઞા આસાણમાણે, દાહિણાઓ
વા હણુયાઓ વામં હણુયં ણો સંચા-
રેજ્ઞા આસાણમાણે સે અણાસાય-
માણે લાઘવિયં આગમમાણે તવે સે
અભિસમન્નાગણે ભવઙ્ । જહેયં ભગ-
વતા પવેઙ્ગયં તમેવ અભિસમેચ્ચા
સવ્વતો સવ્વત્તાણ સમત્તમેવ
સમભિજાણિયા ।

૪૩૧. જસ્સ ણં ભિક્ખુસ્સ एवं भवति-से
गिलामि च खलु अहं इमंमि
समए इमं सरीरगं अणुपुव्वेण परि-
वट्ठित्तए, से अणुपुव्वेण आहारं

વસ્ત્રની યાચના કરુ. એવા સાધુ જરૂર હોય તો
એષણીય વસ્ત્રની યાચના કરે અને જેવું વસ્ત્ર
મળે તેવું જ ધારણ કરે યાવત્ ગરમીની ઋતુ
આવી ગઈ છે એમ જાણે તો સર્વથા જીર્ણ
વસ્ત્રને પરહી દે અથવા તે એક વસ્ત્રને રહેવા દે
અથવા અચેલ થઈ જાય. આ રીતે લાઘવ
ગુણને ધારણ કરવાથી તપની પ્રાપ્તિ થાય છે
યાવત્ પ્રત્યેક અવસ્થામાં સમભાવ ધારણ કરે.
જે સાધુની એવી લાવના છે કે હું એકલો છું,
મારું કોઈ નથી, હું પણ કોઈનો નથી, તે
લિશ્તુ આત્માના એકાકીપણાને જાણી લાઘવ
ગુણને પ્રાપ્ત કરે છે અને તેને તપની પ્રાપ્તિ
થાય છે, યાવત્ સમભાવ ધારણ કરવો જોઈએ

સાધુ અથવા સાધ્વી અશનાદિ આહાર કરતા,
સ્વાદ લેવા માટે આહારને ડાખા ગાલથી જમણા
ગાલે ન લાવે અને જમણા ગાલથી ડાખા ગાલે
ન લાવે આ રીતે સ્વાદ નહિ લેવાથી લાઘવ
ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે અને તેનાથી તપની પ્રાપ્તિ
થાય છે. માટે ભગવાન દ્વારા કહેલ તત્ત્વને
સારી રીતે સમજી સમભાવ ધારણ કરવો જોઈએ

જે મુનિને એવી પ્રતીતિ થાય કે હવે આ
શરીરને ટકાવવા હું અસમર્થ છું, તો તે ધીરે
ધીરે આહારને ઓછો કરે આહાર ઓછો કરી
કષાયોને પાતળા કરે અને શારીરિક વ્યાપારોને
નિયમિત કરી લાકડાના પાટિયાની સમાન

સવદ્વેજ્જા । અણુપુત્વેણ સંવદ્વિત્તા
 કસાણ પયણુ કિચ્ચા સમાહિયચ્ચે
 ફલગાવયદ્વી ઉદ્વાય મિક્ખુ અભિનિ-
 વ્વુડચ્ચે, અણુપવિસિત્તા ગામં વા,
 ણગરં વા, રેહં વા, કવ્વડ વા,
 મહંવં વા, પટ્ટણં વા, દોણમુહ વા,
 આગરં વા, આસમં વા, સણ્ણિવેસં
 વા, ણિગમં વા રાયધાણિં વા,
 તણાઈં જાણજ્જા । તણાઈં જાણિત્તા
 સે તમાયાણે ઇગંત-મવકમિજ્જા ।
 ઇગંતમવકમિત્તા અપ્પંદે અપ્પપાણે
 અપ્પવીણે અપ્પહરિણે અપ્પોસે અપ્પો-
 દણે અપ્પુત્તિગ-પણય-દગ-મદ્વિય-
 મન્કકડાસતાણે પહિલેહિય (૨)
 પમજ્જિય (૨) તણાઈં સંથરેજ્જા ।
 તણાઈં સંથરેત્તા ઇત્થવિ-સમણે ઇત્ત-
 રિયાં કુજ્જા ।

૪૩૨. તં સચ્ચં સચ્ચવાદી ઓણે તિણ્ણે
 છિણ્ણકહંકહે અતીતદ્દે અણાતીતે,
 ચેચ્ચાણ મિહરં કાયાં, સંવિહ્વણિય
 વિરુવરુવે પરીસહોવસ્સગે; અસ્સિ
 વિસ્સસંભણયાણે, મેરવ-મણુચિન્ને ।
 તત્થવિ તસ્સ કાલપરિયાણે । સેવિ
 તત્થ વિયંતિકારણે ઇચ્ચેતં વિમો-
 હાયયણં દિત્તં સુહં રેમં ણિસ્સેયસં
 આણુગામિયાં-તિ વેમિ ।

નિશ્ચેષ્ટ થઈ શારીરિક સંતાપથી રહિત થઈ
 પંડિતમરણને માટે તૈયાર થઈ જાય. આવા
 મુનિએ ગામ, નગર, ખેડ, કસબો, મહાન,
 પાટણ, ખંદર, આકર, આશ્રમ, સન્નિવેશ,
 નિગમ અથવા રાજધાનીમા પ્રવેશ કરી ઘાસની
 યાચના કરવી જોઈએ. ઘાસ લઈ એકાંત સ્થાનમાં
 જવું જોઈએ. ત્યાં ઇંડા, પ્રાણી, ખીજ, લીલોતરી,
 આકળ, પાણી, કીડીઓના દર, લીલકૂગ, તત્કા-
 લના પાણીથી ભીની થયેલ માટી, કરોળિયાના
 જાળાદિથી રહિત જમીનનું વારંવાર પ્રતિલેખન
 કરે અને વારંવાર પ્રમાજન કરે, તેમ કરી
 ઘાસની શૈયા પાથરે અને તેના પર ઇગિતમરણ
 અંગીકાર કરે

સત્યવાદી, પરાક્રમી, સસારથી તરેલાની સમાન,
 ‘કેમ કરીશ’ આ પ્રકારના ડર અને નિરાશાથી રહિત
 સારી રીતે વસ્તુસ્વરૂપને જાણનાર, સાંસારિક બંધ
 નોથી મુક્ત મુનિ નરવર શરીરની મમતાનો ત્યાગ
 કરી, અનેક પ્રકારના પરીષદો અને ઉપસર્ગોની
 અવગણના કરી તથા સર્વજ્ઞપ્રાણીત આગમમા શ્રદ્ધા
 કરી કઠિનતાથી આચરવા યોગ્ય આ સત્યનુ-
 ઇગિતમરણનું આચરણ કરે છે આવું મરણ
 કાલપર્યાયની સમાન છે તે હિતકર, સુખકર,
 કલ્યાણકર છે યાવત્ પુણ્યનું કારણ છે એમ હું
 કહું છું

સાતમો ઉદ્દેશ

પ્રતિમા અને પાદપોષગમન

૪૩૩. જે મિક્ખુ અવેલે પરિવુસિતે તસ્સ ણં
 મિક્ખુસ્સ ઇણં ભવતિ, ચાણમિ અહ
 તણાસાં અહિયાસિત્તણે, સીયાં ફાસં

જે (અભિગ્રહધારી) લિખ્તુ વચ્ચરહિત થઈ સંયમમા
 સ્થિત છે તેને એવો વિચાર હોય છે કે હું તૃણ-
 ઘાસનો સ્પર્શ સહન કરી શકું છું, ઇંડી-ગરમીને

અદિયાસિત્તે, તેડફાસં અદિયાસિ-
ત્તે, દંસમસગફાસં અદિયાસિત્તે,
એગતરે અન્નતરે વિરૂવરૂવે ફાસે
અદિયાસિત્તે; દિરિપડિચ્છાદણં ચ
ણો સચાએમિ અદિયાસિત્તે એવં સે
કપ્પતિ કહિવંધણં ધારિત્તે ।

૪૩૪. અદુવા તત્થ પરકમંતં મુજ્જો અચેલં
તણફાસા ફુસંતિ, સીયફાસા ફુસંતિ,
તેડફાસા ફુસંતિ, દંસમસગફાસા
ફુસંતિ, એગયરે અન્નયરે વિરૂવરૂવે
ફાસે અદિયાસેતિ અચેલે લાઘવિય
આગમમાણે । તવે સે અમિસમન્નાગે
ભવતિ । જહેતં મગવયા પવેદિયં
તમેવ અમિમેચ્છા સવ્વઓ સવ્વત્તાએ
સમત્ત-મેવ સમભિજાણિયા ।

૪૩૫. જસ્સ ણ મિક્ખુસ્સ એવં ભવતિ-અહ
ચ સ્વલ્લ અન્નેસિં મિક્ખૂણં અસણં વા
(૪) આહટ્ટુ દલહસ્સામિ, આહટ્ટં ચ
સાતિજિસ્સામિ (૧) જસ્સ ણં
મિક્ખુક્કસ્સ એવં ભવતિ:- અહ ચ
સ્વલ્લ અન્નેસિં મિક્ખૂણં અસણં વા
આહટ્ટુ દલહસ્સામિ, આહટ્ટં ચ ણો
સાતિજિસ્સામિ (૨) જસ્સ ણં મિક્ખુક્કસ્સ
એવ ભવતિ; અહં ચ સ્વલ્લ અસણં
વા આહટ્ટુ નો દલહસ્સામિ આહટ્ટં
ચ સાતિજિસ્સામિ (૩) જસ્સ ણં
મિક્ખુક્કસ્સ એવં ભવતિ:- અહં ચ સ્વલ્લ
અન્નેસિં મિક્ખૂણં અસણં વા
આહટ્ટુ નો દલહસ્સામિ આહટ્ટં ચ
ણો સાતિજિસ્સામિ (૪) અહ ચ
સ્વલ્લ તેણં અધાતિરિત્તેણં અવેસણિ-

સહન કરી શકું છું, ડાસમચ્છરની વેદના સહન
કરી શકું છું, એક અથવા અનેક પ્રકારની
અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ વેદના સહન કરવામાં સમર્થ છું
પરંતુ લજ્જાના કારણે વસ્ત્રનો ત્યાગ કરવા
અસમર્થ છું. એવા સાધુને કટિવસ્ત્ર (ચોલપટ્ટ)
ધારણ કરવું કલ્પે છે

(જો લજ્જા છતી શકે તો અચેલ રહે) અચેલક
થઈ વિચરનાર સાધુને જો ફરી તૃણસ્પર્શની
વેદના, ઠડી-ગરમીની વેદના, ડાસ-મચ્છરની
વેદના થાય, એક યા અનેક પ્રકારના કષ્ટો
આવે તો તેને સારી રીતે સહન કરે, અચેલક
સાધુ ઉપકરણ અને કર્મભારથી હળવો થઈ
જાય છે. તેને તપની પ્રાપ્તિ થાય છે યાવત
સમભાવ રાખે

કોઈ મુનિની એવી પ્રતિજ્ઞા હોય કે-(૧) હું બીજા
મુનિઓને અશન, પાનાદિ આહાર લાવી આપીશ
અને બીજા મુનિઓ દ્વારા લાવેલા આહારનો સ્વીકાર
કરીશ (૨) કોઈ મુનિની એવી પ્રતિજ્ઞા હોય
છે, કે હું અશનાદિ આહાર લાવી બીજા મુનિઓને
આપીશ પણ તે મુનિઓ દ્વારા લાવેલનો સ્વીકાર
નહિ કરીશ (૩) કોઈ મુનિની એવી પ્રતિજ્ઞા
હોય છે કે હું અશનાદિ આહાર લાવી આપીશ
નહિ પણ બીજા મુનિઓ લાવ્યા હશે તે લઈશ
(૪) કોઈ મુનિની એવી પ્રતિજ્ઞા હોય છે, કે હું
લાવીને આપીશ નહિ અને બીજા લાવ્યા હશે
તે લઈશ નહિ કોઈ મુનિ એવો અભિગ્રહ કરે
છે, કે પોતાના ઉપલોગ પછી વધેલા, વિધિપૂર્વક
પોતાના માટે ગ્રહણ કરેલા, એષણીય આહાર-
પાણીથી પોતાના કર્મોની નિર્જરા માટે સમાન
આચારવાળા સાધુની વૈયાવૃત્ય કરીશ અને બીજા
મુનિઓના ઉપલોગ પછી વધેલા વિધિપૂર્વક
લાવેલ, એષણીય આહાર - પાણીને તેઓની

જ્જેણં અધાપરિગ્ગહિણં વાં અભિ-
કંઘ સાહમ્મિયસ્સ કુજ્ઞા વેયાવ-
હિયં કરણાણં । અહં વાવિ તેણ અધા-
તિરિત્તેણં અધેસણિજ્જેણં અધાપરિગ્ગ-
હિણં અસણેણં વાં અભિકંઘ સાહ-
મ્મિયહિં કીરમાણં વેયાવહિયં સાતિ-
જ્જિસ્સામિ લાઘવિયં આગમમાણે
જાવ સમત્તમેવ સમભિજાણિયા ।

૪૩૬. જસ્સ ણં મિક્કલુસ્સ ઇત્થં ભવતિ । સે
ગિલામિ ચ સ્વલ્લ અહં ઇમંમિ સમણ
ઇમં સરીર અણુપુવ્વેણં પરિવહિત્તણં,
સે અણુપુવ્વેણં આહારં સંવટ્ટેજ્ઞા આહારં
સંવટ્ટિત્તા કસાણ પયણુણ કિચ્ચા
સમાહિઅચ્ચે ફલગાવયટ્ઠી ઉદ્દાય
મિક્કલુ અભિણિવ્વુહચ્ચે, અણુપવિ-
સિત્તા ગામં વા જાવ રાયહાર્ણિં વા
તણાં જાણ્ઞા । તણાં જાણ્ઞા,
સે તમાયાણ ઇત્થંતમવક્કમેજ્ઞા,
અપ્પંદે, જાવ તણાં સંથરેજ્ઞા ।
એત્થવિ સમણ કાયં ચ, જોગં ચ
ઇરિયં ચ પચ્ચક્કાણ્ઞા ।

૪૩૭. તં સચ્ચં સચ્ચાવાઈ ઓણ તિન્ને છિન્ન-
કહકહે આઈયટ્ટે અણાતીતે ચેચ્છાણ
મિત્તરં કાય સંવિહૂણિય વિરુવરુવે
પરિસ્સહોવસગ્ગે અસ્સિ વિસંભળયાણ
મેરવમણુચિન્ને । તત્થવિ તસ્સ કાલ-
પરિયાણ । સે તત્થ વિઅંતિકારણ
ઈચ્ચેયં વિમોહાયતણં દિયં સુહં
ક્કમ ણિસ્સેયસં આણુગામિયંતિ વેમિ ।

નિર્જરાની અભિલાષાથી અપાયેલા અશનાદિ ને
ગ્રહણ કરીશ. આવી પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરનાર
મુનિને લઘુતા આવે છે અને તપની પ્રાપ્તિ
થાય છે યાવત્ સમ્યક્ પ્રકારે સમજી મુનિ
સમભાવને ધારણ કરે.

બ્યારે મુનિને, સમજાય કે હવે હું આ
શરીરને અનુક્રમથી ધારણ કરવામાં અસમર્થ છું
ત્યારે તે ક્રમશઃ આહારને ઓછો કરી કષાયોને
કૃશ કરે. શરીરના વ્યાપારને નિયમિત કરી
લાકડાના પાટિયાની જેમ સહનશીલ બની મૃત્યુ
માટે તૈયાર થઈ શરીરની શુશ્રૂષાનો ત્યાગ
કરી, ગામ, નગર, યાવત્ રાજધાનીમાં જઈ ધાનની
યાચના કરે. યાવત્ ધાનની શૈયા બિછાવે યોગ્ય
સમયે તે પર બેસી શરીરનો, શરીરના વ્યાપારનો
અને સૂક્ષ્મ હલનચલનનો ત્યાગ કરી દે.

સત્યવાદી, પરાક્રમી, રાગ-દ્વેષ રહિત, સંસારથી
તરેલાની સમાન, ભય અને શૈંકાથી મુક્ત, જીવદિના
સ્વરૂપને જ્ઞાતા, સામાજિક બંધનોથી રહિત મુનિ
નશ્વર શરીરનો ત્યાગ કરી, વિવિધ પ્રકારના
પરીષદો અને ઉપસર્ગોની અવગણના કરી,
ભગવાનના વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખી કાયર બને
દ્વારા આચર્ય ન શકાય તેવા સત્ય-પાદપોષગમન
મરણને અગીકાર કરે છે. આ પાદપોષગમન
સમાધિમરણ-કાળપર્યાયની સમાન છે. હિતકર
છે. સુખકર છે યોગ્ય છે. કલ્યાણકર છે. પુણ્યમય
છે આવા મરણને પ્રાપ્ત કરનાર સાધુ કર્મોને
અપાવે છે, એમ હું કહું છું.

આઠમો ઉદ્દેશ

કાલપર્યાય-પંડિતમરણ

૪૩૮. અણુપુન્વેણ વિમોહાઈ,
જાઈ ધીરો સમાસજ્ઞ;
વમ્ભતો મતિમંતો,
સવ્વં ણચ્છા અણેલ્લિસં । ૧ ।

દીક્ષાઅહણાદિના અનુક્રમથી મોહરહિત-ભક્ત પરિજ્ઞા, ઇગિતમરણ અથવા પાદપોષગમન મરણને પ્રાપ્ત કરી ધીર સંયમી અને મતિમાન મુનિ સર્વ કૃત્ય-અકૃત્યને જાણી અદ્વિતીય જિનશાસન સિવાય બીજે કયાય જેનું વિધાન નથી એવી સમાધિનું પાલન કરે.

૪૩૯. દુવિદંપિ વિદિત્તાણં,
સુદ્ધા ધમ્મસ્સ પારગા;
અણુપુન્વીઈ સંસારા,
આરંભાઓ તિઉટ્ટતિ । ૨ ।

શ્રુત-ચારિત્ર રૂપ ધર્મના પારગામી, તત્ત્વના જ્ઞાતા મુનિઓ બાહ્ય અને આલેખ્યંતર તપને જાણી, અનુક્રમથી શરીરત્યાગનો અવસર જાણી સંલેખના સ્વીકારી શરીરના પોષણરૂપ આરંભને છોડી દે છે.

૪૪૦. કમાણ પયણુણ કિચ્છા,
અપ્પાહારો તિતિક્કણ;
અહ મિક્કલુ ગિલ્લાણ્જા,
આહારસ્મેવ અંતીયં । ૩ ।

સંલેખના ધારણ કરનાર મુનિ કષાયોને પાતળા કરી અલ્પ આહાર કરતા ક્ષમાશીલ રહે. અલ્પાહારના કારણે ગ્લાન થાય તો મુનિ આહારનો સર્વથા ત્યાગ કરી અનશન ધારણ કરે.

૪૪૧. જીવિયં ણામિકંચેજ્ઞા,
મરણં ણોવિ પત્થણ;
દુદ્ધાઓવિ ણ સજ્જેજ્ઞા,
જીવિતે મરણે તદ્ધા । ૪ ।

સંલેખના કરનાર મુનિ વધારે જીવવાની ઇચ્છા ન રાખે. કષ્ટથી લયલીત થઈ મૃત્યુની ઇચ્છા ન કરે. જીવન અને મરણ બંને અવસ્થામાં સમભાવ રાખતા મુનિ કોઈની પણ ઇચ્છા ન કરે.

મઙ્ગલ્લથો ણિજ્જરાપેહી,
મમાદિ-મણુપાલણ;
અંતોવદિં વિરુક્કસજ્ઞ,
અઙ્ગલ્લથં સુદ્ધ-મેસણ । ૫ ।

મધ્યસ્થભાવમાં સ્થિત, એકાત નિર્જરાનો અભિલાષી મુનિ સમાધિનું પાલન કરે કષાયાદિ આંતરિક અને ઉપકરણાદિ બાહ્ય ઉપધિનો ત્યાગ કરી, પોતાના અંત કરાવવાને વિકાર રહિત બનાવી આત્મચિંતન કરે.

૪૪૨. જં સિંચિ ઉદ્ધવકમં જાણે,
આહરમેમમ્મ અપ્પણો;
તમ્મેણ અંતરુદ્ધાણ,
મિપ્પં મિક્કલેજ્ઞ પંડિણ । ૬ ।

ભક્તપરિજ્ઞા સંલેખનામાં સ્થિત મુનિને કદાચિત પોતાના આયુષ્યનો અત લાવવાનું કોઈ કારણ જાણાય તો પુદ્ગિમાન સાધુ જલદી ભક્તપરિજ્ઞાદિને અંગીકાર કરી લે.

૪૪૩. ગામે વા અદુવા રણે,
થહિલં પહિલેહિયા;
અપ્પપાણં તુ વિન્નાય,
તળાઈં સથરે મુળી । ૭ ।
૪૪૪. અણાહારો તુઅટ્ટેજા,
પુટ્ટેઠો તત્થહિયાસણ;
ણાતિવેલં ઉવચરે,
માણુસ્સેહિં વિ પુટ્ટણ । ૮ ।
૪૪૫. સસપ્પગા ય જે પાણા,
જે ઉ ઉટ્ટ-મહે ચરા;
મુંજંતે મંસસોળીતં,
ણ છણે ન પમજ્જણ । ૯ ।
૪૪૬. પાણા દેહં વિહિંસતિ,
ઠાણાતો ન વિઉબ્ભમે;
આસવેહિં વિવિત્તેહિં,
તિપ્પમાણો ઽ હિયાસણ । ૧૦ ।
૪૪૭. ગંથેહિં વિવિત્તેહિં,
આઠકાલસ્સ પારણ;
પગ્ગહિઅતરણં ચેયં,
દવિયસ્સ વિયાણતો । ૧૧ ।
૪૪૮. અયં સે અવરે ધમ્મે,
ણાયપુત્તેણ સાહિણ;
આયવજ્જં પહીયારં,
વિજહેજ્જા તિઠા તિઠા । ૧૨ ।
૪૪૯. હરિણ્ણુ ન ણિવજ્જેજ્જા,
થહિલં મુણિઆ સણ;
વિઉસ્સિજ્જ અણાહારો,
પુટ્ટો તત્થ ઽ હિયાસણ । ૧૩ ।
૪૫૦. ઇદિણ્ણુ ગિલાયંતે,
સમિયં આહરે મુળી;
તઠાવિ સે અગરિહે,
અચલે જે સમાહિણ । ૧૪ ।

ગામમાં યા નિર્જન વનમાં ભૂમિને જોઈને અને તેને જીવ-જંતુરહિત જાણીને ધાસની પથારી પાથરે.

પછી આહારનો ત્યાગ કરે અને તેના ઉપર સૂવે, આવનાર પરીષદો અને ઉપસર્ગોને સમભાવથી સહન કરે. મનુષ્ય સંબંધી ઉપસર્ગો આવે તો મર્યાદાનુ ઉલ્લંઘન કરે નહિ

છીડી આદિ કરતા જંતુઓ, ગિદ્દાદિ ઊડનાર પક્ષીઓ, ખિલમાં રહેનાર મર્પાદિ પ્રાણીઓ અથવા ડાંસ-મચ્છરાદિને દૂર ન કરે ।

આ પ્રાણીઓ મારા દેહની જ હિંસા કરે છે. મારા જ્ઞાન, દર્શનાદિને બગાડી શકતા નથી એવો વિચાર કરી તે સ્થાનથી બીજો કયાય ન જાય. આસ્થવોથી દૂર રહી વેદના સહન કરે

બાહ્ય, આભ્યંતર ગ્રંથિઓને છોડી અતિમ સમય શુદ્ધ ધ્યાનમાં રહે. આડીં સુધી ભક્ત પરિજ્ઞાનુ કથન કર્યું. હવે ઇગિતમરણુ કહે છે. આ ઇગિતમરણુ ગીતાર્થ સયમી માધકને વિશેષરૂપી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે.

ઇગિતમરણુ-જ્ઞાતપુત્ર મહાવીરે ઇગિત મરણુમાં વિશિષ્ટતા બતાવી છે-આત્મવ્યાપાર સિવાય બીજા પાસે ત્રણ કરણ ત્રણ યોગથી વૈયાવૃત્યન કરાવે.

દર્શ, અકુરાદિ લીલોતરી ઉપર ન સૂવે-શુદ્ધ ભૂમિને જાણી સૂવે સર્વ ઉપાધિને છોડી આહારનો સર્વથા ત્યાગ કરી, સસ્તારક પર રહી પરીષદોને સમભાવપૂર્વક સહન કરે

નિરાહાર રહેવાથી ઇન્દ્રિયોને શિથિલ જોઈ મુનિ સમભાવમાં રહે આર્તધ્યાન ન કરે હલન, ચલનાદિ ક્રિયાઓ કરે છે તે નિન્દનીય નથી હલન ચલનાદિ કરતા કરતા જે ભાવથી વિચલિત થતા નથી અને સમાધિવત છે તે અભિનન્દનીય છે

૪૫૧. અમિત્ક્રમે પટિક્રમે,
સંકુચે પસારણ;
કાયસાદારણદ્રાણ,
ઇત્યંવાનિ અચેયણે । ૧૫ ।

ઇગિતમરણની આરાધના કરનાર મુનિ શરીરની
સુવિધા માટે નિયત ભૂમિમા જઈ અને પાછો
કરી શકે છે. પોતાના અંગોપાગને સડોચી
શકે છે, પસારી શકે છે. જે વિશેષ શક્તિ અને
સદ્વિષ્ણુતા હોય તો અચેતન પદાર્થની જેમ
નિશ્ચેષ્ઠ થઈ સ્થિત રહી શકે છે

૪૫૨. પરિવ્રત્તમે પરિક્લિન્તે,
અદુષ્ટા ચિદ્દે અદાયતે;
ઠાણેણ પરિક્લિન્તે, ।
ણિમિષ્ણજ્ઞા ચ અન્તમો । ૧૬ ।

જે બેઠા બેઠા અથવા સૂતા સૂતા થાકી જાય
તો થોડા આટા મારે અથવા ઉભા રહે યા
ઇચ્છાનુસાર આસન બદલે ઉભા ઉભા થાકી
જાય તો અતે બેઠી જાય યા સૂઈ જાય

૪૫૩. આમીણે ડ ણેન્દ્રિસ મરણં,
ઇન્દ્રિયાણિ સમીરણ;
કોન્દાચાસં સમામજ્ઞ,
વિતદ્ પાદુરેમણ । ૧૭ ।

આવા અનુપમ મરણને સ્વીકારી મુનિ પોતાની
ઇન્દ્રિયોને વિષયોથી નિવૃત્ત કરી સંયમમાં રાખે.
ટેકો લેવા માટે પાછળ પાટિયું રાખ્યું હોય
અને તેમા જીવ-જતુ હોય તો તેને બદલી
બીજા નિર્દોષ પાટિયાની ગવેષણા કરે

૪૫૪. જઓ ડ ગજ્ઞ સમુપ્પજ્ઞે,
ણ તત્થ અગલ્લંચણ;
તત્તો ઉક્કમે અપ્પાણ,
સલ્લે પાસેઽહિયાસણ । ૧૮ ।

જે વસ્તુના અવલંબનથી પાપની ઉત્પત્તિ થાય
તેનું અવલંબન ન લેવું જોઈએ પોતાના
આત્માને પાપમય વ્યાપાગથી દૂર કરે અને
આવતા પરીપહોને સમભાવપૂર્વક સહન કરે.

૪૫૫. અયં ચાયતરે મિયા,
જો एवं અણુપાલણ;
સલ્લગાયણિરાંધેણિ,
ઠાણાતો ણ વિહમમે । ૧૯ ।

આ પાદપોષગમન પૂર્વોક્ત લકતપરિજ્ઞા અને
ઇગિતમરણની અપેક્ષાએ વિશેષ છે. જે પૂર્વોક્ત
વિધિથી તેનું પાલન કરે છે તે શરીરમા તીવ્ર
વેદના થવા છતાં પણ તે સ્થાનથી દૂર જતા નથી

૪૫૬. અયં સે ઉત્તમે ધમ્મે,
પુલ્લદ્વાણમ્મ પમાદે;
અચિરં પટિલ્લેહિત્તા,
વિદ્દે ચિદ્દ માદ્દણે । ૨૦ ।

પાદપોષગમન-પાદપોષગમન સત્થારે ઉદ્વૃષ્ટ
ધર્મ છે કારણ કે પૂર્વોક્ત ણને મરણ કરતા અધિક
પ્રવન્નથી ગ્રાહ્ય છે. મુનિ નિર્દોષ ભૂમિને જોઈને
પાદપોષગમનની વિધિનું પાલન કરે અને કેમ
પણ અવસ્થામા સ્થાનાન્તર ન કરે.

૪૫૭. અચિત્તં તુ સમામજ્ઞ,
ઠાણણ તત્થ અપ્પમં;
યોગિરં સલ્લમો કાનાં,
ણ મે દેદં પરીસદા । ૨૧ ।

નિર્જીવ સ્થાન અને પાટિયાદિને પ્રાપ્ત કરી તેના
પર મુનિ સ્થિત થાય શરીરની મગતાનો સર્વથા
ત્યાગ કરી દે અને વિચાર કરે કે મારા શરીરમાં
કેઈ પ્રતિષ્ઠ નથી

૪૫૮. જાવજ્જીનં પરીસદ્ધા,
 ઉવસગ્ગા ઇતિ સખયા;
 સંવુદ્ધે દેહમેયાણ,
 ઇતિ પન્ને ઽ વિયાસણ । ૨૨ ।

૪૫૯. મિત્તરેસુ ન રજ્જેજ્જા,
 કામેસુ વહુતરેસુ વિ;
 ઇચ્છાલોભં ણ સેવેજ્જા,
 ધુવં વન્નં સપેહિયા । ૨૩ ।

૪૬૦. સાસણ્ઠિં ણિમત્તેજ્જા,
 દિવ્વમાગં ણ સદ્દહે;
 તં પહિવુજ્જ માહણે,
 સવ્વ ણમં વિઘ્ણિયા । ૨૪ ।

૪૬૧. સવ્વદ્દેહિં અમુચ્છિણ,
 આઠકાલસસ પારણ;
 તિતિક્કલં પમ્મ ણચ્છા,
 વિમોહન્નરં હિન્તિ-તિ વેમિ । ૨૫ ।

જ્યાં મુઢી જીવન છે ત્યાં મુઢી પરિપક્વ અને ઉપસર્ગ તો આવવાના છે. તે જાણી કાયાને નિરોધ કરનાર દેહભેદના માટે ઉદ્યત થયેલ યુદ્ધિમાન્ સમભાવથી પરીપહોને મહન કરે.

મુનિ વિપુલ કામભોગોને નશ્વર જાણી તેમાં રાગ ન કરે અથવા કીર્તિ રૂપ મોક્ષનો વિચાર કરી, કોઈ પણ પ્રકારની ઇચ્છા-નિદાન ન કરે.

આવા મુનિને કોઈ અશ્રય વૈભવ ગ્રહણ કર્યા માટે નિમત્રણ આપે અથવા દેવ અનેક પ્રકારની ઋદ્ધિ ગ્રહણ કરવા માટે નિમત્રણ આપે અથવા દેવાગના આવી લલચાવે તો મુનિ તેમાં શ્રદ્ધા ન કરે. મુનિ સર્વ માયાને દૂર કરી મત્ય સ્વરૂપને સમજે

મર્વ પદાર્થોમાં આસક્તિ નહિ ગળતા, તે મુનિ જીવનની પાર પહોંચી જાય છ મહિપણુતાને સર્વોત્તમ સમજી આ હિતકારી ત્રણે પહિતમરણુ-માથી પોતાની ચોગ્યતાનુસાર કોઈ પણ એક મરણુને સ્વીકારે છે. એમ હુ કહું છું

નવમું અધ્યયન

ઉપધાનશ્રુત

આઠ અધ્યયનોમા મુનિની શ્રેષ્ઠ ચર્યાનું જે વિવેચન કર્યું છે તે કેવળ કલ્પનાત્મક કે આદર્શરૂપ નથી પરંતુ વ્યાવહારિક છે, આચરણુગમ્ય પૂર્વકાલિક મુમુક્ષુઓએ તે આચારનું આચરણુ કર્યું હતું. એ બતાવવા માટે આ અધ્યયનમાં મહાન્ તપસ્વી ભગવાન્ મહાવીરની ચર્યાનું વર્ણન કર્યું છે.

આ અધ્યયનનું નામ ઉપધાનશ્રુત છે. જૈનદર્શનમા ઉપધાનનો પ્રચલિત અર્થ છે તપશ્ચર્યાં વ્યુત્પત્તિજન્ય અર્થ છે—મામીપ્ય ધારણુ કરવું જે ક્રિયા આત્માભિમુખતા પ્રાપ્ત કરાવે તે ક્રિયાનું નામ ઉપધાન છે

મુનિને પરિષદો કે ઉપસર્ગો આવે ત્યારે પર્વત સમાન નિશ્ચલ રહેવાનું કહ્યું છે. આકંઠિતમ સાધનાંમા મહાવીરનું તપોમય જીવન પ્રેરણાનય બને છે સાધ્યની સિદ્ધિ માટે અતિમ સમય સુધી સ્થિર રહેવાની પ્રેરણા પ્રદાન કરે છે તેથી આ અધ્યયનમાં ભગવાનના તપોમય જીવનનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. આ અધ્યયનમા ૪ ઉદ્દેશક છે

૧ ભગવાન મહાવીરની ચર્યા વર્ણવી છે ભ મહાવીરનો નાધનાકાળનો વિહાર કેવળ આત્મીય જીવનના શોધન માટે હતો. તેઓ મૌન રાખી વિચરતા કોઈ પ્રશ્ન પૂછે કે અભિવાદન કરે તો પણ તે બોલતા નહિ નૃત્ય, ગીતાદિ ચાલણી કુતૂહલ ન કરતા વિહાર કરતા ચતુર્થ પોરસીનો સમય જ્યાં આવે ત્યાં રહી જતા બડેર, વિશ્રામગૃહ, સ્મશાન, હુહારની શાળાદિમાં તેમજ ક્યારેક વૃક્ષની નીચે રહી જતા અનાર્ય દેશની દુર્ગમ્ય એવી વજ્રભૂમિ તથા શુભ્રભૂમિમા વિચર્યા ઇર્થાસમિતિપૂર્વક ગમન કરતા ગૃહસ્થોના સપર્કમા આવતા નહિ પોતાના માટે બનાવેલ આહારાદિનું સેવન ન કરતા

૨ ભગવાન્ મહાવીરની શય્યાનુ પ્રતિષ્ઠાન કર્યું છે જે કોઈ નિર્દોષ સ્થાન મળે તેમા અપ્રમત્ત ભાગે, સમાધિપૂર્વક સ્થિત થતા. વધારે નિદ્રા ન લેતા. નિદ્રા આવે તો ઊઠીને ટટ્કાર થઈ જતા કંકડતી ઠંડીમા બહાર ઊભા રહેતા. સર્પાદિ અનેક પ્રાણીઓ રંજાડતા છતાં ધ્યાનમા સ્થિર રહેતા

૩ ભગવાન્ મહાવીરની અનુપમ સહિષ્ણુતા બતાવી છે. અનાર્ય લોકો તેમને મારતા. જગલી કૂતરાઓ કરડતા. ભોજન અતિ લૂખું અને બહુ અલ્પ પ્રાપ્ત થતું. નાના બાળકો ડરથી અથવા કુતૂહલથી તેમના પર ધુળ ફેંકતા ઇત્યાદિ અનેક પરિષદો તથા ઉપસર્ગોને અખૂટ ધૈર્યથી સહન કર્યાં. પોતાનાં દંઢ અત્મબળથી આર્ય, અનાર્ય ક્ષેત્રોમા વિચરી, સાધનામા સફળતા પ્રાપ્ત કરી

૪. ભગવાન્ મહાવીરની તપશ્ચર્યા વર્ણવી છે. આત્માની સુષુપ્ત શક્તિઓને જાગૃત કરવા માટે તપની આવશ્યકતા છે. ભગવાન મહાવીરે ૧૨૦ વર્ષ સુધી કઠોર તપશ્ચર્યા કરી. તેમણે જ્ઞાન અને ધ્યાનમય તપની મહત્તા બતાવી વિવેકહીન તપશ્ચર્યાથી આત્મસંશોધન થતું નથી. ભગવાને અનેક માત્રબમણ, ચામાસી, ત્રણ માસી આદિ લાળી-લાળી તપશ્ચર્યાઓ કરી

પહેલો ઉદ્દેશ

ભગવાન મહાવીરની ચર્ચા

૪૬૨. અહામુયં વદિસ્સામિ,
જહા સે સમણે ભગવં ઉદ્દાય;
સંઘાય તસિ હેમંતે,
અહુણાપવ્વહ્મં રીડિત્થા । ૧ ।
૪૬૩. ણો ચેવિમેણ વત્થેણ,
પિહિસ્સામિ તંસિ હેમંતે;
સે પારણ આવકહાણ,
ણં ચુ અણુધમ્મિયં તસ્સ । ૨ ।
૪૬૪. ચત્તારિ સાહિણ માસે,
વહવે પાણજાડયા આગમ્મ;
અભિરુજ્ઞ કાયં વિહરિંસુ,
આરુઠિયા ણં તત્થ હિંસિંસુ । ૩ ।
૪૬૫. સંવચ્છરં સાહિયં માસં,
જ ણ રિક્કાસિ વત્થમં ભગવં;
અવેલણ તતો ચાઈ,
ત વોસજ્ઞ વત્થમણગારે । ૪ ।
૪૬૬. અદુ પોરિસિ તિરિયમિત્તિ,
ચક્કુમાસજ્ઞ અંતસો જ્ઞાતિ;
અહ ચક્કુમીયા સંઘિયા તે,
હંતા હંતા વહવે કદિસુ । ૫ ।
૪૬૭. સયણેહિં વિતિમિસ્સેહિં,
ઈત્થીઓ તત્થ સે પરિન્નાય;
સાગારિય ણ સેવહ,
ઈતિ સે સયં પવેસિયા જ્ઞાતિ । ૬ ।

હે જમ્બૂ ! જે રીતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કર્મક્ષય કરવા તૈયાર થયા અને વસ્તુ સ્વરૂપને બાણી હેમતઋતુમાં દીક્ષા લઈ તત્કાળ વિહાર કર્યો, એ સર્વ વૃત્તાન્ત મેં જેવું સાંભળ્યું છે તેવું તમને કહીશ. (૧)

સર્વ પ્રકારના વસ્ત્ર અલંકારાદિ ઉપાધિને છોડીને નીકળેલા ભગવાનના ખલા ઉપર ઇન્દ્ર-દેવદૂત્ય વસ્ત્ર નાંખ્યું. પણ ભગવાને એવો વિચાર ન કર્યો કે હું હેમંત ઋતુમાં આ વસ્ત્રથી શરીરને ઢાંકીશ. કારણ કે ભગવાન યાવત્ જીવન પરિષ્કોને સહન કરવાવાળા હતા. ભગવાનનું વસ્ત્રધારણ કરવું પૂર્વવર્તી તીર્થંકરો દ્વારા આચીર્ણ છે અર્થાત્ પરંપરાગત કલ્પ છે. (૨)

દીક્ષા લીધી ત્યારે ભગવાનના શરીર પર સુગંધિત દ્રવ્યો લગાડવામાં આવ્યા હતા તે સુગંધથી ભ્રમરાદિ આકર્ષિત થઈ ભગવાનના શરીર ઉપર ચઢી જતા, ફરતા અને ડાખ મારતા હતા ચાર માસ કરતાં કંઈક અધિક સમય સુધી આવું રહ્યું (૩)

એક વર્ષ અને કંઈક અધિક એક માસ સુધી ઇન્દ્રે આપેલ વસ્ત્રનો ત્યાગ ન કર્યો પછી વસ્ત્રને છોડી તે અણુગાર સર્વથા અચેલક થઈ ગયા. (૪)

ભગવાન પોતાના શરીર પ્રમાણુ આદિથી સાંકડા અને પછી પહોળા માર્ગને ઉપયોગપૂર્વક નેતા ધર્મસમિતિથી ચાલતા હતા આ રીતે ગમન કરતા ભગવાનને નેત્રને ભયભિત થયેલા બાળકો ભેગા મળી 'મારો મારો' કહી અગર તો ધૂળ ફેંકી કોલાહલ કરતા હતા (૫)

ક્યારેક ગૃહસ્થના સમર્ગવાળા સ્થાનમાં રહેતા ત્યારે કમવિહૂલ સ્ત્રીઓ ભોગની પ્રાર્થના કરતી, પરંતુ ભગવાન તેઓને કલ્યાણમાર્ગમાં વિદ્ય કરનાર બાણી અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથી ત્યાગી ક્યારે ભોગ નહિ કરતા આત્માને વૈરાગ્યમાં લીન રાખી પ્રશસ્ત ધ્યાન કરતા હતા. (૬)

૪૬૮. જે કેહ્ હમે અગારત્થા,
મીસીભાવં પહાય સે જ્ઞાતિ;
પુટોવિ ણામિભાસિંસુ,
ગચ્છતિ ણાહવત્તતી અજૂ । ૭ ।

૪૬૯. ણો મુગર-મેત-મેગેસિ,
ણામિભાસેય અભિવાયમાણે;
હયપુવ્વો તત્થ દહેદિં,
લ્હસિયપુવ્વો અપુન્નેદિં । ૮ ।

૪૭૦. ફરુસાઈં દુતિતિક્કલાઈં,
અતિઅચ્ચ મુળી પરક્કમમાણે;
આધાય-ણટ્ટગીતાઈં,
દંડજુજ્ઞાઈં મુદ્દિજુજ્ઞાઈં । ૯ ।

૪૭૧. ગઢિણ મિહોંકહાસુ,
સમયંમિ ણાયપુત્તે વિસોગે અદક્ખૂ;
ણતાઈં સો ઊરાલાઈં,
ગચ્છતિ ણાયપુત્તે અસરણાણ । ૧૦ ।

૪૭૨. અવિ સાહિણ દુવે વાસે,
સીતોદં અમોચ્ચા ણિક્કલંતે;
ણગ્ગણ પિહિયચ્ચે,
સે અહિન્નાયદસણે સંતે । ૧૧ ।

૪૭૩. પુઢવિં ચ આઝકાયં,
તેઝકાયં ચ વાઝકાયં ચ;
પણુગાઈં વીયહરિયાઈં,
તસકાયં ચ સવ્વસો ણચ્ચા । ૧૨ ।

ભગવાન ગૃહસ્થના સંપર્કને છોડી ધ્યાનમાં જ
લીન રહેતા હતા. કોઈ ગૃહસ્થ કંઈ પૂછે તા
ભગવાન ઉત્તર ન આપતા, મૌનમાં રહેતા અને
પોતાના માર્ગ પર ચાલતા. આ રીતે સરળ
ચિત્તવાળા પ્રભુએ ક્યારેય મોક્ષમાર્ગનું ઉદ્દેશન
કર્યું ન હતું. (૭)

કોઈ વદન કરે તો તેની સાથે બોલવું નહિ,
આ વાત સાધારણ જનો માટે સરળ નથી
પુણ્યહીન માણસો ભગવાનને ડંડાથી મારતા, વાળ
આદિ ખેચતા, તો પણ ભગવાન તેઓને કંઈ
પણ ન કહેતા મૌન ધારણ કરી સમભાવમાં જ
સ્થિર રહેતા. (૮)

હું સહ, કઠોર શબ્દાદિની પરવા ન કરતા
સંયમમાં પરાક્રમ કરતા હતા તેમને કથા, નૃત્ય,
ગીતાદિ સાંભળી કુતૂહલ થતું ન હતું તેઓ
દડયુદ્ધ અને મુષ્ઠિયુદ્ધ બોધ આશ્ચર્ય ન પામતા
કારણ કે સર્વ પ્રકારના કુતૂહલોને ભગવાને
છોડી દીધા હતા. (૯)

કોઈ વળતે કોઈ વ્યક્તિ પરસ્પર કામાદિની
કથાઓમાં લીન હોય તો તેની વાત સાંભળી
જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન મહાવીર હર્ષ કે શોક ન
કરતા મધ્યમ ભાવમાં રહેતા અનુકૂળ, પ્રતિકૂળ
ભયંકર પરીષદ આવે તો પણ તેનો વિચાર
નહિ કરતાં સયમમાં વિચરતા, (૧૦)

દીક્ષાપૂર્વે જે વર્ષથી કંઈક અધિક સમય સુધી
ભગવાને સચિત્ત જળનું પાન ન કર્યું, અને
બીજા કામમાં પણ લીધું નહીં ભગવાન
ગૃહસ્થાવસ્થામાં પણ એકત્વભાવનીનું ચિંતન
કરતા હતા ક્રોધાદિ કષાય રૂપ અગ્નિને શાત કરી,
સમ્યક્ત્વની ભાવનાથી ભાવિત થઈ રહેતા હતા
તેમની ઇન્દ્રિયો અને મન શાત હતા (૧૧).

પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજસ્કાય, વાયુકાય, લીલ,
કૂંગ, બીજ તથા અન્ય વનસ્પતિકાય અને
ત્રસકાયને સર્વ પ્રકારથી બાણી (૧૨)

‘एयाइं संति’ पडिलेह,
चित्तमंताइं से अभिन्नाय;
परिवज्जियाण विहरित्था,
इति संखाए से महावीरे । १३ ।

૪૭૪. અદુ થાવરા તસત્તાણ,
તસજીવા ય થાવરત્તાણ;
અદુવા સવ્વજોનીયા સત્તા
કમ્મુણા કપ્પિયા પુઠો વાલા । ૧૪ ।

૪૭૫. ભગવ ચ એવ-મન્નેસી,
સોવહિણ હુ લુપ્પતી વાલે;
કમ્મં ચ સવ્વસો ણચ્ચા,
તં પહિયાદ્ધક્ખે પાવગ ભગવં । ૧૫ ।

૪૭૬. દુવિહં સમિચ્ચ મેહાવી,
કિરિયમક્કાયા ણેલિસં ણાણી;
આયાણસોય-મતિવાય-
સોય જોગં ચ સવ્વસો ણચ્ચા । ૧૬ ।

૪૭૭. અત્તિવાતિયં અણાઉદ્દિ,
સય-મન્નેસિં અકરણયાણ;
જસ્સિત્થિઓ પરિન્નાયા,
સવ્વકમ્માવહા ઉ સે અદક્ખૂ । ૧૭ ।

૪૭૮. અઠાકહં ન સે સેવે,
સવ્વસો કમ્મુણા વંધં અદક્ખૂ;
જંકિંચિ પાવગં ભગવ,
ત અકુવ્વં વિયહં ઇંજિત્થા । ૧૮ ।

૪૭૯. ણો સેવતી ય પરવત્થં,
પરપાણ વિ સે ણ ઇંજિત્થા;

આ સર્વમા જીવ છે-ચેતના છે, એવું જાણી
તેની હિંસાનો ત્યાગ કરી ભગવાન વિચરવા
લાગ્યા. (૧૩)

સ્થાવર જીવ ત્રસરૂપમાં અને ત્રસજીવ સ્થાવર
રૂપે ઉત્પન્ન થાય છે-અથવા સર્વ સંસારી
જીવ સર્વ ચેતનિઓમાં ઉત્પન્ન થવાના સ્વભાવ-
વાળા છે. અજ્ઞાની જીવ પોતપોતાના કર્મોનુસાર
પૃથક્ પૃથક્ ચેતનિઓને ધારણ કરે છે (૧૪)

ભગવાને વિચારપૂર્વક જાણ્યું હતું, કે દ્રવ્ય
ઉપાધિ અને ભાવ ઉપાધિના કારણે અજ્ઞાની
જીવ કર્મોથી લેપાય ને દુઃખ પામે છે. તેથી
ભગવાને કર્મના રહસ્યને સારી રીતે જાણી કર્મના
કારણરૂપ પાપનો ત્યાગ કરી દીધો હતો (૧૫)

ધર્મપ્રત્યય અને સામ્પ્રાયિક અને પ્રકારની
ક્રિયાઓને જાણી તથા કર્મો આવવાના આસ્ત્રવને
અને હિંસાદિ પાપોને તેમજ યોગને પૂર્ણરૂપે
જાણી સમસ્ત ભાવોના જ્ઞાતા ભગવાને અદ્વિતીય
સંયમાનુષ્ઠાનનું કથન કર્યું છે (૧૬)

ભગવાન સ્વયં નિષ્પાપ અહિંસામા પ્રવૃત્ત
થયા તેમણે પાપમય વ્યાપાર છોડી દીધો અને
બીજાને પણ ન કરવાનું સમજાવ્યું જેણે સ્ત્રીઓને
સમસ્ત કર્મોનું મૂળ જાણી અને પ્રત્યાખ્યાનપરિજ્ઞાથી
છોડી દીધી છે તે જ સાચા પરમાર્થદર્શી છે
ભગવાને એવું જ કયું છે તેથી તે વાસ્તવમા
પરમ તત્ત્વના જ્ઞાતા થયા (૧૭)

ભગવાન પોતાના માટે બનાવેલ આધાકર્મી
આહારને કર્મબંધનું કારણ જાણી સેવન નહિ
કરતા. કોઈ પણ પાપકર્મનું આચરણ નહિ કરતા
ભગવાન પ્રાસુક આહાર જ ગ્રહણ કરતા (૧૮)

કોઈ વસ્ત્ર આપે તો ભગવાન તેનું સેવન ન
કરતાં અચ્ચેલક જ રહેતા અને પોતાના કરપાત્ર
સિવાય બીજા પાત્રમાં યા બીજાના પાત્રમા આહાર

પરિવ્રજિયાણ ઓમાણં,
ગચ્છતિ સર્વહિં અસરણયાણ ૧૧૯।

કરતા ન હતા. તે માન-અપમાનનો વિચાર કયો
વિના દૈન્યરહિત થઈ લોજનનાં સ્થાનમાં ભિક્ષા
લેવા જતા. (૧૯)

૪૮૦. માયન્ને અસણપાણસ્સ,
ણાણુગદ્ધે રસેસુ અપહિન્ને;
અર્ચ્છિપિ ણો પમજ્જિજ્ઞા,
ણો વિ ય કહ્ઘયયે સુણી ગાયં ૧૨૦।

લગવાન આહારાદિના પરિમાણને જાણતા હતા.
દૂધ દહીં આદિ રસોમાં આમ્રકત ન હતા,
રસવાળા પદાર્થોને લેવાની પ્રતિજ્ઞા ન કરતા.
આખમાં રજ આદિ પડી જાય તો તેને છુટા
નહિ, અને ચળ આવે ત્યારે શરીર ખજવાળતા
નહિ. (૨૦)

૪૮૧. અપ્પં તિરિયં પેહાણ;
અપ્પં પિટ્ઠઓ વ પેહાણ;
અપ્પં વુહ્ણ ડ પહિમાણી,
પથપેહી ચરે જયમાણે ૧૨૧।

લગવાન માર્ગમાં ચાલતી વખતે તિર્યક અહીં-તહીં
કે પાછળ જોતા નહિ. કોઈ પૂછે તો પણ
જોલતા નહિ. સામે માર્ગને જોતા ચત્ત પૂર્વક
ચાલતા હતા. (૨૧)

૪૮૨. સિસિરંસિ અદ્ધપહિવન્ને,
તાં વોસ્સિજ્ઞ વત્થ મણગારે;
પસારિત્તુ વાહૂ પરક્કમે,
ણો અવલંવિયાણ કંધંસિ ૧૨૨।

દેવદૂધ વસ્ત્ર છોડ્યા પછી શિશિર ઋતુમાં રસ્તે
જતા લગવાન અને ખાહુઓને લાંબી કરી
ચાલતા શીતથી વ્યાકુળ થઈ હાથ સકેચી
અથવા ખભા પર રાખી ચાલતા ન હતા (૨૨)

૪૮૩. ઇસ વિહી અણુક્કંતો,
માહણેણ મઈમયા;
વહુસો અપ્પહિન્નેણ-
મગવયા ઇવં રિયંતિ ત્તિ વેમિ ૧૨૩।

મતિમાન મહાન લગવાન મહાવીરે કોઈ પણ
આકાંક્ષા નહિ કરતા પૂર્ણ નિષ્કામ ભાવથી આ
વિધિનું અનુસરણ કર્યું ખીજા સુમુક્ષો પણ આ
વિધિનું અનુસરણ કરે છે. એમ હું કહું છું. (૨૩)

ખીજે ઉદ્દેશ

લગવાન મહાવીરની શય્યા

૪૮૪. ચરિયાસણાં સેજ્ઞાઓ,
ણગતિયાઓ જાઓ મહ્યાઓ;
આઙ્કલ તાં સયણા-
સણાં જાં સેવિત્થા સે મહાવીરો ૧૨૪।

લગવાનની ચર્યા સાલજ્યા પછી જંખૂસ્વામી
શ્રી સુધર્મા સ્વામીને કહે છે-વિહારમાં શય્યા અને
આસન તો હોય જ, તો લગવાન મહાવીરે વિહાર-
માં જે શય્યા, આસનાદિનો ઉપયોગ કર્યો તે
શય્યા, આસનાદિ આપ મને કહો (૧)

૪૮૫. આવેસણ-સભા-પવાસુ,
પણિયસાલાસુ ઇગદા વાસો;
અદુવા પલિયદ્વાણેસુ
પલાલપુંજેસુ ઇગદા વાસો । ૨ ।

૪૮૬. આગંતારે આરામાગારે,
ળગરે વિ ઇગદા વાસો;
સુસાણે સુળ્ળગારે વા,
રુક્ષમૂલે વિ ઇગદા વાસો । ૩ ।

૪૮૭. ઇતેહિં મુળી સયણેહિં,
સમણે આસી પતેરસ વાસે;
રાહંદિયંપિ જયમાણે,
અપ્પમત્તે સમાહિણ્ઞાતિ । ૪ ।

૪૮૮. ણિદંપિ ણો પગામાણ,
સેવહ્ઞ ય ભગવં ઉદ્ધાણ;
જગ્ગાવતિ ય અપ્પાણં,
ઈસિંસાતી ય અપહિન્ને । ૫ ।

૪૮૯. સંતુજ્ઞમાણે પુણરવિ,
આસંસુ ભગવ ઉદ્ધાણ,
ણિક્કલ્લમ્મ ઇગયા રાડ,
વહિં ચકમિત્તા મુહુત્તાગં । ૬ ।

૪૯૦. સયણેહિં તસ્સુવસગ્ગા,
મીમા આસી અણેગરૂવા ય;
સંસપ્પગા ય જે પાણા,
અદુવા પક્કિલ્લણો ઉવચરંતિ । ૭ ।

૪૯૧. અદુવા કુચરા ઉવચરતિ,
ગામરક્ષા ય સત્તિહત્થા ય;

(લગવાન કોઈ નિયત સ્થાનમાં રહેવાનો સંકલ્પ કરતા નહિ. વિહાર કરતા કરતા જ્યાં છેલ્લી પૌરુષીનો સમય થઈ જાય ત્યાં જ રજા લઈ રાત્રિ વ્યતીત કરવા રહી જતા, જેમકે-) ભીંત-વાળા ખાલી ઘરોમાં, વિશ્રાન્તિગૃહોમાં, પાણીના પરબોમાં, દુકાનોમાં, હુહારની કોઠમાં, ઘાસના બનાવેલ મંચોની નીચે રહેતા (૨)

લગવાન ક્યારેક ગામ બહાર બનાવેલા મુસાફર-ખાનામાં, ક્યારેક બગીચામાં બનેલ ઘરોમાં, ક્યારેક નગરમાં રહેતા, ક્યારેક શ્મશાનમાં ક્યારેક ખંડેરમાં, ક્યારેક વૃક્ષની નીચે રહેતા હતા (૩)

આ રીતે તેર વર્ષમાં કાંઈક ઓછા સમય સુધી આવા સ્થળોમાં રહ્યા. મનને સ્થિર કરી, રાત-દિવસ અપ્રમત્ત બની, સમાધિમાં રહી ધ્યાનમાં લીન રહેતા. (૪)

દીક્ષા લીધા પછી લગવાને વધારે નિદ્રા લીધી ન હતી. પોતાના આત્માને જાગૃત રાખતા. હવે હું સૂઈ જાઉં એ ભાવથી લગવાન ક્યારેય સૂતા નહિ. (૫)

પ્રમાદ પતનનું કારણ છે, એ જાણી લગવાન વિશેષ જાગૃત રહેતા. નિદ્રા આવવા લાગે તો ઉભા થઈ જતા અને રાત્રિમાં બહાર નીકળી મુહૂર્ત (થોડા સમય) સુધી આટા મારી નિદ્રા ઉઠાડતા અને પાછા ધ્યાનમાં લીન થઈ જતા (૬)

ઉપર કહેલા સ્થળોમાં રહેતા, લગવાનને અનેક પ્રકારના લયંકર ઉપસર્ગો આવતા સૂના ઘરમાં, ખંડેરાદિમાં ઝેરી પ્રાણીઓ અને શ્મશાનાદિમાં ગિદ્દાદિ પક્ષીઓ આવી ઉપસર્ગો કરતા (૭)

લગવાન જ્યારે ખંડેરાદિ એકાંત સ્થાનોમાં રહેતા ત્યારે ત્યાં પાપકાર્ય કરવા માટે દુરાચારી, લંપટ ચોર આવતા અને લગવાનને જોઈ, તે બાધક

અદુ ગામિયા ઉવન્ગા,
ઈત્થી ઇગતિયા પુરિસો વા । ૮ ।

૪૯૨. કહ્લોડયાઈં પરલોડયાઈં
મીમાઈં અળેગરુવાઈં;
અવિ મુવિમ-દુવિમગંધાઈં
સદાઈં અળેગરુવાઈં । ૯ ।

૪૯૩. અદિયાસણ સયા સમિતે,
ફાસાઈં વિરુવરુવાઈં;
અરતિં રતિં અમિભૂય,
રીયતિ માહળે અવહુવાઈં । ૧૦ ।

૪૯૪. સ જળેહિં તત્થ પુલ્લિસુ,
એગચરા વિ એગદા રાઓ;
અવ્વાહિતે કસાઈંથા,
પેદમાળે સમાહિં અપહિન્ને । ૧૧ ।

૪૯૫. અયં-મંતરંસિ કો ઇત્થ,
અહ-મસિ-ત્તિ મિક્કલૂ આદ્દદુ;
અય-મુત્તમે સે ધમ્મે,
તુસિણીણ કસાડણ આતિ । ૧૨ ।

૪૯૬. જંસિ-પ્પેગે પવેગંતિ,
મિમિરે મારુપ્ પવાગંતે;
તંસિ-પ્પેગે અળગારા,
દિમવાપ્ ણિવાયમેસંતિ । ૧૩ ।

છે ઐમ સમજી અનેક કષ્ટે આપતા. ક્યારેક હુથિયારબંધ ગામનું રક્ષણ કરનાર [પોલિસ] ભગવાનને ચોર યા ઢોંગી સમજી કષ્ટ આપતા. ક્યારેક ભગવાનની મનોહર મુદ્રાને જોઈ મુગ્ધ થયેલા સ્ત્રી અને પુરુષો તેમને ઉપસર્ગ આપતા [૮]

ભગવાન આ લોક સંબંધી અર્થાત્ મનુષ્ય તથા તિર્થંચો દ્વારા કૃત અને પરલોક સંબંધી એટલે દેવો દ્વારા કૃત અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગોને સહન કરતા હતા. અનેક પ્રકારની સુગંધ, દુર્ગંધને, મનોજ, અમનોજ શબ્દોને, પ્રશસ્ત, અપ્રશસ્ત સ્પર્શોને હમેશા અમિતિયુક્ત બની સમભાવથી સહન કરતા.

વિષાદ અને હર્ષને દૂર કરી ભગવાન બહુ ન બોલતા અર્થાત્ ઘણું કરીને મૌનમાં વિચરતા [૯-૧૦]

દિવસ યા રાત્રિમાં ભગવાન નિર્જન સ્થાનમાં સ્થિત હોય ત્યારે એકલા વિચરનાર ચોગ, જારાદિ પુરુષો ભગવાનને પૂછતા 'તુ કોણુ છે ? અહીં શા માટે જાઓ છે ?' ભગવાન ઉત્તર ન આપતા ત્યારે તેઓ ક્રોધિત થઈ ભગવાનને સતાવતા. પરંતુ ભગવાન તેનો પ્રતીકાર કરવાની ઇચ્છા ન કરતા સમાધિમાં લીન રહી સમભાવથી સહન કરતા [૧૧]

કોઈ પૂછે કે અંદર કોણુ છે ? ત્યારે જો ધ્યાનમાં લીન ન હોય તો ભગવાન કહેતા . 'હુ ભિક્ષુ છુ.' પૂછનાર ક્રોધિત થતા, અપશબ્દ કહેતા યા મારપીટ કરતા તો પણ ભગવાન 'આ ઉત્તમ ધર્મ છે,' એવું સમજી મૌન રહેતા (૧૨)

ત્યારે શિશિર ઋતુમાં ઠંડો પવન પુકાતો અને બધા પ્રાણીઓ ધૂનતા ત્યારે બીજા સાધુઓ પવનહીન એવા બંધ સ્થાનોને શોધતા. (૧૩)

સઘાડિઓ પવિસિસ્સામો,
 એથા ય સમાદહમણા;
 પિહિતા વા સક્કામો,
 અતિદુક્કલ દિમગસંપાસા । ૧૪ ।

તસિ ભગવ અપહિન્ને,
 અહે વિયદે અદિયાસણ દવિણ;
 ણિક્કલમ્મ એગદા રાઓ,
 ઠાણતિ ભગવં સમિયાણ । ૧૫ ।

૪૯૭. એસ વિહી અણુક્કતો
 માહણેણ મઈમયા;
 વહુસો અપ્પહિણ્ણેણ,
 ભગવયા એવં રિયતિ-ત્તિ વેમિ । ૧૬ ।

કોઈ સાધુઓ બે-ત્રણ વસ્ત્ર રાખવાનું વિચારતા,
 કેટલાંક તાપસો કાષ્ટ જલાવતા, કેટલાંક
 ધાબળી ચોઢી ઠંડી સહન કરવાનું વિચારતા.
 આ રીતે ઠંડી સહન કરવી અસહ્ય જણાતી (૧૪)

ત્યારે ભગવાન ઇચ્છા રહિત થઈ કોઈ વૃક્ષાદિની
 નીચે ખુલ્લા સ્થાનમાં રહી ઠંડીને શાંતિથી
 સહન કરતા હતા. આવી ઠંડીમાં રાત્રે બહાર
 નીકળી પાછા અંદર આવી ધ્યાનમાં લીન બની
 ઠંડી સહન કરતા હતા [૧૫]

મતિમાન માહન ભગવાન કોઈ પણ પ્રકારની
 આકાંક્ષા નહિ રાખતા આ વિધિનું પાલન
 કરતા હતા બીજા મુમુક્ષુ સાધકો પણ આ
 વિધિનું પાલન કરે છે એમ હું કહું છું. [૧૫]

ત્રીજો ઉદ્દેશ

પ્રભુની સહિષ્ણુતા

૪૯૮. તણફાસે સીયફાસે,
 તેડફાસે ય દંસમસગે ય;
 અદિયાસણ સયા સમિણ,
 ફાસાઈ વિરુવરુવાઈ । ૧ ।

૪૯૯. અહ દુચ્ચર-લાઢચારી,
 વજ્જભૂમિ ચ સુવ્વભૂમિ ચ;
 પંતં સેજ્જં સેવિંસુ,
 આસણગાઈં ચેવ પંતાઈં । ૨ ।

૫૦૦. લાઢેસુ તસ્સુ-વસગ્ગા,
 વહવે જાણવયા લ્હસિંસુ;
 અહ લ્હદેસિણ મત્તે,
 કુક્કુરા તત્થ હિંસિંસુ ણિવત્તિંસુ । ૩ ।

ભગવાન મહાવીરે મદા સમભાવમાં રહી તૃણ-
 સ્પર્શ, શીતસ્પર્શ, ઉષ્ણસ્પર્શ અને ડાંચ-મચ્છરોના
 ડંશો તથા વિવિધ પ્રકારના સ્પર્શો-દુઃખોને
 સહન કર્યા (૧)

ભગવાન દુર્ગમ્ય લાઢ દેશની વજ્જભૂમિ અને
 શુભ્રભૂમિમાં અર્થાત્ બંને વિભાગોમાં વિચર્યા
 ત્યાં તેને રહેવાનું અને બેસવાનું સ્થાન ઘણું
 હલકું મળતું (૨)

લાઢ દેશમાં ભગવાનને ઘણા ઉપસર્ગો મહન
 કરવા પડ્યા. ત્યાં આહાર લૂખો-ચુકો મળતો
 ત્યાંના નિવાસી અનાયો ભગવાનને મારતા
 ત્યાંના કૂતરા ભગવાન ઉપર તૂટી પડતા અને
 તેમને કરડતા. [૩]

૫૦૧. અપે જળે ગિવારેડ,
લૂસળે સુળે હસમાળે;
હુહુમારંતિ આહંતું,
“સમળં કુકુરા હસંતું” । ૪ ।

૫૦૨. એન્નિક્કલ્લે જળો મુજ્જો,
વઢવે વજ્જમૂમિઙ્ગ ફરુસાસી;
લઢ્ઢિ ગહાય ણાલીયાં,
સમળે તત્થ ય વિહરિંસુ । ૫ ।

એવંપિ તત્થ વિહરંતા,
પુટ્ટપુન્ના અહેસિ સુળેહિં;
સાલંચમાળા સુળેહિં,
દુચ્ચરગાણિ તત્થ લાઢેહિં । ૬ ।

ણિધાય દડં પાળેહિં,
તં કાયં વોસજ્જ મળગારે;
અહ ગામકટ્ટે મળવ,
તે ડ હિયાસલ્લે અમિસમેચ્ચા । ૭ ।

૫૦૩. ણાગો રાંગામસીસે વા,
પારલ્લે તત્થ સે મહાવીરે;
એવપિ તત્થ લાઢેહિં,
અલલ્લપુન્નેવિ એગદા ગામે । ૮ ।

૫૦૪. ઉવસંકમંત-મપહિન્નં,
ગામંતિયાંપિ અપ્પત્તં;
પહિણિક્કલ્લમિત્તુ લ્હસિંસુ,
“એતાતો પર પલેહિ” ત્તિ । ૯ ।

અનાર્ય દેશના લોકો એવા અસંસ્કારી હતા કે
લગવાનને જે કૂતરા કરડતા હોય તેને કોઈક જ
રોકતા અધિકાંશ લોકો તો તેઓ તરફ કૂતરાને
છૂ છૂ કરી પ્રેરિત કરતા-જેથી કૂતરા લગવાનને
કરડે. તેઓ લગવાનને દંડાદિથી મારતાં
પણ હતા [૪]

આવી અનાર્ય ભૂમિમાં લગવાન એકવાર નહિ
પણ અનેકવાર વિચર્યા. તે વજ્જભૂમિના માણસો
રક્ષા ભોજન કરતા હતા તેથી સ્વભાવથી ક્રોધી
હતા અને માધુને જોતાજ કષ્ટ આપતા. તે
પ્રદેશમાં શાક્યાદિ શ્રમણ પોતાના શરીરની
બરાબર લાકડી અથવા શરીરથી ચાર આંગુલ
મોટી લાકડી [નાલિકા] લઈ વિચરતા હતા [૫]
આ રીતે નાલિકા લઈ વિહાર કરવા છતાં પણ
તે અન્યતીર્થિક ભિક્ષુઓને કૂતરા કરડી ખાતા.
તેથી તે લાઢ દેશમાં વિચરતું ઘણું કઠિન
હતું. [૬]

આણગાર લગવાન પ્રાણીઓની હિંસાનો ત્યાગ
કરી, પોતાના શરીરની મમતાને છોડી અને
પરીષદોને સમભાવથી સહી કર્મ-નિર્જરાનું
કારણ બાણી અનાર્યજનોના કઠોર શબ્દોને
તથા અન્ય પરીષદોને સમભાવથી સહન કરતા
હતા. [૭]

જેમ ઉત્તમ હાથી સત્રામના અગ્રભાગમાં રહી
જય મેળવી પરાક્રમ બતાવે છે તેવ વીરપ્રભુ
વિકટ ઉપસર્ગોના પારગામી થયા

તે લાઢ દેશમાં ક્યારેક તો લગવાનને રહેવા
ગામ પણ મળતું નહિ. નિયત નિવાસ આદિનો
સંકલ્પ નહિ કરનાર લગવાન ભોજન યા સ્થાનની
ગવેષણાના વિચારથી ગામ નજીક પહોંચે યા ન
પહોંચે, ત્યાં કેટલાક અનાર્ય લોકો ગામથી
બહાર નીકળી સામે જઈ લગવાનને મારવા લાગે
અને કહે “અહિથી બીજી જગ્યાએ ચાલ્યા
જવ”. (૮-૯)

૫૦૫. હયપુવ્વો તત્થ દહેણં,
અદુવા મુટ્ઠિણા અદુ કુંતાફલેણં,
અદુ લેલુણા કવાલેણં,
હતા હંતા વહવે કદિંસુ । ૧૦ ।

૫૦૬. મંસાણિ છિન્નપુવ્વાઈં,
ઉટ્ટંભિયા એગયા કાયં;
પરીસદ્દાઈ લુંચિંસુ,
અહવા પંમુણા ઉવકરિંસુ । ૧૧ ।

ઉચ્ચાલહય ણિહર્ણિંસુ,
અદુવા આસણાઓ ચલહંસુ;
ચોસટ્ઠકાયે પળયાસી,
દુક્કંસહે ભગવં અપહિન્ને । ૧૨ ।

૫૦૭. સ્સરો સંગામસીસે વા,
સંવુટે તત્થ સે મહાવીરે;
પહિસેવમાળે ફરુસાઈં,
અચલે ભગવ રીહત્થા । ૧૩ ।

૫૦૮. એસ વિહી અણુક્કંતો,
માહળેણ મતીમતા;
વહુસો અપહિન્નેણ,
ભગવયા એવં રિયંતિ-ત્તિ વેમિ । ૧૪ ।

તે લાઠ દેશમાં કેઈ દંડાથી, કેઈ મુડીથી, કેઈ ભાલા આદિની આણીથી તેા કેઈ ઇંટ પથ્થરથી અથવા ઘડાના ઠીકરાથી મારતા હતા. તે અનાર્ય લોકો માઁ મારી કોલાહલ કરતા હતા (૧૦)

ક્યારેક ક્યારેક લાઠ દેશના અનાર્ય લોકો ભગવાનનું માંસ કાપી લેતા અને ક્યારેક ભગવાન ઉપર હુમલો કરી અનેક પ્રકારના ક્રૂર આપતા હતા. ક્યારેક ધૂળ ફેંકતા હતા (૧૧)

ક્યારેક ક્યારેક અનાર્ય લોકો ભગવાનને ઉંચા ઉપાડી નીચે નાખતા. આસન ઉપરથી પાડી દેતા. છતાં પણ કેઈ પણ પ્રકારના પ્રતીકારની ભાવના નહિ રાખનાર ભગવાન દેહની મમતાને છોડી, હુન્નો સહન કરતા હતા. (૧૨)

જેમ કવચયુક્ત ગરવીર પુરુષ સંગ્રામના અથ-ભાગમાં રહી શસ્ત્રોથી છિન્ન ભિન્ન થતો નથી, એવી રીતે (ધૈર્ય-કવચથી મહિત) ભગવાન પરીપહોને સહતા જગા પણ વિચલિત થયા ન હતા. (૧૩)

મતિમાન માહુન ભગવાન મહાવીરે ઈંછા-રહિત થઈ આ વિધિનું આચરણ કર્યું છે. અન્ય મોક્ષાભિલાષી સાધક પણ આવું જ આચરણ કરે છે એમ હું કહું છું. (૧૪)

ચોથો ઉદ્દેશ

મહાવીર પ્રભુની તપશ્ચર્યા

૫૦૯. ઓમોટ્ઠગિં ચપ્પતિ,
અપુટ્ઠેવિ ભગવં મેગેઈં;
પુટ્ઠો વ સે અપુટ્ઠો વા,
જો સે માતિજ્ઞતિ નેહન્નં । ૧૫ ।

ભગવાન મહાવીર નીચાત્ર હોવા છતાં પણ અપહાસ્ય કરતા હતા. ભગવાનનું મતી-સ્વભાવના નીચાત્ર હતું તેમને કોઈ ન કહી શકવા સાર તો પણ તેને, ઓમોટ્ઠગિં અપુટ્ઠો કરતા નહિ. (૧૫)

૫૧૦. સંસોહણં ચ વમણં ચ,
ગાયવ્ધંગણં ચ સિનાણં ચ;
સંવાહણં ણ સે કાપે,
દંતપક્ષાલ્લણં પરિણાય । ૨ ।

જુલાળ, વમન, શરીર પર તેલનું મર્દન, સ્નાન,
હાથ-પગાદિ દબાવવા, દાંત સાફ કરવા ઇત્યાદિ
ક્રિયાઓનો દેહાધ્યાસથી રહિત ભગવાને ત્યાગ
કર્યો હતો. [૨]

૫૧૧. વિરણં ચ ગામધમ્મેદિ,
રીયતિ માહણે અવહુવાઈ;
સિસિરંમિ એકદા ભગવ
છાયાણં બ્રાહ્મ આમી ચ । ૩ ।

ઇન્દ્રિયોના વિષયોથી વિરક્ત ભગવાન અલ્પભાષી
થઈ વિચરતા હતા ક્યારેક ક્યારેક શીયાળામા
છાયામાં બેસી ધ્યાન કરતા (૩)

૫૧૨. આયાવહં ચ ગિમ્હાણ,
અચ્છતિ ઉક્કુહુણ અમિતાવે;
અદુ જાવહં-તથ લૂહેણ,
ઓયણં-મથુ-કુમ્માસેણં । ૪ ।

ઉનાળામા તાપના સન્મુખ ઉત્કટ આસને
બેસતા અને આતાપના લેતા હતા શરીર
નિર્વાહ માટે તેઓ લૂખા-સુખા ભાત, બોરનો
ભૂકો, અડફના બાકળાનો આહાર કરતા [૪]

૫૧૩. એતાણિ તિન્નિ પડિસેવે,
અદ્દમાસે ચ જાદણં ભગવં;
અપિદ્દત્થ એગયા ભગવં,
અદ્દમાસં અદુવા માસંપિ । ૫ ।

આ ત્રણ વસ્તુઓ ભગવાને ૮ મહિના સુધી
વાપરી હતી ભગવાન ક્યારેક પંદર દિવસ સુધી
અને ક્યારેક એક માસ સુધી જલ પણ પીતા
ન હતા [૫]

૫૧૪. અવિ સાહિણં દુવે માસે,
છપ્પિ માસે અદુવા વિહરિત્થા;
રાયોવરાયં અપહિન્ને,
અન્નગિલાય-મેગયા મુંજે । ૬ ।

ક્યારેક બે માસ કરતાં કંઈક અધિક સમય
સુધી, ક્યારેક છ માસ સુધી આહાર-પાણીનો
ત્યાગ કરી રાત-દિવસ ઇચ્છા રહિત થઈ
વિચરતા હતા પારણામાં સદા નીરસ ભોજન
કરતા હતા [૬]

છટ્ટેણ એગયા મુંજે,
અદુવા અદ્દમેણં દસમેણં,
દુવાલસમેણ એગયા મુંજે,
પેદમાણે સમાહિં અપહિન્ને । ૭ ।

ભગવાન પોતાની સમાધિનો વિચાર કરી,
નિષ્કામ ભાવથી ક્યારેક છક કરી, ક્યારેક
અઠમ કરી, ક્યારેક ચોલુ કરી અને ક્યારેક
પાચ ઉપવાસ કરી પારણું કરતા હતા (૭)

૫૧૫. ણચ્ચાણ સે મહાવીરે,
ણો ચિય પાવગ સયમકાસી;
અન્નેદિં વા ણ કારિત્થા,
કીરંતપિ ણાણુજાણિત્થા । ૮ ।

હય-ઉપાદેય તત્ત્વને બાણી ભગવાનને સ્વયં
પાપ કર્મનું આચરણું કર્યું નહિ, બીજા પાસે
કરાવ્યું નહિ અને પાપ કર્મ કરનારને અનુમોદના
આપી નહિ (૮)

૫૧૬. ગામ પવિસ્સ નગરં વા,
ઘાસ-મેસે કહં પરદાણ;
સુવિસુદ્ધમેસિયા ભગવં,
આયતજોગયાણ સેવિત્થા । ૯ ।

૫૧૭. અદુ વાયસા દિગિંચ્છત્તા,
જે અન્ને રસેસિણો સત્તા;
ઘાસેસણાણ ચિટ્ઠંતિ,
સયયં ણિવતિણ ય પેદાણ । ૧૦ ।

૫૧૮. અદુ માદ્દણં વ સમણં વા,
ગામપિંડોલગં ચ અતિહિં વા;
સોવાગં મૂસિયારિં વા,
કુક્કરં વા વિટ્ઠિતં પુરતો । ૧૧ ।
વિત્તિચ્છેદં વજ્જંતો,
તેસિ-મપ્પત્તિયં પરિહરતો;
મદં પરિક્કમે ભગવં,
અહિસમાણો ઘાસ-મેસિત્થા । ૧૨ ।

૫૧૯. અવિ સૂદ્ધયં વા સુક્કં વા,
સીયપિંડ પુરાણકુમ્માસં;
અદુ વુક્કસં પુલાગં વા,
લદ્ધે પિંડે અલદ્ધણ દવિણ । ૧૩ ।

૫૨૦. અવિ વ્રાતિ સે મહાવીરે,
આસણત્યે અકુક્કુણ જ્ઞાણં;
ઉદ્દમહેયં તિરિયં ચ,
લોણ વ્રાયતિ સમાહિ-મપહિન્ને । ૧૪ ।

૫૨૧. અકસાતી વિગયમેહી ય,
સદ્ધરુવેસુ અમુચ્છિણ વ્રાતિ;

ભગવાન ગામ અથવા નગરમાં જઈ બીજા માટે
બનાવેલ આહારની ગવેષણા કરતા હતા અને
સુવિશુદ્ધ અર્થાત ઉદ્દગમ, ઉત્પાદના અને
એષણાના સમસ્ત દોષોથી રહિત, આહારનું મન,
વચન, કાયાને સચત કરી સેવન કરતા
હતા (૯)

ભિક્ષા લેવા જતાં ભગવાનને રસ્તામાં ભૂખ્યા
કાગડા વગેરે પક્ષીઓ અથવા બીજા રસના
લોહુપ પક્ષીઓ જમીન ઉપર ભેગા થયેલા દેખાય
તો ભગવાન તેમને કંઈ પણ અડચણ નહિ
આપતા ચાલ્યા જતા. (૧૦)

તથા ત્યા કોઈ પ્રાણી, શાક્યાદિ શ્રમણોને,
ભિખારી, અતિથી, ચાંડાલ, બિલ્લી, કૂતરાને
અથવા બીજા કોઈ પ્રાણીને સામે ઉભેલા જોઈ
(૧૧) તેઓની આજીવિકામાં બાધા નહિ નાખતાં,
તેને અપ્રીતિકર નહિ થતા, કોઈ પણ પ્રાણીની
હિંસા નહિ કરતાં, ધીરેથી નિકળી ભિક્ષાની
ગવેષણા કરતા હતા. (૧૨)

ભિક્ષામાં પ્રાપ્ત થયેલો આહાર, દૂધ ઘીથી
યુક્ત હોય કે રુખો-સૂખો હોય, ઠંડો-વાસી
હોય, ઘણા દિવસના અડદ હોય યા જુનાં ધાન્યનો
હોય, યા જવાદિનો હોય, તે પણ મળે યા ન મળે
તો પણ ભગવાન સમભાવ ધારણ કરતા. (૧૩)

ભગવાન મહાવીર ઉત્કટ ગોદોહાદિ આસનોથી
સ્થિત થઈ નિર્વિકારપણે ધર્મધ્યાન કરતા હતા
અને બિર્ધલોક અધોલોક તથા મધ્યલોકના
સ્વરૂપનુ ચિંતન કરતા હતા (૧૪)

ભગવાન કષયોદયથી રહિત હતા, આસક્તિથી
રહિત હતા તેથી શબ્દ તેમજ રૂપાદિ ઇન્દ્રિયોમા
વિષયોમા જગ પણ મૂર્છા ન રાખતા ધ્યાનમા
લીન રહેતા હતા છદ્મસ્થ હોવા છતા પણ

છડમત્થોવિ વિપરક્કમમાણો,
ળ પમાયં સંપિ કુવિત્થા । ૧૫ ।

સંયમમા પ્રબળ પુરુષાર્થ કરતાં ભગવાને એક
વાર પણ પ્રમાદનુ સેવન કર્યું નહોતું (૧૫)

૫૨૨. સયમેવ અમિસમાગમ્મ,
આયતજોગમાયસોહીએ;
અમિણિવ્વુઢે અમાહલ્લે,
આવકહં મગવં સમિઆસી । ૧૬ ।

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વયં તત્ત્વને જાણી
સ્વયંબુદ્ધ થયા. પોતાના આત્માની શુદ્ધિથી મન
વચન, કાયાને સંયમિત કરી, માયાદિ કષાયોના
વિજેતા બન્યા. તેઓ જીવન પર્યંત સમિતિયુક્ત
રહ્યા. [૧૬]

एस विही अणुक्कंतो,
माहणेण मईमया;
बहुसो अपडिन्नेणं,
भगवया एवं रीयंति चि वेमि । १७ ।

મતિમાન માહન મહાવીરે આ વિધિનું વારંવાર
આચરણ કર્યું છે ખીન્ન મુમુક્ષુ સાધક પણ આ
રીતે આચરણ કરે છે એમ હું કહું છું. [૧૭]

आचाराङ्गस्य प्रथमः श्रुतस्कधः समाप्तः

દ્વિતીય શ્રુતસ્કન્ધ

દસમું અધ્યયન

પ્રથમ ચૂલિકા

આચાર્યગંગ સૂત્રમાં આચારનું વર્ણન છે આચાર પાત્ર પ્રકારના છે. (૧) જ્ઞાનાચાર [૨] દર્શનાચાર [૩] ચારિત્રાચાર [૪] તપાચાર અને [૫] વીર્યાચાર પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધમાં આ આચારોનું વર્ણન સૂત્રશૈલીથી કર્યું છે, તેથી તેમાં ગંભીરતા જોવા મળે છે સાધના માટે ચારિત્રાચારનું જ્ઞાન અનિવાર્ય છે તેથી તેનું વિશદ વર્ણન ઉપદેશશૈલીથી દ્વિતીય શ્રુતસ્કન્ધમાં કરવામાં આવ્યું છે.

ચારિત્રથી જ્ઞાન, દર્શન, તપ અને વીર્યને ગતિ મળે છે, જ્ઞાનાદિ સાધનોમા તેજસ્વિતા આવે છે જ્ઞાન ને ચારિત્રનું સાકારરૂપ આપવાથી જ જ્ઞાનનું મૂલ્ય અકાચ છે. જ્ઞાન જ્યાં સુધી આચારણમાં ન આવે ત્યાં સુધી તેનું યથાર્થ ફળ-મોક્ષ મળે નહિ. જ્યારે જ્ઞાન અને ચારિત્ર બન્નેની સાધના એક સાથે થાય ત્યારે જ આત્મા સકળ કર્મોથી મુક્ત થાય છે ચારિત્રની સમ્યક્ સાધના અને આરાધના માટે ખીજા શ્રુતસ્કન્ધનું અધ્યયન આવશ્યક છે

સાધક હોય કે ગૃહસ્થ, બધા માટે જીવનની પહેલી જરૂરિયાત આહાર છે. આહાર વિના લૌકિક-કે લૌકોત્તર સાધના થઈ શકતી નથી. ભલે કેઈ દેહાધ્યાસથી રહિત થઈ વિદેહદશાને અનુભવ કરતો હોય પણ જ્યાં સુધી વિદેહ થઈ ન જાય ત્યાં સુધી આહાર કર્યા વિના છૂટકો નથી, તેથી સાધુએ સંયમપાલન માટે કેવો આહાર લેવો જોઈએ, તે તે પ્રથમ અધ્યયનમાં બતાવ્યું છે. સાધુ કેવી પરિસ્થિતિમાં આહાર કરે છે અને કેવી વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિમાં આહારનો ત્યાગ કરે છે તેનું સ્પષ્ટીકરણ આગમમાં જોવા મળે છે

આગમમાં આહાર કરવાના છ કારણો કહેવામાં આવ્યાં છે—

- [૧] ભૂખની પીડા સહન ન કરી શકે તો સાધુ આહાર કરે
- [૨] પોતાના સાથીદારોની, આચાર્યની, ઉપાધ્યાયની, રોગીની કે નવદીક્ષિતની સેવા કરવા માટે તથા શારીરિક સપત્તિ જાળવી રાખવા માટે આહાર કરે
- [૩] ઇર્ષ્યા સમિતિનું પાલન કરવા માટે આહાર કરે
- [૪] સયમના પાલન માટે આહાર કરે
- [૫] પ્રાણોના રક્ષણ માટે આહાર કરે.
- [૬] ધર્મનું ચિંતન કરવા માટે આહાર કરે.

એ જ રીતે આહારત્યાગ કરવાનાં પણ છ કારણો છે —

(૧) તાવ ઇત્યાદિ બીમારી આવે તો સાધુ આહારનો ત્યાગ કરે, કારણ કે તેથી બીમારી જલદી શાન્ત થાય છે. રોગના સમયે ઉપવાસ લાભદાયક સમજવો. આયુર્વેદમાં પણ રોગની ચિકિત્સામાં લંઘનને શ્રેષ્ઠ માનવામાં આવી છે. એટલું જ નહિ પણ ઉપવાસ કેટલાંયે બીજા રોગોને હથે છે, માટે રોગમાં આહારનો ત્યાગ જરૂરી છે

(૨) કષ્ટ આવે ત્યારે સાધુએ તપ અથવા ઉપવાસ કરવો જોઈએ.

(૩) ભૂખ ન હોય ત્યારે આહારનો ત્યાગ કરવો જોઈએ, કારણ કે ભૂખ વગર આહાર કરવાથી રોગની સંભાવના છે. વળી સંયમની સાધનામાં દોષ લાગે છે.

(૪) પ્રહ્લચર્યનું પાલન કરવા માટે આહારનો ત્યાગ કરવો જોઈએ મનમાં વિકાર જાગૃત થતા હોય તો સાધુએ તપશ્ચર્યા કરવી. આહારનો ત્યાગ કરવાવાળાઓને વિષયનો વિકાર સતાવતો નથી.

(૫) જીવરક્ષા માટે આહારનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. જેમ કે વરસાદ વરસતો હોય તો અપ્કાયની રક્ષા માટે આહારનો ત્યાગ આવશ્યક છે.

(૬) મૃત્યુ નજદીક આવતું જાણીને લકૃતપ્રત્યાખ્યાન કરવું જોઈએ. સાધુઓને આહારના ત્યાગ માટે ઉપલા છ કારણો કહ્યા છે.

અહિંસાના આરાધક સાધુને આહારના સંબંધમાં કેવા-કેવા નિયમોનું પાલન કરવું જોઈએ અને કેવી સાવધાની અથવા યતના રાખવી જોઈએ, એ આ અધ્યયનમાં જોવા મળે છે.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

૫૨૩. સે મિક્સૂ વા, મિક્સુણી વા, ગાઠા-
વઙ્કુલં પિંડવાયપડિયાણ અણુપવિદ્દે
સમાણે, સે જં પુણ જાણેજ્ઞા, અસણં
વા, પાણં વા, ઝાઈમ વા, સાઈમં વા,
પાણેઠ્ઠિ વા, પણેઠ્ઠિ વા વીણેઠ્ઠિ વા,
હરિણેઠ્ઠિ વા, સંસત્ત, ઉમ્મિસ્સં, સીઓદ-
ણ વા ઓસિત્તં, રયસા વા પરિઘા-
સિયં, તહપ્પગારં અસણં વા, પાણં
વા, ઝાઈમં વા, સાઈમં વા, પરહ-
ત્થંસિ વા, પરપાયંસિ વા, અફાસુયં
અણેસણિજ્જંતિ મણ્ણમાણે, લાભેવિ
સંતે નો પડિગાહેજ્ઞા ।

૫૨૪. સે ય આદ્ધચ્ચ પડિગાહિણ સિયા, સેત્ત
આયાણે ઇગંત-મવક્કમેજ્ઞા, ઇગંત-
મવક્કમિત્તા અહે આરામસિ વા,
અહે ઉવસ્સયસિ વા, અપ્પણ્ઠે અપ્પપાણે
અપ્પવીણે અપ્પહરિણે અપ્પોસે અપ્પો-
દણે અપ્પુત્તિગ-પણગ-દગ-મટ્ઠિય-મવક્ક-
હાસંતણે વિગિચિય (૨), ઉમ્મીસં
વિસોહિય (૨), તઓ સજયામેવ
ચુજિજ્જ વા, પીઙ્ગજ્જ વા । જ ચ ણો
સંચાણ્ણજ્ઞા મોત્તણ વા પાઙ્ગણ વા,
સે તમાયાય ઇગંતમવક્કમેજ્ઞા ।
ઇગંતમવક્કમિત્તા અહે જ્ઞામથંહિ-
લંસિ વા, અટ્ઠિરાસિંસિ વા, કિટ્ઠિ-
રાસિંસિ વા, તુસરાસિંસિ વા, ગોમય-
રાસિંસિ વા, અણ્ણયરંસિ વા તહપ્પ-
ગારસિ થંહિલંસિ પડિલેહિય (૨)

લિક્ષા ગ્રહણ કરવાના ઉદ્દેશ્યથી કોઈ સાધુ
અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમા પ્રવેશ કરે
અને તે સમયે તેઓને એવો ખ્યાલ આવે કે
આ અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્ય રસજ
પ્રાણિઓ અથવા લીલકુળના જીવોના સંસર્ગ
વાળો છે, ખીજેથી અથવા દૂર્વા [ડાલ] આદિ
લીલોતરીથી મિશ્રિત છે, સચિત્ત જલથી ભિનો
છે અથવા સચિત્ત રજથી ભરેલો છે, તો તેવા
પ્રકારના અશુદ્ધ અશન, પાન, ખાદ્ય અને
સ્વાદ્ય આહાર-પાણીને, જોકે તે [આહાર]
ગૃહસ્થના હાથમાં અથવા તો પાત્રમાં સ્થિત
હોય, અપ્રાસુક [સચિત્ત] અને અનેષણીય
[આધાકર્મ આદિ દોષોથી દૂષિત] માની મળવા
છતાં પણ સાધુ-સાધ્વી ગ્રહણ ન કરે.

કદાચિત્ત અસાવધાનીના કારણે પૂર્વોક્ત પ્રકારનો
ખીજ આદિથી સંસકૃત અને જીવોથી ચુકત
આહાર લેવાઈ ગયો હોય તો તે આહારને
લઈને એકાંતમાં જાય અને એકાંતમાં જઈને
જ્યા લોકોનું આવાગમન ન હોય એવા
ઉદ્યાનમાં, ઉપાશ્રયમાં, ઇંડા, પ્રાણિઓ, ખીજો,
હરિતકાય, ઓસ, જલ, ઉત્તિંગ, [કીડિઓના
દર-ધાસના અથવા લાગ પડે સ્થિત જલખિન્દુ]
પચવણી લીલકૂળ, સચિત્ત જલવાળી માટી
અને મર્કટ (સૂક્ષ્મજીવ અથવા કરોળિયા) ના
જાળા આદિથી રહિત ભૂમિમાં જીવોથી ભેજસેજ
વાળા આહાર દિ પદાર્થોને અલગ કરી-કરીને
ઉપરથી પડેલા જીવ-જંતુઓને હટાવીને જ તે
આહાર-પાણીને ચતનાપૂર્વક ખાય-પીએ. જે
આહાર [અધિક હોવાના કારણે અથવા જીવ-
જંતુઓને શુદ્ધ ન કરી શકવાના કારણે] ખાઈ
ન શકે અને પાણી પીઈ ન શકે તો મેલના
ઢગલામાં [કાટવાળી જગ્યામાં], ફેંટરાના

પમજિય (૨) તઓ સંજયામેવ
પરિઢવેજ્જા ।

૫૨૫. સે ભિક્ખુ વા, ભિક્ખુણી વા, ગાઢાવ-
ઇકુલ પિંડવાયપડિયાણ અણુપવિટ્ટે
સમાણે સે જાઓ પુણ ઓસહીઓ જા-
ણેજ્જા કસિણાઓ સાસિઆઓ અવિ-
દલકઢાઓ અતિરિચ્છચ્છિણ્ણાઓ
અવ્વોચ્છિણ્ણાઓ તરુણિયં વા
છિવારિં વા અણિભિક્કંતમમજ્જિંતં
પેઠાણ, અફાસુયં અણેસણિજ્જંતિ
મણ્ણમાણે લામે સંતે ણો પઢિગ્ગા-
હેજ્જા ।

૫૨૬. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા, જાવ
પવિટ્ટે સમાણે સે જાઓ પુણ ઓસ-
હીઓ જાણેજ્જા અકસિણાઓ અસા-
સિયાઓ વિદલકઢાઓ તિરિચ્છ-
ચ્છિણ્ણાઓ વોચ્છિણ્ણાઓ તરુ-
ણિયં વા છિવારિં અભિક્કંતમજ્જિયં
પેઠાણ, ફાસુયં એસણિજ્જંતિ મણ્ણ-
માણે લામે સંતે પઢિગ્ગાહેજ્જા ।

૫૨૭. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા જાવ
પવિટ્ટે સમાણે સે જ પુણ જાણેજ્જા
પિઠ્ઠયં વા, વહુમ્મયં વા, મુજ્જિયં વા,
મંથુ વા, ચાઉલ વા, ચાઉલપલંવ
વા, સંઈ મજ્જિયં અફાસુયં અણેસ-
ણિજ્જ મણ્ણમાણે લામે સંતે ણો
પઢિગ્ગાહેજ્જા ।

ઢગલામા, છાણાના ઢગલામા અથવા એવી
જાતના કેઈ ખીજા નિર્દોષ સ્થાનમા જઈને તે
સ્થાનની વારંવાર પ્રતિલેખના અને પ્રમાર્જના
કરીને ચતનાપૂર્વક પરઠી દે.

સાધુ અથવા સાધ્વી ભિક્ષાને માટે ગૃહસ્થના
ઘરમાં પ્રવેશીને જે શાલિખીજ આદિ ઔષધિ-
ઓના વિષયમાં એમ જાણે કે આ પ્રતિપૂર્ણ
છે. અર્થાત્ એમા શસ્ત્ર પરિણત થયુ નથી,
એની યોનિ નષ્ટ થઈ નથી, આ કિદલ કરેલ
નથી (જે ભાગ કરવામા આવેલ નથી), ઉપરથી
ચીરી-ફાડી નથી, ત્રિછી કાપી નથી, અચિત્ત થયેલ
નથી તથા સચિત્ત છે, આવી અણુછેદાયેલી તરુણ
વનસ્પતિ કે મગ વગેરેની શીંગો શસ્ત્રનો પ્રહાર
પામેલી ન હોય અગર હનુ તોડી કકડા કરેલ
ન હોય, તેની અખંડ ફલી (શીંગો) ને દેખીને
તે અપ્રાસુક અનેપણિક જાણીને પ્રાપ્ત થવા
પર પણ ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી યાવત્ ગૃહસ્થના ઘરમાં
પ્રવેશીને જે ઔષધિઓના વિષયમાં એમ જાણે કે
આમાં શસ્ત્ર પરિણત થઈ ચુક્યું છે, તેની યોનિ
નષ્ટ થયેલ છે, એના જે ભાગ કરેલ છે, ત્રિછી
કાપેલી છે, અચિત્ત થઈ ચુકી છે, તે ઔષધિઓને
તથા મગ આદિની કાચી-શીંગોને અચિત્ત એમજ
ભાંગેલી જોઈને પ્રાસુક અને એપણિક સમજીને,
પ્રાપ્ત થવા પર ગ્રહણ કરે

સાધુ અથવા સાધ્વી યાવત્ ગૃહસ્થના ઘરમા
પ્રવેશ કરીને જો જાણે કે પૌઆ (ચોખા) મધ્ધાઈ
આદિની લાઈ [ધાણી-મમરા] ઘણા ફેતરાવાળી
વસ્તુ, ઘણા આદિના અર્ધપકવ શીર્ષક [ઉમ્મી-
આદિ], ઘઉં આદિનુ ચૂર્ણ, ચોખાનો લોટ,
એક વાર આગમાં સેકાયેલો છે-અર્ધ કાચો છે
તો તેને અપ્રાસુક અને અનેપણિક માનીને
મળવા પર પણ ગ્રહણ ન કરે.

૫૨૮. સે મિક્ખુ વા જાવ પવિટ્ઠે સમાણે
સે જં પુણ જાણેજ્ઞા પિહુયં વા,
જાવ ચાઉલપલંવં વા, અસઙ્ મજ્જિયં
દુક્ખુત્તો વા મજ્જિયં તિવ્વુત્તો વા
મજ્જિયં ફાસુયં एसणिज्जं જાવ
લામે સંતે પહિગાહેજ્ઞા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ
કરીને જો જાણે કે આ ધાણી યાવત્ ચોખાનો
લોટ આદિ ધાણીવાર આગમાં પકાવ્યો છે, અથવા
ભુંબવેલ છે ખેવાર, ત્રણવાર સેકાયેલો છે અને
પ્રાસુક તથા એષણિક છે તો તે મળવા પર ગ્રહણ
કરે. અભિપ્રાય એ છે કે કોઈ પણ વસ્તુ અગર
દુષ્પકવ [માઠી રીતે પકાવેલી] હોવાને કારણે
સચિત્ત જણાય તો તેને નહિ લેવી જોઈએ જો
અચિત્ત થઈ હોય તો એષણિક જાણી ગ્રહણ કરે.

ગૃહસ્થના ઘેર પ્રવેશ કરવાનો વિધિ

૫૨૯. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગાહા-
વતિકુલં જાવ પવિસિત્તુકામે ણો
અન્નઉત્થિણ વા ગારત્થિણ વા,
પરિહારિઓ વા, અપરિહારિણ સહ્ધિ
ગાહાવડ્ઠુલં પિંડવાયપડિયાણ પવિ-
સેજ્ઞ વા, ણિક્ખમેજ્ઞ વા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી આહાર પાણીની અભિલાષાથી
ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ કરવાની ઇચ્છા કરતા
હોય ત્યારે અન્ય નીર્થિકો-તાપસો અથવા
શાક્યાદિ શ્રમણોની સાથે અથવા બ્રાહ્મણ આદિ
ગૃહસ્થ ભિખારીઓની સાથે પ્રવેશ ન કરે
એવી જ રીતે ઉદ્યુક્ત વિહારી અર્થાત્ ઉગ્ર
અયમનો પાલક સાધુ પાર્શ્વસ્થ કુશીલ આદિ
શિથિલ આચારવાળાઓની સાથે પણ પ્રવેશ
ન કરે, અને તેની સાથે બહાર પણ ન નીકળે,
અર્થાત્ જેની સાથે પ્રવેશ કરવો યોગ્ય નથી,
તેની સાથે બહાર નીકળવું પણ યોગ્ય નથી

૫૩૦. સે મિક્ખુ વા, મિક્ખુણી વા વહિયા
વિચારભૂમિ વા વિહારભૂમિ વા,
ણિક્ખમમાણે વા પવિસમાણે વા ણો
અન્નઉત્થિણ વા ગારત્થિણ વા,
પરિહારિઓ વા અપરિહારિણ સહ્ધિ
વહિયા વિચારભૂમિ વા, વિહારભૂમિ
વા, ણિક્ખમેજ્ઞ વા પવિસેજ્ઞ વા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી વિચારભૂમિ [જગલ જવાની
જગ્યા] અથવા વિહાર ભૂમિ (સ્વાધ્યાયભૂમિ)
માંથી નીકળતા હોય અથવા પ્રવેશ કરતા હોય
ત્યારે અન્ય તીર્થિક સાધુઓની સાથે અથવા
ગૃહસ્થોની સાથે બહાર ન નીકળે, ન પ્રવેશ
કરે એવી જ રીતે ઉગ્ર વિહારી સાધુ શિથિલા-
ચારીની સાથે વિચારભૂમિ અથવા વિહાર
ભૂમિમાંથી ન નીકળે અથવા ન પ્રવેશ કરે

૫૩૧. સે મિક્ખુ વા (૨) ગામાણુગામં દુડ-
જ્ઞમાણે ણો અન્નઉત્થિણ વા,
ગારત્થિણ વા, પરિહારિઓ અપરિ-
હારિણ વા સહ્ધિ ગામાણુગામં દુડ-
ડજેજ્ઞા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી જ્યારે એક ગામથી બીજો
ગામ જાય ત્યારે અન્ય તીર્થિકો આદિની સાથે
યાવત્ એક ગામથી બીજો ગામ ન જાય

૫૩૨. સે મિત્તલ્લુ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે ણો અણ્ણઉત્થિઅસ્સ વા, ગારત્થિયસ્સ વા, પરિહારિઓ અપ-રિહારિઅસ્સ વા; અસણં વા (૪) દેજ્જા વા અણુપદેજ્જા વા ।

૫૩૩. સે મિત્તલ્લુ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્જા અસણં વા (૪) અસ્સંપડિયાણં સઘમ્મિયં સમુદ્દિસ્સ, પાણાં ભૂતાં જીવાં સત્તાં સમારબ્બ, સમુદ્દિસ્સ કીયાં પામિચ્ચ અચ્છેજ્જ અણિસટ્ઠં અભિહં આહરુદ્ધ ચેણ્ણિ, તહપ્પગારં અસણં વા (૪) પુરિસંતરકહં અપુરિસંતરકહં વા, વહિયા ણીહહ વા, અનીહહ વા, અત્તટ્ઠિઠયં વા, અણત્તિટ્ઠિઠયં વા, પરિશુત્તં વા, અપરિશુત્ત વા, આસે-વિયાં વા, અણાસેવિયાં વા, અફાસુયાં જાવ ણો પડિગ્ગાહેજ્જા ।

૫૩૪. एवं बहवे साहम्मिया, एगा साह-
म्मिणी, बहवे साहम्मिणीओ, समु-
दिस्स चत्तारि आलावगा भाणि-
यन्वा ।

૫૩૫. સે મિત્તલ્લુ વા [૨] ગાહાવટ્કુલં જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞ પુણ જાણેજ્જા 'અસણં વા [૪] વહવે સમણ-માહણ-અતિથિ-કિવણ-વણી-મણં પગણિય પગણિય સમુદ્દિસ્સ,

સાધુ અથવા સાધ્વી યાવત્ ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશીને (અથવા ઉપાશ્રયમાં સ્થિત હોય તો પણ) અન્ય યુથિકાં (અન્ય તીર્થિકો) ને અથવા ગૃહસ્થોને તથા ઉગ્રવિહારી સાધુ શિથિલાચારીઓને અશન, પાન, આદિમ અને સ્વાદિમ આહાર ન પોતે આપે કે ન બીજા પાસે અપાવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષાને માટે પ્રવેશીને જે આહારના વિષયમાં એમ જાણે કે આ અશનાદિ 'આ સાધુ નિર્ધન છે એમ વિચારીને કોઈ એક સાધર્મિક સાધુ માટે પ્રાણીઓ, ભૂતો, જીવો, અને સંવેનો આરંભ સમારભ કરીને તૈયાર કર્યો છે. ઉદ્દિષ્ટ છે, ઉધાર લીધો છે, જળરજસ્તીથી ઝુંટવી લીધો છે, એ (આહાર)ના બધા સ્વામિઓની સ્વીકૃતિ વિના આપેલ છે, ગૃહસ્થ દ્વારા સામે લાવેલ છે, એવી જ રીતે કોઈ પણ દોષથી દૂષિત ગૃહસ્થ દ્વારા આપેલો એવો આહાર, ચાહે તે ગૃહસ્થે બીજા પુરુષને અધીન કરેલ હોય અથવા તે પોતે જ આપી રહ્યો હોય, ઘરથી બહાર લાવેલો હોય, ઘરની અદર જ હોય, દાતાએ તેને પોતાનો કરીને રાખેલ હોય અથવા ન રાખેલ હોય. તેણે પોતાના ઉપયોગમાં લીધેલ હોય અગર ન લીધેલ હોય, તો પણ તે આહાર આદિને અપ્રાસુક અને અનેપણિક જાણીને શ્રદ્ધા ન કરે

એવીજ રીતે ઘણા સાધર્મિક સાધુઓ માટે, એક સાધ્વી માટે, અથવા ઘણા સાધ્વીઓ માટે બનાવેલ હોય, એ પ્રમાણે આ આલાપક કહેવા જોઈએ અભિપ્રાય એ છે કે ચાહે એક સાધુ માટે બનાવેલ હોય, ચાહે અનેક સાધુઓ માટે બનાવેલ હોય, અથવા એક સાધ્વી માટે બનાવેલ હોય તો અનેક સાધ્વીઓ માટે, તેવો આહાર સર્વ સાધુઓ અને સાધ્વીઓ માટે અગ્રાહ્ય છે

સાધુ અથવા સાધ્વી ભિક્ષા માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશીને જે આહારના વિષયમાં એમ જાણે કે આ આહાર ઘણા જ શાક્ય આદિ શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, અતિથિઓ, દરિદ્રો અથવા ભિખારીઓ, આદિ માટે, તેઓને ગણી-ગણીને, સખ્યા નિશ્ચિત કરીને, પ્રાણી, ભૂત

પાણાં જાવ સત્તાં સમારંભ
આસેવિયં વા અપાસુયં અણેસ-
ણિજ્જતિ મળમાણે લાભે સંતે જાવ
ળો પડિગ્ગાહેજ્જા ।

જીવો, અને સત્ત્વોનો આરંભ-સમારંભ કરીને
નિપજાવ્યો છે તો એવો આહાર તેઓએ (ગૃહ-
સ્થીઓએ) લોગવી લીધો-હોય અથવા ન લોગવ્યો
હોય તો પણ તે (આહાર) ને અપ્રાસુક અને
અનેષણિક માનીને મળવા છતાં પણ ગ્રહણ
કરે નહિ.

૫૩૬. મે ભિક્ષુ વા (૨) ગાહાવડ્ઠકુલં
જાવ પવિટ્ઠે સમાણે સે જ્જં પુણ
જાણેજ્જા અસણં વા (૪) વહવે સમણ-
માહણ-અતિથી-કિવણ-વળીમણ સમુ-
હિસ્સ પાણાં (૪) જાવ આહટ્ટહ
ચેતેતિ, ત તહપ્પગારં અસણં વા (૪)
અપુરિસંતરકહં વા અવહિયા ણીહહં
અણત્તદ્ઢિઠયં અપરિભુત્તં અણાસેવિતં
અપાસુયં અણેસણિજ્જં જાવ ણો
પડિગ્ગાહેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી આહારની ઇચ્છાથી ગૃહસ્થના
ઘરમાં પ્રવેશ કરે અને જે આહારના વિષયમાં
એમ જાણે કે આ આહાર ઘણા શ્રમણો,
બ્રાહ્મણો, અતિથિઓ, દરિદ્રો, અને લિખારીઓને
ઉદ્દેશીને બનાવેલ છે. તે અશન આદિ બીજા
પુરૂષને સુપ્રત કરેલ ન હોય, ઘરથી બહાર કાઢ્યું ન
હોય, પોતાની નેશ્રામાં લીધો ન હોય, લોગવ્યું,
ન હોય, સેવન કર્યું ન હોય તો તેણે અશન
અપ્રાસુક અનેષણિક છે-એમ માનીને ગ્રહણ
ન કરે

૫૩૭. અહ પુણ एवं જાણેજ્જા પુરિસંતરકહં
વહિયા ણીહહ અત્તદ્ઢિઠયં પરિભુત્તં
આસેવિયં પાસુયં એસણિજ્જ જાવ
પડિગ્ગાહેજ્જા ।

જે માધુ અથવા સાધ્વી એમ જાણે કે આ
આહાર પુરૂષાન્તરકૃત-અન્યપુરૂષને સુપ્રત કરી
લીધેલ છે, તેને બહાર લાવવામાં આવેલ છે
દાતાએ સ્વીકાર્યો છે પોતે વાપર્યો છે, લોગવ્યો
છે, તો તે આહારને પ્રાસુક અને નિર્દોષ જાણી
ગ્રહણ કરે

૫૩૮. સે ભિક્ષુ વા (૨) ગાહાવડ્ઠકુલ
પિંડવાયપડિયાણ પડિસિતુકામે
સે જાડ પુણ કુલાં જાણેજ્જા, ઇમેસુ
સલ્લ કુલેસુ ણિતિણ પિંડે દિજ્જતિ
ણિતિણ અગ્ગપિંડે દિજ્જતિ, ણિતિણ
માણ દિજ્જતિ, ણિતિણ અવહ્ઢમાણ
દિજ્જતિ, તહપ્પગારાં કુલાં
ણિતિયાં ણિતિઓમાણાં, ણો
મત્તાણ વા પાણાણ વા પવિસેજ્જ વા
ણિક્ષમેજ્જ વા- ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં આહાર
ગ્રહણ કરવાની અભિલાષાથી પ્રવેશીને, એમ જાણી
કે આ ઘરોમાં સદાવ્રત દેવાય છે, પ્રારભમાં
અગ્રપિંડ કાઢવામાં આવે છે, કેઈ નિયત ભાગનું
દાન દેવાય છે, થોડો એછો અર્ધ ભાગ દેવાય છે,
એવા નિત્ય દાનવાળા ઘરોમાં ઘણા લિશુઓ
આવે છે, તેથી તેવા ઘરોમાં પ્રવેશ કરવો કે
નીકળવું નહિ

૫૪૧. અહં પુણ એવં જાણેજ્ઞા પુરિસંતરકહં
જાવ આસેવિતં ફાસુયં જાવ પહિ-
ગાહેજ્ઞા ।

વળી એમ જાણે કે આ આહારાદિ પુરુષાન્તરકૃત
છે-ખીજાને સુપ્રત કરી લીધેલ છે અને ગૃહસ્થે
વાપરી લીધેલ છે તો તેને પ્રાસુક એષણિક
જાણીને ગ્રહણ કરવો.

૫૪૨. સે મિવ્વુ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણે
સે જાઈં પુણ કુલાઈં જાણેજ્ઞા,
તંજહા-ઉગ્ગકુલાણિ વા, મોગકુ-
લાણિ વા, રાઝ્ણકુલાણિ વા, સ્વત્તિ-
યકુલાણિ વા, ઇક્ષ્વાગકુલાણિ વા,
હરિવંસકુલાણિ વા, એસયકુલાણિ
વા, વેસિયકુલાણિ વા, ગંડાગકુ-
લાણિ વા, કોટ્ટાગકુલાણિ વા, ગામ-
રક્ષકુલાણિ વા, વોક્કસાલિય-
કુલાણિ વા, અણ્ણયરેસુ વા તહ્પ-
ગારેસુ કુલેસુ અદુગુંછિયસુ અગરહિ-
તેસુ વા, અસણં વા (૪) ફાસુયં
એસણિજ્ઞં જાવ પહિગાહેજ્ઞા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશીને
જાણે કે આ ઉગ્રકુલ (આદિનાથ ભગવાને
આત્મરક્ષકરૂપે સ્થાપિત કરેલું) દ્વારા, લોગકુલ
(પૂજ્યસ્થાન પર સ્થાપિત કરેલું), રાજન્યકુલ
(મિત્રસ્થાન પર સ્થાપિત), ક્ષત્રિયકુલ (રાષ્ટ્ર-
કૂટ-રાઠૌડ આદિ) ઇક્ષ્વાકુ કુલ, ગોપા-
લોનુ કુળ (ભરવાડ આદિર વગેરેનું કુળ),
વૈશ્યકુલ (વ્યાપારીમાત્ર), ગંડક કુળ (વાણિજ-
નાપિત-ગ્રામમા ઘોષણા કરનાર વગેરેનું કુળ)
કોટ્ટાગકુળ [ખેડૂત-પટેલ-વાદ્દિક-કડિયા-શિલ્પી
વગેરેનું] ગ્રામરક્ષકકુલ [કોટવાળ વગેરેનું કુળ]
ખોક્કશાળીયકુળ [વણુકર-સુધાર-સાળવી-સથ-
વારા વગેરેનું ઘર] છે, તેમાં તથા એવી જાતના
ખીજા પણ અતિરક્ત અનિદિત કુળોમા, જેના
આચાર-ઉત્તમ હોય અને જ્યાં જવાથી શાસ-
નની લઘુતા ન દેખાય તેવા કુળોમા-આહારાદિ
લેવા જાય અને પ્રાસુક, એષણિક જાણી ગ્રહણ
કરે [અર્થાત્ નિર્દોષ આહાર ગ્રહણ કરે].

૫૪૩. સે મિવ્વુ વા (૨) ગાહાવઙ્કુલં
પિંડવાયપહિયાએ અણુપવિટ્ઠે સમાણે
સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્ઞા અસણં વા
(૪) સમવાએસુ વા, પિંડણિયરેસુ
વા, ઇંદમહેસુ વા, સ્વદમહેસુ વા,
રુદમહેસુ વા, મુગુંદમહેસુ વા, મૂતમ-
હેસુ વા, જક્કમહેસુ વા પાગમહેસુ
વા, ધૂમમહેસુ વા, વેડ્યમહેસુ વા,
સ્વક્કમહેસુ વા, ગિરિમહેસુ વા, દરિ-
મહેસુ વા, અગડમહેસુ વા તહાગ-
મહેસુ વા, દહમહેસુ વા, ણદીમહેસુ

સાધુ અથવા સાધ્વી લિક્ષાને માટે ગૃહસ્થના
ઘરમા પ્રવેશ કરીને જાણે કે અહીંયા ઘણા
લોકો એકઠા થયેલ છે. પિતૃભોજન [શ્રાદ્ધ] છે
અથવા ઇન્દ્ર, સ્કંદ [કાર્તિકેય], રુદ્ર, મુકુદ
[ખલદેવ] ભૂતો, યક્ષો, નાગો, સ્તૂપો, ચૈત્ય,
વૃક્ષો, પર્વત, ગુફા, કૂવા, તળાવ, હ્રદ, નદી,
સરોવર, સાગર કે આગર [ખાલ] ની
પૂજના પ્રસંગપર અથવા તેવા પ્રકારના વિવિધ
જાતના મહા મહોત્સવોના પ્રસંગપર શ્રમણો,
બ્રાહ્મણો, અતિથિઓ અને લિખારીઓ ને એક
અથવા અનેક પાત્રોમાથી કાઢી કાઢીને ભોજન
પીરસાઈ રહ્યું છે, તે જોઈને [અથવા એકઠી

વા, સરમહેસુ વા, સાગરમહેસુ વા, આગરમહેસુ વા, અણતરેસુ વા તદ-
પ્પગારેસુ વિસ્તરસુવેસુ મહામહેસુ
વટ્ટમાણેસુ વહવે સમણ-માદણ-અતિદિ-
ક્કિવણ-વળીમણ પ્પગાતો ઉમ્પસાતો
પિણ્ણિજ્જમાણે પેઠાણ, દોઢિં જાવ
સણિદ્ધિસંણિચયાતો વા પરિપ્પમિજ્જ-
માણે પેઠાણ તદ્દપ્પગારં અમણં વા
(૪) અપુરિસંતરુઃ જાવ ણો
પહિમ્માહેજ્જા ।

કહેલી આધારસામગ્રીમાંથી આપાતું લેખને)
અને તે ભોજન ગૃહસ્થે (નાલિકે) હાથે ખેલ
છતાં હજુ તે ગૃહસ્થ જન્મે નથી, તે આધારાદિને
અશુદ્ધ અનેપણિક્કિ જાણી મુનિએ મરણ
ન કર્યો.

૫૪૪. અહ પુણ એવં જાણેજ્જા, ઢિણ્ણં જં
તેસિં દાયવ્વં, અહ તત્થ મુંજમાણે
પેઠાણ ગાદાવતિમારિગં વા, ગાદાવતિ-
મગિણિં વા, ગાદાવતિપુત્તં વા,
ગાદાવતિધુગં વા, સુઠ્ઠં વા, ધાતિ વા,
દાસં વા, દાસિં વા, કમ્મકરં વા, કમ્મ-
કરિં વા. સે પુત્થામેવ આલોજ્જા,
“આઝ્ઝસો” ત્તિ વા, “મગિણી” ત્તિ
વા, “દાદિસિ મે હતો અન્નયર મોય-
ણજાતં ? ” સેવં વદંતસ્સ પરો
અસણં વા, (૪) આહટ્ટુ દલ્લજ્જા,
તદ્દપ્પગારં અસણં વા (૪) સયં વા
પુણ જાણેજ્જા, પરો વા સે દેજ્જા.
પાસુગં જાવ પહિમ્માહેજ્જા ।

જો આપુને કેવળ જાણાય કે જેમને જો ભોજન
આપવાનું હતું તેમને આપાઈ ગયું છે, અને
હવે ગૃહસ્થની ભાર્યા- [પત્ની] બહેન, પુત્ર, પુત્રી,
પુત્રવધૂ, અથવા ધાત્રી, દાન. કે દાત્રી, નોદર
કે નોદરાણી તે આધારને ભાગથી વધા છે તો
તેમને કહે કે- ‘હો આયુષ્યમતી ! અથવા બહેન !
અને આ ભોજનમાંથી અન્યતર ભોજન આપશે ?
આધુના આમ કહેવા પર કોઈ અમનાદિ લાગીને
આપે, સાધુની યાચનાથી આપે, અજર યાચના
વિના આપે તો તેને પ્રાયુદ્ધ મમજ્ઞને અદ્ય
કરી લે.

૫૪૫. સે મિલ્લુ વા [૨] પરં અદ્ધજોય-
ણમેરાણ સંખલિં ણચ્છા સંખલિપહિ-
યાણ ણો અમિસંધારેજ્જા ગમણાણ ।

અર્થ થોજન અર્થ તુ જે ગાઉથી [ચાત્ર માઈલથી]
વધાઈ, સાધુને આહાર લેવા જવાનું કહે નહિ.
પરંતુ જે ગાઉમાં પણ કોઈ જમણુવારી હોય તો
તે જમણુવારીમાંથી ભોજન લેવા જવાનો વિચાર
કરે નહિ

૫૪૬. સે મિલ્લુ વા [૨] પાર્ણિં સંખલિ
ણચ્છા પહિણં ગચ્છે અણાઠાયમાણે
પહીણં સંખલિં ણચ્છા પાર્ણિં ગચ્છે
અણાઠાયમાણે, દાહિણં સંખલિ ણચ્છા
ઉદીણં ગચ્છે અણાઠાયમાણે, ઉદીણં
સંખલિ ણચ્છા દાહિણં ગચ્છે અણા-
ઠાયમાણે ।

સાધુ અથવા માધ્વી પૂર્વ દિશામાં જમણુવારી
છે એમ જાણીને તેની ઉપેક્ષા કરતાં પશ્ચિમ
દિશામાં લિજ્ઞા માટે જાય. પશ્ચિમમાં જમણુવારી
જાણીને પૂર્વ દિશામાં જાય. દક્ષિણમાં જમણુવારી
હોય તો ઉત્તરમાં જાય, ઉત્તરમાં જમણુવારી
જાણી દક્ષિણમાં જાય. અર્થાત્ જે દિશામાં
જમણુવારી હોય તે દિશામાં ન જાય, તેનાથી
વિપરીત દિશામાં જવું જોઈએ.

૫૪૭. જત્યેવ સા સંઘડી સિયા, તંજઠા ગામંસિ વા, ણગરંસિ વા, સેહસિ વા, કવ્વહંસિ વા, મહંવંસિ વા, પટ્ટાંસિ વા, આગરસિ વા, દોણસુ-
હંસિ વા, નિગમંસિ વા, આસમંસિ વા સંણિવેસંસિ વા, રાયઠાણિસિ વા; સંઘડિં સંઘડિપડિયાણ ણો અભિસંધારેજ્જા ગમણાણ । કેવલી વૂયા-“આયાણ-મેયં” ।

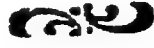
૫૪૮. સંઘડિં સંઘડિપડિયાણ અભિસંધારે-
માણે આઠાકમ્મિયં વા, ઉદેસિયં વા, મીસજ્જાયં વા, કીયગહં વા, પામિચ્ચ વા, અચ્છેજ્જં વા, અણિસટ્ઠ વા, અભિહટ્ઠ વા, આહટ્ટુ દિજ્જમાણં મુજેજ્જા અસંજણ મિલ્લુપડિયાણ
સુહિયદુવારિયાઓ મહલ્લિયદુવારિ-
યાઓ કુજ્જા, મહલ્લિયદુવારિયાઓ
સુહિયદુવારિયાઓ કુજ્જા, સમાઓ
સિજ્જાઓ વિસમાઓ કુજ્જા, વિસમાઓ
સિજ્જાઓ સમાઓ કૂજ્જા, પવાયાઓ
સિજ્જાઓ ણિવાયાઓ કુજ્જા, ણિવા-
યાઓ સિજ્જાઓ પવાયાઓ, કુજ્જા,
અંતો વા વહિં વા ઉવસ્સયસ્સ, હરિ-
યાણિ હિંદિય [૨] દાલિય [૨] સંથા-
રગં સંથરેજ્જા, ‘એસ વિહંગયામો
સિજ્જાણ’ તમ્હા સે સંજણ ણિયઠે
અણ્ણયર વા તહપ્પગાર પુરેસંઘડિં
વા પચ્છાસંઘડિં વા સંઘડિપડિયાણ
ણો અભિસંધારેજ્જા ગમણાણ ।

જે આમમાં, નગરમાં, ખેટમાં, કુર્ણટમાં-
કુનગરમાં, મંડળમાં, આકરમાં, દ્રોણમુખમાં
[ખંદરોમાં] નિગમમાં [વ્યાપારસ્થલમાં], આશ્રમમાં,
સન્નિવેશમાં યાવત રાજધાનીમાં જમણવારી
હોય તો ત્યા જવાનો વિચાર પણ કરવો નહિ
કેવળી ભગવાને જમણવારીમાં જવાથી કર્મોને
આશ્રવ થાય છે એમ કહેલું છે

જો સાધુ જમણવારીમાં જવાના વિચારથી
જમણવારીમાં જશે તો ભાવુક ગૃહસ્થ આધાત્મી
ભોજન આપશે. ઉષ્ણિત ભોજન આપશે, મિશ્ર
જાત (કાંઈક સાધુને માટે અને કાંઈક પોતાને
માટે બનાવેલ આપશે, મૂલ્યથી ખરીદીને આપશે,
ઉધાર લઈને આપશે, નિર્બળ પાસેથી ઝુંટવીને
આપશે, માલિકની આજ્ઞા લીધા વિના આપશે,
અન્ય સ્થાનથી સામે લાવીને આપશે, અને આ
પ્રકારે દીધેલ દૂષિત આહાર સાધુ ખાશે. આ
સિવાય ગૃહસ્થ સાધુ નિમિત્તે [સાધુની આગતા
સ્વાગતા માટે] નાના દ્વારમાંથી, મોટા દરવાજા
બનાવશે અને મોટામાંથી નાના બનાવશે, અને
સમતલ જગ્યાને (વસતિને) વિષમ અને
વિષમને સમ કરશે અધિક હવાદાર સ્થાનને
શીતકાળમાં વાયુહીન કરશે અને વાયુહીનને
ગ્રીષ્મ કાળમાં અધિક હવાવાળું કરશે, ઉપા-
શ્રયની અદર અગર બહાર ઘાસ આદિ
હસ્તિકાયને (લીલી વનસ્પતિને) વારંવાર વિદા-
રણ કરીને ઉપાશ્રયને (મકાનને) ઠીક કરશે,
સાધુને માટે પાટ આદિ ઢાળશે, એ પ્રમાણે
સાધુને અનેક દોષ લાગશે એટલા માટે
અયમવાન્ નિર્ઐથ આ પ્રકારની પૂર્વ સંખડી
(જન્મ, નામકરણ, વિવાહ આદિનાં ઉપલક્ષ્યમાં
કરવામાં આવતી જમણવારી) પશ્ચાત્ સંખડી
(મરણના ઉપલક્ષ્યમાં કરવામાં આવતી
જમણવારી) માં જમણવારના વિચારથી જવાની
ઈચ્છા ન કરે

૫૪૯. ઇયં સ્વલુ તસ્સ મિવસુસ્સ મિવસુ-
પીણ વા સામગ્ગિયં, જં સવ્વદ્દેહિ
સમિતે સદ્ધિતે સયા જયે-ત્તિ વેમિ ।

સાધુ અને સાધ્વીનો આ આચાર છે. આમાં
સમસ્ત લાવોમાં સમલાવ રાખીને અને જ્ઞાના-
દિથી યુક્ત થઈને હુમેશા યતનાવાન થવું
જોઈએ. એમ હું કહું છું.

ત્રીજો ઉદ્દેશ

(મુનિને જમણવારીમાં જવાથી થતી હાનિઓ)

૫૫૦. સે ઇગયા અણ્ણતરં સંઘરિં આસિત્તા
પિવિત્તા છદ્ધેજ્જ વા વમેજ્જ વા,
બુત્તે વા સે ણો સમ્મં પરિણમેજ્જા,
અણ્ણતરે વાસે દુક્ખે રોયાતંકે સમુપ્પ-
જ્જેજ્જા, કેવલી વૂયા 'આયાણમેયં' ।

સાધુ કદાચિત કોઈ પ્રકારની જમણવારીમાં જાય
અને જમણવારમાં ગરિષ્ઠ, મિષ્ટ અથવા મસાલે-
દાર ભોજનને લોલુપતાવશ અધિક જમે, અથવા
(દુધપાક-શ્રીખંડ આદિ) પીવે તો તેનાથી તે
સાધુને દસ્ત [ઝાડા] થા વમન થાય. ભોજનનું
બરાબર પરિણમન [પાચન] થાય નહિ તો
વિશૂચિકા આદિ કોઈ પણ દુ.ખ અથવા શૂલાદિ
આતંક ઉત્પન્ન થઈ જાય. માટે સર્વજ્ઞ ભગવાનને
કહ્યું છે, કે જમણવારીમાં જવું તે કર્મના
આશ્રવનું કારણ છે

૫૫૧. ઇહ સ્વલુ મિવસુ ગાદાવતીહિં વા,
ગાદાવતિણીહિં વા, પરિવાયણિં
વા, પરિવાહ્યાહિં વા, ઇગ્ગં સદ્ધિ
સોંહં પાઉં મો વતિમિસ્સં હુરત્થા
વા ઉવસ્સયં પહિલેહમાણે ણો
લમેજ્જા, તમેવ ઉવસ્સયં સંમિસ્સી-
ભાવ-માવજ્જેજ્જા, અણ્ણમણ્ણે વા સે
મત્તે વિપ્પરિયાસિયમૂતે રિત્થિવિગ્ગહે
વા કિલીવે વા તં મિવસુ ઉવસંક-
મિત્તુ વૂયા-“આઉસંતો સમણા, અહે
આરામંસિ વા, અહે ઉવસ્સયંસિ વા,
રાઓ વા, વિયાલે વા, ગામધમ્મ-
ણિયાતિયં કરુદુ રહસ્સિયમેહુણધમ્મ-
પરિયારણાણ, આઉટ્ટામો.’ તંચે વેગતિતો
માતીજ્જિજ્જા । અકરણિજ્જં ચેયં

જમણવારીમાં જવાથી દુર્ગતિગમન આદિ
પારલૌકિક અનર્થ તો છે જ પણ આધુ ઘણા-ગૃહસ્થો
અથવા ગૃહસ્થ સ્ત્રીઓ, પરિવારકો અથવા
પરિવારિકાઓની સાથે એક સ્થાન પર મળશે
અને ગરિષ્ઠ આહારને પચાવવા માટે કદાચિત
મદ્યપાન પણ કરશે. મદ્યપાન કરવાથી ખેલાન
(ખેડોશ) થઈને પોતાના ઉપાશ્રયને શોધશે
પણ તે મળશે નહિ, તેથી ફરી પાછો ત્યા જ
આવી ગૃહસ્થ આદિની સાથે હુળી મળી
રહેશે મદ્યના નશામાં ખેડોશ હોવાને કારણે
તે સાધુ અથવા તો ગૃહસ્થ આદિને પોતાનો
ખ્યાલ નહિ રહે, તેથી તે સ્ત્રી અથવા નપુંસક પર
આસક્ત થઈ જાય, અથવા સ્ત્રી-નપુંસક તેના ઉપર
આસક્ત થઈ જાય અને સાધુની પાસે આવીને
કહેશે- હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! આપણે કોઈ પણ
બગીચામાં અથવા ઉપાશ્રયમાં રાત્રે અથવા સધ્યા
સમયે રહીશું અને ત્યાં ભોગ ભોગવશું. એમ તે

સંઘાણ એતે આયતણા સંતિ સંચિ-
જ્ઞમાણા પચ્ચવાયા ભવંતિ, તમ્હા
સે સંજણ ણિયાંઠે તહપ્પગારં
પુરેસંઘડિં વા પચ્છા સંઘડિં વા
સંઘડિપડિયાણ ણો અભિસંધારેજ્ઞા
ગમણાણ ।

૫૫૨. સે ભિક્ખૂ વા (૨) અન્નતરં સંઘડિં વા
સોચ્ચા ણિસમ્મ સંપહાવેતિ ઉસ્સુયં-
ભૂતેણં અપ્પાણેણં “ધુવા સંઘડી” ણો
સંચાણતિ તત્થ ઇયરેતરેહિં કુલેહિં
સામુદાણિયં એસિયં વેસિયં પિંડવાયં
પડિગ્ગાહેત્તા આહારં આહારેત્તણ ।
માઠ્ઠાણં સંપાસે । ણો એવં કરેજ્ઞા ।
સે તત્થ કાલેણં અણુપવિસિત્તા તત્થિ-
તરેતરેહિં કુલેહિં સામુદાણિયં એસિયં
વેસિયં પિંડવાયં પડિગ્ગાહિત્તા આહારં
આહારેજ્ઞા ।

૫૫૩. સે ભિક્ખૂ વા (૨) સે જ્ઞં પુણ
જાણેજ્ઞા ગામ વા જાવ રાયહાણિં વા,
ઈમાંસિં ચલ્લુ ગામાંસિં વા જાવ રાયહા-
ણિંસી વા સંઘડી સિયા, તંપિં ચ
ગામં વા રાયહાણિં વા સંઘડિં સંઘ-
ડિપડિયાણ ણો અભિસંધારેજ્ઞા ગમ-
ણાણ । કેવલીં વૂયા આયાણમેયં ।

૫૫૪. આરૂણ્ણોવમાણં સંઘડિં અણુપવિસ્સ-
માણસ્સ પાણ વા પાણ અક્કતપુવ્વે
ભવતિ, હત્થેણ વા હત્થે સંચાલિયપુવ્વે
ભવતિ, પાણ વા પાણ આવહિયપુવ્વે

સાધુને લોગ મોગવવા માટે પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ કરી
લેશે. તે એકલો સાધુ તેની લોગપ્રાર્થનાને
સ્વીકાર કરી લેશે. આ બધું સાધુને માટે અકર્તાવ્ય
કર્મ છે, તેથી સાધુને જમણવારમા ન જવું જોઈએ.
ત્યાં જવાથી કર્મનો બંધ તથા અનેક હાનિઓ
થાય છે. તેથી સંયમવાન નિર્ઘ્રંથ મુનિ પૂર્વ-
જમણવારી અથવા પશ્ચાત્ જમણવારીમા જવાનો
વિચાર પણ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી કેઈ પ્રકારના જમણવાર
સંભળીને અને તે વાત લક્ષમાં રાખી ઉત્કંઠિત
ચિત્તવાળો થઈને તે તરફ દોડશે અને વિચારશે
કે ત્યાં તો નકકી “જમણવાર છે,” તે
ત્યાં જઈને ઉદ્દગમ અને ઉત્પાદના આદિ દોષોથી
રહિત, લિન્ન લિન્ન કુલોમાંથી સમુદાયિક લિક્ષા
લાવીને આહાર કરવાનો પરિશ્રમ નહીં કરે, પરંતુ
ત્યાં જ મદોષ આહાર લાવીને કરશે. તે સાધુ
માતૃસ્થાન (માયા) નો સ્પર્શ કરશે, એટલા માટે
જમણવારમા જવું ન જોઈએ પરંતુ લિક્ષાના
સમયપર ઘણા ઘરોથી ઉદ્દગમ ઉત્પાદના આદિ
દોષોથી રહિત-નિર્દોષ લિક્ષા લાવીને આહાર
કરવો જોઈએ.

સાધુ અથવા સાધ્વી એમ જાણે કે આ ગ્રામ
યાવત્ રાજધાનીમાં જમણવાર થશે તો તે
ગ્રામ યાવત્ નગરમા જમણવારના વિચારથી
જવાની ઇચ્છા પણ ન કરે કેવળી ભગવાનને
ફરમાવ્યું છે કે એમ કરવાથી કર્મનું બંધન
થાય છે.

અગર તે જમણવારમા ઘણી ભીડ થશે અથવા
થોડા માટે લોજન બનાવવા પર ઘણા લોકો
પહોંચી જશે તો ત્યાં સાધુના પગથી ખીબના
પગ અથવા ખીબના પગથી સાધુના પગ કચડાઈ

ભવાતિ, સીસેણ વા સીસે સંવદ્વિય-
પુવ્વે ભવાતિ, કાણ વા કાણ સંસ્થો-
મિયપુવ્વે ભવાતિ, દંડેણ વા અદ્વિણા
વા મુદ્વિણા વા લેલુણા વા
કનાલેણ વા અભિહયપુવ્વે ભવાતિ,
સીતોદણ વા ઉસ્સિત્તપુવ્વે ભવાતિ,
રયસા વા પરિધાસિપુવ્વે ભવાતિ,
અણેસણિજ્જે વા પરિમુત્તપુવ્વે ભવાતિ
અણેસિં વા દિજ્જમાણે પડિગાદિત-
પુવ્વે ભવાતિ, તમ્હા સે સજણ
ણિગ્ગથે તદ્દપ્પગાર આદ્વણ્ણોવમાણં
સંસહિ સંસહિપડિયાણ જો અભિસ-
ધારેજ્જા ગમણાણ । -

જશે. એવી જ રીતે હાથથી હાથની ઠોકર
લાગશે, પાત્રની ઠોકરથી પાત્ર પડી જશે,
માથા સાથે માથું ભટકાઈ પડે, કાયાથી કાયાને
વિશ્વોભ ઉત્પન્ન થાય અને બીજા લોકો કુપિત
થઈ તે સાધુને દડથી, હાડકાથી, મુઠીથી, દેડાથી,
ઠીકરાથી પ્રહાર પણ કરે અથવા સચિત્ત પાણી
પણ તેના પર છાટી દે, અથવા ધૂળથી તેને
ભરી દે વળી તેને અનૈષણીય જમવું પડે.
વળી બીજાને દેવાનું [તેને અંતરાય પાડીને]
લેવું પડે તેથી તે સંયમી નિર્ઘ્રા તે પ્રકાનની
આકીર્ણ [ભીરભાડવાળી] અને અવમ (ન્યા
થોડાને માટે ભોજન બનાવેલ હોય અને ઘણા
પહોંચી જાય એવી] જમણુવારીમા જવાનો
વિચાર જ ન કરે

૫૫૫. સે મિક્કલુ વા (૨) ગાઠાવટ્ઠકુલ
પિંડવાયપડિયાણ પવિરુદ્ધે સમાણે
સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્જા અસણં વા (૪)
એસણિજ્જં સિયા અણેમણિજ્જં મિયા
વિતિગિચ્છસમાવણ્ણેણં અણેણેણ અસ-
માન્દાણ લેસાણ તદ્દપ્પગારં અસણં
વા (૪) લાભે સંતે જો પડિગાદેજ્જા ।

ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશ કર્યા પછી
માથુ અથવા સાધ્વીને શકા થાય કે આ
અશનાદિક નિર્દોષ છે કે સદોષ ? આ શંકાથી
ચિત્ત અસ્થિર થઈ જાય અને સન્માધાન ન થાય
તો તે પ્રકાનનો શક્તિ અશનાદિ મળવા પર
પણ ગ્રહણ ન કરે

૫૫૬. સે મિક્કલુ વા (૨) ગાઠાવટ્ઠકુલં
પવિસિત્તકામે સવ્વં મંડગમાયાય
ગાઠાવટ્ઠકુલં પિંડવાયપડિયાણ પવિ-
સેજ્જ વા ણિક્કલમેજ્જ વા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી જ્યારે ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ
કરવાની ઇચ્છા કરે તો પોતાના મમસ્તઃ ધર્મો-
પકરણો સાથે લઈને ગૃહસ્થના ઘરમાં આહાર
પાણીની અભિલાષાથી પ્રવેશ કરે અને બહાર
નીકળે

૫૫૭. સે મિક્કલુ વા [૨] વહિયા વિહારમૂર્મિ
વા વિચારમૂર્મિ વા ણિક્કલમ્મમાણે
પવિસ્સમાણે સવ્વં મંડગમાયાણ
વહિયા વિહારમૂર્મિ વા વિચારમૂર્મિ
વા ણિક્કલમેજ્જ વા પવિસેજ્જા વા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી જ્યારે આમ-આદિથી બહાર
સ્વાધ્યાયભૂમિ અથવા સ્થિરકલ્પભૂમિમાં ગમનાગમન
કરે તો તે સમયે પોતાના ધર્મોપકરણો સાથે
લઈને સ્થિરકલ્પભૂમિ અથવા સ્વાધ્યાયભૂમિ
નિષ્ક્રમણ [નીકળે] અને પ્રવેશ કરે

૧. ધર્મોપકરણ સાથે લઈ જવાનો અર્થ એ છે કે વસ્ત્રપાત્ર લીધા વિના અમર્યાદિત ઠગથી ન
જવું કેઈક ટીકાકારોનું કહેવું છે કે આ સૂત્ર કેવળ બિનકલ્પીઓને માટે છે

૫૫૮. સે મિક્સૂ વા (૨) ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણે સવ્વં મંડગ-માયાણ ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્જા ।

૫૫૯. સે મિક્સૂ વા (૨) અહ પુણ એવં જાણેજ્જા તિવ્વદેસિયાં વાસાં વાસેમાણં પેઢાણ, તિવ્વદેસિયાં મહિયાં સણિવય-માણિ પેઢાણ, મહાવાણ વા રયાં સમુદ્ધુયાં પેઢાણ, તિરિચ્છિસાં ગાતિમા વા તસા પાણા સંથડા સન્નિવયમાણા પેઢાણ, સે એવં ણચ્ચા ણો સવ્વં મંડગમાયાય ગાહાવડ્ઢકુલં પિંડવાય-પડિયાણ પવિસેજ્જ વા ણિક્સૂમેજ્જ વા, વહિયા વિહારભૂમિ વા વિયાર-ભૂમિ વા પવિસેજ્જ વા ણિક્સૂમેજ્જ વા ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્જ વા ।

૫૬૦. સે મિક્સૂ વા (૨) સે જ્ઞાઈં પુણ કુલાઈં જાણેજ્જા; તંજહા, સ્વત્તિયાણ વા, રાર્ણ વા, કુરાર્ણ વા, રાયપેસિ-યાણ વા, રાયવંસટ્ટિયાણ વા, અંતો-વહિ વા સંણિવિટ્ટાણ વા, ગચ્છંતાણ વા, ણિમંતેમાણાણ વા, અણિમંતે-માણાણ વા, અસણં વા (૪) લાભે સંતે ણો પડિગાહેજ્જત્તિ વેમિ ।

સાધુ અથવા સાધ્વી એક ગામથી બીજા ગામે જાય તો પોતાના બધા ધર્મોપકરણો સાથે લઈને એક ગામથી બીજા ગામ જાય

સાધુ અથવા સાધ્વીને જો એમ જણાય કે ઘણો ને ઘણો અને ઘણી દૂર સુધી વરસાદ થઈ રહ્યો છે. દૂર સુધી મિલ્કિત-દ્રવ પડી રહી છે. અથવા મોટા વંટોળથી રજ ઊછળી રહી છે. અથવા ત્રસ જીવે ઉડે છે અને પડે છે. એમ જોઈને તથા આ પ્રમાણે જાણીને તે સર્વ પાત્રાદિ ઉપકરણો ગ્રહણ કરીને પણ મધુકરી માટે ગૃહસ્થના ગૃહમાં પ્રવેશ ન કરે, ન નીકળે, ન સ્વાધ્યાયભૂમિ કે શૌચભૂમિમાં જાય કે ત્યાંથી પાછો આવે, એક ગામથી બીજા ગામ પણ ન જાય

ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બલદેવ આદિ ક્ષત્રિયો સામાન્ય રાજાઓ, ઠાકોર, રામંત આદિ, દંડ-પાશિક તથા રાજવંશીય-રાજાના કાકા-મામા આદિ ઉપાશ્રયની અદર અથવા બહાર રહેલા હોય અને ભિક્ષાને માટે આમ ત્રિત કરે અથવા ન કરે તો તેના ઘેરથી સાધુ અથવા સાધ્વીને અશનાદિક (રાજપિંડ-માદક પદાર્થ હોવાથી) મળવા પર પણ લેવાં ન જોઈએ એમ હું કહું છું -

ચોથો ઉદ્દેશ

૫૬૧. સે મિક્સૂ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્જા મંસાઈયાં વા, મચ્છાઈયાં વા, મંસસૂલં વા, મચ્છસૂલં વા, આહેણં

સાધુ અથવા સાધ્વી ગોગ્રી માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ કરીને એમ જાણે કે આહીયા માસ પ્રધાન, મત્સ્યપ્રધાન લોજન છે, માસ અથવા મત્સ્યના ઢગલા રાખેલ છે, વિવાહ સળધી

વા, પહેળં વા, હિંગોલં વા, સંમેલં
વા, હીરમાળં સંપેદાણ, અતરા સે
મગ્ગા વહુપાળા વહુવીયા વહુદરિયા
વહુઓસા વહુઉદયા વહુઉત્તિગ-પણગ-
દગ-મટ્ટિયા-મક્કડાસતાળગા, વહવે
તત્થ સમણ-માદ્દણ-અતિદિ-કિવણ-
વળીમગા ઉવાગતા ઉવાગમિસ્સંતિ,
તત્થાણ્ણા વિત્તી, ણો પણ્ણસ્સ ણિક્ક-
મણપવેસાણ, ણો પણ્ણસ્સ વાયણપુચ્છ-
ણપગ્ગિયટ્ટણાણુપેદાણ ધમ્માણુઓગર્ચિ-
તાણ, સેવં ણચ્છા તહપ્પગાર પુરેસં-
ઘડિં વા પચ્છાસંઘડિં વા સંઘડિ-
પડિયાણ ણો અભિસંધારેજ્જા ગમ-
ણાણ ।

૫૬૨. સે મિક્કલ્લુ વા (૨) ગાદાવડ્ડકુલ
પિંડવાયપડિયાણ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞ
પુણ જાણેજ્ઞા, મંસાદ્દય જાવ સંમેલં
વા હીરમાળં પેદાણ અંતરા સે મગ્ગા
અપ્પપાળા અપ્પંડા જાવ અપ્પસંતાળગા,
ણો જત્થ વહવે સમણમાદ્દણા જાવ
ઉવાગમિસ્સંતિ, અપ્પાણ્ણા વિત્તી,
પણ્ણસ્સ ણિક્કલ્લમણપવેસાણ પણ્ણસ્સ,
વાયણ—પુચ્છણ—પરિયટ્ટણાણુપેદાણ
ધમ્માણુઓગર્ચિતાણ, સેવં ણચ્છા
તહપ્પગારં પુરેસંઘડિં વા પચ્છાસંઘડિં
વા સંઘડિપડિયાણ અભિસંધારેજ્જ
ગમણાણ ।

લોજન, કન્યાની વિદાય વેળાનું લોજન, મૃતક-
લોજન, અથવા યજ્ઞ આદિની યાત્રાનું લોજન,
સ્વજનો સંબંધી માટે કરેલું પ્રીતિલોજન છે
અને તેના નિમિત્તે કેઈ પદાર્થ લઈ જવાઈ
રહ્યા છે તેમજ માર્ગમાં ઘણા ખીજ, ઘણી
લીલોતરી, ઘણી ઓઝ, ઘણું જલ, ઘણાં કીડી-
ઓનાં દર, ઘણું કીચડ, કરોળિયાના ઝાળા
ઇત્યાદિ પડેલ છે અને ત્યાં ઘણા શાક્યાદિ
શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ, દીન અને લિખારી
આદિ આવેલા છે. આવવાના છે આવી રહ્યાં છે
અને લીડ એટલી બધી જામી છે કે આવવા
જવાનો માર્ગ કઠિનતાથી મળે તેમ છે વાચના,
પૃચ્છના, પરિવર્તના અનુપ્રેક્ષા અને ધર્માનુયોગ
વિચારણાનો અવકાશ ન હોય તો એવી જાતની
પૂર્વ જમણવારી અથવા પશ્ચાત્ જમણવારીમાં
જવાનો સાધુઓએ વિચાર પણ કરવો ન જોઈએ.

સાધુ અથવા સાધ્વી જો જાણે કે અહિંયા માત્ર
પ્રધાન અથવા મત્સ્ય પ્રધાન લોજન છે. યાવત્
તેને માટે કેઈ પદાર્થ લઈ જવાય છે, અથવા
માર્ગમાં પ્રણી, ખીજ, હરિતકાય, આદિ નથી
અને ઘણા શ્રમણ, બ્રાહ્મણાદિ આવ્યા નથી, આવી
રહ્યા નથી, અને આવવા જવામાં કઠિનતા નથી,
તથા વાચના, પૃચ્છના પરિવર્તના, અનુપ્રેક્ષા અને
ધર્માનુયોગની ચિંતા માટે અવકાશ છે એવું
જાણીને અપવાદરૂપમાં પૂર્વ સંબંધી [જમણ-
વારી] અથવા પશ્ચાત્ સંબંધીમાં, જમણવારીના
વિચારથી જવાનું વિચારે.

૩. રસ્તામાં ચાલતા-ચાલતા થાકી ગયા હોય, ખીમારીથી ઉઠ્યા હોય [ખીમારીની નળખાઈ
હોય] હુલિંક હોય અથવા એવી જાતનું કેઈ વિશેષ કારણ હોય તો ત્યાં જાય અને લેવા
ચોગ્ય પદાર્થ લીએ, એમ ટીકાકારે લખ્યું છે.

૫૬૩. સે મિક્ખુ વા (૨) ગાહાવઙ્કુલં
જાવ પવિસિત્તુદામે સે જ્ઞં પુણ
જાણેજ્ઞા સ્ત્રીરિણિયાઓ ગાવીઓ
સ્ત્રીરિજ્જમાણીઓ પેદાણ અસણં વા
(૪) ઉવસંઘડિજ્જમાણં પેદાણ પુરા
અપ્પજૂઠિણ, સેવં ણચ્ચા ણો ગાહાવ-
ઙ્કુલં પિંડવાયપડિયાણ નિક્ખ-
મેજ્જ વા પવિસિજ્જ વા ।
સે તમાયાણ ઇગંતમવક્કમેજ્ઞા,
અણાવાય-મસંલોણ ચિદ્દેજ્ઞા । અહ-
પુણ ઇવં જાણેજ્ઞા, સ્ત્રીરિણીઓ
ગાવીઓ સ્ત્રીરિયાઓ પેદાણ, અસણં
વા (૪) ઉવક્કઘડિથ પેદાણ, પુરાણ
જૂઠિતે, સે ઇવં ણચ્ચા તતો સંજયા-
મેવ ગાહાવતિકુલં પિંડવાયપડિયાણ
પવિસેજ્જ વ નિક્ખમેજ્જ વા ।

૫૬૪. મિક્ખાગા ણામેગે ઇવમાહસુ સમાણે
વા વસમાણે વા, ગામાણુગામં દૂઙ્ગ-
માણે, “સુદ્ધાણ સ્થલ્લ અયં ગામે સાંણિ-
રુદ્ધાણ ણો મહાલણ, સે હંતા-મયંતારો
વાદિરગાણિ ગામાણિ મિક્ખાયરિ-
યાણ વયહ ” ।

૫૬૫. સંતિ તત્થેગતિયસ્સ મિક્ખુસ્સ પુરે-
સંથુયા વા પચ્છાસંથુયા વા પરિવ-
સંતિ, તંજહા, ગાહાવતી વા, ગાહા-
વતિણીઓ વા, ગાહાવતિપુત્તા વા,
ગાહાવતિધૂયાઓ વા, ગાહાવતિસુણ્ઠાઓ
વા, ધાઈઓ વા, દાસા વા, દાસીઓ વા,
કમ્મકરા વા, કમ્મકરીઓ વા તહ-
પ્પગારાઙ્કુલાઈ પુરેસંથુયાણિ વા

સાધુ અથવા સાધ્વી આહાર-પાણી માટે ગૃહસ્થના
ઘરમાં પ્રવેશ કરવાની ઇચ્છા કરે પરંતું હુઝળી
ગાયો દોહાઈ રહી હોય, અશનાદિને રાધવાની
ક્રિયા ચાલુ હોય, અથવા પહેલા આવેલાને
દેવાઈ ગયું નથી, એમ દેખીને ગૃહસ્થના ઘરમાં
આહાર-પાણી માટે પ્રવેશ ન કરે

ગૃહસ્થના ઘેર સાધુ કદાચિત પહોંચી ગયા હોય
તો ઉપર કહેલા કારણોમાંથી કોઈ પણ કારણ
દેખીને એકાંતમાં ચાલ્યા જાય, જ્યાં આવાગમન
ન હોય અને કોઈ દેખી ન શકે, એવા
સ્થાનમાં ઉભા રહે અને જ્યારે જુએ કે હુઝળી
ગાયો દોહાઈ ગઈ છે, લોજન રંધાઈ ગયું છે,
ત્યારે ચતનાપૂર્વક આહાર-પાણી માટે પ્રવેશ
કરે અથવા નીકળે (પાછા કરે)

[વૃદ્ધાવસ્થા અથવા અશક્તિ આદિ કોઈ કારણથી]
સ્થિરવાસ કરવાવાળા અથવા માસકલ્પથી
વિચરવાવાળા કોઈ મુનિ, નવા આવવાવાળા
મુનિઓને કહે કે-આ ગામ નાનું સરખું છે
અને એમાં પણ કેટલાક ઘર પ્રસૂતી આદિ
કારણોથી રોકાયેલા છે આ ગામ મોટું નથી,
એટલા માટે હે પૂજ્ય મુનિવરો ! આપ ગામથી
બહાર કોઈ બીજા ગામમાં ગોચરી માટે પધારો
એમ સાલણીને નવા આવેલા મુનિઓએ બીજા
ગામમાં ગોચરી માટે જવું ભેદ્યે

તે ગામમાં કોઈ સાધુના માતા-પિતા આદિ
પૂર્વ સંબંધી અથવા સસરાદિ પશ્ચાત્ સંબંધી
નિવાસ કરતા હોય, જેમકે —ગૃહસ્થ, ગૃહસ્થ-
પત્ની, પુત્ર, પુત્રી, ગૃહસ્થની પુત્રવધૂ, ધાત્રીમાતા,
દાસ, દાત્રી, કર્મચારી, કર્મચારિણીઓ વગેરે,
તેથી કોઈ સાધુ એવો વિચાર કરે કે [બીજા
સાધુઓથી] પહેલા તેઓના ઘરમાં સિદ્ધા માટે
પ્રવેશ કરીશ તો મને અન્ન, રસમય પદાર્થ,

પચ્છાસંથુયાણિ વા પુચ્ચામેવ મિક્ષ્વા-
યરિયાણ અણુપવિસિસ્સામિ, અવિ ચ
ઇત્થ લમિસ્સામિ પિંડં વા, લોચં
વા, સ્વીરં વા, દર્ધિં વા, નવળીયાં
વા, ઘયાં વા, ગુલં વા, તેલ્લ વા,
મહું વા, મજ્જં વા, વા, મંસં વા, સંકુલિં
વા ફાણિયાં વા, પૂયાં વા, સિદ્ધારિણીં
વા, ત પુચ્ચામેવ મુચ્ચા પેચ્ચા,
પહિમાહં સંલિહિય સંપમજ્જિય, તતો
પચ્છા મિક્ષ્વહિં સદ્ધિં ગાઢાવતિકુલં
પિંડવાયપહિયાણ પવિસિસ્સામિ નિક્ષ્વ-
મિસ્સામિ વા । માઙ્કાણં ફાસે ।
ણો એવં કરેજ્જા । સે તત્થ મિક્ષ્વહિં
સદ્ધિં કાલેણ અણુપવિસિત્તા તત્થિ-
યરેયરેહિં કુલેહિં સામુદાણિયાં એસિયાં
વેસિયાં પિંડવાયાં પહિગાહેત્તા આહારં
આહારેજ્જા ।

૫૬૬. એયં સ્વલ્લ તસ્સ મિક્ષ્વુસ્સ વા મિક્ષ્વુ-
ળીણ વા સામગ્ગિયાં ।

દૂધ, દહીં, માખણ, ઘી, ગોળ, તેલ, મધ, માંસ*
પૂડી, રાખ, પૌવા, શ્રીખંડ વગેરે ઉત્તમ લોજન
મળશે. તે ઉત્તમ લોજન લાવી ખાધ-પીધને
પાત્ર સાફ કરી લઇશ. ત્યાર પછી ખીન્ન સાધુઓ
સાથે આહાર-પાણી માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ
કરીશ અથવા પ્રવેશ માટે નીકળીશ. આવો
વિચાર કરનાર સાધુ માતૃસ્થાનનો સ્પર્શ કરે
છે સંયમમાં દોષ લગાડે છે. એમ કેવળી
લગવાન કરમાવે છે માટે સંતોએ આવો વિચાર
પણ કરવો ન જોઇએ. પરંતુ ખીન્ન સાધુઓ સાથે
લિક્ષાના મમથે ગૃહસ્થના ઘરોમાં પ્રવેશ કરી
અનેક ઘરોમાથી શુદ્ધિ-પૂર્વક નિર્દોષ સામુદાણી
લિક્ષા ગ્રહણ કરી આહાર કરવો જોઇએ.

સાધુ અને સાધ્વીનો આજ આહાર ગ્રહણ કરવાનો
આચાર છે.

પાંચમો ઉદ્દેશ

૫૬૭. સે મિક્ષ્વ વા (૨) જાવ પવિટ્ઠે-
સમાણે સે જ્જં પુણ જાણેજ્જા, અગ્ગ-
પિંડ ઉક્કિલ્લપ્પમાણં પેહાણ, અગ્ગપિંડ
ણિક્કિલ્લપ્પમાણં પેહાણ, અગ્ગપિંડ
હીરમાણં પેહાણ, અગ્ગપિંડં પરિમા-
જ્જમાણં પેહાણ, અગ્ગપિંડં પરિ-

કોઈ સાધુ અથવા સાધ્વી આહાર માટે ગૃહસ્થના
ઘરમાં પ્રવેશીને એમ જાણે કે આ અગ્રપિંડ
(ગાય, કૂતરા, અથવા કાગડા માટે પહેલા જુદો
કાઠી લેવામાં આવતો લોજનનો ભાગ) કાઢતા
દેખીને, અગ્રપિંડ ખીન્ન સ્થાને રાખતા દેખીને,
અગ્રપિંડ ફેંકી દેતાં દેખીને અથવા ખીન્ન લોકોએ

* અહિંયા ખાવાપીવા યોગ્ય પદાર્થોના નામ ગણાવતા સમયે માસ આદિ અલક્ષ્ય-અપેય
પદાર્થોના નામ પણ ગણાવેલા છે એનો અભિપ્રાય એવો નથી કે સાધુઓ આ ખદાનુ સેવન
કરે છે. અહિંયા પતિત-લોઘુપ-કપટી સાધુની વિચારણાનો ઉલ્લેખ છે. કદાચિત્ કોઈ સાધુ
પતિત થતા-થતા મધ-માંસની વાત પણ વિચારી લે. આ અભિપ્રાયથી તેનો ઉલ્લેખ કરેલ છે.
અંતમાં સ્પષ્ટ કરેલ છે કે ખાવું-પીવું તો દૂરજ રહ્યું માત્ર તે વાત વિચારનાર પણ છલ-
કપટનો ભાગી થાય છે.

મુજ્જમાણં પેહાણ, અગ્ગપિંડ પરિદ્ધ-
વેજ્જમાણં પેહાણ, પુરા અસિણાતિ
વા, અવહારાતિ વા પુરા. જત્થન્ને
સમણ-માહ્ણ-અતિહિ-કિવણ વળી-
મગા સ્વદ્ધં સ્વદ્ધ ઉવસંકમતિ, સે હતા
અહમવિ સ્વદ્ધં સ્વદ્ધં ઉવસંકમામિ,
માહ્ણાણં સંપાસે, ણો એવં કરેજ્જા ।

૫૬૮. સે મિક્ખુ વા (૨) જાવ સમાણે
અંતરા સે વપ્પાણિ વા, ફલિહાણિ
વા, પાગારાણિ વા, તોરણાણિ વા,
અગ્ગલાણિ વા, અગ્ગલપાસગાણિ વા,
સતિ પરક્કમે સંજયામેવ પરક્ક-
મેજ્જા, ણો ઉજ્જુયં ગચ્છેજ્જા ।
કેવલી વૂયા આયાણ-મેયં ।

૫૬૯. સે તત્થ પરક્કમેમાણે પયલેજ્જા વા,
પક્કસલેજ્જ વા, પવહેજ્જ વા,
સે તત્થ પયલેમાણે વા, પક્કસલેજ્જ-
માણે વા, પવહેમાણે વા તત્થ સે કાયે
ઉચ્ચારણ વા, પાસવણેણ વા, સ્વેલેણ
વા, સિધાણેણ વા, વંતેણ વા, પિત્તેણ
વા, પૂણ વા, સુક્કેણ વા સોણિણ
વા, ઉપ્પલિત્તે સિયા । તદ્દપ્પગારં
કાયં ણો અણંતરહિયાણ પુઢવીણ,
ણો સસણિદ્ધાણ પુઢવીણ, ણો સમ્મ-
વક્ષાણ પુઢવીણ, ણો ચિત્તમંતાણ
સિલાણ, ણો ચિત્તમંતાણ લલ્લૂણ,
કોલાવાસસિ વા દારુણ, જીવપતિ

પહેલા જમી લીધું છે અથવા અન્ય તીર્થિક
શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ, દરિદ્ર અને લિખારી
તેને ખાઈને જલદી જલદી ફરીવાર લેવા જઈ
રહ્યા છે, એમ દેખીને કોઈ સાધુ એમ વિચારે
કે તે ભોજનને લેવા માટે હું પણ જલદી-
જલદી જઈ, તો એવો વિચાર કરનાર સાધુ
માતૃસ્થાનનો સ્પર્શ કરે છે એથી એવું કરવું
ન જોઈએ

સાધુ અથવા સાધ્વી અશનાદિ માટે મોહુલ્લામાં,
ગલીમાં, અથવા ગ્રામાદિમાં પ્રવેશ કરતાં વચ્ચે
માર્ગમાં ટેકરાઓ, ખાઈ, કે બાંધેલ ગઢની
દીવાલો, તોરણદ્વારો હોય અથવા આગળની
દીવાલ (વંડી) કે વાડ હોય તો પોતાનું
સામર્થ્ય હોવા છતાં પણ તેવા માર્ગમાં ચાલે
નહિ. બીજો માર્ગ હોય તો તે માર્ગ પર થઈને
જાય કારણ કે ખાડા, ટેકરાળા માર્ગે જવાથી
પડવાનો, ફસાઈ જવાનો, ટકરાઈ પડવાનો
ભય રહે છે. માટે તેવા માર્ગથી ન જાય એન
કેવળી ભગવાન કહે છે એવા માર્ગે ચાલવું
તે કર્મબંધનું કારણ છે

પૂર્વોક્ત સીધા માર્ગમાં જતા સાધુનો [ઉચ્ચી-
નીચી ભૂમિમાં] પગ લપસી જાય અથવા પડી
જાય અને લપસવાથી કે પડવાથી પોતાને પીડા
થાય અને બીજા ભૂવોને પીડા પહોંચે તેનું
શરીર મળ, મૂત્ર, કફ, લીટ, વમન, પિત્ત, પદ્મ,
વીર્ય અથવા કુધિરથી ખરડાઈ જાય, યતના
કરતા પણ ક્ષેપિત એવું થઈ જાય તો સાધુ
ખરડાયેલા પોતાના શરીરને સચિત્ત પૃથ્વી
(માટી) થી, લીની માટીથી, બારીક જાળી
માટીથી, સચિત્ત પથ્થર, સચિત્ત માટીના ઢેકાથી
અથવા બિઘઈના રાફડાથી અથવા ભવ સહિત
લાફડાથી ઘસીને સાફ ન કરે વળી ઇંડા સહિત,
ગ્રાણ સહિત કે તાતણા સહિત વનસ્પતિ વડે

૫૭૨. સે મિવ્ઝૂ વા (૨) ગાદાવતિકુલસ્સ દુવારવાહં કટકવોદિયાપ્ પડિપિ-
હિયં પેહાપ્ તેસિં પુવ્વામેવ ઉગ્ગહં
અણુન્નવિય અપહિલેહિય અપમ-
જ્જિય નો અવંગુણેજ્જ વા, પવિસેજ્જ
વા, ણિવ્ઝૂમેજ્જ વા । તેસિં પુવ્વામેવ
ઉગ્ગહં અણુન્નવિય પહિલેહિય (૨) પમ-
જ્જિય [૨] તતો સંજયામેવ અવગુણેજ્જ
વા, પવિસેજ્જ વા, ણિવ્ઝૂમેજ્જ વા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશતાં
દાર લાગને કાંટાની ડાળીથી ઢાંકેલ દેખીને
પહેલાં ગૃહસ્વામીની અનુજ્ઞા લીધા વિના, સારી
રીતે જોયા વિના અને પૂંજ્યા વિના તે દાર
ઉઘાડી પ્રવેશ ન કરે. ઘરના સ્વામીની આજ્ઞા લીધે
અને પછી પ્રતિલેખન કરી કરીને પૂજા-પૂજાને
યતનાપૂર્વક જોડીને પ્રવેશ કરે અથવા નીકળે.

૫૭૩. સે મિવ્ઝૂ વા [૨] જાવ સમાણે સે
જ્જં પુણ જાણેજ્જા સમણં વા,
માહણં વા, ગામપિંડોલગં વા,
અતિથિં વા, પુવ્વપવિટ્ઠં પેહાપ્ ણો
તેસિં સંલોપ સપહિદુવારે ચિટ્ટેજ્જા ।
કેવલી વૂયા “આયાણમેયં” ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં પહેલા
પ્રવેશેલા કોઈ શ્રમણ, બ્ર.હ્મણ, અથવા ભિક્ષુક
આદિને જોઈને એવી જગ્યાએ ન ઉભા રહે કે
તેઓ તેને જોઈ શકે અથવા તેઓને જવાના
દારમાં પણ ઉભા ન રહે. કેવળ જ્ઞાનીનું ફરમાન
છે કે તે કર્મળ ધનનું. સ્થાન છે.

૫૭૪. પુરા પેહાપ્ તસ્સટ્ટાપ્ પરો અસણં વા
[૪] આહટ્ટુ દલણ્ણા અહ મિવ્ઝૂણં
પુવ્વોવદિટ્ટા એસ, પતિન્ના, એસ હેહુ,
એસ ઉવણ્ણો, જં ણો તેસિં સંલોપ
સપહિદુવારે ચિટ્ટેજ્જા સે તમાયાપ્
એગંત-મવક્કમેજ્જા [૨] અણાવાય-
મસંલોપ ચિટ્ટેજ્જા ।

સાધુને એવી જગ્યાપર ઉભા રહેતાં દેખીને
ગૃહસ્થ સાધુ માટે આહાર બનાવશે, તેથી પૂર્વોક્ત
કથન અનુસાર એવી પ્રતિજ્ઞા, એવો હેતુ અને
એવો ઉપદેશ આવશ્યક છે કે એવી જગ્યા પર
ઉભા ન રહેવું કે જ્યાંથી તેઓ જોઈ શકે.
પરંતુ મુનિ કોઈને પહેલાં આવેલા બાણીને
એકાન્ત સ્થાનમાં ચાલ્યા જાય અને એકાન્તમાં
જઈને એવી જગ્યાએ ઉભો રહે કે જ્યાં ખીજાનું
આવાગમન ન હોય અને ખીજા જોઈ ન શકે

૫૭૫. સે પરો અણાવાય-મસંલોપ ચિટ્ટેમા-
ણસ્સ અસણં વા [૪] આહટ્ટુ દલણ્ણા,
સે ય એવં વદેજ્જા “આઉસંતો સમણા,
એમે મે અસણં વા [૪] સન્વજણાપ્
નિસિટ્ટે, તં મુજહ ચ ણં, પરિમાણહ
ચ ણં, તં ચેગતિઓ પહિગાહેત્તા તુસિ-

કદાચિત્ એકાન્તમાં સ્થિત સાધુને ગૃહસ્થ અશન
આદિ લાવીને આપે અને કહે કે હે આયુધ્મન
શ્રમણ ! આપ બધા લોકો માટે આ આહાર મે
આપ્યો છે, એથી આપ સર્વ ખાઓ અને જીવો
લ્યો. ગૃહસ્થનું આ કથન સાંભળીને સાધુ ચૂપચાપ

૫૭૭. સે મિક્ષુ વા (૨) જાવ સમાણે સે
જ્જં પુણ જાણેજ્જા સમણં વા, માહણં
વા, ગામપિંડોલગં વા, અતિહિં વા,
પુવ્વપવિટ્ઠં પેઠાણં ણો તે ઉવાતિ-
કમ્મ પવિસેજ્જ વા ઓમાસેજ્જ વા ।
સે ય તમાયાણં ઇગંત-મવકમેજ્જા
અવકમિત્તા અણાવાય-મસંલોણ
ચિટ્ઠેજ્જા । અહ પુણ એવ જાણેજ્જા,
પહિસેહિણ વા દિન્ને વા, તતો
તમ્મિ ણિયદ્વિતે સંજયામેવ પવિસેજ્જ-
વા ઓમાસેજ્જ વા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી એમ બંને કે કોઈ બીજો
શ્રમણ, બ્રાહ્મણ કે યાત્રક કે અતિથિ પૂર્વે
ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશેલો છે. તો તેનાથી આગળ
જઈને તેણે ઘરમાં દાખલ થવું નહિ, તેમ
પાછળ રહીને પણ બોલવું ભેદ્ય છે નહિ. તેણે
તો પોતાના પાત્ર લઈને એકાંત સ્થાનમાં જઈ
દષ્ટિપથથી બહાર ઉભા રહેવું. હવે જો એમ
બંને કે તેને ના પાડવામાં આવી કે ભિક્ષા
અપાઈ ગઈ છે તો તેના પાછા ફરી જતા
પછી જ ચતના સહિત તેણે પ્રવેશવું કે બોલવું.

૫૭૮. ઇયાં સ્વલ્લ તસ્સ મિક્ષુસ્સ મિક્ષુ-
ણીણ વા સામગ્ગિયાં ।

આ ખરેખર સાધુ-સાધ્વી માટે ક્રિયાવિધિ છે.
એમ હું તીર્થંકર દેવના કથનાનુસાર કહું છું.

છઠો ઉદ્દેશ

૫૭૯. સે મિક્ષુ વા (૨) જાવ સમાણે સે
જ્જ પુણ જાણેજ્જા, રસેસિણો વહવે
પાણે ઘાસેસણાણં સંઘડે સંણિવાતિણ
પેઠાણં, તંજઠા; કુક્કુડજાતિયાં વા,
સૂયરજાતિયાં વા, અગ્ગપિંડસિ વા
વાયસા સંઘડા સંણિવાહિયા પેઠાણં
સતિ પરકમે સંજયામેવ નો. ઉજ્જુયાં
ગચ્છેજ્જા ।

સાધુ અને સાધ્વી ગોચરીએ જતાં ધણાં જ
પ્રાણીઓને આહારની શોધમાં ભૂમિ પર એકત્રિત
થયેલાં દેખે, જેમકે કુકડાની ભતિના અર્થાત્
દ્વિપદ, અને શૂકરજાતીય અર્થાત્ ચતુષ્પદ, અથવા
અગ્ગપિંડ માટે કાગડા આદિ નીચે એકત્રિત થયેલા
સામે દેખીને, બીજો માર્ગ હોય તો બીજો
માર્ગથી જ ચતનાપૂર્વક જાય. તેઓને ભય અને
અંતરાય ઉત્પન્ન કરવા વાળા તે સીધા માર્ગ ન
જાય (અર્થાત્ માર્ગ બદલી નાંખે)

૫૮૦. સે મિક્ષુ વા (૨) જાવ પવિટ્ઠે
સમાણે નો ગાહાવતિકુલસ્સ દુવાર-
સાહં અવલંવિય (૨) ચિટ્ઠેજ્જા,
નો ગાહાવતિકુલસ્સ દગચ્છહુણમત્તણ
ચિટ્ઠેજ્જા, નો ગાહાવતિકુલસ્સ
ત્તદણિયણ ચિટ્ઠેજ્જા, ણો ગાહાવ-

ભિક્ષા માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં ગયેલા સાધુ અથવા
સાધ્વીએ ગૃહસ્થના ઘરના બારસાળને વારંવાર
સહારો લઈને ઊભા રહેવું નહિ. ગૃહસ્થના
ઘરના પાણી ફેંકવાના ભાગ પર કે આગમન
અર્થાત્ કોગળા કરવાના સ્થાન પર અથવા
ગૃહસ્થના ઘરના સ્નાનના કે શોચ જવાના સ્થાન

इकुलस्स सिणाणस्स वच्चस्स वा
सलोए सपडिदुवारे चिट्ठेज्जा,
णो गाहावतिकुलस्स आलोयं वा
थिग्गलं वा संधिं वा दग्गभवणं वा
वाहाउ पगिज्झिय [२] अंगुलियाए
वा उद्दिसिय [२] ओणमिय (२)
उण्णमिय (२) णिज्झाएज्जा; णो
गाहावति अंगुलियाए उद्दिसिय
(२) जाएज्जा; णो गाहावति
अंगुलियाए चालिए (२) जाएज्जा;
णो गाहावति अंगुलियाए तज्जिय
(२) जाएज्जा; णो गाहावति
अंगुलियाए उक्खुलंपिय (२)
जाएज्जा; णो गाहावति वंदिय
(२) जाएज्जा, णो वयणं फरुसं
वदेज्जा ।

૫૮૧. અહ તત્થ કંચિ મુજમાણં, પેહાણ
તંજહા; ગાહાવટ્ટયાં વા જાવ કમ્મ-
કરિં વા સે પુન્વામેવ આલોણ્જ્જા;-
“આઉસો-ત્તિ વા, મહિણિત્તિ વા,
દાહિસિ મે ઇત્તો અન્નયરં મોયણ-
જાતાં ।” સે એવં વદંતસ્સ પરો
હત્થં વા, મત્ત વા, દન્વિ વા, માયણં
વા, સીતોદગવિયહેણ વા, ઉસિણોદગ-
વિયહેણ વા, ઉચ્છોલિજ્જ વા, પહો-
ણ્જ્જ વા, સે પુન્વામેવ આલોણ્જ્જા
આઉસોત્તિ- વા મહિણી-તિ વા, મા
યણં તુમં હત્થં વા, મત્ત વા, દન્વિ
વા, માયણં વા, સીતોદગવિયહેણ વા
ઉસિણોદગવિયહેણ વા ઉચ્છોલેહિ
વા પહોણ્હિ વા । અમ્મિકંઘસિ મે
દાતું, એમેવ દલાહિ ।” સે સેવં
વદંતસ્સ પરો હત્થં વા (૪) સીઓ-

પર કે ત્યાંથી નીકળવાના માર્ગ પર ઊભા રહેવું
નહિ; વળી ગૃહસ્થના ઘરની નારીઓને, કોઈ
સમારેલ ભાગને, ચોરે પાડેલ ખાતરને, જલગૃહ,
ખાથરૂમને, હાથ ફેલાવી ફેલાવીને, આંગળીથી
ચીંધી-ચીંધીને, પોતે નીચા નમીને કે ઊંચું
મુખ કરીને મુનિએ અવલોકવા નહિ. વળી ગૃહ-
સ્થની પાસે તેના પ્રત્યે આંગળી ચીંધીને યાચવું
નહિ. ગૃહસ્થને આંગળીથી પ્રેરણા કરી યાચવું
નહિ, આંગળીથી તેને ધમકાવીને યાચવું નહિ,
તેના શરીરને આંગળીથી સ્પર્શ કરીને કે ગૃહસ્થની
પ્રશંસા કરીને યાચવું નહિ. કદાચિત્ ગૃહસ્થ ન
આપે તો કઠોર વચન કહેવા નહિ.

લિક્ષા માટે ગયેલા સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહ-
સ્થામીને, તેની પત્નીને, પુત્રને, પુત્રીને, પુત્રવધૂને
દાસ-દાસીને, કર્મચારીને, યાવત્ કર્મચારિણીને,
ભોજન કરના દેખીને પહેલાં જ કહે-હે આયુષ્ય
મતી અથવા આયુષ્મન્ ! હે ભગિની અથવા
ભાઈ ! આમાંથી મને થોડો આહાર આપશો ?
એમ કહેનાર મુનિને તે ભોજન કરનાર અથવા
ભોજન કરનારી હાથ, થાળી, કડછી અથવા અન્ય
પાત્ર સચિત્ પાણીથી અથવા ગરમ પાણીથી
ઘોવા લાગે અથવા વિશેષ ઘોષા લાગે તો તે
પહેલાંજ સાધુએ તેને કહી દેવું જોઈએ કે
આયુષ્મન્ ! તમે તમારા હાથને યાવત્ પાત્રને
ઠંડા અથવા ગરમ પાણીથી ધૂઓ નહિ, વિશેષ
રૂપથી ધૂઓ નહિ -મને આપવા ઇચ્છતા હો તો
એમ જ આપો. સાધુના એમ કહેવા પર પણ
હાથ આદિ ઠંડા અથવા ગરમ પાણીથી ઘોઈને
અથવા વિશેષ પ્રકારથી ઘોઈને ભોજન આદિ
લાવીને આપે તો એવા પૂર્વકર્મ (દેતા પહેલાં
થતા આરંભ-સમારંભ) વાળા હાથ આદિથી

દગવિયદેણ વા ઉસિણોદગવિયદેણ
વા ઉચ્છોલેત્તા પધોહ્ત્તા આહદ્દ
દલણ્જ્જા, તહપ્પગારેણ પુરેકમ્મણ
હત્થેણ વા [૪] અસણં વા [૪]
અફામ્મયં અણેસણિજ્જં જાવ ણો
પહિગાહેજ્જા । અહ પુણ એવં જાણેજ્જા
ણો પુરેકમ્મણં ઉદલ્લેણં, સસિણિ-
દ્ધેણં મેસં તં ચેવ । એવ સસરવ્વે,
ઉદલ્લે સસિણિદ્ધે મિટ્ઠિયા ઝસે, હરિ-
યાલે, હિંગુલણ, મગ્ગોસિલા, અંજણે
લોણે, ગેરુવવન્નિય સેઠ્ઠિયસોરઠ્ઠિય-
પિટ્ઠ-કુક્કસ ઉક્કુદ્ધ સંસદ્ધેણં ।

અશન આદિ લેવું તે અપ્રાસુક છે, અનેષણીય
છે. યાવત્ લાભ થોવા પર પણુ ગ્રહણુ કરવું
ન જોઈએ. કદાચિત્ સાધુને પ્રતીત હોય કે મને
લિક્ષા દેવા માટે નહિ પરંતુ અન્ય કારણથી
દાતાના હાથ આદિ લીના છે (અને તેમાંથી
પાણી ટપકી રહ્યું છે) તો પણુ એવા હાથ
આદિથી દેવાતા અશન આદિને ગ્રહણુ ન કરે.
એવી રીતે સ્નિગ્ધ હાથ, સચિત્ત રજવાળા હાથ
અને જેમાંથી પાણી ટપકી રહ્યું છે એવા હાથ કે
લીના હાથ આદિથી તથા સચિત્ત માટી, ખાર,
હડતાલ, હિંગળો, મણુસિલ, અંજન, મીઠું, ગેરુ,
પીળી માટી, સફેદ માટી. ફટકડી, તાંબે લોટ
અથવા તાંબ કુટેલા (ખાંડેલા) ચોખા આદિનો
લોટ કે કણકી આદિ કોઈપણુ સચિત્ત પદાર્થથી
ખરડાયેલા હાથ આદિથી અશન આદિ ગ્રહણુ
ન કરે.

૫૮૨. અહ પુણ એવં જાણેજ્જા, ણો અસંસદ્ઠં
સંસદ્ઠ તહપ્પગારેણ સંસદ્ઠેણ હત્થેણ
વા (૪) અસણં વા (૪) ફામ્મયં
જાવ પહિગાહેજ્જા ।

જો એમ જાણે કે દેનારના હાથ આદિ અચિત્ત
ચીજોથી ખરડાયેલા છે તો તેવા હાથ આદિથી
દેવાતા અશન આદિને પ્રાસુક તથા એષણિક
જાણીને ગ્રહણુ કરે

૫૮૩. સે મિક્કુ વા (૨) સેજ્જં પુણ
જાણેજ્જા, પિહુયં વા વહુરયં વા જાવ
ચાલપલંબ વા, અસંજણ મિક્કુપ-
હિયાણ ચિત્તમંતાણ સિલાણ
જાવ મન્નકહાસંતાણાણ કુટ્ઠિંસુ વા
કુટ્ઠિન્તિ વા, કુટ્ઠિસ્સંતિ વા, ઉપ્પ-
ણિંસુ વા (૩) તહપ્પગારં પિહુયં
વા જાવ ચાલપલંબ વા અફામ્મયં
જાવ ણો પહિગાહેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી એમ જાણે કે કોઈ અસંયમી
ગૃહસ્થે સાધુના નિમિત્તે ધાણી, પૌવા, મમરા,
પોંક આદિ તથા ચોખાને અર્ધપકવ કણ સચિત્ત
શિલા પર અથવા બીજવાળી, વનસ્પતિવાળી,
કી ૧-મકોડાવાળી, ચોખવાળી, સચિત્ત જલવાળી,
સચિત્ત માટીવાળી અથવા જીવવાળી (શિલાપર)
કુટીને તૈયાર કરેલ છે અથવા તૈયાર કરી રહ્યા
છે અથવા કરશે અથવા તો સૂપડાથી ઝાટકી
રહ્યા છે, ઝાટકશે તો એવા પૌવા આદિ વસ્તુને
અશુદ્ધ જાણીને ગ્રહણુ ન કરે.

૫૮૪. સે મિક્ત્વ વા (૨) જાવ સમાણે
સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા, વિલં વા લોણં
ઉન્નિયં વા લોણં, અસ્સંજણ મિક્ત્વ-
પડિયાણ વિક્કમંતાણ સિલાણ જાવ
સસંતાણાણ મિદિંસુ વા, મિદિંતિ વા,
મિદિસ્સતિ વા, રુચ્ચિસુ વાં, [૩]
વિલં વા લોણં, ઉન્નિયં વા લોણં,
અફાસુયં જાવ ણો પડિગ્ગાહેજ્જા ।

સાધુ-સાધ્વી ગોચરી માટે જતા એમ જાણે કે
ગિલ (ખાણુમાથી નીટળતું એક પ્રકારનું મીઠું)
ઉદ્ભિજ (સમુદ્ર કિનારે અથવા એવા કોઈ અન્ય
સ્થાને ખારા પાણીથી બનાવેલું) મીઠું, તથા
અન્ય પ્રકારનું મીઠું અસંયમી ગૃહસ્થે સાધુના
નિમિત્તે સચિત્ત યાવત્ જીવજન્તુવાળી શિલા
પર વાટેલ છે, વાટે છે અથવા વાટશે, પીસ્યું
છે, પીસી રહ્યા છે. અથવા પીસશે અને એવું
આપવા લાગે તો અપ્રાસુક જાણીને ગ્રહણ કરે નહિ.

૫૮૫. સે મિક્ત્વ વા [૨] જાવ સમાણે
સે જ્જં પુણ જાણેજ્જા અસણં વા
(૪) અગણિણિક્કલ્લં તહપ્પગારં
અસણં વા (૪) અફાસુયં લાભે સંતે
ણો પડિગ્ગાહેજ્જા । કેવલી વૂયા-
“આયાણમેયં” । અસ્સંજણ મિક્ત્વ-
પડિયાણ ઉસ્સિચમાણે વા, નિર્સિચ-
માણે વાં, આમજ્જમાણે વા, પમજ્જ-
માણ વા, ઓયારમાણે વા, ઉવ્વલ્લ-
માણેવા અગણિજીવે હિંસેજ્જ ।
અહં મિક્ત્વુણં પુવ્વોવદિટ્ઠા એસે
પડ્ડણા, એસ હેઝ્ઝ, એસ કારણે, એસુ-
વણ્ણે, જં તહપ્પગાર અસણં વા
(૪) અગણિણિક્કલ્લં અફાસુયં
અણેસણિજ્જં લાભે સંતે ણો
પડિગ્ગાહેજ્જા ।

ભિક્ષા માટે ગયેલા સાધુ અથવા સાધ્વીને ખખર
પડે કે અશનાદિ આહાર અગ્નિ પર રાખેલ છે
તો એવા પ્રકારના અશનાદિકને અપ્રાસુક જાણીને
ગ્રહણ ન કરે કેવળી ભગવાનનું આ કથન છે કે
એવો આહાર ગ્રહણ કરવો તે કર્મબંધનનું કારણ
છે. અસંયમી ગૃહસ્થે સાધુના નિમિત્તે અગ્નિ પર
રાખેલા આહારમાથી થોડો ભાગ કાઢેલ છે
અથવા તેમા નાખે છે, હાથ લૂંછે છે અથવા
વિશેષ રૂપથી સાફ કરે છે, પાત્રને નીચે ઉતારે
છે અથવા ચડાવે છે તો અગ્નિકાયના જીવોની
હિંસા થાય છે એટલા માટે નિર્ઘ્રાથ મુનિઓની
એજ પ્રતિજ્ઞા છે, એ જ હેતુ, એજ કારણ, એજ
ઉપદેશ છે, કે તે અગ્નિ પર રાખેલ અશનાદિ ને
હિંસાનું કારણ જાણી ગ્રહણ ન કરે.

૫૮૬. ઇયં સ્વલ્લ તસ્સ મિક્ત્વુસ્સ વા
મિક્ત્વુણીણ વા સામગ્ગિયં ।

સાધુ અથવા સાધ્વીને આ આચાર છે. એનું
પાલન કરતાં સંયમમાં ચતનાવાનું બનવું જોઈએ.

સાતમે ઉદ્દેશ

[આહાર કેમ અને કેવો લેવો તથા કેમ અને કેવો ન લેવો]

૫૮૭. સે મિક્ષુ વા (૨) જાવ સમાણે સે
 જ્જ પુણ જાણેજ્જા, અસણં વા (૪)
 ચંધંસિ વા, ચંમંસિ વા, મંચંસિ વા,
 માલંસિ વા, પાસાયંસિ વા, હમ્મિ-
 ચતલસિ વા, અન્નચરંસિ વા તહપ્પ-
 ગારંસિ અંતલિક્કજાયાંસિ ઉત્તાણિ-
 ત્તિવત્તે સિયા, તહપ્પગારં માલોહ્હં
 અસણં વા (૪) જાવ અપાસુયં ણો
 પહિગાહેજ્જા । કેવલી વૂયા “આયાણ
 મેતં” । અસ્સજણ મિક્ષુપહિયાણ
 પીઠં વા, ફલગં વા, ણિસ્સેણિં વા,
 ઉદ્દહલ વા, આહટ્ટુ ઉસ્સવિય દુરુ-
 હેજ્જા । સે તત્થ દુરુહમાણે પય-
 લેજ્જ વા પવહેજ્જ વા । સે તત્થ
 પયલેમાણે વા પવહેમાણે વા હત્થ
 વા, પાયં વા, વાહું વા, ઉરં વા,
 ઉદરં વા, સીસં વા, અણચરં વા
 કાયંસિ હિદિયજાય લૂસેજ્જ વા,
 પાણાણિ વા ભૂયાણિ વા જીવાણિ
 વા સત્તાણિ વા અભિહ્ણેજ્જ વા
 વત્તેજ્જ વા લેસેજ્જ વા સંઘસેજ્જ વા
 સંઘટ્ટેજ્જ વા પરિયાવેજ્જ વા કિલા-
 મેજ્જ વા ઠાણાઓ ઠાણં સંકામેજ્જ
 વા । તં તહપ્પગાર માલોહ્હં અસણં
 વા (૪) લામે સંતે ણો પહિગા-
 હેજ્જા ।

૫૮૮. સે મિક્ષુ વા (૨) જાવ સમાણે સે
 જ્જં પુણં જાણેજ્જા અસણં વા (૪)
 કોટ્ટિયાતો વા કોલેજ્જાતો વા
 અસ્સંજણ મિક્ષુપહિયાણ ઉક્કુ-

ગૃહસ્થના ઘેર ભિક્ષા માટે ગયેલ સાધુ-સાધ્વીને
 એમ જાણવામાં આવે કે અશન આદિ દીવાલ
 પર, સ્થલ પર, માંચડા પર, (શીકા પર)
 પ્રાસાદ પર, હુવેલીની છત પર, અથવા
 એવા કોઈ બીજા ઉચ્ચ સ્થાન પર રાખેલ
 છે. તો એવા સ્થાનોથી લાવીને અપાતું અશનાદિ
 આપ્રાપ્તુક છે તેથી તેવો આહાર ગ્રહણ
 કરે નહિ. કેવળી કહે છે એ કર્મબંધનતુ કારણ
 છે. કેમ કે અસંયમી ગૃહસ્થ સાધુના નિમિત્તે
 બાનેઠ, પાટ, પાટિયુ, નીસરણી અથવા (ખાચણી
 કે ઘોડી) લાવીને તેને ઉંચા કરીને ઉપર ચડશે.
 સંભવ છે તે ત્યાથી લપસી જાય અથવા પડી
 જાય, જો લપસે કે પડે તો તેના હાથ, પગ,
 બાહુ, બાંધ, ઉદર, મસ્તક, અથવા શરીરનો કોઈ
 ભાગ અવયવ અથવા કોઈ ઇન્દ્રિય કે અંગોપાંગ
 તૂટી કૂટી જશે અને પ્રાણી, ભૂત, જીવ, તથા
 સત્ત્વની હિંસા કરશે તેઓને ત્રાસ થશે અથવા
 કચડાઈ જશે તેઓના અંગોપાંગ તૂટી જશે,
 ટકરાશે, મસળાશે, અથડાશે, ઘસાશે, સંતાપ
 પામશે, પીડાશે, કિલામના પામશે, ઉપદ્રવ
 પામશે, એક જગ્યાથી બીજી જગ્યા પર પડશે.
 એટલા માટે આ પ્રકારની માલાહુત ભિક્ષા
 મળવા પર પણ સાધુ ગ્રહણ કરે નહિ,

અશન આદિ માટે ગૃહસ્થના ઘેર ગયેલ સાધુ
 અથવા સાધ્વી જાણે કે આ અશન-આદિ કોઈમાંથી
 અથવા કોલેજ્જા કોલેજ્જામાંથી સાધુના નિમિત્તે જીવ
 થઈને, નીચે નમીને, શરીરને સંકોચીને અને

જિજ્યા અવરુજિજ્યા ઓહરિયા
આહટ્ટુ દલણ્જા, તહપ્પગારં અસણં
વા (૪) માલોહંતિ ણચ્ચા લામે
સતે ણો પહિગાહેજ્જા ।

૫૮૯. સે ભિક્ખુ વા [૨] જાવ સમાણે
સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્જા અસણં વા
[૪] મટ્ઠિઓલિત્ત તહપ્પગારં અસણં
વા [૪] જાવ લામે સતે ણો પહિ-
ગાહેજ્જા । કેવલી બૂયા-“આયાણ-
મેયં” । અસજણે ભિક્ખુ-પહિયાણે મટ્ઠિ-
ઓલિત્ત અસણં [૪] ઉભિમ્મદમાણે
પુઠ્ઠવિકાયં સમારંભેજ્જા, તહા આરુ તેરુ-
વારુ-ગણસ્સતિ-તસ-કાયં સતારંભેજ્જા,
પુણરવિ ઓઞ્ઞિપમાણે પચ્છાવમ્મં
કરેજ્જા । અહ ભિક્ખુણ પુવ્વોવદિટ્ઠા
જાવ જ તહપ્પગાર મટ્ઠિઓલિત્તં
અસણં વા (૪) લામે સંતે ણો
પહિગાહેજ્જા ।

૫૯૦. સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ પવિટ્ઠે
સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્જા, અસણં
વા (૪) પુઠ્ઠવિકાયપતિટ્ઠિયાં, તહ-
પ્પગાર અસણં વા (૪) અપાસુયાં
જાવ ણો પહિગાહેજ્જા ।

૫૯૧. સે ભિક્ખુ વા (૨) સે જ્ઞં પુણ
જાણેજ્જા, અસણં વા (૪) આરુકા-
યપતિટ્ઠિયાં તહ ચેવ ણં અગણિકાય-
પતિટ્ઠિયાં લામે સંતે ણો પહિગા-
હેજ્જા । કેવલી બૂયા-“આયાણ-મેયં” ।
અસંજણે ભિક્ખુપહિયાણે અગણિ
ઉસસવિક્રય (૨) ણિસસવિક્રય [૨]

આડા પડીને આહાર લાવીને આપે છે તો તે
અશન આદિનો લાભ થવા પર પણ ગ્રહણ
ન કરે.

અશન આદિને માટે ગૃહસ્થને ઘેર ગયેલ સાધુ
અથવા સાધ્વી બાણે કે આ અશનાદિ માટલાદિમાં
માટી આદિથી લીંપી રાખેલ છે તો તે અશનાદિ
મળવા છતા ગ્રહણ ન કરે. કેવળી ભગવાનનું
કથન છે કે એવો આહાર લેવો કર્મબંધનનું
કારણ છે કેમકે અસયમી ગૃહસ્થ સાધુના
નિમિત્તે માટી આદિથી લિપ્ત અશનાદિને ઉઘડતા
થકા પૃથ્વીકાયની હિંસા કરશે, અપૂકાય, તેજસ્કાય,
વાયુકાય, વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાયની હિંસા
કરશે ત્યાર પછી ફરી તેને લીંપીને પશ્ચાત્કર્મ
કરશે. એટલા માટે સાધુનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર
છે કે તે માટીથી બંધ કરેલ ભાગ્યન આદિમાંથી
તેને ઉઘાડીને આપવામાં આવતો આહાર મળવા
છતા પણ ગ્રહણ ન કરે.

ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા માટે ગયેલ સાધુ સાધ્વી
બાણે કે આ અશન આદિ પૃથ્વીકાય ઉપર રાખેલ
છે તો એવા અશન આદિને અપ્રાસુક બાણીને
યાવત ગ્રહણ ન કરે.

ભિક્ષા માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં ગયેલ સાધુ સાધ્વી
બાણે કે અશન આદિ જલકાય ઉપર રાખેલ છે,
અથવા અગ્નિકાય ઉપર રાખેલ છે, તો તે અશન
આદિ અપ્રાસુક છે મળવા છતા પણ તેને ગ્રહણ
ન કરે કેવળી ભગવાનનું કથન છે કે એવો
આહાર લેવો કર્મબંધનનું કારણ છે અસયમી
ગૃહસ્થ સાધુના નિમિત્તે અગ્નિને તેજ કરશે,
અથવા લાકડા વગેરે બહાર કાઢશે અથવા

ઓહરિય (૨) આહટ્ટુ દલણ્જા
અહ મિલ્લુણં પુવ્વોવદિદ્દા જાવ ણો
પહિગાહેજ્જા ।

પાત્રને ઉપરથી ઉતારીને તેમાંથી આહાર લઈને
આપશે તેથી એવો આહાર દ્વિષિત છે. સાધુઓને
માટે આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે કે આવા
પ્રકારનો આહાર અપ્રાસુક જાણીને, લાલ થવા
છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

૫૯૨. સે મિલ્લુ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે
સમાણે સે જ્જં પુણ જાણેજ્જા, અસણં
વા [૪] અચ્ચુસિણં અસંજણ મિલ્લુ-
પહિયાણ સૂવેણ વા, વિયણેણ વા,
તાલિયાંટેણ વા, પત્તેણ વા, પત્તમંણેણ
વા, સાદ્દાણ વા, સાદ્દામંણેણ વા, પિહુ-
ણેણ વા, પિહુણહત્થેણ વા, ચેલેણ
વા, ચેલકમ્મેણ વા, હત્થેણ વા, મુદ્દેણ
વા, ફુમેજ્જ વા, વીણ્જ વા; સે
પુવ્વામેવ આલોણ્જ્જા “આડસોત્તિ
વા, મગિણિ-ત્તિ વા, મા ણ્યાં તુમં
અસણં વા (૪) અચ્ચુસિણં સૂવેણ
વા જાવ ફુમાદિ વા વીયાદિ વા ।
અમિકંલ્લસિ મે દાતું, એમેવ દલ-
યાદિ ।” સે સેવં વદંતસ્સ પરો
સૂવેણ વા જાવ વીદિત્તા આહટ્ટુ
દલણ્જા, તહપ્પગાર અસણં વા
(૪) જાવ ણો પહિગાહેજ્જા ।

લિક્ષાને માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં ગયેલ સાધુ
અથવા સાધ્વી જાણે કે આ આહાર અતિ ઉષ્ણ
છે અસંયમી (ગૃહસ્થ) સાધુને આપવાના
અભિપ્રાયથી સૂપડાથી, પખાથી, તાડપત્રથી
કે કોઈ અન્ય પાનથી, પાનના ટુકડાથી, શાખાથી,
શાખાના ટુકડાથી, મયૂર પંખથી, મયૂર પિચ્છીથી,
વસ્ત્રથી, વસ્ત્રના ટુકડાથી, હાથથી અથવા મુખથી
કૂંકે છે, હવા નાંખે છે તો તેમ કરતાં પહેલાં
કહી દેવું જોઈએ કે હે આયુષ્મન્ ! અથવા
હે બહેન ! આ અતિઉષ્ણ આહાર આદિને
સૂપડાદિથી વીળે મા જો આપવાની ઈચ્છા હોય
તો એમ જ આપો એમ કહેવા છતાં પણ
ગૃહસ્થ તે આહારને સૂપડા વિગેરેથી વીંછીને
આપે તો આ પ્રકારનાં અશન, પાણી, ખાદિમ,
સ્વાદિમને અપ્રાસુક જાણી સાધુ ગ્રહણ ન કરે.

૫૯૩. સે મિલ્લુ વા [૨] જાવ સમાણે સે
જ્જં પુણ જાણેજ્જા અસણં વા (૪) વણ-
સ્સઙ્કાયપતિદ્વિયાં, તહપ્પગાર અસણં
વા [૪] વણસ્સઙ્કાયપતિદ્વિયાં અપા-
સુયાં અણેસણિજ્જં લામે સત્તે ણો પહિ-
ગાહેજ્જા । एवं तसकाएवि ।

સાધુ અથવા સાધ્વી લિક્ષા માટે પ્રવિષ્ટ થઈ
એમ જાણે કે અશનાદિ વનસ્પતિકાય પર રાખેલ
છે, તો એવો અશનાદિ અપ્રાસુક અનેપણીય
છે તે આહારાદિનો લાલ હોવા છતાં પણ
ગ્રહણ ન કરે એવી જ રીતે વનસ્પતિ પર રાખેલ
આહાર પણ અપ્રાસુક છે તેને પણ ગ્રહણ
ન કરે.

પેયાધિગાર

૫૯૪. સે મિક્કૂ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણં સે જ્ઞં પુણ પાણગજાતં જાણેજ્ઞા, તજહા- ઉસ્સેદ્ધમ વા, સંસેદ્ધમ વા, ચાણ્ણોદગં વા, અણ્ણ-તરં વા તહપ્પગાર પાણગજાતં અહુ-ણાધોતં અણવિલં અવોક્કંતં અપરિ-ણતં અવિદ્ધત્થ અપાસુયં અણેસણિજ્ઞં મણ્ણમાણે ણો પહિગાહેજ્ઞા ।

૫૯૫. અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા ચિરાધોત અવિલ વોક્કંતં પરિણતં વિદ્ધત્થં પાસુયં જાવ પહિગાહેજ્ઞા ।

૫૯૬. સે મિક્કૂ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞં પુણ પાણગજાતં જાણેજ્ઞા, તંજહા- તિલોદગં વા, તુસોદગં વા, જવોદગ વા, આયામ વા, સોવીરં વા, સુદ્ધવિયહં વા, અણ્ણતરં વા તહપ્પગાર પાણગજાત પુવ્વામેવ આલોણ્ણા, “આસોત્તિ વા, મર્ગિણિત્તિ વા, ઢાહિસિ મે ઇત્તો અન્નતરં પાણગજાતં?” સે સેવં વદંતં પરો વણ્ણજ્ઞા ‘આસતો સમણા, તુમં ચેવેદ પાણગજાતં પહિગ્ગહેણ વા ઉસ્સિચિયાણં ઓવત્તિયાણ વા ગિણ્ણહિ,” તહપ્પગારં પાણગજાતં સયં વા ગિણ્ણિજ્ઞા, પરો વા સે દિજ્ઞા, પાસુયં લામે સંતે પહિગાહેજ્ઞા ।

ગૃહસ્થતા ઘરમા ગયેલ સાધુ અથવા સાધ્વી જે પેયને (પીવા યોગ્ય જલ, ધોવણુ આદિ વસ્તુને) બાણે કે-આ લોટનું ધોવણુ, તલનું ધોવણુ, ચોખાનું ધોવણુ, અથવા એવા પ્રકારનું-ખીજુ કોઈપણ ધોવણુ તુર્તાનું ધોયેલું છે, જેનો સ્વાદ બદલ્યો ન હોય, જે અગ્નિત્ત થયેલું ન હોય, શસ્ત્રપરિ-ણત ન થયું હોય, જે પૂર્ણ રૂપથી અગ્નિત્ત થયું ન હોય. તે અપ્રાસુક છે. માટે લાલ થવા પર પણ તેને ગ્રહણ કરવું ન જોઈએ.

જો એમ બાણે કે આ ધોવણુ લાંબા સમયનું ધોયેલું છે, તેનો સ્વાદ બદલી ગયો છે, તે અગ્નિત્ત થઈ ગયું છે, શસ્ત્રપરિણત થઈ ચૂક્યું છે, જીવરહિત થઈ ગયું છે, તો તે પ્રાસુક છે. દાતા આપે તો ગ્રહણ કરી લેવું જોઈએ.

સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ પેયના વિષયમા એમ બાણે કે તલનું ધોવણુ, તુષનું ધોવણુ (ફેતરાનું ધોવણુ, ચોસામણુ, પરાસ-છાશની ઉપરનું પાણી) કાણનું પાણી છે, તે શુદ્ધ ઉકાળેલું પાણી છે કે અન્ય પ્રકારનું પાણી છે, તો તે પ્રકારના પાણી દેખીને પહેલા જ કહી દે, આયુષ્મન્ ! આ અથવા એવા પ્રકારનું કોઈ પાણી મને આપશો ? એમ કહેવાવાળા સાધુને કદાચિત્ દાતા એમ કહે કે હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! તમે પોતે જ તમારા પાત્રથી અથવા પાણીના પાત્રને ઉચ્ચ કરીને અથવા નમાવીને લઈ લ્યો તો એવું પ્રાસુક પાણી મળવા પર પોતે લઈ લે અથવા ખીન્ન આપે તો પણ લઈ લે

૫૯૭. સે મિક્કુ વા [૨] સે જ્જં પુળ પાળગં જાળેજ્જા અળંતરહિયાણ પુઠ-
વીણ જાવ સંતાળણ ઓઠટ્ટુ નિકિલ્લે
સિયા, અસ્સંજણ મિક્કુપડિયાણ ઉદ-
લ્લળ વા સસિણિલ્લેણ વા સકસા-
ણ વા મત્તેણ વા, સીઓદણ વા
સંમોણ્ણા આઠટ્ટુ દલણ્ણા,
તહપ્પગારં પાળગજાતં અફાસુયં લામે
સંતે ણો પડિગાહેજ્જા ।

૫૯૮. ઇવ લ્લ તસ્સ મિક્કુસ્સ મિક્કુ-
ળીણ વા સામગ્ગિયં ।

સાધુ અથવા સાધ્વી પાણીના વિષયમાં એમ
જાણે કે-અચિત્ત જલ, સચિત્ત પૃથ્વી યાવત
પાણી, અગ્નિ, વનસ્પતિ અથવા લીલણ-ફૂલણ
પર અથવા કીડી આદિ પ્રાણીઓ પર રાખેલ છે
અથવા સચિત્ત પદાર્થથી યુક્ત પાત્રમાંથી અન્ય
પાત્રમાં કાઢી રાખેલ છે, હાથમાંથી સચિત્ત
પાણીના ટીપા ટપકી રહેલ છે તેના હાથ
સચિત્ત પાણીથી ભીના છે તે તેના હાથથી
અથવા સચિત્ત પૃથ્વી આદિથી યુક્ત પાત્રમાંથી
અથવા પ્રાસુક પાણી અને સચિત્ત પાણી મેળવી
આપે તો તે પ્રકારના પાણીને અપ્રાસુક જાણી
ગ્રહણ ન કરે.

એ સાધુ અને સાધ્વીની સમાચારી છે. એમા
હુમેશાં સમતા અને યતનાસહિત પ્રવૃત્તિ કરવી
જોઈએ. એમ હું કહું છું.

આઠમો ઉદ્દેશ

૫૯૯. સે મિક્કુ વા (૨) જાવ પવિટ્ઠે
સમાળે સેજ્જ જ્જં પુળ પાળગજાતં
જાળેજ્જા તંજહા- અંવપાળગં વા,
અંબાલગપાળગં વા, કવિટ્ઠપાળગં વા,
માતુલિંગપાળગં વા, મુદિયાપાળગં
વા, દાહિમપાળગં વા, સ્વજૂરપાળગં
વા, ણાલિણપાળગં વા, કરીરપાળગં
વા, કોલપાળગં વા, આમલગપાળગં
વા, ચિંચાપાળગં વા, અળ્લતરં વા
તહપ્પગારં પાળગજાતં સઅદ્ધિયં સક-
ણુયં સવીયગં, અસ્સજણ મિક્કુપડિ-
યાણ છલ્લેણ વા, દૂસેણ વા, વાલ-
ળેણ વા, આવીલિયાળ પવીલિયાળ
પરિસાહ્યાળ આઠટ્ટુ દલણ્ણા,
તહપ્પગારં પાળગજાતં અફાસુયં લામે
સંતે ણો પડિગાહેજ્જા ।

ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવિષ્ટ સાધુ અથવા સાધ્વીને
પેયના વિષયમાં એમ પ્રતીત હોય કે-આંખાનું
ઘોવણ, અંખાડાનું ઘોવણ, કોઠાનું ઘોવણ,
ખિન્નેરાનું ઘોવણ, દ્રાક્ષનું ઘોવણ, દાહમનું
ઘોવણ, ખજૂર (ખારેક) નું ઘોવણ, નાળિયેરનું
પાણી કે ઘોવણ, કેર [કેરડા] નું ઘોવણ,
ખોરનું ઘોવણ, આમળાનું ઘોવણ, આમલીનું
ઘોવણ, અથવા એવી જાતનું કોઈ બીજું ઘોવણ
સચિત્ત ગોઠલી સહિત, છાલ સહિત, વનસ્પતિ-
બીજ સહિત, ફેતરા સહિત હોય અને ગૃહસ્થ
સાધુને માટે ચાળણીથી કપડાથી- અથવા વાળની
ચાળણીથી કે ગરણીથી-મસળીને અથવા વારંવાર
મસળીને, છણીને અને બીજાદિ અલગ કરીને
લાવે અથવા આપે તો એવું ઘોવણ-પાણી
અપ્રાસુક છે. દાતા આપે તો પણ તેને
ગ્રહણ ન કરે

[વિશેષ-કેવું ઘોવણ-પાણી લઈ શકાય છે,
તે વિષયમા સાતમાં ઉદ્દેશકમાં સ્પષ્ટીકરણ કરેલ છે.

૬૦૦. સે મિલ્લુ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે આગતારેસુ વા, આરા-માગારેસુ વા, ગાદાવતિકુલેસુ વા, પરિયાવસહેસુ વા, અન્નગંધાણિ વા, વા પાણગંધાણિ વા સુરમિગંધાણિ વા આઘાય (૨) સે તત્થ આસાય-વડિયાણ મુચ્છિણ ગિલ્લે ગઢિણ અજ્ઞો-વવણે “અહો ગંધો” (૨) ણો ગધ-માઘાણ્જા ।

૬૦૧. સે મિલ્લુ વા (૨) જાવ સમાણે સે જ્જ પુણ જાણેજ્જા સાલુયં વા, વિરાલિયં વા, સાસવનાલિયં વા અણ્ણતરં વા તહપ્પગારં આમગ અસત્થપરિણયં અફાસુયં જાવ લામે સંતે ણો પડિગાહેજ્જા ।

૬૦૨. સે મિલ્લુ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્જં પુણ જાણેજ્જા પિપ્પલિં વા, પિપ્પલિચુન્નં વા, મિરિયં વા, મિરિયચુન્નં વા, સિંગવેરં વા, સિંગ-વેરચુન્નં વા, અન્નતરં વા તહપ્પગાં આમગં અસત્થપરિણતં અફાસુયં જાવ ણો પડિગાહેજ્જા ।

૬૦૩. સે મિલ્લુ વા [૨] જાવ પવિટ્ટે સમાણે સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા પલવ-જાત તંજહા-અંવપલવં વા, અંવાડગ-પલવં વા, તાલપલવં વા, ઝિલ્લિ-રિપલવં વા, સુરમિપલવં વા, સલ્લ-ડપલવં વા, અન્નતર વા તહપ્પગારં પલવજાતં આમગ અસત્થપરિણતં અફાસુયં અણેસણિજ્જં જાવ લામે સંતે ણો પડિગાહેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી આગંતુકાલયો (ધર્મશાળા-ઓ) માં, ઉદ્યાન-ગ્રહોમા, ગૃહસ્થોના ઘરોમા અથવા ભિક્ષુકાદિના મઠોમાં, અન્નની અથવા પાણીની સુગંધ સૂંધી-સૂંધીને, તેમાં મૂર્છિત-આસક્ત. ગૃહ્ધ અને લોકુપ થઇને ‘અહા ! કેવી સુદર ગંધ છે’ એમ વિચારીને સુગંધ ગ્રહણ ન કરે.

ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશેલાં સાધુ અથવા સાધ્વીને જાણવામાં આવે કે સાલુક (જલમાં ઉત્પન્ન થનાર) કન્દ, વિરાલી નામનો સ્થલ કન્દ, સરસવની દાંડલી અથવા એવા પ્રકારની અન્ય વસ્તુ, જે સચિત્ત હોય, શસ્ત્રપરિણુત ન હોય તે બધી અપ્રાસુક છે, દાતા આપે તો પણ તેને ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ કરીને જાણે કે પીપર અથવા પીપરનું ચૂર્ણ, મરી અથવા મરીનું ચૂર્ણ, આદુ અથવા આદુના ટુકડા અથવા એવી જ કેઈ વનસ્પતિ અથવા તેનાં ટુકડા કાચા હોય, શસ્ત્રપરિણુત ન હોય તો તેને અપ્રાસુક જાણી મળવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવિષ્ટ થઈ ફળના વિષયમાં એમ જાણે કે આ આમ્રફળ (કેરી), અંખાડા (ખડુ બીજવાળા વૃક્ષની એકજાત) નું ફળ, રાણુનું ફળ, તાડનું ફળ, (તાડગોલા) ઝિઝરી [વલ્લીખાખરાની વેલ] નું ફળ, સુરભિ ફળ (જાયફળ), સલ્લકી (શાલેકું-ધુપેડો-એક જાતનું ઝાડ) નું ફળ તથા બીજું કેઈ ફળ સચિત્ત હોય, શસ્ત્રપરિણુત થયેલ ન હોય તો તે અપ્રાસુક છે અને પ્રણિક છે. દાતાના દેવાપર પણ તેને લેવું નહિ

૬૦૪. સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે-
સમાણે સે જ્જં પુણ પવાલજાત
જાણેજ્જા, તજહા—આસોત્થપવાલં
વા, ણગ્ગોહપવાલ વા, પિલક્કુપવાલં
વા, ણીયૂરપવાલં વા, સલ્લહપવાલં
વા, અન્નતર વા તહપ્પગારં પવાલ-
જાત આમંગં અસત્થપરિણયં અફા-
સુયં અણેસણિજ્જ જાવ ણો પહિ-
ગાહેજ્જા ।

૬૦૫. સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ સમાણે સે
જ્જ પુણ સરહુયજાયં જાણેજ્જા,
તજહા—અંવસરહુયં વા, કવિટ્ઠસર-
હુય વા, દાહિમસરહુયં વા, વિલ્લ-
સરહુયં વા, અણતર વા તહપ્પગારં
સરહુયજાતં આમં અસત્થપરિણતં
અફાસુયં જાવ ણો પહિગાહેજ્જા :

૬૦૬. સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે
સમાણે સેજ્જં પુણ મંથુજાત જાણેજ્જા
તંજહા—ઉવરમંથુ વા, ણગ્ગોહમંથુ વા
પિલક્કુમંથુ વા, આસોત્થમંથુ વા,
અણતરં વા તહપ્પગારં મંથુજાતં
આમંયં દુરુક્કં સાણુવીયં અફાસુયં
જાવ ણો પહિગાહેજ્જા

૬૦૭. સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ સમાણે
સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા, આમહાગ વા
પૂતિપિણ્ણાગં વા, મહું વા, મજ્જં વા,
સપ્પિં વા, સ્વોલ વા, પુરાણં; एत्थ
પાણા અણુપ્પસૂતા, एत्थ પાણા જાયા,
एत्थ પાણા સવુહા, एत्થ પાણા અવુ-
ક્કતા, एत्થ પાણા અપરિણતા, एत्થ
પાણા અવિદ્ધત્થા, ણો પહિગાહેજ્જા ।

ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ કરીને સાધુ અથવા
સાધ્વી કુંપળોના વિષયમાં એમ બાણે કે-
પીપળાની કૂંપળ, વડલાની કૂંપળ, પિલખુ
(ફેંકર) ની કૂંપળ, નન્દી વૃક્ષની કુંપળ, શલ્લકી
વેલની કુંપળ તથા એવા પ્રકારની અન્ય કોઈ
પણ કુંપળો સચિત્ત હોય, શસ્ત્રપરિણુત ન હોય
તો તે અપ્રાસુક-અનેષણીક છે. યાવત્ લેવું
જોઈએ નહિ.

સાધુ અથવા સાધ્વી, ગૃહસ્થના ઘરમાં જઈને
કોમળ-જેનામાં ગોઠલી પડી ન હોય-ફળોના
વિષયમાં-બાણે, જેમ કે, કેરી, કોઠા, દાડમ, કે
ખિલ્લના અથવા એવી જાતના બીજા કોમળ
ફળો સચિત્ત અને શસ્ત્રપરિણુત ન હોય તો
અપ્રાસુક છે. યાવત્ ન લીએ

ગૃહસ્થના ઘરમાં ગયેલ સાધુ સાધ્વી બાણે કે,
ઉંખરાનું ચૂર્ણ, વડનું ચૂર્ણ, પિલખુ [પીપર] નું
ચૂર્ણ અથવા પીપળાનું ચૂર્ણ અથવા એવી જાતના
બીજા કોઈ ચૂર્ણ કાચા હોય કે થોડાં પીસેલા
હોય, અથવા તેની બીજા ચોનિ નષ્ટ થઈ ન
હોય તો તે ચૂર્ણ અપ્રાસુક છે. યાવત્ તેને
ગ્રહણ કરવું ન જોઈએ

સાધુ અથવા સાધ્વીને ગૃહસ્થના ઘરમાં જવા
પર બાણવામાં આવે કે ભાજનાં કાચા પાન
સરસવાદિનો સડેલો જોળ, જૂનું મધ, મધ
[આસવ], ઘી અથવા મધ આદિની નીચે એકઠો
થયેલો કચરો હોય, જેમાં જીવોની ઉત્પત્તિ
થયેલ છે જીવો ઉત્પન્ન થઈ રહ્યા છે અને વૃદ્ધિ
પામી રહ્યા છે, અચિત્ત નથી, શસ્ત્ર પગ્નિત થયેલ
નથી જેમાં જીવ વિદ્યમાન છે તે સર્વ અપ્રાસુક
છે લાલ થવા પર પણ તેને લેવું ન જોઈએ,

૬૦૮. સે મિલ્લુ વા (૨) જાવ સમાળે સેજ્જં પુળ જાળેજ્જા ઉચ્છુમેરગં વા, અંકરેલુયં વા, કસેરુગં વા, સિંધા-ડગં વા, પૂતિઆલુગં વા, અન્નતરં વા તહપ્પગારં આમગં અસત્થપરિણયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી જાણે કે શેરડીના ટુકડા અંકકારેલા (પાણીમાની એક જાતની વનસ્પતિ) કસેરું. [પાણીમાં ઊગતી એક જાતની વનસ્પતિ] અથવા સિંધોડા અથવા પૂતિઆલુક અથવા તેવા પ્રકારની બીજી કેઇ વનસ્પતિ સચિત્ત હોય, શસ્ત્રપરિણુત ન હોય તો અપ્રાસુક છે. દાતા આપે તો પણ તેને ગ્રહણ ન કરે.

૬૦૯. સે મિલ્લુ વા (૨) સે ડ્ઙં પુળ જાળેજ્જા, ઉપ્પલં વા, ઉપ્પલનાલ વા, મિસ્સં વા, મિસમુળાલ વા, પોક્કલ વા, પોક્કલવિભંગં વા, અણ્ણતર વા તહપ્પગારં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ને જાણવામાં આવે કે ઉત્પલ-સૂર્ય વિકાસી કમળ, કમળની દાડી, પદ્મ કંદમૂલ, પદ્મની દાડી, પુષ્કર કમળ અથવા તેના ટુકડા અથવા તેવા પ્રકારના બીજા કમળ સચિત્ત હોય તો અપ્રાસુક છે. લેવા ન જોઇએ.

૬૧૦. સે મિલ્લુ વા (૨) જાવ સમાળે સેજ્જં પુળ જાળેજ્જા, અગ્ગવીયાણિ વા, મૂલવીયાણિ વા, સંધવીયાણિ વા, પોરવીયાણિ વા, અગ્ગજાતાણિ વા, મૂલજાતાણિ વા, સંધજાતાણિ વા, પોરજાતાણિ વા, ણણત્થ ત્વક્કલિમત્થણ વા, ત્વક્કલિસીસેણ વા, ણાલિપ્પમત્થણ વા, સ્વજ્જૂરમ-ત્થણ વા, તાલમત્થણ વા, અન્ન-તરં વા તહપ્પગારં આમં અસત્થપરિ-ણયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા ।

સાધુ અને સાધ્વીને જાણવામાં આવે કે અગ્રબીજ [જેના અગ્ર ભાગમાં બીજ હોય, તે જપાકૂલ વનસ્પતિ મૂલાદિ], મૂળ બીજ [જેના મૂળ ભાગમાં બીજ હોય, કૈળાદિ] સ્કંધ બીજ [જેનો સ્કંધમાં બીજ હોય વટ આદિ], પર્વબીજ [જેની ગાંઠમાં બીજ હોય, શેરડી આદિ]; અથવા-અગ્રજાત, મૂળજાત, સ્કંધજાત, પર્વજાત, અથવા અન્યત્ર નહિ પરંતુ એજ વૃક્ષોપર ઉપતન્ન થયેલા કંદલી-ગર્લ અથવા કંદલીગુચ્છો, નાળિયેરના ઉપરનો ગર્લ, નાળિયેરનો ગુચ્છો, ખજૂરનો ધંપરનો ગર્લ [અથવા ગુચ્છો], તથા તેવા પ્રકારના બીજા જે સચિત્ત હોય અને શસ્ત્ર પરિણુત ન હોય તો તે અપ્રાસુક છે તે સર્વ મળવા પર પણ ગ્રહણ ન કરે.

૬૧૧. સે મિલ્લુ [૨] જાવ સમાળે સે ડ્ઙં પુળ જાળેજ્જા, ઉચ્છું વા કાળગં વા અંગારિયં વા સમ્મિસ્સં વિગદૂમિતં, વેત્તગ વા કદલિઝ્ઝુયં વા, અણ્ણ તરં વા તહપ્પગાર આમં અસત્થપરિણયં જાવ તહપ્પગાર આમં અસત્થપરિણયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વીને જાણવામાં આવે કે-શેરડી, છિદ્રવાળી પોલી-સડેલી શેરડી, અંગાર (રોગના કારણે બદલેલા રંગની શેરડી), ફાટેલા છોતા-વાળી શેરડી] શિયાળ આદિની થોડી-થોડી ખાધેલી શેરડી, વેતનો [નેતરનો] અગ્રભાગ કંદલી ગર્લ અથવા તેવા પ્રકારની અન્ય વસ્તુઓ સચિત્ત હોય, શસ્ત્રપરિણુત ન હોય તો અપ્રાસુક છે. પ્રાપ્ત હોવાપર પણ ગ્રહણ ન કરે.

સમણા મગવંતા, સીલમંતા, વયમંતા, ગુણમંતા, સંજતા, સંઘુડા, વમચારી, ઉવરયા મેહુણાઓ ધમ્માઓ, જો સ્વલ્લુ એતેસિ કપ્પતિ આદ્ધાકમ્મિએ અસણં વા, [૪] મોહત્તણ વા પાઈ-ત્તણ વા, સેજ્જં પુણ ઇમં અમ્હં અપ્પણો અદ્ધાણ ણિદ્ધિસં, તંજહા; અસણં વા (૪) સવ્વમેયં સમણાણં ણિસિરામો । અવિયાઈં વયં પચ્છાવિ અપ્પણો સઅદ્ધાણ અસણં વા [૪] ચેતિસ્સામો, એયપ્પગારં ણિઘોસં સોચ્ચા ણિસમ્મ તહપ્પગારં અસણં વા (૪) અફાસુયં અણેસણિજ્જં લામે સંતે જો પહિ-ગાહેજ્જા ।

૬૧૭. સે મિલ્લુ વા (૨) જાવ સમાણે વસ-માણે વા ગામાણુગામં વા દૂહ્જમાણે સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા ગામં વા જાવ રાયહાણિં વા, ઇમંસિ સ્વલ્લુ ગામંસિ વા જાવ રાયહાણિસિં વા સંતેગતિ-યસ્સ મિલ્લુસ્સ પુરેસંથુયા વા પચ્છા-સંથુયા વા પરિવસંતિ, તંજહા-ગાહાવતી વા જાવ કમ્મકરી વા; તહપ્પગારાઈં કુલાઈં જો પુવ્વામેવ મત્તાણ વા પાણાણ વા ણિક્કલમેજ્જ વા પવિસેજ્જ વા । કેવલી વૃયા-“આયાણ-મેયં । પુરા પેઠાણ તસ્સ પરી અદ્ધાણ અસણં વા (૪) ઉવક-રેજ્જ વા ઉવક્કલ્લેજ્જ વા; અહ મિલ્લુણં પૂવ્વોવદ્ધા (૪) જ જો તહપ્પગારાઈં કુલાઈં પુવ્વામેવ મત્તાણ વા પાણાણ વા પવિસેજ્જ વા ણિક્કલ-

છે- આ શ્રમણ છે, ભાગ્યવાન છે, શીલવાન છે, વ્રતી છે, ગુણી છે, સંયમી છે, સવરવાન છે, બ્રહ્મચારી અને મૈથુન પ્રવૃત્તિના ત્યાગી છે. આધાર્કર્મ આદિ દોષોથી દૂષિત અશન આદિ આહાર ખાવો-પીવો એના આચારમર્યાદાથી પ્રતિકૂળ છે એટલા માટે આ ભોજન અમે અમારા માટે બનાવ્યું છે તે સઘળું ભોજન એઓને આપી દો આપણા માટે ફરી બનાવી લેશું આ પ્રકારના વચન સાંભળીને અને સમજીને એવા અશન-પાન આદિને અપ્રાસુક અને અનૃણીય સમજીને દાતાના દેવા પર પણ લેવું ન જોઈએ.

સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ ગામમાં નિવાસ કરી રહ્યા હોય અથવા એક ગામથી બીજો ગામ જઈ રહ્યા હોય અને કોઈ ગામ અથવા રાજધાનીમાં પહોંચે તે ગામ અથવા રાજધાનીમાં સાધુના માતા-પિતા આદિ પૂર્વ સંબંધી અથવા સસરા આદિ પશ્ચાત્ સંબંધી નિવાસ કરે છે-એમ ગૃહસ્થ યાવત્ કર્મચારી-કર્મચારિણી આદિ. તે એવા ઘરોમાં લિક્ષાના કાળ પહેલા જ આહાર-પાણી માટે ન નીકળે કે ન પ્રવેશ કરે કેવળી ભગ-વાનનું કંથન છે કે એમ કરવામાં કર્મબંધનનું કારણ છે કેમકે સાધુને પહેલા આવેલા જોઈને તે ગૃહસ્થ, તે સાધુ માટે રસોઈની સામગ્રી એકઠી કરશે અથવા રસોઈ બનાવશે. એટલે જ સાધુને માટે આ પૂર્વોપદિષ્ટ મર્યાદા છે કે તે આ પ્રકારના ઘરોમાં આહાર-પાણીને માટે લિક્ષાના સમય પહેલા ન જાય અથવા ન નીકળે કદાચિત્ પહેલા જવાનો પ્રસંગ આવી જાય અને આહાર આદિનો સમય ન થયો હોય તો તુરત પાછા ફરી અને જ્યાં સંબંધીજનોના

મેજ્ઞ વા । સેત્તમાયાય ઇગંત-મવક્ક-
મિત્તા અણાવાયમસંલોષ ચિદ્દેજ્ઞા ।
સે તત્થ કાલેણ અણુપવિસેજ્ઞા (૨)
તત્થિતરેતરેહિં કુલેહિં સામુદાણિયં
ઈસિયં વેસિયં પિંડવાયં ઈસિત્તા
આહાર આહારેજ્ઞા ।

આવાગમન ન હોય અને દેખાય નહિ, એવા
એકાન્ત સ્થાનમાં ઉભા રહે. તથા ભિક્ષુના
સમયે જ પ્રવેશ કરે અને તે ઘરમાં તથા અન્ય
ઘરોમાં નિર્દોષ આહાર થોડો થોડો ગ્રહણ
કરીને આહારનું સેવન કરે.

૬૧૮. સિયા સે પરો કાલેણ અણુપવિટ્ઠસ્સ
આધાકમ્મિયં અસણં વા (૪) ઉવ-
ત્તકરેજ્ઞ વા ઉવક્કલ્લેજ્ઞ વા, તં ચેગ-
તિઆં તૂમ્મણીઓ ઉવેહેજ્ઞા “આહાહ-
મેવ પચ્ચાદ્ધિવિસ્સામિ” માદ્દાણં
સપાસે । ણો એવ કદેજ્ઞા, સે પુવ્વા-
મેવ આલોષજ્ઞા “આઉસો ત્તિ વા
મગ્ગિણી-ત્તિ વા ણો સ્વલ્લ મે કપ્પત્તિ
આહાકમ્મિયં અસણં વા (૪) મોત્તપ્પ
વા પાયપ્પ વા । મા ઉવક્કરિજ્ઞા,
મા ઉવક્કલ્લેહિ ।” સે સેવં વદંતસ્સ
પરો આહાકમ્મિયં અસણં વા (૪)
ઉવક્કલ્લેત્તા આહરુદ્ધ દલ્લેજ્ઞા તદ્દ-
પ્પગારં અસણં વા (૪) અપામુર્યં
લાભે સંતે ણો પહિગાહેજ્ઞા ।

કદાચિત્ સાધુ ભિક્ષુના સમયે તે સંબંધીઓના
ઘરે પહોંચે અને તે તેના માટે આધાકમ્મિ-
અશન આદિ બનાવવાની તૈયારી કરે અથવા
બનાવે અને એકલો આવેલો સાધુ ઉપેક્ષા કરે-
અર્થાત્ એમ વિચારે કે જ્યારે મને આપશે
ત્યારે મનાઈ કરીશ, તો તે મુનિ માતૃસ્થાનનો
સ્પર્શ કરે છે. તેથી સાધુએ એવું કરવું ન
જોઈએ. સાધુ પહેલા જ દેખે અને કહી દે કે-
હે આયુષ્મન્ અથવા ભગિની ! આધાકમ્મિ-
આહાર-પાણી ખાવા-પીવા મને કદ્યે નહિ,
આ કારણથી લોજનની સામગ્રી એકઠી કરો
નહિ, તેમજ લોજન બનાવો નહિ. સાધુના
એમ કહેવા પર પણ ગૃહસ્થ તેને માટે
આધાકમ્મિ અશન આદિ તૈયાર કરીને અને
લાવીને આપે તો તે અશન આદિ અપ્રાસુક છે,
હૃષિત છે. યાવત્ ગ્રહણ ન કરે

૬૧૯. સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ સમાણે
સે જ્ઞ પુણ જાણેજ્ઞા મંસ વા
મચ્છં વા મજ્જિજ્ઞમાણં પેહાપ્પ
તેલ્લપૂયયં વા આણ્ણાણ ઉવક્કલ્લિ-
જ્ઞમાણં પેહાપ્પ ણો સ્વલ્લં સ્વલ્લં ઉવક્ક-
કમિત્તુ ઓમાસેજ્ઞા । ણમ્મત્થ ગિલા-
।

સાધુ અને સાધ્વી [માંસ [ગૂદા], અથવા મત્સ્ય
(વનસ્પતિ વિશેષ), ભૂંજતા દેખીને અથવા
અતિથિને માટે તેલમાં તળેલ પુરી કે પુડલા
બનતા દેખીને લોલુપ થઈને જલદી-જલદી જઈ
ચાત્રના ન કરે, ખીમાર સાધુને ગરમ પુરીની
આવશ્યકતા હોય તો લઈ શકે છે અભિપ્રાય
એ છે કે ખીમારી આદિ કારણો સિવાય એવા
કુળોમા જવું ન જોઈએ. કદાચિત્ જવું પડે
તો નિર્દોષ અને મર્યાદાનુકૂળ વસ્તુ જ ગ્રહણ
કરી જોઈએ.

૬૨૦. સે મિક્ત્રૂ વા જાવ સમાણે અણ્ણતર
મોયણજાયં પહિગાહેત્તા સુઠ્ઠિમ સુઠ્ઠિમ
મોચ્વા દુઠ્ઠિમ દુઠ્ઠિમ પરિટ્ઠવેતિ;
માઙ્ઠાણં સંપાસે । ણો એવં કરેજ્ઞા ।
સુઠ્ઠિમ વા દુઠ્ઠિમ વા સન્વ મુંજે, ન
છહ્ણ નો કિંચિ પરિટ્ઠવે ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં જઈને
અને કોઈ પણ પ્રકારના આહાર લઈને સ્વાદિષ્ટ-
સ્વાદિષ્ટ ખાઈ જાય અને નિ સ્વાદ પરથી દે તો
તે માતૃસ્થાનનો સ્પર્શ કરે છે. સાધુએ એવું
કરવું ન જોઈએ. સરસ અને નિરસ બધું ખાવું
જોઈએ છોડવું ન જોઈએ અને છાંડવું ન જોઈએ.

૬૨૧. સે મિક્ત્રૂ વા (૨) જાવ સમાણે
અન્નતરં વા પાણ્યજાયં પહિગાહેત્તા
પુપ્ફં આસાઙ્ઠા કસાયં પરિટ્ઠવેતિ,
માઙ્ઠાણં સંપાસે, ણો એવં કરેજ્ઞા ।
પુત્તં પુત્તેતિ વા, કસાયં કસાણ્ણિ
વા, સન્વમેયં, મુંજેજ્ઞા, ણો કિંચિવિ
પરિટ્ઠવેજ્ઞા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી સારું-નરસું કોઈ પણ
પ્રકારનું પાણી લઈને સારા વર્ણુ, ગંધ વાળું પાણી
પીવે અને અમનોગ્રવર્ણુ-ગંધવાળાને પરથી દે
તો સચમમા દોષ લાગે છે તેથી સાધુએ એવું
કરવું ન જોઈએ. સારા વર્ણુ-ગંધવાળું હોય કે
ખરાબ વર્ણુ-ગંધવાળું હોય, બધાંને પીવે,
પરંતે નહિ

૬૨૨. સે મિક્ત્રૂ વા (૨) વહુપરિયાવણં
મોયણજાયં પહિગાહેત્તા, વહવે સાહ-
મ્મિમા તત્થ વસંતિ સંમોહ્યા સમ-
ણ્ણા અપરિહારિયા અદૂરગયા, તેસિં
અણાલોહ્ય અણામંતિય પરિટ્ઠવેતિ,
માઙ્ઠાણં સંપાસે, ણો એવં કરેજ્ઞા ।
સે તમાદાય તત્થ ગચ્છેજ્ઞા, (૨)
સે પુન્વામેવ આલોણ્ણા “આહસંતો
સમણા, ઇમે મે અસણે વા (૪) વહુ-
પરિયાવણે તં મુંજહ ચ ણં” સે સેઘં
વદંતં પરો વદેજ્ઞા “આહસંતો સમણા,
આહાર-મેતં અસણં વા [૪] જાવતિયં
(૨) પરિસહ્ણતિ તાવતિયં (૨)
મોક્કલામો વા પાહામો વા, સન્વ-
મેયં પરિસહ્ણ સન્વમેયં મોક્કલામો
વા પાહામો વા ।”

સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રાપ્ત થયેલા ઘણા ભોજના-
દિને ગ્રહણ કરીને લાવેલ હોય અને તે પોતાની
આવશ્યકતાથી અધિક હોય અને ત્યાં ઘણા
સ ભોગી, પોતાના જ ગચ્છના, મૂલોત્તર ગુણોનાં
ધારક મુનિ બિરાજમાન હોય, તેઓને કહ્યા
વિના તેમ જ ભોજનને માટે આમંત્રિત કર્યા
વિના પરથી દે તો તે માતૃસ્થાનને સ્પર્શ કરે છે,
સાધુએ એવું કરવું ન જોઈએ બચેલા આહાર લઈને
તે મુનિઓની પાસે જાય અને પહેલા બતાવે
ત્યાર પછી કહે આયુષ્મન્ શ્રમણે ! આ ભોજન
પાણી મને જાણુ થાય છે, તો આપ એનો
ઉપભોગ કરો જો તે મુનિ કહે-આયુષ્મન્
શ્રમણ ! અમારે આટલું જોઈએ છે. આટલું
આપી દીધો અમે એને વાપરી લેશું અથવા
તે કહે-આ સઘળો આહાર અમારે વરી જશે,
તો તે પ્રમાણે આપી દે. (એમ કહેવા પર
તેઓની આવશ્યકતાનુસાર આપી દે છતાં પણ
જો વધી પડે તો ચતના પૂર્વક પરથી દે.)

૬૨૩. સે ભિક્ષુ વા (૨) સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા અસણં વા, [૪] પરં સમુ-
હિસ્સ વહિયા ણીહંડં તં પરેહિં અસ-
મણુન્નાતં અણિસિદ્ધં અપાસુયં જાવ
ણો પહિગાહેજ્જા, તં પરેહિં સમણુ-
ન્નાતં સંણિસિદ્ધં પાસુયં, લાભે સંતે
જાવ પહિગાહેજ્જા ।

સાધુ અને સાધ્વી બંને કે-આ અસણ પાણી
આદિ કોઈ બીજાને ઉદ્દેશીને બહાર લાવેલ
છે અને તેણે મને આપવાની અનુમતિ આપી
નથી, અથવા આપનાર અને લેનાર બન્નેમાંથી
એકની ઇચ્છા નથી. તો એવું અસણ પાણી
આદિ અપ્રાસુક છે-માટે મળવા છતાં લેવું ન
લેઈએ. જો તે આહાર-પાણી જેના માટે લાભ્યા
હતા તેની આજ્ઞાથી આપે અથવા તો તેને
ભાગ તેને આપી દેવામાં આવે અને પછી દાતા
આપે તો તે પ્રાસુક છે, ગ્રહણ કરી લેવો લેઈએ.

૬૨૪. ઇયં સ્વલ્લ તસ્સ ભિક્ષુસ્સ ભિક્ષુ-
ણીય વા સામગ્ગિયં ।

સાધુ અને સાધ્વીને આ સમાચારી છે. એવું
ચતનાપૂર્વક પાલન કરવું લેઈએ.

દસમો ઉદ્દેશ

૬૨૫. સે ઇગતિઓ સાધારણં વા પિંડવાયં
પહિગાહેજ્જા, તે સાહમ્મિય અણાપુ-
ચ્છિત્તા જસ્સ જસ્સ ઇચ્છઈ તસ્સ
તસ્સ સ્વલ્લં સ્વલ્લ દલાતિ, માહિદ્ધાણં
સંપાસે, નો ઇવં કરેજ્જા । સે ત-
માયાય તત્થ ગચ્છેજ્જા (૨) પુવ્વ-
મેવ આલોપેજ્જા “આઉસંતો સમણા,
સતિ મમ પુરેસંથુયા વા પચ્છાસંથુયા
વા, તંજહા-આયરિય વા, ઉવજ્જાપ,
વા, પવત્તી વા, ચેરે વા, ગણી વા,
ગણહરે વા, ગણાવચ્છેઈય વા, અવિ-
યાઈં ઇતેસિં સ્વલ્લં સ્વલ્લં દાહામિ”
સે સેવં વયંતં પરો વણ્ણા “કામં
સ્વલ્લ આઉસો અહાવજ્જતં ણિસરાંહ,
જાવઈયં (૨) પરો વદતિ તાવઈયં

કોઈ સાધુ બધા સાધુઓને માટે સાધારણ
(સહિયારો) આહાર લાભ્યો હોય પરંતુ તે
સઘળા સાધમીઓને પૂછ્યા વિના પોતાની
ઇચ્છાનુસાર જેને ઇચ્છે તેને ઉત્તમ-ઉત્તમ
અથવા ઘણુ-ઘણું આપે તો તે દોષપાત્ર થાય
છે, એમ કરવું ન લેઈએ. એ આહાર લઈને
સાધુએ જ્યાં આચાર્ય આદિ બિરાજમાન હોય
ત્યાં જવું લેઈએ. ત્યાં જઈને અને આહાર
દેખાડીને કહેવું લેઈએ-આયુષ્મન્ શ્રમણો !
મારા પૂર્વ સંબંધી છે (કારણ કે પ્રારંભમાં
તીક્ષ્ણ આપી છે) અને મારા પશ્ચાત્ સંબંધી છે
(કારણ કે ત્યારબાદ મને જ્ઞાનજ્ઞાન આપેલ છે)
તે આ પ્રમાણે-આચાર્ય અથવા ઉપાધ્યાય અથવા
ગણિ અથવા ગણધર કે ગણાવદ્યેક, એઓને હું
ઉત્તમ-ઉત્તમ અથવા પર્યાપ્ત-પર્યાપ્ત આહાર
આપું ? એ પ્રમાણે આજ્ઞા માંગનાર તે સાધુને
(આચાર્ય આદિમાંથી જે કોઈપણ હોય તે)
એમ કહે-હો આયુષ્મન્ ! ભલે-જેટલો તેઓને
આવશ્યક હોય તેટલો આપો. એ પ્રમાણે તે
જેટલો દેવાની આજ્ઞા આપે તેટલો આપવો
લેઈએ, સઘળો દેવાનો કહે તો સઘળો આપી

(૨) નિસિરેજ્ઞા, સવ્વમેયં પરો વદતિ સવ્વમેવ નિસિરેજ્ઞા । ”

દેવો ભ્રેષ્ઠએ. તાત્પર્ય એ છે કે. સમાનરૂપથી બધાને માટે લાવેલ આહારનો સ્વેચ્છાનુસાર ઉપયોગ કરવો ન ભ્રેષ્ઠએ. જેના માટે લાવેલ હોય તેની અનુમતિ લેવી આવશ્યક છે. આચાર્યાદિ-વડીલોની આજ્ઞા વિના પોતાના મનથી કોઈને કંઈ ન આપે.

૬૨૬. સે એગતિઓ મણુન્ન મોયણજાયં પહિ-
ગાહિત્તા પંતેણ મોયણેણ પલિચ્છા-
એતિ “મામેત દાઢયં સંતં દટ્ટૂણં
સય-માયણ આયરિણ વા જાવ ગણા-
વચ્છેઢણ વા ણો સ્વલુ મે કસ્સવિ
કિંચિ દાયવ્વં સિયા, ” માદ્દટ્ટાણં
સંપાસે, ણો એવં કરેજ્ઞા, સે ત-
માયાણ તત્થ ગચ્છેજ્ઞા (૨) પુવ્વા-
મેવ ઉત્તાણણ દત્થે પહિમ્મહં કટ્ટુ
“ઈમં સ્વલુ (૨) ત્તિ” આલોજ્ઞા, ણો
કિંચિવિ નિગૂઢેજ્ઞા ।

એકલો ભિક્ષાને માટે ગયેલો સાધુ મનોર
લોજન થઈ શકીને તે આહારને લૂખા-સૂકા
લોજનથી લાડી દે અને એમ વિચારે કે આ
મનોર આહારને દેખાડીશ તો આચાર્ય યાવત
ગણાવચ્છેદક રખેને પોતે જ લઈ લે । આ ઉત્તમ
લોજન કોઈને દેવું ન પડે એમ વિચારનાર
અને કરનાર સાધુ માતૃસ્થાનનો સ્પર્શ કરે છે
તેથી સાધુએ તેવું કરવું ન ભ્રેષ્ઠએ. મુનિ તે
લોજનને લઈને આચાર્ય આદિની સમીપે જાય.
ત્યા જઈને પાત્ર ખુલ્લા રાખીને હાથથી આહાર
ને ઉંચા કરે, ‘આ છે, આ છે’ એમ કહી
કહીને સઘળું દેખાડે, જરા પણ ન છુપાવે

૬૨૭. સે એગતિઓ અણ્ણતરં મોયણજાયં
પહિગાહેજ્ઞા, મદ્દયં (૨) મોચ્ચા
વિવન્નં (૨) સમાહરતિ, માદ્દટ્ટાણં
સંપાસે । ણો એવં કરેજ્ઞા ।

કોઈ મુનિ એકલો આહાર લાવીને (માર્ગમા
અથવા કોઈ બીજા સ્થાને જઈને) સારું સારું
ખાઈ લે અને વિવર્ણુ [ભોવામાં ખરાબ] તથા
વિગ્સ [રસરહિત] આહાર લાવીને શુરુ આદિને
દેખાડે તો તે પોતાના સયમને દૂષિત કરે છે.
સાધુએ એમ કરવું ન ભ્રેષ્ઠએ.

૬૨૮. સે મિવ્વુ વા, (૨) સે ઝ્ઞં પુણ
જાણેજ્ઞા, અંતરુચ્છયં વા, ઉચ્છુગં-
હિયં વા, ઉચ્છુચોયગં વા, ઉચ્છુમેરગં
વા, ઉચ્છુસાલગં વા, ઉચ્છુડાલગં વા,
સિવલિં વા, સિવલિવાલગં વા;
અસ્સિં સ્વલુ પહિમ્મહયંસિ અપ્પે સિયા
મોયણજાણ, વહુ ઉચ્છિયધમ્મણ-તદ્-
પ્પગારં અંતરુચ્છયં જાવ સિવલિવાલગં
વા અપ્પામુયં જાવ ણો પહિગાહેજ્ઞા ।

સાધુ અને સાધ્વી બંને કે- શેરડીની ગાંઠનો
મધ્યભાગ, શેરડીની કાંતળી, ગાંઠવાળી ગંડેરી,
પીળી પડેલ શેરડીના કકડા, શેરડીનું પૂંછડું
[આગળું ભાગ] અથવા આખી શેરડી અથવા તેનો
કકડો અથવા મગાદિની ભૂજેલ ફળી (શીંગ),
મગફળી (ખાંદેલી અથવા શેકેલી) અથવા ઓળા,
એ સઘળા તથા એવા પ્રકારના કોઈ પદાર્થ જેમા
ખાવા યોગ્ય થોડું હોય અને ફેડી દેવા જેવું
ઘણું હોય તે અપ્રાસુક છે યાવત તેને થઈ શકે
કરવું ન ભ્રેષ્ઠએ

૬૨૯. સે મિક્ષૂ વા (૨) સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્ઞા, વહુઅદ્વિયાં મંસં વા, મચ્છં વા, વહુકંટગં;—અસ્સિં સ્વલ પડિગા—હિંતાંસિ અપ્પે સિયા મોયણજાણ, વહુ ઉજ્જિયધમ્મિણ—તહપ્પગારં વહુ—અદ્વિયાં મંસં મચ્છં વા વહુકંટગ લામે સંતે જાવ ણો પડિગાહેજ્ઞા ।

૬૩૦. સે મિક્ષૂ વા, (૨) જાવ સમાણે સિયા ણં પરો વહુઅદ્વિયણ મંસેણ વા વહુકંટણ મચ્છેણ વા ઉવણિમંતેજ્ઞા “આડસંતો સમણા, અમિકંઘસિ વહુઅદ્વિયાં મંસં વહુકંટયાં મચ્છં વા પડિગાહેત્તણ ?” ઇયપગારં ણિગ્ધોસં સોચ્છા ણિસમ્મ સે પુવ્વામેવ આલો—જ્ઞા, “આડસો ત્તિ વા મહ્ણિત્તિ વા, ણો સ્વલ મે કપ્પડ સે વહુઅદ્વિયાં મંસં વહુકંટગં મચ્છં વા પડિગાહેત્તણ । અમિકંઘસિ મે દાડં, જાવડયાં તાવ—ડયાં પોગ્ગલં દલયાહિ, મા અદ્વિયાં ।” સે સેવં વચંતસ્સ પરો અમિહદ્દુ અંતો પડિગહગંસિ વહુઅદ્વિયાં મંસં પરિમાણત્તા ણિહદ્દુ દલજ્ઞા; તહપ્પગારં પડિ—ગ્ગહગં પરહત્થસિ વા પરપાયંસિ વા અફામ્મયાં અણેસણિજ્ઞં લામે સંતે જાવ ણો પડિગાહેજ્ઞા । મે આહચ્ચ પડિગાહિણ સિયા, તં ણો હિ ત્તિ વણ્ણા, ણો અણદ્વિ ત્તિ વહ્ણા । સે—તમાયાણ ઇગંત—મવકમેજ્ઞા, (૨) અહે આરામંસિ વા અહે ઉવસ્સ—યાંસિ વા અપ્પંડણ જાવ અપ્પસંતા—ણ મસગ મંચ્છગ મોચ્છા અદ્વિયાં કંટણ ગઘાય સે તમાયાણ ઇગત—મવકમેજ્ઞા (૨) ત્તા અહે વ્જામયંહિલસિ વા જાવ પમજ્જિય [૨] પરિહ—વેજ્ઞા ।

સાધુ અને સાધ્વી બંને કે ઘણા બીજવાળા ક્ષોનો ગિર-દળ [ગર્ભ-કળના અંદરનો કોમળ ભાગ-ગૂદો] અને ઘણા કાંટાવાળી મત્સ્ય નામની વનસ્પતિ, જેમાં ખાવું થોડું અને નાંખી દેવું બહુ હોય, એવા ઘણા બીજવાળા ગિરને [દળીને] અને ઘણા કાંટાવાળી મત્સ્ય-વનસ્પતિને દાતા આપે તો પણ લેવી ન બેઘરે.

સાધુ અથવા સાધ્વીને કોઈ ગૃહસ્થ ઘણી ગોઠલીવાળા દળ અથવા મત્સ્ય વનસ્પતિને માટે આમંત્રણ કરે કે-હે આયુષ્મન્ ! શ્રમણ ! આ ઘણા ગોઠલા છોતરાયુકત ભોજન અથવા ઘણા કાંટાવાળી મત્સ્ય વનસ્પતિ લેવા આપ ઇચ્છો છો ? તો એવા શબ્દ સાંભળી અને સમજીને મુનિ પહેલાજ કહી દે કે-હે આયુષ્મન્ અથવા ભગિની ! વાસ્તવમાં [ઘણા ગોઠલાવાળો] ઘણા ઠળિયાવાળો અને ઘણા કાંટાવાળી વનસ્પતિ લેવી મને કલ્પે નહીં. દેવા ઇચ્છતા હો તો, આ જેટલો ગરભ છે, તેટલો મને આપો. ઠળિયા ન આપો એમ કહેવા પર પણ ગૃહસ્થ પોતાના પાત્રમાં ઘણા ઠળિયાવાળા ગરભને લાવીને દેવા લાગે તો આ પ્રકારની વસ્તુ ગૃહસ્થના હાથમાં અથવા પાત્રમાં બેઘરે કહી દેવું બેઘરે કે આ અપ્રાસુક છે. યાવત્ તેને ગ્રહણ કરવું ન બેઘરે. કદાચ ગૃહસ્થ આગ્રહ-પૂર્વક જળરદસ્તીથી આપી દીધે તો ન તેના ઉપર આસક્તિ રાખે કે ન તેના ઉપર દ્રેષ કરે, સાધુ તે લઈને એકાંતમાં બેઘરે અને ત્ય જઈને ઉદ્યાન અથવા ઉપાશ્રયમાં બેસી, ઇંડાથી રહિત અને જીવ જીવોથી રહિત ભૂમિ બેઘરે તે લાવેલ ગરભ અને મત્સ્ય વનસ્પતિને ઉપયોગ કરીને, તેમાંથી કાઢેલ ઠળિયા તથા કાંટાને લઈને એકાંતમાં બેઘરે એકાંતમાં જઈને દંધાદિ અગ્નિ ભૂમિમાં યાવત્ પ્રમાણે કરીને પરઠી દે

૬૩૧. સે મિવ્હુ વા (૨) જાવ સમાણે સિયા, સે પરો અમિહટ્ટુ અંતો પડિ-ગ્ગહણ વિલ વા લોળં, ઉભિયં વા લોળં, પરિમાણતા ણીહટ્ટુ દલણ્જજા; તહપ્પગારં પડિગ્ગહણં પરહત્થંસિ વા પરપાયંસિ વા અપાસુયં જાવ ણો પડિગાહેજ્જા । સે આહચ્ચ પડિગ્ગા-હિતે સિયા, તં ચ ણાતિદૂરગણ જાણેજ્જા સે તમાયાણ તત્થ ગચ્છેજ્જા (૨) પુવ્વામેવ આલોણ્જજા, “આઉસો-ત્તિ વા, મગિણિ ત્તિ વા, ઇમં તે કિ જાણતા દિન્નં, ઉદાહુ અજા-ણતા ? ” સો ય મણેજ્જા “ ણો સ્થલ મે જાણતા દિન્નં, અજાણતા દિન્ન । કામ સ્થલ આઉસો ઇદાણિ ગિસિરામિ । ત મુંજહ ચ ણં, પરિમાણ્ણ ચ ણં । ” તં પરેહિં સમણુદ્ધાયાં સમણુસિદ્ધં તત્થો સંજયામેવ મુંજેજ્જ વા પીણ્જજ વા । જં ચ ણો સંચાણતિ મોત્તણ વા પાયણ વા, સાહમ્મિયા તત્થ વસંતિ સંમો-હયા સમણુદ્ધા અપરિહારિયા અદૂર-ગયા તેસિં અણુપ્પદાયવ । સિયા ણો-જત્થ સાહમ્મિયા જહેવ વહુપરિયા-વન્ને કીરતિ તહેવ કાયવ્વં સિયા ।

૬૨૨. ઇયાં સ્થલ તસ્સ મિવ્હુસ્સ મિવ્હુણીણ વા સામગિયાં ।

સાધુ અથવા સાધ્વી (વિશેષ પ્રયોજનથી સાકર જેવી કોઈ વસ્તુને) યાચવા જતાં ગૃહસ્થ પોતાના પાત્રમાં વિટલૂણુ-સિંધા [ખાણુથી નીકળેલ અથવા ઉદ્ભવ (આગરથી બનાવેલ) મીઠું લાવીને, તેમાંથી થોડો ભાગ દેવા લાગે (અને સાધુને જાણ થઈ જાય તો) ન્યારે તે નિમક આદિ ગૃહસ્થના પાત્રમાં અથવા હાથમાં હોય ત્યારે જ સાધુએ કહી દેવું જોઈએ કે આ અપ્રાસુક છે. મને નહિ કલ્પે.

કદાચિત્ અજાણતા લેવાઈ જાય તો અને થોડું દૂર ગયા પછી ખ્યાલ આવે તો તેને લઈને ગૃહસ્થના ઘેર પાછા ફરી એ વસ્તુ પહેલા બતાવીને પૂછે- આયુષ્મન્ ! અથવા લગિની ! તમે આ જાણી જોઈને આપ્યું છે કે અજાણતાં ? ગૃહસ્થ ઉત્તર આપે કે મેં જાણીને નથી આપ્યું પરંતુ હવે હું આ વસ્તુ આપને આપું છું. આપ એનો ઉપયોગ કરો અથવા વહેંચી લેજો. આ પ્રમાણે જે વસ્તુને માટે ગૃહસ્થે અનુમતિ આપી હોય, અથવા જણાવી દીધું હોય તો તેને યતનાની સાથે ભોગવે અથવા પીવે અથવા એને પોતે ખાઈ-પીઈ ન શકે તો ત્યાં જે સ્વધર્મી, સંભોગી, સમનોજ્ઞ અને વ્રતધારી હોય તેમને આપી દીધે અથવા સ્વધર્મી સંત ત્યાં ન હોય તો વધારે આહાર પરંથવાની વિધિ અનુસાર પરડી દે.

મુનિ અને આર્યાનો આ આચાર છે, તેનું યતનાપૂર્વક પાલન કરવું જોઈએ.

અગિયારમો ઉદ્દેશ

૬૩૩. મિવ્હુઆગા ણામેગે ઇવમાહંસુ સમાણે વા વસમાણે વા ગામાણુગામં દૂઝ્જ-માણે મણુણં મોયણજાતં લમિત્તા; “ સે મિવ્હુ ગિલાઈ, સે હંદહ ણં

એક સ્થાનમાં રહલા અથવા વિચરતાં આવેલા, સંભોગી અથવા વિસંભોગી સાધુઓએ, મનોજ્ઞ ભોજન પ્રાપ્ત કરીને કોઈ સાધુઓને કહ્યું- ‘આ આહાર આપ લઈ લેજો અને આપની

તસ્સાહરહ સે ય ભિક્ષુ ણો મુજેજ્જા, તુમં ચેવ ણ મુંજેજ્જાસિ” સેગતિતો “ભોક્ષામિ ત્તિ” કટ્ટુ-પલિઉંચિય પલિઉંચિય આલોણ્જ્જા, તંજહા; હમે પિંદે, હમે લોણ, હમે તિત્તણ, હમે કહુણ, હમે કસાણ, હમે અંબિલે, હમે મહુરે, ણીં ખલુ ઇત્તો કિંચિ ગિલા-ણસ્સ સદતિ ત્તિ; માઙ્ગણં સંપાસે, ણો એવં કરેજ્જા । તહેવ તં આલો-ણ્જ્જા જહેવ ત ગિલાણસ્સ સમતિ, તંજહા; તિત્તયં તિત્તણ્ણિ વા, કહુયં કહુણ્ણિ વા, કસાયં કસાણ્ણિ વા, અંબિલ અંબિલે ત્તિ વા, મહુરં મહુ-રેત્તિ વા ।

૬૩૪. ભિક્ષાગા ણામેને એવમાહંસુ સમાણે વા વસમાણે વા ગામાણુગામં દૂઝ્જ-માણે વા મણુમ્મં મોયણજાતં લભિત્તા; સે ભિક્ષુ ગિલાઈ, સે હંદહ ણં તસ્સા-હરહ, સે ય ભિક્ષુ ણો મુંજેજ્જા, આહરેજ્જા, સે ણં “ ણો ખલુ મે અંતરાણ, આહરિસ્સામિ ” ઇચ્ચેયાઈ આયતણાઈ ઉવતિક્કમ્મ ।

૬૩૫. અહ ભિક્ષુ જાણેજ્જા સત્ત પિંદેસણાઓ સત્ત પાણેસણાઓ । તત્થે ખલુ હમા પઠમા પિંદેસણા-અસંસદ્દે હત્થે અસં-સદ્દે મત્તે; તહપ્પગારેણ અસંસદ્દેણ હત્થેણ વા મત્તેણ વા, અસણં વા

સાથે જે ખીમાર મુનિ છે તેમને આપજો. જે ખીમાર મુનિ તેનો ઉપલોગ ન કરે તો-આપ ઉપલોગ કરી લેજો તે મુનિ મનોરૂ લોજન લઈને જો એવો વિચાર કરે કે હું જ એકલો આ આહાર ખાઈ લઉં અને તેને છુપાવી ખીમાર મુનિને કહે આ લોજન લૂખ્ખું છે, સૂકું છે, તીખું છે, કડવું છે, તુરું છે, ખાટું છે, મીઠું છે, આ ખીમાર માટે યોગ્ય નથી. તો તેવા પાપાચારી સાધુ માતૃ સ્થાનનો સ્પર્શ કરે છે. એમ કરાય નહિ. પરંતુ જેવું લોજન લાવ્યા હોય તેવું ખીમારને ખતાવે અને હોય તેવું જ કહે, તીખું હોય તો તીખું, કડવું હોય તો કડવું, તુરું હોય તો તુરું કહે ખાટાને ખાટું, મીઠાને મીઠું કહે.

એક સ્થાનપર થિર રહેલા અથવા આમાનુયામ વિચરતાં આવેલા સંલોગી અને વિસંલોગી સાધુઓમાં કોઈ ભિક્ષુએ મનોરૂ-મનોરૂ આહાર પાણી પ્રાપ્ત કરીને કહ્યું-આપના સાથી કોઈ મુનિ ખીમાર છે, આ મનોરૂ આહાર લઈ તેને આપજો. જે ખીમાર મુનિ તેનો ઉપલોગ ન કરે તો તમે અમારી પાસે પાછો લઈ આવજો. આહાર લેવાવાળા મુનિએ ઉત્તર દીધો-જે કોઈ અંતરાય નહિ હોય તો પાછો લાવીને આપને આપી જઈશ. (એમ કહીને આહાર લઈ જાય અને ખીમાર મુનિને સાચું ખોટું સમજાવીને પોતે જ લોહપતાવશ ખાઈ જાય અને જ્યારે સમય વીતી જાય ત્યારે ખડાનુ કાઢીને ‘અમક કારણુસર આહાર પાછો લાવી શક્યો નથી’ એમ કહેવું તે કર્મખંધનું કારણ છે. આ દોષો ત્યાગીને ચતનાપૂર્વક સંયમમા સ્થિર રહેવું જોઈએ.

અયમશીલ સાધુ સાત પિંડેષણાઓ તથા સાત પાનૈષણાઓ જાણે તે આ પ્રમાણે-

(વે) પહેલી પિંડેષણા-અગિયાર ચિત્તેથી હાથ લિપ્ત ન હોય અને પાત્ર પાણુ લિપ્ત ન હોય, તેવા પ્રકારના અલિપ્ત હાથ અને અલિપ્ત પાત્રથી

પાળં વા શ્વાદ્મં વા સાદ્મં વા, સયં
વા ણં જાણ્જા, પરો વા સે દિજ્જા;
ફામુયં જાવ પડિગાહેજ્જા ઇતિ પદમા
પિંદેસણા ।

અશનાદિ ચાર પ્રકારના આહારની યાચના
પોતે કરે અથવા ગૃહસ્થ આપે તો તેને પ્રાસુક
નાણીને ગ્રહણ કરી લે.

૬૩૬. અહાવરા દોચ્ચા પિંદેસણા;- સંસટ્ટે
હત્યે સંસટ્ટે મત્તે; તહેવ દોચ્ચા
પિંદેસણા ઇતિ દોચ્ચા પિંદેસણા ।

[૨] બીજી પિંડેસણા-અગ્નિ વસ્તુથી હાથ
અને લોજન લિપ્ત હોય તો પૂર્વવત્ પ્રાસુક
નાણી ગ્રહણ કરી લે.

૬૩૭. અહાવરા તચ્ચા પિંદેસણા;- ઇહ સ્વલ્લ
પાણં વા પડીણં વા દાહિણં વા
ઉદીણં વા સંતેગતિયા સડ્ઢા ભવંતિ;
ગાહાવતી વા જાવ કમ્મકરી વા, તેસિં
ચ ણં અણ્ણતરેસુ વિરુવરુવેસુ માયણજા-
તેસુ ઉવણિચ્ચિત્તપુવ્વે સિયા, તંજહા-
થાલંસિ વા, પિઠરંસિ વા, સરગંસિ વા,
પરગંસિ વા, વરગંસિ વા । અહ પુણ
ણં જાણેજ્જા-અસંસટ્ટે હત્યે સંસટ્ટે
મત્તે, સંસટ્ટે હત્યે અસંસટ્ટે મત્તે સેય
પડિગ્ગહધારી સિયા પાણિપડિગ્ગહિ
વા, સે પુચ્ચામેવ આલોણ્જ્જા, “આઉસો
ત્તિ વા, મગિણિ ત્તિ વા, એત્તેણં
તુમ્મં અસંસટેટ્ઠેણ હત્યેણ સંસટેટ્ઠેણ
મત્તેણ, સંસટેટ્ઠેણ વા હત્યેણ સંસટેટ્ઠેણ
મત્તેણ અસ્સિ પડિગ્ગહગંસિ વા
પાણિંસિ વા ણિહટ્ટુ ઉચ્ચિત્તુ દલ-
યાહિ” તદ્દપ્પગાર મોયણજાયં સયં
વા ણં જાણ્જા પરો વા સે દેજ્જા,
ફામુયં જાવ પડિગાહેજ્જા તચ્ચા
પિંદેસણા ।

[૩] ત્રીજી પિંડેસણા-આ સંસાર અથવા ક્ષેત્રમા
પૂર્વાદિ ચારેય દિશાઓમા ઘણા પુરુષો છે.
તેમાંથી કેઇ શ્રદ્ધાવાન પણ હોય, જેમ કે:-
ગૃહપતિ-ગૃહપત્ની યાવત્ દાસ દાસી આદી. તેને
ત્યાં વિવિધ લાજનોમા લોજન રાખેલા હોય છે
જેમ કે- થાળમા, તપેલીમા, કથરોટમાં, તાટમાં.
સરન્નતનાં ઘાસમાથી બનાવેલ સૂપડા વગેરેમા,
છાળડીમાં અથવા ઉત્તમ મૂલ્યવાન લાજનમા-
મણિજડિત લાજન-વગેરેમા. તેમા રાખેલ
આહાર બેઈ સાધુ એમ જાણે કે ગૃહસ્થના
હાથ લિપ્ત નથી. લાજન લિપ્ત છે, અથવા
હાથ લિપ્ત છે-લાજન લિપ્ત નથી, ત્યારે
તે પાત્ર રાખનાર અગર પાણિપાત્ર સાધુ
પ્રથમજ તેને દેખીને કહે-હે આયુષ્મન્
ગૃહસ્થ ! અથવા ભગિની ! તમે મને આ લોજન
અલિપ્ત હાથથી અને લિપ્ત લાજનથી અમારા
પાત્રમાં કે હાથમાં લાવીને આપો તથા પ્રકારતું
લોજન સ્વયં યાચી લે અથવા યાચ્યા વિના
ગૃહસ્થ લાવીને આપે તો તે પ્રાસુક નાણી ગ્રહણ
કરી લે

૬૩૮. અઠાવરા ચરુત્થા પિંડેસણા; સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા-પિહુઅ વા જાવ ચાઉલ-પલંવં વા, અર્સિ સ્વલુ પડિગહિતંસિ અપ્પે પંચ્છાકમ્મે અપ્પે પજ્જવજાતે-તહપ્પગારં પિહુઅં વા ચાઉલપલવં વા સયં વાળં જાણેજ્જા જાહિત્તા પડિગા-હેજ્જા । ચરુત્થા પિંડેસણા ।

૬૩૯. અઠાવરા પંચમા પિંડેસણા; સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જાવ સમાણે ઉગ્ગહિતમેવ ભોયણજાત જાણેજ્જા, તંજહા;સરાવંસિ વા, ડિડિમસિ વા કોસગંસિ વા અહ પુણ એવં જાણેજ્જા-વહુપરિયાવન્ને પાણિ-સુ ઉદગલેવે-તહપ્પગારં અસણં વા પાણં વા રાહમં વા સાહમં વા સયં વા ણં જાણેજ્જા જાવ પડિગાહેજ્જા । પંચમા પિંડેસણા ।

૬૪૦. અઠાવરા છટ્ટા પિંડેસણા,- સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ઉગ્ગહિયમેવ ભોયણજાયં જાણેજ્જા જં ચ સયદ્વાપ્પ પગ્ગહિયં, જં ચ પરદ્વાપ્પ પગ્ગહિયં તં પાયપરિયાવન્ન પાણિપરિયાવન્ન ફાસુર્યં જાવ પડિગાહેજ્જા । છટ્ટા પિંડેસણા ।

૬૪૧. અઠાવરા સત્તમા પિંડેસણા,- સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જાવ સમાણે વહુ ઉજ્ઞિયધમ્મિયં ભોયણજાયં જાણેજ્જા-જં ચન્ને વહવે દુપ્પય-ચઉપ્પય-સમણ-માહણં - અતિહિ- કિવણ- વણીમગા ણાવકલંતિ, તહપ્પગારં ઉજ્ઞિય-ધમ્મિયં ભોયણજાયં સયં વા ણં જાણેજ્જા પરી વા સે દિજ્જા જાવ ફાસુર્યં પડિગાહેજ્જા । સત્તમા પિંડે-સણા । ઇચ્ચેયાઓ સત્ત પિંડેસણાઓ ।

(૪) ચોથી પિંડેસણા-તુષરહિત મમરા, પોવી, ચોખા વગેરેને યાવત ખાંડેલા શાક્યાદિના ચોખાને, જેમાં પશ્ચાત્કર્મ દોષ લાગતો નથી અને ફોતરા ઉડાડવા પડે તેમ ન હોય (તેજ ગ્રહણ કરીશ) એવી પ્રતિજ્ઞા કરનાર ભિક્ષુ અથવા ભિક્ષુણી આ પ્રકારનું ભોજન સ્વયં યાચી લે અગર યાચ્યા વિના ગૃહસ્થ આપે તો પ્રાસુક નાણી ગ્રહણ કરી લે.

(૫) પાંચમી પિંડેસણા-ગૃહસ્થે પોતાના માટે, શકેરામાં, કાંસાની થાળીમાં, અથવા માટીના કોઈ ભોજનમાં ભોજન કાઢેલ હશે તે જ ગ્રહણ કરીશ. એવી પ્રતિજ્ઞા કરનાર સાધુ સચિત્ત જલથી ધોયેલ હસ્ત આચિત્ત થઈ ચૂક્યા હોય તો તેવા પ્રકારનાં અશનાદિ આહાર પ્રાસુક નાણી ગ્રહણ કરી લે.

(૬) છઠ્ઠી પિંડેસણા-ગૃહસ્થે પોતાં માટે અથવા કોઈ બીજા માટે વાસણમાંથી ભોજન કાઢી રાખેલ હશે પરંતુ જેને માટે કાઢેલ છે તેણે ગ્રહણ કરેલ ન હોય, તે જ ગ્રહણ કરીશ, એવી પ્રતિજ્ઞા કરનાર સાધુ તેવા પ્રકારનું ભોજન ગૃહસ્થના પાત્રમાં હોય અથવા હાથમાં હોય તે પ્રાપ્ત થવા પર પ્રાસુક નાણી ગ્રહણ કરી લે.

(૭) સાતમી પિંડેસણા-સાધુ, અથવા સાધ્વી, જેને ઘણા પશુ, પક્ષી, મનુષ્ય, શ્રમણ (બૌદ્ધ ભિક્ષુ) ગ્રાહણ, અતિથિ, કૃપણ અને ભિખારી લોકો ઇચ્છે નહીં, તેવા પ્રકારનો ફેકી દેવા યોગ્ય આહાર ગ્રહણ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરે છે. એવા આહારની યાચના સ્વયં કરે અથવા ગૃહસ્થ આપે તો તેને પ્રાસુક નાણી ગ્રહણ કરી લે.

૬૪૨. અઠાવરાઓ સત્ત પાણેસણાઓ । તત્થ
 खलु इमा पढमा पाणेसणा; असं-
 सट्ठे हत्थे, तं चेव भाणियव्व ।
 नवर चउत्थाए णाणत्तं । से भिक्खू
 वा भिक्खुणी वा जाव समाणे सेज्जं
 पुण पाणगजायं जाणेज्जा, तंजहा;
 तिलोदगं वा, तुसोदगं वा, जवोदगं
 वा, आयाम वा, सोवीरं वा, सुद्ध-
 वियडं वा, अस्सि खलु पडिग्गाहि-
 यंसि अप्पે पच्छाकम्मē, तहेव पडिग्गा-
 हेज्जा ।

૬૪૩. इच्छेतासि सत्तण्हं पिडेसणाणं सत्तण्हं
 पाणेसणाणं अण्णतर पडिम पडि-
 वज्जमाणे णो एवं वदेज्जा;- 'मिच्छा
 पडिवज्जा खलु एते भयंतारो ।
 अहमेगे सम्मं पडिवज्जे । जे एते
 भयंतारो एयाओ पडिमाओ पडि-
 वज्जित्ताण विहरति, जो व अहमंसि
 एयां पडिमं पडिवज्जित्ताणं विहरामि
 सव्वे ते जिणाणाए उवट्ठिता अन्नो-
 न्नसमाहिण एवं च णं विहरेति ।

૬૪૪. एयां खलु तस्स भिक्खुस भिक्खु-
 णीए या सामग्गियां ।

આ પ્રમાણે સાત પિંડેષણાઓ કહી છે તથા
 ખીલ સાત પાનૈષણાઓ છે, જેમ કે- અલિપ્ત
 હાથ અને અલિપ્ત ભાજન હોય આદિ, શેષ
 સર્વ વર્ણુન પૂર્વની જેમ સમજવું. ચોથી
 પાનૈષણમા વિશેષમાં છે - તે સાધુ કે
 સાધ્વી પાણીના વિષયતાં જાણે કે-જે તલ આદિના
 ધોવણુને ગ્રહણ કર્યા પછી પશ્ચાત્કર્મ ન
 લાગે તેને પ્રાસુણ જાણી ગ્રહણ કરી લે શેષ
 પાનૈષણ પિંડેષણાની જેમ જાણી લેવી.

આ સાત પિંડેષણાઓ અને પાનૈષણાઓમાંથી
 કેઈપણ એક પ્રતિમાને ધારણ કરનાર મુનિ એવું
 ન કહે કે ખીજ સાધુઓ સમ્યક્ પ્રકારથી પ્રતિમા
 વહન કરતા નથી. હું એકલો જ શુદ્ધ પ્રતિમાને
 વહન કરું છું । તેણે એમ બોલવું જોઈએ-આ
 સર્વ સાધુઓ જિનાજ્ઞા પ્રમાણે વિચરે છે. તે
 સર્વ જિનાજ્ઞામાં ઉદયત થતા પરસ્પર સમાધિ
 ઉત્પન્ન કરીને વિચરી રહ્યા છે. અભિપ્રાય એ છે
 કે પ્રતિમાધારી સાધુ અભિમાની થઈને પડિમા
 વહન ન કરનાર મુનિઓની નિંદા ન કરે તેમજ
 પોતાની ઉત્કૃષ્ટતા પ્રગટ કરી અહંકાર ન કરે.

આ સાધુ-સાધ્વીઓનો સમગ્ર આચાર છે. એનું
 સમ્યક્ પ્રકારથી ચતનાપૂર્વક પાલન કરવું.

અગિયારમું અધ્યયન

શ ય્યૈ ષ ભ્યુ

આધ્યાત્મિક ચિન્તન અને સાધના માટે શરીર પ્રથમ સાધન છે. શરીરને સાધનાક્ષમ અને સ્વસ્થ રાખવા માટે આહાર ગ્રહણ કરવાની જરૂર રહે છે, એટલે દશમા અધ્યયનમાં ખતાવેલ છે કે સાધુએ કેવી જાતનો આહાર કેવી રીતે ગ્રહણ કરવો જોઈએ, આહાર ગ્રહણ કર્યા પછી પણ પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થાય છે કે તે આહાર કેવા સ્થાને કરવો જોઈએ અને ક્યાં રોકાવું જોઈએ ? ક્યાં વિહાર કરવો જોઈએ ? આ બધા પ્રશ્નોનું સમાધાન આ શય્યૈષભ્યુ અધ્યયનમાં મળશે.

શય્યા એટલે ઉપાશ્રય, વસતિ અથવા આધુનિક ભાષામાં સ્થાનક.

શય્યાના ચાર પ્રકાર છે - [૧] દ્રવ્ય શય્યા [૨] ક્ષેત્ર શય્યા [૩] કાળ શય્યા [૪] ભાવ શય્યા.

[૧] દ્રવ્ય શય્યા - દ્રવ્ય શય્યાના ત્રણ પ્રકાર છે.

[૧] સચિત્ત-સજીવ પૃથ્વી આદિને સચિત્ત દ્રવ્ય શય્યા કહે છે.

[૨] અચિત્ત-નિર્જીવ પૃથ્વી આદિને નિર્જીવ દ્રવ્ય શય્યા કહે છે.

[૩] મિશ્ર-અર્ધપરિણત-હનુ સંપૂર્ણપણે અચિત્ત થઈ ન હોય તેવી પૃથ્વી આદિને મિશ્ર દ્રવ્યશય્યા કહે છે

[૨] ક્ષેત્ર શય્યા :- ગામ, નગર આદિ સ્થાન વિશેષમાં કરવામાં આવતી શય્યા.

[૩] કાળ શય્યા :- ઋતુબદ્ધ કાળમાં કરવામાં આવતી શય્યા

[૪] ભાવ શય્યા - તેના બે ભેદ છે.-

[૧] કાય વિષયક ભાવ શય્યા-ગર્ભસ્થ જીવોની માતાના શરીર-ઉદરમાં શય્યા ને ભાવ શય્યા.

[૨] ભાવવિષયક ભાવ શય્યા-જીવ જે સમયે ઔદયિક આદિ જે ભાવમાં પરિણમન કરે છે. તે સમયે તે તેની ભાવ વિષયક ભાવ શય્યા કહેવાય છે. જેમકે-

‘શયનં શય્યા આ ભાવપ્રધાન વ્યુત્પત્તિ અહીં સંમજ્વી. આવી રીતે આ અધ્યયનમાં શય્યાના ગુણ-દોષનું વર્ણન કર્યું છે અને આધાકર્માદિ દોષયુક્ત શય્યાનો ત્યાગ કરીને નિર્દોષ શય્યાનો સ્વીકાર કરવાનો આદેશ કરતા સૂત્રકાર ફરમાવે છે.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

૬૪૫. જે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા અભિ-
કંચેજ્ઞા ઉવસ્સયં एसित्तए, से अणु-
प्रविसित्ता गामं वा नगरं वा जाव
रायहारिणं वा ।

સાધુ કે સાધ્વી ગ્રામ નગર યાવત્ રાજધાનીમાં
પ્રવેશ કરી ત્યાં રહેવાની ઇચ્છા હોવાથી ઉપા-
શ્રયની ગવેષણા કરે.

૬૪૬. સેજ્ઞં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા સઅંહં
સપાણં જાવ સસતાણયં તહપ્પગારે
ઉવસ્સए णो ठाणं वा सेज्ज वा नि-
सीहियं वा चेतेज्ઞા ।

જે ઉપાશ્રય, ઇંડા કે કીડી, મકોડા વગેરેથી
યુક્ત હોય તેમાં ન રહે, શય્યા કે સ્વાધ્યાયાદિ
પણુ ન કરે

૬૪૭. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુગી વા સેજ્ઞં-
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા અપ્પંહ
અપ્પપાણં જાવ અપ્પસંતાણયં તહપ્પં-
ગારે ઉવસ્સए पडिलेहेत्ता पमज्जेत्ता
ततो संजयामेव ठाणं वा सेज्जं वा
निसीहियं वा चेतेज્ઞા ।

સાધુ કે સાધ્વી જે ઉપાશ્રયને ઇંડા યાવત જીવ
જંતુઓથી રહિત જાણે તેનું સારી રીતે પ્રતિ-
લેખન-પ્રમાણન કરી વસે, યેસે-શય્યા પાથરે
અને સ્વાધ્યાયાદિ કરે.

૬૪૮. 'સે જ્ઞં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા અસ્સિ-
પહિયાए एगं साहम्मियं समुद्दिस्स
पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं समा-
रुभ समुद्दिस्स कीयं पामिच्च
अच्छेज्जं अणिसट्ठ अभिहणं आहट्ठ
चेएति, तहपपगारे उवस्सए पुरिसंतर-
कडे वा अपुरिसंतरगडे वा जाव
अणासेविते वा णो ठाणं वा सेज्ઞં वा
णिसीहियं वा चेतेજ્ઞા । एवं वहवे
साहम्मिया एगं साहम्मिणि वहवे
साहम्मिणीओ ।

સાધુ કે સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે
આ સ્થાન કોઈ એક સાધુના નિમિત્તે ગૃહસ્થે
પ્રાણીઓ, ભૂતો, જીવો, સત્ત્વોનો આરભ કરી
બનાવેલ છે, ખરીદેલ છે, ઉધાર લીધેલ છે,
બળબળરીથી છિનવી લીધેલ છે અથવા તેના
માલિકની આજ્ઞા વિના પ્રાપ્ત કરેલ છે, (તમ્બૂ
આદિ હોય તો) અનુભવ લાવેલ છે, આવા
પ્રકારનો ઉપાશ્રય કદાચ તેના માલિકે બીજાને
સોંપી દીધેલ હોય તે વ્યક્તિએ તેનું સેવન હજી
કરેલ ન હોય તો તે દૂષિત છે, માટે તેમાં
રહેવું કે સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કદાચ નહીં

એવી જ રીતે ઘણા સાધ્વીઓ માટે તેમ જ
એક સાધ્વી માટે અથવા ઘણા સાધ્વીઓ માટે
બનાવેલ, ખરીદેલ વગેરે હોય તો તેણે તેમાં
રહેવું, શય્યા કરવી કે સ્વાધ્યાયાદિ કાર્યો કરવા
ચોક્કસ નથી.

૬૪૯. સે મિક્કુ વા મિક્કુણી વા સે જ્જં
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્જા અસ્સંજણ
મિક્કુપડિયાણ કિવણવળીમણ પગ-
ણિય પગણિય સમુદ્દિસ્સ પાગાં
ભૂયાં જીવાં સત્તાં જાવ ચેઈ
તહપ્પગારે ઉવસ્સણ અપુરિસંતરગઢે
જાવ અણાસેવિણ ણો ઠાણં વા સેજ્જં
વા ણિસીદ્ધિયં વા ચેતેજ્જા । અહ પુણ
એવ જાણેજ્જા પુરિસંતરગઢે જાવ
આસેવિતે પડિલેદિત્તા પમજ્જિત્તા
તતો સંજયામેવ ઠાણં વા સેજ્જ વા
ણિસીદ્ધિયં વા ચેતેજ્જા ।

૬૫૦. સે મિક્કુ વા મિક્કુણી વા સેજ્જં પુણ
ઉવસ્સય જાણેજ્જા અસ્સંજણ મિક્કુ-
પડિયાણ કહિણ વા ઉક્કંપિણ વા
છન્ને વા લિત્તે વા ઘટ્ઠે વા મટ્ઠે વા
સમ્ઠે વા સંપધૂમિણ વા તહપ્પગારે
ઉવસ્સણ અપુરિસંતરગઢે જાવ અણા-
સેવિણ ણો ઠાણં વા સેજ્જ વા
ણિસીદ્ધિયં વા ચેતેજ્જા, અહ પુણ એવ
જાણેજ્જા પુરિસંતરગઢે જાવ આસે-
વિતે, પડિલેદિત્તા પમજ્જિત્તા તતો
સંજયામેવ જાવ ચેતેજ્જા ।

સાધુ કે સાધ્વી ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે આ
ઉપાશ્રય ઘણા અન્ય તીર્થો કે દરિદ્રો વગેરેને
ગણી-ગણીને, તેઓના નિમિત્તે પ્રાણી ભૂતાદિનો
આરંભ-સમારંભ કરીને બનાવેલ છે, તે પણ
અકલ્પનીય છે. તેમાં સ્વાધ્યાયાદિ કાર્યો ન કરે.
સાધુ-સાધ્વી ઉપાશ્રયના વિષયમાં એવું જાણે કે
આ ઘણા શ્રમણાદિ ને ઉદ્દેશીને પ્રાણી-ભૂતાદિ નો
સમારંભ કરીને બનાવેલ છે, અને જે ગૃહસ્થ
આપી રહ્યો છે, તે ગૃહસ્થને હજુ ઉપાશ્રયના
માલિકે સુપ્રત કરેલ નથી, તો તે સ્થાન રહેવા
યોગ્ય નથી. તેથી ત્યાં વાસ સ્વાધ્યાયાદિ કરે
નહી. વળી જો સાધુ એમ સમજે કે આ
ઉપાશ્રય ખીજા લોકોએ કામમાં લઈ લીધેલ છે
તો [સ્વામીની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી] સારી રીતે
પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન કરી ઉપયોગમાં લે, તેમ જ
ચતનાપૂર્વક સ્વાધ્યાયાદિ ક્રિયાઓ કરે.

સાધુ કે સાધ્વી એમ સમજે કે આ ઉપાશ્રય
કોઈ ગૃહસ્થે ભિક્ષુના નિમિત્તે બનાવેલ છે,
પાટિયાની દીવાલથી અથવા વાસની ખપારીથી
બનાવેલ છે, દર્ભ આદિથી છન્નવેલ છે, ગોખરથી
લીપેલ છે, ચૂના આદિ લગાવીને ઠીક કરેલ છે,
ભીત આદિ ઘસીને સ્વચ્છ કરેલ છે, પાલિશ
કરેલ છે, ધૂપથી સુગંધિત કરેલ છે, અને એ
પ્રકારનો સાફ સુથરા અને મરામત કરેલ
ઉપાશ્રય સ્વામી દ્વારા કામમાં લીધેલ ન હોય
તો સેવન કરવા યોગ્ય નથી. તેમાં સ્થિતિ,
શાંતિ; સ્વાધ્યાય ન કરે જો એમ જણાય કે
આ રીતે તૈયાર કરેલ મકાનાદિને તેનો સ્વામી
કામમાં લઈ ચૂક્યો છે તો પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન
કરી તેવા સ્થાનમાં વાસ કરે.

૬૫૧. સે મિક્કુ વા મિક્કુણી વા સે જ્જં
પુણ ઉવસયં જાણેજ્જા-અસંજણ મિક્કુ-
પડિયાણ સુહિયાઓ દુવારિયાઓ

સાધુ કે સાધ્વી એમ જાણે કે કોઈ ગૃહસ્થે
સાધુના નિમિત્તે આ ઉપાશ્રયના નાના દરવાજા
ને મોટા કર્યા છે, વગેરે વર્ણન પિંડેપણા

મહલિઆઓ કુજ્જા, જહા પિંદે-
સળાણ, જાવ સંથારગં સંથરેજ્જા,
વહિયા ણિણક્કુ તહપ્પગારે ઉવ-
સ્સણ અપુરિસંતરગઢે જાવ અણાસે-
વિતે ણો ઠાણં વા સેજ્જં વા ણિસી
દિયં વા ચેતેજ્જા । અહપુણ એવં
જાણેજ્જા-પુરિસંતરગઢે જાવ આસે-
વિતે-પહિલેદિત્તા ષમજિત્તા તતો
સંજયામેવ જાવ ચેતેજ્જા ।

૬૫૨. સે મિક્કુ વા મિક્કુણી વા સે જ્જં
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્જા અસ્સં-
જણ મિક્કુપહિયાણ ઉદગપસ્યાણિ
કંદાણિ વા, મૂલાણિ વા, પત્તાણિ વા,
પુપ્પાણિ વા, ફલાણિ વા, વીયાણિ
વા હરિયાણિ વા, ઠાણાતો ઠાણં સાહ-
રતિ, વહિયા વા ણિણક્કુ-તહપ્પગારે
ઉવસ્સણ અપુરિસંતરગઢે જાવ ણો ઠાણં
વા સેજ્જં વા ણિસીદિયં વા ચેતેજ્જા ।
અહ પુણ એવં જાણેજ્જા પુરિસંતરગઢે
જાવ ચેતેજ્જા ।

૬૫૩. સે મિક્કુ વા મિક્કુણી વા સે જ્જં
પુણ જાણેજ્જા-અસ્સંજણ મિક્કુમહિ-
યાણ પીઠં વા, ફલગ વા, ણિસ્સેણિ
વા, ઉદૂક્ખલં વા, ઠાણાતો ઠાણં
સાહરતિ, વહિયા વા ણિણક્કુ,
તહપ્પગારે ઉવસ્સણ અપુરિસંતરગઢે
જાવ ણો ઠાણં વા સેજ્જં વા ણિસી-
દિયં વા ચેતેજ્જા । અહ પુણ એવં
જાણેજ્જા પુરિસંતરગઢે જાવ ચેતેજ્જા ।

અધ્યયનનાં સત્રની સમાન સમજવું * નોંધએ.
સાધુ અહીં સંતારક ણિછાવશે. એમ વિચારી
ગૃહસ્થ વિષમ ભૂમિને સમ કરે, અથવા વનસ્પતિ
વગેરેને બહાર કાઢે તો જ્યાં સુધી આવો
ઉપાશ્રય બીજા પુરુષે કામમાં લીધો ન હોય,
ત્યાં સુધી મુનિ માટે સેવન કરવા યોગ્ય નથી.
માટે તેવા ઉપાશ્રયમાં રહે નહિ, શય્યા કરે
નહિ, સ્વાધ્યાય કરે નહિ. હા, જો એમ સમજે
કે ઉપાશ્રય બીજાને આપી લીધેલ છે, અને તેને
ઉપયોગમાં લઈ લીધેલ છે, તો પ્રતિલેખન અને
પ્રમાર્જન કરીને ચતનાપૂર્વક નિવાસ, શયન,
સ્વાધ્યાય કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી એમ જાણે કે ગૃહસ્થ,
મુનિના ઉદ્દેશથી જલમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા કંદ,
મૂળ, પાન, પુષ્પ, ફળ, બીજ, અથવા બીજા
કોઈપણ વનસ્પતિને એક જગ્યાથી બીજા જગ્યાએ
લઈ જાય છે, બહાર કાઢે છે અને એ ઉપાશ્રય
હજી બીજાને કામમાં લીધેલ ન હોય તો તે
સેવન કરવા યોગ્ય નથી તેથી ત્યાં રહેવું નોંધએ.
અગર કોઈએ કામમાં લીધેલ હોય તો સેવન
કરી શકાય છે. માટે પ્રતિલેખન પ્રમાર્જન કરી
ચતનાપૂર્વક તેમાં રહે અને શયનાદિ કરે

સાધુ કે સાધ્વી ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે
ગૃહસ્થ સાધુ માટે બાજેઠ, પાટિયુ, નિસરણી
અથવા ખારદિયો વગેરે પદાર્થો એક સ્થાનથી
બીજા સ્થાનમાં લઈ જાય છે. અથવા બહાર કાઢે
છે તો તેવા પ્રકારનો ઉપાશ્રય, જે અપુરુષાન્તરકૃત
અને અનાસેવિત છે-તેમાં સાધુ કાર્યોત્સર્ગાદિ
ક્રિયા ન કરે પરન્તુ તે એમ જાણે કે બીજાને
ઉપયોગમાં લીધેલ છે, તો પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન
કરી ચતનાપૂર્વક ઉપરોક્ત બધા કાર્યો કરે..

૬૫૪. સે મિક્સૂ વા મિક્સુણી વા સે જ્જં
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્જા, તં જહા;-
સ્વર્ધંસિ વા, મંચંસિ વા, મારંજિયા
પાસારંસિ વા, હમ્મિયતલસિ વા, અણ્ણ-
તરંસિ વા તહપ્પગારંસિ અંતલિક્કજા-
યંસિ, ણણત્થ આગાઢા-ગાઢેહિં કાર-
ણેહિં, ઠાણં વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં
વા ચેતેજ્જા ।

૬૫૫. સે આહચ્ચ ચેતિતે સિયા, ણો તત્થ
સીઓદગવિયઢેણ વા ઉસિણોદગ-
વિયઢેણ વા ૨ હત્થાણિ વા, પાદાણિ
વા, અચ્છીણિ વા, દતાણિ વા, મુહં
વા, ઉચ્છોલેજ્જ વા પહોણ્ણ વા;
ણો તત્થ ઝસઢં પગરેજ્જા, તંજહા;
ઉચ્ચારં વા, પાસવણં વા, સ્વેલં
વા, સિંધાણં વા, વંતં વા, પિત્તં વા
પૂતિં વા, સોણિયં વા, અન્નતરં વા
સરીરાવયવં વા । કેવલી વૃયા 'આયાણ
મેય' । સે તત્થ ઝસઢં પગરેમાણે પય-
લેજ્જ વા । પવઢેજ્જ વા । સે તત્થ
પયલેમાણે વા પવઢેમાણે વા હત્થં વા
જાવ સીસં વા અન્નતરં વા કાર્યાસિ
ઈંદિયજાતં ત્થસેજ્જા પાણાણિ વા
અમિહણેજ્જ વા જાવ વવરોવેજ્જ
વા । અહ મિક્સૂણં પુવ્વોવદિટ્ઠા
એસ પડ્ધા જાવ જં તહપ્પગારે ઉવસ્સણ
અતલિક્કજાતે ણો ઠાણં વા સેજ્જં
વા ણિસીહિયં વા ચેતેજ્જા ।

૬૫૬. સે મિક્સૂ વા મિક્સુણી વા સે જ્જં
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્જા-સંતિથિયં
સત્થુહં સપ્પમુમ્મત્તપાણં તહપ્પગારે
સાગારિણ ઉવસ્સણ ણો ઠાણં વા
સેજ્જં વા ણિસીહિયં વા ચેતેજ્જા ।
આયાણ મેયં મિક્સુસ્સ ગાઢાવતિ-

સાધુ કે સાધ્વી જાણે આ કે ઉપાશ્રય સ્થાનપર,
માંચડાપર, માળપર, પ્રાસાદપર, મંજીલપર,
અથવા ભોંયરામાં કે કોઈ ઉંચા સ્થાનપર
બનાવેલ છે. તે વિશેષ કારણ વિના તેમાં વાસ
ન કરે. તથા ઉપર્યુકત કાર્યો પણ ન કરે.

કારણવશાત કદાચિત એવા સ્થાનમાં વસવું પડે
તો ત્યાં ઠંડા પાણી આદિથી હાથ, પગ, આંખ,
દાંત, મુખ વિગેરે સાફ ન કરે. વારંવાર ઘેઈ
સાફ ન કરે. તથા મળ-મૂત્ર, કફ, લીંટ, ઉલટી,
પીત, પડ, રૂધિર વગેરે શરીરના અવયવોમાંથી
નીકળતી કોઈપણ પ્રકારની અશુચિનો ત્યાગ
ત્યાં ન કરે. કારણ કે સર્વજ્ઞ ભગવાને કહ્યું છે
કે આ બધું કરવું તે કર્મબંધનનું કારણ છે.
અને સંભવ છે કે ઉપરથી ફેંકવા જતાં સાધુ
પડી જાય, લપસી જાય, અને લપસવાથી કે
પડવાથી હાથ-પગ-મસ્તક અગર શરીરનો કોઈ
પણ ભાગ તૂટી જાય-નષ્ટ થાય. ઉપરાંતમાં ત્યા
રહેલાં પ્રાણી, ભૂત, જાવ, સત્ત્વ વગેરેની ઘાત થાય
અને તેઓ પ્રાણુરુદિત થઈ જાય. તેથી આ
સાધુ-સાધ્વીનો ઉપદિષ્ટ આચાર છે કે આવા
ઉંચા ઉપાશ્રયમાં રહેવું નહીં, શયન સ્વાધ્યાયાદિ
કરવા નહીં.

સાધુ-સાધ્વી ને એમ જણાય કે આ ઉપાશ્રય
સ્ત્રીઓથી યુક્ત છે, (સાધ્વીઓને જણાય કે
પુરૂષથી યુક્ત છે) તેમજ તેમાં બાળક, બિલાડી,
કૂતરા આદિ શુદ્ધ જીવો રહે છે, પશુઓથી યુક્ત,
ભોજનપાણીથી યુક્ત, અથવા પશુઓના ભોજન
પાણીથી યુક્ત છે; તો આવા ગૃહસ્થના સંસર્ગ
વાળા મકાનમાં વાસ-શયન-સ્વાધ્યાદિ ન કરે એમ

કુલેણ સદ્ધિ સંસમાણસ્સ । અલસણ
વા વિસુદ્ધિયા વા છઢ્ઢી વા ણં ઉઘ્વા
દિજ્જા અન્નતરે વા સે દુક્ખે રોગા-
તંકે સમુપ્પજેજ્જા, અસંજણ કલુણ-
વહિયાણ તં મિક્ખુસ્સ ગાતં તેલેણ
વા, ઘણ વા, ણવણીતેણ વા,
વસાણ વા, અભંગેજ્જ વા મિક્ખુજ્જ
વા સિણાણેણ વા કક્કેણ વા લોદ્દેણ
વા વન્નેણ વા ચુણેણ વા પરમેણ વા
આયંસેજ્જ વા પધંસિજ્જ વા ઉઘ્વલેજ્જ
વા ઉઘ્વેજ્જ વા; સીઝોદગવિયદેણ વા
ઉસિણોદગવિયદેણ વા ઉચ્છોલેજ્જ
વા પચ્છોલેજ્જા વા પઠોણ્જ્જ વા
સિણાવિજ્જ વા સિંચેજ્જ વા દારુણા
વા દારુપરિણામં કટ્ટુ અગણિકાયાં
ઉજ્જાલેજ્જ વા પયાલિજ્જ વા ઉજ્જ-
લિત્તા પજ્જલિત્તા કાયાં આયાવેજ્જ પયા-
વેજ્જા વા, અહ મિક્ખૂણ પુવ્વોવદિટ્ઠાણસ
પતિન્ના જં તદ્દપ્પગારે સાગારિણ
ઉવસ્સણ ણો ઠાણં વા સેજ્જં વા
નિસીહિયાં વા ચેતેજ્જા ।

૬૫૭. આયાણં-મેયાં મિક્ખુસ્સ સાગારિણ
ઉવસ્સણ વસમાણસ્સ; રહ સ્વલ્લ ગાહા-
વતી વા જાવ કમ્મવરી વા અન્નમન્નં
અક્કોસંતિ વા વયાંતિ વા રુમંતિ વા
ઉદ્ધવતિ વા, અહ મિક્ખૂણ ઉચ્ચાવયાં
મણં ણિયચ્છેજ્જા;—એતે સ્વલ્લ અન્ન-
મન્નં અક્કોસંતુ જાવ મા વા ઉદ્ધવંતુ ।
અહે મિક્ખૂણ પુવ્વોવદિટ્ઠાણસ
પટિન્ના જાવ જં તદ્દપ્પગારે સાગારિણ
ઉવસ્સણ ણો ઠાણં વા સેજ્જં વા
નિસીહિયાં વા ચેતેજ્જા ।

કરવાથી કર્મ બંધન થાય છે. (કર્મબંધન કેમ
થાય તે દર્શાવે છે) ગૃહસ્થ કુલ સાથે નિવાસ
કરનાર સાધુને જો અલસગ (હાથ પગ શૂન્ય
થવાથી થનારી વિશેષ પ્રકારની બીમારી)
વિશૂચિકા, વમન, અથવા બીજી કોઈ વ્યાધિ થઈ
જાય, અથવાનક શૂલ ઉપડી જાય, તે સમયે સાથે
વસનાર ગૃહસ્થ કરૂણાથી પ્રેરાઈને સાધુની સેવા
કરવા માટે, તેલથી, ઘીથી, માખણથી, અથવા
ચર્બીથી સાધુને માલિશ કે મર્દન કરશે, સ્થાન
કરાવશે કે કવાથાદિ ઉકાળો વિગેરે બનાવશે,
અથવા લોઘ-ચૂર્ણ-ચૂર્ણ કે પદ્મ વગેરેથી ઘસી
ઘસીને માલિશ કરશે, મમળશે, પીઠી આદિથી
મર્દન કરશે, ઠંડા કે ગરમ જલથી પ્રક્ષાલન
કરશે, મસ્તકથી પગ સુધી નવરાવશે, સિંચન
કરશે, લોકડા સાથે લોકડાને ઘસીને અગ્નિ
પ્રગટાવશે, પ્રજ્વલિત કરશે. આગ જલાવીને
શરીરને શેકશે કે તપાવશે આ સઘળા કર્મ-
બંધનના કારણો છે. આ દોષોથી બચવા માટે
સાધુનો પૂર્વોપદિ આચાર છે કે ગૃહસ્થ
સાથે તેના મકાનમા સાધુ-સાધ્વીઓએ નિવાસ,
શય્યા, સ્વાધ્યાયાદિ ન કરવું

ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળા મકાનમા રહેવું તે સાધુ
માટે કર્મબંધનનું કારણ છે. કારણ કે ગૃહસ્થથી
માંડી કર્મચારિણીઓ વગેરે એક બીજા આપસ
આપસમા ઝગડતા હોય, કુવચન બોલતા હોય,
એકબીજાને દોકતા હોય, બંધ કરતા હોય,
મારતા હોય, આવું બધું દેખીને મુનિનું મન
ઉચ્ચ નીચું થઈ જાય અને મનમા વિચાર આવે
કે આ લોકો ઝગડે તો સાડ, અગર ન ઝગડે
તો સાડ, યાવત્ મારે તો સાડ કે ન મારે તો
સાડ વગેરે વગેરે. માટેજ મુનિઓનો આ
આચાર છે, પ્રતિજ્ઞા છે અને તેના માટે એજ
હિતકર છે, કે ગૃહસ્થના મકાનમા વાસ શયન
આદિ ન કરે.

૬૫૮. આયાણમેયં મિત્ત્વુસ્સ ગાહાવર્ધિ
સર્દિ સંવસમાણસ્સ । ઇહ સ્ખલુ ગાહો-
વર્ધે અપ્પણો સઅટ્ટાણ અગણિકાયાં
ઉજ્જાલેજ્જ વા પજ્જાલિજ્જ વા
વિજ્જાવિજ્જ વા, અહ મિત્ત્વુ ઉચ્ચા-
વયં મણં ‘ નિયંછેજ્જા-એતેસ્ખલુ
અગણિકાયાં ઉજ્જાલેતુ વા, મા વા
ઉજ્જાલેતુ, પજ્જાલેતુ વા મા વા
પજ્જાલેતુ, વિજ્જાવેતુ વા મા વા
વિજ્જાવેતુ । અહ મિત્ત્વુણં પુવ્વોવડ્ઢા
જાવ જં તદ્દપ્પગારે ઉવસ્સણ નો
ઠાણં વા વેદ્ઢજ્જા ।

૬૫૯. આયાણમેયં મિત્ત્વુસ્સ ગાહાવર્ધિ
સર્દિ સંવસમાણસ્સ ઇહ સ્ખલુ ગાહાવ-
તિસ્સ કુંડલે વા, ગુણં વા, મણી
વા, મોત્તિણ વા, હિરન્નેસુ વા,
સુવણ્ણેસુ વા કડગાણિ વા, તુહિયાણિ
વા, તિસરાણિ વા, પાલંવાણિ વા,
હારે વા, અદ્ધહારે વા, ઇગાવલી વા,
સુત્તાવલી વા, કણગાવલી વા,
રયણા વલી વા તરુણીયાં વા
કુમારિં અલંકિયવિભૂતિયાં પેહાણ,
અહ મિત્ત્વુ ઉચ્ચાવયં મણં,
ણિયચ્છેજ્જા, “ ઇરિસિયા વા, સા,
ણો. વા ઇરિસિયા ” ઇતિ વા ણં
વૂયા, ઇતિ વા ણં મણં સાણ્ણા ।
અહ મિત્ત્વુણં પુવ્વોવડ્ઢા જાવ જં
તદ્દપ્પગારં ઉવસ્સણ ણો ઠાણં વા
જાવ વેતેજ્જા ।

૬૬૦. આયાણમેયં મિત્ત્વુસ્સ ગાહાવર્ધિ
સર્દિ સંવસમાણસ્સ । ઇહ સ્ખલુ ગાહા-
વર્તિણીઓ વા, ગાહાવર્તિધૂયાઓ વા
ગાહાવર્તિસુણ્ણાઓ વા, ગાહાવર્તિ-

ગૃહસ્થ સાથે વાસ કરનાર સાધુને કર્મબંધન
થાય છે. જેમ કે:- ગૃહસ્થ પોતા માટે, આગ
જલાવશે પ્રગટાવશે, તે જોઈ મુનિનું મન
ઉચ્ચ-નીચું થશે અને વિચારશે, આ આગ
સળગાવે કે ન સળગાવે, જલાવે કે ન જલાવે,
અથવા ઠારે કે ન ઠારે તો સાડું, વગેરે વગેરે.
તેથી જ સાધુ માટે પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર-પ્રતિજ્ઞા-
અને એ જ હિતકર છે કે ગૃહસ્થના સંસર્ગ
વાળા એક જ મક્કાનમાં રહેવું. શય્યા-સ્વાધ્યાયાદિ
કાર્યો કરવાં નહીં.

ગૃહસ્થ સાથે નિવાસ કરનાર સાધુને કર્મ બંધાય
છે. જેમકે:- મક્કાનમાં રહેનાર ગૃહસ્થના કુંડળ,
કંદોરો, મણિ, મેતી, સોનું ચાંદી, કડા,
ખાનુબંધ, ત્રણ સરો, નવસરો, અઢાર સરોહાર
અર્ધહાર, લાંબી માળા, એકાવલી, કનકાવલી,
મુકતાવલી કે રત્નાવલી હાર વગેરે આભૂષણોને
તથા વસ્ત્રાભૂષણોથી સુસજ્જિત તરૂણી અગર
કુમારીને દેખી મુનિનું મન ઉચ્ચ-નીચું થઈ
જશે અથવા તેણીને જોઈ આવા પ્રકારની વાતો
કરશે-આ તરૂણી આવી લાગે છે. આવી નથી
લાગતી, ઘણી સુંદર દેખાય છે. અથવા સુંદર
નથી લાગતી વગેરે વગેરે, અથવા તો સઘળી
વસ્તુઓનો ઉપલોગ કરવાની ઇચ્છા કરશે
માટે સાધુનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે,
પ્રતિજ્ઞા છે અને તેને માટે એજ હિતકર છે કે
તે ગૃહસ્થના નિવાસવાળા મક્કાનમાં વાસ, શય્યા,
સ્વાધ્યાય વગેરે ન કરે.

ગૃહસ્થ સાથે રહેવાથી સાધુને કર્મબંધન થાય
છે જેમકે:- તે સ્થાનમાં વસનાર ગૃહસ્થની
પત્નીઓ, પુત્રીઓ, પુત્ર પુત્રીઓ, ગૃહસ્થધાત્રી,
દાસીઓ, અને ગૃહસ્થની કર્મચારિણીઓ અસ્પૃ

ધાર્ઁઓ વા ગાહાવતિદાસીઓ વા, ગાહાવતિકમ્મકરીઓ વા, તસિં ચ ણં એવં વુત્તપુવ્વં ભવતિ— “જે રમે ભવંતિ સમણા ભગવંતો જાવ ઉવ-રયા મેહુણાઓ ધમ્માઓ, ણો રલુ એતેસિં કપ્પહ મેહુણધમ્મં પરિયાર-ણાએ આઉટ્ટિત્તએ । જા ય રલુ એતેસિં સાર્દ્ધં મેહુણધમ્મં પરિયારણાએ આઉ-ટ્ટાર્વાજ્જા, પુત્તં રલુ સા ઓલમિજ્જા ઓયસ્સિં તેયસ્સિં વચ્ચસિં જસસિં સંપરાઇયં આલોચણદરિસિણિજ્જં”,
 ૦ એયપ્પગારં ણિગ્ધોસં સોચ્ચા ણિસમ્મ તાસિં ચ ણં અણ્ણયરી સદ્ધિં તં તવસ્સિં મિલ્લુ મેહુણધમ્મપરિયારણાએ આઉટ્ટાર્વાજ્જા । અહ મિલ્લુ પુવ્વો-વદિટ્ઠા જાવ જં તહપ્પગારે સાગરિએ ઉવસ્સએ ણો ઠાણં વા ણિસીદ્ધિયં વા ચેતેજ્જા ।

૬૬૧. એયં રલુ તસ્સ મિલ્લુસ્સ મિલ્લુ-ણીએ વા સામણિયં જં સન્વદ્દેહિં સદ્ધિએ સયા જએ ત્તિ વેમિ ।

પરસ મુનિને દેણી વાર્તાલાપ કરશે કે—આ શ્રમણ ભગવંત છે, મૈથુન કર્મથી વિરત થયેલા છે, તેઓને મૈથુન સેવન, કે તેની અભિલાષા કરવી પણ કદપતી નથી આવા સંત સાથે કોઈ સ્ત્રી કદાચ મૈથુન સેવે તો તેણીને પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય, અને તે પુત્ર ઓજસ્વી, તેજસ્વી, વર્ચસ્વી, યશસ્વી, સુંદર, વિજયી હોય. આવા પ્રકારની વાત ચીત સાભળતી સ્ત્રીઓમાંથી કોઈ સ્ત્રીને પુત્ર પ્રાપ્તિની ઇચ્છા થઈ જાય, અથવા તે કામાતુર થઈ જાય, તે કામ શાન્તિ માટે અભિ-લાષા કરતી નારી મુનિને મૈથુન સેવન માટે પ્રલોભન આપી આકર્ષિત કરશે. માટે સાધુનો પૂર્વોપદ્રિષ્ટ આચાર છે, પ્રતિજ્ઞા છે, અને તેને માટે એ જ હિતકર છે કે આવા સ્થાનોમાં સાધુ ન રહે, ન સ્વાધ્યાયાદિ કાર્યો કરે

સાધુ કે સાધ્વીનો આ આચાર છે જ્ઞાનાદિથી યુક્ત થઈને તેનું પૂર્ણ રૂપથી પાલન કરતાં યતનવાન બને એમ હું કહું છું.

બીજો ઉદ્દેશ

૬૬૨. ગાહાવર્ઁ ણામેગે સુરસમાયારા ભવંતિ, સે મિલ્લુ ય અસિણાણએ મોયસમાયારે સે તર્ગંધે દુર્ગંધે પડિકૂલે પડિલોમે યાવિ ભવતિ । જં પુવ્વકમ્મં ત પચ્છાકમ્મં, જ પચ્છાકમ્મ તં પુરે કમ્મ તં મિલ્લુપડિયાએ વટ્ટમાણા કરેજ્જા વા નો કરિજ્જા વા । અહ મિલ્લુ પુવ્વોવદિટ્ઠા જાવ જ તહપ્પગારે ઉવસ્સએ ણો ઠાણં વા જાવ ચેતેજ્જા ।

કોઈ ગૃહસ્થ શુચિ સમાચાર [બાહ્ય શુદ્ધિનું પાલન કરનાર] હોય, અને સાધુ તો સ્નાનત્યાગી હોય, તેમા વળી કોઈક સાધુ મોક પ્રતિમાધારી પણ હોય ગૃહસ્થને તે ગંધ દુર્ગંધરૂપ લાગે અથવા પ્રતિકુળ પણ લાગે અને સાધુના કારણે ગૃહસ્થ પહેલાં કરવાનું કાર્ય પછી કરે અને પછી કરવાનું કાર્ય પહેલાં કરી લે, એમ કાર્યક્રમમાં પરિવર્તન કરે, વળી ભોજનાદિ કાર્ય વહેલું પતાવી દે અથવા ન પણ કરે માટે મૂનિનો આચાર છે કે તે ગૃહસ્થની સાથે નિવાસાદિ ન કરે.

૬૬૩. આયાણમેયં મિક્ષુસ્સ ગાહાવર્ધિ
સર્દિ સંવસમાણસ્સ, ઇહ્વલ્લ ગાહા-
વતિસ્સ અપ્પણો સઅટ્ટાણ વિરુવરુવે
મોયણજાણ ઉવ્વલ્લિણ સિયા, અહ
પચ્છા મિક્ષુપડિયાણ અસણં વા પાણં
વા લ્હામ વા સામં વા ઉવ્વલ્લિજ્જ
વા ઉવ્વકરેજ્જ વા તં ચ મિક્ષુ
અમિક્ષેજ્જા મુત્તણ વા પીત્તણ વા
વિયદ્ધિત્તણ વા । અહ મિક્ષુણં
પુવ્વોવદિટ્ઠા જાવ જં તહપ્પગારે
ઉવ્વસણ નો ઠાણં ના ચેતેજ્જા ।

ગૃહસ્થ સાથે રહેનાર મુનિને કર્મબંધ થાય છે. ગૃહસ્થ પોતા માટે વિવિધ પ્રકારનું લોજન બનાવ્યું હશે. તેમાં વળી પોતા સાથે વસતાં મુનિને દેખી તેના માટે પણ વિવિધ પ્રકારનાં અશનાદિ આહાર પાણી બનાવશે ને લાવશે. મુનિને તે અશનાદિને ખાવા-પીવાની ઇચ્છા થશે. ઉપરાત લોહુપ થઈને ત્યાં રહેવાની કામના બગશે, તેનાથી સંયમ હ્રષિત થશે. માટે સાધુનો એજ આચાર છે કે ગૃહસ્થ સાથે એક જ મકાનમાં નિવાસાદિ ન કરે.

૬૬૪. આયાણમેયં મિક્ષુસ્સ ગાહાવર્ધિ
સર્દિ સંવસમાણસ્સ:-ઈહ્વલ્લ ગાહા-
વર્ધિસ્સ અપ્પણો સઅટ્ટાણ વિરુવરુવાઈ
દારુયાઈ મિક્ષુપુવ્વાઈ ભવંતિ અહ પચ્છા
દારુયાઈ મિક્ષુપડિયાણ વિરુવરુવાઈ
મિદ્ધેજ્જ વા કિણેજ્જ વા પામિચ્ચેજ્જ
વા દારુણા વા દારુપરિણામં કટ્ટુ
અગ્ગણિકાયં-ઉજ્જાલેજ્જ વા પજ્જા-
લેજ્જ વા તત્થ મિક્ષુ અમિક્ષેજ્જ
વા આતાવેત્તણ વા પયાવેત્તણ વા
વિયદ્ધિત્તણ વા । અહ મિક્ષુણં પુવ્વો
વદિટ્ઠા જાવ જં તહપ્પગારે ઉવ્વસણ
નો ઠાણં ચેતેજ્જા ।

ગૃહસ્થ સાથે રહેનાર મુનિને કર્મબંધ થાય છે. ગૃહસ્થ પોતા માટે વિવિધ પ્રકારના કાષ્ઠ પહે-લાથી કાપીને રાખે છે વળી પોતા સાથે વસતા સાધુને નિમિત્તે વિવિધ પ્રકારના કાષ્ઠ કાપે અથવા ખરીદે અથવા ઉધાર લે, લાકડા સાથે લાકડું ઘસીને આગ સળગાવે અથવા પ્રત્યક્ષિત કરે. આ જોઈ સાધુને પોતાનું શરીર સેકવાની અથવા તપાવવાની ઇચ્છા થઈ જાય. અને ત્યાં રહેવાની કામના કરે, માટે મુનિઓ આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર, પ્રતિજ્ઞા અને તેના માટે એજ હિતકારી છે કે તે ગૃહસ્થાની સાથે નિવાસાદિ ન કરે.

૬૬૫. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા ઉચ્ચાર
પાસવણેણ ઉવ્વાદિજ્જમાણે રાઓ વા
નિયાલે વા ગાહાગતિકુલસ્સ દુવાર
વાહં અવગુણેજ્જા, તેણે ય તસ્સંધિ-
ચારી અણુપનિસેજ્જા, તસ્સ મિક્ષુસ્સ
નો કપ્પહિ એવં વદિત્તણ-“અયં તેણો
પનિસહિ વા, ણો વા પનિસહિ, ઉવ્વ-

ગૃહસ્થ સાથે એક મકાનમાં રહેનાર સાધુ અથવા સાધ્વી દીર્ઘશકા અથવા લઘુશંકાથી બાધિત થઈને રાત્રિમાં અથવા વિકાલતા સમયે મકાનનું દ્વાર ખોલી બહાર જાય. ત્યારે કદાચિત્ અવસર શોધતો ચોર અંદર પ્રવેશી જાય. ત્યારે મુનિથી એમ કહી શકાય નહીં કે ‘આ ચોર પ્રવેશી રહ્યો છે અથવા પ્રવેશ કરતો નથી. છુપાઈ ગયો છે અથવા છુપાયો નથી, આવે છે કે આવતો

લિલિયઃ વા, ણો વા ઉવલિયતિ, આવયઃ વા, ણો વા આવયઃ, વયઃ વા નો વા વદતિ, તેણ હંડં અણ્ણેણ હંડં તસ્સ હંડં અણ્ણસ્સ હંડં અયં તૈણે, અયં ઉવચરણ, અયં હંતા અયં પુત્ય મકાસીં," તં તવ્વસ્સિ મિક્ખું અતેણં તેણંતિ સંકતિ । અદ મિક્ખૂણં પુવ્વોવદિટ્ઠા જાવ ણો ચેતેજ્ઞા ।

નથી, જાય છે કે જતો નથી, તેણે ચોરી કરી અગર ખીજાયે કરી, આ ચોર છે, અથવા ચોરનો સાથી છે, આ ઘાતક છે, એમણે આ કયું છે'. મુનિ પોતાના આચારાનુસાર કંઈ પણ કહી શકે નહીં, તેથી ગૃહસ્થ તે મુનિ પર ચોર ન હોવા છતાં પણ ચોર હોવાની શંકા રાખે, તેથી મુનિનો એજ આચાર, પ્રતિજ્ઞા અને તેજ કલ્યાણરૂપ છે કે ગૃહસ્થ સાથે નિવાસાદિ ન કરે.

૬૬૬. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી ના સે જ્ઞં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા, તંજઠાઃ— તણપુંજેસુ વા પલ્લાલપુંજેસુ વા સંબંધે જાવ સસંતાણણ, તદ્દપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઠાણં વા સેજ્ઞ ણિસિદ્ધિયં વા ચેણજ્ઞા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ઉપાશ્રયમાં જાણે કે ઘાસની કે પરાળની ગંજીઓ છે તે ગંજીઓ ઇંડા, સચિત્ત પાણી સચિત્ત પૃથ્વી, કીડી આદિ જીવજંતુઓ સહિત છે. તો તેવા ઉપાશ્રયમાં સ્થિતિ શય્યાદિ ન કરે.

૬૬૭. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સે જ્ઞં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા—તણપુંજેસુ વા પલ્લાલપુંજેસુ અપ્પંદે જાવ ચેતેજ્ઞા ।

સાધુ કે સાધ્વી કોઈ ઉપાશ્રયને એવો જાણે કે જેમા ઘાસ, પરાળની ગંજીઓમાં ઇંડા, યાવત જીવજંતુ વિગેરે નથી, તો તેવા ઉપાશ્રયમાં પ્રતિલેખન-પ્રમાણ ન કરીને ચતનાથી નિવાસાદિ કરે.

૬૬૮. સે આગંતાગારેસુ વા આરામાગારેસુ વા ગાઠાવતિકુલેસુ વા પરિયાવસહેસુ વા અમિક્ખુણં સાહમ્મિણ્ણિં ઓવય-માણેદિ ણો ઓવણજ્ઞા ।

મુનિને ધર્મશાળા, મુસાફરખાના, અથવા ઉદ્યાન ગૃહો કે ગૃહસ્થના ઘરો કે મઠોમાં, જ્યાં વારંવાર સાધર્મિક સાધુ આવી વસે છે તેવા સ્થાનમાં ઉતરવું ન જોઈએ અભિપ્રાય એજ છે કે ઉપાશ્રયમાં ખીજા સાધર્મિક સાધુઓનું પ્રાયઃ આવાગમન તેમજ નિવાસાદિ થયા કરતા હોય તેવા સ્થાનમાં રહીને કોઈ સાધુ જો માસ કલ્યાદિ કરે તો આવાગમન કરનાર અન્ય સાધુઓને સ્થાન લિક્ષા આદિની કઠિનાઈ ઉભી થાય તેમ વિચારીને સાધુએ તે સ્થાનમાં રહેવું યોગ્ય નથી.

૬૬૯. સે આગંતાગારેસુ વા જાવ પરિયાવમહેસુ વા જે મયંતારો ઉડવદ્ધિયં વા વાસા-વાસિય વા રૂપ્પં ઉવાતિણિત્તા તત્થેવ મુજ્જો મુજ્જો સંવસંતિ, અય માડસો ! યાગ્ગાદિકંતકિરિયા મવતિ ।

ધર્મશાળાદિ સ્થાનોમા જે મુનિ ઋતુબદ્ધ-શીત કે ગ્રીષ્મ કાળમાં માસ કલ્પ સ્થિર રહીને, ફરી ત્યાં ચાતુર્માસ કરે છે, તેઓને હે આયુષ્મન્ શ્રમણા ! કાલાતિક્રમ દોષ લાગે છે.

૬૭૦. સે આગંતારેસુ વા જાવ પરિયાવસહેસુ
વા જે ભયંતારો ઉવદ્ધિયં વા વાસા-
વાસિયં વા કપ્પં ઉવાતિણાવેત્તા તં
દ્રુગુણા ત્તિગુણેણ વા અપરિહરિત્તા તત્થેવ
ભુજ્જો ભુજ્જો સંવસંતિ અયમાઉસો
ઇતરા ઉવદ્ધાણકિરિયા યાવિ ભવતિ ।

જે લિક્ષુ ધર્મશાળા મુસાફરખાનાદિમાં જેટલો
સમય રહ્યાં હોય, તેટલો સમય કરતાં ખીન્ન
સ્થાને ખમણો, ત્રણ ગણો સમય વ્યતીત કર્યા
વિના ત્યો ચોમાસુ કરે, અથવા માસકલ્પ કરે તો
હે આયુષ્મન્ શ્રમણો, તેને ઉપસ્થાન ક્રિયા દોષ
લાગે છે. તાત્પર્ય એ છે કે જે જગ્યામાં
માસકલ્પ કરેલ હોય, ત્યાં ઓછામાં ઓછું બે
મહિના બહાર વ્યતીત કર્યા વિના ફરી માસકલ્પ
ન કરવું જોઈએ. જ્યાં ચોમાસુ કરેલ છે, ત્યાં
ખીન્ન સ્થાને બે ચોમાસા કર્યા વિના ફરી ચોમાસુ
કરવું ન જોઈએ.

૬૭૧. ઇહસલ્લ પાર્ણિયં વા પહીયં વા દાહિયં
વા ઉદીયં પં વાસંતેગતિયા સઙ્ઘા ભવંતિ,
તંજહા, ગાહાવતી વા, જાવ કમ્મક-
રીઓ વા, તેસિં ચ પં આચારગોયરે
ણો સુણિસંતે ભવતિ । તં સદ્દહમાણેહિ
પત્તિયમાણેહિ રોયમાણેહિ વહવે
સમણ-માહણ-અતિહિ-કિવણ-વણી-
મણ સમુદિસ્સ, તત્થ-તત્થ અગારીહિ
અગારાઈં વેઙ્ઘાઈં ભવંતિ, તંજહાઃ—
આણસણાણિ વા, આયતણાણિ વા,
દેવકુલાણિ વા, સહાઓ વા, પવાણિ
વા, પણિયગિહાણી વા, પણિયસાલાઓ
વા, જાણગિહાણિ વા, જાણસાલાઓ વા,
સુહાકમ્મતાણિ વા, વદ્ધકમ્મંતાણિ
વા, વદ્ધકમ્મંતાણિ વા, વદ્ધકમ્મંતાણિ
વા, કદ્ધકમ્મંતાણિ વા, સુસાણકમ્મં-
તાણિ વા, સંતિકમ્મંતાણિ વા,
સુણ્ણાગારકગિરિકદરસંતિસેલોવદ્ધા —
ણકમ્મંતાણિ વા, ભવણગિહાણિ
વા, જે ભયંતારો તહપ્પગારાઈં આણસ-
ણાણિ વા જાવ ભવણગિહાણિ વા તેહિ
ઓવયમાણેહિ ઓવયંતિ, અય-માઉસો
અભિક્કંતકિરિયાણિ ભવતિ ।

આ જગતમાં પૂર્વાદિ દિશાઓમાં કેટલાક શ્રદ્ધાળુ
હોય છે, જેમ કે ગૃહસ્થ, ગૃહસ્થપત્ની, પુત્રવધૂ,
કર્મચારિણી આદિ તેઓએ સાધુના આચાર-વિચાર
સારી રીતે સાંભળેલ હોવાથી તેઓને સમ્યગ્
જાણપણું હોતુ નથી. તે શ્રદ્ધા પ્રતીતિ અને પ્રીતિ
રાખતાં સામાન્યતઃ બધા પ્રકારના શ્રમણો, બ્રાહ્મણો,
અતિથિઓ, લિક્ષુકો અને દરિદ્રીઓ વિગેરેને
રહેવા માટે સ્થાનાદિ તૈયાર કરાવે છે. જેમકે—
હુહારશાળા, દેવમંદિરની બાજુમાં ઓરડાઓ,
દેવકુળ, સલાઓ, પરઓ, દુકાનો, વખારો,
ગોદામો, વાહનઘરો, વાહનશાળાઓ, ચુંનાના
કામ માટેની જગ્યા, દર્શશાળા, ચર્માલયો, વલ્કલ
શાળાઓ, અંગારાના કારખાનાઓ—કોલસા
પાડવાનું કારખાનું, લાકડાના કારખાનાઓ
શ્મશાનઘર, શૂન્યાગાર, પર્વતના શિખરપર
ખનાવવામાં આવેલા ઘરો, પર્વતની ગુફા
પાષાણ મંડપ વગેરે વગેરે. આવા તૈયાર કરા-
વેલા સ્થાનોમાં જો શાક્યાદિ કે ખીન્ન શ્રમણ
બ્રાહ્મણાદિ પડેલા. આવીને રહી જાય અને ત્યાર
પછી ત્યાં નિવાસાદિ ક્રિયા કરે તો હે આયુ-
ષ્મન્ શ્રમણો ! તેને ‘અલિકાંત ક્રિયા’ ઉપાશ્રય
કહેવાય છે. (આ ઉપાશ્રય અલ્પ દોષવાળો છે.)

૬૭૨. ઇદ્ધલ્લ પાર્ણિં વા પહીણં વા દાહિણં
વા ઉદીણં વા સંતેગતિયા સઙ્ઘા
ભવંતિ-જાવ રોયમાણેહિં વહવે
સમણ-માહણ-અતિહિ- કિવણ-વણી-
મણ સમુદિસ્સ તત્થ તત્થ અગારીહિં
અગારાઈં ચેડ્યાઈં ભવતિ; તંજહા:-
આણસણાણિ વા જાવ ભવણગિહાણિ
વા જે ભયંતારો તહપ્પગારાઈં આણ-
સણાણિ વા જાવ ભગગિહાણિ વા
તેહિં અણોવયમાણેહિં ઓવયંતિ, અય
માડસો, અણભિક્કતકિરિયા વિ
ભવતિ ।

૬૭૩. ઇદ્ધલ્લ પાર્ણિં વા પહીણં વા દાહિણં
વા ઉદીણં વા સંતેગાસઙ્ઘા સઙ્ઘા ભવંતિ,
તંજહા:- ગાહાવડી વા જાવ કમ્મકરીઓ
વા, તેસિં ચ ણં એવં વુત્તપુવ્વં ભવતિ-
- “જે” હમે ભવતિ સમણા ભગવંતો
જાવ ઉવરયા મેહુણાઓ ધમ્માઓ,
ણો સ્થલ્લ ઈણસિં ભયંતારાણં કપ્પતિ
આહાકમ્મિણ ઉવસ્સણ વત્થણ । સે
જાણિ હમાણિ અમ્હં અપ્પણો સઅટ્ટાણ
ચેડ્યાઈં ભવંતિ, તંજહા - આણસણાણિ
વા જાવ ભવણગિહાણિ વા, સવ્વાણિ
તાણિ સમણાણં ણિસિરામો, અવિ-
યાડ વયં પચ્છા અપ્પણો સયટ્ટાણ
ચેતિસ્સામો, તંજહા:-આણસણાણિ વા
જાવ ભવણગિહાણિ વા અયપ્પગાર
ણિગ્ધોસં સોચ્ચા ણિમમ્મ જે ભયંતારો
તહપ્પગારાઈં આણસણાણિ વા જાવ
ભવણગિહાણિ વા ઉવાગચ્છંતિ,
ઇતરાતરેહિં પાહુદેહિં વટ્ટંતિ,
અય-માડસો, વજ્જકિરિયા વિ
ભવતિ ।

આ લોકમાં પૂર્વાદિ ચારેય દિશાઓમાં કોઈ
શ્રદ્ધાળુ ગૃહસ્થ વસતા હોય છે. (શેષ પૂર્વ
સુત્રાનુસાર સઘળું કહેવું) વિશેષમાં એટલું કે
એવા બનાવેલાં સ્થાનોમાં શાક્યાદિએ વાસ કર્યો
ન હોય, તેનો ઉપલોગ પણ કર્યો ન હોય તે
પહેલા જ સંયમ શીલ સાધુઓ નિવાસાદિ કરે
તો તે ‘અનભિક્કાન્ત વસતિ’ કહેવાય છે. (આવે
ઉપાશ્રય ઘણા દોષવાળો હોય છે)

આ લોકમાં પૂર્વ આદિ ચારેય દિશાઓમાં કેટ-
લાક શ્રદ્ધાળુ વ્યક્તિ રહે છે જેમ ગૃહસ્થ યાવત
કર્મચારિણિઓ તેઓનું કહેવું એમ છે કે આ
શ્રમણ છે, શ્રેષ્ઠ છે, યાવત મૈથુનસેવનના ત્યાગી
છે. આ મુનિઓને તેના ઉદ્દેશથી બનાવેલા ઉપા-
શ્રયમાં રહેવું કલ્પતું નથી માટે જે ગૃહો
અમારા માટે બનાવ્યાં છે, જેમકે-બુદ્ધારશાળા
વગેરે પૂર્વોક્ત સઘળા ઘર તે સઘળા ઘરો અમે
તે મુનિઓને રહેવા માટે દહએ છીએ અને
અમે અમારા માટે પૂર્વોક્ત શાળા વગેરે પછી
નવા બનાવી લેશું આવી રીતના તેના શબ્દો
માંલણી સમજીને જે મુનિ તે શાળા યાવત-
ઘરોમાં નિવાસ કરે અથવા એવી રીતે બીજાના
આપેલા મકાનમાં રહે તો હે આયુષ્મન્!
તે વળ્યુંક્રિયા વસતિ છે (તે સર્વથા
અકલ્પનીય છે).

૬૭૪. ઇહ્સલ્લ પાર્ણિં વા પડીણં વા દાહિણં વા
ઉડીણં વા સંતેગઈયા સઢ્ઠા ભવંતિ, તેસિં ચ
ળ આચારગોયરે ણો સુણિસંતે ભવઈ
જાવ તં રોયમાણેહિં વહવે-સમણ-
માહણ-અતિહિ-ફિવણ-વળીમગે પગ-
ણિય પગણિય સમુદિસ્સ તત્થ તત્થ
અગારીહિં અગારાઈં ચેઈયાઈં ભવંતિ,
તંજહા:- આણસણાણિ વા જાવ ભવણ-
ગિહાણિ વા, જે ભયંતારો તહપ્પગા-
રાઈ આણસણાણિ વા જાવ ભવણ-
ગિહાણિ વા ઉવાગચ્છંતિ ઇતરાતરેહિં
પાહુડેહિં વટ્ટતિ, અય-માડસો, મહા-
વજ્જકિરિયા યા વિ ભવઈ ।

૬૭૫. ઇહ્ સલ્લ પાઈણ વા પડીણં વા દાહિણં વા
ઉડીણં વા સંતેગઈયા સઢ્ઠા ભવંતિ,
જાવ તં રોયમાણેહિં વહવે સમણજાણ
સમુદિસ્સ તત્થ તત્થ અગારીહિં અગા-
રાઈં ચેઈયાઈં ભવતિ, તં જહા-આણ-
સાણિ વા જાવ ભવણગિહાણિ વા
જે ભયંતારો તહપ્પગારાઈં આણસણાણિ
વા જાવ ભવણગિહાણિ વા ઉવાગ-
ચ્છંતિ ઇયરાયરેહિં પાહુડેહિં વટ્ટંતિ,
અય-માડસો સાવજ્જકિરિયા યા વિ
ભવઈ ।

૬૭૬. ઇહ્સલ્લ પાર્ણિં વા પડીણં વા દાહિણ
વા ઉડીણં વા સતેગઈયા સઢ્ઠા
ભવંતિ, તંજહા:- ગાહાવઈ વા જાવ
કમ્મકરી વા તેસિં ચ ણં આચાર-
ગોયરે ણો સુણિસંતે ભવતિ, જાવ તં
રોયમાણેહિં ઇક્કં સમણજાયાં સમુ-
દિસ્સ તત્થ તત્થ અગારીહિં અગારાઈં
ચેઈયાઈં ભવતિ, તંજહા:- આણસણાણિ
વા જાવ ભવણગિહાણિ વા મહયા

આ જગતમાં પૂર્વ આદિ ચારેય દિશાઓમાં
કેટલાક શ્રદ્ધાળુ હોય છે. તેઓને સાધુના આચાર-
ગોચરનું જાણુ પાણુ નથી હોતું. તે યાવત સાધુ
પર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રૂચિ કરતાથકા શ્રમણો,
બ્રાહ્મણો યાવત દરિદ્રોની ગણના કરી કરીને.
તેના માટે મકાન બનાવે છે, જેમ શાળા યાવત
ગૃહ આદિ. મુનિ જો એવી શાળા અથવા ગૃહ
આદિમાં નિવાસ કરે છે, એક બીજાના આપેલામાં
રહે છે. તે હે આયુષ્મન્ ! તે મહા વન્ય
વસતિ છે. (એ વર્જનીય ઉપાશ્રય છે).

આ સંસારમાં પૂર્વ આદિ દિશાઓમાં કેટલાક
શ્રદ્ધાશીલ એવા હોય છે, જેઓ સાધુના આચાર
ગોચર જાણતા નથી. તે ગૃહસ્થ શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ
અને રૂચિ કરતાથકા (પાંચ પ્રકારના-નિર્ઐશ્ય,
શાક્ય, તાપસ, ગૈરિક અને આજીવિક] શ્રમણોને
માટે મકાન બનાવે છે, જેમકે શાળા, યાવત
ગૃહ આદિ, જે સાધુ આવી શાળા, ગૃહ આદિ
કોઈ પણ પ્રકારના ગૃહસ્થના આપેલા નિવાસ-
સ્થાનમાં નિવાસ કરે છે તે સાવધક્રિયા વસતિ છે
[તેમાં વસી શકાય નહીં.]

આ લોકમાં પૂર્વ આદિ ચારે દિશાઓમાં કોઈ
કોઈ શ્રદ્ધાવાન ગૃહસ્થ તથા તેમના નોકર-ચાકર
આદિ હોય છે તેઓને-સાધુના આચાર-ગોચર
સમ્યક્-રીતે જ્ઞાત નથી હોતા. તેઓ સાધુ પ્રત્યે
શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રૂચિ રાખતા થકા કોઈ એક
સાધુના ઉદ્દેશ્યથી, શાળા યાવત લવન, ગૃહ
આદિ બનાવે છે પૃથ્વીકાયને મહાન્ સમારલ
કરીને તથા અપકાય, તેઉકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિ-
કાય અને ત્રસકાયને મહાન્ સમારલ કરીને,
મહાન્ સરંલ તથા મહાન્ આરંલ કરીને,

પુઢવિકાયસમારંભેણં એવં મહયા આઉ-
તેઉ- વાઉ- વણસ્સટ્તસકાયસમાર-
મેણં, મહયા સરંભેણ મહયા આરંભેણં,
મહયા વિરુવરુવેહિં પાવકમ્મે કિચ્ચેહિં
તંજહાઃ છાયણઓ, લેવણઓ, સંથાર-
દુવારપિહણઓ, સીઓદય વા પરદ્વ-
વિયપુન્વે ભવતિ, અગણિકાણ વા
ઉજ્જાલિયપુન્વે ભવતિ, જે ભયંતારો
તહપ્પગારાઈ આણસણાણિ વા જાવ
ભવણગિહાણિ વા ઉવાગચ્છતિ, ઇતગ-
તરેહિં પાહુડેહિં વટ્ટતિ, દુપક્ખ તે
કમ્મં સેવંતિ, અય-માડસો, મહાસા-
વજ્જકિરિયા યા વિ ભવઈ ।

૬૭૭. ઇહ્સલ્લ પાર્ણિણં વા જાવ તં રોયમાણેહિ
અપ્પણો સયદ્દાણ તત્થ તત્થ અગારીહિં
જાવઅગારાઈં ચેડયાઈં ભવંતિ, તંજહાઃ-
આણસણાણિ વા જાવ ભવણગિહાણિ
વા મહયા પુઢવિકાયસમારંભેણં જાવ
અગણિકાણં વા ઉજ્જાલિયપુન્વે ભવતિ
જે ભયંતારો તહપ્પગારાઈં આણસણાણિ
વા જાવ ભવણગિહાણિ વા ઉવાગ-
ચ્છંતિ ઇતરાતરેહિં પાહુડેહિં વટ્ટંતિ,
એગપક્ખં તે કમ્મ સેવંતિ અય-
માડસો ! અપ્પસાવજ્જા કિરિયા વિ
ભવતિ ।

૬૭૮. ઇયં સલ્લ તસ્સ ભિન્નસુસ્સ ભિન્નસુણીણ
વા સામગ્ગિયં ।

વિવિધ પ્રકારના પાપકર્મોનું આચરણ કરીને,
જેમકે તેને આચ્છાદિત કરીને લીધીને એકક
અથવા દ્વાર બંધ કરીને, [શાળા આદિ
તૈયાર કરાવે છે.] ત્યા સચિત્ત પાણી પડેલું
હોય છે, અગ્નિ સળગાવેલી હોય છે. જે
સાધુ આવા પ્રકારની શાળા આદિમાં રહે છે,
એક-બીજાના દાન ભેટ આપેલામાં રહે છે, તેઓ
દ્વિપક્ષક્રિયાનું સેવન કરે છે, અર્થાત્ સાધુ થઈને
પણ ગૃહસ્થની જેમ કાર્ય કરે છે. હે આયુષ્યમન
આ મહાસાવધ ક્રિયા નામની વસતી છે.

આ જગતમાં પૂર્વઆદિ ચારે દિશાઓમાં
[યાવત્] સાધુઓ પ્રત્યે શ્રદ્ધા, પ્રતીત અને
રુચિ રાખતા કોઈ કોઈ ગૃહસ્થ-પોતાને
માટે મહાન પૃથ્વીકાયનો સમારંભ કરીને,
અપકાય યાવત્ ત્રસકાયનો સમારંભ સરભ
અને આરંભ કરીને મહાન બનાવે છે. ત્યા
સચિત્ત પાણી હોય છે, આ સળગતી
રહે છે જે મુનિ આવા સ્માનમાં જાય છે,
એક-બીજાના આપવાથી તેમાં ઉતરે છે, તે
એકપક્ષી કર્મનું સેવન કરે છે હે આયુષ્યમન !
આ અલ્પસાવધક્રિયા વસતિ છે. (તેમાં રહેવામાં
દોષ નથી. પૂર્વાકત નવ પ્રકારની વસતિઓમાં
અભિકાતક્રિયાવાળી અને અધ્યપક્રિયાવાળી વસતિ
સાધુને ઉતરવા યોગ્ય છે; શેષ સાત અયોગ્ય છે)

આ મુનિનો તથા આર્યાનો આચાર છે. તેનું
યથાવિધિ પુર્ણરૂપથી પાલન કરતા મુનિએ
સયમમાં યતનાશીલ થવું જોઈએ.

ત્રીજો ઉદ્દેશ

૬૭૯. “ સે ય ણો સુલભે ફાસુણે ઉંચ્છે અહે-
 સણિજ્જે ! ણો ય સ્વલ્લ સુદ્ધે ઇમેહિ
 પાહુદેહિ તંજહા-છાયણઓ, લેવણઓ
 સંથારદુવારપિહ્ણઓ, પિંડવાયેસણાઓ,
 સે ય મિક્ખુ ચરિયારણ ઠાણરણ નિસી-
 હિયારણ સિજ્જાસંથાર-પિંડવાતેસ-
 ણારણ,” સંતિ મિક્ખુણો એવ મક્કવા-
 ઇણો ઉજ્જુયા ણિયાગપહિવન્ના
 અમાયં કુવ્વમાણા વિયાહિયા ।

૬૮૦. સંતેગઈયા પાહુહિયા ઉત્તિસ્સત્તપુન્ના
 ભવતિ, એવં ણિક્કિસ્સત્તપુન્ના ભવતિ,
 પરિભાઈયપુન્ના ભવતિ, પરિશુત્ત-
 પુન્ના ભવતિ, પરિટ્ઠવિયપુન્ના ભવતિ ।
 એવં વિયાગરેમાણે સમિયાણ વિયાગ-
 રેતિ ? હંતા, ભવતિ ।

૬૮૧. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સે જ્ઞ
 પુણં ઉવસ્સયં જાણેજ્જા-સુહિયાઓ,

[કોઈ ગૃહસ્થ સાધુને એમ કહે કે- ભગવન્ !
 અહીં આહારપાણી ની સુલભતા છે. તેથી આપ
 કૃપા કરીને અહીં રહો. તેનો ઉત્તર આપતા
 સાધુ કહે કે] અહીં આહારપાણીની તો સુલભતા
 છે. પરંતુ નિર્દોષ ઉપાશ્રય દુર્લભ છે કારણ કે
 સાધુ માટે કોઈક સ્થાનમાં છત બનાવેલ હોય છે,
 તો વળી કોઈ સ્થાન લીપેલ હોય, કયાક
 સંસ્તારક બિછાવવા માટે વિષમ ભૂમિને સમ
 કરેલ હોય અને વળી કોઈક જગ્યાએ દ્વાર
 નાના-મોટા કર્યા હોય, ઇત્યાદિ દોષોના કારણે
 શુદ્ધ નિર્દોષ ઉપાશ્રય મળવો કઠીન છે. અને
 બીજી વાત એ છે કે શર્યાત્પૂર્ણ આહાર સાધુને
 કલ્પતો નથી, અને જો ન લે તો ઘણા શર્યાતર
 ગૃહસ્થો રુષ્ટ થઈ જાય છે. જો ક્યારેક ઉક્ત
 દોષોથી રહિત ઉપાશ્રય મળી પણ જાય, તો
 પણ સાધુની આવશ્યક જિયાને યોગ્ય ઉપાશ્રય
 મળવો મુશ્કેલ છે કારણ કે સાધુ ચર્યાવાન,
 કાયોત્સર્ગ કરનાર, એકાત્મક સ્વાધ્યાય કરનાર
 તથા શર્યા સંસ્તારક અને પિંડપાત ની શુદ્ધ
 ગવેષણા કરનાર છે. તેથી ઉક્ત ક્રિયા યોગ્ય
 ઉપાશ્રય મળવો મુશ્કેલ છે. એમ કેટલાક
 સરલ, નિષ્કપટી તેમજ મોક્ષ પથ ગામી
 ભિક્ષુ ઉપાશ્રયના દોષ બતાવે છે.

કેટલાક ગૃહસ્થ સાધુની સાથે છલ કરે છે, અને
 કરે છે કે આ મકાન ઉપર છત પહેલો કરેલ
 હતી, આપને માટે નથી કરી ત્યાર પછી આ
 ખાલી રાખેલ છે, અથવા આ ભાગમાં આવેલ
 છે, અથવા અમે પહેલા તેને કામમાં લઈ
 ચૂક્યા છીએ હવે અમે તેને ત્યાગી દીધેલ છે.
 આપને કલ્પે તેમ છે અને જો ઉપયોગમાં લેશે
 નહિ તો ખાલી પડ્યું રહેશે આવા પ્રકારના
 ગૃહસ્થના છલ-કપટો સાધુ સમજે અને સ્થાનને
 દૂષિત જાણી તેના દોષો કહી દે. શિષ્ય પૂછે છે
 કે સ્થાનના દોષ કહી દેનાર મુનિ શુ સમ્યક્
 વક્તા છે ? આચાર્ય કહે છે- હા, વાસ્તવિક દોષ
 બતાવનારા મુનિ સમ્યક્ વક્તા છે.

સાધુ અને સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિષે એમ
 જાણે કે આ ઉપાશ્રય નાનો છે નાના દરવાજા

ખુદ્દુવારિયાઓ, નિયયાઓ, સંનિરુ-
દ્ધાઓ મળાંતિ-તદ્વપ્પગારે ઉવ્વસ્સણ
રાઓ વા વિયાલે વા ણિક્કલ્લમાણે
વા પવિસમાણે વા પુરા હત્થેણ પચ્છા
પાણ વા તતો સંજતામેવ ણિક્કલ્લમેજ્જ
વા પવિસેજ્જ વા । કેવલો વૂયા
“આયાણ મેયો ।” જે તત્થ સમણાણ
વા માદ્દણાણ વા છત્તણ વા, મત્તણ વા,
દંડણ વા, લઢ્ઢિઆ વા, મિસિયા વા,
નાલિયા વા ચેલ વા, ચિલિ-મિલી
વા, ચમ્મકોસણ વા, ચમ્મ-
ચ્છેદણ વા, દુવ્વલ્લે દુણ્ણિક્કલ્લમેજ્જ
અણિકપે ચલાચલે; મિલ્લુ ય રાઓ
વા વિયાલે વા ણિક્કલ્લમાણે વા
પવિસમાણે વા પયલેજ્જ વા પવ-
લિજ્જ વા । સે તત્થ પયલમાણે વા
પવલમાણે વા હત્થ વા પાય વા
જાવ હિદિયજાયાં વા લૂસેજ્જ વા
પાણાણિ વા મૂયાણિ વા જીવાણિ વા
સત્તાણિ વા । અમિહણેજ્જ વા જાવ
વવરોવેજ્જ વા અહ મિલ્લુણં પુવ્વો-
વડ્ઢા જાવ જં તદ્વપ્પગારે ઉવ્વસ્સણ
પુરા હત્થેણ પચ્છા પાણં તતો સંજ-
યામેવ ણિક્કલ્લમેજ્જ વા પવિસેજ્જ વા ।

૬૮૨. સે આગંતારેસુ વા અણુવીહ ઉવ્વસ્સયં
જાણ્ણં । જે તત્થ ઈસરે જે તત્થ
સમહિદ્ધાણ, તે ઉવ્વસ્સયં અણુણવેજ્જા
“કામં ચલ્લ આસો, અહાલંદં અહા-
પરિણાયાં વસિસ્સામો, જાવ આ-
સતો, જાવ આસંતસ્સ ઉવ્વસ્સણ
જાવ સાહમ્મિયાઈ, તાગતા ઉવ્વસ્સયં
ગિણિહસ્સામો તેણ પરં વિહરિ-
સ્સામો ।

વાળો છે અથવા નીચો છે, કે બીજા અતિથિના
સામાનથી રોકાયેલ છે, તો આવા પ્રકારના
ઉપાશ્રયમાં રાત્રિએ અથવા વિકાળે, નીકળતા કે
પ્રવેશ કરતા આગળ હાથ પ્રસારીને પછી પગ
સાવધાની પૂર્વક મૂકીને બહાર નીકળવું કે
પ્રવેશવું જોઈએ. કેવળી ભગવાનનું કથન છે કે
આવો ઉપાશ્રય કર્મબંધનનું કારણ છે. કેમકે
તેવા ઉપાશ્રયમાં અન્યતીર્થિકો અથવા પ્રાદ્ધણ-
દિના છત્ર, પાત્ર, દંડ, લાકડી, આસન, વાંસની
લાખી લાકડીઓ, વસ્ત્ર, મૃગછાલ, પડદો, ચામરાની
કોથળી, ચામડા કાપવાના ઓગર, અવ્યવસ્થિત
બ્યાં ત્યાં વિખરાયેલા હોય, અને સાવધાની
રાખ્યા વિના સ્ખલિત થતો સાધુ રાત્રે અથવા
વિકાળે ત્યાથી નીકળે કે પ્રવેશ કરે; તો કા
લપસી પડે, લપસતો કે પડતે. પોતાનો હાથ-પગ
ભાંગે અને પ્રાણી, ભૂત જીવ, સત્ત્વની હિંસા
કરે. એટલા માટે સાધુનો એજ પૂર્વોપદેશ
આચાર છે, કે તેને તેવા ઉપાશ્રયમાં આગળ
હાથ પ્રસારીને પાછળ પગ સભાળીને ચતના-
પૂર્વક પ્રવેશવું કે નીકળવું જોઈએ.

સાધુ સારી રીતે વિચારીને ધર્મશાળામાં સ્થાનની
યાચના કરે ત્યા સ્થાનને જે સ્વામી હોય
અથવા અધિકારી કાર્યકર્તા હોય, તેઓ પાસે
સ્થાનની યાચના કરતા કહે કે હે આયુષ્મન્ !
તમારી આજ્ઞાનુસાર સમય અને ભૂભાગ સુધી
અમે અહિંયા નિવાસ કરીશું. આજ્ઞા આપનાર
કહે-ભલે આયુષ્મન્ પ્રાદ્ધણ ! અહિંયા નિવાસ
કરો. ત્યારે સુનિએ કહેવું જોઈએ કે જેટલા
સ્વધર્મી સાધુઓ આવશે તે પલ્લુ અહીંયા રહેશે.
અને ત્યાર બાદ સમયપૂર્ણ થતા અમે બધા
અન્યત્ર વિહાર કરશું.

૬૮૩. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી યા જસ્સુ-
વસ્સણ સંવસેજ્ઞા તસ્સ પુવ્વામેવ
ણામગોયં જાણેજ્ઞા । તઓ પચ્છા
તસ્સ ગિહે ણિમતેમાણસ્સ વા અણિમંતે
માણસ્સ વા અસણં વા પાણં વા
સ્વાદ્મં વા સાદ્મં વા અપાસુયં જાવ
ણો પહિમ્માહેજ્ઞા ।

૬૮૪. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા સે જ્ઞં
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા-સસાગારિયં
સાગણિયં સડ્ડયં ણો પણ્ણસ્સ
ણિક્ખમણપવેસાણ જાન અણુ ચિંતાણ-
તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઠાણં ના
સેજ્ઞં વા નિસીહિયં વા ચેતેજ્ઞા ।

૬૮૫. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા સે જ્ઞં
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા-ગાહાવડ-
કુલસ્સ મઙ્ગલં મઙ્ગલેણં ગંતું પથણ
પહિવહ્ધં ણો પણ્ણસ્સ ણિક્ખમણ
જાન ચિંતાણ તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો
ઠાણં વા સેજ્ઞં વા નિસીહિયં વા
ચેતેજ્ઞા ।

૬૮૬. સે મિક્ષુ મિક્ષુણી વા સે જ્ઞં પુણં
ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા ઇહ સ્વલ્લ ગાહાવડ
વા જાન કમ્મરીઓ વા અણ્ણમણ-
મકોસંતિ વા જાન ઉદ્ધવંતિ વા,
ણો પણ્ણસ્સ જાન ચિંતાણ, સેવં ણચ્છા
તહપ્પગારે ઉવસણ ણો ઠાણંના જાન
ચેતેજ્ઞા ।

૬૮૭. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા સે જ્ઞં
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા, ઇહ સ્વલ્લ
ગાહાવડ વા જાવ કમ્મકરીઓ વા

સાધુ-સાધ્વી જેના સ્થાન-મકાનમાં રહે, તેનું
નામ ગોત્ર પહેલા જાણી લે. ત્યાર પછી તેના
ધરતું આમંત્રણ મળે કે ન મળે તો પણ ચાર
પ્રકારનો આહાર લેવો તે અપ્રાપ્ત છે. જો તે
આપે તો પણ ગ્રહણ કરવો ન જોઈએ.

સાધુ-સાધ્વી જે ઉપાશ્રયને એવો સમજે કે આ
ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળો છે, અગ્નિકાય, જલકાયથી
યુક્ત છે, તેમાં પ્રજાવાન સાધુને નિષ્કમણ, પ્રવેશ,
વાચના કે મનન ચિંતનાદિમાં વિધન આવશે
એમ જાણી એવા ઉપાશ્રયમાં નિવાસ કરવો ન
જોઈએ, શય્યા-આસન આદિ ન કરવા જોઈએ
અને સ્વાધ્યાય માટે પણ ન બેસવું જોઈએ.

સાધુ-સાધ્વી જે ઉપાશ્રયને એવો જાણે કે
ગૃહસ્થના ઘર વચ્ચેથી આવાગમન કરવાનો માર્ગ
છે અને આવવા જવામાં પ્રતિબંધ થાય છે.
સ્વાધ્યાય આદિમાં વિધન પડે છે, તેવા ઉપાશ્રયમાં
બુદ્ધિમાન સાધુએ શય્યા, સ્વાધ્યાય; આદિ માટે
નિવાસ કરવો ન જોઈએ.

સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રયના વિષયમાં
એમ જાણે કે અહીં ગૃહસ્થ, ગૃહસ્થ-પત્ની
પુત્રી, પુત્રવધૂ, યાવત, કર્મચારિયા આદિ લડાઈ
ઝગડા કરે છે યાવત મારપીટ કરે છે અને
ધર્મચિંતનમાં વિધન થાય છે. તો બુદ્ધિમાન
સાધુએ ત્યાં નિવાસ-આદિ કરવો ન જોઈએ.

સાધુ-સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિશે એમ જાણે કે
અહીં ગૃહસ્થ યાવત તેની કર્મચારિણીઓ
પરસ્પર તેલ, માખણ, ઘી અથવા ચરખીથી

અણમણસ્સ ગાયં તેલ્લેણ વા
ઘણ વા ણવણીણ વા વસાણ વા
અઘ્મગેતિ વા મવસેતિ વા ણો
પણસ્સ જાવ ચિંતાણ-તદ્દપ્પગારે
ઉવસ્સણ ણો ઠાણં વા જાવ ચેતેજ્જા ।

શરીરનું માલિશ કરે છે. અથવા લગાવે છે.
તેથી ધર્મ ચિંતનમાં બાધા થાય છે, તો એવા
ઉપાશ્રયમાં સાધુએ નિવાસાદિ કરવો ન જોઈએ.

૬૮૮. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સે જ્જં
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્જા-इह खलु
गाहावई वा जाव कम्मकरीओ वा
अणमणस्स गायं सिणाणेण वा
कक्केण वा लोहेण वा वण्णेण वा
चुण्णेण वा पउमेण वा आवसंति
वा पयंसंति वा उवलेवंति वा
उवट्ठिति वा ણો પળ્લણસ્સ ણિક્કલમણ
જાવ ચિંતાણ-તદ્દપ્પગારે ઉવસ્સણ
ણો ઠાણં વા જાવ ચેતેજ્જા ।

સાધુ-સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિશે એમ જાણે કે
અહીં ગૃહસ્થ યાવત કર્મચારિણી આદિ
પરસ્પરમાં સ્નાન, સુગંધિત પદાર્થ, લોઢા, ચૂર્ણ
પદ્મ આદિ લગાવે છે, મસજો છે, મસજીને મેલ
ઉતારે છે, પીઠી ચોળે છે, અથવા એવી કોઈ
ખીજ પ્રવૃત્તિ કરે છે જેથી ધર્મધ્યાનમાં બાધા
પડે છે, તો બુદ્ધિમાન મુનિ એ એવા ઉપા-
શ્રયમાં નિવાસ, શય્યા, સ્વાધ્યાય આદિ ન
કરવા જોઈએ.

૬૮૯. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સે જ્જં
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્જા-इह खलु
गाहावई वा जाव कम्मकरीओ वा
अणमणस्स गायं सीओदगविय-
डेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छो-
लंति वा सिचंति वा सिणायंति वा
ણો પળ્લણસ્સ જાવ ણો ઠાણં વા જાવ
ચેતેજ્જા ।

સાધુ સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે
અહીં ગૃહસ્થ યાવત કર્મચારિણી આદિ પરસ્પર
શીતલ જલથી કે ગરમ જલથી, અધિક જલ
લઈને કે જલ ઉછાળી શરીર સાફ કરે છે, એક
ખીજ પર સીંચન કરે છે, સ્નાન કરાવે છે,
તેવા ઉપાશ્રયને ધર્મધ્યાનમાં બાધક જાણી,
બુદ્ધિમાન સાધુ તેમાં નિવાસ શય્યા સ્વાધ્યાય-
આદિ ન કરે

૬૯૦. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સે જ્જં
પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્જા इह खलु
गाहावई वा जाव कम्मकरीओ वा
णिगिगा ठिया णिगिगा उल्लीणा
मेहुणम्भमं विण्णवेति रहस्सियं वा
મંતં મંતંતિ ણો પળ્લણસ્સ જાવ ણો
ઠાણં વા જાવ ચેતેજ્જા ।

સાધુ સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે-
અહીં ગૃહસ્થ યાવત કર્મચારિણીઓ આદિ
નગ્ન થઈને સ્થિત છે અથવા નગ્ન થઈને
છૂપાયેલ છે, એકાન્તમાં મૈથુન સેવન કરે છે,
અથવા કોઈ ગુપ્ત વિચાર કરે છે, તેવા ઉપાશ્રયને
ધર્મ ધ્યાનમાં બાધક સમજી મુનિ ત્યાં નિવાસ
આદિ ન કરે.

૬૯૧. સે મિક્ષુ મિક્ષુણી વા સે જ્જં પુણ
ઉયસ્સયં જાણેજ્જા આરૂણસંલેખં,
ળો પ્પણસ્સ જાવ ચિંતાણ જાવ ણો
ઠાણં વા સે જ્જં વા નિસીહિયં વા
ચેતેજ્જા ।

સસ્તારક નો વિચાર

૬૯૨. સે મિક્ષુ યા મિક્ષુણી વા અમિક-
લેજ્જા સંથારગં एसित्तण,-

૬૯૩. સેજ્જં પુણ સંથારગં જાણેજ્જા સઅંડં
જાવ સ સંતાણગં તદ્દપ્પગારં સંથારગં
લાભે સંતે ણો પડિગ્ગાહેજ્જા ।

૬૯૪. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા સે જ્જં
પુણ સંથારગં જાણેજ્જા અપ્પંડં જાવ
અપ્પસંતાણં ગરુયંતદ્દપ્પગારં લાભે સંતે
ળો પડિગ્ગાહેજ્જા ।

૬૯૫. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા સેજ્જં
પુણ સંથારગં જાણેજ્જા અપ્પંડં જાવ
અપ્પસંતાણં લહુયં અપ્પહિહારિયં
તદ્દપ્પગારં સંથારગં લાભે સંતે ણો
પડિગ્ગાહેજ્જા ।

૬૯૬. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા સે જ્જં
પુણ સંથારગં જાણેજ્જા-અપ્પંડં જાવ
અપ્પસંતાણગં લહુયં પહિહારિયં ણો
અઠાવદ્દં-તદ્દપ્પગારં લાભે સંતે ણો
પડિગ્ગાહેજ્જા ।

૬૯૭. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા સે જ્જં
પુણ સંથારગં જાણેજ્જા-અપ્પંડં જાવ
અપ્પસંતાણં લહુયં પહિહારિયં અઠાવદ્દં
તદ્દપ્પગારં સંથારગં જાવ લાભે સંતે
પડિગ્ગાહેજ્જા ।

સાધુ સાધ્વી જે ઉપાશ્રયને, ચિત્રવાળો જાણે
અને તે ચિત્રોમાં સ્ત્રી આદિ દેખીને પહેલા
કરેલ વિષય કીડાનું સ્મરણ થાય, ધર્મધ્યાનમાં
વિધ્ન પડે એમ સમજી એવા ઉપાશ્રયમાં
બુદ્ધિમાન મુનિ નિવાસ આદિ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વીને જ્યારે સસ્તારક (સૂવાની
શય્યા) ની એવળા કરવાની ઇચ્છા હોય ત્યારે આ
રીતે ગવેવળા કરે.

જે સસ્તારક ઇંડાથી યાવત કરોળિયાના જાળા
આદિથી યુક્ત હોય તે એવા પ્રકારની સસ્તારકને,
દૂષિત જાણીને મળે તોય ગ્રહણ કરવું ન
જોઈએ.

સાધુ યા સાધ્વી જે સંથારાને ઇંડા આદિથી
રહિત જાણે પરંતુ જો વજનદાર હોય તો તેને
(આત્મ વિરાધનાનું) કારણ છે એમ જાણીને)
મળે તોય ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ યા સાધ્વીને સંથારો ઇંડા-આદિ યાવત
કરોળિયાના જાળા આદિથી રહિત પ્રતીત હોય,
પરંતુ અપડિહારી હોય, અર્થાત્ તેના સ્વામી
પાશું લેવા ઇચ્છતા ન હોય, એવો સંથારો
(ખિયાનું) મળે તોય ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ યા સાધ્વીને જે સંથારો ઇંડાથી યાવત
જાળા આદિથી રહિત પ્રતીત હોય, હલકા
(હળવા) પણ હોય, પડિહારી પણ હોય, પરંતુ
સારી રીતે બનાવેલ ન હોય-ટૂટી-જાય અથવા
વિખાઈ જાય, કે ડગમગતુ હોય, તે મળે તોય
ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી જે સંથારાને ઇંડા તથા
જીવ-જંતુઓ આદિથી રહિત, હલકા પડિહારી
અને ઠીક બનાવેલ જાણે, અને તે જો દાતા
આપતા હોય તો ગ્રહણ કરે.

૬૯૮. ઇચ્છેયાં આર્યતણાં ઉવાતિકમ્મ ।
અહમિક્ખુ જાણેજ્ઞા ઇમાં ચઉહિં
પડિમાર્હિં સંથારગં एसित्तए; तत्थ
खलु इमा पढमा पांडमा-से भिक्खु
वा, भिक्खुणी वा उद्दिसिय उद्दिसिय
संथारगं जाएज्जा, तंजहा; इक्कड
वा, कढिणं वा, जतुयं वा, परगं वा,
मोरगं वा, तणगं वा, सोरगं वा, कुसं
वा, कुच्चग वा, पव्वगं वा; पिप्पलगं
वा; पलालगं वा; से पुव्वामेव आलो-
एज्जा “आउसो त्ति वा, भगिणी
त्ति वा, दाहिसि मे एत्तो अण्णयरं
संथारगं ? ” तहप्पगारं संथारगं
जाएज्जा परो वा से देज्जा, सयं वा णं
फासुयं एसणिज्जं लाभे सन्ते पडिग्गा-
हेज्जा । पढमा पडिमा ।

૬૯૯. અઠાવરા દોઢા પડિમા - સે મિક્ખુ
વા મિક્ખુણી વા પેઢાણ પેઢાણ સંથા-
રગં જાણજ્ઞા, તંજહા; ગાહાવરં વા
જાવ કમ્મકરી વા; સે પુવ્વામેવ આલોણજ્ઞા
“આઉસો ત્તિ વા મગિણી
તિ વા, દાહિસિ મે એત્તો અણ્ણયર
સંથારગં ? ” તહપ્પગારં સંથારગં
સયં વા ણં જાણજ્ઞા પરો વા સે
દેજ્ઞા ફાસુયં એસણિજ્જં જાવ પડિ-
ગાહેજ્ઞા । દોઢા પડિમા ।

૭૦૦. અઠાવરા તચ્ચા પડિમા:- સે મિક્ખુ
વા મિક્ખુણી વા જસ્સુવસ્સણ સંવ-
સેજ્ઞા, જે તત્થ અહાસમણ્ણાગતે,
તંજહા; ઇક્કડે વા જાવ પલારે વા;
તસ્સ લાભે સંવસેજ્ઞા; તસ્સ અલાભે

આ પૂર્વોક્ત દોષો ને ત્યાગી સાધુ, સંસ્તારકની
એષણા ની આ ચાર પ્રતિજ્ઞાઓ (અભિગ્રહો)
જાણે. તે ચારમાંથી પહેલી પ્રતિજ્ઞા આ છે:-
સાધુ અથવા સાધ્વી નામનો ઉલ્લેખ કરી
સંસ્તારક ની યાચના કરે, અર્થાત્ કોઈ નિશ્ચિત
સંસ્તારકનું નામ લઈને યાચના કરે, જેમકે-
ઈકકડ નામના ઘાસનો સંથારો, (પાથરણુ),
વાંસની છ લથી ખનેલ સંથારો, જંતુક નામના
ઘાસનો સંથારો; પરગ નામના ઘાસનો સંથારો.
મોર પીંછનો સંથારો, સાધારણ ઘાસનો સંથારો,
સોર નામના ઘાસનો સંથારો, દૂળનો સંથારો;
શર નામના ઘાસ (જેનો ફૂલ ખને છે, તે)
નો સંથારો, પીપળાના પાનનો સંથારો અથવા
પરાળનો સંથારો આ સંથારાઓમાંથી જે
સંથારો લેવો હોય, તેનો સાધુ પહેલા જ વિચાર
કરી લે અને કહે-હે આયુષ્મન્ ! આ પૂર્વોક્ત
માથી કોઈ એક [જે મનમાં વિચારેલ હોય, તેનું
નામ લઈને કહે] સંસ્તારક મને આપશે ? આ
પ્રકારના સંસ્તારકને સ્વયં યાચના કરી ગ્રહણ
કરે અથવા ખીજા મુનિ લાવીને આપે તો તેને
પ્રાસુક અને એષણીય હોય તો ગ્રહણ કરે. આ
પહેલી પ્રતિજ્ઞા છે

ખીજી પ્રતિજ્ઞા-સાધુ અથવા સાધ્વી સંસ્તારક
લેઈને યાચના કરે. ગૃહસ્થ યાવત્ કર્મચારિણીને
ઉપર કહેલ સંસ્તારક ખતાવી દે અને પછી
કહે-હે આયુષ્મન્ અથવા ભગિની ! આમાંથી
કોઈ સંથારો મને આપશે ? જે આપે તો
પ્રાસુક જાણીને ગ્રહણ કરે લે. શેષ પહેલી
પ્રતિજ્ઞાનુસાર સમજી લેવું આ ખીજી પ્રતિજ્ઞા.

ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રયમાં
રહ્યા હોય તેને ત્યાં પૂર્વોક્ત સંસ્તારકોમાંથી જે
પ્રકારના હશે, તે પ્રકારના લઈશ. ખીજાને ત્યાંથી
લઈશ નહીં; જેમ- ઈકકડ નામના ઘાસનો યાવત્
પરાળ આદિનો. જે તેને ત્યાં સંસ્તારક મળી

ઉક્કુહ્ણ વા નિસજ્જિણ વા વિહ-
રિજ્જા તચ્ચા પડિમા ।

જાય તો ગ્રહણ કરે, ન મળે તો ઉકરૂ અથવા
પલાંડી આદિ આસનથી સ્થિત રહીને વિધરે.
આ ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા છે.

૭૦૧. અઠાઠરા ચઉત્થા પડિમા:- સે
ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા અઠાસં
થહ-મેવ સંથારગં જાણ્જ્જા, તંજહા,
પુઠ્ઠવિસિલં વા, કઠ્ઠસિલં વા અઠાસં-
થહમેવ; તસ્સ લામે સંતે સંવસેજ્જા
તસ્સ અલામે ઉક્કુહ્ણ વા નિસજ્જિણ
વા વિહરેજ્જા । ચઉત્થા પડિમા ।

ચોથી પ્રતિજ્ઞા-મુનિ અથવા આર્યા પહેલાથી જ
બીછાવેલ સંસ્તારકની યાચના કરે. જેમ-પૃથ્વી-
શિલા, અથવા કાષ્ઠ શિલા આદિ. એવું સંસ્તારક
મળી જાય તો ગ્રહણ કરે, ન મળે તો ઉકરૂ
આસન કરી કે પલાંડી વાળી બેસે. આ ચોથી
પ્રતિજ્ઞા છે.

૭૦૨. ઇચ્છેયાણં ચઉણહં પડિમાણં અણ્ણ-
યરં પડિમં પડિવજ્જમાણે તં ચેવ
જાવ અન્નોન્નસમાદીણં એવં ચ ણં
વિહરંતિ ।

આ ચાર પ્રતિજ્ઞાઓમાંથી કોઈ પ્રકારની પ્રતિજ્ઞા
ગ્રહણ કરનારા અન્યોન્ય સમાધિપૂર્વક વિચરે,
અર્થાત્ કોઈ પ્રકારની પ્રતિજ્ઞા ન લેનારા
અથવા હુળવી પ્રતિજ્ઞા લેનારા સાધુની નિન્દા
ન કરે અને પોતાના ઉત્કૃષ્ટાચાર માટે અભિમાન
ન કરે.

૭૦૩. સે ભિક્ખુ ભિક્ખુણી વા અભિક્ખેજ્જા
સંથારગં પચ્ચાપિણિત્તણ, સે જ્જં પુણ
સંથારગં જાણેજ્જા સંવંહ જાવ સ
સંતાણગં તહપ્પગારં સંથારગં ણો
પચ્ચપ્પિણિજ્જા ।

કોઈ સાધુ અથવા સાધ્વી સંથારક પાછું આપવાની
ઈચ્છા કરે, પરંતુ તેને પ્રતીત હોય કે આ
ઇંડાવાળુ અથવા જીવજંતુવાળુ છે, તો એવું
સંસ્તારક પાછું ન આપે.

૭૦૪. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા અભિક્ક-
ખેજ્જ સંથારગં પચ્ચપ્પિણિત્તણ; સે
જ્જં પુણ સંથારગં જાણેજ્જા અપ્પંહં
જાવ અસંતાણગ, તહપ્પગારં સંથારગં
પડિલેહિય પડિલેહિય પમજ્જિય
પમજ્જિય આયાવિય આયાવિય વિહુ-
ણિય વિહુણિય તઓ સંજયામેવ
પચ્ચપ્પિણિજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી સંસ્તારક પાછું આપવાની
ઈચ્છા કરે અને તે સમયે જાણે કે આ ઇંડા અને
જીવજંતુઓથી રહિત છે, તો તેને સમ્યક્
પ્રકારથી વારંવાર બોધ, પૂંજી સંભાળી, આતા-
પના આપી, ઝાટકી [ખંખેરી] ચતના પૂર્વક
પાછું આપે.

૭૦૫. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા સમાણે
વા વસમાણે વા ગામાણુગામં દૂઢ્ઢજ્જ-
માણે પુવ્વામેવ ણં પણ્ણસ્સ ઉચ્ચાર-

સ્થિરવાસ કરનારા માસકલ્પ કરનારા અથવા
એક ગ્રામથી બીજે ગામ વીચરતા સાધુ અથવા
સાધ્વીને મળ-મૂત્ર ત્યાગ કરવાનું સ્થાન (ઉપા-
શયમા) પહેલાજ બોધ લેવું બોધ્યો. એમ

પાસવળભૂમિ પડિલેહેજ્જા । કેવલી
વૂયા “ આયાળ મેયં ” । અપડિલે-
હિયાણ ઉચ્ચારપાસવળભૂમી
મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા, રાઓ વા
વિયાલેવા ઉચ્ચારપાસવળં પરિઠ્ઠ-
વેમાળે પયલેજ્જ વા । સે તત્થ પય-
લમાળે વા પયલમાળે વા હત્થ વા
પાયંવા જાવ ન્હસિજ્જ, પાણાણિ વા
જાવ વવરોવેજ્જા । અદ્ધ મિક્ખૂળં-
પુવ્વોવદિઠ્ઠા જાવ જં પુવ્વામેવ
પણસ્સ ઉચ્ચારપાસવળભૂમિ પડિ-
લેહેજ્જા ।

૭૦૬. ‘સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા અભિ-
કંઘેજ્જા સેજ્જાસંથારગભૂમિ પડિ-
લેહિય, ણન્નત્થ આયરિણ વા ઉવજ્ઞા-
ણ વા જાવ ગણાવલેહ્ણ વા
વાલેણ વા વુદ્ધેણ વા સેદ્ધેણ વા
ગિલાલેણ વા આણેણ વા અંતેણ
વા મજ્ઞેણ વા સમેણ વા વિસમેણ વા
પવાણ વા નિવાણ વા તઓ સંજયા-
મેવ પડિલેહિય પડિલેહિય પમજ્ઞિય
તઓ સંજયામેવ વહુફાસુયં સેજ્જા-
સંથારગં સંથરેજ્જા ।

૭૦૭. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા વહુફા-
સુયં સેજ્જાસંથારગં સંથરિત્તા અભિ-
કંઘેજ્જા વહુફાસુણ સેજ્જાસંથારણ
દુરુહિત્તણ ।

૭૦૮. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા વહુફા-
સુણ સેજ્જાસંથારગં દુરુહમાળે સે
પુવ્વામેવ સસીસોવરિયં કાયં પાણ
ય પમજ્ઞિય પમજ્ઞિય તતો સંજયા-
મેવ વહુફાસુણ સેજ્જાસંથારગે દુરુ-
હેજ્જા તઓ સંજયામેવ વહુફાસુણ
સુહિત્તા સેજ્જાસંથારણ સુણજ્જા ।

કરવામા ન આવે તો કેવળ જ્ઞાનિઓનું કથન
છે કે કર્મબંધનું કારણ ઉપસ્થિત થાય છે.
મળ-મૂત્ર-ત્યાગ કરવાની ભૂમિ પહેલાં ન જોઈ
હોય તો સાધુ અથવા સાધ્વી રાત્રિમા અથવા
અથવા વિકાલ (સધ્યા સમય) માં મળ-મૂત્ર
પરઠતા સમયે (કદાચિત) લપસી જાય અથવા
પડી જાય લપસતા અથવા પડતા સમયે તે
પોતાનો હાથ-પગ વગેરે કોઈ અંગોપાગ ભાંગશે
અથવા પ્રાણી ભૂતો જીવો સ્ત્રવોની હિંસા કરશે.
તેથી સાધુના આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે કે તે
પહેલાંથી જ બુદ્ધિમત્તાપૂર્વક મળ-મૂત્ર ત્યાગવાના
સ્થાનને જોઈ લે.

સાધુ અથવા સાધ્વી શય્યા બિછાવવા માટે ભૂમિ
જોવા ઇચ્છે તો આચાર્યે, ઉપાધ્યાયે, યાવત
ગણવચ્છેદક કે, બાળ-સાધુએ, વૃદ્ધ સાધુએ,
નવરીક્ષિતે, બીમારે. અથવા નવા આવેલા મુનિ
એ જે ભૂમિ રોકી હોય, તેને છોડી કિનારા પર,
મધ્ય ભાગમાં સમ કે વિષેમ ભૂમિમા પવનવાળી
કે પવનરહિત ભૂમિમા, યતના પૂર્વક પ્રતિલેખન
કરી કરીને પ્રમાજન કરી-કરીને, યતના પૂર્વક
શય્યા બિછાવે, તાત્પર્ય એ જ છે કે આચાર્ય,
ઉપાધ્યાય આદિ માટે શાતાકારી ભૂમિ છોડીને
પોતે બીજા નિર્દોષ સ્થાનમા શય્યા કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી પૂર્વોક્ત વિધિ અનુસાર
સંથારો બિછાવીને તે પ્રાસુક સંથારાપર યતના
પૂર્વક શયન કરે

સાધુ-સાધ્વી બિછાનાપર સૂતી વખતે શરૂઆત-
મા જ મસ્તકથી પગ સુધી આખું શરીર રજો-
હરણથી પૂજીને, પછી યતના પૂર્વક પ્રાસુક
સંસ્તારક પર આરૂઢ થાય આરૂઢ થઈને
યતના પૂર્વક તે પ્રાસુક સસ્તીકર પર
શયન કરે.

૭૦૯. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા बहुफा-
सुए सेज्जासंथारए सयमाण णो
अण्णमण्णस्स हत्थेण हत्थ पाएण
पायं काएण कायं आसाएज्जा । से
अणासायमाणे तओ संजयामेव बहु-
फासुए सेज्जासंथारए सएज्जा ।

સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રાસુક સંથારા પર શયન
કરતા સમયે એવી રીતે શયન કરે કે એક
સાધુના હાથથી બીજા સાધુનો હાથ, - પગથી
પગ અને શરીરથી શરીર ન અડકે.
તેમ જ સાધ્વી પણ એવી રીતે શયન કરે કે
બીજા સાધ્વીનાં હાથ, પગ એમ જ શરીરથી
સ્પર્શ ન થાય. એવી રીતે બીજાની અશાતના
ન કરતા યતનાપૂર્વક પ્રાસુક શય્યા પર શયન
કરે.

૭૧૦. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ऊस्सास-
माणे वा णीसासमाणे वा कासमाणे वा
छीयमाणे वा जंभायमाणे वा उड्डोए
वा वातणिसग्गं वा करेमाणे पुब्बामेव
आसयं वा पोसयं वा पाणिणा परि-
पेहिता तओ संजयामेव ऊससेज्जा
वा जाव वायणिसग्गं वा
करेज्जा ।

શયન કર્યા પછી સાધુ કે સાધ્વી ઉચ્છવાસ લેતા,
નિશ્વાસ મુકતા, ખાંસી આપતા, છીંક ખાતા,
બગાસુ ખાતા, ઓડકાર ખાતા, અથવા વાયુ-
નિસર્ગ કરતા સમયે, પહેલેથી મુખ અથવા
અપાન-દેશને હાથથી ઢાંકી પછી યતના પૂર્વક
ઉચ્છવાસ લે યાવત્ વાત- નિસર્ગ કરે.

૭૧૧. સે ભિક્ષુ વા, ભિક્ષુણી વા, समा-
वेगया सेज्जा भवेज्जा, विसमा वे-
गया सेज्जा भवेज्जा, पवाता वेगया
सेज्जा भवेज्जा, णिवाता वेगया
सेज्जा भवेज्जा, ससरक्खा वेगया
सेज्जा भवेज्जा, अप्पससरक्खा
वेगया सेज्जा भवेज्जा, सदंसमसगा
वेगया सेज्जा भवेज्जा, अप्पदंसम-
सगा वेगया सेज्जा भवेज्जा, सपरि-
साडा वेगया सेज्जा भवेज्जा, अपरि-
साडा वेगया सेज्जा भवेज्जा, सउव-
सग्गा वेगया सेज्जा भवेज्जा, गिरुव-

સાધુ કે સાધ્વીને ક્યારેક સમ વસતિ મળે, ક્યારેક
વિષમ વસતિ મળે, ક્યારેક હવાવાળી મળે,
ક્યારેક હવા રહિત મળે, ક્યારેક રજવાળી મળે
કે રજરહિત મળે, ક્યારેક ડાંસ-મચ્છરોવાળી
મળે કે ડાંસ મચ્છરોથી રહિત મળે, ક્યારેક
પડી નળ્ય તેવી મળે, ક્યારેક ન પડે તેવી મળે,
ક્યારેક ઉપસર્ગવાળી મળે, ક્યારેક ઉપસર્ગ
રહિત મળે, એમાંથી જેવી મળે તેવી ને સમ-
ભાવથી ગ્રહણ કરી લેવી જોઈએ. પ્રતિકૂલ ઉપા-

સગ્ગા વેગયા સેજ્જા ભવેજ્જા, તદ્દપ્પ-
ગારાહિં સેજ્જાહિં સંવિજ્જમાણાહિં
પગ્ગહિયતરાગં વિદારં વિદ્ધરેજ્જા,
ણો કિંચિવિ ગિલાણ્જા ।

શ્રય મળવા પર પણ હૃદયમાં લેશમાત્ર રક્તાનિ
ન ધરે.

૭૧૨, ઇયં સ્વલ્લુ તસ્સ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુ-
ણીણ વા સામગ્ગિયં, જ સન્વટ્ઠેહિ
સહિતે સયા જણ્જાસિ ત્તિ વેમિ ।

આ સાધુસાધ્વીનો આગ્રાર છે. એમાં સદા યતનો
પૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ.

આરંભ અધ્યયન

ઇ યા

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ઇયા સમિતિનું વર્ણન કરેલ છે. આહાર આદિ લેવા માટે તથા એક ગામથી બીજા ગામમાં જવા માટે સાધુને ગમન કરવું પડે છે. તેથી સાધુને ક્યારે, ક્યાં અને કેમ ગમન કરવું જોઈએ, તે આ અધ્યયનમાં દેખાડેલ છે. એક સ્થાનથી બીજા સ્થાન પર જવાની આવશ્યકતા પડે ત્યારે વિવેક તેમજ યતના પૂર્વક ગમન કરવાની ક્રિયાને આગમિક લાષામાં ઇયા સમિતિ કહે છે. આ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, અને લાવના લેદથી ચાર પ્રકારની હોય છે. સચિત્ત, અચિત્ત એવં મિશ્રિત પદાર્થોની ગતિક્રિયાને દ્રવ્ય ઇયા કહે છે ક્ષેત્રમાં ગમન કરે તે ક્ષેત્ર ઇયા અને જે કાલમાં ગતિ કરે તે કાલ ઇયા કહેવાય છે. લાવ ઇયા સંયમ એને ચરણના લેદથી બે પ્રકારની છે. ૧૭ પ્રકારના સંયમમાં ગતિ કરવી તે સંયમ ઇયા છે અને ચરણ ઇયા આલમ્બન, કાલ, માર્ગ અને ચતનાના લેદથી ચાર પ્રકારની છે. શાસન, સંઘ ગચ્છ આદિની સેવાના પ્રયોજનથી ગતિ કરવી તે આવમ્બન છે. ગતિ કરવા યોગ્ય કાળમાં ગમન કરવું તે કાલ ઇયા છે, સુમાર્ગ પર વિવેક એવં ચતના પૂર્વક ગતિ કરવી તે ચતના ઇયા છે. ચતના અને વિવેકની સાથે ચાલવાવાળા સાધક પાપકર્મનો બન્ધ કરતા નથી.

આ ઇયા-એષણા અધ્યયનના ત્રણ ઉદ્દેશક છે. પ્રથમ ઉદ્દેશકમાં બતાવવામાં આવ્યું છે કે સાધુ ને ક્યારે વિહાર કરવો જોઈએ અને માર્ગમાં નદી આદિ હોય તો તેને કેવી રીતે પાર કરવી જોઈએ. બીજા ઉદ્દેશકમાં અભિવ્યક્ત કરવામાં આવેલ છે કે નૌકાથી નદી પાર કરતા સમયે જો નાવિક છલ-કપટથી વર્તાવ કરે તો તે સમયે સાધુ એ શું કરવું જોઈએ. વગેરે. અને ત્રીજા ઉદ્દેશકમાં ગતિ કરવાના સમયે અહિંસા, સત્ય, આદિની રક્ષા કેમ કરવી, તેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવેલ છે. પ્રસ્તુત ઉદ્દેશકમાં વર્ષાવાસ કલ્પ સમાપ્ત થાય પછી વિહાર કરવાનો આદેશ આપતાસૂત્ર કાર કરમાવે છે.:-

પ્રથમ ઉદ્દેશ

૭૧૩. “અબ્રુવગતે સ્વલુ વાસાવાસે અમિ-
પતુટ્ટે વહવે પાળા અમિસંભૂયા,
વહવે વીયા અહુણુમિષ્ઠા, અતરા સે
મગ્ગા વહુપાળા વહુવીયા જાવ સસંતા-
ળગા, અળમિકંતા પંથા, ણો
વિણ્ણાયા મગ્ગા, ” સેવં ણચ્ચા ણો
ગામાણુગામં દૂઝ્જિજ્ઞા તઓ સંજયા
મેવ વાસાવાસં ઉવલ્લિહ્જ્ઞા ।

સાધુ અને સાધ્વી બાણે છે કે વર્ષાઋતુ આવી
ગઈ વર્ષા થઈ ગઈ. ઘણા જીવ-જન્તુઓ ઉત્પન્ન
થઈ ગયા. ઘણા ખીજ ઉગી નીકળ્યા-અંકુરિત
થઈ ગયા માર્ગમાં ઘણા પ્રાણી, ઘણા ખીજ
અને કીડા મકોડા આદિ હોય. માર્ગમાં ચાલવું
કઠિન હોય ઘાસ આદિ ઉગી નીકળવાના કારણે
માર્ગ ઠીક રીતે દેખાતો પણ ન હોય. એમ
બાણીને એક ગામથી ખીજે ગામ વિહાર કરવો
ન લેઈએ. યતના પૂર્વક વર્ષાવાસ (ચાતુર્માસ)
મા એક જ ગામમાં નિવાસ કરવો લેઈએ.

૭૧૪. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સે જં
પુણ જાણેજ્ઞા ગામં વા જાવ રાય-
હાણિં વા ઇમંસિ સ્વલુ ગામંસિ વા
જાવ રાયહાણિંસિ વા ણો મહ્ઠ્ઠિ
વિહારભૂમી, નો મહ્ઠ્ઠિ વિચારભૂમી,
ણો સુલભે પીઢ-ફલગ-
સેજ્ઞા-સંથારણ, ણો સુલભે ફાસણ
ઉંછે અહેસણિજ્ઞે, જત્થવહવે સમણ
માહણ-અતિહિ-ફલગ-વળીમગ્ગા ઉવ-
ગયા ઉવાગમિસ્સંતિ ય, અચ્ચાહ્ણા
વિત્તી, ણો પળ્ણસ્સ ણિક્ખમણપવેસાણ
જાવ ઘમ્માણુઓગર્ચિતાણ, સેવ
ણચ્ચા તહપ્પગારં ગામં વા ણગરં વા
જાવ રાયહાણિં વા, ણો વાસાવાસં
ઉવલ્લિહ્જ્ઞા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી જે ગામ યાવત્ રાજધાનીના
વિષયમાં એમ બાણે કે આ ગામ કે રાજધાનીમાં
વિશાલ સ્થંડિલ ભૂમિ નથી, વિશાલ સ્વાધ્યાય-
ભૂમિ નથી, બાલેક, પાટ, પાટલા, શય્યા,
સસ્તારક આદિ સરલતાથી મળી શકતા નથી,
અથવા પ્રાસુક એષણીક આહાર-પાણી સુલભ
નથી, શાક્યાદિ અન્યતીર્થી સાધુ, બ્રાહ્મણ,
લિખારી એવ દરિદ્ર આદિની ઘણી ભીડ છે
અથવા તે આવવાના છે, વસ્તી સઘન છે. સાધુ
માટે સ્વાધ્યાયાદિના નિમિત્તે અવર જવર
સુગમ નથી તે ગામમાં કે રાજધાનીમાં ચાતુ-
ર્માસ કરવું ન લેઈએ.

૭૧૫. સે મિક્ખુ મિક્ખુણી વા સે જં પુણ
જાણેજ્ઞા ગામં વા જાવ રાયહાણિં
વા ઇમંસિ સ્વલુ ગામંસિ વા રાયહા-
ણિંસી વા મહ્ઠ્ઠિ વિચારભૂમી મહ્ઠ્ઠિ
વિહારભૂમી, સુલભે જત્થ પીઢફલગ
સેજ્ઞા-સંથારણ, સુલભે ફાસણ ઉંછે

સાધુ અથવા સાધ્વી જે ગામ યાવત્ રાજધાનીનાં
સબધમાં એમ બાણે કે આ ગામ કે રાજધા-
નીમાં વિશાલ સ્થંડિલ ભૂમિ છે, વિશાલ
સ્વાધ્યાય ભૂમિ છે, પાટ, પાટલા, શય્યા, સસ્તાર-
ક સુલભ છે, પ્રાસુક એષણીક લિક્ષા મળી શકે
છે. જ્યાં અન્યતીર્થી શ્રમણાદિ ઘણા આવ્યા

અહેસણિજ્જે, ણો જત્થં વહવે સમણ
જાવ ઉવાગયા ઉવાગમિસ્સંતિ વા,
અપ્પાઙ્ગણા વિત્તી, જાવ રાયહાણિ
વા તતો સંજયામેવ વાસાવાસં
ઉવલ્લિપ્પજ્જા ।

૭૧૬. અહ પુણ એવં જાણેજ્જા, ચત્તારિ માસા
વાસાવાસાણં વીરિકંતા, હેમંતાણ ચ
પંચ દસરાયકપ્પે પરિવુસિતે, અંતરા
સે મગ્ગા બહુપાણા જાવ સસંતાણગા; ણો
જત્થં વહવે જાવ ઉવાગમિસ્સ
તિ-સેવં ણચ્ચા ણો ગામાણુગામં
દૂઙ્ગજ્જેજ્જા ।

૭૧૭. અહ પુણ એવં જાણેજ્જા, ચત્તારિ
માસા વાસાણં વીરિકંતા, હેમંતાણ ચ
પંચદસરાયકપ્પે પરિવુસિતે, અતરા
સે મગ્ગા અપ્પંડા જાવ અસંતાણગા,
વહવે જત્થં સમણ જાવ ઉવાગમિસ્સંતિ
વા, સેવં ણચ્ચા સંજયામેવ ગામાણુ
ગામં દૂઙ્ગજ્જેજ્જા ।

૭૧૮. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઙ્ગજ્જમાણે પુરઓ જુગમાગં
પેહમાણ દદ્ધૂણ તસે પાણે ઉદ્ધદ્ધુ
પાયં રીણ્ણજ્જા, સાહદ્ધુ પાયં રીણ્ણજ્જા,
વિત્તિરિચ્છં વા કદ્ધુ પાદં રીણ્ણજ્જા,
સતિ પરક્કમે સંજયામેવ પરક્ક-
મેજ્જા, ણો ઉજ્જુયં ગચ્છેજ્જા, તઓ
સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઙ્ગજ્જેજ્જા ।

નથી ને આવવાના પણ નથી. ન્યાં વસ્તી
સધન નથી, અવર જવર કરેવી સુગમ છે, એધા
ગામ કે રાજધાની આદિમાં યતના પૂર્વક-આતુ-
ર્ભાસ કરવું જોઈએ.

સાધુ અને સાધ્વી એમ જાણે કે- વર્ષાવાસ
(ચોમાસા) ના ચાર માસ વીતી ચૂક્યા છે અને
હેમન્ત ઋતુના પણ પાંચ-દસ દિવસ વ્યતીત
થઈ ગયા છે, પરંતુ માર્ગમાં ઘણા જ પ્રાણી
યાવત જીવજન્તુઓ છે, ઘણા-અન્યતીથી
શ્રમણ પ્રાણીઆદિ આવ્યા-ગયા નથી, આવવા
જવાવાળા પણ નથી, તો એમ જાણીને સાધુ
કે સાધ્વી ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર ન કરે.

હવે વળી એમ જાણે કે ચાર માસ વ્યતીત થઈ
ચૂક્યા છે અને હેમન્તના પણ પાંચ દસ દિવસ
વ્યતીત થઈ ગયા છે, માર્ગમાં ઇંડા તથા જીવ-
જન્તુ આદિ નથી, લોકોની અવર-જવર થઈ ગઈ
છે તો સાધુ - અથવા સાધ્વી યતના પૂર્વક
ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરે (તાત્પર્ય એજ છે કે
ચોમાસાના ચાર મહિના વીતી જવા પર પણ
માર્ગમાં જો ઇંડા એવં જીવ - જન્તુઓની
પ્રચુરતા હોય અને પાથિકોનું આવાગમન ચાલુ
ન હોય તો સાધુ માગસર સુધી રહી જાય.
એમ ટીકાકાર કહે છે. ત્યારબાદ વિહાર કરી જ
દેવો જોઈએ)

સાધુ અથવા સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ
જતાં યુગ પરિમિત-ચાર હાથ ભૂમિ દેખાતા,
ત્રસ આદિ પ્રાણીઓને જોઈને, પગ ઉંચા કરીને
તેને ઉલધીને આગળ પગ રાખે અથવા પગ
પાછો હટાવી લે અથવા ત્રિછેડી કરીને રાખે.
બીજે માર્ગે હોય તો યતના પૂર્વક બીજા માર્ગથી
જાય, સીધા માર્ગથી ન જાય. એ પ્રમાણે
યતના પૂર્વક જ એક ગામથી બીજે ગામ
વિહાર કરે.

૭૧૯. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે પાણાણિ
વા વીયાણિ વા હરિયાણિ વા ઉદ્દ
વા મટ્ટિયા વા અવિદ્ધત્થે સઙ્ગ પર-
ક્કમે ણો ઉજ્જુયં ગચ્છેજ્જા । તઓ
સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્જા ।

૭૨૦. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે વિરુવરુ-
વાણિ પચ્ચંતિગાણિ, દસ્સુગાયતણાણિ,
મિલક્ખુણિ, દુસ્સન્નપ્પાણિ, દુપ્પણવ-
ણિજ્જાણિ અકાલપડિવોહીણિ અકાલ-
પરિમોઈણિ, સત્તિ લાઢે વિહારાણ સંથ-
રમાણેહિં ણો જાણવણિં વિહારવડ્યાણ
પવજ્જેજ્જા ગમણાણ । કેવલી વૂયા
' આયાણમેયં ' તે ણં વાલા " અયં
તેણે, અયં ઉવચરણ, અયં તઓ
આગણ " ત્તિ કટ્ટુ તં મિવરું અવકો-
સેજ્જ વા જાવ ઉદ્દવેજ્જ વા. વત્થ
પહિગ્ગહં કંવલં પાપપુછણં અચ્છિ-
દેજ્જ વા મિંદેજ્જ વા અવહરેજ્જ
વા પરિદ્દવેજ્જ વા, । અહ મિક્ખુણં
પુવ્વોવડ્ડઠા પતિણ્ણા જં ણો
તહપ્પગારાઈં વિરુવરુવાણિ પચ્ચ-
તિયાણિ દસ્સુગાયતણાણિ, જાવ
વિહારવત્તિયાણ ણો પવજ્જેજ્જ વા ગમ-
ણાણ, તઓ સંજયામેવ ગામાણુગામં
દૂઝ્જેજ્જા ।

૭૨૧. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે અરાયાણિ-
વા, ગણરાયાણિ વા જુવરાયાણિ વા,
દોરજ્જાણિ વા વિરુદ્ધરજ્જાણિ
વા, સંતિ લાઢે વિહારાણ

સાધુ અથવા સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ
જતા હોય અને માર્ગમાં પ્રાણી, બીજ, હરિત-
કાય, સચિત્ત પાણી, સચિત્ત માટી હોય તો
બીજે માર્ગ હોવાપર તે સીધા માર્ગથી ન જાય.
એ પ્રમાણે યતના પૂર્વક જ આમાનુષામ વિચર-
ણ કરે

એક ગામથી બીજે ગામ જતાં સાધુ-સાધ્વી
માર્ગમાં વિવિધ પ્રકારના સીમાવર્તી આદિ
સ્થળોમાં બનેલા ચોરોના સ્થાનોમાં, અથવા
ચેરો, અનાર્યો, દુરાર્યો (જેને કઠિનાધથી
સમજાવી શકાય) અકાળે ભગવા વાળા અને
અકાળે ખાવાવાળાના પ્રદેશમાં થઈને ન જાય,
જે બીજે રસ્તો આર્ય પ્રદેશમાં થઈને જતો
હોય તો કેવળી ભગવાનનું કથન છે કે એમ
કરવાથી કદાચિત્ત કર્મ બંધનનું કારણ ઉપસ્થિત
થાય છે અજ્ઞાની અનાર્ય લોક મુનિને 'આ
ચોર છે' આ ચોરનો સહાયક છે, અથવા આ
ત્યાંથી (અમારા શત્રુઓ પાસેથી) આવેલ છે
[ભાસુસ છે]' આ પ્રમાણે કહીને સાડ-નરસુ
કહેશે, મારશે, પીટશે, યાવત પ્રાણ પશુ લઈ
લેશે અથવા વસ્ત્ર, પાત્ર, કબલ અને રત્નોહરણ
છીનવી લેશે અથવા તેને તોડી નાખશે લૂટી
લેશે. કે ફેંકી દેશે. એટલા માટે સાધુ-સાધ્વીના
આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે કે જ્યાં ચોરો, અનાર્યો
આદિના સ્થાન હોય, ત્યાં થઈ વિહાર કરવાની
ધરૂં ન કરે અને આમાનુષામ ન વિચરે પરંતુ
આર્ય પ્રદેશમાં યતના પૂર્વક આમાનુષામ વિચરે

એક ગામથી બીજે ગામ જતાં સમયે સાધુ કે
સાધ્વી, આર્ય પ્રદેશમાં થઈને જવાનો રસ્તો વિદ્યમાન
હોય તો આવા પ્રકારના પ્રદેશમાં થઈને ન જાય
જેમકે જ્યાં રાજાનાં મરી જવા પર અરાજકતા હોય
જ્યાં કોઈ રાજા ન હોય, જ્યાં ઘણા રાજા

સંતરમાળેહિં, જળવણિં જો વિહાર-
વહિયાણ પવજ્જેજ્જ ગમણાણ ।
કેવલી વૂયા 'આયાણમેય' । તે જાં
વાલા "અયં તેણે," તં ચેવ જાવ જો
વિહારવહિયાણ પવજ્જેજ્જા ગમણાણ,
તઓ સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઝ-
જ્જેજ્જ ।

૭૨૨. સે મિક્કલુ વા મિક્કલુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે વિહં
સિયા, સે જં - પુણ વિહં જાણેજ્જા
ણગાહેણ વા, દુવાહેણ વા, તિઆહેણ વા,
ચડાહેણ વા, પંચાહેણ વા, પાડણેજ્જ
વા, જો પાડણેજ્જ વા તહપ્પગારં
વિહં અણેગાહગમણિજ્જં સતિ લાઢે
જાવ જો વિહારવહિયાણ પવજ્જેજ્જ
ગમણાણ । કેવલી વૂયા- 'આયાણ-
મેય' । અતરા સે વાસેસિયા, વા
પાણેસુ વા પણેસુ વા વીણેસુ વા, દરિણેસુ
ઉદણેસુ વા મદિયાણ વા અવિદ્ધત્થાણ ।
અહ મિક્કલૂણં, દુમ્મવોદ્ધા જાવ જ
તહપ્પગારં અણેગાહગમણિજ્જં જાવ જો
ગમણાણ । તતો સંજયામેવ ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જેજ્જા ગમણાણ ।

નૌકા પ્રકરણ

૭૨૩. સે મિક્કલુ વા મિક્કલુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે જાવા-
સંતારિમે ઉદણ સિયા । સે જ પુણ
જાવં જાણેજ્જા-અસંજણ અ મિક્કલુપહિ-
યાણ કિણેજ્જ વા; પામિચ્ચેજ્જ વા,
જાવાણ વા જાવં પરિણામં કટ્ટ
થલાઓ વા જાવં જલંસિ ઓગાહેજ્જા

હોય; જ્યાં યુવરાજ જ હોય-રાજ્યાભિષેક ન
થયો હોય, જ્યાં-જે રાજ્યોમાં વેર-હોય અથવા
જ્યાં વિરોધિઓનું રાજ્ય હોય. સાધુ કે સાધ્વી
સલો ચંકર ખાઈને નાથ પરંતુ એવા પ્રદેશની
વચ્ચેથી ન નાથ. કેવળી ભગવાન કહે છે કે ત્યાં
જવાથી કર્મબંધનની સલાવના છે. ત્યાના અજ્ઞાની
જન મુનિને 'આ ચોર છે' એમ કહીને સાચી
ખોટી વાતો કહેશે ઇત્યાદિ પહેલાની જેમ જ
કહેવું નેધએ તેથી મુનિ એવો દેશ છોડી બીજા
નિરૂપદ્રવ દેશમાં વિહાર કરે.

એક ગામથી બીજે ગામ જતા સાધુ કે સાધ્વીને
માર્ગમાં લાંબી અટવી આવે પડે તો તેને નાણુવું
નેધએ; કે આ અટવી એક દિવસ, બે દિવસ, ત્રણ
દિવસ, ચાર દિવસ, પાંચ દિવસમાં પાર કરી શકાશે,
અથવા પાર નહિ કરી શકાય ? જે બીજે માર્ગ
હોય તો આ પ્રકારની અનેક દિનોમા પાર કરી
શકાય તેવી અટવીમાં થઈને જવું ન નેધએ.
કેવળી કહે છે કે ત્યાં જવું તે કર્મબંધનનું
કારણ છે. ત્યા જતાં વચ્ચે વાસ કરવો પડે
કારણ કે વર્ષા આવી નાથ તો પાણી લીલણ
ફૂલણ, બીજ, હરિત અને સચિત્તં જલ તથા
કીચડ થઈ જશે. તેથી સાધુઓનો આ પૂર્વોચ-
દ્વિત આચાર છે કે એવી અનેક દિનોમા પાર
કરી શકાય તેવી અટવીમાં થઈને ગમન ન
કરે, પરંતુ બીજા માર્ગથી ચતના પૂર્વક
ગમન કરે.

સાધુ કે સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ જતા
હોય ત્યારે માર્ગમાં નૌકાથી પાર કરી શકાય તેટલું
પાણી હોય — એવી સ્થિતિમાં સાધુ જે
નૌકાના વિષયમાં એમ સમજે કે આ નૌકા
ગૃહસ્થે સાધુના નિમિત્તે ખરીદેલી, કે ઉધાર
લીધેલી, કે નૌકા બદલે નૌકા લીધેલી, કે સ્થળ
માથી જળમાં ઉતારેલી છે, કે જલમાંથી સ્થળમાં
કાઢી છે, ભરેલીને પાણી ઉલેચી ખાલી કરેલ

જલાઓ વા ણાવં થલંસિ ઉક્કસેજ્જા
પુણં વા ણાવં ઉદ્દિસવેજ્જા, સણં વા
ણાવં ઉપ્પીલાવેજ્જા, તહપ્પગારં ણાવં
ઉદ્દગામિણિ વા અહોગામિણિ વા
તિરિયગામિણિ વા, પરં જોયળમેરાણ
અદ્ધજોયળમેરાણ અપ્પતરે વા મુજ્જ-
તરે વા ણો દુરુદ્ધેજ્જ ગમણાણ ।

૭૨૪. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા પુવ્વામેવ
તિરિચ્છસંપાતિમં ણાવ જાણેજ્જા,
જાણિત્તા સે તમાયાણ એગંતમવક્ક-
મિજ્જા એગંતમવક્કમિત્તા મંડગં
પહિલેહેજ્જા, પહિલેહિત્તા એગઓ
મોયળમંડગ કરેજ્જા, કરિત્તા
સસીસોવરિયં કાયં પાણ પમજ્જેજ્જા,
પમજ્જિત્તા સાગારિય મત્તં પચ્ચક્ખા-
હજ્જા, એગં પાયં જલે કિચ્ચા એગં
પાયં થલે કિચ્ચા, તઓ સંજયામેવ
ણાવં દુરુદ્ધેજ્જા ।

૭૨૫. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ણાવં
દુરુદ્ધમાણે ણો ણાવાઓ પુરતી દુરુ-
દ્ધેજ્જા । ણો ણાવાણ અગ્ગઓ દુરુદ્ધેજ્જા,
ણો ણાવાણ મજ્જતો દુરુદ્ધેજ્જા, ણો
વાહાઓ પમિજ્ઞિય પગિવ્ઞિય, અગુલી-
યાણ ઉવદંસિય ઉવદંસિય ઓળ-
મિયં ઓળમિય ઉળ્લમિય ઉળ્લમિય
ણિજ્ઞાહજ્જા ।

૭૨૬. સે ણં પરો ણાવાગતો ણાવાગયં વણ્ણા
‘આઉસંતો સમણા ! એયં તુમં ણાવં
ઉક્કસાહિજ્જા વા વોક્કસાહિ વા
સ્થિવાહિ વા, રજ્જુયાણ વા ગહાય આક-
સાહિ ણો સે યં પરિન્ન પરિયાણેજ્જા,
તુસિણીઓ ઉવેહેજ્જા ।

છે, કસાયેલીને બહાર ખેંચી કાઢી છે, એવા
પ્રકારની નૌકા ભલે પછી ઉપર કે નીચે કે
ત્રીઠી ચાલવા વાળી હોય, અર્થાત્ પ્રવાહની
સામે, પ્રવાહને અનુકૂળ, સમપાણીમાં ચાલવા
વાળી હોય, તે પછી ભલે એક યોજન, અર્ધયોજન
અથવા તેનાથી ઓછી કે વધારે જવાવાળી
હોય, તો પણ તેવી નૌકા પર સાધુ-સાધ્વીએ
આરૂઢ થવું ન જોઈએ.

સાધુ અથવા સાધ્વી જાણે કે આ નૌકા પહેલે
પાર જવાની છે એમ જાણીને પોતાના ઉપકરણ
લઈને એકાંતમાં જાય, એકાંતમાં જઈને પોતાના
ઉપકરણરતું પ્રતિલેખન કરે, પ્રતિલેખન કરીને
તે એકત્ર કરે, એકત્ર કરીને મસ્તકથી લઈ પગ
પર્યંત સંપૂર્ણ શરીરરતું પ્રમાણન કરે, ત્યારબાદ
આગાર રાખી આહારના પ્રત્યાખ્યાન કરે અને
પછી એક પગ જલમાં અને એક પગ સ્થળમાં
રાખી ચતનાપૂર્વક નૌકા ઉપર ચઢે. અભિપ્રાય
એ છે કે જલમાં એ પ્રમાણે ધીમે-ધીમે એક
એક પગ મુકે કે પાણી હલે નહીં.

સાધુ કે સાધ્વી નૌકા પર ચઢે ત્યારે નૌકાના
આગલા ભાગથી ન ચઢે અથવા નૌકામાં સૌથી
આગળ ન ખેંસે. પાછળના ભાગથી નૌકા
પદ ન ચઢે અને મધ્યમાંથી પણ ન ચઢે. પરંતુ
ચઢવાના રસ્તેથી જ ચઢે. ત્યારબાદ નૌકા બાજુના
ભાગને પકડી-પકડીને, ઓંગળીથી વારંવાર સંકેત
કરીને, શરીરને ઉચું-નીચું કરીને જુએ નહીં.

—તે નૌકા પર સ્થિત કોઈ (નાવિક યા પથિક)
નૌકામાં બેઠેલા સાધુને કહાયિત્ આ પ્રમાણે કહે
કે—‘હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! આ નૌકાને આગળ
ખેંચો કે પાછળ ખેંચો કે ચલાવો. અથવા
દોરડાઓ ખેંચો. આ સાંભળીને મુનિ લંકે ન
આપે, માન રહે.

૭૨૭. સે ણં પરો ણાવાગતો ણાવાગયં વણ્જા 'આહસંતો સયણા એવં ણો સંચાણસિ તુમં ણાવં ઉક્કસિત્તણ વા વોક્કસિત્તણ વા સિવિત્તણ વા રજ્જુ-યાણ વા ગઘાય આકસિત્તણ, આહરણતં ણાવાણ રજ્જૂયાં, સયાં ચેવ વયાં નાવ ઉક્કસિસ્સામો વા જાવ રજ્જૂણ વા ગઘાય આકસિસ્સામો,' ણો સે યં પરિણ્ણં પરિજાણેજ્જા, તુસિ-ણીઓ ઉવેહેજ્જા ।

નૌકામાં બેઠેલા મુનિને નાવિક કે નૌકાપથિક કોઈ કહે-હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! તમે નૌકાને આગળ પાછળ ખેંચવામાં કે ફેંકવામાં અથવા દોરડાથી ખેંચવામાં સમર્થ ન હો તો નૌકાનું દોરડું લાવી આપો. અમે પોતે જ નૌકાને આગળ પાછળ ખેંચી લેશું તેવા પ્રકારના કથનનું મુનિ અનુમોદન ન કરે અને મૌન રહે.

૭૨૮. સે ણં પરો ણાવાગઓ ણાવાગયં વણ્જા આહસંતો સમણા ! એયં તા તુમં ણાવં આલિત્તેણ વા પીઠણ વા વંસેણ વા દલણ વા અવલુણ વા વાહેહિ; ' ણો સે તં પરિણ્ણં પરિજાણેજ્જા, તુસિણીઓ ઉવેહેજ્જા ।

નાવમાં બેઠેલા પથિકે, નાવમાં બેઠેલા મુનિને કહે-આયુષ્મન્ શ્રમણ ! આ નાવને હલેસાથી પાટિયાથી, વાંસથી, વળીથી અથવા દોરડાથી, ચાટવા આદિથી ચલાવો તો મુનિ આ કથનનો સ્વીકાર ન કરે. મૌન રહે.

૭૨૯. સે ણ પરો ણાવાગઓ ણાવાગયં વણ્જા 'આહસંતો સમણા ! એયં તા તુમં ણાવાણ ઉદયં હત્થેણ વા, પાણ વા, મત્તેણ વા, પઙ્કિગ્ગહેણ વા, ણાવા-ઉસ્સિચ્ચણેણ વા ઉસ્સિચ્ચાદિ, ણો સે તં પરિણ્ણં પરિજાણેજ્જા તુસિણીઓ ઉવેહેજ્જા ।

કોઈ નાવિક, નૌકામાં બેઠેલા મુનિને કહે-આયુ-ષ્મન્ શ્રમણ ! નાવમાં ભરાયેલા પાણીને હાથથી, પગથી, વાસણથી, પાત્રથી અથવા કોઈ સાધનથી હલેચી નાંખો. સાધુ તે કથનનો સ્વીકાર ન કરે, પરંતુ મૌન રહે.

૭૩૦. સે ણં પરો ણાવાગતો ણાવાગતં વણ્જા 'આહસંતો સમણા, એતં તુમં ઉત્તિંગં હત્થેણ વા, પાણ વા, વાહુણા વા, ઝરુણા વા, ઉદરેણ વા, સીસેણ વા, કાણ વા, ણાવાઉસ્સિચ્ચણેણ વા, ચેલેણ વા, મટ્ટિ-યાણ વા કુસપ્પેણ વા, કુરુવિદેણ વા, પિહેહિ, ણો સે તં પરિણ્ણં પરિજાણેજ્જા ।

કોઈ નૌકામાં બેઠેલા નૌકામાં બેઠેલા મુનિને કહે-આયુષ્મન્ શ્રમણ ! આ છિદ્રથી પાણી ભરાઇ રહ્યું છે, તેને તમે હાથથી, પગથી, ભુજાથી, બાંધથી, પેટથી, શરીરથી અથવા શરીરના કોઈપણ અવયવથી, અથવા વસ્ત્રથી, માટીથી, ડાલથી અથવા કુર્ચવિદ-કમલપત્રથી ઢાંકી દીઓ. બાંધ કરી દીઓ તે કથનનો સાધુ સ્વીકાર ન કરે, પરંતુ મૌન રહે.

૭૩૧. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ણાવાણ
ઉત્તિગેણં ઉદયં આસવમાણં પેઠાણ
ઉવસ્વરિં ણાવં કજ્જલાવેમાણિ પેઠાણ
ણો પરં ઉવસંકમિતુ એવ વૂયા
'આઉસંતો ગાઠાવઙ્ !' એયં તે
ણાવાણ ઉદયં ઉત્તિગેણ આસ-
વતિ, ઉવસ્વરિં વા ણાવા કજ્જલા-
વેઙ્ 'એતપ્પગાર મણં વા વાયં
વા ણો પુરઓ કરુદુ વિહ-
રેજ્ઞા । અપ્પુષ્પુણ અવહિલ્લેસે એગં-
તગણં અપ્પાણં વિઉસેજ્ઞા સમા-
હીણ । તઓ સંજયામેવ ણા વામંતારિમે
ઉદણ અઠારિયં રીજ્ઞા ।

૭૩૨. એયં સ્વલુ તસ્સ ભિક્ષુસ્સ ભિક્ષુણીણ
વા સામગ્ગિયં જ સન્વદ્ધેહિં સહિતે
સદા જણ્ણાસિ ત્તિ વેમિ ।

સાધુ અથવા સાધ્વી નૌકાના છિદ્રમાંથી ભરાતું
પાણી જોઈને અને તે પાણીથી નૌકા હાલક-
કોલક દેખી નાવિક અથવા ખીજા કોઈ પાસે
જઈને એમ ન કહે કે-આયુષ્યમન્ ગાથાપતિ !
તારી આ નાવના છિદ્રમાંથી પાણી ભરાઈ રહ્યું
છે અને નાવ ડૂબી રહી છે પોતે ગભરાય નહિ
અને ખીજા ગભરાઈ જાય તેવા વચન ન કહે
પરંતુ તે સંકટ સમયે જરા માત્ર ગભરાયા વિના,
ચિત્ત સંયમમાં રાખીને આત્મ સ્વરૂપમાં રમણ
કરતો, મોહ ત્યાગીને સમાધિમાં લીન થાય. આ
સઘળો નૌકામાં બેઠેલા મુનિનો આચાર બતાવ્યો
છે તેનું સારી રીતે પાલન કરે પછી યતના પૂર્વક
નૌકામાંથી ઉતરવા યોગ્ય પાણીમાં પૂર્વોક્ત
વિધિનુસાર ઉતરે.

સાધુ અને સાધ્વીનો આ આચાર છે મુમુક્ષુ
જ્ઞાનાદિથી યુક્ત થઈને સદા તેનું પાલન કરે,
એમ હું કહું છું.

ખીજો ઉદ્દેશ

૭૩૩. સે ણં પરો ણાવાગઓ ણાવાગયં
વણ્ણા-આઉસંતો સમણા ! એયં તા
તુમં છત્તગં વા જાવ ચમ્મહેયણગં
વા ગિણ્ઠાહિ, એયાણિ તુમં વિરૂવ-
સ્વાણિ સત્થજાયાણિ ધારેહિ । એયં
તો તુમં દારગ વા પજ્જેહિ,
'ણો સે તં પરિણ-પરિજાણેજ્ઞા,
તુસિણીઓ ઉવેહેજ્ઞા ।

નૌકામાં રહેલા કોઈ નૌકામાં બેઠેલા મુનિને
કહે-આયુષ્યમન્ શ્રમણ ! તમે આ છત્ર યાવત
અર્થ છેદનક [આમડા કાપવાનું ઓળાર] ને પકડો,
આ વિવિધ પ્રકારના શસ્ત્રો ધારણ કરો અથવા
આ બાળકને પાણી આદિ પાઈદીઓ, તો મુનિ
આ કથન ન સ્વીકારે, ને મૌન રહે.

૭૩૪. સે ણં પરો ણાવાગઓ ણાવાગયં
વણ્ણા આઉસંતો એસ ણં સમણે ણાવાણ
મંડભારિણ ભવતિ સે ણં વાહાણ

કદાચિત્ નૌકામાં રહેલા કોઈ વ્યક્તિ નૌકામાં
બેઠેલ કોઈ ખીજા વ્યક્તિને કહે-આયુષ્યમન્ !
આ મુનિ નાવનો બોલે વધારનાર છે (કારણ
કે કંઈ પશુ કામ કરતો નથી) તેથી તેને બાહુથી

ગહાય ણાવાઓ ઉદગંસિ પવિસ્વવિજ્ઞા
 ઇયપ્પગારં ણિગ્ધોસં સોચ્ચા ણિસમ્મ
 સે ય ચીવરધારી સિયા સ્વિપ્પામેવ
 ચીવરાણિ ઉબ્બેદિજ્ઞ વા ણિવેદેજ્ઞ
 વા, ઉપ્પેસં વા કરેજ્ઞા ।

પકડી પાણીમાં ફેંકી દીધો. આ પ્રકારના શબ્દ
 સાંભળી ને તેનો આશય સમજીને મુનિ
 વસ્ત્રધારી હોય તો, શીઘ્ર ભારે વસ્ત્રો અલગ કરી
 હળવા વસ્ત્રો શરીર પર ધારણ કરે, તેમજ
 મસ્તક પર વીંટી લીધો.

૭૩૫. અહં પુણં એવં જાણેજ્ઞા-અભિકંતકૂર
 કમ્મા સ્વલ્લ વાલા વાહારિં ગહાય
 નાવાઓ ઉદગંસિ પવિસ્વવેજ્ઞા, સે
 પુત્ત્વામેવ વાણ્ણા 'આઉસંતો ગાહા-
 વરે, મા મેત્તો વાહાણ ગહાય
 ણાવાઓ ઉદગંસિ પવિસ્વવહ; સંય
 ચેવ ણં અહં ણાવાતો ઉદગંસિ
 ઓગાહિસ્સામિ ।' સે જેવં વચંતં પરો
 સદ્દસા વલસા વાહારિં ગહાય ઉદ-
 ગંસિ પવિસ્વવેજ્ઞા, તં ણો મુમ્મણે
 મિયા ણો દુમ્મણે સિયા, ણો ઉચ્ચા-
 વચં, મણં ણિયંછેજ્ઞા, ણો તેસિં
 વાલાણં ઘાયાણ વહાણ સમુટ્ઠેજ્ઞા,
 અપ્પુસુણ જાવ સમાહીણ તતો સંજયા-
 મેવ ઉદગંસિ પવજ્જેજ્ઞા ।

પૂર્વોક્ત તૈયારી કર્યા પછી જાણે કૂર કમો
 લોક મારી પાસે પહોંચ્યા છે, તેઓ બાહુથી
 પકડી પાણીમાં ફેંકે તે પહેલાં મુનિ તેને
 કહીદીધો-હે આયુષ્મન્ ગૃહેસ્થો ! મને બાહુથી
 પકડી નાવમાંથી પાણીમાં ન ફેંકો, હું પોતેજ
 નાવમાંથી પાણીમાં ઉતરી જાઉં છું. એમ કહે છતાં
 પણ તે અજ્ઞાની કદાચિત્ એકાએક બલપૂર્વક બાહુમાં
 પકડી પાણીમાં ફેંકી દીધો તો પણ મુનિ પ્રસન્ન
 કે અપ્રસન્ન થાય નહિ, સંકલ્પ કે વિકલ્પ પણ
 કરે નહિ. તેમજ તે અજ્ઞાની જનોની ઘાત
 કે વધ કરવા તૈયાર થાય નહિ. શાન્ત ચિત્ત
 રાખી ગભરાયા વિના સમાધિ પૂર્વક પાણીમાં
 યતનાથી પ્રવેશ કરે.

૭૩૬. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ઉદગંસિ
 પવમાણે ણો હત્થેણ હત્થં, પાણ
 પાયં, કાણેણ કાયં આસાણ્ણા સે
 અણાસાયણાણ અણાસાયણાણે ત્તઓ
 સંજયામેવ ઉદગંસિ પવજેજ્ઞા ।

તે સાધુ અથવા સાધ્વી પાણીમાં તણાતા હોય
 ત્યારે હાથથી હાથ કે પગથી પગ કે શરીરથી
 શરીરનો સ્પર્શ ન કરે. સાધુ જલ-કાયના છવોની
 વિરાધનાથી બચવા માટે યતના પૂર્વક પાણીમાં
 તણાય

૭૩૭. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ઉદ-
 ગંસિ પવમાણે ણો ઉમ્મુગ્ગણિમ્મુ
 ગિયં કરેજ્ઞા, મામેયં ઉદગં કણ્ણે-
 સુ વા અચ્છીસુ વા ણક્કંસિ વા મુહસિ
 વા પરિયાવજ્જેજ્ઞા, તઓ સંજયા-
 મેવ ઉદગંસિ પવિજ્ઞા ।

સાધુ કે સાધ્વી જલમાં તણાતા હોય ત્યારે
 ઉપર આવવાની અને નીચે જવાની ક્રિયા ન
 કરે, અર્થાત્ ઢૂંઢૂંકી મારી મારીને ઉપર ન આવે.
 તે પાણી કાનમાં, આંખમાં, નાકમાં કે મુખમાં
 પ્રવેશીને વિનાશ ન કરે; તે પ્રમાણી યતના-
 પૂર્વક પાણીમાં તણાય.

૭૩૮. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી યા ઉદગંસિ પવમાણે દુવ્વલિયાં પાઉણેજ્જા, સિપ્પામેવ ઉવર્હિ વિર્ગિચેજ્જ વા વિસોહેજ્જ વા, ણો ચેવ ણં સાતિ-જ્જેજ્જા અહ પુણ એવં જાણેજ્જા, પારણ સિયા ઉદગાઓ તીરં પાઉણિ-તણ તઓ સંજયામેવ ઉદુલ્લેણ વા સસિણિદ્દેણ વા કાણ્ણ ઉદગતીરે ચિદ્દુલ્લેજ્જા ।

૭૩૯. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ઉદુલ્લં વા સસિણિદ્ધ વા કાર્યાં ણો આમજ્જેજ્જા વા ણો પમજ્જેજ્જા વા સંલિહેજ્જા વા, ણિલ્લેહિજ્જા વા, ઉવ્વલેજ્જા વા ઉવ્વહેજ્જા વા આયાવેજ્જ પયાવેજ્જ વા । અહ પુણ એવં જાણેજ્જા, વિગઓદઓ મે કાણ, વોચ્છિણ્ણસિણેહે કાણ, તહપ્પગાર કાર્યાં આમજેજ્જ વા જાવ પયાવેજ્જ વા, તઓ સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઠ્ઠજ્જેજ્જા ।

૭૪૦. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુ-ગામં દૂઠ્ઠજ્જમાણે ણો પરેહિં સદ્ધિ પરિજવિય પરિજવિય ગામાણુ-ગામં દૂઠ્ઠજ્જેજ્જા । તઓ સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઠ્ઠજ્જેજ્જા ।

૭૪૧. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુ-ગામં દૂઠ્ઠજ્જમાણે અંતરા સે જંઘા-સંતારિમે ઉદણ સિયા, રી પુવ્વામેવ સસીસોવરિયાં કાર્યાં પાણ ય પમ-જ્જેજ્જા, પમજ્જિત્તા એવં પાર્યાં જલે કિચ્ચા એવ પાર્યાં થલે કિચ્ચા તઓ સંજયામેવ જંઘાસંતારિમે ઉદણ અહારિયાં રીણજ્જા ।

સાધુ કે સાધ્વી જલમાં તરતાં થાકી જાય તો શીઘ્ર જ વસ્ત્ર પાત્ર આદિ ઉપધિ છોડી દીએ અથવા નિસ્સાર ને ફેંકી દીએ આસક્તિ ન રાખે. જો જલાશયના કિનારે પહોંચી જાય તો જ્યાં સુધી શરીર પાણીથી ભીંજાયેલું રહે કે નિગ્ધ રહે ત્યાં સુધી યતના પૂર્વક કિનારે - જ સ્થિર રહે.

સાધુ કે સાધ્વી પાણીથી ભીંજાયેલા શરીરને લુછે નહીં, પૂંજે નહીં, દબાવે નહીં, સુકાવે નહીં, ઓછું કરવાનો પ્રયત્ન કરે નહીં, મસળે નહીં, ઘસે નહીં, તપાવે નહીં, અને વિશેષ રૂપથી તપાવે નહીં. જ્યાંરે સાધુને પ્રતીતિ થાય કે હવે શરીર સુકાર્ધ ગયું છે, પાણી ખિલકુલ રહ્યું નથી, ત્યારે શરીર લુછે, પૂંજે અને તડકામા તપાવે, ત્યારબાદ યતના પૂર્વક આમાનુશ્રામ વિચરે.

એક ગામથી બીજો ગામ જતા સાધુ કે સાધ્વી બીજા સાથે વાતો કરતાં ન ચાલે, પરંતુ યતના (ધર્મ સમિતિ) પૂર્વક આમાનુશ્રામ વિચરે.

સાધુ કે સાધ્વી આમાનુશ્રામ વિચારતાં માર્ગમાં જાળ [ગોઠણ] સુધી પાણી ઉતરવાનું હોય તો પહેલા માથાથી લઈ પગ સુધી-સમસ્ત શરીરનું પ્રમાર્જન કરે. ત્યારબાદ એક પગ જલમાં અને એક પગ સ્થળમાં રાખતા, યતના પૂર્વક જ ઘાઃ-પ્રમાણુ જળમાં આર્યજનો ગિત વિધિથી ચાલે.

૭૪૨. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જંઘા-
સંતારિમે ઉદગે અહારિં રીયમાણે -
ળો હ્તથેણ વા હ્તથં પાણ વા પાયં,
કાણ વા કાયં આસાણ્જા । સે
અણાસાયણ અણાસાયમાણે, તઓ સંજ-
યામેવ જંઘાસંતારિમે ઉદણ અહારિયં
રીણ્જા ।

જંઘા પ્રમાણુ પાણીમાં, આર્યજનોની યોગ્ય
વિધિથી ચાલતાં સાધુ કે સાધ્વી હાથથી હાથ,
પગથી પગ અને શરીરના કોઈપણ અવયવથી
કોઈપણ અવયવ સાથે ન જોડતા તથા જલકાયની
વિરાધના ન કરતાં, યતના પૂર્વકજ જંઘા સુધી
પાણીમાં આર્યજનો ચિતવિધિથી ચાલે.

૭૪૩. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જંઘાસં-
તારિમે ઉદણ અહારિયં રીયમાણે ળો
સાયાવહિયાણ ળો પરિદાહવહિયાણ
મહત્તિમહાલયંસિ ઉદગસિ કાયં
વિઉસેજ્જા । તઓ સંજયામેવ જંઘા-
સંતારિમે ઉદણ અહારિય રીણ્જા ।
અહ પુણ એવં જાણેજ્જા પારણ સિયા
ઉદગાઓ તીર પાઉણિત્તણ, તઓ
સંજયામેવ ઉદઉલ્લેણ વા સસિણિદ્દેણ
વા કાણ ઉદગતીરે ચિટ્ઠેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી જંઘા સુધી ઉંડા પાણીમાં
મુનિજન-યોગ્ય વિધિથી ચાલતાં આનંદ માટે
અથવા ગરમી દૂર કરવા માટે ઉંડા પાણીમાં
શરીર ન ઝળોળે. યતના પૂર્વક જ જંઘા સુધી
પાણીમાં ચાલે. જ્યારે એમ પ્રતીત થાય કે
કિનારો આવી ગયો છે ત્યારે યતના પૂર્વક
પાણીમાંથી નીકળી શરીર ભીંજાયેલું હોય ત્યાં
સુધી કિનારે સ્થિર રહે.

૭૪૪. સે ભિક્ષુ ભિક્ષુણી વા ઉદઉલ્લં વા
કાયં સસિણિદ્દં વા કાયં ળો આમ-
જ્જેજ્જ વા પમજ્જેજ્જ વા । અહ પુણ
એવં જાણેજ્જા, વિગતોદણે સે કાણ
છિન્નસિણેહે, તહપ્પગારં કાયં આમ-
જ્જેજ્જ વા જાવ પયાવેજ્જ વા તઓ
સંજયામેવ ગામાણુગામં દ્ઢ્ઠજ્જેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી પાણીથી ભીંજાયેલા શરીરને
રગડે નહીં, પૂંજે નહીં, મસળે નહીં, જ્યારે
પ્રતીતિ થાય કે શરીર પાણીથી રહિત થઈ ગયું,
ગીલું નથી, ત્યારે શરીર સાફ કરે પૂંજે,
તાપમાં તપાવે, અધિક તપાવે અને પછી યતના
પૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે

૭૪૫. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામા-
ણુગામં દ્ઢ્ઠજ્જમાણે ળો મટ્ઠિયાગ-
ણિં પાણિં હરિયાણિ છિદિય ૨,
વિકુજ્જિયં ૨, વિફાલિય ૨, ઉમ્મગ્ગણ
હરિયવહાણ ગચ્છેજ્જા । જમેયં
પાણિં મટ્ઠિયં સ્વિપામેવ હરિયાણિ

સાધુ અથવા સાધ્વી જ્યારે ગ્રામાનુગ્રામ વિચરી
રહ્યું હોય અને પગ કીચડથી ખરડાઈ જાય તો
તેને સાફ કરવા માટે ઉન્માર્ગમાં જઈ સચિત્ત
વનસ્પતિ છેદી, વારં-વાર છેદી અથવા લીલા
પાન એકઠા કરી, કે કચડી, ઉખેડી પગ સાફ
ન કરે. જ્યાં વનસ્પતિની હિંસા થાય તે માગે

પાસાયાણિ વા, ણમગિહાણી વા,
રુક્ષગિહાણી વા, પવ્વયગિહાણિ વા,
રુવ્વં વા, ચેતિયકહં વા થૂમં વા ચેડ્ય-
કહં. આણસણાણિ વા જાવ મવ-
ણગિહાણિ વા ણો વાહાઓ પગિજ્ઞિય
પગિજ્ઞિય અગુલીયાણ ઉદ્દિસિય (૨)
ઓણમિય (૨) ઉણમિય (૨)
ણિજ્ઞાણજ્ઞા । તતો સંજયામેવ
ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્ઞા ।

૭૫૩. સેમિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે કચ્છા-
ણિ વા, દવિયાણિ વા, ણૂમાણિ વા
વલયાણિ વા ગહણાણિ વા ગહણવિદુ-
ગ્ગાણિ વા વણાણિ વા વણવિદુગ્ગાણિ વા
પવ્વયાણિ વા પવ્વતવિદુગ્ગાણિ વા
અગહાણ વા તલાગાણિ વા દહાણિ
વા ણદીઓ વા વાવીઓ વા, પુક્કરિ-
ણીઓ વા દીહિયાઓ વા ગુંજાલિ-
યાઓ વા સરાણિ વા સરપંતિયાણિ વા
સરસરપંતિયાણિ વા ણો વાહાઓ પગ-
જ્ઞિય જાવ ણિજ્ઞાણજ્ઞા કેવલી વૂયા
'આયાણમેયં' । જે તત્થ મિગા વા
પદ્ધ વા, પંચી વા, સરીસિવા વા, સીહા
વા, જલચરા વા, થલચરા વા રૂહચરા
વા સત્તા તે ઉત્તસેજ્જ વા વિક્કસેજ્જ
વા વાહ વા સરણં વા કંચેજ્જા ' ચારિ
ત્તિ મે અયં સમણે । ' અહ મિક્ખૂણં
પુવ્વોવદ્ધા પડ્ડણા જં ણો વાહાઓ
પગિજ્ઞિય જાવ ણિજ્ઞાણજ્ઞા । તઓ
સંજયામેવ આયરિયઉવજ્જાણિ સંદ્ધિ
ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્ઞા ।

ધર અથવા ભૂગૃહ, વૃક્ષો નીચે બનેલા ધર,
પર્વતગૃહ, વૃક્ષ, ચૈત્યસ્તૂપ યાવત્ લવન-ગૃહ
આદિ બેઠને હાથ ઊઠ્યાનીચા કરી, આંગળી
આદિથી ઇશારા કરી, નીચે ઝુકી, ઊંચા થઈ
જુઓ નહીં, યતનાપૂર્વક આમાનુશ્રામ વિચરે.

સાધુ કે સાધ્વી આમાનુશ્રામ વિચરતા હોય
ત્યારે માર્ગમા કચ્છ (નદી કિનારાનો નીચો
પ્રદેશ), ઘાસની વીડ, તળેટી, નદી આદિથી
ઘેરાયેલ પ્રદેશ, નિર્જલ પ્રદેશ, નિર્જનભૂમિમાં
રહેલ કીલ્લો, વન અથવા ઝાડીમાં રહેલ કીલ્લો,
પહાડો, પહાડો પર બનેલ કીલ્લો, કૂપ, તળાવો
હોદો, નદીઓ, વાવડીઓ, પુષ્કરિણીઓ, [કમલ-
વાળી વાવડી] દીર્ઘિકાઓ [લાંબી વાવડીઓ],
શુબ્ધલિકા (ઘણી ઊંડી વાવડીઓ), સરોવરો,
સરોવરની પંક્તિઓ, ઘણા સરોવરોની પંક્તિઓ
આદિને હાથ ઊંચા કરી કરીને યાવત નીચે
નમી અથવા ઊંચા થઈ ન જુઓ. એવું કેવળ
જ્ઞાનીઓનું કથન છે કે એમ કરવામાં કર્મ
બધનું કારણ છે. પૂર્વોક્ત સ્થળોને આ પ્રમાણે
બેવાથી ત્યાં રહેલ મૃગ, પશુ, પક્ષી, સર્પ, સિંહ,
જલચર, સ્થલચર, ખેચર અથવા સત્ત્વ ત્રાસ
પામશે કે વિશેષ રૂપથી ત્રાસ પામશે રક્ષા માટે
ખેતરની વાડ અથવા ઝાડી આદિનો આશ્રય
લેવાની ઇચ્છા કરશે આ શ્રમણ અમને લગાડવા
ઇચ્છે છે એમ સમજશે. માટે સાધુનો આ જ
પૂર્વોક્તિભિત આચાર છે કે તે હાથ ફેલાવી-
ફેલાવીને ન જુઓ, ન ઇશારા કરે. પરંતુ યતના-
પૂર્વક આચાર્ય ઉપાધ્યાયની સાથે આમાનુશ્રામ
વિચરે.

૭૫૪. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા આયરિ-
યવજ્ઞાણહિ સદ્ધિં ગામાણુગામં દૂઝ-
જ્જમાણે ણો આયરિયવજ્ઞાયસ્સ
હત્થેણ વા હત્થં જાવ અણાસાયમાણે
તઓ સંજયામેવ આયરિયવજ્ઞા-
ણહિ સદ્ધિં જાવ દૂઝ્જેજ્જા ।

૭૫૫. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા આયરિય-
વજ્ઞાણહિ સદ્ધિં દૂઝ્જમાણે અંતરા
સે પાહિપહિયા ઉવાગચ્છેજ્જા । તેણ
પાહિપહિયા સે એવં વદેજ્જા “આઉ-
સંતો સમણા કે તુભે ? કઓ વા
એહ ? કહિં વા ગચ્છિહિહ ?” જે
તત્થ આયરિય વજ્ઞાણ વા સે
ભાસેજ્જ વા વિયાગરેજ્જ વા । આય-
રિયોવજ્ઞાયસ્સ ભાસમાણસ્સ વા
વિયાગરેમાણસ્સ વા ણો અંતરામાસં
કરેજ્જા । તઓ સંજયામેવ અહારાતિ-
ણિયાણ દૂઝ્જેજ્જા ।

૭૫૬. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અહા-
રાતિણિય ગામાણુગામ દૂઝ્જ-
માણે ણો અહારાતિણિયસ્સ હત્થેણ
હત્થં જાવ અણાસાયમાણે તતો
સજયામેવ અહારાતિણિયં ગામાણુગામં
દૂઝ્જેજ્જા ।

૭૫૭. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અહારા-
તિણિયં ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણે અતરા
સે પાહિપહિયા ઉવાગચ્છેજ્જા । તે ણં
પાહિપહિયા એવં જાઃ— ‘આઉસંતો
સમણા, કે તુભે ? ’ કઓ વા એહ ?
કહિં વા ગચ્છિહિહ ? જે તત્થ સવ્વ-
રાતિણિય સે ભાસેજ્જ વા વાગરેજ્જ

સાધુ, આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની સાથે અને સાધ્વી
પ્રવર્તિની આદિ સાથે, એક ગામથી બીજે ગામ
જતા હોય ત્યારે, આચાર્ય-ઉપાધ્યાય અથવા
પ્રવર્તિનીના હાથ ભીડી ચાલે નહિ, પગથી પગ
લગાવે નહિ, શરીરથી શરીર ટકરાવે નહિ. એ
પ્રમાણે આશાતના ન કરતા થકા ચતનાપૂર્વક
આચાર્ય ઉપાધ્યાયની સાથે યાવત્ ગ્રામાનુગ્રામ
વિચરતા રહે.

સાધુ અથવા સાધ્વી આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની
સાથે ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા હોય ત્યારે માર્ગમાં
પ્રતિપથિક (સામેથી આવવાવાળા રાહગીર)
મળી જાય અને તે પ્રતિપથિક આ પ્રમાણે કહે કે
આયુષ્મન્ શ્રમણો ! તમે કોણ છો ? ક્યાંથી
આવો છો ? અથવા ક્યા જઈ રહ્યા છો ? આવા
પ્રશ્નો પૂછે ત્યારે સાથે રહેલા બે આચાર્ય કે
ઉપાધ્યાય હોય [અથવા બીજા મોટા સંત હોય]
તે વાર્તાલાપ કરે અને ઉત્તર આપે. આચાર્ય
કે ઉપાધ્યાય જ્યારે વાર્તાલાપ કરી રહ્યા હોય
ત્યારે વચ્ચે સાધુએ બોલવું ન જોઈએ. એ જ
પ્રમાણે દીક્ષામાં વડીલોનાં ક્રમથી ગ્રામાનુગ્રામ
વિહાર કરે.

સાધુ કે સાધ્વી દીક્ષામાં મોટા [સાધુ કે સાધ્વી]
ના ક્રમથી સાથે સાથે ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા
હોય ત્યારે રત્નાધિકના હાથથી હાથને ન
ટકરાવે; યાવત્ તેની આશાતના ન કરતાં ચતના-
પૂર્વક રત્નાધિક-ક્રમથી ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

સાધુ કે સાધ્વી રત્નાધિકના ક્રમાનુસાર ગ્રામાનુ-
ગ્રામ વિચરતાં જઈ રહ્યા હોય ત્યારે માર્ગમાં
સામેથી આવી રહેલા પથિકોનો સમાગમ થઈ
જાય અને તે પ્રતિપથિક આ પ્રમાણે પૂછે-
આયુષ્મન્ શ્રમણો ! તમે કોણ છો ? ક્યાંથી
આવો છો ? ક્યા જઈ રહ્યા છો ? ત્યારે દીક્ષામાં

અવહરંતુ. માદ્દ્યાણં સંફાસે । ણો
 एवं કરેજ્ઞા । સે પુન્નામેવ અપ્પ-
 હરિયં મગ્ગં પહિલેહેજ્ઞા, તઓ સંજ-
 મેવ ગામાણુગામં દૂઙ્ગેજ્ઞા ।

ન જાય. પગમાં ડીચડ લાગવા પર શીઘ્ર
 વનસ્પતિથી લુછે તો સંયમમાં દોષ લાગે છે.
 માટે સાધુએ એમ ન કરવું. પહેલાજ લીલોતરી-
 રહિત માર્ગે જોઈ યતના પૂર્વક એક ગામથી
 બીજે ગામ જવું જોઈએ.

૭૪૬. સે ભિવ્ઝૂ વા ભિક્કુણી વા ગામાણુ-
 ગામં દૂઙ્ગમાણે અંતરા સે વપ્પાણિ
 વા, ફલિહાણિ વા, પાગારાણિ વા,
 તોરણાણિ વા, અગ્ગલાણિ વા, અગ્ગલ-
 પાસગાણિ વા, ગહ્ઘાઓ વા, દરીઓ વા,
 સતિ પરક્કમે સંજયામેવ પરક્ક-
 મેજ્ઞા, ણો ઉજ્જુયં ગચ્છેજ્ઞા ।
 કેવલી વૂયા-આયાણ મેયાં સે તત્થ
 પરક્કમમાણે પયલેજ્ઞ વા પવડેજ્ઞ વા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ગ્રામાનુગ્રામ વિચરી રહ્યા
 હોય ત્યારે માર્ગમાં ખાડા ટેકરા, ખાઈ,
 (ઉચ્ચ-નીચી ભૂમિ) કિલ્લો, તોરણ, આગળિ-
 યાદિ-અથવા ખાડો, શુક્ર, દરાદિ હોય, અને
 બીજે માર્ગે સારો હોય તો સીધા તે માર્ગથી ન
 જાય-ચક્રર લેવો પડે તો પણ તે માર્ગે યતના
 પૂર્વક જાય. કેવળી ભગવાનનું કથન છે કે
 વિષમ માર્ગથી જવામાં કર્મ બંધનનું કારણ છે.
 વિષમ માર્ગે જતા લપસી જવાય કે પડી જવાય.

૭૪૭. સે તત્થ પયલમાણે વા પવડમાણે વા
 રુક્ષાણિ વા ગુચ્છાણિ વા, ગુમ્માણિ,
 વા લયાઓ વા, વલ્લીઓ વા, તણાણિ
 વા, ગહ્ઘાણિ વા, હરિયાણિ વા, અવ-
 લંવિય અવલંવિય ઉત્તરેજ્ઞા જે
 તત્થ પહિપહિયા ઉવાગચ્છંતિ તે
 પાણી જાણ્ઞા, જાણ્ઞા તઓ સંજયામેવ
 અવલંવિય — અવલંવિય ઉત્તરેજ્ઞા,
 તઓ ગામાણુગામં સંજયામેવ
 દૂઙ્ગેજ્ઞા ।

લપસતા કે પડતા તે વૃક્ષો, શુચ્છો, શુભો,
 લતાઓ, અને વેલોને, તથા સચિત્ત ધાસાદિ
 પકડી અથવા વારંવાર અવલંબન લઈને ઉતરશે.
 તે સાધુ માટે યોગ્ય નથી. વિશેષ કારણ હોય
 અને તેજ માર્ગે જવું પડે તો યતના પૂર્વક
 વૃક્ષ, વેલ આદિનો સહારો લેતો અથવા કોઈ
 પથિક જતો હોય તો તેના હાથના* સહારે
 જાય અને ફરી યતના પૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

૭૪૮. સે ભિવ્ઝૂ વા ભિક્કુણી વા ગામાણુ-
 ગામં દૂઙ્ગમાણે અંતરા સે જવસાણિ
 વા સગહાણિ વા રહાણી વા સચ-
 ક્કાણિ વા પરચક્કાણિ વા સે ણં
 વા વિરુવરુવં સંણિરુદ્ધં પેહાણ સતિ

સાધુ કે સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ જતા
 હોય ત્યારે રસ્તામાં ઘઉં આદિ ધાન્ય અથવા
 ગાડીઓ, રથ કે સ્વચક્ર- પરચક્ર (ફાજના પડાવ)
 આદિ હોય અને તે રસ્તો રોકાયેલો હોય તો

પરકમે સંજયામેવ, ણો ઉજ્જુરં
ગચ્છેજ્જા ।

બીજા માર્ગેથી યતનાપૂર્વક જાય. પરંતુ સીધે
માર્ગે ન જાય.

૭૪૯. સે ણં પરો સેનાગતો વડ્ઝા,
આહસંતો ! एस णं समणे सेणाए
अभिनिवारियं करेइ, से णं वाहाए
गहाय आगसइ, से णं परो वाहाहिं
गहाए आगसिज्जा, तं णो सुमणे
सिया जाव समाहीए, तओ संजयामेव
गामाणुगाम दूइज्जेज्जा ।

કહાચિત્ત બીજા માર્ગ ન હોવાથી તે માર્ગે જવું
પડે અને સેનામાંથી કોઈ કહે હે-આયુષ્મન !
આ સાધુ સેનાને! માર્ગ રોકી રહ્યો છે. માટે હાથ
પકડી એક તરફ ખેંચી હટાવી દો અને કોઈ
હાથ પકડી ખસેડી મૂકે તો મુનિ પ્રસન્ન કે
અપ્રસન્ન ન થાઉ. રાગ-દ્વેષ ન કરે. તેની ધાત
પણ ન ઈચ્છે, અને તેવો પ્રયત્ન પણ ન કરે,
પોતાના ચિત્તને સમાધિમાં મેળ રાખે ને એક
ગામથી બીજા ગામ જાય.

૭૫૦. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા
ગામાણુગામં દૂइज्जमाणे अंतरा से
पाडिवहिया उवागच्छेज्जा, ते णं
पाडिवहिया एवं वड्झा आहसंतो
समणा ! केवतिए एस गामे जाव
रायहाणी वा ? केवइया एत्थ
आसा, इत्थी, गागपिडोलगा,
मणुस्सा, परिवसंति ? से बहुमत्ते
बहुउदय बहुजणे बहुजवसे ? अपुदए
अप्पमत्ते अप्पजणे अप्पजवसे ? एय-
प्पगाराणि पसिणाणि पुच्छिज्जा णो
आइखेज्जा; एत्तप्पगाराणि पसि-
णाणि पुट्ठो वा अपुट्ठो वा नो
वागरिज्जा ।

સાધુ અથવા સાધ્વી એક ગામથી બીજા ગામ
જતા હોય ત્યારે માર્ગમાં સામે કોઈ પથિક
મળે તે પ્રતિ પથિક સાધુને પૂછે-આયુષ્મન
શ્રમણ ! આ ગામ કે રાજધાની કેવી છે ?
અહિંયા ઘોડો, હાથી, લિક્ષાણવી મનુષ્ય કેટલા
છે? આ ગામમાં લોજન, પાણી, મનુષ્યો અને
ઘઉં આદિ ધાન્યોની પ્રચુરતા છે કે લોજન, પાણી
મનુષ્યો તથા ધાન્યની કમી છે ? તે પથિક એવા
પ્રશ્નો પૂછે તો સાધુ તેવા પ્રશ્નોના જવાબ ન
આપે, તેમ વગર પૂછ્યે કંપ ન કહે.

૭૫૧. एयं खलु तस्स मिक्खुस्स मिक्खुणीए
वा सामगियां ।

સાધુ અને સાધ્વી ગ્રામાનુગ્રામ વિચરવાનો આ
આચાર છે યતના પૂર્વક તેનું પાલન કરવું જોઈએ.

ત્રીજો ઉદ્દેશ

૭૫૨. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂइज्जमाणे अंतरा से वप्पाणि वा,
जाव दरीओ वा, जाव कूडागाराणि वा

એક ગામથી બીજા ગામ જતાં સાધુ સાધ્વી
માર્ગમાં કોઈ ટેકરા અથવા ગુફા વગેરે યાવત
પર્વત પર બનેલા ઘર, પ્રાસાદ, તળેટીમાં બનેલા

વા । અહારાતિણિયસ્સ માસમાણસ્સ
વિયાગરમાણસ્સ- વા ણો અંતરામાસં
માસેજ્જા । તતો સંજયામેવ અહારાઈ-
ણિયાણ ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્જા ।

બધાથી મોટા હોય તે બોલે કે ઉત્તર. આપે
તે રત્નાધિક બોલતા કે ઉત્તર આપતા હોય
ત્યારે બીજા સંતો વચ્ચે બોલે નહીં. એ પ્રમાણે
યતનાપૂર્વક રત્નાધિક કમથી ગ્રામાનુશ્રામ વિચરે

૭૫૮. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે પાહિ-
પહિયા આગચ્છેજ્જા । તે ણં પાહિપ-
હિયા એવં વદેજ્જા:-‘આઉસતો સમણા,
અવિ યાઈં ઇત્તો પહિપહે પાસહ,
તંજહા, મણુસ્સ વા ગોણં વા મહિસં
વા પસુ વા પક્કિલ વા સિરિસિવં વા
જલચર વા, સે આઝ્ઝખહ દંસેહ । તં
ણો આઝ્ઝખેજ્જા, ણો દસેજ્જા, ણો તેસિં
તં પરિણં પરિજાણેજ્જા, તુસિણીતં
ઉવેહેજ્જા, જાણં વા ણો જાણંતિ
વણ્ણજ્જા । તઓ સંજયામેવ ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જેજ્જા ।

સાધુ કે સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ જઈ
રહ્યા હોય ત્યારે માર્ગમાં પ્રતિપથિક મળી
બીજા. તે આ પ્રમાણે પૂછે- આયુષ્મન્ શ્રમણ !
તમે માર્ગમાં મનુષ્ય, સાંઠ, પાઠો, પશુ, પક્ષી,
સર્પ જલચરાદિ વગેરે જોયા છે ? કહો, દેખાડો
(પ્રશ્નકર્તા તે મનુષ્યાદિને પીડા પહોંચાડે
તેવો સંભવ છે, માટે) મુનિ ઉત્તર ન આપે,
કે ન દેખાડે. તેના કથનનું સમર્થન ન કરે.
મૌન અંગીકાર કરે. હું જાણું છું, * એમ ન
કહે. આ પ્રમાણે યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુશ્રામ વિચરે.

૭૫૯. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે પાહિ-
પહિયા આગચ્છેજ્જા । તે ણં પાહિપ-
હિયા એવં વદેજ્જા:-‘આઉસંતો સમણા,
અવિ યાઈં ઇત્તો પહિપહે પાસણ ઉદગ-

સાધુ અથવા સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ
જતા હોય અને માર્ગમાં પ્રતિપથિક મળે અને
તે પૂછે કે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! આ માર્ગમાં તમે
જળમાં ઉત્પન્ન થવા વાળા કંદ, મૂળ, છાળ,
પત્ર, પુષ્પ, ફળ, બીજ, લીલોતરી, અથવા

‘જાણં વા નો જાણંતિ વણ્ણજ્જા’ આ વાક્યના અર્થના વિષયમાં અનેક અભિપ્રાય છે. કોઈ-કોઈનાં
મત પ્રમાણે ‘જાણતા છતાં પણ હું’ નથી જાણતો, એમ કહે. આ અર્થ છે. આ પ્રમાણે અર્થ
કરવાથી અભિપ્રાય એ નીકળે છે કે સાધુ વિપરીત લાષણ કરે. પરંતુ એવો અર્થ કરવા-
વાળાને મત છે કે આ અપવાદ સૂત્ર છે બીજાનો, અભિપ્રાય છે કે ‘હું’ જાણતો નથી,
આ કથન મુદાવાદ નથી, સાધુએ જવાબ ન આપવાની ઉપેક્ષા સૂચક છે. સાધારણતયા
ન્યારે કોઈને કોઈ વિષયમાં સાફ-સાફ કહેવાની ઇચ્છા હોતી નથી તો પણ તે કહી દીએ છે-‘હું’
કંઈ જાણતો નથી !’ આ કથન ઉત્તર ન દેવાનું સૂચન કરે છે કોઈના અભિપ્રાયથી ‘જાણતા થકા
પણ હું’ જાણું છું, એમ ન કહે, આ અર્થ થાય છે આ અર્થમાં મૌન રહેવાનું તાત્પર્ય
ફલિત થાય છે. કોઈ કોઈ કહે છે કે ‘જાણતા હોય તો હું’ જાણું છું, એમ કહે તે વાક્યમાં
આવેલ ‘જો’ પદને ધૃઢી વિભક્તિનો પ્રયોગ કહે છે.

પક્ષ્યાણિ કંદાણિ વા મૂલાણિ વા
પુષ્પાણિ વા ફલાણિ વા વીયાણિ
વા હરિતાણિ વા, ઉદગં વા સંનિહિયં
અગાણિ વા સંણિક્ખત્ત, સેસં તં વેવ,
સે આફ્ફહ, જાવ દૂજ્જેજ્જા ।

૭૬૦. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂજ્જમાણે અંતરા સે પાહિ-
પહિયા ઉવાગચ્છેજ્જા । તણં પાહિ-
પહિયા ઇવં વદેજ્જા:- ‘આઉસંતો
સમણા, અવિયાઈં ઇત્તો પહિપહે
પાસહ જવસાણિ વા જાવ સેણં વા
વિરુવરુવં સંણિવિટ્ઠં; સે આફ્ફહ
જાવ દૂજ્જેજ્જા ।

૭૬૧. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂજ્જમાણે અંતરા સે પાહિ-
પહિયા જાવ ‘આઉસંતો સમણા,
કેવતિય ઇત્તો ગામે વા જાવ રાય-
હાણી વા, સે આફ્ફહ જાવ
દૂજ્જેજ્જા ।

૭૬૨. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂજ્જમાણે અંતરા સે પાહિ-
પહિયા જાવ ‘આઉસંતો સમણા, કેવ-
તિય ઇત્તો ગામસ્સ વા નગરસ્સ વા
જાવ રાયહાણીય વા મગ્ગે, મે આફ્ફ-
હ, તહેવ જાવ દૂજ્જેજ્જા ।

૭૬૩. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂજ્જમાણે અંતરા સે ગોણં
વિયાલં પહિપહે પેહાણં જાવ ચિત્ત-
ચિલ્લહં વિયાલં પહિપહે પેહાણં નો
તેસિં મીતો ઉમ્મગ્ગેણં ગચ્છેજ્જા, નો
મગ્ગાઓ મગ્ગં સંકમેજ્જા, નો ગહણં

એકત્રિત કરેલ જલ કે અગ્નિ આદિ જોયાં છે?
તેનો જવાબ સાધુ ને આપે તેમજ તે કથનનું
સમર્થન ન કરે. મૌન સ્વીકારે. હું જાણું છું
એમ ન કહે. આ પ્રમાણે આમાનુશ્રામ વિચરે.

એક ગામથી બીજો ગામ જતા સાધુ કે સાધ્વીને
પ્રતિપથિક મળે. તે પ્રતિપથિક આ પ્રમાણે
પૂછે-આયુષ્મન શ્રમણ! તમે માર્ગમાં યવસ-ઘઉં
આદિ યાવત વિવિધ પ્રકારના ધાન્ય અથવા
સેનાદિના તંબુ આદિ જોયા છે? કહો, બતાવો.
તો સાધુ જવાબ ન આપે કે ન બતાવે. યાવત
મૌન સ્વીકારે અને યતનાપૂર્વક આમાનુશ્રામ
વિચરે.

સાધુ કે સાધ્વી આમાનુશ્રામ વિચરી રહ્યો હોય.
તેને માર્ગમાં પ્રતિપથિક મળે અને આ પ્રમાણે
પૂછે-આયુષ્મન શ્રમણ! ગ્રામ-નગર કે રાજધાની
કેટલી દૂર છે? બતાવો. તો સાધુ ન બતાવે,
મૌન રહે, જાણતા છતાં પણ હું જાણું છું.
એમ ન કહે. યતનાસહિત આમાનુશ્રામ વિચરે.

એક ગામથી બીજો ગ્રામ જતાં સાધુ કે
સાધ્વીને પ્રતિપથિક મળે અને કહે-કે-આયુ-
ષ્મન શ્રમણ! ગ્રામ, નગર યાવત રાજધાનીનો
માર્ગ કયો છે? તે બતાવો. તો મુનિ તેનો
ઉત્તર ન આપે, ન બતાવે, મૌન રહે યાવત
યતનાપૂર્વક આમાનુશ્રામ વિચરે.

આમાનુશ્રામ વિચરતા સાધુ કે સાધ્વીને માર્ગમાં
મદોન્મત્ત સાઠ દેખાય અથવા પાગલ શિયાળ
દેખાય તો-તેને જોઈ લયભીત થઈ બીજા માર્ગે
ન જાય, માર્ગ છોડી કુમાર્ગે ન જાય. ગહન,
વન અથવા કિલ્લામાં પ્રવેશ ન કરે. વૃક્ષ પર

વા વળં વા દુર્ગં વા અણુપવિસેજ્જા, ણો
સ્વસ્થંસિ દુરુદ્ધેજ્જા, ણો મહતિ મહા-
લયાંસિ ઉદયાંસિ કાયાં વિરુસેજ્જા, ણો
વાહં વા સરણં વા સેણં સત્થં વા કંચેજ્જા ।
અપ્પુસુણ જાવ સમાહિણ તઓ સંજયા-
મેવ ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્જા ।

૭૬૪. સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણિ વા ગામાણુગામ
દૂઝ્જમાણે અંતરા સે વિહં સિયા ।
સેજ્જં પુણ વિહં જાણેજ્જા, ઇમંસિ
સ્વલુ વિહંસિ વહવે આમોસગા ઉવ-
ગરણપહિયાણ સંપિહિયા ગચ્છેજ્જા,
ણો તેસિં મીઓ ઉમ્મગ્ગ ચેવ
જાવ સમાહીણ તતો સંજાયામેવ
ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્જા ।

૭૬૫. સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા ગામા-
ણુગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે આમો-
સગા સંપિહિયા ગચ્છેજ્જા, તે ણં
આમોસગા એવં વદેજ્જાઃ - “આઉસંતો
સમણા, આહર એયં વત્થં વા પાયં
વા કંબલં વા પાયપુચ્છણં વા, દેહિ,
ણિક્ખિવાહિ;” તં ણો દેજ્જા,
ણિક્ખિવેજ્જા, ણો વંદિણ વંદિય
જાણ્જ્જા, ણો અંજલિં કટ્ઠ જાણ્જ્જા,
ણો કલુણપહિયાણ જાણ્જ્જા,
ધમ્મિયાણ જાણ્જ્જા, તુસિણીય-
માવેણ વા ઉવેહિજ્જા । સે ણં
આમોસગા “સય કરણિજ્જં”
તિ કટ્ઠુ અવકોસંતિ વા, જાવ ઉવહ-
વતિ વા વત્થં વા, પાય વા, કંબલં
વા, પાયપુચ્છણં વા અચ્છિદેજ્જ વા,

ન ચઢે. ઊંડા પાણીમાં શરીર ન છુપાવે ન
ડુબાડે. વાડમા ન છુપાય. સેના અથવા કોઈના
શરણુની ધચ્છા ન કરે. શસ્ત્રની પણ ધચ્છા ન
કરે, ગભરાયા વિના સમાધિમાં લીન રહે. યાવત્
આમાનુશ્રામ વિચરે.

સાધુ કે સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ જતા
હોય ત્યારે જો કોઈ રેગિસ્તાન કે લાંબુ મેદાન
જાણે અને એમ પણ જાણે કે આમાં ધણા ચોર
ઉપકરણોની ધચ્છાથી એકઠા થઈ રહ્યા છે,
તો તેનાથી લયલીત થઈ ઉન્માર્ગમાં ન જાય.
યાવત્ સમાધિ સહિત, ચતનાપૂર્વક આમાનુ-
શ્રામ વિચરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ
જતાં હોય ત્યારે રસ્તામાં ચોર એકઠા થઈ ને
કહે કે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! લાવો, આ વસ્ત્ર
પાત્ર, કંબલાદિ અમને આપી દીઓ. મૂકી દીઓ.
તો સાધુ ન આપે. જો તે જ્યરહસ્તી કરે તો,
નીચે મૂકી દીઓ. તેઓ લઈ લીઓ તો તેઓની
પ્રશંસા કરી યાચના ન કરે, હાથ જોડીને ન માગે.
હાં... ધર્મનો ઉપદેશ આપી યાચના કરે અથવા
મૌન કરી ઉભા રહે. ચોરોને જો કરવું હોય
તો કરે. સાચું-જૂઠું કહે, માર મારે અથવા
વસ્ત્રાદિ છીનવી લે તો ત્યાં ફોડી દીઓ. ચોરોના
આ કાર્યની ગામમા ચચાઈ ન કરે. રાત્રીને ફરિ
યાદ ન કરે અને બીજા કોઈ પાસે જઈને ન
કહે કે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ ! આ ચોરોએ અમારા

જાવ પરિટ્ઠવેજ્જ વા; તં ણં ણો ગામસંસારિયં કુજ્જા, ણો રાયસંસારિયં કુજ્જા, ણો પરં ઉવસંકમિત્તુ વૂયાં “આઉસંતો ગાહાવર્દ, એતે સ્વલ્લ મે આમોસગા ઉવકરણપહિયાણ ‘સયં કરણિજ્જં’ ત્તિ કટ્ટદુ અક્કોસંતિ વા જાવ પરિટ્ઠવોંતિ વા । એતપ્પગારં મણં વા વયં વા ણો પુરઓ કટ્ટદુ વિહરેજ્જા, અપ્પુસુણ જાવ સમાહીણ તતો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂહ્જેજ્જા ।

ઉપકરણાદિ આકોશ આદિ કરીને લૂંટી લીધા છે. આદિ. મનમાં ચિંતા ન કરે અને વચનથી દુઃખ પણ પ્રગટ ન કરે, પરંતુ ઈર્ષ્યા વિના ગભરાયા વિના, સમાધિ સહિત ચતના—પૂર્વક એક ગામથી બીજે ગામ વિચરે.

૭૬૬. ઇયં સ્વલ્લ તસ્સ મિક્કલુસ્સ મિક્કલુણીણ વા સામગ્ગિયં જ સન્નદેહિં સહિતે સયા જણ્ઝાસિ ત્તિ વેમિ ।

આ સાધુ અને સાધ્વીનો ઇર્ષ્યા સંબંધી આચાર છે. સમતાયુક્ત થઇ સાવધાની સહિત આમાં પ્રવૃત્તિ કરે. એમ હું કહું છું.

તેરમું અધ્યયન

ભા પા જ ત

બારમા અધ્યયનમાં મુનિની ગમન-વિધિનું વિશદ વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. પણ મુનિ પ્રશ્નોના ઉત્તર આપે છે, તથા અન્ય પ્રસંગોપર પણ પ્રવચન કરવું આવશ્યક હોય છે. ભાષણ કરવું માનવ-જીવનની એક અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે પરંતુ ભાષણમાં જો વિવેક ન હોય, સંયમ ન હોય કે મર્યાદા ન હોય તો તેનાથી અનેક અનર્થો ઉત્પન્ન થાય છે. આ કારણથી મુનિ માટે ભાષણ સખધી અનેક પ્રકારના વિધિ-નિષેધો બતાવેલ છે. આ અધ્યયનમાં તેનું વર્ણન કરેલ છે.

મુનિ સારી રીતે વિચારી, પ્રયોજન હોવા પર અતિશય અથવા શ્રુતોપદેશથી નિર્ણય કરીને નિષ્કાલાષી અને સમિતિ યુક્ત લાધાનો પ્રયોગ કરે, - જેમ કે - (૧) એકવચન (૨) દ્વિવચન (૩) બહુ વચન (૪) સ્ત્રીલિંગ (૫) પુલિંગ (૬) નપુમ્સકલિંગ (૭) અધ્યાત્મવચન (જેવું દિલમાં હોય તેવું મુખમાં આવે) (૮) ઉપનીત વચન (પ્રશંસા વચન), (૯) અપનીત વચન (અપ્રશંસાવચન), (૧૦) ઉપનીત અપનીતવચન (જેમાં પ્રશંસાને અપ્રશંસા બન્ને હોય જેમ કે તે રૂપવાન હોવા પર યશુ દુરાચારી છે), (૧૧) અપનીત-ઉપનીત વચન (જેમાં અપ્રશંસાની સાથે પ્રશંસા હોય જેમ તે કુરૂપ છે પણ સુશીલ છે) [૧૨] અતીત વચન

પચ્ચક્ષવયણં, [૧૫] પરોક્ષવ-
યણં । [૧૬]

૭૭૦. સે એગવયણં વદિસ્સામિત્તિ એગવયણં
વદેજ્ઞા, જાવ પરોક્ષવયણં વદિસ્સા-
મીતિ પરોક્ષવયણં વદેજ્ઞા, इत्थी वे-
स, पुरिस वे-स, णपुंसग वे-स, एव
वा चैयं, अण्णहा वा चैयं, अणुवीइ
णिट्ठाभासी समियाए संजए भासं
भासेज्जा, इच्चेयाइं आयतणाइं
उवातिकम्म ।

૭૭૧. અહ મિક્ષૂ ણં જાણેજ્ઞા ચત્તારિ
ભાસાજાયાઈ; તંજહા, સચ્ચમેગં
પદમં ભાસજાયં, વીય મોસં તદ્દયં
સચ્ચામોસં, જં ણેવ સચ્ચં ણેવ મોસં
ણેવ “અસચ્ચામોસં ણામ તં ચઉત્થં
ભાસજ્જાતાં ।

૭૭૨. સે વેમિ જે અતીતા જે ય
પહુપ્પન્ના જે ય અણાગતા અરહતા
મગવંતો, સવ્વે તે ણ્યાણિં ચેવ
ચત્તારિ ભાસજ્જાયાઈં ભાસિંસુ વા,
ભાસંતિ વા, ભાસિંસંતિ વા પણ્ણ-
વિંસુ વા, પણ્ણવિંતિ વા પણ્ણ-
વિસંતિ વા । સન્વાइ च ण ण्याणि
अचित्ताणि वण्णमंताणि गंधमंताणि
रसमंताणि फासमंताणि चओवचइयाइं
विपरिणामधम्माइं भवंतीत्त
समक्खायाइं ।

(ભૂતકાલીનભાષા), (૧૩) વર્તમાન વચન (વર્ત-
માન કાલ સંબંધી ભાષા), (૧૪) અનાગત
વચન (ભવિષ્યત્ કાલીન ભાષા), (૧૫) પ્રત્યક્ષ
વચન (જેમ-આ દેવદત્ત), અને (૧૬) પરોક્ષ
વચન (તે દેવદત્ત)

ઉક્ત ચોળ વચનોને જાણી મુનિ જ્યાં એકવચન
ખોલવા યોગ્ય હોય ત્યાં એકવચન જ ખોલે,
યાવત જ્યાં પરોક્ષ વચન ખોલવા યોગ્ય હોય
ત્યાં પરોક્ષ વચન જ ખોલે. એ પ્રમાણે- આ
સ્ત્રી છે, આ પુરૂષ છે, આ નપુસક છે, આ
વાત એમજ છે અથવા અન્યથા જ છે, એ
રીતે યથાર્થ નિર્ણય કરી મુનિએ ભાષાસમિતિ
પૂર્વક, વિચારી-ધારીને, ભાષાના દોષો ટાળીને
ભાષણ કરવું જોઈએ.

મુનિએ ચાર પ્રકારની ભાષા જાણવી જોઈએ.
તે આ પ્રમાણે- (૧) ભાષાનો પહેલો પ્રકાર છે
સત્ય, જેમ ગાય ને ગાય અને અશ્વને અશ્વ કહેવો.
(૨) બીજો પ્રકાર અસત્ય, જેમ ગાયને ઘોડો કહેવો.
(૩) ત્રીજો પ્રકાર છે સત્યમૃષા અર્થાત કંઈક સત્ય
કંઈક અસત્ય, જેમ કે ઘોડા પર સવાર થઈને
આવતા દેવદત્તને ‘ ઉટ પર સવાર થઈને આવે
છે ’ એમ કહેવું (૪) ચોથો પ્રકાર છે અસત્યામૃષા
જે સત્ય, અસત્ય અથવા સત્યમૃષા ન કહી
શકાય, જેમ પુસ્તક લઈ આવો. મુનિ આ
ભાષાના ચાર પ્રકાર સમજે

હવે હું કહું છું- હે જમ્બૂ ! ભૂતકાલીન,
વર્તમાન કાલીન અને ભવિષ્યત્ કાલીન-સર્વ
અરિહંત ભગવતોએ ભાષાના આ જ ચાર ભેદ
કહેલ છે, કહે છે, અને કહેશે, આ ચાર ભેદ
સમજાવ્યા છે, સમજાવે છે, સમજાવશે ચારેય
પ્રકારની ભાષાના પુદ્ગલ અગ્રિત છે, વર્ણુચુકત,
ગંધચુકત, રસચુકત, સ્પર્શચુકત છે, ત્રય-ઉપત્રય
ધર્મવાળા છે અને નાના પ્રકારના પરિણુમનવાળા
કહેલ છે.

૭૭૩. સે મિક્સૂ વા મિક્સુણી વા સે જં પુળ જાણિજ્ઞા-પુવ્વં માસા અમાસા, માસિ-જ્ઞમાણી માસા માસા, માસાસમય-વિતિક્કંતા માસિયા માસા અમાસા ।

૭૭૪. સે મિક્સૂ વા મિક્સુણી વા૦ જા ય માસા સચ્ચા, જા ય માસા મોસા, જા ય માસા સચ્ચામોસા, જા ય માસા અસચ્ચામોસા, તહપ્પગારં માસં સાવજ્જં સકિરિયં કક્કસં કહુયં ણિટ્ટુરં ફરુસં અણ્ઠયકરિં છેદકરિં મેયકરિ પરિતાવણકરિં ઉવદ્ધવકરિં ભૂતોવ-ઘાઈયં, અમિકંસળ ણો માસં માસેજ્ઞા । સે મિક્સૂ વા મિક્સુણી વા સે જં પુળ જાણિજ્ઞા જા ય માસા સચ્ચા સુહુમા, જા ય માસા અસોચ્ચામોસા-તહપ્પગારં માસં અસાવજ્જં જાવ અભૂઓ-વઘાઈયં અમિકંસળ માસ માસિજ્ઞા ।

૭૭૫. સે મિક્સૂ વા મિક્સુણી વા પુમં આમંતેમાણે, આમંતિતે વા અપ-હિસુણમાણે ણો એવં વટેજ્ઞા; હોલે-તિ વા, ગોલે-તિ વા, વસુલે તિ વા, કુપ્પક્કલે તિ વા, વડદાસ તિ વા તેણે તિ વા, ચારિણ તિ વા, માઈ તિ વા, મુસાવાદી તિ વા, ઇયાઈ તુમં તે જણગા વા એત્તપ્પગારં માસં સાવજ્જ જાવ અમિકંસળ ણો માસેજ્ઞા ।

૭૭૬. સે મિક્સૂ વા મિક્સુણી વા પુમં આમંતેમાણે આમંતિણ વા અપહિસુણ માણે એવં વટેજ્ઞા; અમુગેતિ વા,

સાધુ અને સાધ્વીએ બાણુવું નેધએ કે બોલ્યા પહેલાની ભાષા તે અભાષા છે, બોલાતી ભાષા તે ભાષા છે, અને બોલ્યા પછીની ભાષા તે અભાષા છે.

સાધુ અને સાધ્વી બોલે કે- આ જે સત્ય ભાષા છે, અસત્ય-ભાષા છે, સત્યમૃષા [મિશ્ર] ભાષા છે અને અસત્યામૃષા ભાષા છે, એમાંથી પણ સાવધ, સક્રિય [અનર્થ દંડમાં પ્રવૃત્તિ કરાવવાવાળી],-કર્કશ, કટુ, નિષ્કુર, કઠોર, આસવજનક, છેદકારી ભેદકારી, પરિતાપ ઉત્પન્ન કરવાવાળી, ઉપદ્રવ કરવાવાળી અને ભૂતો-પ્રાણીઓની ઘાત કરવાવાળી ભાષા છે, સત્ય હોવા છતાં પણ તે બોલવાની ધમ્મ ન કરે. સાધુ અને સાધ્વીએ બાણુવું નેધએ કે સુક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચાર કરતાં જે ભાષા સત્ય હોય, અને જે ભાષા અસત્યામૃષા હોય, આ પ્રકારની નિરવધ યાવત જે પ્રાણીઓની ઘાત કરવાવાળી ન હોય, તેનો જ વિચાર કરી બોલવી તાત્પર્ય એ જ છે કે ચાર પ્રકારની ભાષાઓમાંથી સત્ય અને અસત્યામૃષા ભાષા બોલવી નેધએ, પરંતુ સત્ય-ભાષામાં પણ જે સાવધ અને પ્રાણુઘાતક હોય, તે બોલવા યોગ્ય નથી. કારણ કે એ સત્ય ભાષા પણ અસત્યમાં ગણાય છે.

સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ પુરુષને બોલાવે ત્યારે અને બોલાવવા પર સાલળે નહિ ત્યારે આ પ્રમાણે ન કહે-અરે હોલ, ગોલ, ચાકાલ, કુન્નતિ ભિસ્તી, [ઓઘઠ] કૂતરા, ચોર, અભિચારી, કપટી, જૂઠા, ઇત્યાદિ, અથવા તું આવો છે, તારા મા-બાપ આવા છે, તેવા છે, ઇત્યાદિ. આ પ્રકારની ભાષા પાપમય છે, સક્રિય છે યાવત ભૂત-ઘાતિની છે. એટલા માટે વિચારી સમજીને આવી ભાષાનો પ્રેયોગ ન કરે

સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ પુરુષને બોલાવે ત્યારે અને બોલાવવા છતાં પણ તે સાલળે નહિ ત્યારે એમ કહે-હે અમુક અર્થાત તેના નામનો

આડસંતો તિ વા, સાવગેતિ વા, ઉપાસગેતિ વા, ધમ્મિણ્ણેતિ વા. ધમ્મ-પિયેતિ વા । ઇત્થપ્પગારં ભાસં અસાવજ્જં જાવ અભૂતોવધાતિયં અભિકંઠ્ઠ ભાસેજ્ઞા ।

પ્રયોગ કરે, અથવા હે આયુષ્મન, હે શ્રાવક, હે ધાર્મિક અથવા હે ધર્મપ્રિય, ઇત્યાદિ. આ પ્રકારની નિરવધ યાવત્ અહિંસક ભાષાનો વિચારી પ્રયોગ કરે.

૭૭૭. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ઇત્થિ આમંતમાણે આમંતિતે ય અપહિસુણ-માણીં નો એવં વદેજ્ઞાઃ-હોલેતિ વા, ગોલેતિ વા, ઇત્થિગમેણં જેતવ્વં ।

સાધુકે સાધ્વી સ્ત્રીને સંબોધીને બોલાવે ત્યારે અથવા બોલાવતા ન સાંભળે ત્યારે આ પ્રમાણે ન કહે-અરી હોલી, અરી ગોલી આદિ સૂત્ર ૭૭૫ માં આવી ગયેલા શબ્દોને સ્ત્રીલિંગમાં સમજી લેવા જોઈએ.

૭૭૮. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ઇત્થિયં આમંતેમાણે આમંતિણ્ણે ય અપહિસુણ-માણીં નો એવં વદેજ્ઞાઃ-આડસો ત્તિ વા, મગિણી ત્તિ વા, મગવતી તિ વા, સાવગે તિ વા, ઉવાસિણ્ણે ત્તિ વા, ધમ્મિણ્ણે ત્તિ વા, ધમ્મપ્પિણ્ણે ત્તિ વા ઇત્થપ્પગારં ભાસં અસાવજ્જં જાવ અભિકંઠ્ઠ ભાસેજ્ઞા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ સ્ત્રીને બોલાવે અને બોલાવતા તે ન સાંભળે ત્યારે આ પ્રમાણે કહે- હે આયુષ્મતી, હે ભગિની, હે ભાગ્યવતી, હે શ્રાવિકા, હે ઉપાસિકા, હે ધાર્મિકા ! હે ધર્મપ્રિયે ! આદિ. આ પ્રકારની ભાષા પણ નિરવધ અને વિચારપૂર્વક બોલે.

૭૭૯. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ણો એવં વડ્ઞા-ગમ્મો દેવે તિ વા, ગજ્ઞદેવે તિ વા, વિજ્ઞુદેવે તિ વા, પવુદ્ધદેવે તિ વા, નિવુદ્ધદેવે તિ વા; પહ્ણ વા વાસં, મા વા પહ્ણ, ણિપ્પજ્ઞુ વા સસ્સં, મા વા ણિપ્પજ્ઞુ; વિભાયડ વા રયણી, મા વા વિભાયડ; ઉદેડ વા સ્સરિણ્ણે, મા વા ઉદેડ; સો વા રાયા જયડ મા વા જયડ । ણો ઇત્થ-પ્પગારં ભાસં ભાસેજ્ઞા ।

સાધુ અથવા સાધ્વીએ ભાષાનો નીચે મુજબ પ્રયોગ ન કરવો જોઈએ, જેમ કે- “ગગન દેવ, દેવ [બાદલ] ગરજે છે, વિદ્યુત દેવ, દેવ વરસ્યા, દેવ ખૂબ વરસ્યા, વરસાદ થાય તો સારું, ન થાય તો સારું, ધાન્ય નિપજે તો સારું, ધન્ય ન નિપજે તો સારું, રાત્રિ પ્રકાશવાળી હોય તો સારું અથવા પ્રકાશવાળી ન હોય તો સારું, સૂર્ય ઉગે તો સારું અથવા ન ઉગે તો સારું, અમુક રાત્રનો વિજય થાય તો સારું અથવા વિજય ન થાય તો સારું ” કારણ કે આકાશ મેઘ આદિને દેવ કહેવા તે લોકમૂઢતા છે અને શેષ વચનો આરંભાદિજનક છે.

૭૮૦. પ્પણ્ણં મે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા અંત-લિક્કિણ્ણે તિ વા, ગુજ્ઞાણુચરિણ્ણે તિ વા,

પ્રજ્ઞાવાન સાધુ અથવા સાધ્વી [આકાશને] પ્રયોજન હોવાપર અન્તરિક્ષ કહે, શુદ્ધાનુચરિત

સમુચ્છિએ વા ણિવડ્ઠે વા પઓએ વાં
વદેજ્ઞ વા, વુટ્ઠે વલાહમે ત્તિ વા ।

કહે. વરસાદ વરસે છે, વરસાદ વરસ્યો, ઇત્યાદિ કહે. તાત્પર્ય એજ છે કે વાદળ ગરજતા હોય તો પ્રયોજન પર વાદળ ગરજે છે, એમ કહે, વીજળી ચમકતી હોય તો 'વીજળી ચમકે છે,' એમ કહે પરન્તુ તેને દેવ ન કહે અને આ પણ ન કહે કે વરસાદ થાય અથવા ન થાય.

૭૮૧. ઇયાં ચલુ તસ્સ મિક્કુસ્સ મિક્કુણી-
એ વા સામગ્ગિયાં ।

સાધુ અને સાધ્વીના આ લાખા સંબંધી આચાર્ય છે. જ્ઞાનાદિથી યુક્ત થઈને ચતના સહિત સદા સંયમમાં પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ. એમ હું કહું છું.

બીજો ઉદ્દેશ

૭૮૨. સે મિક્કુ વા મિક્કુણી વા જહા વેગ઼યાઈ રુવાઈ પાણેજ્ઞા તહાવિ તાઈ ણો ઇનાં વદેજ્ઞા, તંજહા, ગંડી ગડીતિ વા, કુટ્ટી કુટ્ટીતિ વા, જાવ મહુમેહીતિ વા, હ્થછિન્નં હ્થછિણ્ણે ત્તિ વા, ઇનાં પાદ-ણક-કણ્ણ-ઉટ્ઠ-છિણ્ણે ત્તિ વા । જે યાવન્ને તહપ્પગારા ઇયપ્પગારાહિ માસાહિ વુ઼યા વુ઼યા કુપ્પંતિ માણવા, તે યાવિ તહપ્પગારાહિ માસાહિ અમિકંચ ણો માસેજ્ઞા ।

સાધુ અને સાધ્વી કોઈ પણ પુરુષ અથવા સ્ત્રીને (રોગી કે વિકલાંગ રૂપ) દેખીને તેને આવા પ્રકારના સંબોધન કરીને ન બોલાવે. જેમ કે- ગંડ રોગવાળાને ગંડી, કોઢ રોગવાળાને કોઢી યાવત મધુમેહના રોગીને મધુમેહી કહેવું જેના હાથ કપાઈ ગયા હોય તેને હાથકટા અથવા હૂંઠા, જેના પગ કપાઈ ગયા હોય તેને પગકટા અથવા લંગડા, જેનું નાક કપાઈ ગયું હોય તેને નકટા, એ પ્રમાણે કાનકટા, હોઠકટા, ઇત્યાદિ આ પ્રકારની લાખાથી મનુષ્યોને ક્રોધ ઉત્પન્ન થાય છે તેથી તે સર્વ લાખાને વિચારી સમજીને ન બોલે.

૭૮૩. સે મિક્કુ વા મિક્કુણી વા જહા વેગ- ઼યાઈ રુવાઈ પાસેજ્ઞા તહાવિ તા઼ ઇનાં વદેજ્ઞા ઓચંસી ઓચંસીતિ વા, તેચંસી તેચંસીતિ વા, જસસી જચંસી઼ વા, વચ્ચંસી વચ્ચંસીતિ વા, અમિરુનાં અમિરુવેતિ વા, પહિરુનાં પહિરુવેતિ વા, પાસાદિયાં પાસા- દિયેતિ વા, દરિસણિજ્ઞં દરિસણી- ઇતિ વા । જે યાવણે તહપ્પગારા ઇયપ્પગારાહિ માસાહિ વુ઼યા વુ઼યા ણો કુપ્પંતિ માણવા, તેયાવિ તહપ્પ- ગારા ઇયપ્પગારાહિ માસાહિ અમિ- કંચ માસેજ્ઞા । તહપ્પગાર માસાં અસાવજ્ઞં માસેજ્ઞા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ પ્રકારનાં રૂપ દેખે અને બોલવાનું પ્રયોજન હોય તો તેના વિષ- યનાં આ પ્રમાણે બોલે-કોઈનું મનોબળ જોઈને જોજસ્વી, તેજસ્વીને તેજસ્વી, યશસ્વીને યશસ્વી, સા઼ બોલવા વાળા ને વક્તા, મનોહર ને મનોહર, રૂપવાન ને સ્વરૂપવાન, પ્રાસાદિક ને પ્રાસાદિક તથા દર્શનીય ને દર્શનીય કહે એના સિવાય પણ જે જેવા છે, તેઓને તે પ્રમાણે કહેવાથી તે મનુષ્ય ક્રુપિત ન થાય, એ પ્રકારની લાખા વિચારીને બોલવી જોઈએ.

૭૮૪. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા જહા
વેગતિયાઈં રુવાઈં પાસેજ્જા, તંજહા,
વપ્પાણિ વા જાવ ભવણગિહાણિ વા,
તહાવિ તાઈં ણો એનં વદેજ્જા,
તંજહા, સુકહે ઇ વા, સુટ્ટુ કહે ઇ
વા, સાહુ કહે ઇ વા, કલ્લાણે ઇ
વા, કરણિજ્જે ઇ વા । એયપ્પગારં
ભાસં સાવજ્જં જાવ ણો ભાસેજ્જા ।

૭૮૫. સે મિક્ખુવધમિક્ખુણી વા જહાવેગ-
ઇયાઈં રુવાઈં પાસેજ્જા, તંજહા-
વપ્પાણિ વા જાવ ભવણગિહાણિ વા,
તહાવિ તાઈં એનં વદેજ્જા, તંજહા-
આરંભકહે તિ વા, સાવજ્જકહે તિ
વા, પયત્તકહે તિ વા, પાસાઈંયં
પાસાદિણે તિ વા, દરિસણીયં દરિ-
સણીણે તિ વા, અભિરુવં અભિરુવેતિ
વા, પઢિરુવં પઢિરુવે તિ વા એયપ્પ-
ગારં ભાસં અસાવજ્જં જાવ ભાસેજ્જા ।

૭૮૬. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા અસણં
વા પાણં વા રુઆમં વા સામં વા
ઉવક્ખલ્લિયં પેહાણે, તહાવિ તં ણો
એનં વદેજ્જા, તંજહા- સુકહે તિ વા,
સુટ્ટુકહે તિ વા, સાહુકહે તિ વા,
કલ્લાણે તિ વા, કરણિજ્જે તિ વા ।
એયપ્પગાર ભાસં સાવજ્જં જાવ ણો
ભાસેજ્જા ।

૭૮૭. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા અસણં
વા પાણં વા રુઆમં વા સામં વા
ઉવક્ખલ્લિયં પેહાણે એનં વદેજ્જા,
તંજહા-આરંભકહે તિ વા, સાવજ્જ-

સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ પ્રકારના રૂપ જુએ,
જેમ-કોટ, કિલો યાવત્ ગૃહાદિ, તે પશુ તેના
વિષયમાં એમ ન કહે કે-સારું બનાવ્યું છે,
ઉત્તમ બનાવ્યું છે, સુંદર કાર્ય કર્યું છે,
કલ્યાણકારી છે અથવા કરવા યોગ્ય કર્યું છે. આ
પ્રકારની સાવધ ભાષા બોલવી ઉચિત નથી.

સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ રૂપ દેખે જેમ કે
કોટ, કિલો, ગૃહાદિ, તેના વિષયમાં બોલવાનું
પ્રયોજન હોય તો આ પ્રમાણે બોલે-આ
આરંભ કરીને બનાવેલ છે, પાપ કરીને બનાવેલ
છે, પ્રયત્ન કરી બનાવેલ છે, તથા પ્રાસાદિકને
પ્રાસાદિક, દર્શનીય ને દર્શનીય કહે, અભિરૂપ
ને અભિરૂપ અને પ્રતિરૂપ ને પ્રતિરૂપ કહે,
આ પ્રમાણે નિરવધ ભાષા વિચારી-સમજી બોલે,

સાધુ અથવા સાધ્વી અશન, પાન, ખાદ્યમ,
અને સ્વાદ્યમ આહાર (સારા) બનાવેલ દેખે
તોપશુ એમ ન બોલે-સારો બનાવ્યો, ઉત્તમ
બનાવ્યો, સુંદર બનાવ્યો, કલ્યાણકર બનાવ્યો છે
અથવા બનાવવા યોગ્ય બનાવ્યો છે ! સાધુ-
સાધ્વી ને આ પ્રકારની સાવધ ભાષાનો પ્રયોગ
કરવો ન જોઈએ (સાધુ-સાધ્વીએ એવી ભાષા
બોલવી ન જોઈએ, જેનાથી આરભ-સમારભનું
અનુમોદન થાય અથવા તેને ઉત્તેજન મળે)

સાધુ તથા સાધ્વી ઉત્તમ આહારાદિ બનેલો દેખી
(કહેવાનું પ્રયોજન હોય તો) આ પ્રમાણે
કહે આરંભ કરી તૈયાર કરેલ છે, સાવધ વ્યાપાર
કરી તૈયાર કરેલ છે, પ્રયત્નથી કરેલ છે. તે

ક્રહે તિ વા, પયત્તકહે તિ વા, મહં મહણતિ વા, ઝસદં ઝસદે તિ તિ વા, રસિયં રસિણ તિ વા, મણુણં મણુણે તિ વા । ઇયપ્પગારં ભાસં અસાવજ્જં જાવ માસેજ્જા ।

ભદ્ર હોય તો ભદ્ર કહે, તાળે હોય તો તાળે કહે, રસવાળો હોય તો રસવાળો કહે, મનોર હોય તો મનોર કહે. આ પ્રમાણે વિચાર કરી નિરવધ લાપા બોલે.

૭૮૮. સે ભિક્ખુ વા, ભિક્ખુણી વા મણુસ્સં વા, ગોણં વા, મહિસં વા, મિગં વા, પસું વા, પર્વિસ વા, સરીસિવં વા, જલયરં વા, - સે તં પરિવૂઢકાયં પેહાણો એવં વદેજ્જા-થુલ્લે તિ વા, પમે-તિલ્લે તિ વા, વટે તિ વા, વજ્જે તિ વા, પાડમે તિ વા । ઇયપ્પગારં ભાસં સાવજ્જં જાવ ણો માસેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ મનુષ્ય, બળદ-સાંઠ, પાડો, મૃગ, પશુ, પક્ષી, સર્પ સરીસૃપ આદિ ને અથવા જલચર પ્રાણીને પુષ્ટ દેખી એમ ન કહે-આ મોટો તાળે છે, બહુ મેઢવાળો છે, ગોળ મટોળ થઈ રહેલ છે, આ વધ કરવા યોગ્ય છે, આ પકાવવા યોગ્ય છે. આ પ્રકારની સાવધ લાપા ન બોલે.

૭૮૯. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા મણુસ્સં જાવ જલયરં વા સે તં પરિવૂઢકાયં પેહાણ એવં વદેજ્જા; પરિવૂઢકાણ તિ વા, ઉવચિત્તકાણ તિ વા, થિરસંઘયણે તિ વા, ઉવચિત્તમંસસોણિણ તિ વા, બહુપડિપુણ્ણં, ઇંદિણ તિ વા, ઇયપ્પ-ગારં ભાસં અસાવજ્જં જાવ માસેજ્જા ।

સાધુ અને સાધ્વી મનુષ્ય યાવત જલચરને પુષ્ટ દેખીને પ્રયોજન હોય તો આ પ્રમાણે બોલે-આ શરીરથી વધેલો છે, પુષ્ટ શરીરવાળો છે, સ્થિર સંહનનવાળો છે, માંસ રુધિરથી સુધરેલો છે પરિપૂર્ણ ઇન્દ્રિયવાળો છે, આ પ્રકારની લાપા નિરવધ છે. પ્રયોજન હોવાપર યાવત બોલે.

૭૯૦. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા વિરુવ-રુવાઓ ગાઓ પેહાણ ણો એવં વદેજ્જા, તંજહા-ગાઓ દોજ્જા તિ વા, દમ્મા ઇ વા, ગોરહત્તિ વા, વાહિમા તિ વા, રહજોગ્ગા તિ વા । ઇયપ્પ-ગારં ભાસં સાવજ્જં જાવ ણો માસેજ્જા ।

સાધુ અને સાધ્વી વિવિધ પ્રકારની ગાયો (તથા બળદો) દેખી એમ ન કહે-આ ગાય દોહવા યોગ્ય છે, આ (વાછરડા આદિ) નોડવા યોગ્ય છે. આ દમન કરવા યોગ્ય છે, અથવા આ રથમાં નોડવા યોગ્ય છે આ પ્રકારની લાપા સાવધ લાપા છે. સાધુ-સાધ્વીએ એવી લાપા બોલવી ન જોઈએ.

૭૯૧. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા વિરુવ-રુવાઓ ગાઓ પેહાણ એવં વદેજ્જા, તંજહા-જુવં ગવે તિ વા, ધેણુ તિ

સાધુ અથવા સાધ્વી વિવિધ પ્રકારની ગાયો, બળદો દેખી પ્રયોજન પડે તો આ પ્રમાણે બોલે-આ બળદ યુવાન છે, આ ધેનુ છે, આ દુગ્ધી

વા, રસવતી તિ વા; હસે તિ વા, મહલ્લ તિ વા, મહવ્વ તિવા, સંવાદળે તિ વા । ઇયપ્પગારં માસં અસાવજ્જં જાવ અભિક્ખ માસેજ્જા ।

છે, આ વાછરડો નાનો છે, આ મોટો છે, અથવા તેના અવયવ મોટા છે. આ ભાર વહન કરવામાં સમર્થ છે. આ પ્રકારની નિરવધ ભાષા વિચારી-વિચારીને બોલે.

૭૯૨. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા તહેવ ગંતુમુજ્જાણાં પન્વયાઈ વળાણિ વા, રુક્ષા મહલ્લા પેદાણ્ણો એવં વદેજ્જા, તંજહા-પાસાયજોગ્ગા તિ વા, તોરણજોગ્ગા તિ વા, ગિહ-જોગ્ગા તિ વા ફલિહ જોગ્ગા વા, અગ્ગલ-ળાવા-ઉદગ-દોણિ-પીઠ-ચંગ-વેર-ગંગલ-કુલિય-જંતલટ્ઠી ણામિ-ગંડી-આસણ-જાણ-ઉવસ્સય-જોગ્ગા તિ વા । ઇયપ્પગારં માસં સાવજ્જં જાવ ણો માસેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ઉદ્યાન, પર્વત તથા વનમાં જઈને મોટા મોટા વૃક્ષો જોઈ એમ ન કહે-આ પ્રસાદ બનાવવા યોગ્ય છે, આ તોરણ યોગ્ય છે અથવા ગૃહ યોગ્ય છે, પાટ યોગ્ય છે, આગળિયા યોગ્ય છે, નૌકા યોગ્ય છે, હોડી યોગ્ય છે અથવા બાજેઠ, છાબડા, હલ, કુલિય (એક પ્રકારનું હલ), નાભિ, એરણીની લાકડી, અથવા આસન આદિ બનાવવા યોગ્ય છે, આ પલંગ-ખાટ, રથ-ગાડી અથવા ઉપાશ્રય બનાવવા યોગ્ય છે. એવી ભાષા સાવધ છે. તેથી ન બોલાય.

૭૯૩. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા તહેવ ગંતુમુજ્જાણાં પન્વયાણિ વળાણિ ય, રુક્ષા મહલ્લા પેદાણ્ણ એવં વદેજ્જા, તંજહા, જાતિમંતા તિ વા, દીહવટ્ઠા તિ વા, મહાલયા તિ વા, પયાય-સાલા તિ વા, વિહિમસાલા તિ વા, પાસાદિયા તિ વા, જાવ ઇયપ્પગારં માસં અસાવજ્જં જાવ અભિક્ખ માસેજ્જા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ઉદ્યાન આદિમાં જઈને જો બોલવાનું પ્રયોજન પડે તો આ પ્રમાણે બોલે-આ વૃક્ષ ઉત્તમ નતિના છે, આ લાંબા છે. આ ઘેરદાર (ગોળ) છે, વિસ્તૃત છે, શાખાઓથી યુક્ત છે, દર્શનીય છે યાવત્ સુંદર છે, વગેરે

૭૯૪. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા વહુ-સંભૂતા વળફલા અંવા પેદાણ્ણ તદાવિ તે ણો એવં વદેજ્જા, તંજહા;— પક્કા તિ વા, પાયલજ્જા તિ વા, વેલોચિયા તિ વા, ટાલો તિ વા, બેહિયા તિ વા । ઇયપ્પગારં માસં સાવજ્જં જાવ ણો માસેજ્જા ।

વન્ય ફળો એવં ઓળા ને દેખે ત્યારે આ પાકી ગયા છે. (ખાવા યોગ્ય છે), હમણાં તોડવા યોગ્ય છે, કોમળ છે અથવા વિહારવા યોગ્ય છે, એવી સાવધ ભાષા સાધુ-સાધ્વી ન બોલે

૭૯૫. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા बहु-
સંभूतफला अंबा पेहाए एवं
वदेज्जा, तंजहाः-असंथडा ति वा,
बहुणिव्विट्ठिमफला ति वा, बहु-
संभूया ति वा, भूतरूवा ति वा ।
एयप्पगारं भासं असावज्जं जाव
भासेज्जा ।

૭૯૬. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા बहुसंभू-
याओ ओसहीओ पेहाए तहावि
ताओ णो एणं वदेज्जा, तंजहाः-
पक्का ति वा, नीलिया ति वा,
छवी इ वा, लाइमा इ वा,
भज्जिमा इ वा, बहुखज्जा इ वा ।
एयप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो
भासेज्जा ।

૭૯૭. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા बहुसंभू-
याओ ओसहीओ पेहाए तहा वि
एणं वदेज्जा, तंजहाः-रुढा ति वा,
बहुसंभूता ति वा, थिरा ति वा,
ऊसढा ति वा, गन्धिया ति वा,
पद्मया ति वा, ससारा ति वा ।
एयप्पगारं असावज्जं जाव भासेज्जा ।

૭૯૮. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા तहप्पगाराइं
सद्दाइं सुणेज्जा तहावि एयाइं णो
एणं वदेज्जा, तंजहाः-मुसद्दे ति वा
दुसद्दे ति वा । एयप्पगारं सावज्जं
जाव णो भासेज्जा । सें मिक्षु व
मिक्षुणी वा तहप्पगाराइं सद्दाइं
सुणिज्जा तहावि एयाइं एणं
वदेज्जा, तंजहाः-मुसद्द मुसद्दे ति वा
दुसद्दं दुसद्दे ति वा । एयप्पगारं
असावज्जं जाव भासेज्जा ।

૭૯૯. एणं रुवाइं कण्हे ति वा; गधाइं
सुन्धिगंधे ति वा; रसाइं तित्ताणि
वा; फासाइं कक्खडाणि वा ।

સાધુ અથવા સાધ્વી ઘણા ઉત્પન્ન થયેલા વન્ય
ફળ અથવા આંખા પર બહુ ફળ દેખી, પ્રયોજન
હોય તો આ પ્રકારે કહે-આ વૃક્ષ ફળોનો ભાર
સહવામાં અસમર્થ છે, ઘણા ફળ ઉત્પન્ન થયા
છે, ઘણા ફળ રહેલા છે, પુરા પાક્યા નથી
વગેરે વિચારપૂર્વક નિર્દોષ ભાષા બોલે.

ધાન્ય અથવા ખીજ વનસ્પતિઓ ઘણી ઉત્પન્ન
થયેલી નેધ આ પ્રમાણે ન બોલે-આ પાકી
ચૂકી છે, કાચી છે, છાલવાળી છે, આ કાપવા
યોગ્ય છે, ભુંજવા યોગ્ય થઈ ગઈ છે અથવા
ખૂબ ખાવા યોગ્ય છે. એ ભાષા સાવધ છે.
સાધુ-સાધ્વીએ બોલવી ન નેધએ.

સાધુ અથવા સાધ્વી અનેક પ્રકારની ઓષધીઓ
[ધાન્ય આદિ] પાકી દેખીને પ્રયોજન હોવાપર
એમ કહે-ઊગી છે, અંકુર નીકળે છે, સ્થિર
અવસ્થા થઈ ગઈ છે, વધી ગઈ છે, ખીજ પડેલ
છે, બહાર નીકળી આવી છે. કણ્ઠથી ભરાઈ ગઈ
છે વગેરે નિર્દોષ ભાષા બોલે.

સાધુ અને સાધ્વીને વિવિધ પ્રકારના શબ્દો
સંભળાય છે. તે પણ તે તેના વિષયમાં એમ
ન કહે-આ માંગલિક છે, આ અમાંગલિક છે,
એ ભાષા સાવધ છે યાવત સાધુ ન બોલે.
સાધુ-સાધ્વી વિવિધ પ્રકારના શબ્દ સાભળી
સુશબ્દને સુશબ્દ અને ખરાબ શબ્દને ખરાબ
શબ્દ કહે. આ નિર્દોષ ભાષા છે. સાધુ યાવત
વિચારી-વિચારીને નિર્દોષ ભાષા બોલે.

આ પ્રકારના રૂપો દેખી કૃષ્ણ આદિ જેવા હોય
તેવા કહે, ગંધ સૂંઘવામાં આવે તો સુગંધ કે
દુર્ગંધ જેવી હોય તેવી કહે, રસ ચાખવામાં

આવે તો તીજો આદિ જેવો હોય તેવો કહે.
સ્પર્શ અનુભવમાં આવે તો કર્કશ આદિ જેવો
હોય તેવો કહે. તાત્પર્ય એ છે કે રૂપાદિના
વિષયમાં રાગ-દ્વેષની બુદ્ધિથી ભાષાનો પ્રયોગ
ન કરે, જ્યારે બોલવાની આવશ્યકતા હોય ત્યારે
વસ્તુ સ્વરૂપ બતાવવા માટે યથાર્થ રૂપથી બોલે

૮૦૦. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા વંતા
કોહં ચ માણં ચ માયં ચ લોભં ચ,
અણુવીઙ્ઞિદ્વાભાસી નિસમ્મભાસી
અતુરિયભાસી વિવેગભાસો સમિયાણ
સંજતે ભાસ ભાસેજ્જા ।

સાધુ કે સાધ્વી ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભનો
ત્યાગ કરી, વિચાર કરી નિશ્ચયપૂર્વક જેવું
સાંભળ્યું તેવું ઉતાવળ કર્યા વગર ચતના સહિત
નિર્દોષ ભાષા બોલે.

૮૦૧. ઇયં સ્વલ્લુ તસ્સ મિક્ષુસ્સ મિક્ષુણીણ
વા સામગ્ગિયં તિ વેમિ ।

આ સાધુ અને સાધ્વીના ભાષા સંબંધી આચાર
છે. મુમુક્ષુ મુનિ પૂર્ણ રૂપથી એમનું પાલન કરી
સંયમમાં ચતનશીલ રહે. એમ હું કહું છું.

અધ્યયન ચૌદમું

વ સ્ત્રૈ પ ણી

તેરમા અધ્યયનમાં લાવા સંબંધે પ્રકાશ નાંખવામાં આવ્યો છે. જ્યારે આ અધ્યયનમાં સાધુ-સાધ્વીઓએ કેવા પ્રકારનાં વસ્ત્રો ઝૂલણ કરવાં જોઈએ, તેનું વર્ણન છે.

આ અધ્યયનમાં બે વિભાગ છે. પહેલા વિભાગમાં વસ્ત્રનો કેમ ઉપયોગ કરવો તે જણાવ્યું છે. વસ્ત્રના દ્રવ્ય અને લાવ એવા બે પ્રકાર બતાવ્યા છે વળી પાછા દ્રવ્યના પણ ત્રણ પ્રકાર બતાવ્યા છે.—

(૧) એકેન્દ્રિય જીવોના શરીરમાંથી ઉત્પન્ન થતા કપાસ, શણ, આદિના તારથી બનેલાં વસ્ત્રો.

(૨) વિકલેન્દ્રિય જીવો એટલે એકેન્દ્રિય તથા પંચેન્દ્રિય સિવાયના જીવોએ બનાવેલા તારોમાંથી વણાયેલા રેશમ જેવા વસ્ત્રો.

(૩) પંચેન્દ્રિય જીવોના વાળમાંથી એટલે કે ઉનમાંથી બનતાં ધાબળા વગેરે વસ્ત્રો.

દ્રવ્યના વિભાગ સમજ્યા પછી લાવ વિભાગનું વર્ણન નીચે મુજબ સમજવું:—

બ્રહ્મચર્યના શાસ્ત્રકારે અઢાર હજાર ગુણો કહ્યા છે તેને ધારણ કરવું તે લાવવસ્ત્ર કહેવાય. વસ્ત્રો વિકૃતિ ઉત્પન્ન કરનાર ગુપ્ત અંગને ઢાંકવા વાળા છે, તથા ટાઢ તડકાથી બચવા માટેનું સાધન છે.

મનુષ્યના મનમાં ઉઠતા અનેક વિકારી લાવોને ઢાંકવા માટે તથા સાધકના વિચારોને શિથિલ તથા ઉગ્ર તેમજ અનુકૂળ તથા પ્રતિકૂળ પ્રાત્યાઘાતોથી બચાવ માટે બ્રહ્મચર્યના અઢાર હજાર ગુણો ફરમાવવામાં આવેલ છે. આ ગુણો આત્માના વિકાસમાં અતિ ઉપયોગી છે તેથી તેને લાવવસ્ત્ર કહેલ છે. પરંતુ આ અધ્યયનમાં તો દ્રવ્યવસ્ત્રનું વર્ણન છે, લાવવસ્ત્રનું નથી. આત્મામાં રહેલો સ્થિર અને અનંત વીર્યનો ગુણ તે જ લાવવસ્ત્ર છે અને તે લાવવસ્ત્ર માગ્યું મળતું નથી. માત્ર આત્મસાધનાથી જ પ્રાપ્ત થાય છે.

એટલા પ્રાટે સૂત્રકારે એ સબધમાં કંઈપણ ન કહેતાં માત્ર સાધકે દ્રવ્યવસ્ત્રની યાચના કેમ કરવી તે જ બતાવ્યું છે. સાધુઓને તેમના વસ્ત્રની જરૂરિયાતનો ઉલ્લેખ હવે પછી કરવામાં આવે છે.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

૮૦૨. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અભિ-
કંચેજ્ઞા વત્થં एसित्तए । सेज्जं पुणं
वत्थ जाणेज्जा, तंजहा, जंगियं वा,
भंगियं वा, साणयं वा, पोत्तयं वा,
खोमियं वा, तूलकडं वा, तहप्पगारं
वत्थं ।
૮૦૩. જે ગિગ્ગંચે તરુણે જુગનં વલનં
અપ્પાયંકે થિરસંઘયણે, સે ઇગં વત્થં
ધારેજ્ઞા, ણો વિત્તિયં । જા ગિગ્ગંચી
સા ચત્તારિ સંઘાડીઓ ધારેજ્ઞા;
ઇગં દુહત્થવિત્થાર, દો તિહત્થ-
વિત્થારાઓ, ઇગં ચઠહત્થવિત્થારં ।
एएहि वत्थेहि अविज्जामाणेहि अह
पच्छा एगमेगं संसिविज्जा ।
૮૦૪. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા પરં અદ્ધ-
જોયણમેરાણ વત્થપહિયાણ નો અભિ-
સંધારેજ્ઞા ગમણાણ ।
૮૦૫. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અસ્સિં-
પહિયાણ ઇગં સાહમ્મિયં સમુદ્દિસ્સ
પાણાઈ, (જહા પિંહેસણાણ) ।
૮૦૬. एनं-वहवे साहम्मिया, एगं साह-
म्मिणि, वहवे साहम्मिणीओ, वहवे
समणमाहणा, तहेव पुरिसंतरकडं
(जहा पिंहेसणाए)
- સાધુ-સાધ્વીને વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાની અભિલાષા
હોય તેમને માટે નીચે મુજબની સૂચના છે:
ઉનમાંથી બનેલા વસ્ત્ર, વિકલેન્દ્રિય જીવોના
શરીરના તારથી વણાયેલ રેશમાદિ વસ્ત્ર, શણથી
બનેલ વસ્ત્ર, તાડ આદિના પાંદડાથી બનેલ વસ્ત્ર,
કપાસ તથા આકોલિયાના સૂતરથી બનેલું અપ
એવા અન્ય જાતના બનેલા વસ્ત્રો મુનિ ગ્રહણ
કરી શકે.
- જે સાધુ યુવાન હોય, યુગવાન (ત્રતુર્થકાળમાં
જન્મેલ) હોય, બળવાન હોય, નીરોગી હોય,
દૃઢ શરીરવાળો હોય, તો તેણે એક જ વસ્ત્ર
ગ્રહણ કરવું જોઈએ. બીજું ગ્રહણ ન કરે. પરંતુ
સાધ્વી ચાર સંઘાટી [સાડી] લઈ શકે. તેમાંની
એક બે હાથ પહોળી, બે ત્રણ-ત્રણ હાથ પહોળી
અને એક ચાર હાથ પહોળી. એ પ્રમાણે વસ્ત્રની
પહોળાઈ ન મળે તો ગ્રહણ કર્યા પછી સીવી લે.
- સાધુ કે સાધ્વી વસ્ત્રની યાત્રક માટે અર્થયોગન
ઉપરાંત જાય નહીં.
- સંયમી સાધુ-સાધ્વીને એમ જણાવામાં આવે
કે આ વસ્ત્ર એક સાધર્મિકના નિમિત્તે પ્રાણીઓ
ભૂતો, જીવો અને સત્વોની હિંસા કરી બનાવ્યું
છે તો તે ગ્રહણ ન કરે. બાકી ચિંટૈષણ
અધ્યયનમાં કહ્યા મુજબ અહિયાં પણ સમજી લેવું.
- આવી જ રીતે ઘણા સાધર્મિઓ માટે, તેમ જ
એક સાધ્વી અને અનેક સાધ્વીઓ માટે તૈયાર
કરાવેલા વસ્ત્રો ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી. તથા
ઘણા શ્રમણો બ્રાહ્મણો આદિ માટે બનાવેલા
વસ્ત્રો પણ ન લેવાય. આ બધી વિધિ આહારની
વિધિ અનુસાર સમજી લેવી.

૮૦૭. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જ્ઞં
પુણ વત્થં જાણેજ્ઞા, અસ્સંજણ
ભિક્ષુપહિયાણ કીતં વા, ધોતં વા,
રત્તં વા, ઘટ્ઠ વા, મટ્ઠ વા, સંસટ્ઠ
વા, સંપધૂમિસં વા, તહપ્પગારં
વત્થ અપુરિસંતરકહં જાવ ણો
પહિગ્ગાહેજ્ઞા । અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા,
પુરિસંતરકહ જાવ પહિગ્ગાહેજ્ઞા ।

૮૦૮. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે
જ્ઞાઈં પુણ વત્થાઈં જાણેજ્ઞા વિરુ-
વરુવાઈં મહદ્ધણમોલાઈં, તંજહા;-
આઈંણગાણિ વા, સહિણાણિ વા.
સહિણકલ્લાણાણિ વા, આયાણિ વા,
કાયકાણિ વા, રોમિયાણિ વા,
દુગુલ્લાણિ વા, પટ્ટાણિ વા, મલ-
યાણિ વા, પન્નુણાણિ વા, અંસુયાણિ
વા, ચીણંસુયાણિ વા, દેસરાગાણિ
વા, અમિલાણિ વા, ગજ્જલાણિ વા,
ફાલિયાણિ વા, કોયવાણિ વા,
કંબલગાણિ વા, પાવરણાણિ વા,
અણ્ણયરાણિ તહપ્પગારાઈં વત્થાઈં
મહદ્ધણમોલ્લાહુ લાભે સંતે ણો
પહિગ્ગાહેજ્ઞા ।

૮૦૯. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે
જ્ઞાઈં પુણ આઈંણપાઉરણાણિ વત્થાણિ
જાણેજ્ઞા, તંજહા; ઉદાણિ વા,
પેસાણિ વા, પેસલાણિ વા, કિંણ્ઢ-
મિગાઈંણગાણિ વા, ણીલમિગાઈંણ-
ગાણિ વા, વા, ગોરમિગાઈંણગાણિ
વા, કણગાણિ વા, કણગક્રતાણિ વા,

સાધુ-સાધ્વી એમ બાણે કે આ વસ્ત્ર ગૃહસ્થે
સાધુ માટે ખરીદેલ, ધોયેલ, રંગેલ, સાફસુદ
કરેલ છે. અથવા ધૂપથી સુગંધિત કરેલ છે
તેમજ તેણે ઉપયોગમાં લીધું નથી તે નેણુ
વસ્ત્ર મળવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે પરંતુ
વપરાશમાં તે વસ્ત્ર આવી ગયેલ હોય તો ગ્રહણ
કરે.

સાધુ-સાધ્વી મહા મૂલ્યવાન વિવિધ પ્રકારના
વસ્ત્રોની બતોને બાણી લે, જેમ કે ઉદર વગેરેના
આમડામાંથી બનેલા વસ્ત્રો, સુવાળા ખારીક વસ્ત્રો,
વર્ણચુકત મનોહર વસ્ત્રો, વિશિષ્ટ દેશોમાં ઉત્પન્ન
થયેલા બકરી-બકરાના વાળમાંથી બનાવેલા વસ્ત્રો,
ઈન્દ્રનીલ વર્ણના કપાસમાંથી, સામાન્ય કપાસ-
માંથી બનેલ ખારીક વસ્ત્ર, ગૌડ દેશના કપાસમાંથી
બનેલ, રેશમમાંથી, મલયદેશના સૂતરમાંથી
બનેલા વસ્ત્રો, વલ્કલના તંતુઓમાંથી બનેલા
વલ્કલવસ્ત્ર, અશુક, ચીનાશુક, અથવા દેશરાગ-
વસ્ત્ર, અમલદેશના કપાસમાંથી બનેલા અમલ
વસ્ત્ર, ગજ્જલ વસ્ત્ર, ક્ષાલિક દેશના ક્ષાલિક વસ્ત્ર,
કોયબ દેશના કોયબ વસ્ત્ર, રત્ન કબલ અથવા
મલમલ આદિ તથા તેવા પ્રકારના બીજા કોઈ
મૂલ્યવાન વસ્ત્રો મળવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

અંધમશીલ સાધુ-સાધ્વી અર્ધ વસ્ત્રો વિષે
બાણે — જેમકે — ઉદર વસ્ત્ર (સિન્ધુ દેશમાં
ઉદર બાતના મત્સના આમડાના બનેલા) તથા
પેચ (સિન્ધુ દેશમાં પાતળી આમડીવાળા
પશુઓના અર્ધથી બનેલ) પેશલ (પશુઓના
આમડામાંથી તેમજ અર્ધ પર રહેલ સૂક્ષ્મ
રેશમથી બનેલા), કાળા-નીલા તથા ધોળા
હરણના આમડાના બનેલા, સ્વર્ણઅશિત,

કળગપટ્ટાણિ વા, કળગસ્વદ્યાણિ વા,
કળગફુસિયાણિ વા, વગ્ધાણિ વા,
વિવગ્ધાણિ વા, આભરણાણિ વા,
આભરણવિચિત્તાણિ વા, અણ્ણયરાણિ
વા તહપ્પગારાણિ આર્દ્ધપાઉરણાણિ
વત્થાણિ લાભે સંતે ણો પડિગ્ગાહેજ્જા ।

સુવર્ણ જેવી કાંતિવાળા, સ્વર્ણ તારથી યા
સોનાના પટાથી અથવા કિનખાળથી કે જરીથી
ભરેલા ખુટ્ટાવાળા, વાઘના આમડાના કે વાઘના
આમડાથી મઢેલા અથવા ચમકદાર આભરણોથી
જડેલા વિભૂષિત કરેલા કેઈ પણ આમડાના
વસ્ત્રો હોય તેમજ તેવા પ્રકારના અન્ય વસ્ત્રો
હોય તેો મળવા છતાં પણ ગ્રહણ કરે નહિ.

૮૧૦. ઇચ્છેયાઈં આયત્થાઈં ઉવાતિકમ્મ
અહં ભિક્ખૂ જાણેજ્જા ચઉર્ધિ પડિ-
માર્હિ વત્થં एसित्तए ।

ઉપર કહેલા દોષોનો ત્યાગ કરીને સંયમશીલ
સાધુ કે સાધ્વી આ ચાર પ્રતિમાઓ-પ્રતિજ્ઞાઓથી
વસ્ત્રની યાચના કરે. તેમાંથી પહેલી પ્રતિમા
આ છે-

૮૧૧. તત્થ સ્વલ્લુ ઇમા પદમા પડિમા-સે
ભિવ્સૂ વા ભિક્ખુણી વા ઉદ્દેસિય
વત્થં જાણ્જા, તંજહા-જંગિયં વા,
મંગિયં વા, સાણયં વા, પોત્તયં વા,
સોમિયં વા, તૂલકહં વા, તહપ્પગારં
વત્થં સયં વા ણં જાણ્જા પરો વા,
ણં દેજ્જા, ફામ્મયં एसणीयं લાભે
સંતે પડિગ્ગાહેજ્જા । પદમા પડિમા ।

(૧) પ્રતિજ્ઞા પહેલી- સાધુ કે સાધ્વી, ઉત્તના
વસ્ત્રથી માંડી સુતરાઉ પર્યંત વસ્ત્રોમાંથી કેઈ
પણ પ્રકારના વસ્ત્રનો સંકલ્પ કરે, તે જ પ્રકારના
વસ્ત્રની પોતે યાચના કરે. અથવા ગૃહસ્થ માંગ્યા
વિના આપે તેો પ્રાસુક હોય તેો ગ્રહણ કરે.
આ પહેલી ઉદ્દિષ્ટ પ્રતિજ્ઞા.

૮૧૨. અહાવરા દોચ્ચા પડિમા-સે ભિક્ખૂ
વા ભિક્ખુણી વા પેઠાए વત્થં
જાણ્જા, તંજહા - ગાહાવતી વા
જાવ કમ્મકરી વા, -સે પુચ્ચામેવ
આલોણ્જા, “આઉસો ત્તિ” વા,
મંગિણી ત્તિ” વા, “દાહિસિ મે एसत्तो
અણ્ણતર વત્થં ? ” તહપ્પગારં વત્થં
સયં વા ણં જાણ્જા, પરો વા સે
દેજ્જા, જાવ ફામ્મયં एसणीयं લાભે
સંતે પડિગ્ગાહેજ્જા । દોચ્ચા પડિમા ।

(૨) પ્રતિજ્ઞા બીજી :- સાધુ કે સાધ્વી વસ્ત્ર
જોધને યાચના કરે- ગૃહસ્થથી માંડીને દાસ દાસી
સુધીના ગૃહસ્થોને ત્યા તે સાધુ વસ્ત્રને જીએ
અને પછી જોધને આ પ્રમાણે-કહે-આયુષ્મન્
ગૃહસ્થ ! અથવા ભગિની ! તમે મને આ વસ્ત્રો-
માંથી કેઈ વસ્ત્ર આપશે ? તેવા પ્રકારની
માંગણી પોતે કરે અથવા ગૃહસ્થ માંગ્યા વિના
લાવના લાવે તેો પ્રાસુક તથા એષણીક બાણી
મળવાપર ગ્રહણ કરે. તે પ્રેક્ષિત પ્રતિજ્ઞા.

૮૧૩. અઠાવરા તચ્ચા પડિમા:- સે ભિક્ખુ
વા ભિક્ખુણી વા સે જ્ઞં પુણ વત્થં
જાણેજ્ઞા, તંજહા-અંતરિજ્ઞં વા
ઉત્તરિજ્ઞં વા, તહપ્પગારં વત્થં
સયં વા ણં જાણ્ઞા, જાવ પડિગ્ગા-
હેજ્ઞા । તચ્ચા પડિમા ।

૮૧૪. અઠાવરા ચઉત્થા પડિમા:- સે ભિક્ખુ
વા ભિક્ખુણી વા ઉજ્ઞિયધમ્મિયાં
વત્થં જાણ્ઞા । જંચડણે વહવે સમણ-
માહણ-અતિહિ-કિવણ-વણીમગા ણાવ
કંઘંતિ, તહપ્પગારં ઉજ્ઞિયધમ્મિયાં
વત્થં સયં વા ણં જાણ્ઞા પરો વા
સે દેજ્ઞા, ફાસુયં જાવ પડિગ્ગા-
હેજ્ઞા । ચઉત્થા પડિમા ।

૮૧૫. ઇચ્છેયાણં ચઉઠ્ઠં પડિમાણં જહા
પિંહેસણાણ ।

૮૧૬. સિયા ણં ઇતાણ્ણેસણાણ્ણેસમાણં પરો
વદેજ્ઞા “આડસંતો સમણા ! ઇજ્ઞાહિ
તુમં માસેણ વા, દસરાણ વા, પંચ-
રાણ વા, સુણ વા સુયતરે વા, તો
તે વયં આડસો અણયર વત્થં
દાસામો,” તહપ્પગારં ણિગ્ધોસં
સોચ્ચા ણિસમ્મ સે પુન્નામેવ આલો-
ણ્ણા ‘આડસો ત્તિ વા, મહિણિ તિ
વા, ણો સ્વલ્લ મે કપ્પતિ, ઇયપ્પગારે
સંગારે વયણે પડિમુજ્જેત્થણ । અભિ-
કંઘસિ મે દાતુ, ઇયાણિમેવ દલ-
યાહિ.” સે ણેવં વદંતં પરો વદેજ્ઞા
‘આડસંતો સમણા! અણુગચ્છાહિ તો
તે વયં અણયર વત્થં દાસામો,” સે
પુન્નામેવ આલોણ્ણા. ‘આડસો ત્તિ
વા મહિણિ ત્તિ વા, ણો સ્વલ્લ મે કપ્પદ
ઇયપ્પગારે સંગારે વયણે પડિમુજ્જેત્થણ ।

(૩) પ્રતિજ્ઞા ત્રીજી-સાધુ કે સાધ્વી મનમાં
એવી ધારણા કરે કે મને ગૃહસ્થનું પહેરેલું કે
ઓઢેલું વસ્ત્ર પ્રાપ્ત થશે તો લઇશ, ત્યાર પછી
તેવા પ્રકારના વસ્ત્રની માંગણી પોતે કરે અથવા
માંગ્યા વિના ગૃહસ્થ આપે તો તે નિર્દોષ જાણી
ગ્રહણ કરે. તે પરિબુદ્ધ પ્રતિજ્ઞા.

(૪) પ્રતિજ્ઞા ચોથી-સાધુ કે સાધ્વી એવી મનમાં
ધારણા કરે કે નકાસુ વસ્ત્ર પ્રાપ્ત થશે તો
ગ્રહીશ. જેમકે.- કોઈ શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ,
રંક, અથવા લીખારી પણ જેને લેવાની ઇચ્છા
ન કરે એવું ફેંકી દેવા યોગ્ય વસ્ત્રની પોતે
યાચના કરે અથવા ગૃહસ્થ યાચના કર્યા વિના
આપે તો નિર્દોષ જાણીને ગ્રહણ કરે. તે ઉસૂત-
ધાર્મિક નામની ચોથી પ્રતિજ્ઞા.

આ ચારે પ્રતિજ્ઞાઓનો વિશેષ ખુલાસો
પિંહેસણા નામના અધ્યયનથી જાણી લેવો.

પૂર્વોક્ત એષણાનુસાર વસ્ત્રની યાચના કરનાર
મુનિને કદાચિત્ કોઈ ગૃહસ્થ કહે-હો આયુષ્મન્
શ્રમણ ! આપ એક મહિના-કે દસ દિવસ કે
પાંચ દિવસ પછી અથવા કાલે કે પરમ દિવસે
પધારજો. અમે આપને કોઈ પણ વસ્ત્ર આપીશું
એવા વચન સાંભળી અને ધારીને શ્રમણ પ્રત્યુત્તર
આપે-આયુષ્મન્ અથવા હે ભગિની ! અમને આ
પ્રકારની મુદતવાળા વચનનો સ્વીકાર કરવો
કલ્પે નહીં જો તમે મને વસ્ત્ર આપવા ઇચ્છતા
હો તો હમણા આપી દીઓ. એ પ્રમાણે કહ્યા
પછી ગૃહસ્થ કદાચિત્ કહે-આયુષ્મન્ શ્રમણ !
પછી પધારજો અર્થાત્ થોડા સમય બાદ પધારજો.
અમે આપને કોઈ વસ્ત્ર આપીશું ત્યારે મુનિએ
તે જ સમયે કહી દેવું જોઈએ-આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ !

અભિકંઘંસિ મે દાતું ઇયાણિમેવ
દલયાહિ । ” સે સેવ વદંતં પરો
જેતા વદેજ્ઞા “ આઉસો ત્તિ વા
મયણી તિ વા, આહરેયં વત્થં, સમ-
ણસ્સ દાસામો; અવિયાઈં વયં
પચ્છાવિ અપ્પણો સયટ્ઠાપ્પ પાણાઙ્
ભૂયાઈં જીવાઙ્ સત્તાઙ્ સમારબ્ભ
સમુદ્દિસ્સ જાવ ચેડસ્સામો. ” એયપ્પ-
ગારં ણિગ્ધોસં સોચ્છા ણિસમ્મ તહપ્પ-
ગાર વત્થં અફાસુયં જાવ ણો
પહિગ્ગાહેજ્ઞા ।

૮૧૭. સિયા ણં પરો જેતા વદેજ્ઞા-
“ આઉસો ત્તિ વા, આહરેયં વત્થં,
સિણાણેણ વા જાવ આઘંસિત્તા વા
પઘંસિત્તા વા સમણસ્સ ણં દાસામો. ’
એયપ્પગારં ણિગ્ધોસં સોચ્છા ણિસમ્મ
સે પુવ્વામેવ આલોપ્પજ્ઞા, આઉસો
ત્તિ વા, મહ્ઙિ ત્તિ વા ! મા એય
તુમં વત્થં સિણાણેણ વા જાવ પઘં-
સાહિ વા । અભિકંઘંસિ મે દાતું,
એમેવ દલયાહિ । ” સે સેવં વદંતસ્સ
પરો સિણાણેણ વા જાવ પઘસિત્તા
દલેજ્ઞા, તહપ્પગાર વત્થં અફાસુયં
જાવ ણો પહિગ્ગાહેજ્ઞા ।

૮૧૮. સે ણં પરો જેતા વદેજ્ઞા- “ આઉસો
ત્તિ વા મહ્ઙિ ત્તિ વા, આહર એતં
વત્થં, સીઓદગવિયહેણ વા ઉસિણો-
દગદિયહેણ વા ઉચ્છોલેત્તા વા પધો-
વેત્તા વા સમણસ્સ દાસામો ” એયપ્પ-
ગારં ણિગ્ધોસં-તહેવ, ણવરં, “ મા
એયં તુમં વત્થા સીઓદગવિયહેણ વા
ઉસિણોદગવિયહેણ વા ઉચ્છોલેહિ
વા પધોવેહિ વા । અભિકંઘંસિ-સેસં
તહેવ, જાવ ણો પહિગ્ગાહેજ્ઞા ।

આ પ્રકારની અવધિ પાણુ અમારે ન કદેપે. એવું
સાંભળી જો તે ગૃહસ્થ પોતાના ઘરના મનુષ્યોને
કહે-લાવો આ વસ્ત્ર આપણે શ્રમણને આપી
દઈએ અને આપણે આપણા માટે પ્રાણિ આદિને
આરભ કરી નવું બનાવી લેશું. એવા વચન
સાંભળ્યા પછી દેવામાં આવતા વસ્ત્રને સદોષ
સમજી સાધુ ગ્રહણ ન કરે

કદાચ ગૃહસ્થામી પોતાના પરિવારને કહે-
‘આયુષ્મન્ ! વસ્ત્ર લાવો, તેને સ્નાનાદિક્રિયા
વપરાતા સુગંધિત દ્રવ્યો વડે સુગંધિત કરીને
સતને આપશું’ આવા શબ્દો સાંભળીને સત
ગૃહસ્થને કહે-આયુષ્મન્ ! અથવા ભગિની !
આ વસ્ત્રને ઘસો નહિ, સુગંધિત કરો નહિ.
આપવાની ઇચ્છા હોય તો એમજ આપી દો.
એમ કહેવા છતાં પાણુ ગૃહસ્થ આગ્રહ રાખી
સુગંધિત દ્રવ્યોથી સુવાસિત કરી આપે તો તેને
હિંમિત માની ગ્રહણ કરે નહિ

વસ્ત્ર આપનાર ગૃહસ્થ કદાચ કહે-આયુષ્મન્ !
અથવા ભગિની ! લાવો આ વસ્ત્રને ઠંડા અગર
ગરમ પાણીથી ધોઈને, અથવા વધારે ધોઈને
આ શ્રમણને આપીએ તો આ કથન સાંભળીને,
સમજીને, કહી દેવું જોઈએ કે-હો આયુષ્મન્
અથવા બહેન ! તમે આ વસ્ત્ર ઠંડા કે ગરમ
જલથી સાફ ન કરો, ન ધુઓ આપવા ઇચ્છતા
હો તો એમજ આપો ! સાધુના એમ કહેવા છતાં
પાણુ ગૃહસ્થ જો ધોઈને આપો તો ગ્રહણ ન કરે.

૮૧૯. સે ણં પરો જેતા વદેજ્ઞા, - “આરસો ત્તિ વા મયણિત્તિ વા, આરેતં વત્થં, કંદાણિ વા હરિયાણિ વા વિસોદેત્તા સમણસ્સ ણં દાસામો. ”
 એયપ્પગાર ણિગ્ધોસં સોચ્છા ણિસમ્મ જાવ, “મહ્ણી ત્તિ વા, મા એયાણિ તુમં કંદાણિ વા જાવ વિસોદેહિ, ણો સ્વલ્લ મે કપ્પતિ એતપ્પગારે વત્થે પહિગ્ગાહિત્તે. ” સે સેવં વદંતસ્સ પરો કંદાણિ વા જાવ વિસોદેત્તા દલેજ્ઞા તહપ્પગારં વત્થં અપ્પાસુયં જાવ ણો પહિગ્ગાહેજ્ઞા ।

૮૨૦. સિયા સે પરો જેતા વત્થં ણિસિરેજ્ઞા સે પુવ્વામેવ આલોજ્ઞા “આરસો ત્તિ વા મહ્ણી ત્તિ વા તુમં ચેવ ણં સંતિયં વત્થં અંતોમંતેણ પહિલેહિ-જ્ઞિસ્સામિ. ” કેવલી વૂયા-‘આયાણ-મેયં;’-વત્થંતેણ ઓવહે સિયા કુંડલે વા, ગુણે વા, હિરણ્ણે વા, સુવણ્ણે વા, મણી વા, જાવ રયણાવલી વા, પાણે વા, વીણ વા, હરિણ વા । અહ મિક્ખૂણં પુવ્વોવદિટ્ઠા જાવ જં પુવ્વા-મેવ વત્થં અંતોઅતેણ પહિલેહિજ્ઞા ।

૮૨૧. સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા સે જ્ઞં પુણ વત્થં જાણિજ્ઞા સુઅહ જાવ-સસંતાણગં, તહપ્પગાર વત્થં અપ્પાસુયં જાવ ણો પહિગ્ગાહેજ્ઞા ।

૮૨૨. સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા સે જ્ઞં પુણ વત્થં જાણેજ્ઞા અપ્પંહ જાવ અપ્પ-સંતાણગં અણલં અચિરં અધુવં અધાર-ણિજ્ઞં રોહ્જ્જતં ણ રોચ્ચહ, તહ-

કદાચ વસ્ત્ર આપનાર ગૃહસ્થ પોતાના પરિવારને કહે-હે આયુષ્મન્ ! અથવા ભગિની ! પેલું વસ્ત્ર લાવો, આપણે તેમના ઉપર રહેલા કંદને યાવત લીલોતરી વગેરેને કાઢી સાફ કરીને આ વસ્ત્ર સાધુને આપીશું. આ વાર્તાલાપ સાંભળી સમજીને સાધુ તે ગૃહસ્થને કહી દીએ-હે આયુષ્મન્ ! આ કંદ-લીલોતરી વગેરેને દૂર ન કરો એવું. વસ્ત્ર મને ના કેલ્પે. સાધુના એમ કહેવા પર પણ જો ગૃહસ્થ કંદ અથવા વનસ્પતિ આદિ લીલોતરીને અલગ કરીને વસ્ત્ર આપે તો તેને અપ્રાસુક બાણીને ગ્રહણ ન કરે.

કદાચિત્ ગૃહસ્થ સાધુને વસ્ત્ર કાઢીને આપે તો શ્રમણ લેતા પહેલા કહે કે- હે આયુષ્મન્ ! અથવા બહેન ! હું તમારી સમક્ષ આ વસ્ત્ર ચારે બાજુથી જોઈ લઉં, કારણ કે કેવળી ભગવાનને પ્રતિલેખન કર્યા વિના વસ્ત્ર લેવું તે કર્મ-બધનુ કારણ કહ્યું છે કદાચ વસ્ત્રના છેડે કુડળ, સૂત્ર, સોનું, ચાદી, મણિ યાવત રત્નાવલીહાર, અથવા પ્રાણી, ખીજ અથવા લીલોતરી બાંધી હોય, તેટલા માટે સુનિનો આ પૂર્વોક્ત આચાર છે કે પહેલેથી જ વસ્ત્ર ચારે બાજુ જોઈ લેવું

વળી સાધુ કે સાધ્વી જે વસ્ત્ર ધંડા સહિત લેવા તો તેવા પ્રકારનું વસ્ત્ર અપ્રાસુક બાણી ગ્રહણ ન કરે

સાધુ કે સાધ્વી જે વસ્ત્રને ધંડા, બળા તથા હવજ તુઓથી સહિત લાણે, પરંતુ પ્રમાણમાં પુરૂ નથી એટલે કે લાંબાઈ-પહોળાઈ જોઈએ તેટલી નથી, ઉપયોગમાં આવી શકે તેમ નથી, ઘણું જ જૂનું થઈ ગયું છે, અધ્રુવ છે-એટલે

ગારં વત્થં અફાસુયં જાવ ણો
પહિગ્ગાહેજ્જા ।

કે થોડા સમય ચાલે એવું આપવામાં આવે
છે, પહેરવા યોગ્ય નથી, અથવા દાતાને દેવાની
રુચિ ન હોય તો તેવું વસ્ત્ર અપ્રાસુક છે માટે
અહુણ કરે નહીં.

૮૨૩. સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા સે જ્જં
પુણ વત્થં જાણેજ્જા, અપ્પંડ જાવ
અસંતાણગં અલં થિરં ધુવં ધારણિજ્જં
રોહ્જ્જંતાં રુચ્ચઈ તદ્દપ્પગારં વત્થં
ફાસુયં જાવ પહિગ્ગાહેજ્જા ।
મે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા “ ણો
ળવણ મે વત્થે ” તિ કદ્દુ ણો વહુ-
દેસિણ સિનાણેણ વા જાવ પથ-
સેજ્જા ।

સાધુ કે સાધ્વી વસ્ત્રના વિષયમાં એમ બાણે કે
આ વસ્ત્ર ઇંડા, બળા, જીવ-જંતુઓથી રહિત,
પ્રમાણયુક્ત-ટકાઉ-ધારણ કરવા યોગ્ય-છે
દાતાને દેવાની ઇચ્છા છે તેમજ અનુકૂળ છે તો
નિર્દોષ બાણી અહુણ કરે. મારી પાસે નવું વસ્ત્ર
નથી એવા વિચારથી કોઈ સાધુ કે સાધ્વીએ
જૂના વસ્ત્રને-થોડાએક સુગંધિત દ્રવ્યોથી ઘસી
મસળીને તેમા સુંદરતા-લાવવાની ઇચ્છા ન
કરવી.

૮૨૪. સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા “ ણો
ળવણ મે વત્થે ” તિ કદ્દુ ણો વહુ-
દેસિણ સીતોદગવિયહેણ વા જાવ
પથોવેજ્જા ।

અમારા વસ્ત્ર નવા-સાફ-સ્વચ્છ નથી, એમ
વિચારી સાધુએ થોડાકે ઘણા અથવા ઠંડા કે
ગરમ પાણીથી ધોવા જોઈએ નહીં.

૮૨૫. સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા “ દુબ્બિ-
ગથે મે વત્થે ” તિ કદ્દુ ણો વહુ-
દેસિણ સિનાણેણ વા તદ્દેવ, સીતો-
દગવિયહેણ વા ઉસિણોદગવિયહેણ
વા (આલાક્ષો)

માત્ર વસ્ત્ર દુર્ગંધવાળું છે, એમ સમજી થોડા
કે ઘણા સુગંધવાળા દ્રવ્યોથી અથવા ઠંડા કે
ગરમ પાણીથી ધોવું જોઈએ નહીં.

૮૨૬. સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા અભિ-
કલ્લેજ્જ વત્થં આયાવેત્તણ વા પયા-
વેત્તણ વા, તદ્દપ્પગાર વત્થં ણો અણંત-
રહિયાણ પુઠ્ઠવીણ, ણો સસણિદ્ધાણ,
જાવ સતાણાણ આયાવેજ્જ વા પયા-
વેજ્જ વા ।

સાધુ અથવા સાધ્વી વસ્ત્રને સૂકવવાની ઇચ્છા
કરે અથવા વારંવાર ઇચ્છા કરે તો તે વસ્ત્રને
જીવ-જંતુ વાળી, સચિત્ત જલ અથવા વૃક્ષરૂપિતિ
આદિથી યુક્ત ભૂમિપર સૂકવે નહીં, વારંવાર
સૂકવે નહીં.

૮૨૭. સે મિક્સૂ વા મિક્સુણી વા અમિકં-
 સેજ્જા વત્થ આયાવેત્તણ વા પયા-
 વેત્તણ વા તહપ્પગાર વત્થ ધૂણંસિ
 વા, ગિહેલુગંસિ વા, ઉસુચાલંસિ વા,
 કામજલંસિ વા, અણ્ણયરે વા તહપ્પ-
 ગારે અંતલિક્ખજાણ દુબ્બદ્દે દુન્નિ-
 ક્ખિત્તે અધિકંપે ચલાચલે ણો
 આયાવેજ્જ વા ણો પયાવેજ્જ વા ।

૮૨૮. સે મિક્સૂ વા મિક્સુણી વા અમિ-
 કંસેજ્જા વત્થ આયાવેત્તણ વા પયા-
 વેત્તણ વા, તહપ્પગાર વત્થ કુલિયાંસિ
 વા, મિત્તિંસિ વા, સિલંસિ વા,
 લેહંસિ વા, અણ્ણતરે વા તહપ્પગારે
 અંતલિક્ખજાણ જાવ ણો આયાવેજ્જ
 વા પયાવેજ્જ વા ।

૮૨૯. સે મિક્સૂ વા મિક્સુણી વા અમિ-
 કંસેજ્જા વત્થ આયાવેત્તણ વા પયા-
 વેત્તણ વા, તહપ્પગાર વત્થ રાંધંસિ
 વા મંચંસિ વા, માલંસિ વા, પાસા-
 યંસિ વા, હમ્મિયતલંસિ વા, અણ્ણ-
 યરે વા, અંતલિક્ખજાણ જાવ ણો
 આયાવેજ્જ વા પયાવેજ્જ વા ।

૮૩૦. સેત્તમાદાય ઇગંતમવત્તકમેજ્જા; અહે
 ડ્રામયંહિલંસિ વા, જાવ, અણ્ણયરંસિ
 વા તહપ્પગારંસિ થંહિલસિ પહિ-
 લેહિય-પહિલેહિય પમજ્ઞિય-પમજ્ઞિય
 તતો સંજયામેવ વત્થ આયાવેજ્જ વા
 પયાવેજ્જ વા ।

૮૩૧. ઇયં સ્સલ્લ તસ્સ મિક્સુસ્સ મિક્સુ-
 ણીણ વા સામગ્ગિયં ।

સાધુ કે સાધ્વી વસ્ત્રને એકવાર કે અનેકવાર સુકવ-
 વાની ઇચ્છા કરે તો તે વસ્ત્રને સ્થંભ ઉપર, દરવાજા
 ઉપર, ઉખલ ઉપર, અથવા સ્નાન કરવાના
 ખાજોઠ ઉપર કે કોઈ ખીજા ઊંચા સ્થાન ઉપર,
 જ્યાં ખરાબર ખાંધેલું ન હોય, જે સારી રીતે
 ગોઠવાયેલું ન હોય, જે નિશ્ચલ ન હોય અને
 જે ડગમગતું હોય તેવા કોઈ પણ સ્થાન
 ઉપર વસ્ત્રને એકવાર કે અનેક વાર સૂકવે નહીં.

સાધુ કે સાધ્વી વસ્ત્રને સૂકવવાની ઇચ્છા કરે
 તો દીવાલ ઉપર, નદીના કિનારા પર, શિલાપર,
 ઢેફા પર અથવા એવા જ કોઈ પણ સ્થાન પર
 એકવાર કે વારંવાર સૂકવે નહિં.

સાધુ કે સાધ્વી વસ્ત્રને સુકવવાની ઇચ્છા કરે
 તો વૃક્ષના થડ ઉપર, માંચા કે પલંગ પર,
 માળા પર કે પ્રાસાદ પર અથવા હુવેલીની
 છત પર કે તેવા પ્રકારના કોઈ પણ ઊંચા
 સ્થાન પર, એક વાર કે અનેક વાર થોડી કે
 જાણ વાર સૂકવે નહીં.

સાધુ કે સાધ્વી ને વસ્ત્ર સૂકવવાની આવશ્યકતા
 હોય તો તે વસ્ત્ર લઈને એકાંતમાં જાય.
 એકાંતમાં જઈને ખાંભી ભૂમિ અથવા તેવા
 પ્રકારની ખીજા કોઈ અચિત્ત ભૂમિનું વારંવાર
 પ્રતિલેખન પ્રમાજ્ઞન કરીને ત્યાં પછી સાવધાની-
 પૂર્વક સૂકવે યા વધારે સૂકવે.

આ સાધુ સાધ્વીના વસ્ત્રચક્રણ કરવાનો આચાર
 છે, સુસુક્ષ્મ સુનિ પૂર્ણ રૂપથી તેનું પાલન કરી
 સંયમમાં ચતનાવાન બને.

બીજો ઉદ્દેશ

બ્રથમ ઉદ્દેશકમા વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાની વિધિનું વર્ણન કર્યું. પ્રસ્તુત ઉદ્દેશકમાં વસ્ત્ર ધારણા કરવાની વિધિનું વર્ણન છે.

૮૩૨. સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા અહેસ-
ણિજ્ઞાઈં વત્થાઈં જાણ્જા અહાપરિ-
ગ્ગહિયાઈં વત્થાઈં ધારેજ્ઞા, ણો
ધોણ્જા, ણો રહ્જા, ણો ધોયરત્તા-
ઈં વત્થાઈં ધારેજ્ઞા, અપલિઉંચ-
માણે ગામાતરેસુ ઓમચેલિણે । એયં
સ્વલ્લ વત્થધારિસ્સ સામગ્ગિયં ।

૮૩૩. સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ગાઠાવડ-
કુલં પિંડવાયપડિયાણે પવિસિતકામે
સવ્વ ચીવરમાયાણે ગાઠાવડકુલં
પિંડવાયપડિયાણે ણિક્ખમેજ્જ વા
પવિસેજ્જ વા । એનં વહિયા વિચાર-
ભૂમિં વિહારભૂમિં વા ગામાણુગામં
દૂરજ્જેજ્ઞા । અદ્ધ પુણ એનં જાણેજ્ઞા
તિવ્વદેસિયં વા વાસં વાસમાણં પેઠાણે
જઠા પિંડેસણાણે, ણવરં, સવ્વં ચીવર-
માયાણે ।

૮૩૪. સે એગ્ગો મુહુત્તગં મુહુત્તગં પહિ-
હારિયં વીયં વત્થ જાણ્જા જાવ
એગાહેણ વા દુયાહેણ વા તિયાહેણ વા
ચડયાહેણ પંચાહેણ વા વિપ્પવ-
સિયર ૨ ઉવાગચ્છેજ્ઞા । તદ્દપ્પગારં
વત્થં ણો અપ્પણા ગિણ્હેજ્ઞા ણો અણ્ણ-
મણસ્સ દેજ્ઞા, ણો પામિચ્ચં
કુજ્ઞા, ણો વત્થેણ વત્થપરિણામં વા
કરેજ્ઞા, ણો પરં ઉવસંકમિત્તુ એનં
વદેજ્ઞા-આઉસંતો સમણા, અભિ-

સાધુ કે સાધ્વી નિર્દોષ વસ્ત્રોની યાચના કરે જેવા
ગ્રહણ કર્યા હોય તેવાજ વસ્ત્રોને ધારણ કરે.
તે વસ્ત્રોને ન ધૂએ કે ન રંગે. ધોએલ કે રંગેલ
વસ્ત્રને પહેરે નહીં. વસ્ત્રોને ગોપન ન કરીને
ગ્રામ આદિમાં સુખપૂર્વક વિચરણ કરે. એવો
સાધુ નિસ્સાર વસ્ત્રધારી કહેવાય. વસ્ત્રધારી મુનિ
નો આજ સંપૂર્ણ આચાર છે.

આહારાદિ માટે જવાબાળા સયમનિષ્ઠ સાધુ-
સાધ્વી ગૃહસ્થના ગ્રેર જતાં પોતાના વસ્ત્ર સાથે
લઈને ઉપાશ્રયમાથી નીકળે અને પ્રવેશ કરે
એવી જ રીતે સ્થડિલ ભૂમિ કે સ્વાધ્યાય ભૂમિમા
જતા અથવા એક ગામથી બીજે ગામ જતા
સમસ્ત વસ્ત્ર સાથે રાખે. ઘણો વરમાદ વરમતો
નેઈને સાધુઓ તેવજ આચરણ કરે કે જેવું
પિંડેપણા અધ્યયનમાં કહેલું છે વિશેષતા એ જ
છે કે ત્યા બધી ઉપાધી લઈ જવા કહ્યું છે, તો
આહિં 'બધા વસ્ત્ર લઈ જાય' એમ કહેવું નેઈએ.

કોઈ સાધુ, કોઈ સાધુ પાસેથી બે ઘડી કે એક
બે, ત્રણ, ચાર કે પાંચ દિવસ સુધી વાપરવા
માટે પડિહારી વસ્ત્રની યાચના કરીને લઈ જાય
ત્યાર પછી ગ્રામાદિ અથવા બીજી જગ્યા રહીને
પાછા આવે ત્યારે કલ્પચિત તે વસ્ત્ર ફાટી ગયું
હોય અને તે જ પાછું આપવા ઇચ્છે તો જેણે
પડિહારી આપ્યું હતું તે સાધુ તે ફાટેલું વસ્ત્ર
ગ્રહણ કરે નહિ બીજાને લઈને આપે નહીં,
ઉધાર આપે નહીં અને અદલાબદલી પણ
કરે નહીં બીજા મુનિ પાસે જઈને એમ પણ
પૂછે કે-હે આયુષ્મન્ શ્રમણ! આપ આ વસ્ત્રને

કંઠસિ વત્થ ધારેત્તણ વા પરિહરિત્તણ
વા; થિરં વા ણં સંતં ણો પલિચ્છિ-
દિય ૨ પરિટ્ઠવેજ્ઞા; તહપ્પગારં
સસંધિતં વત્થં તસ્સ ચેવ ણિસિરેજ્ઞા;
ણો ણં સાહજ્જેજ્ઞા ।

૮૩૫. સે ઇગતિઓ તહપ્પગાર ણિગ્ધોસં
સોચ્ચા ણિસમ્મ “જે મર્યાદા તહ-
પ્પગારાણિ વત્થાણિ સસંધિયાણિ
મુહુત્તરં જાહિત્તા જાવ ઇગાદેણ વા
દુયાદેણ વા તિયાદેણ વા ચડયાદેણ
વા પંચાદેણ વા વિપ્પવસિય વિપ્પ-
સિય ઉવાગચ્છંતિ, તહપ્પગારાણિ
વત્થાણિ ણો અપ્પણા ગેહંતિ નોઅણ-
મણ્ણસ્સ દલ્યાંતિ, તં ચેવ, જાવ,
ણો સાતિજ્જંતિ, વહુવયણેણ માસિ-
યન્વં ।

૮૩૬. સે હંતા “અહમવિ મુહુત્તં પહિહારિયં
વત્થં જાહિત્તા જાવ ઇગાદેણ વા દુ-તિ
ચડ-પંચાદેણ વા વિપ્પવસિય વિપ્પ-
સિય ઉવાગચ્છિસ્સામિ, અવિયાહં
ઇયં મમેવ સિયા, માહટ્ટાણં સંપાસે
ણો ઇવં કરેજ્ઞા ।

૮૩૭. સે મિક્કૂ વા મિક્કુણી વા ણો
વણ્ણમંતાહ વત્થાહ વિવણ્ણાહં કરેજ્ઞા;
ણો વિવણ્ણાહં વણ્ણમંતાહં કરેજ્ઞા;
“અણ્ણં વા વત્થં લભિસ્સામિ ત્તિ”
કટ્ટુ ણો અણ્ણમણ્ણસ્સ દેજ્ઞા; ણો
પામિચ્ચં કુજ્ઞા; ણો વત્થેણ વત્થ-
પરિણામં કરેજ્ઞા; ણો પર ઉવસંક-
મિત્તુ ઇયં વદેજ્ઞા, “આઉસતો સમણા !
અમિકંઠસિ મે વત્થં ધારિત્તણ વા

ગહણ કરવા કે પહેરવા ઇચ્છો છો ? જો તે વસ્ત્ર
ટકાઉ હોય તો ટુકડે ટુકડા કરી તેને પરઠે નહીં
તેવું સાધેલું વસ્ત્ર પોતે ગ્રહણ ન કરે પરંતુ લગ્ન
જનાર મુનિને જ આપી દીએ.

એ જ પ્રમાણે ઘણા મુનિરાજો પાસેથી વસ્ત્ર માગી
જનાર ખીજે ગામ એક, બે, ત્રણ ચાર કે પાંચ
દિવસ રહી પાછા આવી પાછા આપવા માંડે
તો ઘણા મુનિરાજાએ ફાટેલા બાણી
બગડેલા હોય તો લેવા નહીં પરંતુ તેમનેજ
સોંપવા પહેલા સૂત્રમાં એક સાધુ માટે એક
વચનમાં જે વિધાન કરેલ છે, તે જ અહિંયા
બહુ વચનમાં સમજી લેવું.

કોઈ મુનિ એમ વિચારે કે હું પણ અલ્પ સમય
માટે વસ્ત્રની યાચના કરીને એક-બે યાવત પાંચ
દિવસ સુધી બહાર રહીને આવી જઈશ અને વસ્ત્ર
બગાડીને પાછું આપીશ તો તે લેશે નહિં તેથી
વસ્ત્ર માફ થઈ જશે, આવું વિચારનાર સાધુ
પોતાના સયમને દૂષિત કરે છે માટે સાધકે
કરવું ન જોઈએ.

સાધુ કે સાધ્વી સુદર દેખાતા વસ્ત્રને ખરાબ ન
કરે, ખરાબ દેખાતા વસ્ત્રને સુંદર ન કરે તથા
મને ખીજ સુદર વસ્ત્ર મળશે એમ વિચારીને
પોતાના જૂના વસ્ત્ર ખીજને ન આપે અને કોઈની
પાસે ઉધાર પણ ન લે. પોતાના વસ્ત્રની
અદલાબદલી પણ ન કરે, ખીજ સાધુ પાસે
જઈને એમ પણ ન કહે-હે આયુષ્યમત શ્રમણ !
આપ મારા વસ્ત્ર ગ્રહણ કરો અથવા ધારણ કરો,
તથા વસ્ત્ર મજબૂત છતાં “એ વસ્ત્ર ખીજને
સારું નથી દેખાતું” એમ વિચારી તેના ટુકડા

પરિઠરિત્તે વા; “થિરં વા સંતં
ળો પલિચ્છિદિય પલિચ્છિદિય
પરિટ્ઠવેજ્ઞા, જહામેયં વત્થં પાવગં
પરો મન્નહ્ । પરં ચ ણં અદત્તહારિ
પડિપહે પેદ્દાણે તસ્સ વત્થસ્સ નિદાણે
ળો તેસિં મીઓ ઉમ્મગ્ગેણ ગચ્છેજ્ઞા ।
જાવ અપ્પુસ્સુણ તત્તો સંજયામેવ
ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્ઞા ।

૮૩૮. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જેજ્ઞા., અંતરા સે વિહં
સિયા । સે જં પુણ વિહં જાણેજ્ઞા
'ઈમંસિ સ્વલ્લ વિહંસિ વહવે આમોસગા
વત્થપડિયાણે સાંપિડિયા, ' ળો તેસિં
મીઓ ઉમ્મગ્ગેણ ગચ્છેજ્ઞા । જાવ
ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્ઞા ।

૮૩૯. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુ-
ગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે આમો
સગા પડિયાગચ્છેજ્ઞા તે ળં આમો-
સગા એનં વટેજ્ઞા “આઉસંતો
સમણા, આઠરેયં વત્થં, દેહિ નિક્ખિ-
વાહિ, “જહા ઇરિયાણે, ળાણત્ત વત્થ-
પડિયાણે ।

૮૪૦. એયં સ્વલ્લ તસ્સ મિક્ખુસ્સ મિક્ખુ-
ણીણે વા સામગ્ગિયાં જં સવ્વદ્દેહિ
સઠિણ્ણિં સયા જણ્ણાસિ । ઇતિ વેમિ ।

કરી પરઠે નહીં વળી રસ્તે જતાં ચોરોને જોઈ
આડા માર્ગે ચાલે નહીં પરંતુ નીડરતાપૂર્વક
ધીરજથી ચતના સહિત એક ગામથી બીજે
ગામ તે જ માર્ગે જાય.

સાધુ કે સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ જઈ
રહ્યા હોય, ત્યાં વચ્ચે જંગલી રસ્તો આવેો જાય
અને રસ્તા સંબંધમાં એમ જાણવા મળે કે આ
રસ્તામાં ધણુ ચોરો વસ્ત્ર લુંટવા માટે એકઠા
થઈ રહ્યા છે તો તેનાથી ભયભીત થઈ ઉન્માર્ગમાં
ન જાય ચાવત નીડરતાપૂર્વક ચતના સહિત
આમાનુઆમ જાય.

આમાનુઆમ વિચરતાં સાધુ અથવા સાધ્વીને
માર્ગમાં લુંટારા સામે મળે અને તેઓ કહે કે
આયુષ્મન્ સાધુ ! આ વસ્ત્ર લાવો, મને આપી
દો, મૂકી દો ત્યારે જેમ ઈર્ષ્યા અધ્યયનમાં
કહેલું છે તેમ સમજવું. વિશેષતા એ જ છે કે
ત્યાં ઉપકરણના વિષયમાં કહ્યું છે આહીં વસ્ત્ર
વિષે સમજવું જોઈએ.

સાધુ-સાધ્વીનો વસ્ત્ર સંબંધી વિગત સાથેનો
એવો આચાર છે મુમુક્ષુ મુનિ એનું
પૂર્ણરૂપથી પાલન કરતા સયમમા સદા ચતના-
વાન રહે ।

પંદરમું અધ્યયન

પા ત્રૈ પ ણા

દસમાં અધ્યયનમાં આહાર ગ્રહણ કરવાની વિધિ, અગિયારમાં અધ્યયનમાં આહાર કરવા માટેનું સ્થાન તેમજ રહેવા માટેનું સ્થાન કેવું જોઈએ તેની વિધિ, બારમાં ગમનાગમનમાં વિવેક રાખવા માટે ઇર્ષ્યા સમિતિની વિધિ, તેરમાં આહારાદિ માટે ગમન કરતાં તથા વિહાર કરતાં ભાષામાં વિવેક રાખવા વિષેની વિધી, અર્થાત્ ભાષાસમિતિનું વર્ણન, ચૌદમાં સંયમસાધનામાં પ્રવર્તમાન સાધકને કેવા વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવા જોઈએ તેનો ઉલ્લેખ વગેરે આપણે અગાઉ જોઈ ગયા છીએ. આ અધ્યયનમાં આહાર લેવા માટે કેવા પ્રકારના પાત્રો સાધુએ લેવા જોઈએ તેનો ઉલ્લેખ સૂત્રકારે કરેલ છે.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

૮૪૧. સે મિક્સૂ વા મિક્સુળી વા અમિક્- સાધુ કે સાધ્વીને પાત્ર ત્રણ પ્રકારના કલ્પે છે -
 જેજા પાયાં એસિત્તે । સેજ્જં પુણ કાષના, તુંખડાના અને માટીના. આ ત્રણ
 પાયાં જાણેજા તંજહા, અલાડપાયાં પ્રકારમાથી કોઈ પણ પ્રકારનું એક જ પાત્ર
 વા, દારુપાયાં વા, મદ્રિયાપાયાં વા તરણ યાવત સ્થિર સંહનનવાળો સાધક રાખે,
 તદ્દપ્પગારં પાયાં જે ણિમંયે તરુણે ખીજુ પાત્ર ગ્રહણ ન કરે.*
 જાવ ચિરસંઘયણે સે એગં પાયાં

૮૪૨. સે મિક્સૂ વા મિક્સુળી વા પરં અદ્ધ- સાધુ કે સાધ્વી-અર્ધ યોજન એટલે બે ગાઉ
 જોયળમેરાણ પાયપડિયાણ ણો અમિ- ઉપરાંત પાત્ર લેવા માટે ન જાય.
 સંવારેજા ગમણાણ ।

૮૪૩. સે મિક્સૂ વા મિક્સુળી વા સેજ્જં સાધુ કે સાધ્વીને ખ્યાલમાં આવે કે આ પાત્ર એક
 પુણ પાયાં જાણેજા, અસ્સિપડિયાણ સ્વધર્મી સાધુને ઉદ્દેશ્ય કરીને કે ઘણાં સ્વધર્મીના
 એગં સાદમ્મિયાં સમુદ્દિસ્સ પાળાઈ ઉદ્દેશ્ય કરીને-એક સ્વધર્મિકા સાધ્વી કે ઘણા
 જહા પિંદેસણાણ ચત્તારિ આલા સ્વધર્મિકા-સાધ્વીઓને ઉદ્દેશ્ય કરીને બનાવવામાં
 વગા । પંચમે વઢવે સમળમાહણ આવ્યું છે. જેમાં ઘણા પ્રાણી, ભૂત, જીવો અને
 પગણિયર તહેવ । સત્ત્વોની હિંસા થઈ છે. તે આ ચાર આલાપક
 થયા અને પાંચતા આલાપકમાં ઘણા શ્રમણો
 પ્રાદ્ધણો આદિને ગાણી-ગાણીને બનાવવામાં
 આવ્યું છે. તેથી તેમા પણ હિંસા થઈ છે.
 માટે તેવા પાત્રને ગ્રહણ ન કરે ઇત્યાદિ કથન
 જે આહાર ગ્રહણ કરવાની વિધિ-વિરૂધ્ધિ
 અધ્યયનમા બતાવેલ છે તે પ્રમાણે અહીં
 મમજુ લેવું

૮૪૪. સે મિક્સૂ વા મિક્સુળી વા અસ્સંજણ ગૃહસ્થો ભિક્ષુના નિમિત્તે અથવા શ્રમણ પ્રાદ્ધણ
 મિક્સુપડિયાણ વઢવે સમળમાહણ વગેરે માટે જે પાત્ર બનાવ્યું હોય તે ન લેવાય,
 (વત્તેસણાલાવઓ) તેનું વિશેષ વર્ણન વસેષણા અધ્યયનથી જાણી
 લેવું.

૮૪૫. સે મિક્સૂ વા મિક્સુળી વા સે જ્જાઈ સાધુ કે સાધ્વીને ન લેવા યોગ્ય વિવિધ પાત્રોની
 પુણ પાદાઈ જાણેજા વિલ્લવ રુવાડ- જાતો બતાવી છે. તે આ પ્રમાણે.-લોખંડ
 મદ્દણમુલ્લાઈ. તંજહા, અય પાદાણિ વા, - પાત્ર, કથીર પાત્ર, તાસ્ર પાત્ર, શીશાનુ પાત્ર,
 તડપાદાણિ તંવપાદાણિ વા, મીસ - ચાટ્ટી પાત્ર, સુવર્ણ પાત્ર, પીત્તળ પાત્ર, પોલાદ

આ આ મૂત્ર ગોધા આરામાં જન્મેલા સાધુ સાધ્વીઓ માટે છે,

ગ-હિરણ-સુવર્ણ-રીરિયા-હારપુડ -
પાયાણિ વા, મણિ-કાચ-કંસ-સંઘ-
સિંગ-દંત-ચેલ-સેલ-પાયાણિ વા, ચમ્મ-
પાયાણિ વા, અણ્ણયરાણિ વા તહપ્પ-
ગારાઈં વિરુવરૂવાઈં મહદ્ધણમોલ્લાઈં
પાયાઈં અપાસુયાઈં જાવ ણો પડિગ્ગા-
હેજ્જા ।

૮૪૬. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા સે જ્ઞાઈં
પુણ પાદાઈં જાણેજ્જા વિરુવરૂવાઈં
મહદ્ધણવંધનાણિ વા, અચંધનાણિ વા
ચમ્મવંધનાણિ વા અભયરાઈં તહપ્પ-
ગાઈં અપાસુયાઈં ણો પડિગ્ગાહેજ્જા ।
ઈચ્ચેયાઈં આયત્તનાઈં ઉવાતિકમ્મ ।

૮૪૭. અહ મિવસૂ જાણેજ્જા ચઉદ્ધિ પડિ-
માદિ પાદે. एसित्तए । तत्थ खलु
इमा पढमाः- સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી
વા ઉદ્ધિસિય પાયાં જાણેજ્જા, તજહા,
લાઉયપાયાં વા, દારુપાયાં વા, મદ્દિ-
યાપાયાં વા, તહપ્પગારં પાયાં સયાં વા
ણં જાણેજ્જા, જાવ પડિગ્ગાહેજ્જા ।
પદમા પડિમા ।

૮૪૮. અઠાવરા દોચ્ચા:- સે ભિક્ખુ વા
ભિક્ખુણી વા પેહાણ પેહાણ પાયાં
જાણેજ્જા, તંજહા, ગાહાવં વા જાવ
કમ્મકરિં વા, સે પુન્નામેવ આલો-
ણેજ્જા “આઉસો ત્તિ વા, મહ્ણી
ત્તિ વા, દાહિસિ મે ઇત્તો અણ્ણયરં
પાયાં, તંજહા, લાઉયપાદં વા ” જાવ
તહપ્પગારં પાયાં સયાં વા ણં જાણેજ્જા,
પરો વા સે દેજ્જા જાવ પડિગ્ગા-
હેજ્જા । દોચ્ચા પડિમા ।

પાત્ર, મણિપાત્ર, કાચપાત્ર, કાંસાતુ પાત્ર,
શંખપાત્ર, શૃંગપાત્ર, દંતપાત્ર, વસ્ત્રપાત્ર,
પાષાણપાત્ર, અથવા ચર્મપાત્ર, બહુમૂલ્ય કોઈ
પણ ખીજ વિવિધ પ્રકારનાં પાત્રો આ બધા
વિવિધ પાત્રોને જાણે. અને અપ્રાસુક અને-
પણિક જાણી ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અને સાધ્વી જે પાત્રોને મૂલ્યવાન લેખાંડ
કે ચામડાતુ બંધન લાગ્યું હોય અથવા અન્ય
કોઈ મૂલ્યવાન બંધન હોય તેવા પાત્રોને દૂષિત
ગણે અને ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અને સાધ્વીજીઓ આ દોષો ત્યાગી,
પાત્ર ગ્રહણ કરવાની ચાર પ્રતિજ્ઞાઓ જાણે.
પ્રતિજ્ઞા પહેલી - સાધુ કે સાધ્વી પહેલી પ્રતિજ્ઞા
એમ ધારણ કરે કે કાષ્ઠના તુબડા કે માટીનાં
આ ત્રણેય પ્રકારના પાત્રોમાંથી કોઈ એક પ્રકાર-
નાં જ ગ્રહણ કરીશ. અને ત્યાર પછી સ્વયં યાચના
કરી લાવે અથવા ગૃહસ્થ આપે તો નિર્દોષ જાણી
ગ્રહણ કરે.

પ્રતિજ્ઞા બીજી.- સાધુ કે સાધ્વી એવી ધારણા
કરે કે ગૃહસ્થને ત્યાં પાત્ર જોઈશ પછી ગ્રહણ
કરીશ જ્યારે સાધુ ગૃહસ્થના ઘેર જાય,
પાત્ર જુએ અને પછી ગૃહસ્થથી માડી દાસ
દાસી કોઈ પણ હાજર હોય તો તેમને
દેખાડીને કહે કે મને આ પાત્ર આપશો ?
ત્યારે ગૃહસ્થ જો આપે તો નિર્દોષ જાણીને
ગ્રહણ કરે. અથવા ગૃહસ્થ સતને યાચના વિના
આપે તો નિર્દોષ જાણી ગ્રહણ કરે

૮૪૯. અઠાવરા તચ્ચા પડિમા-સે ભિક્કૂ
વા ભિક્કુણી વા સે જ્જં પુણં પાદં
જાણેજ્જા સંગદ્દયાં વા, વેજદ્દયાંતિયાં
વા, તહપ્પગારં પાયાં સયાં વા જાવ
પડિગાહેજ્જા । તચ્ચા પડિમા ।

પ્રતિજ્ઞા ત્રીજી.- સાધુ કે સાધ્વી એવી ધારણા કરે
કે ગૃહસ્થનું વાપરેલું અથવા બે-ત્રણમાંથી વપરાતું
પાત્ર મળશે તો ગ્રહણ કરીશ. ત્યાર પછી ગૃહસ્થના
ઘેર જઈ યાચના કરે. નિર્દોષ મળે તો ગ્રહણ
કરે અથવા બીજો સાધુ લાવીને આપે તો
નિર્દોષ બાણી ગ્રહણ કરે.

૮૫૦. અઠાવરા ચઉત્થા પડિમા.- સે ભિક્કૂ
વા ભિક્કુણી વા ઉજ્જિયધમ્મિયં
પાદં જાણેજ્જા; જં ચડ્ડણે વહવે
સમણમાદ્દના. જાવ વણીમગા ણાવ-
કંઠવતિ, તહપ્પગારં પાદં સયાં વા ણં
જાવ પડિગાહેજ્જા । ચઉત્થા પડિમા- ।

પ્રતિજ્ઞા ચોથી.- સાધુ કે સાધ્વી એવી ધારણા
કરે કે માટી, તુંબડા કે કાષ્ઠનું પાત્ર જે શ્રમણ
બ્રાહ્મણ, અતિથી, રાંક, લિખારીના પણ
ઉપયોગમાં ન આવે તેવું પાત્ર યાચના કરતાં
મળી જાય અથવા તો ગૃહસ્થ યાચના વિના જ
આપે તો નિર્દોષ બાણી ગ્રહણ કરે.

૮૫૧. ઇચ્છેયાણં ચઉણ્હં પડિમાણં અણ-
યર પડિમાં (જહા પિંહેસણા) ।

આ ચાર અલિગ્રહોમાંથી કોઈ પણ અલિગ્રહને
ધારણું કરે. -શેષ પિંડેણા સમાન બાણી લેવું.

૮૫૨. સે ણં એતાણ્ણેસણાણ્ણેસમાણં પરો
પાસિત્તા વણ્ણા “ આડસંતો સમણા
ણ્ણાસિ તુમં માસેણ વા ” [જહા
વત્થેસણાણ્ણે] ।

આ રીતે પાત્રની યાચના કરતા દેખીને કદાચ
ગૃહસ્થ કહે કે-આયુષ્યમાન શ્રમણ ! એક
મહિના પછી પધારજો અમે તમને કોઈ એક
પાત્ર આપીશું. ત્યારે શ્રમણ કહે કે આયુષ્યમાન
ગૃહસ્થ ! અમારે આવા વાયદા કરવા કદપતા
નથી. વગેરે જેમ વસૈષણામા કહ્યું છે તેમ અહીં
પણ સમજ લેવું.

૮૫૩. સે ણં પરો જેતા વદેજ્જા, ‘ આડસો
ત્તિ વા મ્હણી તિ વા, આહરેયાં પાદં,
તેલ્લેણ વા, ઘણ વા, ણવણીણ વા,
વસાણ વા, અવ્ભગિત્તા વા તહેવ,
સિણાણાઈ તહેવ, સીતોદગાઈં કંદાદિ
તહેવ ।

સાધુ કે સાધ્વી પાત્રની યાચના કરે ત્યારે
ગૃહસ્થ તેમના પરિવારને કહે કે હું આયુષ્યમાન
અથવા ભગિની ! પેલું પાત્ર અહીં લાવો, આપણે
તે પાત્રને તેલથી, ઘીથી, માખણથી, કે ચરબીથી,
લેપન કરીને આપીએ અથવા કંદ, બીજ,
લીલોતરી કે કોઈ પણ સચિત્ત દ્રવ્યોથી ખાદી
કરીને આપીએ, તો તેવા પ્રકારનો વાર્તાલાપ
સાંભળી શ્રમણે શું શું કરવું, તે વિધિ વિશે
વસૈષણા મા આવી ગયું છે તે પ્રમાણે સમજ
લેવું તે પાત્રને દૂષિત બાણી ગ્રહણ ન કરે.

૮૫૪. સે નં પરો જેતા વદેજ્ઞા “આડસંતો સમણા, મુહુત્તગં મુહુત્તગં અત્થાહિ જાવ, તાવ અમ્હે અસણં વા ઉવ-કરેસુ વા ઉવક્કલ્લેસુ વા, તો તે વયં આડસો સપાણં સમોયણં પડિગ્ગહં દાસ્સામો. તુચ્છં પડિગ્ગહં દિણ્ણે સમણસ્સ ણો સુદ્ધુ સાહુ ભવતિ.” સે પુન્નામેવ આલોણ્ણા આડસો ત્તિ વા મહ્ણી તિ વા, ણો ચલ્લ મે કપ્પહઃ આધાકમ્મિણ્ણ અસણે વા પાણે વા ચ્ચાદમે વા સાદમે વા, મોત્તણ્ણ વા પાયણ વા । મા ઉવકરેહિ, મા ઉવ-ક્કલ્લેહિ; અમિકંચસિ મે દાતુ, એમેવ દલયાહિ ” સે સેનાં વયંતસ્સ પરો અસણં વા જાવ ઉવકરેત્તા સપાણં સમોયણં પડિગ્ગહં દલણ્ણા, તહપ્પગારં પડિગ્ગહ અપાસુયં જાય ણો પડિગ્ગાહેજ્ઞા ।

૮૫૫. સિયા સે પરો ઉવણેત્તા પડિગ્ગહં ણિસિરેજ્ઞા, તે પુન્નામેવ આલો-ણ્ણા “આડસો ત્તિ વા મહ્ણી તિ વા તુમં ચેવ નં સંતિયં પડિગ્ગહં અંતોઅંતેણ પહિલેહિસ્સામિ ।

૮૫૬. કેવલી વૂયા આયાણ-મેયં । અંતો પડિગ્ગહંસિ પાણાણિ વા વીયાણિ વા હરિયાણિ વા જાવ અહ મિક્કલ્લુણં પુન્નાવદિદ્ધા એસ પતિણ્ણાજ્ઞં પુન્ના-મેવપડિગ્ગહં અંતોઅંતેણ પહિલે-હિજ્ઞા ।

૮૫૭. સઅંઢાદિ સન્ને આલાવગા જહા વત્થેસણાણ; ણાણત્તં-તેલ્લેણ વા ધણ વા ણવળીણ વા વસાણ વા સિણાણાદિ જાવ અણ્ણયરંસિ વા

પાત્ર આપનાર દાતા સાધુ કે સાધ્વીને કહે કે આયુષ્મન્ શ્રમણુ! થોડીક વાર ઉભા રહો. અમે હમણાં જ લોજન, પાણી પકાવી તૈયાર કરી પાત્ર ભરીને આપીએ છીએ. કારણ કે ખાલી પાત્ર આપવું તે સારું લાગે નહિ આ કથન સાંભળીને શ્રમણ તે જ સમયે કહી દે- હે આયુષ્મન્! અથવા બહેન! મારા માટે બનાવેલ લોજન પાણી મને લેવા કહ્યે નહી, માટે લોજન પાણી તૈયાર ન કરો. જો તમે મને પાત્ર દેવા ઇચ્છતા હો તો એમ જ ખાલી આપો. મુનિના એમ કહેવા છતાં પણ ગૃહસ્થ લોજન-પાણી તૈયારી કરી ભર્યું પાત્ર આપે તો તે પાત્ર ને દોષયુક્ત જાણી સંત ગ્રહણ ન કરે.

ગૃહસ્થ પાત્ર લાવીને આપે ત્યારે મુનિએ કહેવું જોઈએ કે-આયુષ્મન્! અથવા બહેન! તમારી સામેજ આ પાત્ર અંદર-બહાર તપાસી લઉં છું.

સર્વજ્ઞ ભગવાને ફરમાયુ છે કે પાત્ર લેવા વિના લેવું તે કર્મબંધનુ કારણ છે. સંભવ છે કે પાત્રમાં કદાચ, ગ્રાણી, ખીજ, અથવા લીલોતરી હોય, માટે સાધુ સાધ્વીનો પૂર્વોપદ્રિષ્ટ અચાર છે કે પહેલા પાત્રને અંદર બહાર તપાસી જોવું ત્યાર પછી ગ્રહણ કરવું.

ઇ ડા વગેરે જીવંતુ સહિત પાત્ર હોય તો ગ્રહણ ન કરે એવી વિધિ વસૈષણા-અધ્યયનમાં વિસ્તારથી-આવી ગઈ છે તે જ સમગ્રી વિધિ પાત્ર માટે પણ સમજી લેવી, વિશેષતા માત્ર એટલી જ છે કે પાત્ર જો તેલથી ઘીથી, માખણથી કે ચરબીથી કે સુગંધિત દ્રવ્યોથી અથવા ખીજ

તહપ્પગારંસિ ચંડિલસિ પડિલેહિય
પડિલેહિય પમજ્ઞિય પમજ્ઞિય તઓ
સંજયામેવ આમજ્જેજ વા ।

કોઈ કન્યોથી ખચાયેલું હોય તો તે પાત્ર લઈને
એકાત્મક બન્ય. ત્યાં જીવજતુ રહિત ભૂમિનું
પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન કરે અને પછી તે જગ્યામા
પાત્ર ને ઘસી-ઘસીને સાફ કરે.

૮૫૮. એય સ્વલુ તસ્સ મિક્કવુસ્સ મિક્કવુ-
ળીંણ વા સામગ્ગિયં જ સવ્વદ્દેહિ
સદ્ધિતેહિ સયા જણ્ઞાસિ ત્તિ વેમિ ।

સાધુ-સાધધ્વીજીઓનો આ પાત્ર સંબંધી સંપૂર્ણ
આચાર છે. મોક્ષના અભિલાષીઓએ તેનું પુર્ણ
રૂપથી પાલન કરવું જોઈએ અને સંયમમા
મદા યતનાવાન થવું જોઈએ, એમ હું કહું છું.

કરુણા

ખીજો ઉદ્દેશ

(પ્રથમ ઉદ્દેશકમા પાત્ર ગ્રહણ કરવાની વિધિનું વર્ણન આગળ આ ઉદ્દેશકમા પાત્રની તેમજ
જીવોની રક્ષા કેમ કરવી તેની વિધિ બતાવવામા આવી છે.)

૮૫૯. સે મિક્કવુ વા [૨] ગાઠાવઙ્કુલ પવિદ્દે
સમાળે પુવ્વામેવ પેઠાણ પડિગ્ગહગં,
અવહટ્ટુ પાળે, પમજ્ઞિય રયં તતો
સંજયામેવ, ગાઠાવઙ્કુલં પિંડવાયપડિ-
યાણ ણિક્કલમેજ્જ વા પવિમેજ્જ વા ।

ગૃહસ્થને ઘેર આહાર-પાણી લેવા જતા પહેલાં
સાધુ-સાધ્વી પાત્રને ખરાબર જુએ, તેમાં જીવ-
જતુ હોય તો આવધાનીપૂર્વક લઈને એક બાજુ
મૂંછી દે ધૂળ હોય તો શુદ્ધ દ્વારા પ્રમાર્જન
કરે અને પછી આહારાદિ માટે નીકળે કે
પ્રવેશ કરે.

૮૬૦. કેવલી વૂયા- ‘ આયાળમેયં. ’ અંતો
પડિગ્ગહસિ પાળે વા, વીણ વા, દરણ
વા પરિયાવજ્જેજ્ઞા । અહ મિવસૂપં
પુવ્વોવદિદ્ધા एस पतिष्णा, जं पुण्ड-
मेव पेठाण पडिग्गह, उवहट्टु पाणे,
पमज्जिय रयं, ततो संजयामेव गाठा-
वङ्कुलं, पिंडवायपडियाण पविसेज्ज
वा णिकलमेज्ज वા ।

પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન કર્યા વિના ગોચરી લેવા
બીજા તો કેવળી ભગવાને કર્મ-બંધન કરણ
કહ્યું છે મલવ છે કે પાત્રમા રહેલા પ્રાણી,
ખીજ કે લીલી વનસ્પતિ વગેરે જીવો હોય
અને તેમને પરિતાપ થાય તેથી મુનિઓનો
આજ પૂર્વોદ્દિષ્ટ આચાર છે માટે પહેલા પાત્રને
સારી રીતે જોઈને-પોજીને યતનાપૂર્વક
ગૃહસ્થના ઘેર ગોચરી માટે નીકળવું અને તેના
ઘરમા પ્રવેશ કરવો.

૮૬૧. સે મિવસૂ વા મિક્કવુળી વા ગાઠાવઙ્કુલ
જાવ-સમાળે સિયા. સે પરો અમિ-
હટ્ટુ અંતો પડિગ્ગહગંસિ સીઓદગં
પરિમાણ્ણા ણીહટ્ટુ દલણ્ણા,
તહપ્પગારં પડિગ્ગહગ પરહત્થંસિ વા
પરપારંસિ વા અફાસુયં જાવ ણો
પડિગ્ગાહેજ્ઞા ।

ગૃહસ્થના ઘેર ગયેલા સાધુ કે સાધ્વી ન્યારે
આહાર-પાણીની યાચના કરે ત્યારે ગૃહસ્થ
ઘરમાંથી સચિત્ત પાણી પાત્રમાં લઈને સાધુને
આપવા આવે ત્યારે તે પાણી તેના હાથમાં કે
પાત્રમા હોય તો અપ્રાસુક બાણી ગ્રહણ ન કરે

૮૬૨. સે ય આહચ્ચ પઢિગાહિણ સિયા સે
સ્વિપ્પમેવ ઉદગંસિં સાહરેજ્ઞા, સે
પઢિગ્ગહ-માયાણ પાણં પરિદ્ધવેજ્ઞા,
સસણિદ્ધાણ ચ ણં ભૂમીણ ણિયમેજ્ઞા ।

કદાચિત્ અસાવધાનીથી ગ્રહણ કરી લેવાય તો
તુર્તજ ગૃહસ્થને પાણુ આપી દે. જો ગૃહસ્થ
પાણી પાણુ ન લે તો તે પાણી લઈને તે
જાતિના પાણીમા સાવધાનીપૂર્વક પરઠી દે
અથવા સ્નિગ્ધ ભૂમિમાં પરઠી દીએ.

૮૬૩. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ઉદુલ્લં
વા સસિણિદ્ધં વા પઢિગ્ગહં ણો આમ-
જ્જેજ્ઞ વા જાવ પયાવેજ્ઞ વા ।

જે પાત્ર કાચા પાણીવાળું હોય તેને સાધુ-
સાધ્વી લૂંછે નહીં કે તાપમાં સૂકવે નહીં.

૮૬૪. અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા, -વિયહોદણ
મે પઢિગ્ગહે છિણ્ણસિણેહે, તહપ્પગારં
પઢિગ્ગહં તતો સંજયામેય આમજ્જેજ્ઞ
વા જાવ પયાવેજ્ઞ વા ।

જ્યારે પાત્ર સ્વંય સૂકાઈ જાય ત્યાર પછી
યતનાપૂર્વક સાફ કરે અને અને પ્રમાર્જન કરે.

૮૬૫. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ગાહાવડ-
કુલ પવિસિઉકામે પઢિગ્ગહમાયાણ
ગાહાવડકુલં પિંડવાયપડિયાણ પવિ-
સેજ્ઞ વા ણિક્કમેજ્ઞ વા । એવં
વહિયા વિયારભૂમિ વા વિહારભૂમિ વા
ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્ઞા ।

સાધુ કે સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘેર જાય ત્યારે, તથા
શૌચ માટે, સ્વાધ્યાય માટે તથા એક ગામથી
બીજે ગામ જાય ત્યારે પાત્ર સાથે રાખે.

૮૬૬. તિવ્વદેસિયાદિ જહા વીયાણ વત્થે-
સણાણ । ણવરં, એત્થ પઢિગ્ગહતો ।

સાધુ કે સાધ્વી પાત્ર લેવા માટે જતા હોય
ત્યારે માર્ગમાં થોડો કે ઘણો વરસાદ વરસતો
હોય તો વરસાદના અધ્યયનમાં કદા મુજબ કરવું.
અહીં વરસના સ્થાને પાત્ર કહેવું.

૮૬૭. એયં ચલ્લ તસ્સ ભિક્ખુસ ભિક્ખુ-
ણીણ વા સામગ્ગિયાં જં સવ્વટ્ઠેહિ
સહિતેહિ સયા જણ્ઞા સિ, તિ
વેમિ ।

સાધુ અને સાધ્વીનો આ આચાર છે. મોક્ષા-
લિલાષી મુનિ તેનું સંપૂર્ણપણે પાલન કરે અને
યલનાવાનું બને, એમ હું કહું છું.

અધ્યયન સોળમું

અવગ્રહ પ્રતિમા

પાત્રૈષણતુ' વર્ણન તો પંદરમા અધ્યયનમાં કરવામાં આવ્યું છે. પરંતુ આધુ-
પાત્રાદિ બધા ઉપકરણો કોઈ ગૃહસ્થની આજ્ઞાથી જ ગ્રહણ કરે છે કારણ કે તેમણે પૂર્ણતયા
અદત્તાદાનનો ત્યાગ કરેલ છે. તેથી પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં અવગ્રહનું વર્ણન કરે છે. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર,
કાળ, ભાવની અપેક્ષાથી અવગ્રહ ચાર પ્રકારના હોય છે અને સામાન્ય રૂપથી પાંચ પ્રકારનાં
પણ અવગ્રહ મનાય છે- ૧ દેવેન્દ્ર અવગ્રહ ૨ રાજ અવગ્રહ ૩ ગૃહપતિ અવગ્રહ ૪ શય્યાતર
અવગ્રહ, ૫ સાધર્મિક અવગ્રહ. તે અવગ્રહોનું વર્ણન પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં કરવામાં આવેલ છે.

પ્રથમ ઉદ્દેશ

૮૬૮. “સમણે મવિસ્સામિ અણગારે અર્કિ-
ચણે અપુત્તે અપસૂ પરદત્તમોગી પાવં
કમ્મં ણો કરિસ્સામીતિ સમુદ્દાણ,
સવ્વં મતે અદિણ્ણાદાણં પચ્ચ-
વક્ખામિ ” ।

૮૬૯. સે અણુપવિસિત્તા ગામં વા જાવ રાય-
દ્દાણિં વા ણેવ સયં અદિન્નં ગિગિરજ્જા;
નેવન્નેહિં અદિન્નં ગિણ્ણાવેજ્જા; અદિણ્ણં
ગિણ્ણંતે અન્ને ન સમણુજાણેજ્જા । જેહિ
વિ સદ્ધિં સંપવ્વહણ, તેસિંપિ યાઈં મિક્ખૂ
છત્તયાં વા દંડગં વા જાવ ચમ્મલે-
દણગં વા, તેસિં પુવ્વામેવ ઉગ્ગહં
અણુણુવિય અપહિલેહિય અપમજ્જિય
ણો ગિણ્ણેજ્જ વા પગિણ્ણેજ્જ વા;
તેસિં પુવ્વામેવ ઉગ્ગહં અણુણુવિય
પહિલેહિયપમજ્જિય તથો સંજયામેવ
ગિણ્ણેજ્જ વા પગિણ્ણેજ્જ વા ।

(સ્પષ્ટીકરણ-જે કે સાધુઓની પાસે છત્ર અગર તો ચામડું કાપવાને માટે ઉપકરણ હોતુ નથી,
છતાં એનો ઉલ્લેખ જે અડીં કરવામા આવ્યો છે તે બાણુવા પુરતો છે. આશય એ છે કે કોઈ
પણુ નાની મોટી વસ્તુ અનદત્ત-એટલે આખ્યા વિના લેવી નહીં જોઈએ. ખીજું કોઈકણુ વગેરે સ્થળોએ
ધણું વરસાદ વરસે છે એટલે વિશેષ કારણે છત્ર અહીં કરવાનો ઉલ્લેખ સમજવો જોઈએ, એમ
ટીકાકાર કહે છે)

૮૭૦. સે આગંતરેસુ વા [૪] અણુવીડ ઉગ્ગહં
જાણ્ણાઃ-જે તત્થ ઈસરે જે તત્થ
સમદ્ધિદ્ધણ, તે ઉગ્ગહ અણુણુવેજ્જા
“ કામં સ્વલ્લ આસો, અદ્દાલ્લં અદ્દા-
પરિણાતં વસામો । જાવ આઝસં-
તસ્સ ઉગ્ગહે. જાવ સાહમ્મિયા ણ્ણ, તાવ
ઉગ્ગહં ગિણ્ણિસ્સામો, તેણ પરં
વિહરિસ્સામો । ”

દીક્ષા ગ્રહણ કરતી વેળાએ સંયમાથી કહે છે
કે - ઘર, પુત્રાદિ, સ્વજનો-પરિજનો, દ્વિપદ-
ચતુષ્પદાદિ પશુઓ તથા સુવર્ણ-ચાંદી-ધન
ધાન્યાદિનો ત્યાગ કરીને શ્રમણ-તપસ્વી બનીશ.
ભિક્ષાજીવી સાધક બનીશ પાપ કર્મનું આચરણ
ન કરીશ. હે ભદ્રન્ત ! આ પ્રકારનાં નિશ્ચયમાં
આરૂઢ થઈને આજે હું સર્વ પ્રકારના અદત્તા-
દાનના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું.

તેવો શ્રમણ ગામ યાવત રાજધાનીમાં પ્રવેશ
કરે ત્યારે કોઈ ચીજ કોઈની રબા લીધા વિના
ગ્રહણ કરે નહીં, કરાવે નહીં, કોઈ ગ્રહણ કરતા
હોય તો સાઈં જાણે નહીં જેઓની સાથે પ્રવ્રજિત
થઈ રહે છે તેઓના છત્ર, દડ યાવત ચર્મછેદનિકા,
વિગેરે ઉપકરણો પણ તેઓની આજ્ઞા લીધા
વિના, જોયા પૂંજ્યા વિના ગ્રહણ ન કરે. પહેલા
તેઓની આજ્ઞા લઈ, પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન કરી
તે વસ્તુઓ યતનાપૂર્વક ગ્રહણ કરે

સાધુ કે સાધ્વી વિચાર કરીને ધર્મશાળાદિમાં
અવગ્રહની યાચના કરે તે સ્થાનના સ્વામી કે
અધિષ્ઠાતા-(સ્થાનની દેખરેખ રાખનાર)ની
આજ્ઞા લેવી, આ પ્રમાણે કહેવું-હે આયુષ્મન્
ગૃહસ્થ ! અમે આપની આજ્ઞાનુસાર કલ્પકાલ
સુધી અહીં રહેશું જેટલી જગ્યામા અને જેટલો
સમય અહીં રહેશું તેટલા સમયમા કોઈ અમારા
અમાન આચારવાળા ઉચ્ચવિહારી સાધર્મિક સંતો
પધારશે, તો તેઓ પણ આ ક્ષેત્રમા રહેશે અને
આ ભૂમનો ઉપયોગ કરશે. સમય પૂર્ણ થયા
બાદ વિહાર કરીશું

૮૭૧. સે કિં પુણ તત્થોગ્ગહસિ ? એવેગ્ગહિ-
યંમિ, જે તત્થ સાહમ્મિયા સંમો-
નિયા સમણુણા ઉવાગચ્છેજ્જા, જે
તેણ સયમેસિયણે અસણે વા (૪) તેણ
તે સાહમ્મિયા સંમોદયા ઉવણિ-
મંતેજ્જા; ણો ચેવ ણં પરવડિયાણે
ઉગિજ્જિય [૨] ઉવણિમંતેજ્જા ।

૮૭૨. સે આગંતારેસુ વા (૪) જાવ સે કિં
પુણ તત્થોગ્ગહસિ ? એવેગ્ગહિયં સિ;
જે તત્થ સાહમ્મિયા અણ્ણસંમોદયા
સમણુણા ઉવાગચ્છેજ્જા, જે તેણં સય-
મેસિયણે પીઢે વા સેજ્જાસંથારણે વા
તેણ તે સાહમ્મિયે અણ્ણસંમોદયે
સમણુણે ઉવણિમંતેજ્જા; ણો ચેવ ણં
પરવડિયાણે ઉગિજ્જિય ઉગિજ્જિય
ઉવણિમંતેજ્જા ।

૮૭૩. સે આગતારેસુ વા (૪) જાવ સે કિં
પુણ ? તત્થોગ્ગહસિ એવેગ્ગહિયંસિ
જે તત્થ ગાહાવર્ણ ગાહાવડ-
પુત્તાણ વા સૂતી વા પિપ્પલણ વા
કણ્ણસોહણણ વા ગહચ્છેયણણ વા, તં
અપ્પણો એગસ્સ અટ્ટાણ પાહિહારિયં
જાઈત્તા, ણો અણ્ણમણ્ણસ્સ દેજ્જ વા
પદેજ્જ વા; સયં કરણિજ્જં તિ કટ્ટુ
સે તમાદાણે તત્થ ગચ્છેજ્જા, ગચ્છિત્તા
પુત્ત્વામેવ ઉત્તાણણે હત્થે કટ્ટુ ભૂમિણ
વા ઠવેત્તા, 'ઇમં સ્વલુ' ત્તિ આલોણ્ણજ્જા,
ણો ચેવ ણં સયં પાણિણ પરપ્પાણિસિ
પચ્ચપ્પિણેજ્જા ।

તે સ્થાનમાં રહ્યા પછી જે કોઈ સંભોગી સમાન
સમાચારીવાળા, સાધુઓ વિહાર કરીને પધાર્યા
હોય ત્યારે પોતાના લાવેલ ભોજન પાણી માટે
તેઓને નિમત્રણ કરે. પરંતુ બીજા મુનિ દ્વારા
અથવા બીજા મુનિ માટે લાવેલ આહાર-પાણી
માટે નિમત્રણ ન કરે.

આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને ધર્મશાળા આદિમાં રહેલા
સાધુની પાસે ઉત્તમ આચારવાળા અસંભોગી
સાધુની સાધુ આવે તો પોતાના લાવેલા ખાત્રેડ,
પટિયુ, શય્યા-સંસ્તારકાદિ દ્વારા તેઓનું
સન્માન કરે અર્થાત્ આમંત્રણ આપે. પરંતુ
બીજા મુનિ દ્વારા લાવેલા ખાત્રેડાદિ ને માટે
આમંત્રણ ન કરે

ધર્મશાલાદિમાં મુનિ આજ્ઞા લઈને રહ્યા અને
તે સ્થાનમાં કોઈ ગૃહસ્થ કે ગૃહસ્થના પુત્ર આદિ
પાસેથી, સોય, કાટો કાઢવાનો ચીપિયો, કાન
ખોતરણી, નરાણી આદિ ઉપકરણો પોતાના
પ્રયોજન માટે ચાચીને લાવેલ હોય તો તે
ઉપકરણો (અરસપરસ) અન્ય સાધુઓને ન
આપે પરંતુ પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ થયા બાદ
ન્યાંથી લાવેલ હોય ત્યાં તે ગૃહસ્થને પાછા
આપવા જાય. ત્યારે હાથ લાંબો કરી ઘરતી
પર મૂકે અને કહે કે આ ચીજ તમારી છે
પરંતુ તે વસ્તુ પોતાના હાથથી ગૃહસ્થના હાથમાં
ન સોપે

૮૭૪. સે ભિક્ષુ વા (૨) સેજ્જં પુણ ઉગ્ગહં જાણેજ્જા અર્ણતરહિયાણ પુઢવીણ સસણિદ્ધાણ પુઢવીણ જાવ સંતાણાણ, તહપ્પગારં ઉગ્ગહં ણો ઉગ્ગિણ્હેજ્જ વા પગિણ્હેજ્જ વા

સાધુ કે સાધ્વી, જે ઉપાશ્રય સચિત્ત પૃથ્વી-પાણી-ભૂવ-જંતુયુક્ત જાણાય તેને ગ્રહણ ન કરે.

૮૭૫. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સેજ્જં પુણ ઉગ્ગહં જાણેજ્જા ધૂણંસિ વા [૪] તહપ્પગારે અંતલિક્ખજાણ દુબ્બદ્ધે જાવ ણો ઉગ્ગહં ઉગ્ગિણ્હેજ્જ વા પગિણ્હેજ્જ વા ।

જે ઉપાશ્રય સ્થાંભ આદિ ઉપર તેમજ વિષમ સ્થાનવાળો હોય તો યાચે નહીં. જે ઉપાશ્રય કાચી દીવાલવાળો (પડી જવાની સંભાવનાવાળો) હોય તે પણ યાચે નહીં. જે ઉપાશ્રય સ્થાંભ કે ઉંચા સ્થાન ઉપર બંધાયેલ હોય અને બીજું સ્થાન પ્રાપ્ત થાય તેમ હોય તો તેવા સ્થાનને પણ ન યાચે.

૮૭૬. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સેજ્જં પુણઉગ્ગહં જાણેજ્જા કુલિયંસિ વા જાવ ણો ઉગ્ગિણ્હેજ્જ વા (૨) ।

૮૭૭. સે ભિક્ષુ વા (૨) ચ્ચસિ વા, અણ્ણયરે વા તહપ્પગારે જાવ ણો ઉગ્ગિણ્હેજ્જ વા (૨) ।

જે ઉપાશ્રય ગૃહસ્થોથી યુક્ત, અગ્નિ કે જલથી યુક્ત, સ્ત્રી, બાળક, પશુઓથી યુક્ત, તથા તેઓના યોગ્ય ભોજન-પાનથી ભર્યા હોય, બુદ્ધિમાન સાધુ માટે ત્યાં આવાગમન કરવું યોગ્ય ન હોય કે ધર્મધ્યાન-આત્મચિંતનને માટે અયોગ્ય હોય તો આવા ગૃહસ્થના નિવાસવાળા સ્થાનને ન યાચે

૮૭૮. સેજ્જં પુણ ઉગ્ગહં જાણેજ્જા સસાગા-ગારિયં સાગણિયં સડદયં સડ્ઠિથિ સક્કુહ્હં સપસું મુમત્તપાણં, ણો પણ્ણસ્સ ણિક્કલમણપવેસ-જાવ-ધમ્મા-ણુજોગચિતાણ, સેવં ણચ્ચા તહપ્પ-ગારે ઉવસ્સણ જાવ સક્કુહ્હ-પસુ-મત્તપાણે ણો ઉગ્ગહં ઉગ્ગિણ્હેજ્જ વા ।

૮૭૯. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સેજ્જં પુણ ઉગ્ગહં જાણેજ્જા ગાહાકુલસ્સ મજ્જંમજ્જેણ ગંતુ પંથે પહિષ્ઠં વા, ણો પણ્ણસ્સ જાવ સે એવ ણચ્ચા તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઉગ્ગહં ઉગ્ગિ-ણ્હેજ્જ વા [૨] ।

સાધુ કે સાધ્વી મકાનના વિષયમાં એમ જાણે કે આ સ્થાનમાં અવરજવર કરવાનો માર્ગ ગૃહસ્થના મકાનની વચ્ચેવચ્ચ થઈને નીકળે છે તે માર્ગે ચાલવું વિવેકી પુરૂષોને યોગ્ય નથી તો આવું સ્થાન યાચે નહીં, બીજાને પણ અપાવે નહીં

૮૮૦. સે મિત્ત્વુ વા મિત્ત્વુણી વા સેજ્જ પુણ ઉગ્ગહં જાણેજ્જા-ઇદ્ધ સ્વલુ ગાઠા-વર્ણ વા જાવ કમ્મકરીઓ વા અણ્ણ-મણ્ણં અક્કોસંતિ વા-તદેવ તેલ્લાદિ સિણાણાદિ-સીઓદગવિયડાદિ-ણિગિ-ણાદિ ય-જદ્ધા સેજ્જાણ આલાવગા ।
 ણવર ઉગ્ગદ્ધવત્તવ્વતા ।

જે સ્થાનમાં ગૃહપતિથી માડી દાસ દાસીઓ પરસ્પર ઝગડતાં હોય, અથવા તેલાદિનુ માલિશ કરતા હોય, સ્નાનાદિ કરતા હોય શરીર, ધોતા હોય કે નગ્ન થઈ કીડા કરતા હોય, એવા ઉપાશ્રયની સાધુ કે સાધ્વી યાચના ન કરે. ઇત્યાદિ કથન શય્યા-અધ્યયનની જેમ સમજવું. શય્યાના સ્થાને ગ્રહી અવગ્રહ શબ્દ કહેવો.

૮૮૧. સે મિત્ત્વુ વા મિત્ત્વુણી વા સેજ્જ પુણ ઉગ્ગહં જાણેજ્જા આણ્ણ-સલેક્કણ્ણં ણો પ્પણ્ણસ્સ જાવ ચિંતાણ. તદ્ધપ્પગારે ઉવ્વસ્સણ ણો ઉગ્ગહં ઉગિ-દ્ધેજ્જ વા (૨) ।

જે ઉપાશ્રય વિકૃતિ ઉત્પન્ન કરનાર ચિત્રોથી ચિત્રિત હોય, ધર્મધ્યાન કરવા યોગ્ય ન હોય તેની પણ યાચના ન કરે

૮૮૨. ણ્યં સ્વલુ તસ્સ મિત્ત્વુસ્સ [૨] સામગ્ગિયં ।

આ સાધુ-સાધ્વીનો અવગ્રહ સખાધી આચાર છે મુમુક્ષુ મુનિ સંપૂર્ણ પાલન કરી સંયમમાં યતનાવાત બને.

બીજો ઉદ્દેશ

૮૮૩. સે આગંતારેસુ વા (૪) અણુ-વીડ ઉગ્ગહં જાણેજ્જા-જે તત્થ ઈસરે સમહિટ્ઠાણ તે ઉગ્ગહં અણુણ વિત્તા, 'કામં સ્વલુ આડસો, અદ્ધાલદં અદ્ધાપગ્ગિણાગં વસામો, જાવ આડસો, જાવ આડસંતસ્સ ઉગ્ગદ્ધે, જાવ સાદમ્મિયાણ, તાવ ઉગ્ગદ્ધ ઉગ્ગિણ્ણિ-સ્સામો; તેણ પરં વિદ્ધરિસ્સમો ।'

સાધુ ધર્મશાળાદિ સ્થાનમાં જઈ વિચારી અવગ્રહની યાચના કરે. તે સ્થાનોના સ્વામી કે અધિષ્ઠાતાને યાચના કરતા કહે કે- હે આચુભન ગૃહસ્થ ! અમે આહીં રહેવાની આજ્ઞા ઇચ્છીએ છીએ. આપ જેટલા સમય સુધી, જેટલા છત્રની આજ્ઞા આપશે તેટલો સમય તેટલા ક્ષેત્રમાં રહીશું અમત્તર જે સાધર્મિક સાધુઓ આવશે તેઓ પણ આ સ્થાનનો ઉપયોગ કરશે ત્યાર પછી અમે વિહાર કરી જઈશું.

૮૮૪. સે કિં પુણ તત્થ ઉગ્ગહંસિ પવોગ્ગદ્ધિ-ગંસિ ? જે તત્થ સમણાણ વા માહ-ણાણ વા, દંડણ વા છત્તણ વા જાવ ચમ્મન્હેટ્ઠણ વા, તં ણો અતોદ્ધિતો

અવગ્રહ લીધા પછી શું કરે ? જે સ્થાનમાં રહેવાની આજ્ઞા પ્રાપ્ત થાય તે સ્થાનમાં રહેલા શ્રમણ, પ્રાજ્ઞણ, આદિના છત્ર, પાત્ર, વસ્ત્ર, આસન, મડળ, ચર્મ કાપવાના હથિયાર ઇત્યાદિ કેઈપણ ઉપકરણો પડ્યાં હોય તેને અંદરથી

વાહિં ણીણેજ્ઞા; વહિયાઓ વા ણો
અતો પવેસેજ્ઞા; સુત્તં વા ણો
પહિવોહેજ્ઞા; ણો તેસિં કિંચિવિ
અપ્પત્તિયં પહિણીયં કરેજ્ઞા ।

બહાર કાઢે નહીં ને બહારથી અંદર લઈ જાય
નહીં. સૂતેલા શ્રમણાદિ ને જગાડે નહીં. તેમજ
તેઓ સાથે અપ્રીતિજનક અથવા પ્રતિકૂલ વર્તન
કરે નહીં.

૮૮૫. સે ભિક્ખુ વા [૨] અભિક્ખેજ્ઞા
અંવવણં ઉવાગચ્છિત્તણ, જે તત્થ ઈસરે
જે તત્થ સમદિદ્ધાણ, તે ઉગ્ગહં
અણુજાણાવેજ્ઞા “કામાંચલુ જાવ
વિહરિસ્સામો”

જે કોઈ સાધુ કે સાધ્વી આશ્રવનમાં રહેવા જાય
તો તેના સ્વામી કે વનપાળ પાસે યાચના
કરતા કહે કે— હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ !અમે અહીં
રહેવા ઇચ્છીએ છીએ. જેટલા સમયની આજ્ઞા
આપશે તેટલા સમય રહી વિહાર કરીશું. આ રીતે
આજ્ઞા પ્રાપ્ત થાય ત્યારે નિવાસ કરે ત્યા નિવાસ
કર્યા પછી શું કરે ? આશ્રક્ષ બાવાની ઇચ્છા થાય
તો જે આશ્રક્ષ ઇંડા, ખીજ, લીલી વનસ્પતિ,
સચિત્ત માટી, પાણી, જાળા, નાનામોટા જીવ
જન્તુથી યુક્ત જાણે તેને શ્રહણ ન કરે. કદાચ
તે ફળ ઇંડાદિથી રહિત, હોય પરન્તુ તિરછા ટુકડા
કરેલ ન હોય, તથા અનેક નાના ટુકડા કરેલ ન
હોય, વિદારિત ન હોય તો પણ અપ્રાસુક
જાણી ન લે

૮૮૭. સે ભિક્ખુ વા (૨) સે જ પુણ અંવં
જાણેજ્ઞા—અપ્પંડં જાવ અપ્પસંતાણં
અતિરિચ્છિણ્ણં વોચ્છિણ્ણં અફા-
સુયં જાવ ણો પહિગ્ગાહેજ્ઞા ।

જે ફળ ઇંડાદિથી રહિત, જેના તિરછા ટુકડા કે
અનેક નાના ટુકડા થઈ ચૂકયા હોય, તથા
ગોઠલા અલગ કર્યા હોય તેવા આશ્રક્ષ અચિત્ત
તથા પ્રાસુક જાણી શ્રહણ કરી શકાય છે.

૮૮૮. સે ભિક્ખુ વા (૨) સે જં પુણ અંવં
જાણેજ્ઞા—અપ્પંડં જાવ અપ્પસંતાણં
તિરિચ્છિણ્ણં વોચ્છિણ્ણં ફાસુયં
જાવ પહિગ્ગાહેજ્ઞા ।

સાધુ કે સાધ્વીને કદાચિત્ આશ્રક્ષને અડધો
ભાગ, ચીર-છાલ રસ ટૂકડા વગેરેને બાવાની
ઇચ્છા થાય પણ તે સર્વ ઇંડા, જલથી યુક્ત
હોય તો શ્રહણ ન કરી શકાય

૮૮૯. સે ભિક્ખુ વા (૨) અભિક્ખેજ્ઞા
અવભિત્તયં વા, અવપેસિયં વા, અંવ
ચોયમં વા, અંવસાલગં વા, અંવદાલગં
વા મોત્તણ વા પાયણ વા સે જં પુણ
જાણેજ્ઞા અંવભિત્તંગવા જાવ અંવ-
દાલગં વા સઅહં જાવ સસંતાણગ,
અફાસુયં જાવ ણો પહિગ્ગાહેજ્ઞા ।

૮૯૦. સે મિક્સૂ વા (૨) સે જં પુળ જાણેજ્જા અંવમિત્તગં વા અપ્પંડં જાવ અપ્પસંતાણગં અતિરિચ્છચ્છિણ્ણં વા અવોચ્છિણ્ણં વા અફાસુયં જાવ ણો પઢિગ્ગાહેજ્જા ।

૮૯૧. સે મિક્સૂ વા (૨) સે જં પુળ જાણેજ્જા અવમિત્તગં વા અપ્પંડં જાવ અપ્પસંતાણગ તિરિચ્છચ્છિણ્ણં વોચ્છિણ્ણં ફાસુયં જાવ પઢિગ્ગાહેજ્જા

૮૯૨. સે મિક્સૂ વા (૨) અમિકંચેજ્જા ઉચ્છુવણં ઉવાગચ્છિત્તણ્ણં; જે તત્થ ઈસરે જાવ ઉગ્ગહંસિ ।

૮૯૩. અહ મિક્સૂ વા (૨) ઇચ્છેજ્જા ઉચ્છુ મોત્તણ વા પાયણ વા, સે જં ઉચ્છું જાણેજ્જા સંબંડં જાવ ણો પઢિગ્ગા-હેજ્જા । અતિરિચ્છચ્છિણ્ણં તહેવ, તિરિચ્છચ્છિણ્ણં તહેવ ।

૮૯૪. સે મિક્સૂ વા (૨) સે જં પુળ અમિકંચેજ્જા અંતરુચ્છુ વા, ઉચ્છુગંઢિયાં વા, ઉચ્છુવોયગ વા, ઉચ્છુસાલગં વા, ઉચ્છુદાલગં વા, મુત્તણ વા પાયણ વા, સે જ પુણં અંતરુચ્છુયાં વા જાવ ઉચ્છુદાલગં વા સંબંડં જાવ ણો પઢિગ્ગાહેજ્જા ।

૮૯૫. સે મિક્સૂ વા (૨) સે જં પુળ જાણેજ્જા અંતરુચ્છુયાં વા જાવ ઢાલગં વા સંબંડં જાવ ણો પઢિગ્ગાહેજ્જા ।

૮૯૬. સે મિક્સૂ વા (૨) સે જ પુળ જાણેજ્જા અંતરુચ્છુયાં વા જાવ ઢાલગં વા અપ્પંડં જાવ ણો પઢિગ્ગા-હેજ્જા અતિરિચ્છચ્છિણ્ણં ।

સાધુ કે સાધ્વીને કહાચિત્ કેરીની ચીરાદિ ખાવાની ઇચ્છા હોય અને તે ચીરાદિ ઇંડાથી રહિત યાવત્ જલાદિથી રહિત હોય, પરંતુ છોલેલી કે સુધારેલી ન હોય તો તેને ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ કે સાધ્વીને કહાચિત્ આમ્રફળ નો અડધો ભાગ, ચીર-છાલ-રસ-ટુકડા વગેરેને ખાવાની ઇચ્છા થાય પણ તે સર્વ ઇંડાદિ યુક્ત હોય તો ગ્રહણ ન કરી શકાય.

સાધુ-સાધ્વીને કહાચિત્ આમ્રફળનો અડધો ભાગ ચીર-છાલ-રસ-ટુકડો વગેરેને ખાવાની ઇચ્છા થાય અને તે ઇંડાદિથી રહિત હોય, પરંતુ તેને ખરાબર કાપી ન હોય તો તે અપ્રાસુક છે માટે ગ્રહણ ન કરાય.

સાધુ-સાધ્વી જો સમજે કે પૂર્વેકિત ટુકડાદિ થયેર છે, ઇંડાદિથી રહિત છે. તેથી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. એમ માની ગ્રહણ કરે. (અહીં આમ્રફળ પાકું જાણવું)

સાધુ કે સાધ્વી ઇક્ષુલન શેરડીની વાડીમાં જવા ઉચ્છે તો માલિક કે વનપાળની રજા લે શેષ ઉપર પ્રમાણે .

ત્યાં રહ્યા પછી શેરડી ખાવા-પીવા ઇચ્છે તો પહેલા ખ્યાલ કરે કે આ શેરડી ઇંડાદિ થી યુક્ત છે, તેમજ વાંકી છેદાયેલી નથી, વગેરે ઉપર્યુક્ત પ્રમાણે જાણી ગ્રહણ ન કરે

તે સાધુ-સાધ્વીને વળી શેરડીનો અંદરનો ભાગ, તેની ગાંઠ, છાલ, રસ, ટુકડા ખાવા પીવાની ઇચ્છા થાય તો ઇંડાદિયુક્ત હોય અશુદ્ધ જાણી ગ્રહણ ન કરે.

૮૯૭. તિરિચ્છિચ્છિણં તદેવ પડિગાહેજ્જા ।

૮૯૮. સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા અમિ-
કસેજ્જા લહસુણવણં ઉવાગચ્છિત્તણ,
તિણિ આલાવગા તદેવ, ણવર
લહસુણં ।

૮૯૯. સે મિક્ખુ વા (૨) અમિકંસેજ્જા
લહસુણં વા લહસુણકંદં વા, લહસુણંચો-
યગં વા, લહસુણણાલગં વા, મોત્તણ
વા પાયણ વા, સે જં પુણ જાણેજ્જા
લહસુણં વા જાવ લહસુણવીયં વા
સઅંહ જાવ ણો પડિગાહેજ્જા । एवं
અતિરિચ્છિચ્છિણેવિ, તિરિચ્છ-
ચ્છિણે જાવ પડિગાહેજ્જા ।

૯૦૦. સે મિક્ખુ વા (૨) આગંતારેસુ વા
(૪) જાવ ઉગ્ગહિયાંસિ, જે તત્થ
ગાહાવર્ણ વા ગાહાવરપુત્તાણ વા
ઈચ્છેયાઈં આયતણાઈં ઉવાઙ્કમ્મ ।

૯૦૧. અહ મિક્ખુ જાણેજ્જા ઇમાહિ સત્તહિં
પડિમાહિં ઉગ્ગહં ઉગિણિહત્તણ ।

૯૦૨. તત્થ ચલ્લુ ઇમા પઢમાપડિમાઃ- સે
આગતારેસુ વા (૪) અણુવીઙ્ગ ઉગ્ગહં
જાણેજ્જા જાવ વિહરિસ્સામો ।
પઢમા પડિમા ।

૯૦૩. અહાવરા દોઢા પડિમાઃ- જસ્સ ણં
મિક્ખુસ્સ એનં ભવતિ- “ અહં ચ

સાધુ કે સાધ્વી, શેરડીના અંદરના ભાગથી માંડી
ગડેરી સુધી સર્વ વિભાગો ઇંડાદિથી રહિત હોય
પણુ બરાબર કપાયેલા ન હોય તો ગ્રહણુ ન કરે.

સાધુ કે સાધ્વીને ઉપરની ચીજો બરાબર ઇંડાદિથી
રહિત તેમજ તિરછે છેદાયેલી પ્રાપ્ત થાય અને
પ્રાસુક અચિત્ત હોય તો ગ્રહણુ કરે.

સાધુ કે સાધ્વી કદાચિત્ લસણુની વાડીમાં રહેવા
ઇચ્છે તો આજ્ઞા લઈને રહે અને લસણુ ખાવા
પીવાની ઇચ્છા થાય તો પહેલાની વિધિ મુજબ
સમજી લેવું. કેવળ શેરડીના સ્થાન પર ‘લસણુ’
શબ્દ કહેવો. કોઇ સાધુ-સાધ્વીને લસણુ, લસણુની
કળી, લસણુના ફેતરા, લસણુના ટુકરા, લસણુના
પાન, લસણુનો રસ ખાવા-પીવાની ઇચ્છા થાય અને
બરાબર પડે કે લસણુ આદિ ઇંડાદિ કે જીવજંતુસુકત
છે તો ગ્રહણુ ન કરે એ જ પ્રમાણે ટુકડા કર્યા
વિનાશુ, કે છેદન લેદનની ક્રિયા ન થઇ હોય,
તેવું પણુ ગ્રહણુ ન કરે. પરંતુ ઇંડા આદિથી
રહિત હોય, છેદન લેદન થયેલ હોય, બિલકુલ
અચિત્ત અને પ્રાસુક હોય તો ગ્રહણુ કરે.

(લસણુ અનંત કાલ છે તેથી વિશેષ કારણુ વિના
અચિત્ત હોવા છતાં પણુ ગ્રહણુ કરવું યોગ્ય નથી.
કારણુ કે તેનો ઉપયોગ વ્યવહારથી વિરુદ્ધ છે)

ધર્મ-શાલાદિમા અવગ્રહ ગ્રહણુ કરીને રહેલા
સાધુ તથા સાધ્વી, ગૃહસ્થ કે ગૃહસ્થ-પુત્રાદિના
સબંધથી ઉત્પન્ન થતા તથા આગળ કહેવામાં
આવેલા દોષોથી બચે.

અવગ્રહ ગ્રહણુ કરવાની સાત પ્રતિજ્ઞાઓ છે તે
આ પ્રમાણે-પ્રથમ પ્રતિજ્ઞા ધર્મશાળા આદિમાં,
વિચાર કરીને અવગ્રહ યાચે, બેટલા સમય માટે
અધિકારીની આજ્ઞા હશે તેટલો સમય ત્યાં રહિશ.
તે પહેલી પ્રતિજ્ઞા છે.

દ્વિતીય પ્રતિજ્ઞા -હું બીજા ભિક્ષુઓ માટે ઉપાશ્રયની
આજ્ઞા માંગીશ અને તેઓ દ્વારા યાચેલા ઉપા-

खलु अण्णेसिं भिक्खुणं अट्ठाए उग्गहं
गिण्हिस्सामि, अण्णेसिं भिक्खुणं
उग्गहे उग्गहिए उवल्लिस्सामि” ।
दोच्चा पडिमा ।

શ્રવ્યમાં રહીશ. (ગચ્છમાં રહેનાર સાધુને લેવા
યોગ્ય છે.)

૧૦૪. અઠાવરા તત્ત્વા પડિમા:- જસ્સ પં
મિક્ખુસ્સ એવં ભવતિ, “અહં ચ
खलु अण्णेसिं भिक्खुणं अट्ठाए उग्गहं
गिण्हिस्सामि, अण्णेसिं च उग्गहे
उग्गहिए णो उवल्लिस्सामि । तच्चा
पडिमा ।

તૃતીય પ્રતિજ્ઞા - કોઈ સાધુ આ રીતે અભિગ્રહ
કરે છે-હું ખીજા ભિક્ષુઓ માટે તો અવગ્રહ
યાચીશ પરંતુ તેઓએ યાચના કરેલ સ્નાનોમાં
રહીશ નહીં. આત્રીજી પ્રતિમાનુ સ્વરૂપ છે. (આ
પ્રતિજ્ઞા અહાલંદક મુનિને માટે છે જે આચાર્યને
માટે આજ્ઞા લે છે.)

૧૦૫. અઠાવરા ચતુથા પડિમા :- જસ્સ પં
મિક્ખુસ્સ એવં ભવતિ, “અહં ચ
खलु अण्णेसिं भिक्खुणं अट्ठाए उग्गहं
णो उगिण्हिस्सामि, अण्णेसिं
च उग्गहे उग्गहिए उवल्लिस्सामि ।
चउत्था पडिमा ।

ચતુર્થ પ્રતિજ્ઞા - કોઈ સાધુ આ પ્રમાણે પણ
અભિગ્રહ કરે છે-હું ખીજા ભિક્ષુઓ માટે
અવગ્રહ યાચીશ નહીં પરંતુ તેઓએ યાચેલા
સ્થાનોમાં વાસ કરીશ (આ જિનકલ્પી અથવા
ઉદયતવિહારી માટે છે)

૧૦૬. અઠાવરા પંચમા પડિમા:- જસ્સ પં
મિક્ખુસ્સ એવં ભવતિ “અહં ચ
खलु अप्पणो अट्ठाए उग्गहं उगिण्हि-
स्सामि, णो दोण्हं, णो तिण्हं, णो
चउण्हं, णो पंचण्ह । पंचमा पडिमा ।

પંચમ પ્રતિજ્ઞા:- કોઈ સાધુ આ અભિગ્રહ કરે
છે કે હું મારા માટે અવગ્રહની યાચના કરીશ,
પરંતુ ખીજા યે, ત્રણ, ચાર, પાંચ માટે યાચના
કરીશ નહીં (જિનકલ્પી માટે)

૧૦૭. અઠાવરા છટ્ટા પડિમા:- સે મિક્ખુ
વા (૨) જસ્સેવ ઉગ્ગહે ઉવ-
લ્લિજ્ઞા જે તત્ત્વ અઠાસમણાગતે
તંજઘા ઇન્કકહે જાવ પલાલે વા,
તસ્મ લામે સંવસેજ્ઞા, તસ્મ અલામે
ઉક્કુટ્ટુએ વા, ણેસજ્ઞિએ વા, વિહરેજ્ઞા
છટ્ટા પડિમા ।

ષષ્ઠ પ્રતિજ્ઞા:- કોઈ સાધુ એવી પ્રતિજ્ઞા કરે
છે કે હું જેના અવગ્રહની યાચના કરીશ તેના જ
અવગ્રહમાં જો તૃણવિશેષ-સસ્તારક મળી જશે
તો ઉપયોગ કરીશ, નહીં તો ઉત્કુટ્ટક આસનાદિ
દ્વારા રાત્રિ વ્યતીત કરીશ. (જિનકલ્પી માટે)

૧૦૮. અઠાવરા સત્તમા પડિમા:- સે મિક્ખુ
વા (૨) અઠાસંયદમેવ ઉગ્ગહે જાણ્ઞા;
તંજઘા, પુઠ્ઠવિસિલં વા, કટ્ઠસિલં

અષ્ટમ પ્રતિજ્ઞા:- જે સ્થાનની આજ્ઞા લીધી
હોય તે સ્થાનમાં પૃથ્વી શિલા, કાંકર શિલા,
પરાળાદિ આગનો હશે તેના ઉપર આસન કરીશ.

વા, અહાસંથડમેવ, તસ્સ લામે સંવ-
સેજ્જા, તસ્સ અલામે ઉક્કુહુઓ વા
નેસજ્જિઓ વા વિહરેજ્જા । સત્તમા
પહિમા ।

નહિ તો ઉત્કેટ્ટુક આસન દ્વારા આ શય્યા વિનાજ
રાત્રિ વ્યતીત કરીશ.

૯૦૯. ઇચ્છેતાસિં સત્તહં પહિમાણં અણ્ણ-
યરં જહા પિંડેસણાણ ।

આ સાત પ્રતિજ્ઞાઓમાથી કેઇ પણ પ્રતિજ્ઞા
સાધુ સ્વીકારે-પરંતુ અન્ય સાધુઓની નિન્દા ન
કરે. અભિમાનનો ત્યાગ કરી ખીજ સાધુઓને
સમભાવથી જુઓ, ઇત્યાદિ વર્ણુન પિંડેષણા
અધ્યયનવત્ જાણી લેવું.

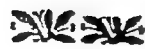
૯૧૦. સુયં મે આહસં તેણં ભગવયા એવ
મક્કલાયં-ઇહં ખલુ થેરેહિં ભગવતેહિ
પંચવિંહે ઉગ્ગહે પણ્ણત્તે, તંજહા:-
દેવિદોગ્ગહે, રાયોગ્ગહે, ગાહાવહ્લગ્ગહે,
સાગારિયુગ્ગહે, સાહમ્મિયુગ્ગહે ।

સુધર્મા સ્વામી જ'ખૂ સ્વામીને કહે છે, હે
આયુષ્મન્ શિષ્ય ! ભગવાને આ પ્રમાણે કહ્યું છે.
મેં સાંભળું છે.

સ્થવિર ભગવંતોએ પાંચ પ્રકારના અવગ્રહ કહ્યા
છે, તે આ પ્રમાણે:- (૧) દેવેન્દ્રનો અવગ્રહ,
(૨) રાજનો અવગ્રહ, (૩) ગૃહસ્થનો અવગ્રહ
(૪) સાગરિકનો અવગ્રહ (૫) સાધર્મિકનો
અવગ્રહ

૯૧૧. એયં ખલુ તસ્સ મિક્કલુસ્સ (૨)
સામંઘિયં ?

આ સાધુ-સાધ્વીના અવગ્રહ સબંધી સમગ્ર
આચાર છે તેનું પાલન કરતા સયમમાં
ચતનાવાત બને.

સત્તરમું અધ્યયન

સ્થા ન વિ પે

ચૂલિકા બીજી

આપણે પહેલાં જાણ્યું ગયા છીએ, કે આચારાગ સૂત્રનો બીજો શ્રુતસ્કંધ ચાર-ચૂલિકાઓમાં વિભાજિત છે. પહેલી ચૂલિકા તથા બીજી ચૂલિકા સાત-સાત અધ્યયનોમાં વિભાજિત છે. ત્રીજી ચોથી એક-એક અધ્યયનમાં સમાઈ જાય છે. પ્રથમ ચૂલિકાના સાત અધ્યયન વિભિન્ન વિષયોથી ઉદ્દેશકોમાં વિભાજિત હતા. પરંતુ બીજી ચૂલિકાના સાતેય અધ્યયનો વિભાજિત નથી. તેના વિષયો એક જ પ્રવાહમાં ગતિમાન છે. પ્રથમ ચૂલિકાના અંતિમ અધ્યયનમાં કહ્યું છે, કે યાચના કરેલ અવગ્રહોમાં સાધુઓએ સારી રીતે કાયોત્સર્ગાદિ ક્રિયાઓ કરવી જોઈએ. તેનું વર્ણન આ બીજી ચૂલિકામાં કરવામાં આવશે.

બીજી ચૂલિકાના સાત અધ્યયનોનો સંબંધ અવગ્રહથી ગ્રહણ કરેલા સ્થાનોમાં સાધના કરવાની વિધિનું વર્ણન સાથે છે, તેથી તેનું નામ ‘સપ્ત સપ્તિકાખ્યા ચૂલિકા’ રાખવામાં આવેલ છે. તેના પ્રથમ અધ્યયનમાં સાધુએ ઉપાશ્રયમાં કાયોત્સર્ગાદિ કેવી રીતે કરવો જોઈએ તેનું વર્ણન કરતાં સૂત્રકાર ફરમાવે છે:—

૯૧૨. સે મિક્સૂ વા મિક્સુળી અમિકં-
 રેજ્જા ઠાળં, ઠાડત્તણ સે અણુપવિ-
 સેજ્જા ગામં વા, ણગરં વા, જાવ
 સણિવેસં વા સે અણુપવિસિત્તા ગામં
 વા, જાવ સણિવેસં વા, સે જં પુણ
 ઠાળં જાણેજ્જા સઅંહં જાવ સમન્ક-
 હાસંતાણયં, તં તદ્દપ્પગારં ઠાળ
 અપ્પાસુરં અણેસણિજ્જં, લાભે સંતે ણો
 પહિમાહિ ઠાળં ઠાડત્તણ । એવં સેજ્જાગમેળં
 તેયન્ત્વં જાત્ર ઉદયપક્કયાહંતિ ।

કોઈ ગામ કે નગરમાં નિવાસ કરવાની ઇચ્છા
 વાળા સાધુ-સાધ્વી આમાદિસા જઈ તે કાયો-
 ત્સર્ગાદિને માટે સ્થાનને જુઓ જો સ્થાન કરો-
 ણીયાના બળથી કે ઇંડાથી યુક્ત હોય તો તે
 સ્થાનને મળવા છતાં અપ્રાસુક અને અનૈષણીય
 બાણી ગ્રહણ ન કરે. શેષવર્ણુન શર્યા અધ્યયનના
 સમાન બાણુ જોઈએ. યાવત્ જલોત્પન્ન કદ
 આદિ હોય તો તે સ્થાન ગ્રાહ્ય નથી.

૯૧૩. ઇચ્છેયાહં આયત્તણાહં ઉવાતિ-
 કમ્મ ૨, અહ મિક્સૂ ઇચ્છેજ્જા ચઉહિ
 પહિમાહિ ઠાળં ઠાડત્તણ ।

સાધુઓએ સ્થાનના દોષો ત્યાગી ગવેષણા કરવી
 જોઈએ અને તે સ્થાનમાં રહી ચાર પ્રતિજ્ઞાઓ
 બાણવી જોઈએ તે ચાર પ્રતિજ્ઞાઓ નીચે
 મુજબ છે-

૯૧૪. તત્થિમા પદ્ધમા પહિમા - “ અચિત્તં
 સ્થલુ ઉવસજ્જેજ્જા, અવલંબેજ્જા
 કાણ, વિપરિકમ્માદી સવિયાર
 ઠાળં ઠાડસ્સામિ ” । પદ્ધમા પહિમા

હું અચિત્ત સ્થાનમાં રહીશ, અચિત્ત દિવાલાદિનો
 સહારો લઈશ તથા હાથ-પગનું આકુચન
 પ્રસારણ કરીશ તેમજ જરા માત્ર મર્યાદિત
 ભૂમિમાં ભ્રમણ કરીશ.

૯૧૫. અદ્ધાવરા દોઢા પહિમા:- અચિત્તં
 સ્થલુ ઉવસજ્જેજ્જા અવલંબેજ્જા,
 કાણ વિપરિકમ્માહ ણો સવિ-
 ચારં ઠાળં ઠાડસ્સામિ । દોઢા
 પહિમા ।

હું અચિત્ત સ્થાનમાં રહીશ દિવાલાદિનો આશ્રય
 લઈશ હાથ-પગનું સંચાલન કરીશ, પરંતુ ભ્રમણ
 કરીશ નહીં

૯૧૬. અદ્ધાવરા તદ્ધા પહિમા:- અચિત્તં
 સ્થલુ ઉવસજ્જેજ્જા; અવલંબેજ્જા
 ણો કાણ વિપરિકમ્માહ; ણો
 સવિચારં ઠાળં ઠાડસ્સામિ ત્તિ ।
 તદ્ધા પહિમા ।

હું અચિત્ત સ્થાનમાં રહીશ, અચિત્ત દિવાલા-
 દિનો સહારો પણ લઈશ, પરંતુ હાથ-પગનું
 સચારણ-પ્રચારણ તેમજ ભ્રમણ કરીશ નહીં.

૯૧૭. અઠાવરા ચઉત્થા પડિમા:- અચિત્તં
 યલુ ઉવસજેજ્ઞા, ણો અવલંબેજ્ઞા
 કાણ ણો વિપરિકમ્માદિ, ણો
 સવિચારં ઠાણં ઠાહ્સમામિત્તિ
 વોસટ્ઠકાણ વોસટ્ઠકેસમંસુલોમણહે
 સંણિરુદ્ધં વા ઠાણં ઠાહ્સમામિ ત્તિ;
 ચઉત્થા પડિમા ।

હું અચિત્ત સ્થાનમાં રહીશ, કિન્તુ દિવાલઆદિનું
 અવલંબન, હાથપગનું સંચાલન, પ્રસારણ, તેમ
 જ બ્રમણ કરીશ નહીં. એક સ્થાનમાં સ્થિર
 રહીને કાર્યોત્સર્ગ દ્વારા શરીરનો સારી રીતે
 નિરોધ કરીશ, અને પરિમિત કાળ માટે મારા
 શરીરનું મમત્વ ત્યાગીશ, તેમજ કેશ, દાઢી,
 નખ, મુછને પણ વોસરાવી દઈશ. યોગ-સંચારનો
 ત્યાગ કરી તે સ્થાનમાં રહીશ.

૯૧૮. ઇચ્છેયાસિ ચઉણ્ઠં પડિમાણં જાવ
 પમ્મહિયતરાયં વિહરેજ્ઞા, ણો તત્થ
 કિંચિ વિ વદેજ્ઞા ।

આ પૂર્વોક્ત ચાર પ્રતિભાઓમાંથી કોઈ એક પ્રતિભા-
 ધારક સાધુ, બીજા કોઈ પણ પ્રતિભાધારક કરતા
 ન હોય તેવા સાધુઓની અહંકારમાં આવી
 અવહેલના ન કરે. પરંતુ બધા પ્રત્યે સમાન
 ભાવ રાખતા વિચરે.

૯૧૯. ઇયં યલુ તસ્સ મિક્ખુસ્સ મિક્ખુ-
 ણીણ વા સામગ્ગિયં જાવ જણ્ઞાસિ
 ત્તિ વેમિ ।

એ જ સંયમશીલ સાધુ સાધ્વીનો સમગ્ર આચાર
 છે. એનું પાલન કરી 'સંયમમાં ચતના રાખે
 એમ હું કહું છું.

અધ્યયન અઢારમું

નિ ષી ધિ કા

ચૂલિકા બીજી

સત્તરમા અધ્યયનમાં કાયોત્સર્ગી યોગ્ય સ્થાન અને તે સમ્બન્ધી પ્રતિજ્ઞાઓનું વર્ણન કર્યું. પ્રસ્તુત અધ્યયનમા સ્વાધ્યાય પર વિચાર અભિવ્યક્ત કરવામા આવે છે. માટે આ અધ્યયનનું નામ નિષીધિકા અથવા નિષીથિકા રાખવામાં આવ્યું છે. મૂળ પાઠમાં “નિસીહિય” શબ્દનો પ્રયોગ કરેલ છે. સંસ્કૃતમાં તેનો “નિષીધિકા” અને “નિષીથિકા” બન્ને રૂપો થાય છે. પરન્તુ નિષીધિકા પદ અધિક પ્રસિદ્ધિ હોવાથી—અધ્યયનનું નામ પણ “નિષીધિકા” પ્રસિદ્ધ છે.

આ અધ્યયનમા સ્વાધ્યાયભૂમિ કેવી હોવી જોઈએ? તેમજ સ્વાધ્યાયમાં સાધકે સંલગ્ન કેવી રીતે રહેવું જોઈએ, તે વિધિ સ્પષ્ટ કરતાં સૂત્રકાર ફરમાવે છે :-

૧૨૦. સે મિલ્લુ વા મિલ્લુણી વા અમિકં-
 રેજ્જા ગિસીદિયં ફાસુયં ગમણાણ;
 સે જં પુણ ગિસીદિયં જાણેજ્જા
 સઅહં સપાણં જાવ મવ્કહાસંતાણં,
 તહપ્પગારં ગિસીદિયં અણેસણિજ્જં,
 લાભે સંતે ણો ચેતિસ્સામિ ।

કોઈ સાધુ કે સાધ્વી નિર્દોષ સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં
 જવા ઇચ્છે ત્યારે તે ભૂમિને દેખે અને જો તે
 ભૂમિ ઇંદ્રાદિથી યુક્ત હોય તો સદોષ-અને-
 ષણીય જાણી ગ્રહણ ન કરે.

૧૨૧. સે મિલ્લુ વા [૨] અમિકંઘંડ
 ગિસીદિયં ગમણાણ; સે જ પુણ
 ગિસીદિયં જાણેજ્જા અપ્પંહં, અપ્પ-
 પાણં જાવ મવ્કહાસંતાણયં, તહપ્પ-
 ગારં ગિસીદિયં ફાસુયં એસણિજ્જં
 લાભે સંતે ચેતિસ્સામિ, એવં સેજ્જા-
 ગમેણં ણેયવ્વ જાવ ઉદયપસૂયાણ ત્તિ ।

કોઈ સાધુ-સાધ્વી સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં જવા
 ઇચ્છે ત્યારે તે ભૂમિ ઇંદ્રા, જીવો, તેમજ
 જાળાઓથી રહિત હોય તો તે પ્રાસુક છે એમ
 જાણી ગ્રહણ કરે, પરંતુ જળમાં ઉત્પન્ન થનાર
 કંદાદિથી યુક્ત હોય તો તેવી ભૂમિ ગ્રહણ ન
 કરે, શેષ વર્ણુન શય્યા અધ્યયન અનુસાર જાણવું
 જોઈએ.

૧૨૨. જે તત્થ દુવગ્ગા વા, તિવગ્ગા વા,
 ચઉવગ્ગા વા, પંચવગ્ગા વા, અમિ-
 સંધારેઙ્ગ ગિસીદિયં ગમણાણ, તે ણોં
 અણમણસ્સ કાયં આલિંગેજ્જ વા,
 સુંવેજ્જ વા, દંતેદિં વા ણહેદિં વા
 અચ્છિદેજ્જ વા ।

સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં જો ત્રણ ચાર કે પાંચ
 સાધુઓ જાય તો આપસ-આપસમાં એક-બીજાના
 શરીરનું આલિંગન ન કરે, ચુંબન ન કરે,
 તેમજ દાતોથી અને નખોથી છેદન આદિ
 ન કરે.

૧૨૩. એયં સ્વલ્લ તસ્સ મિલ્લુસ્સ મિલ્લુ-
 ણીણ વા સામગ્ગિયં જં સવ્વટ્ઠેદિં
 સદિણ સમિણ સદા જણ્ઞા સેયમિણં
 મણ્ણેજ્જાસિત્તિ વેમિ ।

સાધુ અને સાધ્વીનો આ આચાર છે તેનું પૂર્ણ
 રૂપથી પાલન કરીને સંયમમાં ચતનાવાનું બનવું
 અને એને શ્રેયસ્કર માનવું જોઈએ.

અધ્યયન ઓગણીશમું

ઉ ચ્યા ૨—પ્ર શ્ર વ ણુ

બીજી ચૂલા

અઢારમા અધ્યયનમા નિષીધિકા—સ્વાધ્યાયનું વર્ણન કયું. હવે આ અધ્યયનમાં સ્વાધ્યાય-ભૂમિમાં રહેલા સાધકોને ઉચ્ચાર-પ્રશ્રવણનું કારણ ઉપસ્થિત થાય તો તેમણે મલ-મૂત્ર કેવી જગ્યાએ ત્યાગવું જોઈએ તેનું વર્ણન છે. તેથી આ અધ્યયનનું નામ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ રાખવામાં આવ્યું છે. તેની વિધિ આ અધ્યયનમા પ્રરૂપિત છે.

૧૨૪. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા ઉચ્ચાર-
પાસવળક્રિયાએ ઉચ્ચાહિજ્જમાણે
સયસ્સ પાયપુંછણસ્સ અસતીએ તઓ
પચ્છા સાહમ્મિયં જાણ્જા ।

સાધુ કે સાધ્વીને મલ-મૂત્રની તીવ્ર બાધા ઉત્પન્ન થઈ જાય અને પોતા પાસે પાત્ર મોજૂદ ન હોય તો બીજા સાધુ પાસે યાચના કરે (મળ મૂત્રના વેગનો નિરોધ ન કરે)

૧૨૬. સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા સે જં
પુણ થંડિલં જાણેજ્જા સઅંડં, સપાણં
જાવ મક્કહાસંતાણયં, તદ્દપ્પગારંસિ
થંડિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિ-
રેજ્જા ।

સાધુ કે સાધ્વીએ જીવજંતુવાળી, ઇંડાવાળી, બળાવાળી, જગ્યામાં મળમૂત્રનો ત્યાગ ન કરવો.

૧૨૬. સે મિક્ષુ વા (૨) સે જં પુણ
થંડિલં જાણેજ્જા અપ્પપાણં અપ્પ-
વીયં જાવ મક્કહાસંતાણયં, તદ્દપ્પ-
ગારંસિ થંડિલંસિ ઉચ્ચારપાસવળં
વોમિરેજ્જા ।

સાધુ કે સાધ્વી જીવરહિત, બીજ રહિત, ઇંડા રહિત, બળા રહિત જગ્યામાં મળ-મૂત્રનો ત્યાગ કરે

૧૨૭. સે મિક્ષુ વા (૨) સે જં પુણ
થંડિલં જાણેજ્જા:- અસ્સિપહિયાએ
એગં સાહમ્મિયં સમુદ્દિસ્સ, અસ્સિ-
પહિયાએ વઢવે સાહમ્મિયા સમુ-
દ્દિસ્સ, અસ્સિપહિયાએ એગ સાહ
મ્મિયં સમુદ્દિસ્સ, અસ્સિપહિયાએ
વઢવે સાહમ્મિયો સમુદ્દિસ્સ,
અસ્સિપહિયાએ વઢવે સમણ-માહણ
વળીમગા પગણિય પગણિય સમુદ્દિસ્સ,
પાણાં (૪) જાવ ઉદેસ્સિય ચેતેતિ,
તદ્દપ્પગારં થંડિલં પુરિસંતગ્ગહં જાવ
વઢિયા ણીદ્ધ વા, અણ્ણયરંસિ વા
તદ્દપ્પગારંસિ થંડિલસિ ણો ઉચ્ચાર-
પાસવળં વેસિરેજ્જા ।

જે સ્થિતિ ભૂમિ એક યા અનેક સાધુઓ માટે અથવા સાધ્વીઓ માટે અથવા શ્રમણો-પ્રાદ્યણો માટે અનેક પ્રાણી, ભૂત, જીવ સત્ત્વની હિંસા કરીને બનાવવામાં આવી હોય અને તેના માલિકે તે ભૂમિનો ઉપયોગ કર્યો કે ન કર્યો હોય તેવી જગ્યામાં સાધુ-સાધ્વી મળમૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

૧૨૮. સે મિક્ખુ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં જાણેજ્ઞા વહવે સમણ-માહણ-કિવણ-વણીમગ-અતિહી સમુદ્ધિસ્સ પાણાં [૪] જાવ ઉદ્દેસિય ચેતેતિ, તહપ્પગારં થંડિલં અપુરિસંતરકહં જાવ વહિયા અણીહં વા, અણ્ણય-રંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંડિલસિ ણો ઉચ્ચારપાસવણં વોસિરેજ્ઞા ।

૧૨૯. અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા પુરિસંતરકહં જાવ વહિયા ણીહં અણ્ણયરંસિ જાવ તહપ્પગારંસિ થંડિલંસિ ઉચ્ચારપાસવણં વોસિરેજ્ઞા ।

૧૩૦. સે મિક્ખુ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલ જાણેજ્ઞા અસ્સિપડિયાણ કયાં વા, કારિયાં વા, પામિચ્ચિયાં વા, છણ્ણ વા, ઘટ્ઠ વા, મટ્ઠ વા, લિત્તં વા, સમ્મટ્ઠં વા, સંઘૂપયાં વા, અણ્ણયરંસિ તહપ્પગારંસિ થંડિલસિ ણો ઉચ્ચારપાસવણં વોસિરેજ્ઞા ।

૧૩૧. સે મિક્ખુ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં જાણેજ્ઞા-ઇહં સ્વલ્લુ ગાહાવર્સં વા ગાહા-વહ્પુત્તા વા, કંદાણિ વા મૂલાણિ વા જાવ હિગ્ગિયાણિ વા અંતરાઓ વા વાહિં ણીહરંતિ, વાહિયાઓ વા અંતો સાહરંતિ, અણ્ણયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંડિ-લંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવણં વોસિ-રેજ્ઞા ।

૧૩૨. સે મિક્ખુ વા (૨) તે વ્જં પુણ થંડિલં જાણેજ્ઞા-સંધંસિ વા પીઠંસિ વા, મંચંસિ વા, માલસિ વા, અટ્ઠંસિ વા, પાસાયાંસિ વા, અણ્ણયરંસિ વા થંડિ-લંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવણં વોસિરેજ્ઞા ।

સાધુ કે સાધ્વી જ્યારે સ્થંડિલ ભૂમિ એવી જાણે કે આ ભૂમિ અન્ય તીર્થ-પ્રાદાણ કૃપણ-રાંક-અતિથિ વગેરે માટે પ્રાણી-ભૂત-છ-સર્વોની હિંસા કરીને બનાવી છે. એ ભૂમિનો હજુ અન્ય લોકોએ ઉપયોગ કર્યો નથી. તેમજ તેની મમતા પણ ત્યાગી નથી. એવી તે ભૂમિમા મળમૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

જો એવી પ્રતીતિ થઈ જાય કે આ ભૂમિનો ઉપયોગ અન્ય લોકોએ કર્યો છે અને મમતા પણ ત્યાગી છે. તો ત્યા મળ-મૂત્રનો ત્યાગ કરે.

સાધુ કે સાધ્વી ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે આ સ્થંડિલ ભૂમિ-સાધુ માટે કરેલ-કરાવેલ- ઉધાર લીધેલ-છત કરેલ-તોડી ફેડી સારી કરેલ, ઘસી-ઘસીને સાફ કરેલ-પોલીશ કરેલ-લીંપેલ વાળીને સાફ કરેલ, ધૂપથી સુગંધિત કરેલ છે. તેવા પ્રકારના ઉત્તર-દોષવાળી ભૂમિમા મળમૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

જો સાધુ-સાધ્વી જાણે કે ગૃહસ્થ અથવા તેના પુત્રો કન્દ-મૂળ-લીલી વનસ્પતિ વગેરે પદાર્થોને અદરથી બહાર અને બહારથી અદર લઈ જાય છે. તેવી ભૂમિમાં મળમૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

સ્થંડિલ ભૂમિ સ્કંધ પર, બાજોડ પર, માયા પર, માળા પર, અગાસી કે પ્રાસાદ પર હોય તેમા તેમજ તેમાં પ્રકારની કોઈ બીજી ભૂમિમા સાધુ-સાધ્વી મળમૂત્રનો ત્યાગ ન કરે

૧૩૩. સે મિવ્ઝૂ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા અણંતરદિયાણ પુઢવીણ,
સસણિદ્ધાણ પુઢવીણ, સસરક્કલાણ
પુઢવીણ, મદિયાણ, મવ્કકડાણ, ચિત્ત-
મંતાણ સિલાણ, ચિત્તમંતાણ લેલુયાણ,
કોલાવાસંસિ વા દારુયાંસિ
વા, જીવપણ્દિયાંસિ વા, જાવ
મવ્કકડાસંતાણયાંસિ વા, અણ્ણયરસિ
વા તહપ્પગારસિ થંડિલંસિ ણો
ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

૧૩૪. સે મિવ્ઝૂ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા-ઇઠ સ્વલ્લુ ગાઠાવર્દિ વા
ગાઠાવર્દિપુત્તા વા કંદાણિ વા જાવ
વીયાણિ વા પરિસાદેંસુ વા, પારિસા-
દેંતિ વા, પરિસાદિસ્સંતિ વા અણ્ણ-
યરસિ વા તહપ્પગારસિ થંડિલંસિ
ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

૧૩૫. સે મિવ્ઝૂ વા [૨] સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા-ઇઠ સ્વલ્લુ ગાઠાવર્દિ વા ગાઠા-
વર્દિપુત્તા વા, સાલીણિ વા, વીહિણિ.
વા, મુગ્ગાણિ વા. માસાણિ વા,
કુલ્લયાણિ વા, જન્નાણિ વા. જવજન્નાણિ
વા, પત્તિરિસુ વા પત્તિરિતિ વા
પત્તિરિસ્સંતિ વા અણ્ણયરસિ વા,
તહપ્પગારસિ થંડિલંસિ ણો ઉચ્ચાર-
પાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

૧૩૬. સે મિવ્ઝૂ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા-આમોયાણિ વા, ઘસાણિ
વા, મિલ્લયાણિ વા, ત્રિજ્જલયાણિ વા,
સાણુયાણિ વા, કહયાણિ વા, પગ-
હાણિ વા, દરીણિ વા, પહુગ્ગાણિ વા,
સમાણિ વા વિસમાણિ વા, અણ્ણય-
રંસિ વા તહપ્પગારસિ થંડિલંસિ ણો
ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

સાધુ અને સાધ્વીને બાણુવું બોધ્યો કે સચિત્ત
પૃથ્વી પર, સ્તિગ્ધ પૃથ્વી પર, સચિત્ત રજયુક્ત
પૃથ્વી પર, સચિત્ત માટીવાળી પૃથ્વી પર, સચિત્ત
શિલા પર, સચિત્ત પથ્થર પર, ઉધઈવાળા કાષ્ઠ
પર, અથવા એવી બીજીના જીવજંતુયુક્ત પૃથ્વી
પર, કરોળીયાના બીજાનુક્રમ પૃથ્વી પર મળ-
ભૂતનો ત્યાગ ન કરે.

સાધુ-સાધ્વી સ્થાંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ
બોધ્યો કે ગૃહસ્થે યા ગૃહસ્થપુત્ર વગેરેએ કંદમૂળ
ખીજ જે જગ્યામાં વિખેર્યા છે, વિખેરે છે
વિખેરશે, તેવી જગ્યાએ મળ-ભૂત ન ત્યાગે

સાધુ-સાધ્વીએ સમજવું બોધ્યો કે જે જગ્યામાં
ગૃહસ્થો-કમોદ, ધાન્ય, મગ, અડદ, કળથી, જવ,
ગુવાર વાળ્યા છે, વાવે છે કે વાવશે તેવી
ભૂમિમાં મળ-ભૂતનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

સાધુ-સાધ્વી જે સ્થાંડિલ ભૂમિ વિષે બોધ્યો કે
આહી ઉકરડો છે, બહુ ફાટેલી જમીન છે, થોડી
ફાટેલી જમીન છે, કાદવ છે, ડુંડું છે, શરડી કે
ગુવારના સાઠા પડ્યા છે, ખાડો, ગુફા કોટ-કિલ્લો
છે, ઉંચી નીચી ભૂમિ છે, ત્યાં તેમજ તેવા
પ્રકારની કોઈ પણ ભૂમિમાં મળ-ભૂત ન ત્યાગે.

૯૩૭. સે મિક્ખૂ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા-માણુસરઘણાણિ વા, મહિ-
સકરણાણિ વા, વસમકરણાણિ વા,
અસ્સકરણાણિ વા, કુક્કુલકરણાણિ
વા, લાવયકરણાણિ વા, વટ્ટયકરણાણિ
વા, તિત્તરકરણાણિ વા, કવોયકરણાણિ
વા, કર્પિજલકરણાણિ વા, અણ્ણયરંસિ
વા, તહપ્પગારંસિ થંડિલંસિ ણો
ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

૯૩૮. સે મિક્ખૂ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા વેદાણસદ્દાણેસુ વા, ગિદ્ધપિ-
દ્દાણેસુ વા, તરુપતણદ્દાણેસુ વા, મેરુ-
પવડણદ્દાણેસુ વા, વિસમકક્ષણયદ્દાણેસુ
વા, અગ્ગિપડણદ્દાણેસુ વા અણ્ણયરંસિ
વા તહપ્પગારંસિ થંડિલંસિ ણો
ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

૯૩૯. સે મિક્ખૂ (૨) સે જં પુણ થંડિલ
જાણેજ્ઞા-આરામાણિ વા, ઉજ્જા-
ણાણિ વા, વણાણિ વા, વણસંડાણિ વા,
દેવકુલાણિ વા, સમાણિ વા, પવાણિ
વા, અણ્ણયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ
થંડિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિ-
રેજ્ઞા ।

૯૪૦. સે મિક્ખૂ વા [૨] સે જ પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા-અટ્ટાલયાણિ વા, ચરિયાણિ
વા, દારાણિ વા, ગોપુરાણિ વા, અણ્ણ-
યરંસિ તહપ્પગારંસિ થંડિલંસિ ણો
ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

૯૪૧. સે મિક્ખૂ વા [૨] સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા-તિયાણિ વા, ચડવ્કાણિ
વા, ચચ્ચરાણિ વા, ચડમ્મુહાણિ વા,
અણ્ણયરંસિ તહપ્પગારંસિ થંડિ-
લસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિ-
રેજ્ઞા ।

જ્યાં મનુષ્યોના લોબન રાંધવાના સ્થાન હોય,
જ્યાં લેંસ, પાડા, બળદ, ઘોડા, મરઘાં, લાવક,
બત્તક, તેતર, કબૂતર, કંપિજલ-વગેરે રાખવામાં
આવતા હોય તે સ્થાને સાધુ-સાધ્વી મળ-મૂત્ર
ન ત્યાગે.

જ્યાં કાશી ખાધને મૃત્યુ પામતાં હોય, પોતાના
શરીરને ગીધો પાસે ભક્ષણ કરાવતા હોય, તેમજ
ઝાડ ઉપરથી પડી, પર્વત પરથી પડી, ઝંપાપાત
કરી, વિષભક્ષણ કરી, અગ્નિમા પ્રવેશ કરી
મૃત્યુ પામતા હોય તેવી જગ્યામાં અથવા તેવા
પ્રકારની કોઈ પણ જગ્યામાં સાધુ-સાધ્વી
મળ-મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

જ્યાં ખાગ, બગીચા, ઉદ્યાન, વનખંડ, દેવકુળ,
સભા, પરબ ઇત્યાદિ, તેવા પ્રકારના ખીન્ન કોઇ
પણ સ્થળો હોય ત્યાં સાધુ-સાધ્વી મળ-મૂત્રનો
ત્યાગ ન કરે.

જ્યાં અટારીઓ હોય, ફરવાની જગ્યા હોય,
દરવાજો કે ફાટક હોય તથા તેવા પ્રકારની
ખીન્ન કોઈ પણ જગ્યા હોય ત્યાં સાધુ-સાધ્વી
મળ-મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

જ્યાં ત્રણ-ચાર-માર્ગ મળતા હોય-ચોરો, ચૌટા,
ચતુર્મુખ વગેરે હોય તથા તેવા પ્રકારના
ખીન્ન કોઈપણ સ્થાન હોય ત્યાં સાધુ-સાધ્વી
મળ-મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

૧૪૨. સે મિક્ખુ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા ઇંગાહાહેસુ વા, સ્વાર-
હાહેસુ વા, મહયહાહેસુ વા, મહયથૂ-
મિયાસુ વા, મહયચેદ્દેસુ વા, અણ્ણ-
યરંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંડિલંસિ
ળો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

જ્યાં કોલેસા, પાડવાની, સાણખાર પકાવવાની,
મૃતકને ખાળવાની જગ્યા હોય, તથા મૃતકના
સ્મારક રૂપ સ્તૂપિકાવો અથવા ચૈત્યો (છત્રિઓ
વિગેરે) હોય ત્યાં તથા તેવા પ્રકારના અન્ય
સ્થાનોમાં સાધુ-સાધ્વી મળ-મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

૧૪૩. સે મિક્ખુ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા-ળદિયાયયણેસુ વા, પંકા-
યયણેસુ વા, ઉગ્ધાયયણેસુ વા, સેયંણવ-
હંસિ વા, 'અર્ણયરંમિ' વા તહપ્પગા-
રંસિ થંડિલંસિ ળો ઉચ્ચારપાસવળ
વોસિરેજ્ઞા ।

જ્યાં નદીના તટસ્થાન હોય, કાદવની જગ્યા
હોય, વશપરંપરાથી પુનતા સ્થાન હોય,
અથવા ચાણીની ક્યારીઓ હોય તથા તેવા
પ્રકારના અન્ય સ્થાનો હોય ત્યાં સાધુ-સાધ્વી
મળ-મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

૧૪૪. સે મિક્ખુ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા-ળવિયાસુ વા મદ્દિયાસાણિ-
યાસુ વા, ળવિયાસુ વા ગોપ્પહેલિયાસુ
વા ગવાણીસુ વા સ્વાણીસુ વા, અણ્ણ-
યરંસિ વા, તહપ્પગારંસિ થંડિલંસિ
ળો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

સાધુ-સાધ્વી જ્યાં માટીની નવી ખાણો હોય,
ગાયેને ચરવાનાં નવાં ગોચર સ્થળો હોય કે
ખીણ ખાણો હોય, તથા તેવા પ્રકારનાં કોઈ
પણ ખીણ સ્થળો હોય ત્યાં મળ-મૂત્રનો ત્યાગ
ન કરે.

૧૪૫. સે મિક્ખુ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલ
જાણેજ્ઞા--હાગવચ્ચંસિ વા, સાગ-
વચ્ચંસિ વા, મૂલગવચ્ચંસિ વા હત્થં-
કરવચ્ચંસિ વા, અણ્ણયરંસિ વા
તહપ્પગારંસિ થંડિલંસિ ળો ઉચ્ચાર-
પાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

હાળપ્રધાન શાકના ખેતરમાં, પાનપ્રધાન-સાણ
પાલાના ખેતરમાં, ગાજર-મૂળાના ખેતરમાં તથા
તેવાં પ્રકારની ખીણ કોઈ જગ્યામાં સાધુ-સાધ્વી
મળ-મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે

૧૪૬. સે મિક્ખુ વા (૨) સે જં પુણ થંડિલં
જાણેજ્ઞા--અસળવળંસિ વા, સળવ-
ળંસિ વા, ધાયદ્વળંસિ વા, કેયદ્વ-
ળંસિ વા, અંવળળંસિ વા, અસોગવ-
ળંસિ વા, ળાગવળંસિ વા, પુણાગવ-

સાધુ-સાધ્વી અશન (ખિયાં) ના વનમાં, શણનાં
વનમાં, ધાવડી-કેતકી-અશોક-આખાનાં વનમાં, અથવા
નાગ વૃક્ષો, પુન્નાગ વૃક્ષો (મમરફના વન), ચુલક
વૃક્ષોના વનમાં તથા તેવા પ્રકારના ખીણ પત્ર-પુષ્પ,

ળંસિ વા, ચુલ્લાગવળંસિ વા, અળ-
યરેસુ વા તદ્વપ્પગારેસુ પત્તોવેણસુ વા,
પુપ્ફોવેણસુ વા, ફલોવેણસુ વા, વીઓ-
વેણસુ વા, હરિઓવેણસુ વા, ણો
ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા ।

ફળ-ખીજ કે વનસ્પતિ યુક્ત સ્થળોમાં
મળ-મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

૯૪૭. સે ભિક્ખુ વા (૨) સયપાયયં વા
પરપાયયં વા ગહાય, સેત્તમાયાણ
ણંતમવક્કમેજ્ઞા, અણાવાયંસિ
અસંલોયંસિ તપ્પપાણંસિ જાવ
મક્કહાસંતાણયંસિ અહારામંસિ વા
ઉવસ્સયંસિ તઓ સંજયામેવ
ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા । વોસિ-
રિત્તા સેત્તમાદાય ણંતમવક્કમેજ્ઞા
અણાવાહંસિ જાવ મક્કહાસંતા-
ણયંસિ અહારામંસિ વા વ્રામથંડિલંસિ
વા અળ્લયરંસિ વા તદ્વપ્પગારંસિ
થંડિલંસિ અચિત્તંસિ તતો સંજયામેવ
ઉચ્ચારપાસવળં પરિદ્ધવેજ્ઞા ।

સંયમશીલ સાધુ-સાધ્વી સ્વપાત્ર અથવા
(સ્વપાત્ર ન હોય તો) પર પાત્ર લઈને ખગીચાના
કે ઉપાશ્રયના એકાંત સ્થાનમાં જાય અને જ્યાં
કોઈનું આવાગમન ન હોય, કોઈ જોતું ન હોય,
જીવ-જન્ટુ કે કરોળીયાના જળાદિ ન હોય
તેવી અચિત્ત ભૂમિમાં મળ-મૂત્ર ત્યાગે, ત્યાર
પછી પાત્ર લઈને એકાંત સ્થાનમાં જાય જ્યાં
કોઈનું આવાગમન ન હોય, કોઈ જોતું ન હોય,
અથવા કોઈ જીવ-જન્ટુ ઇત્યાદિની હિંસા ન
થાય તેવી અચિત્ત ભૂમિમાં કે દગ્ધ-ભૂમિમાં કે
અન્ય કાંઈ પણ પ્રકારની અચિત્ત ભૂમિમાં ચતના
પૂર્વક મળ-મૂત્રનો પરિષ્કાપન કરે.

૯૪૮. ઇયં સ્વલ્લુ તસ્સ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુણીણ
વા સામગ્ગિયં જાવ જણ્ણાસિ ત્તિ
વેમ્મિ ।

સાધુ-સાધ્વીનો આ આચાર છે. ચતનાપૂર્વક
મળ-મૂત્રનો ત્યાગ કરે.

અયયન વીસમું

૨૧ ૫૬

આ અધ્યયનમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે સાધુ-સાધ્વી નિર્દોષ સ્વાધ્યાય-ભૂમિમાં સ્વાધ્યાય કરતી વખતે અથવા નિર્દોષ સ્થાન પર મલ-મૂત્રનો ત્યાગ કરવા જતાં મધુર કે મનોહર શબ્દોને માલળવાનો પ્રયત્ન ન કરે. તે હંમેશા સમભાવ પૂર્વક પોતાની સાધનામાં સંલગ્ન રહે.

૯૪૯. સે મિક્કૂ વા મિક્કુણી વા મુદંગસ-
દ્દાણિ વા, નંદીસદ્દાણિ વા,
ઝલ્લરિસદ્દાણિ વા, અણ્ણયરાણિ
વા તહપ્પગારાણિ વિરૂવરૂવાણિ
વિતતાઈં સદ્દાઈં કણ્ણસોયપડિતાણ
ણો અભિસંધારેજ્ઞા ગમણાણ ।

સાધુ કે સાધ્વીએ કોઈ સ્થાને મૃદંગના શબ્દ,
તબલાના શબ્દ, ઝાલરનાં શબ્દ અથવા આ
પ્રકારના કોઈ પણ શબ્દો સાંભળવાની ઇચ્છાથી
તે સ્થાન પર જવું જોઈએ નહીં.

૯૫૦. સે મિક્કૂ વા (૨) અહાવેગડયાઈં
સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા-વીણાસદ્દાણિ
વા, વિપંચીસદ્દાણિ વા, પિપ્પીસગસ-
દ્દાણિ વા, તૂળયસદ્દાણિ વા, વીણિય-
સદ્દાણિ વા, તુંવવીણિયસદ્દાણિ વા,
ઢંકુણસદ્દાણિ વા, અણ્ણયરાઈં
તહપ્પગારાઈં વિરૂવરૂવાણિ સદ્દાણિ
વિતતાઈં કણ્ણસોયપડિયાણ ણો
અભિસંધારેજ્ઞા ગમણાણ ।

સાધુ કે સાધ્વીએ કોઈ સ્થાન પર વીણાના
શબ્દ, સિતારના શબ્દ, શરણાધનાં શબ્દ, તુનક,
પણવ-ઢોલ, તંબૂરા, ઢંકુણ-વાદ્ય વિશેષ વિગેરેના
શબ્દો તથા તેવા પ્રકારના વિવિધ શબ્દો, વિતત
આદિ શબ્દોને સાંભળવાની ઇચ્છાથી તે સ્થાન
પર જવું ન જોઈએ.

૯૫૧. સે મિક્કૂ વા [૨] અહાવેગડયાઈં
સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા-તાલસદ્દાણિ
વા, કસતાલસદ્દાણિ વા, લત્તિય-
સદ્દાણિ વા, ગોહિયસદ્દાણિ વા,
કિરિકિરિયાસદ્દાણિ વા, અણ્ણયરાણિ
વા તહપ્પગારાઈં વિરૂવરૂવાઈં તાલ-
સદ્દાઈં કણ્ણસોયપડિયાણ ણો અભિ-
સંધારેજ્ઞા ગમણાણ ।

સાધુ-સાધ્વીને કોઈ સમયે કોઈ શબ્દ સાંભળવામાં
આવે, જેમકે-તાલ, કંસતાલ, મજિરા, ગોધિકા-
લાંડોના વાદ્ય, કિરિકિરિયા-વાંસની ખપાટોથી
બનેલ વાજિંત્રનાં શબ્દો, તથા તેવા પ્રકારના
બીજા કોઈ પણ તાલના શબ્દો, તે સાંભળવાની
ઇચ્છાથી ત્યાં ન જાય.

૯૫૨. સે મિક્કૂ વા (૨) અહાવેગડયાઈં
સદ્દાઈં સુણેઈ, તંજહા-સંઘસદ્દાણિ
વા, વેણુસદ્દાણિ વા, વંસસદ્દાણિ વા,
ઘરમુહીસદ્દાણિ વા, પિરિપિરિયા-
સદ્દાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહપ્પ-
ગારાઈં વિરૂવરૂવાઈં સદ્દાઈં શુસિરાઈં
કણ્ણસોયપડિયાણ ણો અભિસંધારેજ્ઞા
ગમણાણ ।

જ્યા શંખ, વૈણુ, બાસુરી, ખરમુખી, પિરપિરિકાના
શબ્દો, તથા તેવા પ્રકારનાં બીજા શુષિર શબ્દો
થતા હોય ત્યાં સાંભળવાની ઇચ્છાથી સાધુ-સાધ્વી
ન જાય.

૯૫૩. સે મિક્ખૂ વા (૨) અહાવેગ્ગિયાઈં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા-વપ્પાણિ વા, ફલ્લિહાણિ વા, જાવ સરાણિ વા, સાગરાણિ વા, સસસરપંતિયાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં વિરુવરુવાઈં સદ્દાઈં કણ્ણસોયપહિ-યાણે ણો અમિસંધારેજ્ઞા ગમણાણે ।

૯૫૪. સે મિક્ખૂ વા (૨) અહાવેગ્ગિયાઈં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા કચ્છાણિ વા, ષ્ઠમાણિ વા, ગદ્દનાણિ વા, વણાણિ વા, વણદુગ્ગાણિ વા, પવ્વયાણિ વા, પવ્વયદુગ્ગાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં વિરુવરુવાઈં સદ્દાઈં કણ્ણસોયપહિયાણે ણો અમિસંધારેજ્ઞા ગમણાણે ।

૯૫૫. સે મિક્ખૂ વા (૨) અહાવેગ્ગિયાઈં સદ્દાઈં સુણેતિ-ગામાણિ વા, જગરાણિ વા, નિગમાણિ વા, રાયહાણીઓ વા, આસમપટ્ટણસંણિવેસાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં સદ્દાઈં ણો અમિસંધારેજ્ઞા ગમણાણે ।

૯૫૬. તે મિક્ખૂ વા (૨) અહાવેગ્ગિયાઈં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા-આરામાણિ વા, ઉજ્જાણાણિ વા, વણાણિ વા, વણસંઢાણિ વા, દેવકુલાણિ વા, સમાણિ વા, પવાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં સદ્દાઈં ણો અમિસંધારેજ્ઞા ગમણાણે ।

૯૫૭. સે મિક્ખૂ વા (૨) અહાવેગ્ગિયાઈં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા-અટ્ટાણિ વા, અટ્ટાલયાણિ વા, ચરિયાણિ વા, દારાણિ વા, ગોપુરાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં સદ્દાઈં ણો અમિસંધારેજ્ઞા ગમણાણે ।

સાધુ-સાધ્વી કેઈ શબ્દ સાંભળે જેમ ક્યારી, ખાઈ, સરોવર, સાગર, સરોવરની પંકિત આદિ તથા એવીજ ખીજી જગ્યા પર થતી કલ-કલ-આદિ શબ્દોની ધ્વનિ વગેરેને સાંભળવા ત્યાં જવાની ઇચ્છા ન કરે.

સાધુ કે સાધ્વી, જલાશય, શુક્ર, ગહન આડી, વન, વનદુર્ગ, પર્વત, પર્વતદુર્ગ ઇત્યાદિ સ્થળોમાં થતાં શબ્દોને સાંભળવાની ઇચ્છાથી તે જગ્યા પર ન જાય.

સાધુ અથવા સાધ્વી ગ્રામ, નગર, રાજધાની, આશ્રમ, પટ્ટણ, અથવા સંનિવેશ, આદિ સ્થાનોમાં તથા તે પ્રકારના ખીજા વિવિધ સ્થળોમાં થતા શબ્દોને સાંભળવા માટે ન જાય.

સાધુ કે સાધ્વી આરામ, ઉદ્યાન, વન, વનખડ, દેવકુલ, સલા તથા પરખ અથવા એવા જ કેઈ ખીજા સ્થાન પર થતાં શબ્દોને સાંભળવાની ઇચ્છાથી ન જાય.

સાધુ કે સાધ્વી જ્યારે કેટલાક શબ્દો સાંભળે, જેમ કે અગાસી અથવા અટ્ટાલકમાં, ફરવાનાં માર્ગોમાં, દ્વારોના મુખ્ય દરવાજામાં કે એવા પ્રકારના વિવિધ સ્થાનોમાં થતા શબ્દો સાંભળવાની અભિલાષાથી જાય નહીં.

૯૫૮. સે મિવ્ઝૂ વા (૨) અહાવેગડ્યાઈં સદાઈં સુનેતિ, તંજહા-તિયાણિ વા, ચઝકાણિ વા, ચચરાણિ વા, ચઝમ્મુહાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ-પ્પગારાઈં સદાઈં ણો અભિસંધારેજ્ઞા ગમણાણ ।

૯૫૯. સે મિવ્ઝૂ વા [૨] અહાવેગડ્યાઈં સદાઈં સુનેતિ, તંજહા-મહિસકર-ણટ્ટાણાણિ વા, વસમકરણટ્ટાણાણિ વા, અસસકરણટ્ટાણાણિ વા, હત્થિકરણટ્ટા-ણાણિ વા, જાવ કવિંજલકરણટ્ટા-ણાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહપ્પ-ગારાઈં સદાઈં ણો અભિસંધારેજ્ઞા ગમણાણ ।

૯૬૦. સે મિવ્ઝૂ વા (૨) અહાવેગડ્યાઈં સદાઈં સુનેતિ, તંજહા-મહિસજુદ્ધાણિ વા, વસમજુદ્ધાણિ વા, અસસજુદ્ધાણિ વા, હત્થિજુદ્ધાણિ વા, જાવ કવિંજ-લજુદ્ધાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહપ્પ-ગારાઈં, ણો અભિસંધારેજ્ઞા ગમણાણ ।

૯૬૧. સે મિવ્ઝૂ વા મિવ્ઝુણી વા અહાવેગ-ડ્યાઈં સદાઈં સુનેતિ, તંજહા-જુહિયઠા-ણાણિ વા, દ્યયજૂહિયઠાણાણિ વા, ગયજૂહિયઠાણાણિ વા અણ્ણયરાઈં વા તહપ્પગારાઈં ણો અભિસંધારેજ્ઞા ગમણાણ ।

૯૬૨. સે મિવ્ઝૂ વા મિવ્ઝુણી વા જાવ સુ-નેઙ તંજહા-અક્કસાઈયટ્ટાણાણિ વા, માણુમ્માણિયટ્ટાણાણિ વા, મહયાઈય-ણટ્ટ—ગીય—વાઈય—તતિ તલ—તાલ—તુડિય—પડુપ્પ—વાઈયટ્ટાણાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહપ્પગારાઈં ણો અભિસંધારેજ્ઞા ગમણાણ ।

સાધુ કે સાધ્વી ત્રિક, ચોક, ચૌટા તથા ચતુર્મુખસ્થાનોમાં તથા એવા પ્રકારના અન્ય સ્થાનોમા શબ્દ થતા હોય તો સાંભળવાની ઇચ્છાથી તે જગ્યા જાય નહીં.

સાધુ કે સાધ્વી ભેંસ બાંધવાના સ્થાને, બળદો બાંધવાના સ્થાને, અશ્વ બાંધવાના સ્થાને, હાથી બાંધવાના સ્થાને, ચાતક પક્ષીના સ્થાને અથવા એવા કોઈ અન્ય સ્થાન પર થતા શબ્દો સાંભ-વાની ઇચ્છાથી જાય નહીં.

સાધુ કે સાધ્વી પાડાઓનું યુદ્ધ તથા બળદો, અશ્વો, હાથી, કપિ જલ—ચાતક વગેરે ના યુદ્ધથી થતા શબ્દો અથવા તેવા પ્રકારના બીજા શબ્દો સાંભળવાની ઇચ્છાથી ત્યાં જાય નહીં.

સાધુ કે સાધ્વી, લગ્નાદિના ગીત સાંભળવા માટે તથા અશ્વશાળા કે હસ્તી શાળામા થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઇચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય. અથવા જ્યાં વર, વધુ, હાથી, ઘોડો, આદિનું વર્ણન થતું હોય ત્યાં તે સાંભળવા માટે પણ ન જાય.

જ્યાં કથા—કહાણી કહેવાતી હોય, માય—તોલ થતો હોય, ઘોડાની દોડ થતી હોય, જ્યાં મહાન નૃત્ય, ગીત, વાણંત્ર, વીણા, તાલ, જાઝ, પખાવ, તુરી, આદિ વાણંત્રના શબ્દ થઈ રહ્યા હોય અથવા એવાજ કોઈ બીજા સ્થાનો પર સાધુ કે સાધ્વીએ સાંભળવા માટે જવું જોઈએ નહીં.

૯૬૩. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જાવ સુણેતિ, તંજહા—કલહાણિ વા, હિંવાણિ વા, હમરાણિ વા, દોર-જાણિ વા, વિરુદ્ધરજ્જાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહપ્પગારાઈં ણો અભિસંધારેજ્જ ગમણાણ ।

અગડાના સ્થાનમાં થતા શબ્દો કલહના શબ્દો, બળવાનાં શબ્દો, બે રાજ્યોના વિરોધથી થતાં શબ્દો, ઉપદ્રવના શબ્દો, બે રાજ્યોની યુદ્ધ-ભૂમિના શબ્દો કે રાજ્ય વિરોધના સ્થળ પર થતા શબ્દો તથા તેવા પ્રકારના અન્ય સ્થળો પર થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઇચ્છાથી સાધુ કે સાધ્વી તે સ્થાન પર ન જાય

૯૬૪. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જાવ સદ્દાઈં સુણેતિ—સુહિયં દારિયં પરિ-મુયં મંહિયાલંકિ—નિવુજ્જમાણિયં પેઠાણ, ઇયં વા પુરિસં વઠાણ ણીણિ-જ્જમાણં પેઠાણ, અણ્ણયરાઈં વા તહપ્પગારાઈં ણો અભિસંધારેજ્જ ગમણાણ ।

નાની બાલિકાને કે કુમારિકાને (લગ્નાદિ પ્રસંગના પ્રયોજનથી) વસ્ત્રો તથા અલંકારોથી વિભૂષિત કરી, ઘણા મનુષ્યોના પરિવાર સાથે ઘોડા કે હાથી આદિ પર આરૂઢ કરી લઈ જવાતી દેખી અર્થાત કોઈ પણ પ્રકારનું સરઘસ ફૂલેકાદિ દેખી; અથવા કોઈ એક પુરુષને વધ માટે લઈ જવાતો દેખી, ત્યાં થતાં શબ્દો તેમજ તેવા પ્રદારના કોઈ પણ અન્ય સ્થળમાં થતા શબ્દોને સાંભળવા માટે સાધુ-સાધ્વીએ જવું જોઈએ નહીં.

૯૬૫. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અણ્ણય-રાઈં વિરુવરુવાઈં મહાસવાઈં એવં જાણેજ્જા, તંજહા—બહુસગડાણિ વા, વહુરહાણિ વા, વહુમિલક્કુણિ વા, વહુપચ્ચંતાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહપ્પગારાઈં વિરુવરુવાઈં મહાસવાઈં કણ્ણસોયપહિયાણ ણો અભિસંધારેજ્જ ગમણાણ ।

સાધુ કે સાધ્વી વિવિધ પ્રકારનાં બીજા મહાશ્રવનાં સ્થાનોને પણ જાણે, જેમ કે ઘણી ગાડીઓ, ઘણા રથો, ઘણા મ્લેચ્છો, અથવા સીમાવર્તી ચોરો-ડાકુઓનાં તથા તેવા પ્રકારનાં બીજા મહાન આશ્રવોના શબ્દો સાંભળવાની ઇચ્છાથી તે-તે સ્થાનો પર ન જાય.

૯૬૬. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અણ્ણયરાઈં વિરુવરુવાઈં મહુસ્સવાઈં એવં જાણેજ્જા, તંજહા—ઈત્થીણિ વા, પુરિસાણિ વા ચેરાણિ વા, હહરાણિ વા, મજ્ઞિમાણિ વા, આભરણવિભૂસિયાણિ વા, ગાયં-તાણિ વા, વાયંતાણિ વા, ણચ્ચંતાણિ વા, હસંતાણિ વા, રમંતાણિ વા, મોહંતાણિ વા, વિપુલં અસણપાણ-સ્વાઈમસાઈમં પરિમુજતાણિ વા,

સાધુ-સાધ્વી વિવિધ પ્રકારનાં ઉત્સવોને પણ જાણે, જેમકે-સ્રી કે પુરુષ, વૃદ્ધ, બાળક અથવા તરુણ આલૂષણોથી વિભૂષિત થઈને, ગાતા, બજાવતા, નાચતા હસતા-રમતા ક્રીડા કરતા, વિપુલ સ્વાદુ ખાદ્ય-ખાન-પાન-અસન, પાણુ, બાદિમ, સ્વાદિમનો ઉપલોગ કરતા, વહેંચતા, આપ-લે કરતા, સાંભળતા, આવતા-જતા હોય

પરિભાંતાણિ વા, વિચ્છદ્ધિયમાણાણિ
વા, વિગોવયમાણાણિ વા, અણ્ણય-
રાઈં વા તહ્પગારાઈં વિરુવરુવાઈં
મહુસ્સાવાઈં કણ્ણસોયપહિયાણે નો
અભિસંધારેજ્જ ગમણાણે ।

તથા એવાં પ્રકારના કેઈ પણ મહોત્સવો હોય
તો ત્યાં શબ્દો સાંભળવા માટે જાય નહીં.

૧૬૭. સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા નો
ઇહલોહ્મહિ સદેહિ, નો પરલોહ્મહિ
સદેહિ, નો સુતેહિ સદેહિ, નો અસુતેહિ
સદેહિ, નો દિટ્ઠેહિ સદેહિ, નો અદિ-
ટ્ઠેહિ સદેહિ, નો કંતેહિ સદેહિ, નો
સજ્જેજ્જા, નો રજ્જેજ્જા નો ગિજ્જેજ્જા,
નો મુજ્જેજ્જા, નો અજ્જોવજ્જેજ્જા ।

સાધુ કે સાધ્વી આ લોક સંબંધી શબ્દોમાં,
પરલોક સંબંધી શબ્દોમાં અથવા સ્વજાતીય-
મનુષ્યના શબ્દોમાં, તથા વિજાતીય-પશુઓ
દેવો આદિના શબ્દોમાં, સાંભળેલા શબ્દોમાં,
નહિ સાંભળેલા શબ્દોમાં, સાક્ષાત્ ઉપલબ્ધ
અથવા અનુપલબ્ધ શબ્દોમાં આસક્ત ન થાય,
રાગ ન કરે, ગૃહ ન થાય, મુગ્ધ ન થાય, અને
લોભપતા ધારણ ન કરે.

૧૬૮. એવંં યલ્લ તસ્સ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુણીણ
વા સામગ્ગિયાં જાવ જણ્ણાસિ ત્તિ
વેમિ ।

સાધુ અને સાધ્વીનો આ સમગ્ર આચાર છે.
તેમાં ચતનાની સાથે પ્રવૃત્ત થઈને સંયમમાં
પરાક્રમ કરે.

અધ્યયન એકવીસમું

૩૫

વીસમા અધ્યયનમાં શ્રોત્રેન્દ્રિયના વિષયનું વર્ણન કર્યા પછી આ અધ્યયનમાં ચક્ષુષ્ન્દ્રિયના વિષય-રૂપનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ચાર કારણોથી મનુષ્યના સૌંદર્યમાં અભિવૃદ્ધિ થાય છે.—કૂલોના શૃંગાર સજવાથી વિવિધ પોશાક પહેરવાથી, વિવિધ પ્રકારનાં આભરણો ધારણ કરવાથી, વિવિધ રંગોના વસ્ત્ર ધારણ કરવાથી. તે જોઈ માનવનું મન મુગ્ધ બને છે. આ ઉપરાત કલાયુક્ત આકૃતિઓ ગોઠવાયેલી હોય તેવાં દર્શનીય સ્થળો જોવાથી પણ માનવ મન મોહિત બની બેઠે છે. સાધકને દર્શનીય સ્થળો જોવાનો નિષેધ છે. કારણ કે સાધુનું જીવન સાધના માટે, આત્માને કર્મબંધનથી મુક્ત કરવા માટે છે. જો તે સુંદર દેશો જોવા માટે અહીં-તહીં જશે અથવા મન અને દષ્ટિ દોડાવશે તો ચક્ષુષ્ન્દ્રિયને પોષણ મળશે અને રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન થશે. તેથી સ્વાધ્યાય-ધ્યાનમાં એકાગ્રતા આવશે નહીં. સાધકનો મૂળ ઉદ્દેશ ચક્ષુ આદિ ઇન્દ્રિયો પર વિજય પ્રાપ્ત કરવાનો હોય છે, તેથી તેઓએ આકર્ષક વિવિધ રૂપો જોવાનો પ્રયત્ન ન કરતા હોય તો આત્મચિંતનમાં સંલગ્ન રહેવું જોઈએ.

અધ્યયન એકવીસમું

[૧૬૧ - ૧૬૨]

૩૫

૧૬૧. સે મિત્ત્વુ વા (૨) અહાવેગૃહ્યાઈ
 રુવાઈ પાસડ, તંજઢા-ગંથિમાણિ
 વા, વેદિમાણિ વા, પૂરિમાણિ વા,
 સંઘાઈમાણિ વા, કઢ્ઢકમ્માણિ વા,
 પોત્થકમ્માણિ વા, ચિત્તકમ્માણિ વા,
 મણિકમ્માણિ વા, દંતકમ્માણિ વા,
 માલકમ્માણિ વા, પત્તચ્છિજ્જકમ્માણિ
 વા, વિવિઢાણિ વા વેદિમાઢ અણ્ણ-
 યરાઈ તઢપ્પગારાઈ વિરુવરુવાઈ
 ચક્કવુદંસણપઢિયાણો અમિસંધા-
 રેજ્ઞા ગમણાણ ।

૧૭૦. ણં નાયવ્વં જઢા સઢપઢિયાણ સવ્વા
 વાઢત્તવજ્ઞાં રુવપઢિમા વિ ।

સાધુ અથવા સાધ્વી કઢાચિત્ત રૂપ ને જુએ, જેમ કે-ચચિત્તરૂપ અર્થાત્ કૂલ આદિને ગૂંથી ને બનાવેલ સ્વસ્તિકાદિ, વેષ્ટિમરૂપ-વસ્ત્રાદિ ને વણાટમાં વણીને બનાવેલ પુતળી આદિના રૂપ, પૂરિમ રૂપ-અંદર પૂરિને પુરુષાદિની બનાવેલ આકૃતિ વગેરે, સઘાતિમ રૂપ-અનેક વસ્તુઓને મેળવીને બનાવેલા રૂપો, કાળક કર્મ-સુંદર રથ આદિ, પુસ્ત કર્મ-વસ્ત્ર અથવા તાડપત્રના પુસ્તક પર બનાવેલા ચિત્રો વગેરે, મણિ કર્મ-વિવિધ વણોની મણિઓથી બનાવેલ સ્વસ્તિકા આદિ, દંત કર્મ-હાથીદાંત આદિથી બનાવેલ સુંદર કલાકૃતિના રૂપ, સોના ચાંદીની માળાઓ, યત્રચ્છેદ કર્મ-પત્રોતું છેદન કરી બનાવેલા રૂપ, તથા હોતેવા પ્રકારના અન્ય રૂપોને જેવા માટે સાધકોએ-જવું નોંધ્યું નહીં. અભિપ્રાય છે કે અનેક પ્રકારની કલાઓ દ્વારા નિષ્પન્ન કરેલા નેત્રરંજક રૂપો જેવા માટે જવું નહીં તેમજ નેવાની ઇચ્છા પણ કરવી નહીં.

આકી સઘણું શબ્દ અધ્યયનમાં કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે આહીં પણ સમજી લેવું. અંતર એ જ છે કે ત્યાં શબ્દના વિષયમા કહેલું છે, આહીંયા રૂપના વિષયમા કહેલું નોંધ્યું.

અધ્યયન બાવીશમું

પ ર ક્રિ યા

આ અધ્યયનમાં સાધુ માટે બીજી વ્યક્તિ દ્વારા કરાવાતી ક્રિયાના સંબંધમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલ છે. તેથી અધ્યયનનું નામ “પરક્રિયા” છે. ‘પર’ શબ્દનાં ૪ નિક્ષેપોમાંથી દ્રવ્યનિક્ષેપના છઠ્ઠા પ્રકારો છે:- (૧) તત્પર, (૨) અન્ય પર, (૩) આદેશપર, (૪) ક્રમપર, (૫) બહુપર, (૬) પ્રધાનપર

(૧) તત્પર-એક પરમાણુથી બીજા પરમાણુથી લિન્ન હોવા છતાં પણ દ્રવ્યથી તેટલું જ હોવાથી તત્પર કહેવાય છે

(૨) અન્યપર-એક દ્રવ્ય બે પરમાણુથી યુક્ત, બીજું ત્રણ પરમાણુથી યુક્ત છે. એવી જ રીતે અન્ય દ્રવ્યો અન્ય અનેક પરમાણુ વાળા દ્રવ્યોથી યુક્ત છે. તેથી તે અન્ય રૂપ હોવાથી અન્યપર છે.

(૩) આદેશપર- કોઈ વ્યક્તિના આદેશાનુસાર કાર્ય કરનાર આદેશપર કહેવાય છે.

(૪) ક્રમપર-જેવી રીતે એક પ્રદેશી દ્રવ્યથી, દ્વિપ્રદેશી દ્રવ્ય ક્રમપર છે. એ જ પ્રમાણે એક પ્રદેશાવગાઠ દ્રવ્યથી દ્વિપ્રદેશાવગાઠ દ્રવ્ય ક્ષેત્રપર કહેવાય આદિ.

(૫) બહુપર- એક પરમાણુથી ત્રણ ચાર પરમાણુ યુક્ત દ્રવ્ય બહુપર છે. કારણ કે તેની લિન્નતા એકથી અધિક પરમાણુઓમાં છે.

(૬) પ્રધાનપર- પ્રધાનતા હોવાને કારણે જે લિન્ન છે, જેમ કે-મનુષ્યોમાં તીર્થંકર ભગવાન પ્રધાન છે, પશુઓમાં સિંહ, અપદોમાં અર્જુન સુવર્ણ આદિ.

આ વિવેચનથી સ્પષ્ટ થઈ ચૂક્યું છે કે જે વ્યક્તિ પોતાનાથી લિન્ન છે તેને પર કહેવાય. માટે સાધકો પોતાનાથી લિન્ન તેવા ગૃહસ્થો દ્વારા જે ક્રિયા કરાવે તે પરક્રિયા કહેવાય છે.

અધ્યયન ભાવીશમું

પરક્રિયા

૧૭૧. પરકિરિયં અજ્ઞતિથિયં સંસેસિયં નો
તં સાયણ, નો તં નિયમે ।

સાધુ-સાધ્વી બીજ દ્વારા પોતા માટે કરાતી
કર્મજનક ક્રિયાની ઇચ્છા ન કરે કે બીજ પાસે
કહીને પણ ન કરાવે.

૧૭૨. સિયા સે પરો પાણ આમજ્જેજ્જ
વા, પમજ્જિજ્જ વા, ણો તં સાયણ,
ણો તં નિયમે । સિયા સે પરો
પાયાઈ સંવાહેજ્જ વા, પલ્લિમદ્દેજ્જ
વા, ણો તં સાયણ, ણો તં નિયમે । સે
સિયા પરો પાદાઈ ફુસેજ્જ વા, રણ્જ
વા, ણો તં સાયણ, ણો તં નિયમે ।
સે સિયા પરો પાદાઈ તેલ્લેણ વા, ઘણ
વા, વસાણ વા, મક્કલેજ્જ વા, અર્ધિમ-
ગિજ્જ વા, ણો તં સાયણ, ણો તં
નિયમે । સે સિયા પરો પાદાઈ લોદ્દેણ
વા, કક્કેણ વા, ચુન્નેણ વા, વન્નેણ
વા, ઉલ્લોદ્ધિજ્જ વા, ઉવલિજ્જ વા,
ણો તં સાયણ ણો તં નિયમે । સે સિયા
પરો પાદાઈ સીતોદગવિયદ્દેણ વા,
ઉસિણોદગવિયદ્દેણ વા, ઉચ્છોલેજ્જ
વા, પહોલિજ્જ વા, ણો તં સાયણ,
ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો પાદાઈ
અણ્ણયરેણ વિલેવણજાતેણ આલિપેજ્જ
વા, વિલિપેજ્જ વા, ણો તં સાયણ,
ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો પાદાઈ
અણ્ણયરેય ધૂવણજાણ ધૂવેજ્જ વા,
પધૂવેજ્જ વા, ણો તં સાયણ, ણો તં
નિયમે । સે સિયા પરો પાદાઓ શાણુયં
વા કટય વા ણીહરેજ્જ-વા, વિસો-
હેજ્જ વા, ણો તં સાયણ, ણો તં
નિય । સે સિયા પરો પાદાઓ પૂયં વા
સોણિય વા ણીહરેજ્જ વા વિસોહેજ્જ
વા, ણો તં સાયણ, ણો તં નિયમે ।

કદાચ કોઈ ગૃહસ્થ પગને સાફ કરે કે વિશેષ
રૂપથી સાફ કરે તો મુનિ સાફ કરાવવાની ઇચ્છા
ન કરે તેમજ સાફ કરવાનું પણ ન કહે કેઈ
ગૃહસ્થ પગ દબાવે કે તેલથી માલિશ કરે તો
તે ક્રિયાનો આસ્વાદન ન કરે કે કહીને ન કરાવે
કોઈ પગને ધૂએ કે રંગે, તેલ, ઘી, કે ચરબી
આદિ ચોપડે કે મસાળે તો પણ તેનો આસ્વાદન
ન કરે અથવા કહીને ન કરાવે કોઈ ગૃહસ્થ
લોદ્ધ યૂર્ણથી, કર્ક-સુગંધિત દ્રવ્યથી, યૂર્ણથી અથવા
વર્ણથી ઉખટન કરે અથવા લેપ કરે તો મુનિ
તે ક્રિયાનો આસ્વાદન ન કરે કે કરવાનું ન કહે.
કોઈ ગૃહસ્થ ઠંડું કે ગરમ પાણી પગ ઉપર
છાંટે કે પગો ધૂએ તો મુનિ તે ક્રિયાને મનથી
ન ઇચ્છે કે વચનથી ન કરાવે. કોઈ ગૃહસ્થ
મુનિના પગો-કોઈ પણ પ્રકારનાં વિલેપનથી
મસાળે કે લેપ કરે, કે કોઈ પ્રકારનાં ધૂપથી
ધૂપિત કરે અથવા સુવાસિત કરે તો મુનિ તેનો
મનથી સ્વાદ ન માણે અથવા વચનથી કહી
તેવું ન કરાવે. કોઈ ગૃહસ્થ મુનિના પગમાં
વાગેલા કંટકને કાઢી સાફ કરે અથવા પરુ કે
લોહી કાઢી સાફ કરે તો મુનિ ઇચ્છે નહિ
તેમ તેવું કરવાનું કહે પણ નહિ.

૯૭૩. સે સિયા પરો કાયાં આમજ્જેજ્જ વા પમજ્જેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાં સંવાહેજ્જ વા, પલિમહેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે, ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાં તેલ્લેણ વા, ઘણ્ણ વા, વસાણ વા, મક્કલેજ્જ વા, અવ્ભંગેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે, ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાં લોદ્દેણ વા કક્કેણ વા ચુણ્ણેણ વા, વણ્ણેણ વા, ઉલ્લોદ્દેજ્જ વા, ઉવ્વલેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાં સીઓદગવિયદેણ વા ઉસિણોદગવિયદેણ વા ઉચ્છોલેજ્જ વા પદ્ધોજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે, ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાં અણ્ણયરેણં વિલેવણજાતેણં આલિપેજ્જ વા વિલિપેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાં અણ્ણયરેણ ધૂવણજાતેણ ધૂવેજ્જ વા, પધૂવેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે ણો તં નિયમે ।

૯૭૪. સે સિયા પરો કાયાંસિ વણં આમજ્જેજ્જ વા પમજ્જેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાંસિ વણં સંવાહેજ્જ વા પલિમહેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાંસિ વણં તેલ્લેણ વા ઘણ્ણ વા વસાણ વા મક્કલેજ્જ વા અવ્ભંગેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાંસિ વણં લોદ્દેણ વા કક્કેણ વા ચુણ્ણેણ વા વણ્ણેણ વા ઉલ્લોદ્દેજ્જ વા ઉવ્વલેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાંસિ વણં સીતોદગવિયદેણ વા ઉસિણોદગવિયદેણ વા ઉચ્છોલેજ્જ વા, પદ્ધોવેજ્જ વા, ણો તં સાયણ્ણે, ણો તં નિયમે ।

કોઈ બીજો સાધુના શરીરને સાફ કરે, લૂંછે કે કોઈ શરીરની માલિશ કરે અથવા મદન કરે તેલ, ઘી, ચરબી ચોપડે, અથવા લોધ, સુગંધિત દ્રવ્ય, સુગંધિત ચૂર્ણ કે વર્ણથી ઉખટન કરે યા લેપ કરે, અથવા ઠંડા કે ગરમ પાણીથી થાડું કે ઘણું શરીરને ધૂએ અથવા શરીરે કોઈપણ પ્રકારના લેપ કરે તેમજ ધૂપથી ધૂપિત કરે, કે સુવાસિત કરે તો તે સઘળી ક્રિયાઓને મુનિ ન ઇચ્છે, ન બીજાને કરવાનું કહે

કદાચ કોઈ ગૃહસ્થ મુનિના શરીરના ધાવને સાફ કરે અથવા વિશેષ રૂપથી સાફ કરે, ધાવને દબાવે કે મસજે, ધાવ પર તેલ, ઘી કે ચરબી ઘસે કે ચોપડે અથવા ધાવ પર લોધ, કર્ક, ચૂર્ણ કે વર્ણથી લેપ કરે કે લગાવે અથવા ધાવ પર ઠંડું કે ગરમ પાણી છાટે તથા ધૂએ, અથવા શસ્ત્રક્રિયા કરે કે વિશેષ રૂપથી કરે, અથવા શસ્ત્રથી છેદન કરી વિશેષ રૂપથી છેદન કરી પર, લોહી કાઢે તો મુનિ તેવી સઘળી ક્રિયા મનથી ન ઇચ્છે કે બીજાને વચનથી તેવું કરવાનું ન કહે

સે સિયા પરો કાયાંસિ વળં વા ગંડં વા
અરં વા પુલંડાં વા ભગંદલં વા
અણયરેણં સત્થજાતેણં અચ્છિદેજ્જ વા
વિચ્છિદેજ્જ વા ણો તં સાયણ, ણો તં
નિયમે । સે સિયા પરો અણયરેણં
સત્થજાતેણં અચ્છિદિત્તા વા વિચ્છિ-
દિત્તા વા પૂયાં વા સોણિયાં વા,
ળીહરેજ્જ વા વિસોદેજ્જ વા, ણો, ણો તં
સાયણ ણો તં નિયમે ।

૯૭૫. સેસિયા પરો કાયાંસિ ગંડ વા, અરં વા,
વા, પુલંડાં વા, ભગંદલ વા, આમ-
જ્જેજ્જ વા પમજ્જેજ્જ વા, ણો તં
સામણ, ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો
કાયાંસિ ગંડ વા, અરં વા પુલંડાં વા,
ભગંદલં વા સંવાહેજ્જ વા પલિમદેજ્જ
વા, ણો તં સાયણ ણો તં નિયમે ।
સે સિયા પરો કાયાંસિ ગંડ વા જાવ
ભગંદલં વા તેલ્લેણ વા, ઘણ વા,
વસાણ વા, મક્ખેજ્જ વા અભિગિજ્જ
વા, ણો તં સાયણ ણો તં નિયમે ।
સે સિયા પરો કાયાંસિ ગંડ વા જાવ
ભગંદલં વા લોદ્દેણ વા, કક્કેણ વા,
ચુણેણ વા, વણેણ વા, ઉલ્લોદિજ્જ
વા, ઉવ્વલેજ્જ વા, ણો તં સાયણ ણો
તં નિયમે । સે સિયા પરો કાયાંસિ ગંડ
વા જાવ ભગંદલં વા, સીતોદગ-
વિયટેણ વા, ઉસિણોદગવિયટેણ વા,
ઉચ્છોલેજ્જ વા, પધોવેજ્જ વા, ણો તં
સાયણ ણો તં નિયમે । સે સિયા પરો
કાયાંસિ ગંડ વા જાવ ભગંદલં વા
અણયરેણં સત્થજાણં અચ્છિદેજ્જ વા
વિચ્છિદેજ્જ વા, સે સિયા પરો અણ-
યરેણં સત્થજાણં અચ્છિદિત્તા વા
વિચ્છિદિત્તા વા પૂયાં વા સોણિયાં વા
ળીહરેજ્જ વા ણો તં સાયણ, ણો તં નિયમે ।

કેાઈ ગુહસ્થ સાધુના શરીરમા થયેલ ગુમડું,
ઘાવ, ત્રણ, અર્શ, ભંગદર વગેરેને સાફ કરે કે
વિશેષ રૂપથી સાફ કરે, અથવા કેાઈ દખાવે,
તેલાદિ ચોપડે, લોંઘાદિ ચૂણુનો લેપ કરે, ઠંડા
કે ગરમ પાણીથી ધૂએ, અથવા છાંટે, શસ્ત્રક્રિયા
કરી ભેદન ભેદન કરી લોહી, પડ કાઢે
તેની સફાઈ કરે તો મુનિ તે ક્રિયા નો આત્વાદન
ન કરે. બીજાને એમ કરવામાટે પણ ન કહે.

૧૭૬. સે સિયા પરો કાયાંસિ સેયં વા જહ્લં
વા નીહરેજ્જ વા વિસોહેજ્જ વા, નો
તં સાયણ નો તં નિયમે ।

૧૭૭. સે સિયા પરો અચ્છિમલં વા, કણ્ણમલં
વા, દંતમલં વા, નહમલં વા, ણીહરેજ્જ
વા વિસોહિજ્જ વા નો તં સાયણ,
નો તં નિયમે ।

૧૭૮. સે સિયા પરો દીઠાઈં વાલાઈં, દીઠાઈં
વા રોમાઈં, દીઠાઈં મમુહાઈં દીઠાઈં
કક્કરોમાઈં, દીઠાઈં વત્થિરોમાઈં,
કપ્પિજ્જ વા, સંઠવેજ્જ વા, ણો તં
સાયણ, નો તં નિયમે ।

૧૭૯. સે સિયા પરો સીસાઓ લિક્કલં વા જૂયં
વા ણીહરેજ્જ વા વિસોહેજ્જ વા, ણો
તં સાયણ, નો તં નિયમે ।

૧૮૦. સે સિયા પરો અંકંસિ વા પલ્લિયંકંસિ
વા તુયટ્ઠાવેત્તા, પાઠાઈં આમજ્જેજ્જ
વા પમજ્જેજ્જ વા, એવં હેટ્ઠિમો ગમો
પાયાદિ માણિયવ્વો । સે સિયા પરો
અંકંસિ વા પલ્લિયંકંસિ વા તુયટ્ઠાવેત્તા
હારં વા, અદ્ધહારં વા, ઉરત્થં વા, મેવેયં
વા, મહં વા, પાલવં વા, સુવણ્ણસુત્તં
વા, આવિધેજ્જ વા, પિણહિજ્જ વા,
ણો તં સાયણ, નો તં નિયમે ।

૧૮૧. સે સિયા પરો આરામંસિ વા ઉજ્જાણંસિ
વા ણીહરિત્તા વા પવિસિત્તા વા
પાયાઈં આમજ્જેજ્જ વા, પમજ્જિજ્જ
વા, ણો તં સાયણ, નો તં નિયમે ।

૧૮૨. એવં ણેતવ્વા અણ્ણમણ્ણકિરિયાવિ

કેઇ ગૃહસ્થ મુનિના શરીરનો મેલ ઉતારે, સાફ
કરે, આંખનો મેલ, કાનનો મેલ, દાંતનો મેલ,
નખોના મેલ, કાઢે કે સાફ કરે, અથવા ગૃહસ્થ

સાધુના લાંબા વાળ રોમ, લવાં કાખના વાળ કે ગુદા
અગના લાંબા વાળ કાપે તથા સંવારે, અથવા કેઇ
ગૃહસ્થ સાધુના માથામાંથી જૂ, લીખ કાઢે, કે શોષે,

અથવા કેઇ ગૃહસ્થ મુનિને ખોળામાં કે પલંગમાં
સુવરાવીને તેના પગ સાફ કરે, લૂછે, પૂર્વેકિત
કેઇ પણ ક્રિયા કરે, અથવા કેઇ ગૃહસ્થ
મુનિને ખોળામાં કે પલંગમાં સુવરાવીને હાર,

અર્ધહાર, ઉરસ્થ વક્ષસ્થળનું આલરણ, ગ્રીવાનું
આલરણ, મુકુટ, માળા, સુવર્ણ સૂત્રાદિ પહે-
રાવે અથવા કેઇ ગૃહસ્થ કેઇ મુનિને બગીચામાં
લઇ જઇ કે પ્રવેશ કરીને પગ પોષે કે સાફ
કરે વગેરે સઘળી ઉપરોક્ત ક્રિયાઓને મનથી
મુનિ ન ઇચ્છે, વચનથી તેવું કરવાનું ન કહે
અને કાયાથી તેવું આચરણ ન કરે.

એ જ પ્રમાણે સાધુઓ સાધુઓ દ્વારા પરસ્પરમાં
કરવામાં આવતી પૂર્વેકિત સમસ્ત ક્રિયાઓના
વિષયમાં બાણી લેવું બેઇએ. અર્થાત્ કદાચિત્
એક સાધુ બીજા સાધુના પ્રતિ ઉક્ત ક્રિયાઓ
કરે તો સાધુએ તે ક્રિયાનો આસ્વાદન કરવો
ન બેઇએ અને કહીને કરાવવું પણ ન
બેઇએ.

૧૮૩. સે સિયા પરો સુદ્ધેણં વતિવલેણં વા તેઈચ્છં આઉદે, સે સિયા પરો અસુદ્ધેણં વતિવલેણં તેઈચ્છં આઉદે, સે સિયા પરો ગિલાણસ્સ સચિત્તાઈં વા કંદાણિ વા મૂલાણિ વા તયાણિ વા હરિયાણિ વા, ય્વણેત્તુ વા કહ્ઠિત્તુ વા કહ્ઠાવેત્તુ વા, તેઈચ્છં આઉદાવિજ્ઞા, ણો તં સાયણ, નો તં નિયમે ।

૧૮૪. કહુવ્વેય્વણા, પાણભૂતજીવસત્તા વેયણં વેદેતિ ।

૧૮૫. ઇયં સ્વલ્લ તસ્સ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુણીણ વા સામગ્ગિયં, જં સવ્વદ્ધેહિં સહિતે સમિતે સદા જણ, સેયમિણં મણ્ણે-જ્ઞાસિ ત્તિ વેમિ ।

કદાચ કોઈ ગૃહસ્થ શુદ્ધ વચન બળથી અર્થાત્ વિદ્યા કે મંત્રની શક્તિથી સાધુની ચિકિત્સા કરે, કોઈ અશુદ્ધ વચનબળથી સાધુની ચિકિત્સા કરે અથવા કોઈ સચિત્ત કંદ, સચિત્ત મૂળ, સચિત્ત છાલ અથવા હરિતકાયને ખોદી, કાઢી અથવા કઢાવીને બીમાર સાધુની ચિકિત્સા કરે તો સાધુ આ ક્રિયાઓનો આસ્વાદન ન કરે. બીજાને કહીને એવું ન કરાવે. કારણ કે પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વને વેદના પહોંચાડવાથી પોતાને વેદના ભોગવવી પડે છે.

૫૮

સાધુ-સાધ્વીના આચારની એજ પૂર્ણતા છે. એને સમિતિથી યુક્ત થઈને જ્ઞાનાદિની સાથે હમેશાં પાલન કરતા સંયમમા યતનાવાન્ બને અને એમાં જ પોતાનું શ્રેય માને એમ હું કહું છું.

અધ્યયન ત્રેવીસમું

અ ન્યો ન્ય કિં યા

બાવીશમા અધ્યયનમાં 'પર' યાનો નિષેધ કરેલ છે, ત્યારે આ અધ્યયનમા સ્થવિરકલ્પી સાધુ અથવા સાધ્વીની પારસ્પરિક ક્રિયાનો નિષેધ કરેલ છે. જિનકલ્પી સંતો તથા અભિગ્રહધારી સંતો તે એકાકી વિચરતાં હોય છે. તેઓ દેહ પ્રત્યે મમત્વ ધરાવતા ન હોવાને કારણે ઔષધ વગેરેનો પ્રયોગ કરતાં કરાવતા નથી તેથી આ અધ્યયન સ્થાવિરકલ્પી સંતો વિષે છે. આ સંતો કારણવશાત્ ઔષધ સાથે સંબંધ ધરાવે છે તેટલા માટે પારસ્પરિક ક્રિયાનો નિષેધ કરેલ છે. પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી થતો કે સાધુ કેઈ સાધુની બીમારી આદિ અવસ્થામા શુર્વાદિકની આજ્ઞાથી સેવા શુશ્રૂષા ન કરે આ નિષેધ કેવળ કારણ વિના આવી ક્રિયાઓ કરવા માટે કરેલ છે. જેનાથી જીવનમા આગસ પ્રમાદ ન વધે, અને જીવન એશઆરામવાળું બની ન જાય તથા સ્વાધ્યાયનો સમય કેવળ શરીર સંભવવામાં પૂરો ન થઈ જાય. આ કથનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે વિશેષ કારણ ઉપસ્થિત થતાં કરવામાં આવતી પારસ્પરિક યા વડે સેવા-શુશ્રૂષાનો નિષેધ નથી. આગમોમા વૈયાવૃત્ય કરવાથી મળતા ફળનો નિર્દેશ કરતાં બતાવ્યું છે, કે વૈયાવૃત્ય કરતા ઉત્કૃષ્ટ ભાવના આવી જાય તો આત્મા તીર્થંકર ગોત્ર કર્મનો બંધ કરે છે. મહાનિર્જરાનું કારણ છે. સામાન્યતઃ સૂત્રકારનો ઉદ્દેશ્ય સાધુઓને સ્વાવલંબી બનાવવાનો છે. સાધુ બીજા ઉપર આધારિત થઈને ન રહે તેમજ શ્રમ, અને સ્વાવલંબન એ જ જીવનનો આધાર બની જાય એ દૃષ્ટિથી પારસ્પરિક ક્રિયા કરવાનો નિષેધ કર્યો છે

૧૮૬. સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અણ-
મણ્ણકિરિયાં અજ્ઞતિયં સંસેદ્ધિયં, નો
તં સાયણ, નો તં નિયમે ।

સાધુ અથવા સાધ્વી, પરસ્પર પોતાના વિષયમાં
કર્મબંધનના કારણભૂત કરાતી ક્રિયાને મનથી
ન ઇચ્છે, વચનથી ન કહે અને કાયાથી ન કરાવે.

૧૮૭. સે અણમણ્ણં પાણ આમજ્જેજ્જ
વા પમજ્જેજ્જ વા, ણો તં સાયણ,
ણો તં નિયમે ।

જેમ કે એક સાધુ બીજા સાધુના ચરણોનું
પ્રમાર્જનાદિ કરે તો તે સાધુ, જેના ચરણો
પ્રમાર્જિત થઈ રહ્યા છે, તે ક્રિયાનું મનથી
આસ્વાદન ન કરે. ન કરવાનું કહે. શેષ વર્ણન
બાવીસમા પરક્રિયા અધ્યયનની સમાન જાણી
લેવું જોઈએ.

૧૮૮. સેસં તં ચેવ.

૧૮૯. ણં સ્વલ્લ તસ્સ ભિક્ષુસ્સ ભિક્ષુણીણ
વા સામગ્ગિયાં ।

આ સાધુ અને સાધ્વીના આચારની પૂર્ણતા છે.
સમિતિ યુક્ત થઈને સાધુએ તેનું પાલન કરી
સંયમમાં પરાક્રમ કરવું જોઈએ.

અધ્યયન યોવીસમું

ભા વ ના

(ત્રીજી ચૂલિકા)

આચારાંગ સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના નવમા અધ્યયનમાં ભગવાન મહાવીરની ઉત્કટ સાધનાનું સજીવ રૂપ જોવા મળે છે. પણ ત્યાં ભગવાન મહાવીરનો જીવનપરિચય આપેલ નથી. તે પરિચયની પૂર્તિ આ અધ્યયનમાં કરવામાં આવી છે. ભગવાન મહાવીરના જન્મ, જીવનચર્યા, તેમનાં દ્વારા સ્વીકૃત પાત્ર મહાવ્રતો, મહાવ્રતોની પચ્ચીસ ભાવનાઓ વગેરેનું પ્રતિપાદન પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં કરવામાં આવેલ છે

પ્રભુ મહાવીરને, કુમાર ગામથી લઇને છેક જાંલિકા ગામ સુધી જે જે સંકટો-ઉપસર્ગો પ્રાપ્ત થયા તે સઘળું વૃત્તાંત ઉપધાન-અધ્યયનમાં આ ગયેલ હોવાથી ફરી દોહરાવ્યું નથી. તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રસ્તુત અધ્યયન ત્રીજી ચૂલિકા સન્નિહિત હોવાના કારણે ઉપધાન અધ્યયનની સંપૂર્તિ રૂપ છે.

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું 'મહત્ત્વ ભગવાનનાં દિવ્ય લબ્ય તેમજ કલ્યાણકારી જીવનની અલૌકિકતા બતાવવામાં અને તે આદર્શ-જીવનની સાધનામાથી પ્રરણા પામી સાધક જીવનમાં સાધનાનો ઉજ્જવળ પ્રકાશ ફેલાવવામાં રહેલું છે. ભગવાન મહાવીરના જીવનનો ઉલ્લેખ કરતાં સૂત્રકાર ફરમાવે છે

૯૯૦. તેણં કાલેણં તેણં સમણં, સમણે ભગવં
મહાવીરે પંચહત્થુત્તરે યાવિ હોત્થા ।
તંજહા-હત્થુત્તરાહિં ચુણ, ચહ્ત્તા
ગબ્ભં વક્કંતે, હત્થુત્તરાહિં-ગબ્ભાઓ
ગબ્ભં સાહરિણ, હત્થુત્તરાહિં જાણ,
હત્થુત્તરાહિં સવ્વઓ સવ્વત્તાણ મુંદે
ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયાં પવ્વ-
હણ, હત્થુત્તરાહિં કસિણે પહિણુણે
અવ્વાઘાણ નિરાવરણે અણંતે અણુત્તરે
કેવલવરણાણદસણે સમુપ્પણે,
સાહણા ભગવં પરિનિવ્વણ ।

૯૯૧. સમણે ભગવં મહાવીરે રમાણ
ઓસપ્પિણીણ સુસમસુસમાણ સમાણ
વીતિક્કંતાણ, સુસમાણ સમાણ વીતિ-
ક્કંતાણ, સુસમદુસસમાણ સમાણ વીતિ-
ક્કંતાણ, દુસસમસમાણ સમાણ વહુ-
વીતિક્કંતાણ, પણ્ણહત્તરીણ વાસેહિં,
માસેહિં ય અદ્ધણવમેહિં સેસેહિં, જે સે
ગિમ્માણં ચઉત્થે માસે અદ્ધમે પક્કલે
આસાહસુદ્ધે, તસ્સ ણં આસાહસુદ્ધસ્સ
છટ્ટીપક્કલેણં હત્થુત્તરાહિં ણક્કલ્લેણં
જોગસુવાગણં મહાવિજય-સિદ્ધત્થ-
પુપ્ફુત્તર-પવરપુહરીય-દિમાસોવ-
ત્થિયવદ્ધમાણાઓ મહાવિમાણાઓ,
વીસં સાગરોવમાઈ આહયાં પાલહ્ત્તા
આહક્કલ્લેણં, ભવક્કલ્લેણં, ઠિત્તિક્કલ્લેણં
ચુણ, ચહ્ત્તા હહ સ્વલ્લ જંજુહીવે ણં દીવે
ભારહેવાસે, દાહિહ્ણભરહે, દાહિણ-
માહણકુંડપુરસાણિવેસંસિ, ઉસમ-
દત્તસ્સ માહણસ્સ કોહાલસગોત્તસ્સ,
દેવાણંદાણ માહણીણ જાલધર-
સગોત્તાણ સીહૂભયભૂણં અપ્પાણેણં
કુચ્છિસિ ગબ્ભે વક્કંતે ।

તે કાળ અને તે સમયમાં અર્થાત્ ચોથા આરામાં
અને વિવક્ષિત સમયમાં શ્રમણ લગવાન મહા-
વીરનાં સંબંધમાં પાંચ વાર ઉત્તરા ક્ષાત્રુણી
નક્ષત્રનો સંયોગ થયો. તે આ પ્રમાણે- (૧)
લગવાન ઉત્તરા ક્ષાત્રુણી નક્ષત્રમાં દસમાં
(દેવલોકથી) ચવીને દેવાનન્દા પ્રાહ્મણીના
ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થયા (૨) ઉત્તરા ક્ષાત્રુણી
નક્ષત્રમાં દેવાનન્દાના ગર્ભમાંથી ત્રિશલા માતાના
ગર્ભમાં સંહરણ થયું. (૩) ઉત્તરા ક્ષાત્રુણી
નક્ષત્રમાં જન્મ થયો. (૪) ઉત્તરા ક્ષાત્રુણી
નક્ષત્રમાં ગૃહવાસ ત્યાગી દીક્ષા અંગીકાર કરી.
(૫) ઉત્તરા ક્ષાત્રુણી નક્ષત્રમાં સંપૂર્ણ, પ્રતિપૂર્ણ
વ્યાઘાત રહિત, આવરણ વિહીન, અનન,
સર્વોત્કૃષ્ટ કેવળજ્ઞાન તથા કેવળ દર્શન પામ્યા
અને સ્વાતિનક્ષત્રમાં નિર્વાણ પધાર્યા

શ્રમણ લગવાન મહાવીર આ અવસર્પિણી કાળના
સુષમ-સુષમા નામનો પ્રથમ આરો પૂર્ણરૂપે
વ્યતીત થતા, સુષમા નામનો બીજો આરો પણ
પૂર્ણરૂપે વીતી જતાં, સુષમ-દુષમ નામનો ત્રીજો
આરો પૂર્ણરૂપે વ્યતીત થતાં, સુષમ-દુષમ નામના
ચોથા આરાનો અધિકાંશ વીતી જતાં, કેવળ
પંચોત્તર વર્ષ અને સાડા આઠ માસ
બાકી રહ્યા ત્યારે ગ્રીષ્મ ઋતુનો ચોથો માસ
અને આઠમા પક્ષમાં અષાઢ શુકલા આવે છે, તે
અષાઢ માસના શુકલ પક્ષની ષષ્ઠી નિથિએ
ઉત્તરા ક્ષાત્રુણી નક્ષત્રનો યોગ થતાં, મહાવિજય
સિદ્ધાર્થ-પુષ્પોત્તર વર પુંડરીક દિશા સ્વસ્તિક
વર્ધમાન નામના મહાવિમાનમાંથી, વીર
સાગરોપમની આયુ પૂર્ણ કરીને, આયુ, ભવ,
તથા સ્થિતિનો ક્ષય થવા પર ચવીને આ
જંબુદ્વીપમાં, ભરતક્ષેત્રના દક્ષિણાર્ધમાં, પ્રાહ્મણ
કુડપુર સ્થાને કોહાલ ગોત્રીય ઋષદત્ત પ્રાહ્મણીની
પત્ની જાલધર ગોત્રીય દેવાનન્દા પ્રાહ્મણીની
કુક્ષિમાં સિંહના બચ્ચાની માકડ ગર્ભરૂપ
ઉત્પન્ન થયા-

૯૯૨. સમણે ભગવં મહાવીરે તિણ્ણાણોવગણ
યાવિ હોત્થા । ચંડસ્સામિ ત્તિ જાણહ;
ચુણ્ણમિ ત્તિ જાણહ, ચયમાણે ન
જાણહ; સુહુમે ણં સે કાલે પણ્ણત્તે ।

૯૯૩. તઓ ણં સમણે ભગવં મહાવીરે હિયાણુ-
કંપતેણં દેવેણં “જીયમેયં” તિ કરુહ,
જે સે વાસાણં તચ્ચે માસે પંચમે પક્કલે
આસોયવહુલે, તસ્સ ણં આસોયવહુલસ્સ
તેરસીપક્કલેણં હત્થુત્તરાહિં ણક્કલ્લેણં
જોગોવગતેણં, વાસીહિં રાતિંદિણ્ણિ
વીતિક્કંતેહિ, તેસીતિમસ્સ રાતિંદિયસ
પરિયાણ વટ્ટમાણે દાહિણ—માહણકુંડ-
પુરસંણિવેસાઓ ઉત્તર—સ્વત્તિયકુંડ-
પુરસંણિવેસંસિ, ણાયાણં સ્વત્તિયાણં
સિદ્ધત્થસ્સ સ્વત્તિયસ્સ કાસવગોત્તસ્સ
તિસલાણ સ્વત્તિયાણીણ વાસિદ્ધસ-
ગોત્તાણ અસુમાણં પોગ્ગલાણં અવહાર
કરેત્તા સુમાણં પોગ્ગલાણં પક્કલેણં
કરેત્તા કુચ્છિસિ ગબ્બં સાહરિણ । જે
વિ ય તિસલાણ સ્વત્તિયાણીણ કુચ્છિસિ
ગબ્બે, તં પિ ય દાહિગ—માહણકુંડપુર-
સંણિવેસંસિ ઉસભદત્તસ્સ માહણસ્સ
કોડાલસગોત્તસ્સ દેવાણંદાણ માહણીણ
જાલંધરાયણસગોત્તાણ કુચ્છિસિ ગબ્બં
સાહરિણ ।

૯૯૪. સમણે ભગવં મહાવીરે તિણ્ણાણોવગણ
યાવિ હોત્થા । સાહરિજ્ઞિસ્સામ્મિ ત્તિ
જાણહ, સાહરિણમિત્તિ જાણહ;
સાહરિજ્ઞમાણે વિ જાણહ ।

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર અવતરિત થયા ત્યારે
મતિ, શ્રુત અવધિ, આ ત્રણ જ્ઞાનયુક્ત હતા
તેથી તે ‘હું ચવીશ’ એમ જાણતા હતા, ‘હું ચવ્યો’
પણ જાણતા હતા પરંતુ હું ચવી રહ્યો છું તે
જાણતા ન હતા. કારણ કે તે સમય અત્યંત
સૂક્ષ્મ હોય છે. (છદમસ્થના ઉપયોગમાં અન્ત-
ર્મુહૂર્ત લાગે છે અને ઉત્પન્ન થવામાં તેટલો
કાળ લાગતો નથી.)

દેવાનન્દા ગ્રાહ્યણીના ગર્ભમાં આવ્યા બાદ શ્રમણ
ભગવાન મહાવીરનાં હિતાનુરૂપક-લકત દેવે,
‘આ જીત આચાર છે.’ એમ વિચારીને વર્ષા
કાળના ત્રીજા માસમાં, પાંચમાં પક્ષમાં આસો
વદિ ત્રયોદશીના દિવસે, ઉત્તરા ક્રાંતિની નક્ષત્રને
યોગ થતાં, ચર્ભમાં ખ્યાસી દિન વીત્યા બાદ
અને ચ્યાસી (૮૩) મી રાત્રિની પર્યાય વર્તતાં
દક્ષિણ ગ્રાહ્યણકુંડ નગર નામના સન્નિવેશથી
ઉત્તરમાં ક્ષત્રિયકુંડ નગર નામના સન્નિવેશમાં,
જ્ઞાતકુળમાં કાશ્યપ ગોત્રીય, સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયની
પત્ની વાશિષ્ઠ ગોત્રીય, ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની
કુક્ષિમાંથી અશુભ પુદ્ગલોને જેથી તથા શુભ
પુદ્ગલોનો પ્રક્ષેપ કરીને ગર્ભનું સંહરણ કર્યું
ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કુક્ષિમાં જે ગર્ભ હતો,
તેને દક્ષિણ ગ્રાહ્યણ કુંડપુર સન્નિવેશમાં કોડાલ
ગોત્રીય ઋષભદત્ત ગ્રાહ્યણની પત્ની દેવાનન્દા
નામની ગ્રાહ્યણીની કુક્ષિમાં સ્થાપિત કર્યો.
અર્થાત્ દેવાનન્દાની કુક્ષિનો ગર્ભ ત્રિશલાની
કુક્ષિમાં બદલી લીધો. શ્રમણ ભગવાન મહાવીર
સ્વામી ગર્ભવાસમાં ત્રણ ચાન-મતિ શ્રુત,
અવધિથી યુક્ત હતા. મારું આ સ્થાનથી સંહરણ
થશે એમ જાણતા હતા, સંહરણ થઈ ગયું એમ
જાણતા હતા, સંહરણ થઈ રહ્યું છે, એ પણ
જાણતા હતા.

૯૯૫. સમણાસો ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં તિસલાણ સ્વત્તિયાણીણ, અહ અન્નયા કયાઈ ણવણં માસાણં વહુપહિપુણ્ણાણં અદ્ધટ્ટમાણં રાઈંદિયાણં વીતિક્કંતાણં જે સે ગિમ્માણં પદમે માસે દોચ્ચે પક્કલે ચિત્તસુદ્ધે, તસ્સ ણં ચિત્તસુદ્ધસ્સ તેરસીપક્કલેણં હત્થુત્તરાહિં નક્કલ્લેણં જોગસુવાગતેણં, સમણં ભગ્ગં મહાવીરં અરોયારોયં પસૂયા ।

૯૯૬. જણ્ણ રાઈં તિસલા સ્વત્તિયાણિ સમણં ભગ્ગં મહાવીરં આરોયારોય પસૂયા, તણ્ણં રાઙ્ગ મવ્વણવડ—વાણમંતર—જોડ્ડસિય—વિમાણવાસિ—દેવેહિં ય દેવીહિં ય ઉવયંતેહિં ઉપ્પયંતેહિં ય ઇમે મહં દિવ્વે દેવુજ્જોણ દેવસણિવાતે દેવકહ્કહ્કહ્કહ્ક ઉપ્પિજલભૂતે યાવિ હોત્થા ।

૯૯૭. જણ્ણં રયણિં તિસલા સ્વત્તિયાણી સમણં ભગ્ગં મહાવીરં આરોયારોયં પસૂયા, તણ્ણ રયણિં વહ્વે દેવા ય દેવીઓ ય ઇમં મહં અમયવાસ ચ, ગંધવાસં ચ, ત્તુણ્ણવાસં ચ, પુપ્ફવાસં ચ, હિરણ્ણવાસં ચ, રયણવાસં ચ, વાસિંસુ ।

૯૯૮. જણ્ણં રયણિં તિસલા સ્વત્તિયાણી સમણં ભગ્ગં મહાવીરં અરોયારોય પસૂયા, તણ્ણં રયણિં મવ્વણવડ—વાણ—મંતર—જોડ્ડસિય—વિમાણવાસિણો દેવા ય દેવીઓ ય સમણસ્સ ભગ્ગવો મહાવીરસ્સ કોતુગભૂતિકમ્માઈં તિત્થયરામિસેયં ચ કર્મિંસુ ।

હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! ત્યાર પછી તે કાલે તે સમયમાં ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીના નવ માસ પૂરા વ્યતીત થયા અને સાડા સાત રાત્રિ-દિવસ વ્યતીત થઈ ગયા ત્યારે ગ્રીષ્મ ઋતુનો પ્રથમ માસ અને ખીજો પક્ષ, જે ચૈત્ર શુકલ પક્ષ આવે છે. તે ચૈત્ર માસના શુકલ પક્ષની ત્રયોદશીના દિવસે ઉત્તરાશ્લેષુની નક્ષત્રના યોગમાં શ્રમણુ ભગવાન્ મહાવીરનો કોઈ વિદ્ધ-પીડારહિત સકુશળ-આરોગ્યપૂર્ણ જન્મ થયો.

જે રાત્રે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ શ્રમણુ ભગવાન્ મહાવીરનો સકુશળ કોઈ પણ બાધાપીડા-રહિત જન્મ આપ્યો, તે જ રાત્રે ભવનપતિ-વ્યતર-જ્યોતિષ્ક અને વિમાનવાસી દેવો તથા દેવીઓના નીચે ઉતરવાથી, ઉપર જવાથી તથા એક સાથે મળવાથી એક મહાન્ દિવ્ય ઉદ્યોત, દેવસંગમ તથા દેવ-કોલાહલ થયો. સર્વ દેવો ભગવાનના દર્શન માટે આતુર બની રહ્યા હતા.

જે રાત્રે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ શ્રમણુ ભગવાન્ મહાવીરને નીરોગતાપૂર્વક જન્મ આપ્યો, તે રાત્રે ઘણા દેવો-દેવીઓએ એક મહાન (૧) અમૃત વર્ષા, (૨) સુગંધ વર્ષા (૩) ચૂર્ણવર્ષા (૪) પુષ્પવર્ષા (૫) સ્વર્ણવર્ષા અને (૬) રત્નવર્ષા કરી

જે રાત્રે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ શ્રમણુ ભગવાન્ મહાવીરનો સકુશલ પ્રસવ કર્યો તે રાત્રિમા ભવનપતિ, વાણવ્યતર, જ્યોતિષ્ક અને વિમાનવાસી દેવો તથા દેવીઓએ શ્રમણુ ભગવાન્ મહાવીરનું પ્રસૂતિકર્મ કર્યું અને તીર્થ ડરાખિયેક કર્યો

૧૯૯. જતો ણં પમિતિ ભગવં મહાવીરે તિસ-
 લાણે સ્વત્તિયાણીણે કુચ્છિસિ ગમ્મ
 આગણે, તતો ણં પમિતિ તં કુલં વિપુ-
 લેણં હિરણ્ણેણં સુવણ્ણેણં ધણેણં ધણેણં
 માણિક્કેણં મોત્તિણં સંઘસિલ્-
 પ્પવાલેણં અતીવ અતીવ પરિવહ્ણિ ।
 તતો ણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ
 અમ્માપિયરો એયમદ્દં જાણિત્તા
 ણિવ્વત્તદસાદ્દંસિ વુક્કંતંસિ સુદ્દ-
 ભૂતંસિ વિપુલં અસણપાણસાદ્દમસાદ્દમં
 ઉવક્કસડાવેતિ, વિપુલં અસણપાણ-
 સાદ્દમસાદ્દમં ઉવક્કસડાવેત્તા મિત્તણા-
 તિસયણસંવંધિવગ્ગં ઉવણિમંતેતિ,
 ઉવણિમતેત્તા વહવે સમણમાહણકિવ-
 ણવણીમગાર્હિં મિચ્છુલ્લગપંડરગાર્હિણ
 વિચ્છદ્ધેતિ વિગ્ગોવેતિ, વિસ્સાણેતિ,
 દાતારેસુ દાણં પજ્જમાણેતિ, વિચ્છ-
 દ્ધિત્તા વિગ્ગોવિત્તા વિસ્સાણિત્તા
 દાયારેસુ ણં દાણં પજ્જમાણિત્તા
 મિત્તણાદ્દસયણસંવંધિવગ્ગેણ ઇમમેયા-
 સ્સં ણામધેજ્જં કારવિતિ; જઓ ણં
 પમિદ્દ ઇમે કુમારે તિસલાણે સ્વત્તિ-
 યાણીણે કુચ્છિસિ ગમ્મે આહૂણે, તતો ણં
 પમિદ્દ ઇમં કુલં વિપુલેણં હિરણ્ણેણં,
 સુવણ્ણેણં, ધણેણં, ધણેણ, માણિક્કેણં,
 મોત્તિણં, સંઘસિલ્પ્પવાલેણં, અતીવ,
 અતીવ પરિવહ્ણિ, તા દ્વોઠ ણં કુમારે
 “વદ્ધમાણે” ।

જે સમયથી ભગવાન મહાવીર, ત્રિશલા ક્ષત્રિ-
 યાણીની કુક્ષિમાં ગર્ભરૂપમાં પધાર્યા, ત્યારથી જ
 તે કુળ વિપુલ ગ્રાંદી, સોનું, ધન, ધાન્ય, માણેક,
 મોતી, ઉત્તમ શંખ, પોખરાજ, પ્રવાલ,
 આદિથી ખૂબખૂબ વૃદ્ધિ પામ્યું. એટલા માટે
 ભગવાનના માતાપિતાએ, આ વાત જાણીને દસ
 દિવસ વીતી ગયા પછી, શુચિ થઈ ગયા ત્યારે
 ઘણું અશન, પાન, આદિમ, સ્વાદિમ બનાવરાવ્યાં
 અને મિત્રો, જ્ઞાતિજનો, સ્વજનો અને સંબંધી-
 યોને આમંત્રણ આપ્યું. મિત્રો આદિને આમંત્રિત
 કરીને ઘણા શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, લિક્ષુઓ, દરિદ્રો અને
 લિખારીઓ તથા દુખિયાજનોને દાન આપ્યું,
 વહેચ્યું અને વિતીર્ણ કર્યું. યાચકોને ખૂબ દાન
 આપ્યું. આપીને, વહેચીને, તેમજ વિતરણ કરીને
 તથા અશ્વીજનોને દાન આપીને મિત્રો, જ્ઞાતિજનો,
 સ્વજનો અને સંબંધીજનોને લોજન કરાવ્યું.
 મિત્રો આદિને લોજન કરાવીને તેમને આ પ્રમાણે
 કહ્યું: જ્યારથી આ કુમાર ક્ષત્રિયાણી ત્રિશલાના
 ઉદરમાં ગર્ભરૂપે આવ્યા હતા ત્યારથી આ
 કુળમાં વિરાટ ગ્રાંદી સોનું-ધન-ધાન્ય-માણેક-મોતી
 શંખ-પોખરાજ-પ્રવાલ વગેરેની ઘણી વૃદ્ધિ થઈ
 છે તેથી કુમારનું નામ ‘વર્ધમાન’ રાખવામાં
 આવે છે

૧૦૦૦. તઓ નં સમણે ભગનં મહાવીરે
પંચધાતિપરિવુદે, તંજહા—હીરધા-
ઈએ, મજ્જણધાઈએ, મંહાવણધાઈએ,
खेल्लावणधाईए, अंकधाईए,
અંકાઓ અંકં સાહરિજ્જમાણે રમ્મે
મણિકોદ્દિમતલે, ગિરિકંદરસમ-
લીણે વ ચંપયપાયવે, અહાણુ-
પુવ્વીએ સંવહ્હુડે ।

૧૦૦૧. તઓ નં સમણે ભગનં મહાવીરે વિણ્ણા-
યપરિણયમિત્તે વિણિયત્તવાલભાવે
અણુસ્સુયાઈં, ઉરાલાઈં માણુસ્સગાઈં
પંચલક્ખણાઈં કામભોગાઈં સદ્-
ફરિસરસરુવગંધાઈં પરિયારેમાણે
एवं च नं विहरति ।

૧૦૦૨. સમણે ભગનં મહાવીરે કાસવગોત્તે,
તસ્સ નં ઇમે તિણિણ ણામધેજ્જા
एवमादिज्जति, તંજહા-અમાપિઉસંતિ
“વદ્ધમાણે;” સહસંમદ્દા “સમણે;”
भीमं भयभेरनं उरालं अचेलयं परी-
સહસહ તિ કદ્દુ દેવેહિં સે ણામં
कयं “समणे भगनं महावीरे” ।

૧૦૦૩. સમણસ્સ નં ભગવઓ મહાવીરસ્સ પિતા
કાસવગોત્તેણં; તસ્સ નં તિણિણ-
ણામધેજ્જા એવમાદિજ્જતિ,
તંજહા-સિદ્ધત્થે તિ વા, સેજ્જંસેતિ ।
वा, जसंसे ति वा ।

૧૦૦૪. સમણસ્સ નં ભગવઓ મહાવીરસ્સ
अम्मा वासिट्ठसगोत्ता; સીસે નં
તિણિણ ણામધેજ્જા, તંજહા-તિસલા
તિ વા, વિદેહદિણ્ણા તિ વા,
पियकारिणी ति वा ।

ત્યાર પછી શ્રમણુ લગવાન મહાવીર માટે પાંચ
ધાત્રીઓ રાખવામાં આવી, (૧) દૂધ પીવડાવનારી
(૨) સ્નાન કરાવનારી, (૩) શૃંગાર કરાવનારી
(૪) રમાડનારી (૫) અંકમાં રાખનારી ધાત્રી.
એ પ્રમાણે એક જોળામાંથી બીજાના જોળામાં
લેવાતા વર્ધમાનકુમાર રમણીય મણિઓની ફરસ
વાળા રાજમહેલમાં વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા. જેમ
પર્વતની ગુફામાં અંપક-વૃક્ષની વૃદ્ધિ થાય છે.

ત્યાર બાદ શ્રમણુ લગવાન મહાવીરનું જ્ઞાન
વિશેષરૂપથી વિકાસ પામ્યું, તે બાલ્યાવસ્થાથી
મુક્ત થઈ યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયા. અનુભુક-
અનાસકત ભાવથી મનુષ્ય સંખ્યા પાંચ પ્રકારના
ઉદાર કામભોગોનો અર્થાત્ શબ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ
અને ગંધનો અનુભવ કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

શ્રમણુ લગવાન મહાવીર કાશ્યપ ગોત્રીય હતા.
તેના ત્રણ નામ આ પ્રમાણે હતાં (૧) માતા
પિતાએ નિયત કરેલ નામ ‘વર્ધમાન’ હતું (૨)
સહજ ગુણોને કારણે તે ‘શ્રમણુ’ કહેવાતા અને
(૩) ભયકર-ભય-ભૌરવને તથા અચેલાદિ પરીવહો
સહવાના કારણે દેવોએ તેમનું નામ શ્રમણુ
લગવાન મહાવીર આપ્યું હતું.

શ્રમણુ લગવાન મહાવીરના પિતા કાશ્યપ ગોત્રનો
હતા. તેના પણ ત્રણ નામ હતાં (૧) સિદ્ધાર્થ
(૨) શ્રેયાંસ અને (૩) યશસ્વી.

શ્રમણુ લગવાન મહાવીરની માતા વાશિષ્ઠ ગોત્રીય
હતા તેના પણ ત્રણ નામ હતા-ત્રિશલા, વિદેહ-
દિન્ના અને પ્રિયકારિણી

૧૦૦૫. સમણસ્સ ણ મગ્ગવઓ મહાવીરસ્સ પિત્તિયે સુપાસે કાસવગોત્તેણં । સમણસ્સ ણં મગ્ગવઓ મહાવીરસ્સ જેદ્દે માયા ણંદિવદ્ધે કાસવગોત્તેણ । સમણસ્સ ણ મગ્ગવઓ મહાવીરસ્સ જેદ્દા મહાણી સુદંસણા કાસવગોત્તેણં । સમણસ્સ ણં મગ્ગવઓ મહાવીરસ્સ મજ્ઞા જંસોયા ગોત્તેણં કોહિણ્ણા । સમણસ્સ ણં મગ્ગવઓ મહાવીરસ્સ ધૂયા કાસવગોત્તેણં; તીમે ણં દા ણામધેજ્ઞા એવમાહિજ્જંતિ, તંજહાં-અણોજ્ઞા તિ વા, પિયદંસણા તિ વા । સમણસ્સ ણં મગ્ગવઓ મહાવીરસ્સ ણત્તે કોસિગગોત્તેણં; તીસે ણં દો ણામધેજ્ઞા એવમાહિજ્જતિ, તંજહાં-સેસવઈ તિ વા, જસવતી તિ વા ।

૧૦૦૬. સમણસ્સ ણં મગ્ગવઓ મહાવીરસ્સ અમ્માપિયરો પાસાવચ્ચિજ્ઞા સમણોવાસગા યાવિ હોત્થા । તે ણં વહૂં વાસાઈ સમણોવાસગપરિયાગં પાલયિત્તા છળં જીવનિકાયાણં સારક્ખણનિમિત્તં આલોહિત્તા, નિદિત્તા ગરહિત્તા, પહિક્કમિત્તા અઠારિહં ઉત્તરગુણપાયચ્છિત્તાઈં પહિવજ્જિત્તા કુસંધારગં દુરુહિત્તા મત્તં પચ્ચક્ખાઈંતિ; મત્ત પચ્ચક્ખાઈત્તા અપચ્છિમાણે સારણંતિયાણે સંલેહણાણે શુસિયસરીરા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા તં સરીર વિપ્પજહિત્તા અચ્ચુણે કપ્પે દેવત્તાણે ઉવવણ્ણા । તઓ ણં આઉક્ખણં મવક્ખણં ઠિઠ્ઠક્ખણં ચુણે, ચવિત્તા મહાવિદેહે વાસે ચરિમેણં ઝસાસેણં સિઙ્ગિસ્સંતિ, મુચ્ચિસ્સંતિ, પરિનિવ્વાઈસ્સંતિ, સવ્વદુક્ખાણં અંતં કરિસ્સંતિ ।

શ્રમણ લગવાન મહાવીરના કાકા કાશ્યપ ગોત્રીય હતા. તેનું નામ સુપાશ્વ હતું, લગવાનના ન્યેષ બ્રાતા નન્દિવર્ધન કાશ્યપ ગોત્રીય હતાં. લગવાનની માંડી બહેન કાશ્યપ ગોત્રીયા સુદર્શના હતી. લગવાનની પત્ની કોહિનં ગોત્રીયા હતી, તેનું નામ યશોદા હતું. લગવાનની પુત્રીના બે નામ હતા-અનવદા અને પ્રિયદર્શના. તે પણ કાશ્યપ ગોત્રીયા હતી. શ્રમણ લગવાન મહાવીરની દૌહિત્રી પ્રિયદર્શનાની પુત્રી કૌશિક ગોત્રની હતી. તેના પણ બે નામ હતાં - શેષવતી અને યશોમતી. ૧

૧૦ ૬ ૩

શ્રમણ લગવાન મહાવીરનાં માતા-પિતા પાશ્વા પત્નીય અર્થાત પાર્શ્વનાથની પર પરાના અનુયાયી શ્રમણોપાસક હતા. તેમણે ઘણા વર્ષો સુધી શ્રમણોપાસક પર્થાયનુ પાલન કરીને ષટ્શ્રવનકાયની રક્ષા માટે પાપની આલોચના-નિન્દા-ગર્હા તથા પ્રતિક્રમણ કરીને, યથાયોગ્ય પ્રાયશ્ચિત લઇને, દર્ભનું બિછાનું બિછાવી, ભક્તપ્રત્યાગ્યાન કરી, અતિમ, મરણ પર્થતની સંલેખના કરી શરીર કૃશ કરીને, મૃત્યુના અવસરે કાલ કરી અચ્યુત સ્વર્ગમા દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી આયુ, ભવ, સ્થિતિનો ક્ષય કરી અચ્યુત થઇ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા જન્મ પામી-સંયમ સ્વીકારી અતિમ ઉચ્છવાસે બિદ્ધ-બુદ્ધ-મુક્ત થઇ નિર્વાણ પામશે અને સમસ્ત દુઃખોનો અંત કરશે.

૧૦૦૭. તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણે
 મગ્ગં મહાવીરે ણાયે ણાયપુત્તે
 ણાયકુલણિવ્વત્તે વિદેહે વિદેહિણ્ણે
 વિદેહજચ્ચે વિદેહમુમાલે તીસં
 વાસાઇં વિદેહત્તિ કટ્ટહુ અગારમજ્જે
 વસિત્તા અમ્માપિઉહિં કાલગણ્ણિં
 દેવલોગમણુપરોહિં સમત્તપણ્ણે,
 ચિચ્ચા હિરણ્ણં, ચિચ્ચા સુવણ્ણં,
 ચિચ્ચા વલં, ચિચ્ચા વાહણં,
 ચિચ્ચા ધ્વણધ્વણકણયરયણસંતસા-
 રસાવદેજ્જં, વિચ્છેદ્ધેત્તા, વિગોવિત્તા,
 વિસ્સાણિત્તા, દાયારેસુ ણં દાઙ્ગત્તા
 પજ્જામાતિત્તા, સંવચ્છરં દાણં
 દલ્લહુત્તા, જે સે હેમંતાણં પદમે માસે
 પદમે પક્કલે મગ્ગસિરવહુલે, તસ્સ ણં
 મગ્ગસિરવહુલસ્સ દસમીપક્કલેણં
 દત્થુત્તરાહિં ણક્કલ્લેણં જોગમુવગ-
 તેણ અભિણિચ્છમણાભિપ્પાણ ચાવિ
 દોત્થા ।

૧૦૦૮. સંવચ્છરેણ દોહિતિ,
 અભિણિચ્છમણં તુ જિણવરિંદાણં;
 તો અત્થસંપદાણં,
 પવ્વત્તી પુવ્વસૂરાઓ ॥ ૧ ॥

૧૦૦૯. ણગા હિરણ્ણકોટ્ઠી,
 અટ્ટઠેવ અણૂણયા સયમહસ્સા;
 સૂરોદયમાદાર્યાં,
 ટિજ્જહુ જા પાયરાસોત્તિ ॥ ૨ ॥

૧૦૧૦. તિણ્ણેવ ય કોહિસયા,
 અટ્ટાસીતિ ચ દોંતિ કોહીઓ,
 અસિયાં ચ સયસહસ્સા,
 ણયાં સંવચ્છરે ટિણ્ણં ॥ ૩ ॥

૧૦૧૧. વેસમણકુંડલધરા,
 દેવા લોગંતિયા મહિહ્ધીયા,
 વોદિતિ ય તિત્થયરં,
 પણ્ણરસમું કમ્મભૂમીમું ॥ ૪ ॥

તે કાળે અને તે સમયે જગત્વિખ્યાત, જ્ઞાત-
 પુત્ર, જ્ઞાત નામક વંશમાં ઉત્પન્ન, વિશિષ્ટ
 દેહના ધારક, વિદેહદત્તા-ત્રિશલા માતાના
 સુપુત્ર, કંદર્પ-વિજેતા, ગૃહવાસથી સદા ઉદાસ
 શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે ત્રીસ વર્ષ સુધી ઉદાસીન
 ભાવે ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહી, માતા-પિતાના
 સ્વર્ગવાસી થયા પછી અને પોતાની પ્રતિજ્ઞા
 પૂર્ણ થઇ જાણી હિરણ્ય-સુવર્ણ, બલ, વાહનને
 ત્યાગી, ધન-ધાન્ય, કનક-રતનાદિ, બહુમૂલ્ય
 દ્રવ્યોતું દાન આપી, તેની વહેચણી કરી, પ્રકટ
 રૂપથી દાન, કરી, ચાચકોને દાનનો વિભાગ
 કરી, વર્ષાદાન દર્શી શીત ઋતુના પ્રથમ માસના
 પ્રથમ પક્ષે માગશર વદિ દસમીના દિવસે,
 ઉત્તરા કાલ્પની નક્ષત્રના ચોથે દીક્ષા ગ્રહણ
 કરવાની ઇચ્છા કરી.

જિન્નેદ્ર ભગવાન્ વર્ધમાન એક વર્ષ પછી દીક્ષા
 દેશે, તેથી સૂર્યોદય પહેલા દ્રવ્ય દાન થતું હતું

પ્રતિદિન સૂર્યોદયથી આરભ કરી એક પ્રહર
 સુધી એક કરોડ આઠ લાખ સુવર્ણ-મહોરોતું
 દાન દેવાતું હતું

એક વર્ષમા સર્વ મળીને ત્રણસો અઠ્યાશી કરોડ
 અને એ સી લાખ સુવર્ણ-મહોરો દાનમા આપી

મહાન્ ઋદ્ધિધારક કુબેર તથા કુડળધારક દેવ
 અને લૌકાન્તિક દેવ પદર કર્મભૂમિઓમાં તીર્થ કર
 ભગવાન્ને પ્રતિબોધ કરે છે

૧૦૧૨. વંમંમિ ય કપ્પંમિ ય,
વોદ્ધવ્વા કપ્પહરાણ્ણો મજ્ઝે;
લોગંતિયા વિમાણા,
અટ્ટસુ વત્થા અસંખેજ્ઞા ॥૫॥

૧૦૧૩. એતે દેવણિકાયા,
ભગ્ગં વોહિંતિ જિણવરં વીરં;
સવ્વજગજ્જીવહિયાં,
અરહં ! તિત્થ પવ્વત્તેહિ ॥૬॥

૧૦૧૪. તઓ ણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ
અભિણિવ્વખમણાભિપ્પાયં જાણેત્તા
ભવણવહ-વાણમંતર-જોહસિય-વિમા-
ણવામિણો દેવા ય દેવીઓ ય સણ્હિ
સણ્હિ રુવેહિં, સણ્હિ સણ્હિ ણેવત્થેહિં,
સણ્હિ સણ્હિ ચિંધેહિં, સન્નિહીણ,
સવ્વજુત્તીણ, સવ્વવલસમુદણં,
સયાહં સયાહં જાણવિમાણાહં દુરુહંતિ;
સયાહં સયાહં જાણવિમાણાહં દુરુહિત્તા
અહાવાદરાહં પોગ્ગલાહં પરિસાહંતિ,
અહાવાદરાહં પોગ્ગલાહં પરિસાહિત્તા
અહાસુહુમાહં પોગ્ગલાહં પરિયાહંતિ,
અહાસુહુમાહં પોગ્ગલાહં પરિયાહિત્તા
ઉહં ઉપ્પયાંતિ, ઉહં ઉપ્પિત્તા તાણ
ઉક્કિટ્ઠાણ સિગ્ધાણ ચવલાણ તુરિયાણ
દિવ્વાણ દેવગણ્ણ અહેણં ઓવયમાણા
તિરિણં અસંખેજ્ઞાહં દીવસમુદ્દાહં
વીતિક્કમમાણા વીતિક્કમમાણા,
જેણેવ જંબૂદીવે દીવે તેણેવ ઉવાગ-
ચ્છતિ, ઉવાગચ્છિત્તા જેણેવ ઉત્તર-
ચ્છત્તિયકુંડપુરસંણિવેસે તેણેવ ઉવા-
ગચ્છંતિ, ઉવાચ્છિત્તા જેણેવ ઉત્તર-
ચ્છત્તિયકુંડપુરસંણિવેસસ્સ ઉત્તરપુર-
ત્થિમે દિસિમાણ તેણેવ જ્ઞત્તિ
વેગેણ ઓવહિયા ।

ગ્રહ નામના પાંચમા દેવલોકમાં આઠ કૃષ્ણ-
રાત્રિઓના મધ્ય-મધ્યમાં લૌકાંતિક દેવોનાં વિમાનો
છે. તે અસંખ્યાત યોજનના વિસ્તારવાળા છે.

આ લૌકાંતિક દેવ ભગવાનને પ્રતિબોધ કરે છે.
(કારણ કે પ્રતિબોધ કરવો તે તેમનો જીત-
વ્યવહાર છે) આ વ્યવહારાનુસાર જગતના
સમસ્ત જીવોના હિત માટે નિવેદન કરું કે
હે અહં ! તીર્થની પ્રવૃત્તિ કરો.

ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનો સંયમ
ગ્રહણ કરવાનો અભિપ્રાય જાણીને ભવનપતિ,
વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ઠ અને વિમાનવાસી
દેવોએ તથા દેવીઓએ, પોત-પોતાનાં
વેશમા અને પોત-પોતાનાં ચિહ્ન લઈને
સર્વ ઋદ્ધિ, સર્વ ધૃતિ તથા સમસ્ત સેના-
સમૂહની સાથે પોત-પોતાના વિમાનો પર
આરૂઢ થઈને બાહર-સ્થૂલ પુદ્ગલોનો પરિત્યાગ
કરી અને સૂક્ષ્મ પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરી જાયે
ઊડ્યા, જાયે ઊડીને ઉત્કૃષ્ટ, શીઘ્રતાપૂર્ણ, ચપલ
તથા ત્વરાયુક્ત દિવ્યગતિથી નીચે ઊભરીને
તિરછી દિશામા અસંખ્ય દ્વીપ સમુદ્રોને ઓળંગતાં
જંબૂદ્વીપમા આવ્યા. જંબૂદ્વીપમા આવીને ઉત્તર
ક્ષત્રિય કુંડ નગર નામના સન્નિવેશમા આવ્યા
અને ઉત્તર ક્ષત્રિય કુંડનગરના ઉત્તર-પૂર્વનાં
ધશાન ખૂણાની દિશામા વેગપૂર્વક ઉતર્યાં.

૧૦૧૫. તઓ ણં સવ્કે દેવિંદે દેવરાયા સણિયં
 સણિયં જાણવિમાણં ઠવેતિ, સણિયં
 સણિયં વિમાણં ઠવેત્તા સણિયં
 સણિયં જાણવિમાણાઓ પચ્ચોતરતિ ।
 સણિયં સણિયં જાણવિમાણાઓ
 પચ્ચોતરિત્તા એગંતમવક્કમેતિ,
 એગંતમવક્કમેત્તા મહયા વેડવ્વિણં
 સમુઘાણ સમોહણતિ, મહયા વેડ-
 વ્વિણં સમુઘાણં સમોહણિત્તા,
 એગં મહં જાણામણિકણયરયણમત્તિ-
 ચિત્તં સુમં ચારુકંતરુણં દેવચ્છંદયં
 વિડવ્વતિ; તસ્સ ણં દેવચ્છંદયસ્સ
 વહુમજ્જદેસમાએ એગં મહ સપાયરૂઠં
 સીહાસણં જાણામણિકણયરયણમત્તિ-
 ચિત્તં સુમં ચારુકંતરુણં વિડવ્વદ્ધ,
 વિડવ્વિત્તા જેણેવ સમણે ભગવં
 મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છતિ । તેણેવ
 ઉવાગચ્છિત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં
 તિક્ખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેદ્ધ;
 સમણં ભગવં મહાવીરં તિક્ખુત્તો
 આયાહિણં પયાહિણં કરેત્તા સમણં
 ભગવં મહાવીરં વંદતિ જમંસતિ;
 વદિત્તા જમંસિત્તા સમણં ભગવં
 મહાવીરં ગઘાય જેણેવ દેવચ્છદદે
 તેણેવ ઉવાગચ્છતિ; ઉવાગચ્છિત્તા
 સણિયં સણિયં પુરત્થામિમ્મુહં સીહા-
 સણે ણિસીયાવેદ્ધ; સણિયં સણિયં
 પુરત્થામિમ્મુહં ણિસીયાવેત્તા સયપાગ-
 સઠસ્સપાગેહિ તેલ્લેહિ અવ્ભંગેતિ;
 અવ્ભંગેત્તા ગધ્ધકાસાએહિ ઉલ્લોલેતિ;
 ઉલ્લોલિત્તા સુદ્ધોદણં મજ્જાવેદ્ધ;

તે સમયે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકેન્દ્રે ધીરે ધીરે વિમાનને
 સ્થિર કર્યું વળી તે ધીમે-ધીમે વિમાનથી નીચે
 ઊતર્યા અને એકાંતમાં ગયા. એકાન્તમાં જઈને
 મહાન્ વૈક્રિય સમુદ્ધાતથી આત્મપ્રદેશોને
 બહાર કાઢ્યા. બહાર કાઢીને એક મહાન્ તથા
 વિવિધ મણિ, કનક, અને રત્નોથી જડિત,
 સુંદર વર્ણુ વાળી, શુભ સુંદર કમનીય રૂપ વાળી
 દેવચ્છંદકની વિક્રિયા કરી. તે દેવચ્છંદકની મધ્ય
 ભાગમાં એક મહાન્ પીઠિકાયુક્ત, વિવિધ
 પ્રકારના મણિ-સુવર્ણુ-રત્નોથી જડેલ શુભ
 સુંદર કમનીય સિંહાસનની વિક્રિયા કરી
 વિક્રિયા કરીને ઇન્દ્ર શ્રમણુ ભગવાન્ મહાવીરની
 પાસે આવ્યા. પાસે આવીને શ્રમણુ ભગવાન
 મહાવીરને ત્રણવાર દક્ષિણુ બાજુથી આરંભીને
 પ્રદક્ષિણુ કરી, વંદના કરી, નમસ્કાર કર્યા. વંદના
 નમસ્કાર કરીને શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને લઈને
 દેવચ્છંદકની સમીપે આવ્યા ધીરે ધીરે પૂર્વ તરફ
 મુખ કરીને સિંહાસન પર બિરાજિત કર્યા. ફરી
 શતપાક અને સહસ્ર પાક તેલથી માલિશ કર્યું.
 સુગંધયુક્ત કાષાયિક વસ્ત્રથી શરીર લૂછ્યું
 ત્યારપછી શુદ્ધ જલથી સ્નાન કરાવ્યું. સ્નાન
 પછી સુગંધિત કાષાયિક વસ્ત્રથી શરીરને સાફ
 કર્યું. ત્યાર પછી લાખ મહોરની કિંમતવાળા
 બહુમૂલ્ય શીતલ ગોશીર્ષ રક્ત ચંદનનો લેપ
 કર્યો વળી ધીમા શ્વાસના વાયરે ઊડી જાય તેવા
 શ્રેષ્ઠ નગરપાટણમાં નિર્મિત, કુશળજનો દ્વારા
 પ્રશંસિત, ઘોડાના મુખના ટ્રીણુ સમાન સ્વચ્છ,
 મનોરમ, ચતુર કારીગરો દ્વારા સુવર્ણુતારોથી
 ખચિત, હસલક્ષણુ યુક્ત બે વસ્ત્રો પહેરાવ્યા,
 વળી હાર, અર્ધહાર, વક્ષસ્થળનું આભૂષણ,
 એકાવલી, માળા, સુવર્ણુસૂત્ર, કદોરો, મુકુટ
 તથા રત્નમાલા આદિ આભૂષણો પહેરાવ્યા
 આભૂષણ પહેરાવ્યા પછી ગૂથેલી, વેષિત કરેલી,
 ભરીને બનાવેલી, એક બીજાને બેડી બનાવેલી,

મજ્જાવત્તા જસ્સ ચ મુલ્લં સયસહસ્સેહિ
 તિપડોલતિત્તિણં પસાદિણં સીત-
 ણં ગોસીસરત્તચંદણેણં અણુલિપ્પિ,
 અણુલિપિતા ઈસિં ણિસ્સાસવાતવોજ્જ
 વરણગરપટ્ટણુગ્ગતં કુસલણરપસંસિતં
 અસ્સલાલાપેલનં હેયાયરિયકણગણ-
 ચિયંતકમ્મં હંસલક્ખણં પટ્ટજુયલ
 ણિયંસાવેદ્; ણિયંસાવેત્તા હારં અદ્ધહારં
 ઉરત્થ ઇગાવલિ પાલંવ-સુતપટ્ટ-મહા-
 રયણમાલાઈ આર્વિધાવેતિ; આર્વિધા-
 વેત્તા ગંઠિમ-વેદિમ-પૂર્ગિમ-સંઘાતિમેણં
 મલ્લેણં કપ્પરુક્ખમિવ સમલંકરેતિ;
 સમલકરેત્તા દોચ્ચંપિ મહયા વેડલ્લિ-
 ચસમુગ્ધાણં સમોહણદ્; સમોહણિત્તા
 ણં મહં ચંદપ્પમં સિવિયં સહસ્સવા-
 હિણિં વિડવ્વદ્, તંજહા-ઈહામિય-
 ઉસમ-તુરગ-ણર-મકર-વિહગ-વાણર-
 કુંજર-રુ-સરમ-ચમર-સદ્દૂલ-સીહ-
 વણલયમત્તિચિત્ત-વિજ્ઞાહરમિહુણ-
 જુગલ-જંતજોગ-જુત્તં અચ્ચીસહસ્સમા-
 લિણીયં સુણિરુવિતં મિસિમિસિતરુ-
 વગસહસ્સકલિયં ઈસિમિસમાણં
 મિભિમસમાણં ચક્કુલોયણલેસ્સં
 મુત્તાહલમુત્તાજાલંતરોપિયં તવણીય-
 પવરલંવૂસગપલંવંતમુત્તદામં હારદ્ધ-
 હારમ્મસણસમોયણં અહિયપેચ્છણિજ્જં
 પડમલયમત્તિચિત્તં અસોગવણમત્તિ-
 ચિત્તં કુંદલયમત્તિચિત્તં ણાણાલયમ-
 ત્તિચિત્તં વિરદ્ધયં સુમં ચારુકંતરુણં
 ણાણામણિપંચવણ્ણઘટાપડાયપરિમં —
 હિયગ્ગસિહરં પાસાદીયં દરિસણીયં
 સુરુણં ।

માલાઓથી ભગવાનનો કલ્પવૃક્ષ સમાન શૃંગાર
 કર્યો. શૃંગાર કરીને શકેન્દ્રે બીજીવાર વૈકિય
 સમુદ્ધાત કર્યો, વિક્રિયા કરીને ચન્દ્રપ્રભા નામની
 હજાર પુરુષોદ્ધારા વહન કરવા યોગ્ય એક મહાન
 શિબિકાની રચના કરી તેની રચના કેવા પ્રકારની
 હતી ? તે કહે છે—વૃક-લેડિયા, બળદ, અશ્વ, નર,
 મગર, પક્ષી, વાનર, હાથી, રુકુ, સરભ, ચમરી
 ગાય, વાઘ, મિહુ, વનલતા, ઇત્યાદિ વિવિધ
 પ્રકારના ચિત્રોથી ચિત્રિત હતી. વિદ્યાધરયુગ્મ
 એવં ચ ત્ર યોગે કરી યુક્ત હતી, તેમાંથી હજારો
 તેજરાશિઓના અળહળતા કિરણો રોશની ફેલાવી
 રહ્યા હતા રમણીય સુદર રૂપથી અદ્ભુત બની
 હતી. અગમગતી, હજારો રૂપોથી સંપન્ન, દેદી-
 ખ્યમાન, અત્યંત દેદીખ્યમાન અને અનિમેષ
 દૃષ્ટિથી દેખવા લાયક હતી તેમાં મોતીના ઝુમરો
 ઝુલી રહ્યા હતા, તપાવેલ સુવર્ણના તોરણો લટકી
 રહ્યા હતા, મોતીઓની માળા, હાર, અર્ધહાર
 આદિ આભૂષણોથી નમેલી હતી, અત્યંત દર્શનીય
 હતી તેના પર પદ્મલતા, અશોકલતા, કુંદલતાના
 ચિત્રો હતા, તથા અન્યાન્ય વિવિધ પ્રકારની
 લતાઓના ચિત્રોથી શોભિત હતી, શુભ સુદર
 અને કાંત હતી તેનો અગ્રભાગ અનેક પ્રકારના
 પચ્ચવર્ણી મણિયુક્ત ઘટાએ અને પતાકાઓથી
 શોભિત હતો, તે દર્શકોને પ્રસન્નતા પ્રદાન
 કરવાવાળી, દર્શનીય અને સુરૂપ હતી

૧૦૧૬. ૧. સીયા ઉવળીયા જિણ-
વરસ્સ જરમરણવિપ્પમુક્કસ્સ ।
ઉવસત્તમલદામા,
જલથલયદિવ્વકુસુમેહિ ।
૨. સિવિયાઈ મજ્ઞયારે,
દિવ્વં વરરયણરુવર્ચિચ્ચયં ।
સીદ્ધાસણં મહરિદં,
સપાદપીઠં જિણવરસ્સ ।
૩. આલહયમાલમઉઠે
માસુરવોંદી વરામરણધારી ।
સ્વોમયવત્થણિયત્થો,
જસ્સ ય મોલ્લં સયસહસ્સં ।
૪. છટ્ઠેણ ઉ ભત્તેણં,
અજ્ઞવસાણેણ સોઢ્ઢેણેણ જિણો ।
લેસાહિ વિસુજ્ઞંતો,
આરુહઈ ઉત્તમં સીયં ।
૫. સોદ્ધાસણે ણિવિટ્ઠો,
સક્કીસાણા ય દોહિ પાસેહિ ।
વીયાંતિ ચામરાહિ
મણિરયણવિચિત્તદહાહિ ।
૬. પુલ્લિ ઉક્કિલ્લતા માણુસ્સેહિ
સાહટ્ટરોમપુલ્લહિ ।
પચ્છા વહંતિ દેવા,
સુરઅસુરા ગરુલ્લનાગિદા ।
૭. પુરઓ સુરા વહંતિ,
અસુરા પુણ દાહિણમિ પાસંમિ ।
અવરે વહતિ ગરુલા,
ણાગા પુણ ઉત્તરે પાસે ।
૮. વળસાંહં વ કુસુમિયાં,
પડમસરો વા જહા સરયકાલે ।
સોદ્ધ કુસુમભરેણં,
ઇય ગગણતલં સુરગણેહિ ।
૯. સિદ્ધત્થવળં વ જહા,
કણિયારવળં વ ચપયવળં વા ।
સોદ્ધ કુસુમભરેણ,
ઇય ગગણતલં સુરગણેહિ ।

જરા-મરણથી મુક્ત તીર્થંકર લગવાન માટે જલ
અને સ્થળમાં ઉત્પન્ન થનારા દિવ્ય કૂલોની માળા-
ઓથી શણગારેલી શિખિકા લાવવામાં આવી (૧)

તે શિખિકાના મધ્ય ભાગમાં તીર્થંકર લગવાન
માટે પાદપીઠ સહિત એક સિંહાસન બનાવેલ
હતું. તે સિંહાસન દિવ્ય-ઉત્તમ રત્નોથી ચમકી
રહ્યું હતું. (૨)

માળાઓ અને મુકુટથી મંડિત, તેજોમય શરીર-
વાળા તેમ જ ઉત્તમ આભૂષણો ધારણ કરવાવાળા,
જેનું મૂલ્ય લાખ સુવર્ણ મહોર હતું એવા વસ્ત્ર-
પરિધાન કરવાવાળા તથા ષષ્ઠ ભકતની તપસ્યા
કરી, સુંદર અધ્યવસાયથી યુક્ત, વિશુદ્ધ લેશ્યા
વાળા જિનેન્દ્ર લગવાન તે ઉત્તમ શિખિકા પર
આરૂઢ થયા (૩-૪)

લગવાન સિંહાસન પર બિરાજીત થયા પછી
શકેન્દ્ર અને ઇશાનેન્દ્ર બન્ને બાજુ ઉભા રહી
મણિઓ અને રત્નોથી યુક્ત વિચિત્ર દડવાળા
ચામર ઢાળવા લાગ્યા [૫]

સર્વથી પહેલા હર્ષથી રોમાચયુક્ત થતા માનવોએ
પાલખી ઉપાડી ત્યાર પછી સુરો, અસુરો, ગરુડો
તથા નાગેન્દ્રો આદિએ ઉપાડી (૬)

શિખિકાને પૂર્વ તરફ દેવો, દક્ષિણ તરફ
અસુરદેવો, પશ્ચિમ તરફ ગરુડદેવો, ઉત્તર તરફ
નાગેન્દ્રદેવો ગોઠવાઇને, વહન કરવા લાગ્યા. (૭)

જેમ (કૂલ્યુ કાલ્યુ) વનખંડ શોભે, શરદ
ઋતુમાં કમલોથી યુક્ત સરોવર શોભે, તેવી જ
રીતે દેવગણોથી ગગનતલ સુશોભિત બની
ઉઠ્યું. (૮)

જેમ સરસવોના વન, કણ્વેરના વન, અથવા
અપક વન, કૂલોના સમૂહથી ખીલી ઊઠે છે
તેમ દેવગણોથી આકાશ શોભવા લાગ્યું (૯)

૧૦. વરપહ-ખેરિ-બ્રહ્મરિ-
સંસ્વ-સયસઠ્ઠિસિદ્ધિ તૂરેદિ ।
ગગણતલે ધરણિતલે,
તુરિયણિણાઓ પરમરમ્મો ।

૧૧. તતવિતયં ઘણસુસિર
આઝ્જં ચડવિદં વહુવિહીયં
વાયંતિ તત્થ દેવા
વહુદિ આણટ્ટગસદ્ધિ ।

૧૦૧૭. તેણં કાલેણં, તેણં સમણં, જે સે
હેમાંતાણં પઢમે માસે પઢમે પક્કે
મગ્ગસિરવહુલે, તસ્સ ણં મગ્ગસિરવહુ-
લસ્સ દસમીપક્કેણં સુવ્વણં દિવસેણં
વિજણ મુહુત્તેણં, દત્થુત્તર ણક્કલ્લેણં
જોગોવગતેણં પાઈણગામિણીણં છાયાણ
વિહાણ પોરિસીણં છટ્ટેણં મત્તેણં
અપાણણં ઇગસાહગમાયાણં ચંદપ્પ-
હાણં સિવિયાણં સહસ્સવાહિણીણં
સદેવમણુયાસુરાણં પરિસાણં સમણિજ્ઞ-
માણે ઉત્તરક્કલ્લેણં કુંડપુરસંણિવેસસ્સ
મજ્ઞંમજ્ઞેણં ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ
ણાયસંદે ઉજ્જાણે તેણેવ ઉવાગચ્છદ્ધિ;
ઉવાગચ્છિત્તા ઈસિ રયણિપ્પમાણં
અચ્છોપ્પેણં ભૂમિમાગેણં સણિયાં સણિયાં
ચંદપ્પમં સિવિયાં સહસ્સવાહિણિં ઠવેદ્ધિ;
ઠવેદ્ધિ સણિયાં સણિયાં ચંદપ્પમાઓ
સિવિયાઓ સહસ્સવાહિણીઓ પચ્ચો-
યરદ્ધિ; પચ્ચોયરિત્તા સણિયાં સણિયાં
પુરત્થામિસુદ્ધે સોહાસણે ણિસીયદ્ધિ;
આમરણાલંકારં ઉમ્મયદ્ધિ; તઓ ણં
વેસમણે દેવે જાંનુવાયપહિણં સમણસ્સ
મગ્ગવઓ મહાવીરસ્સ હસલક્કલ્લેણં
પહેણં આમરણાલંકારં પહિણં;
તઓ ણં સમણ મગ્ગવં મહાવીરે દાહિ-

ઉત્તમ ઢાલ, ભેરી, આલર, શંખાદિ લાગો
વાદ્યોથી પૃથ્વી-આકાશમાં અત્યંત રમણીય ધ્વનિ
થવા લાગી (૧૦)

દેવ તત, વિતત, ઘન, અને શુષિર, -આ ચાર
પ્રકારનાં તરેહ-તરેહના વાદ્યો વગાડવા લાગ્યા
અને સેંકડો પ્રકારનાં નૃત્ય કરવા લાગ્યા (૧૧)

તે કાળ તે સમયમાં શીત ઋતુનો પ્રથમ માસ
અને પ્રથમ પક્ષ, જે માગશર માસનો કૃષ્ણ પક્ષ
હતો એટલે કે માગશર વદી દસમી, સુવ્રત
નામના દિવસે, વિજય મુહુર્તે, ઉત્તર કાશ્યપી
નક્ષત્રના યોગમાં, છાયા જ્યાં પૂર્વ દિશામાં
હળી રહી હતી ત્યારે, અંતિમ પ્રહારમાં ચોવિહાર
પક્ષ ભકત-છઠની તપસ્યા સહિત, એક વસ્ત્ર
ધારણ કરી, પુરુષ સહસ્રવાહિની ચન્દ્રપ્રભા
નામની શિખિકામાં, દેવો, મનુષ્યો અને અસુર
કુમારોના સમૂહસહિત ઉત્તર ક્ષત્રિય કુંડપુર
સન્નિવેશના મધ્યમાં થઈને જ્યાં જાત-
ખંડ ઉદ્યાન હતું ત્યાં આવ્યા આવીને ભૂમિથી
રત્નપ્રભાણુ અર્થાત કંઈક એણું એક
હાથની ઉચાઈ પર ધીમે ધીમે સહસ્રવાહિની
ચન્દ્રપ્રભા શિખિકાને સ્થિર કરી ભગવાન
તે શિખિકામાંથી ધીરે ધીરે નીચે ઉતર્યા
ઉતરીને પૂર્વદિશામાં મુખ કરીને સિંહાસન
પર વિરાજમાન થયા. ત્યાર પછી આભૂષણો
અલંકાર ઉતારે છે. જૈશ્રમણ દેવ ગોદોહાસને
ખેસીને ભગવાન મહાવીરના આભૂષણો અને
અલંકારોને હંસ લક્ષણવાળા વસ્ત્રમાં ગ્રહણ
કરે છે.

તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર જમણા
હાથથી જમણી તરફના અને ડાબા હાથથી
ડાબા તરફના કેશોનું પત્ર મુષ્ટિક બુચન
કરે છે તે સમયે શક દેવન્દ્ર દેવરાજ

ળેણં દાહિણં, વામેણં વામં પંચમુદ્ધિયં
લોચં કરેદ્; તઓ ણં સવ્કે દેવિંદે
સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ
જંતુવાયપહિણ વયરામયેણં થાલ્લેણં
કેસાઈ પહિચ્છદ્; પહિચ્છિત્તા
“અણુજાણેસિ મંતે” ત્તિ કદ્દુ
સ્વીરોસાયરં સાહરદ્, તઓ ણં સમણે
મગવં મહાવીરે દાહિણેણં દાહિણં
વામેણં વામં પંચમુદ્ધિયં લોચં કરેત્તા
સિદ્ધાણં ણમોક્કારં કરેદ્; કરેત્તા
“મવ્વં મે અકરણિજ્જં પાવકમ્મં” તિ
કદ્દુ સામાઈયં ચરિત્તં પહિવજ્જદ્,
પહિવજ્જેત્તા દેવપરિસં ચ મણુયરિસં
ચ આલેક્કલ્લચિત્તભૂયમિવ ઠવદ્ ।

૧૦૧૮ ૧. દિવ્વો મણુસ્સઘોસો,
તુરિયણિણાઓ ય સવ્કવયણેણ ।
સ્વિંપ્પામેવ ણિલુક્કો
જાદે પહિવજ્જદ્ ચરિત્તં ।

૨. પહિવજ્જિત્તુ ચરિત્તં,
અહોણિસિં સવ્વપાણભૂતહિત ।
સાહદ્દુ લોમપુલયા
પયયા દેવા નિસામંતિ ।

૧૦૧૯. તઓ ણં સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ
સામાઈયં સ્વાઓવસમિયં ચરિત્તં
પહિવજ્જસ્સ મણપજ્જવણાણે ણામં
ણાણે સમુપ્પન્ને; અદ્ધાડજ્જેદ્દિં દીવેદ્દિં,
દોદ્દિં ય સમુદ્દેદ્દિં સણ્ણીણં પંચેન્દિયાણં
પજ્જત્તાણં વિયત્તમણસાણં મણોગયાઈ
માવાડ જાણેદ્ ।

શ્રમણુ લગવાન મહાવીરના સામે ગોદોહાસને
બેસીને હીરકમય થાળમાં કેશોને ગ્રહણ કરીને
‘લગવાન ! આપની ‘આજ્ઞા હોજે’ એમ કહી તે
કેશોને ક્ષીર સમુદ્રમાં લઈ જાય છે, ત્યાર પછી
શ્રમણુ લગવાન મહાવીરે લોચ કરીને ‘સિદ્ધોને
નમસ્કાર કર્યા. મારા માટે સમસ્ત પાપકર્મ
અકર્તવ્ય છે. અર્થાત્ આજથી હું સમસ્ત
પાપોનો પરિત્યાગ કરું છું. આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા
અંગીકાર કરી સામાયિક ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું.
ચારિત્ર અંગીકાર કરતા બેઠા દેવો અને મનુષ્યોની
પરિષદ ચિત્રવત્ બની ગઈ-સ્તબ્ધ થઈ ગઈ.

જે સમયે લગવાન મહાવીરે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું,
તે સમયે શકેન્દ્રની આજ્ઞાથી દેવો, મનુષ્યો અને
વાદ્યોનાં અવાજ બંધ થઈ ગયા. પૂર્ણ શાંતિ
છવાઈ ગઈ.

સર્વ જીવોને હિતકર ચારિત્ર અંગીકાર કરીને
શ્રમણુ લગવાન મહાવીર સર્વદા પ્રાણિઓ અને
ભૂતોના હિતમાં પ્રવૃત્ત થયા. સર્વ દેવો રોમાંચ
યુક્ત થઈને તેની વાણી સાલળતા હતા.

ત્યાર પછી ક્ષાયોપશમિક સામાયિક ચારિત્ર
સ્વીકાર કરતા જ શ્રમણુ લગવાન મહાવીરને
મનપર્યાય જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તે જ્ઞાનથી
લગવાન અઢી દ્વીપ તથા ‘જે સમુદ્રના પર્યાપ્ત
વ્યક્ત મનવાળા સસી પચેદ્રિય જીવોના મનના
પર્યાયો જાણવા લાગ્યા.

૧૦૨૦. તઓ ણં સમણે ભગવં મહાવીરે પવ્વ-
 ઇતે સમાણે મિત્તણાંસયણસંવંધિવગ્ગં
 પહિવિસજ્જેતિ, પહિવિસજ્જિત્તા
 તઓ ણં ઇમં 'एयारुणं અભિગ્ગહં
 અભિગિણ્ઠહ "વારસવાસાઈ વોસટ્ઠ-
 કાણ ચત્તદેહે જે કેહ ઉવસગ્ગા
 સમુપ્પજ્જંતિ, તંજહા-દિવ્વા વા,
 માણુસસા વા, તેરિચ્છિયા વા,-તે
 સવ્વે ઉવસગ્ગે સમુપ્પન્ને સમાણે સમ્મં
 સહિસ્સામિ સ્વમિસ્સામિ અહિયાસ-
 ઇસ્સામિ ।"

૧૦૨૧. તઓ ણં સમણે ભગવં મહાવીરે ઈમેયારુણં
 અભિગ્ગહં અભિગિણ્ઠિત્તા વોસટ્ઠકાણ
 ચત્તદેહે દિવસે મુહુત્તસેસે કુમ્મારગામં
 સમણુપત્તે ।

૧૦૨૨. તઓ ણં સમણે ભગવં મહાવીરે વોસટ્ઠ-
 ચત્તદેહે અણુત્તરેણં વિહારેણં, एणं
 સંજમેણં, પગ્ગહેણં સંવરેણં, તવેણં
 વંભવેરવાસેણં સંતીણ, મુત્તીણ
 તુટ્ઠીણ, સમિતીણ, ગુત્તીણ, ઠાણેણં,
 કમ્મેણં, સુચરિયફલણેવ્વાણમુત્તિ-
 મગ્ગેણં અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરહ ।

૧૦૨૩. एणं વા વિહરમાણસ્સ જે કેહ ઉવસગ્ગા
 સમુપ્પજ્જંતિ-દિવ્વા વા, માણુસા વા,
 તેરિચ્છિયા વા, તે સવ્વે ઉવસગ્ગે
 સમુપ્પણે સમાણે, અણાહિલે, અવ્વહિતે,
 અદીણમાણસે તિવિહમણવયણકાય-
 ગુત્તે સમ્મં સહહ સ્વમહ તિતિવ્વહ
 અહિયાસેહ ।

ત્યાર પછી દીક્ષિત થયેલા શ્રમણુ ભગવાન
 મહાવીરે મિત્રો, જાતિજનો, સ્વજનો, સંબંધી-
 જનો વગેરેને વિસર્જિત કર્યા. વિસર્જિત કરીને
 આ પ્રકારની પ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરી-ગાર વર્ષ
 સુધી શરીરની મમતા ત્યાગી તથા સાર-
 સંભાળનો ત્યાગ કરી વિચરતાં મારા ઉપર દેવો,
 મનુષ્યો કે તિર્યંચોના જે જે ઉપસર્ગો આવશે,
 તે સર્વે ઉપસર્ગો હું સમ્યક્ પ્રકારથી સહન
 કરીશ. સહન કરવામાં સમર્થ રહીશ. લેશમાત્ર
 પણ ચલાયમાન થયા વિના સહન કરીશ.

આ પ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરીને શ્રમણુ ભગવાન
 મહાવીર દેહનું મમત્વ ત્યાગી, એક મુક્ત દિવસ
 શેષ રહેતા કુમાર ગ્રામમાં પહોંચ્યા.

ત્યાર પછી શરીરની મમતા ત્યાગી શ્રમણુ ભગવાન
 મહાવીર ઉત્કૃષ્ટ-અર્થાત્ પૂર્ણ રૂપથી નિર્દોષ સ્થાન,
 ઉત્કૃષ્ટ વિહાર, ગ્રહણ કરેલા ઉત્કૃષ્ટ સંયમ,
 સંવર, તપ, બ્રહ્મચર્ય, ક્ષમા, નિર્લોભતા, સમિતિ,
 ગુપ્તિ, સતોષ, સ્થિતિ, ક્રિયાદિ દ્વારા સમ્યક્
 ચારિત્રના ફલ નિર્વાણ તેમજ મુક્તિથી આત્માને
 ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

એ પ્રમાણે વિચરતા ભગવાનને જે કોઈ દેવ,
 મનુષ્ય અથવા તિર્યંચ સંબંધી ઉપસર્ગ ઉત્પન્ન
 થયા, તે સર્વ ઉત્પન્ન થયેલા ઉપસર્ગોને અનાકુળ,
 અવ્યથિત તથા અદીન મનથી મન, વચન,
 ક્રિયાની ત્રિવિધ ગુપ્તિ સહિત સહન કર્યા.
 સર્વને સહન કરવામાં સમર્થ થયા. લેશમાત્ર
 પણ વિચલિત થયા વિના સહન કર્યા

૧૦૨૪. તઓ નં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ
 એતેણં વિહારેણં વિહરમાણસ્સ વારસ
 વાસા વિતિક્કંતા; તેરસમસ્સ
 વાસસ્સ પરિયાણ વટ્ટમાણસ્સ, જે સે
 ગિમ્હાણં દોચ્ચે માસે ચઉત્થે પક્કે
 વડસાહસુદ્ધે, તસ્સ નં વડસાહસુદ્ધસ્સ
 દસમીપક્કેણં, સુવ્વણં દિવસેણં,
 વિજણં મુહુત્તેણં, હત્થુત્તરાહિં નક્ક-
 ત્તેણં જોગોવગતેણં, પાર્ણગામિણીણ
 છાયાણ, વિચ્છાણ પોરિસીણ, જંભિય-
 ગામસ્સ નગરસ્સ વહિયા, નદીણ
 ઉજ્જુવાલિયાણ ઉત્તરે કૂલે, સામા-
 ગસ્સ ગાઢાવડસ્સ કટ્ઠકરણંસિ,
 વેયાવત્તસ્સ વેડયસ્સ ઉત્તરપુરત્થિમે
 દિસી માણ, સાલરુક્ખસ્સ અદૂરસામંતે,
 ઉક્કુહુયસ્સ ગોદોહિયાણ આયાવણાણ
 આયાવેમાણસ્સ છટ્ઠેણં મત્તેણં અપા-
 નણં ઉહ્હ જાણું-અહોસિરસ્સ જ્ઞાણ-
 કોદ્ધોવગયસ્સ સુક્કજ્ઞાણંતરિયાણ
 વટ્ટમાણસ્સ નિવ્વાણે કસિણે પહિપુણે
 અવ્વાહણે ગિરાવરણે અણંતે અણુત્તરે
 કેવલવરણાણદંસણે સમુપ્પણે ।

૧૦૨૫. સે મયવં અરહા જિણે જાણે કેવલી
 સવ્વણૂ સવ્વભાવદરિસી સદેવમણુ-
 યાસુરસ્સ લોયસ્સ પજ્જાણ જાણહ,
 તંજહા;— આગતિ, ગતિ, ઠિતિ,
 ચવ્વણં, ઉવવાયાં, મુત્તં, પીયાં,
 કહ્હ, પહિસેવિય, આવીકમ્મં,
 રહોકમ્મં, લવિયં, કહિયાં, મણોમા-
 નસિયં. સવ્વલોણ સવ્વજીવાણં,
 સવ્વભાવાં જાણમાણે પાસમાણે
 એવં ચ ન વિહરહ ।

આ પ્રમાણે વિહારથી વિચરતા શ્રમણુ લગવાનું
 મહાવીરને બાર વર્ષ વીતી ગયા. તેરમું વર્ષ
 ચાલી રહ્યું હતું. તે સમયે ગ્રીષ્મ ઋતુના ખીન્ન
 મહિનામાં ચોથા પખવાડિયામાં વૈશાખ શુકલ
 પક્ષ આવે છે. તે વૈશાખ શુકલા દસમી તિથિમાં,
 સુવ્રત નામના દિવસમાં, વિજય-મુહૂર્તમાં, ઉત્તર
 કાશ્યપી નક્ષત્રનાં યોગમાં, પૂર્વ દિશામાં છાયા
 જતા સમયે અંતિમ પ્રહરમાં જંભિક ગામ
 નામના નગરની બહાર, ઋગુવાલિકા નદીના ઉત્તર
 કિનારે, શ્યામાક ગાથાપતિના ક્ષેત્રમાં, ઉપર જાતુ
 અને નીચે મસ્તક રાખીને ધ્યાન રૂપી કોઠામાં
 રહેતાં લગવાનને, વ્યાવૃત નામના ચૈત્યના
 ઇશાન ખૂણામાં, શાલ વૃક્ષની સમીપે
 ઉત્કટ ગોદોહાસનથી આતાપના લેતા, નિર્જળ
 ષષ્ઠ લકત-છઠની તપસ્યા કરતાં શુકલ ધ્યાનમાં
 લીન થતાં પાંચમું સંપૂર્ણ પ્રતિપૂર્ણ અવ્યાઘાત
 નિરાવરણુ અનન્ત અનુત્તર (ઉત્કૃષ્ટ) કેવળજ્ઞાન
 અને કેવળદર્શન પ્રગટ થયું

હવે લગવાન, અરિહન્ત, જિન, કેવળી, સર્વજ્ઞ
 સર્વભાવદર્શી થઈને દેવો, મનુષ્યો તથા અસુરો
 આદિ સર્વ લોકની પર્યાયોને જાણવા-દેખવા
 લાગ્યા. અર્થાત આ સર્વની આગતિ, ગતિ,
 સ્થિતિ, વ્યવન, ઉપપાત, ખાન-પાન, ક્રિયા,
 સેવન, પ્રકટ કર્મ, ગુપ્ત કર્મ, બોલવું, રહેવું
 મનનો અપ્રકટભાવ, આ પ્રમાણે સંપૂર્ણ લોકમાં
 સમસ્ત જીવોનાં સમસ્ત ભાવોને જાણતાં અને
 દેખતા વિચરવા લાગ્યા.

૧૦૨૬. જણં દિવસં સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ ણિવ્વામ્મે- કસિણે જાવ સમુપ્પણ્ણે. તણ્ણં દિવસં મવણવડ- વાણમંતર-જોહસિય-વિમાણવાસિ- દેવેહિ ય દેવીહિ ય ઉવ્વયંતેહિ ય જાવ ઉપ્પિજલ્લગ્ગમ્મૂળ યાવિ, દોત્થા ।

૧૦૨૭. જ્ઞાતો ણં સમણે મગવ મહાવીરે ઉપ્પ- ણ્ણણાણદંસણધરે અપ્પાણં ચ, લોગં ચ અમિસમેક્કલ્લ પુલ્લં દેવાણં ધમ્મ- માહિક્કલ્લતિ; તથો પચ્છા મણુસ્સણં ।

૧૦૨૮. તઓ ણં સમણે મગવ મહાવીરે ઉપ્પણ્ણણાણદંસણધરે ગોયમાઈણં સમણાણં ણિગ્ગંથાણં પંચ મહવ્વયાહં સમાવણાહં છજ્જીવનિકાયાહં આહ- વ્વલ્લ, માસહં, પરુવેહં; તંજહા:- પુઢવિકાણ જાવ તસકાણ ।

૧૦૨૯. પઢમં મંતે મહવ્વયાં, પચ્ચલ્લલ્લમિ સવ્વં પાણાહવાયં; સે સુહુમં વા, વાયરં વા, તસં વા, થાવરં વા, ણેવ સયાં પાણાહવાયં કરેજ્જા જાવજ્જીવાણ તિવિહં તિવિદ્દેણં મણસા, વયસા કાયસા । તસ્સ મંતે પહિલ્લકમામી, નિંદામિ, ગરિહામિ, અપ્પાણં વોસિ- રામિ ।

૧૦૩૦. તસ્સિમાઓ પંચ ભાવણાઓ મવંતિ:-

૧૦૩૧. તત્થિમા પઢમા ભાવણા:- ઇરિયા- સમિણ સે ણિગ્ગંથે, ણો અણિરિયાસ- મિણ ત્તિ; કેવલી વૂયા-અણિરિયા- સમિતે ણિમ્મયે પ્પાણં (૪) અમિ-

ને દિવસે શ્રમણુ લગવાન મહાવીરને અંતિમ પરિપૂર્ણ કેવળ જ્ઞાન-કેવળ દર્શન ઉત્પન્ન થયું તે દિવસે લવનપતિ, વાણુવ્યંતર, ન્યોતિષ્ઠ અને વૈમાનિક દેવોમાં તથા દેવીઓમાં નીચે આવવા જવાની હીલ-ચાલ મચી ગઈ. ત્યારપછી સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી શ્રમણુ લગવાન મહાવીરે આત્માનું અને લોકનું સ્વરૂપ જાણીને પહેલાં દેવોને અને પછી મનુષ્યોને ધર્મોપદેશ આપ્યો. ત્યારપછી સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી શ્રમણુ લગવાન મહાવીરે ગૌતમાદિ શ્રમણોને ભાવનાઓ સહિત પાંચ મહાવ્રતોની તથા પૂરુ જીવનિકાઓની પ્રરૂ- પણા કરી-મિરૂપણા કરી, જેમ કે પૃથ્વીકાયથી યાવત્ ત્રણકાય સુધી.

પાંચ મહાવ્રતોમાંથી પહેલું મહાવ્રત આ પ્રમાણે છે.- હે ભગવન ! હું સર્વ પ્રાણુતિપાતનો ત્યાગ કરું છું. સૂક્ષ્મ-બાહર, ત્રસ-સ્થાવર-કોષ પણુ પ્રાણીની જીવન પર્યાંત મન, વચન, કાયાથી સ્વયં હિંસા કરીશ નહીં, ખીલ પાસે કરાવીશ નહીં અને હિંસા કરવાવાળાની અનુમોદના કરીશ નહીં. હે ભગવન ! હું હિંસાથી નિવૃત્ત થાઉં છું, હિંસક સ્વભાવની આત્મસાક્ષીએ નિન્દા કરું છું, ગર્હા કરું છું, હિંસાયુક્ત મારા સ્વભાવનો ત્યાગ કરું છું (અર્થાત્ પરભાવમાં રમણ કરવાનું છોડું છું)

પ્રથમ મહાવ્રતની પાંચ ભાવના છે. એમાંથી પહેલી ભાવના આ પ્રમાણે છે

(૧) પહેલી ભાવના-મુનિએ ધર્મી સમિતિથી યુક્ત રહેવું જોઈએ; ધર્મી સમિતિ રહિત ન રહેવું જોઈએ. કેવળી ભગવાનનું કથન છે કે ધર્મી સમિતિથી રહિત મુનિ, પ્રાણીઓ, ભૂતો, જીવો,

હજેજ્જ વા, વત્તિજ્જ વા, પરિયાવેજ્જ વા, લેસેજ્જ વા, ઉદ્દવેજ્જ વા ।
 ઇરિયાઅસમિણ્ણ સે ણિગ્ગંથે, ણો
 ઇરિયાઅસમિણ્ણ ત્તિ પઢમા ભાવણા ।

સત્ત્વોને ઠોકરાવે છે. અહીંતહી અથડાવે છે, પીડા આપે છે, કુચલે છે, નિષ્પ્રાણ કરે છે. એટલા માટે મુનિ ધર્મા સમિતિથી સંપન્ન હોવો જોઈએ, ધર્મા સમિતિરહિત થવું ન જોઈએ. આ પહેલી ભાવના છે.

૧૦૩૨. અહાવરા દોચ્ચા ભાવણા:- મળં પરિજાણાઈ સે ણિગ્ગંથે; જે ય મળે પાવણ સાવજ્જે સકિરિણ અણ્ણકરે છેયકરે મેયકરે અધિકરણિણ પાઉ-સિણ પારિતાવિતે પાણાતિવાદિતે ભૂતોવધાતિણ, તહપ્પગારં મળં ણો પધારેજ્જા । મળં પરિજાણાતિ સે ણિગ્ગંથે; જે ય મળે અપાવતે ત્તિ દોચ્ચા ભાવણા ।

(૨) ખીણ ભાવના-જે મનને જાણે છે, તે જ નિર્ઞંથ મુનિ છે. જે મન પાપકારી, સાવધ, ખરાબક્રિયા સહિત, કર્મબંધકારી, છેદકારી, કલહકારી, દ્રેષકારી, પરિતાપકારી, પ્રાણીઓ તેમજ ભૂતોની હિંસા કરનાર છે. તેવું મન કરવું ન જોઈએ, એમ જાણીને મનને નિષ્પાપ રાખવું જોઈએ. માટે જે મનને જાણે છે તથા પાપરહિત રાખે છે તે નિર્ઞંથ છે. આ ખીણ ભાવના છે.

૧૦૩૩. અહાવરા તચ્ચા ભાવણા:-વર્તિ પરિ-જાણાતિ સે ણિગ્ગંથે; જા ય વત્તી પાવિયા સાવજ્જા સકિરિયા જાવ ભૂતોવધાઈયા તહપ્પગારં વઙ્ગે ણો ઉચ્ચરિજ્જા । વઙ્ગે પરિજાણાઈ સે ણિગ્ગંથે; જા ય વઙ્ગે અપાવિય ત્તિ તચ્ચા ભાવણા ।

મુનિને વચન જાણવું જોઈએ. જે વચન પાપકારી, સંદોષ, ક્રિયાવાળું યાવત જીવ ધાતક હોય તેવું જોલવું ન જોઈએ. જે આવા વચન જાણે છે તે મુનિ છે. માટે જે વચન પાપજનક ન હોય, તેવું વચન મુનિએ જોલવું જોઈએ. આ ત્રીજી ભાવના છે.

૧૦૩૪. અહાવરા ચઉત્થા ભાવણા:-આયાણ-મંડણિક્કચેવણાસમિણ્ણ સે ણિગ્ગંથે, ણો અણાયાણમંડણિક્કચેવણાસમિણ્ણ ણિગ્ગંથે; કેવલી વૂયા-આયાણમંડ-ણિક્કચેવણાઅસમિણ્ણ ણિગ્ગંથે પાણાં મૂયાં જીવાં સત્તાં અમિહજેજ્જ વા જાવ ઉદ્દવેજ્જ વા । આયાણ-મંડણિક્કચેવણાસમિણ્ણ સે ણિગ્ગંથે, ણો આયાણમંડણિક્કચેવણાઅસમિણ્ણ ત્તિ ચઉત્થા ભાવણા ।

ચોથી ભાવના એ છે કે નિર્ઞંથે ભડોપકરણ ઉપાડતા, લેતાં-મૂકતા કે રાખતાં સમિતિ સહિત વર્તવું જોઈએ. કેવળી કહે છે કે જે આદાન ભડનિક્ષેપણ સમિતિ-રહિત હોય છે તે પ્રાણાદિકને ધાત કરનાર હોય છે, માટે નિર્ઞંથે સમિતિયુક્ત રહેવું જોઈએ એ ચોથી ભાવના.

૧૦૩૫. અઠાવરા પંચમા ભાવણાઃ-આલોડય-
પાણમોર્ડે સે ણિગ્ગથે, ણો અણાલોડ-
યપાણમોર્ડે; કેવલી વૂયા-અણાલોડ-
યપાણમોયણમોર્ડે સે ણિગ્ગથે પાણાઃ
અમિહ્ણેજ્જ વા જાવ ઉદ્ધવેજ્જ વા ।
તમ્હા આલોડયપાણમોયણમોર્ડે સે
ણિગ્ગથે, ણો અણાલોડયપાણમોર્ડે
ત્તિ પંચમા ભાવણા ।
૧૦૩૬. एत्तावता व महव्वए सम्म काएण
फासिए पाळिए तीरिए किट्ठिते
अवट्ठिते आणाए आराहिए यावि
भवति ।
૧૦૩૭. पढमे भते महव्वए पाणाइवायाओ
वेरमणं ।
૧૦૩૮. અઠાવરં દોઘં મહવ્વયં પચ્ચવસ્થામિ-
સવ્વં મુસાવાયં વતિદોસં સે કોહા વા,
લોહા વા, મયા વા, હાસા વા, ણેવ સયં
મુસં માસેજ્ઞા, નેવન્નેણં મુસં માસાવે-
જ્ઞા, અણ્ણં પિ મુસં માસંતં ણ સમણુજા-
ણેજ્ઞા, તિવિહં તિવિહેણં, મણસા
વયસા કાયસા, તસ્સ મંતે પહિવ્કા-
મામિ જાવ વોસિરામિ ।
૧૦૩૯. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति:-
૧૦૪૦. તત્થિમા પદમા ભાવણાઃ- અણુવીઢ
માસી સે ણિગ્ગથે, ણો અણણુવીઢ-
માસી; કેવલી વૂયા-અણણુવીઢમાસી
સે ણિગ્ગથે સમાવજ્જેજ્ઞા મોસં વય-
ણાણ । અણુવીઢમાસી સે ણિગ્ગથે,
ણો અણણુવીઢમાસી ત્તિ પદમા
ભાવણા ।
- પાંચમી લાવના એ છે કે નિર્ઘંથે આહાર
પાણી જોઈને વાપરવા. જોયા વિના ન વપરાય.
કેવળી કહે છે-જોયા વિના આહાર પાણી વાપરનાર
સાધુ પ્રાણાદિકનો ઘાત કરનાર છે. માટે નિર્ઘંથે
આહાર પાણી જોઈ વાપરવા. જોયા વિના
વાપરવા જોઈએ નહિ. એ પાંચમી લાવના.
- એ લાવનાઓથી પ્રથમ મહાવ્રત રૂઢી રીતે
કાયાએ સ્પર્શિત, પાલિત, પાર પમાડેલું, કીર્તિત,
અવસ્થિત અને આજ્ઞા પ્રમાણે આરાધિત થાય
છે. એ પહેલું પ્રાણાતિપાત વિરમણ મહાવ્રત છે.
- બીજું મહાવ્રત . ‘સર્વ મૃષાવાદ રૂપ વચન-દોષોનો
ત્યાગ કરું છું એટલે કે મોઘથી-લોભથી, લયથી
કે હાસ્યથી સ્વય જૂઠું ન બોલે, બીજાને
જૂઠું ન બોલાવે, અને જૂઠું બોલતા હોય તેને
અનુમોદન ન આપે, ત્રણ કરણ ત્રણ યોગથી
મન, વચન, કાયાથી હે ભગવાન ! હું મૃષાવાદી
લાવથી નિવૃત્ત થાઉં છું, હું જિહ્વી પર્થિત
તેનો ત્યાગ કરું છું, નિંદુ છું અને તેવા
સ્વભાવને યોગરાવું છું.”
- તેની આ પાંચ લાવનાઓ છે-
- (૧) પહેલી લાવના-મુનિ વિચાર કરી બોલે, વિચાર્યા
વિના ન બોલે કેવળી ભગવાન કહે છે-ત્રગર
વિચાર્યું બોલનાર સાધુ, વચનથી અસત્યને પ્રાપ્ત
કરે છે અર્થાત્ મૃષાવાદી થાય છે. તેથી નિર્ઘંથ
વિચારીને બોલે, વિચાર્યા વિના ન બોલે. એ
પહેલી લાવના

૧૦૪૧. અહાવરા દોઢા ભાવના:- કોહં પરિજાણાઈ સે ણિગંગે, ણો કોહણે સિયા; કેવલી વૂયા-કોહપ્પત્તે કોહી સમાવદેજ્જા મોસં વયણાણ । કોહ પરિજાણાઈ સે ણિગંગે, ણ ય કોહણે સિયત્તિ દોઢા ભાવના ।

૧૦૪૨. અહાવગ તઢ્ઢા ભાવના:- લોમ પરિજાણાઈ સે ણિગંગે, ણો ય લોમણે સિયા; કેવલી વૂયા-લોમપ્તે લોમી સમાવદેજ્જા મોસં વયણાણ । લોમ પરિજાણાઈ સે ણિગંગે, ણો ય લોમણે સિયત્તિ તઢ્ઢા ભાવના ।

૧૦૪૩. અહાવરા ચઢ્ઢા ભાવના:- મયં પરિજાણાઈ સે ણિગંગે, ણો મયમીરુ સિયા; કેવલી વૂયા-મયપ્તે મીરુ સમાવદેજ્જા મોસં વયણાણ । મયં પરિજાણાઈ સે ણિગંગે, ણો મયમીરુ સિયા । ચઢ્ઢા ભાવના

૧૦૪૪. અહાવરા પંચમા ભાવના:- હાસં પરિજાણાઈ સે ણિગંગે, ણો ય હાસ-ણે સિયા; કેવલી વૂયા-હાસપ્તે હાસી સમાવદેજ્જા મોસં વયણાણ । હાસં પરિજાણાઈ સે ણિગંગે, ણો ય હાસણે સિયત્તિ પંચમા ભાવના ।

૧૦૪૫. ઇત્તાવતાવ મહવ્વણ સમ્મં કારણ ફાસિણ જાવ આણાણ આરાહિતે યાવિ ભવતિ । દોઢ્ઢં મતે મહવ્વણં, મુસાવાયાઓ વેરમણં ।

(૨) બીજી ભાવના- જે કોધને જાણે છે તે મુનિ છે. મુનિ કોધશીલ ન હોય. કેવળી લગવાન કહે છે કોધવશાત્ કોધી મિથ્યા ભાષણ કરે છે. માટે કોધના સ્વરૂપને સમજે અને કોધી ન થાય. એ બીજી ભાવના.

(૩) મુનિ દોહના સ્વરૂપને જાણે અને દોહી ન બને. કેવળી લગવાનનું કથન છે કે દોહ-વશીભૂત થયેલો દોહી મિથ્યા ભાષણ કરે છે. તેથી મુનિએ દોહનું સ્વરૂપ સમજવું અને દોહી ન બનવું. એ ત્રીજી ભાવના.

(૪) ચોથી ભાવના-સાધુ લયને સમજે અને લયના વશીભૂત ન બને કેવળી લગવાનનું કથન છે કે લયપ્રાપ્ત-કરોડ મૃષાવાદી થઈ જાય છે. તેથી મુનિ લયનું સ્વરૂપ સમજે અને લયભીત ન થાય એ ચોથી ભાવના.

(૫) પાંચમી ભાવના-મુનિ હાસ્યના સ્વરૂપને સમજે અને મશ્કરીખોર ન બને કેવળી લગવાન કહે છે-હાસ્યને વશીભૂત થયેલ મશ્કરીખોર મૃષાવાદને પ્રાપ્ત થાય છે એ કારણથી મુનિએ હાસી કરનાર થવું ન જોઈએ અને હાસ્યના સ્વરૂપને સમજવું જોઈએ એ પાંચમી ભાવના.

આ પાંચ ભાવનાઓથી બીજી મૃષાવાદ વિરમણ મહાવ્રત સમ્યક્ પ્રકારથી કાયાવડે સ્પૃષ્ટ થાય છે યાત્રા તીર્થ કર લગવાનની આજ્ઞાનુસાર આરાધિત થાય છે બીજા મહાવ્રતમાં અસત્યનો ત્યાગ કરાય છે

૧૦૪૬. અદ્વારં તત્ત્વં મહત્ત્વયં:-પચ્ચક્ષામિ
સત્ત્વ અદિષ્ણાદાણં; સે ગામે વા નગરે
વા અરણે વા અપ્પં વા વહુ વા અણુ વા
ધૂલ વા ચિત્તમંતં વા અચિત્તમંતં વા
એવ સયં અદિષ્ણં ગિણ્હેજ્જા, એવ-
ણ્ણેહિ અદિષ્ણં મેણ્ણાવેજ્જા, અણ્ણંપિ
અદિષ્ણં ગિણ્હંતં ન સમણુજાણેજ્જા,
જાવજ્જીવાણ, જાવ વોસિરામિ ।

૧૦૪૭. તસ્સિમાઓ પંચ ભાવણાઓ મનાંતિ:-

૧૦૪૮ તત્થિમા પદ્ધમા ભાવણા-અણુવીઠ્ઠ
મિડગ્ગહજાઈ સે ણિગ્ગંથે, ણો અણુ-
વીઠ્ઠમિડગ્ગહજાઈ સે ણિગ્ગંથે, કેવલી
વૂયા--અણુવીઠ્ઠમિડગ્ગહજાતિ સે
ણિગ્ગંથે અદિષ્ણં ગિણ્હેજ્જા । અણુ-
વીઠ્ઠ મિડગ્ગહજાતી સે ણિગ્ગંથે ણો
અણુવીઠ્ઠમિડગ્ગહજાઠ ત્થિ પદ્ધમા
ભાવણા ।

૧૦૪૯. અદ્વારા દોચ્ચા ભાવણા-અણુણ-
વિય પાણમોયણમોત્તી સે ણિગ્ગંથે, ણો
અણુણવિય પાણમોયણમોઈ; કેવલી
વૂયા-અણુણવિય પાણમોયણમોઈ
સે ણિગ્ગંથે અદિષ્ણં મુંજેજ્જા । તમ્હા
અણુણવિય પાણમોયણમોઈ સે ણિ
ગ્ગંથે, ણો અણુણવિય પાણમોયણ-
મોત્તી ત્થિ દોચ્ચા ભાવણા ।

૧૦૫૦. અદ્વારા તત્ત્વા ભાવણા-ણિગ્ગંથે
ન ઉગ્ગહંસિ ઉગ્ગહિતંસિ એત્તાવતાવ
ઉગ્ગહણસીલણ સિયા; કેવલી વૂયા-
ણિગ્ગંથે નં ઉગ્ગહંસિ અણુગ્ગહિતંસિ
એત્તાવતાવ અણોગ્ગહણસીલે અદિષ્ણ
ગિણ્હેજ્જા । ણિગ્ગંથે નં ઉગ્ગહં
ઉગ્ગહંસિ એત્તાવતાવ ઉગ્ગહણસીલણ
સિય ત્થિ તત્ત્વા ભાવણા ।

તેના પછી, હે ભગવાન ! હું ત્રીજું મહાવ્રત
ધારણ કરું છું સમસ્ત અદત્તાદાનનો ત્યાગ કરું
છું. ગામમાં, નગરમાં, અરણ્યમાં, અલ્પ કે
બહુ, સૂક્ષ્મ કે સ્થૂલ, સચિત્ત કે અચિત્ત કોઈ
પણ અદત્ત વસ્તુ-સ્વયં ગ્રહણ કરીશ નહીં.
ગ્રહણ કરાવીશ નહિ, ગ્રહણ કરનારને અનુમોદન
આપીશ નહિ. જીવનપર્યંત ત્રણ કરણ, ત્રણ
યોગથી યાવત અદત્તાદાનનો ત્યાગ કરું છું.
ત્રીજા મહાવ્રતની પાત્ર ભાવનાઓ આ છે.

(૧) પહેલી ભાવના-સાધુ વિચારી-વિચારીને
પરિમિત અવગ્રહની યાચના કરે, વિચાર્યા વિના
પરિમિત અવગ્રહની યાચના ન કરે, કેવળી
ભગવાન કહે છે કે વિચાર્યા વિના પરિમિત
અવગ્રહની યાચના કરનાર મુનિ અદત્તનો
ગ્રાહક થાય છે માટે મુનિએ વિચારીને અવગ્રહ-
યાચક થવું જોઈએ એ પહેલી ભાવના

(૨) બીજી ભાવના- સાધુએ, આચાર્ય આદિની
અનુમતિથી આહાર-પાણીનો ઉપભોગ કરવો
જોઈએ તેઓની અનુમતિ મેળવ્યા વિના આહાર
પાણીનો ઉપભોગ કરવો ન જોઈએ. કેવળી કહે
છે-અનુમતિ વિના આહાર પાણી આદિ કરે તો
અદત્તાદાનનો ભોગવનાર છે માટે આજ્ઞાપૂર્વક
આહાર પાણી કરનાર હોય તે નિર્ઞય છે

(૩) ત્રીજી ભાવના-નિર્ઞય સાધુ ક્ષેત્ર અને કાળના
પ્રમાણપૂર્વક અવગ્રહ ગ્રહણ કરનાર હોય છે.
કેવળી ભગવાન કહે છે કે જે સાધુ મર્યાદાપૂર્વક
અવગ્રહની યાચના કરતો નથી તે અદત્તાદાનનો
સેવન કરનાર છે. માટે પ્રમાણપૂર્વક અવગ્રહનું
ગ્રહણ કરવું એ ત્રીજી ભાવના

૧૦૫૧. અઠાવરા ચરુત્યા ભાવનાઃ- ણિગ્ગંથે ણં
ઉગ્ગહંસિ ઉગ્ગહિયંસિ અભિક્ખણં
(૨) ઉગ્ગહણસીલણ સિયા; કેવલી
વૂયા-ણિગ્ગંથેણં ઉગ્ગહંસિ ઉગ્ગહિયંસિ
અભિક્ખણં (૨) અણોગ્ગહણસીલે
આદિણં મિણ્હેજ્જા । ણિગ્ગંથે ઉગ્ગ-
હંસિ ઉગ્ગહિયસિ અભિક્ખણં (૨)
ઉગ્ગહણસીલણ સિય ત્તિ ચરુત્યા
ભાવના ।

૧૦૫૨. અઠાવરા પંચમા ભાવનાઃ- અણુવીઙ્
મિતોગ્ગહજાતી સે ણિગ્ગંથે સાહમ્મિ-
ણ્ણુ, ણો અણુવીઙ્ મિતોગ્ગહજાતી;
કેવલી વૂયા-અણુવીઙ્ મિતોગ્ગહજાતી
સે ણિગ્ગંથે સાહમ્મિણ્ણુ અદિણં
ઉગ્ગિણ્હેજ્જા । અણુવીઙ્ મિતોગ્ગહજાતી
સે ણિગ્ગંથેસાહમ્મિણ્ણુ, ણો અણુ-
વીઙ્ મિતોગ્ગહજાતી । પંચમા ભાવના ।

૧૦૫૩. ઇત્તાવતાવ તચ્ચે મહવ્વણ સમ્મં જાવ
આણાણ આરાહિતે આવિ ભવતિ,
તચ્ચં મંતે મહવ્વયં અદિણ્ણાદાણાઓ
વેરમણં ।

૧૦૫૪. અઠાવરં ચરુત્યં મહવ્વય પચ્ચ-
ક્ખામિ સવ્વં મેહુણં;-સે દિવ્વં વા
માણુસં વા તિરિક્ખજોણિયં વા, ણેવ
સયં મેહુણં ગચ્છે, તં ચેવ અદિણ્ણા-
દાણવત્તવ્યા માણિયન્વા જાવ
વોસિરામિ ।

૧૦૫૫. તસ્સિમાઓ પચ ભાવનાઓ મવંતિ -

૧૦૫૬. તત્થિમા પદમા ભાવનાઃ- ણો નિગ્ગંથે
અભિક્ખણં (૨) ઇત્થીણં કહં કહ-
ઇત્તણ સિયા; કેવલી વૂયા-ણિગ્ગંથે

(૧) ચોથી ભાવના-સાધુ વારંવાર પરિભાણુનું ધ્યાન
રાખી અવગ્રહ ગ્રહણ કરનારા હોય છે. કેવળી
ભગવાન કહે છે, કે નિર્ગ્રંથ વારંવાર પરિભાણુનું
ધ્યાન ન રાખી અવગ્રહને ગ્રહણ કરે તો તેને
અદત્તાદાનનો દોષ લાગશે. માટે જે વારંવાર
મર્યાદા બાંધનાર થાય છે તે આ વ્રતની આરા-
ધના કરી શકે છે.

(૫) પાંચમી ભાવના- સાધક સાધર્મિક પાસેથી પણ
વિચારપૂર્વક પરિમિત અવગ્રહની યાચના કરે.
તે નિર્ગ્રંથ છે. કેમ કે કેવળી કહે છે કે તેમ
ન કરનાર નિર્ગ્રંથ અદત્ત ગ્રહનાર થઈ જાય.
માટે સાધર્મિક પાસેથી પણ વિચારીને પરિમિત
અવગ્રહ યાચવો જોઈએ નહિ કે વગર વિચારે
અપરિમિત યાચવું. એ પાંચમી ભાવના

આ પ્રમાણે પાચ ભાવનાઓથી સમ્યગ રૂપથી
ત્રીજા મહાવ્રતનું આરાધન થાય છે. ત્રીજા
મહાવ્રતમા અદત્તાદાનની સર્વથા ત્યાગ કરાય છે.

હવે ચોથા મહાવ્રતના વિષયમાં કહે છે-હે
ભગવાન ! હું દેવ, મનુષ્ય અને ત્રિર્યંચ સળધી
સર્વ પ્રકારના મૈથુનનો ત્રણ કરણ અને ત્રણ
યોગથી ત્યાગ કરું છું. શેષ વાણુન અદત્તાદાનની
સમાન બાણુનું જોઈએ યાવત્ મૈથુન સ્વભાવથી
નિવૃત્ત થાઉં છું.

આ બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રતની પાચ ભાવનાઓ છે-
પહેલી ભાવના- મુનિએ વારંવાર સ્ત્રીઓસંબંધી
કથા કરવી ન જોઈએ કેવળી ભગવાન કહે છે-
વારંવાર સ્ત્રીકથા કરવાથી સાધુની શાન્તિમા

ળં અમિક્ષણં (૨) इत्थीणं कहं
कहमाणे संतिभेदा, संतिविभंगा,
संतिकेवल्लिपणत्ताओ धम्माओ भं-
सेज्जा । णो णिग्गंथे अमिक्खणं
(२) इत्थीणं कहं कहइत्तए सिय त्ति
पढमा भावणा ।

૧૦૫૭. અહાવરા દોચ્ચા ભાવણા:- ણો
ણિગ્ગંથે इत्थीणं मणोहराई इंदियाई
आलोएत्तए णिज्झाडत्तए सिया;केवलो
वूया-णिग्गंथे णं इत्थीणं मणोहराई
इंदियाई आलोएमाणे णिज्झाएमाणे
संतिभेया संतिविभंगा जाव धम्माओ
भसेज्जा । णो णिग्गंथे इत्थीणं
मणोहराई इंदियाई आलोएत्तए
णिज्झाडत्तए सिय त्ति दोच्चा
भावणा ।

૧૦૫૮. અહાવરા તચ્ચા ભાવણા:- ણો ણિગ્ગંથે
इत्थीणं पुव्वरयाई पुव्वकीलियाई
सुमरित्तए सिया;केवली वूया-णिग्गंथे
ण इत्थीणं पुव्वरयाई पुव्वकीलियाई
सरमाणे संतिभेया जाव भंसेज्जा ।
णो णिग्गंथे पुव्वरयाई पुव्वकीलियाई
सरित्तए सिय त्ति तच्चा भवणा ।

૦૫૯. અહાવરા ચડત્થા . ભાવણા:- ણાતિમ-
त्तपाणभोयणभोई से णिग्गंथे, णो
पणीयरसभोयणभोई; केवली वूया-
अतिभत्तपाणभोयणभोई से णिग्गंथे
पणीयरसभीयणभोई य त्ति संतिभेदा
जाव भसेज्जा । णाति भत्तपाण-
भोयणभोई से णिग्गंथे, णो पणीय-
रसभोयणभोई त्ति चडत्था भावणा ।

વ્યાધાત થાય છે, શાંતિભંગ થાય છે અને ઈળ
એ આવે છે કે તે સાધુ શાંતિથી તથા કેવળી
પ્રરૂપિત ધર્મથી બ્રહ્મ થઈ જાય છે. એટલે જ
સાધુએ પુનઃ પુનઃ સ્ત્રીઓ સંબંધી વાર્તાલાપ
કરવો ન જોઈએ. આ પહેલી ભાવના

(૨) બીજી ભાવના-સાધુએ સ્ત્રીઓની મનોહર
ધન્દ્રિયો જોવી ન જોઈએ. ટીકીટીકીને પણ જોવું
ન જોઈએ. કેવળી ભગવાનનું કથન છે કે
સ્ત્રીઓની મનોહર ધન્દ્રિયોને જોનાર તથા તેનો
વિચાર કરનાર સાધુ પોતાની શાંતિમાં બાધા
કરે છે, શાંતિનો ભંગ કરે છે અને શાંતિથી
તથા કેવળી-નિરૂપિત ધર્મથી બ્રહ્મ થાય છે
આ કારણે સાધુ સ્ત્રીઓની મનોહર ધન્દ્રિયોને
ન દેખે અને તેનો વિચાર ન કરે.

(૩) ત્રીજી ભાવના- મુનિએ સ્ત્રીઓ સાથે પહેલા
કરેલી રતિ-ક્રીડાનું સ્મરણ કરવું ન જોઈએ
કેવળી ભગવાનનું કથન છે કે સ્ત્રીઓ સાથે
પહેલા સેવેલ રતિ ક્રીડાનું સ્મરણ કરનાર સાધુની
શાંતિમાં વિશેષ થાય છે યાવત તે ધર્મથી બ્રહ્મ
થાય છે એટલા માટે નિર્ઘેય મુનિ પૂર્વકૃત
રતિ-ક્રીડાનું સ્મરણ ન કરે આ ત્રીજી
ભાવના છે

ચોથી ભાવના- સાધુએ અતિમાત્રામાં ભોજન
પાણીનો ઉપભોગ કરવો ન જોઈએ સર્વજ
ભગવાનનું કથન છે કે અધિક આહાર-પાણીનું
સેવન કરનાર તથા પૌષ્ટિક તેમજ સરસ ભોજન
કરનાર મુનિ પોતાની શાન્તિમાં બાધા પહોંચાડે
છે. યાવત ધર્મથી બ્રહ્મ થાય છે તેથી સાધુને
અતિમાત્રામાં આહાર-પાણીનું સેવન કરવું ન
જોઈએ અને પુષ્ટિકર આહારનું સેવન કરવું ન
જોઈએ એ ચોથી ભાવના છે

૧૦૬૦. અઠાવરા પંચમા ભાવણાઃ-ળો ગિર્ગંથે ઇત્થીપસુપંડગસંસત્તાઈ સય-
નાસણાઈ સેવિત્તણ સિયા; કેવલી
વૂયા-ગિર્ગંથેણં ઇત્થીપસુપંડગસંસ-
તાઈ સયનાસણાઈ સેવમાણે સંતિમેયા
જાવ મંસેજ્ઞા'। ળો ગિર્ગંથે ઇત્થી-
પસુપંડગસંસત્તાઈ સયનાસણાઈ સેવિ-
ત્તણ સય ત્તિ પંચમા ભાવણા ।

૧૦૬૧. ઇત્તાવયાવ ચડત્થે મહવ્વણ સમ્મ
કાણ જાવ આરાહિતે યાવિ ભવતિ
ચડત્થં મંતે મહવ્વયં મેહુણાઓ વેરમણં ।

૧૦૬૨. અઠાવર પંચમં મંતે મહવ્વયં સવ્વં
પરિગ્ગહં પચ્ચક્ખામિ; સે અપ્પં વા
વહુ વા અણું વા ધૂલં વા ચિત્તમતં
વા અચિત્તમતં વા ળેવ સયં પરિ-
ગ્ગહ ગિળ્હેજ્ઞા, ળેવળ્ણેણ પરિગ્ગહં
ગિળ્હાવિજ્ઞા, અણ્ણપિ પરિગ્ગહં ગિળ્હંતં
ળ સમણુજાળેજ્ઞા જાવ વોસિરામિ ।

૧૦૬૩. તસ્સિમાઓ પંચ ભાવણાઓ મળંતિઃ-

૧૦૬૪. તત્થિમા પઢમા ભાવણાઃ-સોયઓ ળં
જીવે મણુળ્ણામણુળ્ણાઈં સદ્દાઈં સુણેઈ,
મણુળ્ણામણુળ્ણેઈં સદ્દેઈં ળો સજ્જે-
જ્ઞા, ળો રજ્જેજ્ઞા, ળો ગિજ્જેજ્ઞા,
ળો મુજ્જેજ્ઞા, ળો અજ્જોવવજ્જેજ્ઞા,
ળો વિળિગ્ધાયમાવદેજ્ઞા; કેવલી
વૂયા-ગિર્ગંથે ળં મણુળ્ણામણુળ્ણેઈં-
સદ્દેઈં સજ્જમાળે જાવ વિળિગ્ધાય-
માવજ્જમાળે સંતિમેયા સંતિવિમંંગા
સંતિ કેવલિપળ્ણત્તાઓ ધમ્માઓ
મંસેજ્ઞા ।

પાંચમી ભાવના-મુનિને સ્ત્રી, પશુ, અને પંડક
(નપુંસક) ના સંસર્ગવાળા શય્યાસનનું સેવન
કરવું ન જોઈએ. સર્વજ્ઞ ભગવાનનું કથન છે કે
સ્ત્રી, પશુ, પંડકથી યુક્ત શય્યાસનનું સેવન
કરનારા મુનિ પોતાની શાંતિને ભંગ કરે છે.
યાવત્ ધર્મથી બ્રહ્મ થાય છે. એટલા માટે
મુનિએ સ્ત્રી, પશુ, પંડકવાળા શયન-આસનનું
સેવન કરવું ન જોઈએ એ પાંચમી ભાવના છે.

આ ભાવનાઓથી ચોથું બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રત
સમ્યક્રૂપથી કાયા દ્વારા સ્પૃષ્ટ યાવત્ આરાધિત
થાય છે. આ મૈથુનવિરમણ રૂપ ચોથું મહાવ્રત છે.

પાંચમું મહાવ્રત-ભગવન! હું સમસ્ત પરિબ્રહ્મે
ત્યાગ કરું છું. પરિબ્રહ્મ જો કે અલ્પ હોય કે
ધણે હોય, સૂક્ષ્મ હોય કે સ્થૂલ હોય,
અચિત્ત હોય, કે સચિત્ત હોય, સ્વયં બ્રહ્મ કરે
નહિ, બીજાને બ્રહ્મ કરાવે નહિ અને પરિબ્રહ્મ
બ્રહ્મ કરનાર અનુભોદન કરે નહિ. હું પરિબ્રહ્મે
ત્રણ કરણ ત્રણયોગથી ત્યાગ કરું છું. પાંચમા
મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ છે.

પહેલી ભાવના-જીવ કાનથી મનોરૂ અને અમનોરૂ
શબ્દ સાભળે છે પરંતુ તે મનોરૂ અને અમનોરૂ
શબ્દોમાં આસક્ત થવું ન જોઈએ. રાગ કરવો
ન જોઈએ, ગૃહ્થ થવું ન જોઈએ, મોહિત થવું ન
જોઈએ, તલ્લીન રહેવું ન જોઈએ અને વિવેકનો
ત્યાગ કરવો ન જોઈએ. સર્વજ્ઞ ભગવાન કહે છે
કે મનોરૂ-અમનોરૂ શબ્દમા આસક્તિ કરનાર,
રાગ કરનાર યાવત વિવેક ભૂલનાર મુનિ પોતાની
શાંતિને નષ્ટ કરે છે, ભંગ કરે છે અને શાંતિથી
તથા કેવળીકથિત ધર્મથી બ્રહ્મ થાય છે.

१०७२. घाणओ जीवो मणुण्णामणुण्णाइं
गधाइं अग्घायति० तच्चा भावणा ।

१०७३. अक्षरा चउत्था भावणा-जिह्वाओ जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रसाइं अस्सादेति, मणुण्णामणुण्णेहिं रसेहिं णो सज्जेजा, जाव णो विणिग्घाय-मावज्जेजा; केवली बूया-णिग्गथे णं मणुण्णामणुण्णेहिं रसेहिं सज्जमाणे जाव विणिग्घायमावज्जमाणे संति-मेवा जाव भंसेज्जा ।

१०७४. णो सक्कं रसमणासातु,
जीह्वाविसयमागय;
रागदोसा उ जे तत्थ,
ते भिक्खू परिवज्जए ॥

१०७५. जीवाओ जीवो मणुण्णामणुण्णाइं
रसाइं अस्सादेति० चउत्था भावणा ।

१०७६. अहावरा पंचमा भावणाः—फासओ-
जीवो मणुण्णामणुण्णइं फासाइं
पडिसावेदेति, मणुण्णामणुण्णेहि
फासेहि णो सज्जेज्जा, णो रज्जेज्जा,
णो गिज्जेज्जा, णो मुज्जेज्जा,
णो अज्झोववज्जेज्जा, णो विणिग्घा-
यमावज्जेज्जा; केवली- बुया-
णिग्गंथे णं मणुण्णामणुण्णेहिं फासेहिं
सज्जमाणे जाव विणिग्घायमावज्ज-
माणे संतिभेदा सतिविभंगा,
संतिकेवल्लिपणत्ताओ धम्माओ
भसेज्जा ।

१०७७. णो सक्का फासां ण वेदेत्तु,
फासविसयमागयां,
रागदोसा उ जे तत्थ,
ते भिक्खु परिवज्जए ॥

ઘાણેન્દ્રિયથી જીવ ગંધ-ગ્રહણ કરે છે તેમાં રાગ
દ્વેષ ન કરે આ ત્રીજી ભાવના.

(૪) ચૌથી ભાવના-નિહિત દ્વારા જીવ મનોર-
અમનોર રસનું આસ્વાદન કરે છે. પરંતુ તે
મનોર-અમનોર રસમાં આસક્તિ કરવી ન જોઈએ
યાવત્ વિવેકનો ત્યાગ કરવો ન જોઈએ. સર્વજ
ભગવાનનું કથન છે કે મનોર-અમનોર રસોમાં
આસક્ત એવું વિવેકહીન થનાર સાધુ પોતાની
શાંતિનો ભંગ કરે છે. યાવત્ કેવળીભાષિત
ધર્મથી બ્રહ્મ થાય છે.

જિહ્વા પર આવેલ રસનું આસ્વાદન ન થાય
તે શક્ય નથી, પરંતુ મુનિએ રસોમાં રાગ દ્રેષ
કરવો ન જોઈએ

જીભથી રસનો આસ્વાદન કરે છે છતાં તે રસોમા
આસક્ત ન થાય તથા વિવેક ન ત્યાગે આ
ચોથી ભાવના.

પાંચમી ભાવના—કાય-સ્પર્શનેન્દ્રિય દ્વારા જીવ
મનોરૂઝ એવ અમનોરૂઝ સ્પર્શનો અનુભવ કરે
છે, પરન્તુ તે મનોરૂઝ-અમનોરૂઝ સ્પર્શમાં આસક્તિ
ધરે નહીં. યાવત્ વિવેકહીન અને નહીં. કેવળી
કહે છે, કે મનોરૂઝ-અમનોરૂઝ સ્પર્શમાં આસક્તિ
એવ વિવેકહીન થનાર સાધુ પોતાની શાંતિનો
ભગ કરે છે અને ફલસ્વરૂપે શાન્તિથી તથા
કેવળીપ્રસૂત ધર્મથી ચ્યુત થાય છે

સ્પર્શનેન્દ્રિયનો વિષય થયેલ સ્પર્શનો અનુભવ ન થાય તે શક્ય નથી, પરંતુ મુનિએ તે સ્પર્શમાં નાગ-દ્વેષ કરવો ન જોઈએ.

૧૦૭૮ ફાસઓ જીવો મણુણામણુણાઈં
ફાસાઈં પડિસંવેદેતિ ૦ પંચમા
ભાવણા ।

સ્પર્શનેન્દ્રિયથી જીવ મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ સ્પર્શનો
અનુભવ કરે છે, પરન્તુ તેમાં આસક્ત ન હોય,
યાવત્ વિવેકહીન ન બને. આ પાંચમી ભાવના.

૧૦૭૯. ઇત્તાવયાવ મહવ્વતે સમ્મ કાણ
ફાસિણ પાલિણ તીરિણ કિટ્ઠિણ
અઠ્ઠિટ્ઠિતે આણાણ આરાહિણ યાવિ
ભવતિ । પંચમં ભતે ! મહવ્વયાં ।

આ ભાવનાએથી પાંચમું મહાવ્રત પૂર્ણ રૂપથી
ઠાયાથી સ્પૃષ્ટ, પાલિત એવં ભગવાનની આજ્ઞા-
નુસાર આરાધિત હોય છે. ભગવન્ ! આ પાંચમું
પન્નિહ વિરમણ મહાવ્રત છે.

૧૦૮૦. ઇચ્ચેતેસિં મહવ્વતેસિં પણવીસાહિં ય
ભાવણાહિં સંપણે અણગારે અહાસુયાં
અઠ્ઠાકપ્પં અઠ્ઠામગ્ગં સમ્મં કાણ
ફાસિત્તા પાલિત્તા તીરિત્તા કિટ્ઠિત્તા
આણાણ આરાહિત્તા યાવિ ભવતિ ।

આ રીતે પાંચ મહાવ્રત અને પચ્ચીસ ભાવના
એથી સ પન્ન મુનિ આગમાનુસાર, કલ્પ, માર્ગને
યથાર્થ પળે સારી રીતે ઠાયાથી, સ્પર્શી, પાળી,
પાર પહોચાડી, કીર્તિત કરી આજ્ઞાના આરાધક
થાય છે.

અધ્યયન પચ્ચીસમું

વિ મુ ક્તિ

ચૂલિકા ચોથી

ચોવીશમાં અધ્યયનમાં પાંચ મહાવ્રત, તેની પચ્ચીશ ભાવનાઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. આ અધ્યયનમાં વિમુક્તિ-મોક્ષના સાધન રૂપ સાધનાનો ઉલ્લેખ ભેવા મળે છે. મહાવ્રતની સાધના કર્મોથી મુક્ત થવા માટે જ છે. તેથી આ અધ્યયનમાં નિર્જરાના સાધનોનું વિશેષરૂપથી વર્ણન કર્યું છે. આ વર્ણન પાંચ અધિકારોમાં વિભક્ત કરવામાં આવ્યું છે : (૧) અનિત્યત્વ [આવાસ] અધિકાર, [૨] પર્વત-અધિકાર [૩] રૂપ્ય-અધિકાર (૪) ભુજંગત્વગ્-અધિકાર અને [૫] સમુદ્ર-અધિકાર, આ અધિકારોનું સ્પષ્ટીકરણ સૂત્રકારે પોતે જ કરેલ છે. સમસ્ત સાધનાનો ઉદ્દેશ્ય મુક્તિ છે. મુક્તિના બે પ્રકાર છે : (૧) સર્વમુક્તિ અને (૨) દેશમુક્તિ. સામાન્ય સાધુથી લઈને ભવસ્થ કેવળીની દેશ મુક્તિ છે. અને આઠ કર્મનો સર્વથા ક્ષય કરીને નિર્વાણ પદ પ્રાપ્ત કરવું તે સર્વમુક્તિ કહેવાય છે આ બંને પ્રકારની મુક્તિ કર્મનિર્જરા દ્વારા જ થાય છે. તેથી નિર્જરાના સાધનોનો ઉલ્લેખ કરતાં સૂત્રકાર ફરમાવે છે.

અધ્યયન પંચીસમું

આવાસાધિકાર

૧૦૮૧. ૧-અણિચ્ચમાવાસમુવેતિ જંતુણો,
પલોયણ સુચ્ચ મિદં અણુત્તરં ।
વિઝસિરે વિન્નુ અગારવંધણં,
અમીરુ આરંભપરિગ્ગહં ચણ ॥

સંસારના પ્રાણીઓને અનિત્ય આવાસ (શરીર
પર્યાય-આદિ)ની જ પ્રાપ્તિ થાય છે. આવા
પ્રકારનું તીર્થંકર ભગવાનનું ઉત્કૃષ્ટ પ્રવચન
સંભળી વિચારવું જોઈએ. વિચારીને જ્ઞાનવાન
પુરુષે નિર્ભય થઈને ગૃહ સંબંધી બંધનો તથા
આરંભ-પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. ॥૧॥

પર્વતાધિકાર

૧૦૮૨. ૨-તહાગયં મિક્ખુમણંતસંજયં,
અણેલિસ વિન્નુ ચરંતમેસણં ।
તુદંતિ વાયાહિં અમિદ્ધવં ણરા,
સરેહિ સંગામગયં વ કુંજરં ॥

ગૃહબંધન તેમજ આરંભ પરિગ્રહનો ત્યાગી,
સયમવાન, અનુપમ જ્ઞાનવાન તથા નિર્દોષ
આહાર આદિની એષણ કરનાર મુનિને કોઈ કોઈ
મિથ્યાદૃષ્ટિ પાપીજન અયોગ્ય વચન કહીને
પીડા પહોંચાડે છે, જેમ રણભૂમિમાં અગ્રેસર
થનાર હાથીને શત્રુસેના પીડા આપે છે. ॥૨॥

૧૦૮૩. ૩-તહપ્પગારેહિં જણેહિં હીલિણ,
સસદ્ધાસા ફરુસા ઉદીરિયા ।
તિતિક્કણ્ણ ણાણિ અદુટ્ટચેતસા,
ગિરિવ્વ વાતેણ ણ સંપવેવણ ॥

અસંકૃત તેમજ અસભ્ય પુરુષો દ્વારા કઠોર
શબ્દોથી તથા અનુકૂલ-પ્રતિકૂલ સ્પર્શોથી
પીડિત થયેલા જ્ઞાનયુક્ત સંતો પરીષદ-ઉપસર્ગોને
શાંતિ પૂર્વક-નિર્વિકાર ચિત્તથી સહન કરે છે.
જેમ વાયુના પ્રબળ વેગથી પર્વત કંપાયમાન
થતો નથી, તેમ સયમશીલ મુનિરાજો-પાપી-
જનોનાં દુર્વ્યવહારથી વિચલિત થતા નથી.
પરંતુ સંયમમાં દૃઢ રહે છે. ॥૩॥

રૂપ્યાધિકાર

૧૦૮૪. ૪-ઉવેહમાણે કુસલેહિ સંવસે,
અન્નકંતદુક્ખા તસ થાવરા દુહી ।
અલ્લસણ સન્વસહે મહામુણી,
તહાહિ સે સુસ્સમણે સમાદિણ ॥

અજ્ઞાનીજનો દ્વારા દેવાતા કષ્ટોને સમભાવપૂર્વક
સહન કરતા મુનિ ગીતાર્થ સાધુઓની સાથે
નિવાસ કરે. અને ત્રસસ્થાવર બધા પ્રાણીઓને
દુઃખ અપ્રિય છે, એમ જાણીને કોઈ જીવોને
સતાપ ન પહોંચાડે. બધું જ સહન કરે. આવું
કરનાર મુનિને જ સુશ્રમણ કહેલ છે ॥૪॥

૦૮૫. ૫-વિદૂ ણતે ધમ્મપયં અણુત્તરં,
વિણીયતણ્ણસ્સ મુણિસ્સ જ્ઞાયઓ ।
સમાદિયસ્સડગ્ગિસિહા વ તેયસા,
તવો ય પણ્ણા ય જસો ય વહ્ધતિ ॥

અવસરના જાણકાર, ઉત્તમ ક્ષમાદિ દશ ધર્મો પ્રતિ
વિનમ્ર, તૃષ્ણાના ત્યાગી, ધર્મધ્યાની, હમેશા
સાવધાન રહેનાર, તપસ્તેજથી અગ્નિ શિખા સમાન
તેજસ્વી મુનિના તપ, બુદ્ધિ અને યશની વૃદ્ધિ
થાય છે ॥૫॥

૧૦૮૬. ૬-દિસોદિસિં ણંતજિણેણ તાણ્ણા,
મહવ્વદા રેમપદા પવેદિતા, ।
મહાગુરુ ણિસ્સયરા ઉદીરિતા,
તમં વ તેજ્જ તિદિસં પગાસયા ॥

બ્રાહ્મી માત્રના રક્ષક અનન્ત જિનેશ્વર લગવ તોએ સર્વ દિશાઓમા સ્થિત હોવોની રક્ષાના સ્થાનરૂપ મહાવ્રતોની પ્રરૂપણા કરી છે. તે મહાવ્રતો ઘણા કઠિન છે. [કાયર જનો તેનું પાલન કરી શકતા નથી] છતાં કર્મોનો નાશ કરનારા છે. જેમ પ્રકાશ અંધકારને નાશ કરે છે તેમ આ મહાવ્રત બિઘ્નદિશા, અધોદિશા તથા તિચ્છી દિશાને પ્રકાશિત કરે છે. ॥૬॥

૧૦૮૭. ૭-સિતેહિ મિક્ખૂ અસિતો પરિવ્વણ,
અસજ્જમિત્થીસુ ચણ્ણ પૂઅણં ।
અણિસ્સિઓ લોગમિણં તદ્દા પરં,
ણ મિજ્જતી કામગુણેહિ પંડિણ ॥

સાધુને કર્મપાશથી બંધાયેલા તથા રાગ-દ્વેષના બંધનમાં બંધાયેલા લોકો સાથે સંસર્ગ રાખવો ન જોઈએ. સ્ત્રીઓમા આસક્ત થવું ન જોઈએ અને પૂબ-પ્રતિષ્ઠાની કામના કરવી ન જોઈએ. પડિત આ લોક પરલોકની કામના તથા શબ્દાદિ વિષયમાં ફસાયા વિના કટુવિપાકના બાણકાર થઈને વિચરે છે ॥૭॥

૧૦૮૮. ૮-તિદ્દા ત્રિમુક્કસ્મ પરિણચારિણો,
થિતીમતો દુક્ખસમસ્સ મિક્ખુણી ।
ત્રિમુજ્જણ જંસિ મલં પુરેકલં,
સમીરિયં રુપ્પમલ વ જોદ્ધણો ॥

સમસ્ત બંધનોથી મુક્ત, વિવેકપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરનાર, ધૈર્યવાન તથા દુઃખ સહન કરવામાં સમર્થ મુનિરાજોના પૂર્વ કાલમા સંચિત કર્મરૂપ મલ દૂર થાય છે, જેમ આગમો તપાવેલ ચાંદીનો મેલ દૂર થાય છે. ॥૮॥

ભુજંગત્વાધિકાર

૧૦૮૯. ૯-સે હુ પ્પારિણાસમયામિ વટ્ટહ,
ણિરાસસે ઉવરયમેહુણે ચરે ।
ભુજંગમે જુણતયાં જદ્દા જદ્દે,
ત્રિમુચ્ચત્તી સે દુદ્ધસેજ્જ માદ્દણે ॥

મૂળ અને ઉત્તર ગુણોના ધારક મુનિ અદ્ભુત્તિથી મુક્ત થઈને ક્રિયા કરે છે, આ લોક પરલોક સબધી કામના તથા મૈથુનથી ઉપરત થાય છે જેમ સર્પ જૂની કાચળીનો ત્યાગ કરે છે, તેમ મુનિ દુઃખશય્યા (નરકાદિ ગતિઓ) થી મુક્ત થાય છે ॥૯॥

સમુદ્રાધિકાર

૧૦૯૦. ૧૦-જમાદ્દુ ઓહં સલિલં અપારગં,
મહાસમુદ્ધ વ મુયાદિ દુત્તર ।
અહે ય ણં પરિજાણાદિ પંડિણ,
સે હુ મુણી અંતકલ્હે ત્તિ તુચ્ચહ ॥

ભુબ્ધોથી પાર ન કરી શકાય તેવા મહાસમુદ્રની સમાન સસાર કહેલ છે જાની તે સસારને ત્રપ્તિસ્થાથી બ્રાહ્મી પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથી ત્યાગી દે તેવા જાની મુનિ જ કર્મોનો અંત કરનાર કહેવાય છે ॥ ૧૦ ॥